

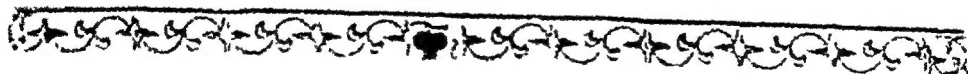

Published at the Office of
Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakoddhar Fund.
426 JAVERI BAZAR-BOMBAY,

by
NAGINBHAI GHELABHAI JAVERI.

Printed by
SHAM CHANDULAL CHHAGANLAL,

at
The ' CITY ' P P Dhalgarwada-AHMEDABAD

Sheth Devchand Lalbhai Jain Pustakodddhar Fund Series. No. 32.

T A 7- AVYA- A

(A Collection of Old Gujarati Poems.)

PA T V.

Collected and Edited

by

JIVA CHA D SAK RC A D JAVERI.

Published

by

NAGI B AI G ELAB AI JAVERI.

a trustee.

Sold by the Librarian.

SHET VC A D LAL AI J. P. FUND.

C/o Sheth Devchand Lalbhai Dharmashala,

Badekha Chakla, Gopipura-SUNAT.

(All rights reserved by the Trustees of the fund).

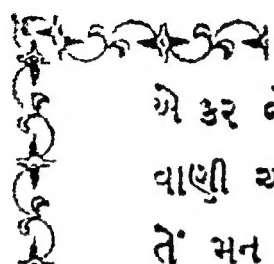
1916.

e. 0—10—0.

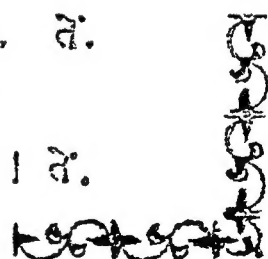
કાવ્યસાગરમાં વિહરી, કલ્પલોલોમાં પછ-
 ળઈ, સરનેહ અનેક મૌહિકાંક એકત્ર કરી,
 માળા ગુંથી, સજ્જનકંઠ માટે તૈયાર કરી.
 પણ, માળાને પરિપૂર્ણરીતે કંઠમાં સજી
 અન્યોને આકર્ષવા, એ કર્તવ્ય રસપ્રસોત્તુજ
 છે. જેમ કમળને-કાવ્યને વિકસિત-પ્રકાશમાં
 આણવાનું કાર્ય તો સૂર્યનું-સુજનોનું-
 -પાંડિતોનુંજ છે. વારિ-કવિ કે સંગ્રાહક તો
 માત્ર કમલ-કવિતાનો યોષ-ઉત્પાદ કે સંગ્ર-
 હજ કરી શકે !

૭ ન.

અમારો અંક ૧૪ માં “ આનંદ શબ્દ મરોત્તિ મોક્ષિત
મહેલું ” મુંબઈ ઈલાકાના સરકારી જગવણી ખાતાએ સેકન્ડરી મૂલ
સાયબેરી માટે મંજૂર કર્યું છે.

એ કર નેડી વિનવુંજ, સારદા લાગુંજ પાય;
 વાણી આપો નિર્મળીજ, ગાર્યું તપગચ્છરાય—
 તેં મન મોલું રે હીરજ ! આકણી.
 અકબર ડાગળ મોકલે, હીરજ વાંચે ને જોય;
 તુઝ મળવા અલજ્જે ધણો, ખીરગલ કરનોજ જોય. તેં.
 અકબર કરેજ વિનતી, ટોડરમલ લાગેજ પાય;
 પૂત્ય ! ચોમાયું ધર્મ કરો, હોસે ધર્મ સવાય. તેં.
 નેજ ઘોડાજ આ(વે)તે ધણા, પાયક સંખ્યા નહિ પાર;
 મહાજન આવેજ અતિધણા, યાનસિંહસાહ ઉદાર. તેં.
 પંડુ ચોમાયુંજ આગરે, ખીલું લાહોરમાંહી;
 ત્રીલું ચોમાયું દ્વેષપુરે, કબર કરે રે ઉ. હી. તેં.
 ઝમર સરોવર છોડિયાં, છોડિયાં બંદીના ખાન;
 છોડિયાં પંખી ને મૃગલાં, અકબર દે બહુમાન. તેં.
 તપગચ્છનાવક રાજ્યો, શ્રીવિજયસેનસૂરીન્દ;
 તાસ શિષ્ય લક્ષિ લણે, હોજે મુઝ આનન્દ । તેં.

ક્રમસૂચી.

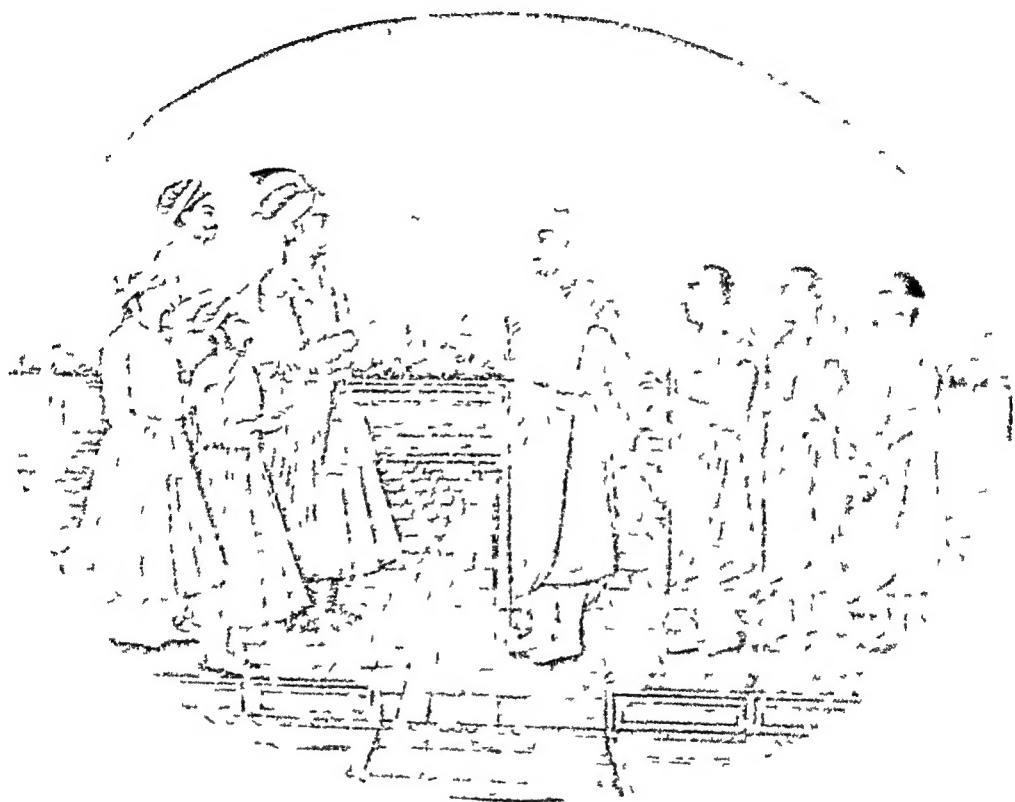

વિષય.	પત્રાંક.
૧ અવતરણિકા પ્રકાશકની૧૧
૨-૩-૪ ગૂજરાતી ભાષા, શ્રાવક કવિ અપભ્રંશ,	
અને ગ્રન્થાન્વેષણ.૧૫
૧ શ્રીહરીસ્મૃતિરાસ૧
૨ પરિશિષ્ટો.૩૨૫
૩ પૂર્વેના મૌકિતિકા માટે કેટલાક વિચારો.....	૩૬૧
૪ સૂચીપત્ર.૩૯૬
સમ્પૂર્ણ...૪૦૦

श्रीहीरसूरिनो बादशाह अकबरने धर्मोपदेश.

कर्मागाह
वीरवल.

चन्द्र- जगमाल- मालदेव-
मुरि महान्मा. महान्मा.

काशी.

अकबर.

हीरसूरि.

श्रीहीरगुरु फत्तेहपुरमां अकबरने सं. १६३९ जेष्ठ कृष्ण १३ मिल्या.

સર્વાનુયોગવૃદ્ધેભ્યો મઃ ।

અવતરણિકા.

અમારા તરફથી અત્યાર સુધીમાં સંસ્કૃત, માગધી, અંગ્રેજી, અને આવા કાવ્યોના ગૂજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે, કે જે પ્રયાસવડે આ ગ્રંથને અને તરફથી બહાર પડતા ગ્રંથોમાં “અન્યાંક રૂપા”. (જેન ગૂર્જર-સાહિત્યોદ્ધારે અન્યાંક પદો) તરીકે પ્રસિદ્ધ કરી ગ્રંથ સન્મુખ મૂકવા આગ્રહાણી થયા છીએ.

અત્રે ફરંસી દુક ઇતિવાન આપવો એ અનોખા લેખાશે નહિ. મહુમ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ ઝવેરીએ, કે જેમની સ્મૃતિને અર્થે આ ફરંસી સ્થાપવાનાં આગ્રહ છે, તેમણે, પોતાના વીસમાં રૂ. ૪૫૦૦૦ની રકમ, ખીજી રૂ. ૫૫૦૦૦ની અન્ય આર્થે ખર્ચના કાઢેલી રકમ સાથે કાઢી હતી. આ રકમમાં તેમના સુપુત્ર શા. ગુલાબચંદ દેવચંદ ઝવેરી તરફથી મહુમની યાદગિરીમાં શુભકાર્ત્તમાં ખર્ચવા

કાટેક્ ૩. ૨૫૦૦૦ની રકમ ઉમેરાઈ. ૧૦૦૮ શ્રી શ્રી શ્રી પંચા-
 શ્રીઆનન્દસાગર ગણિની સલાહ અને ઉપદેશથી,
 તથા ૨૧૦ ગુલાબચંદ્ર દેવચંદ્ર ઝવેરીની સમ્મતિથી, આ નં-
 માં એક કરી મહુમની યાદગિરીમાટે આ ટ્રસ્ટ સને ૧૯૦૯
 માં સ્થાપ્યું, તેમજ યોગ્ય વ્યવસ્થા જગવાઈ રહેવા માટે ટ્રસ્ટીઓ
 નીમી ટ્રસ્ટડીઝ કરાવવામાં પણ આવ્યું. મહુમ શેઠની દીકરી તે
 મહુમ મૂલચંદ્ર નગ નદા ની વિધવા મહુમ બાઈ વીજકારની
 આશરે ૩. ૨૫૦૦૦ ની રકમ તેના ટ્રસ્ટીઓ તરફથી આવવાથી કુંડ
 ૩. ૧૦૦૦૦૦ એક લાખના આશરાનું થવા ગયું છે. કુંડનો આંતરી-
 યલાવ “ જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક ધાર્મિકસાહિત્યની, ”-જેવું કે પ્રાકૃત,
 સંસ્કૃત, ગૂજરાતી, અંગ્રેજી વગેરે ભાષામાં લખાયેલા-વંચાયેલા
 પ્રાચીન પુસ્તકો, કાવ્યો, નિબંધો, તથા લેખો વગેરેની જાળવણી,
 ખીસવણી અને વૃદ્ધિ કરવાનો છે.

સાક્ષર શિરોમણિ શ્રીમાન્ આનન્દસાગરજી ગણિના ઉપદે-
 શથી આ હંડારની સ્થાપના થયેલી હોવાથી તેઓનું નામ ચિરંજીવ
 રહે, એવા ઇરાદા સહ આવા કાવ્યોના સંગ્રહનું નામ “ શ્રી-
 આનન્દકાવ્ય મહોદધિ ” રાખવામાં આવ્યું છે.

જગતના હૃદયરૂપ યુરોપના ભયંકર યુદ્ધને પ્રસંગે થઈ પડેલા
 કાગળોના દુહકાળની, બ્યારે વિશ્વને અસર થઈ તો અમને પણ તેની
 અસર થોડે ઘણે અંશે કેમ ન પડે? કાગળોના કાળની અસર અમને
 પણ લાગવાથી અમારે પણ જૂદી જાતના કાગળો ન છુટકે વાપર્યા
 વિના નજ ચાલ્યું, અવતરણિકા આદિમાં.

શ્રીયુત ન્યાય—વ્યાકરણતીર્થ ખેચરદા જીવરાજે પરિશ્રમ
 સેવી ગૂજરાતી ૧૫૧, આવક કવિ રૂપ દાસ, અને અન્ધાન્વેષણ

નામના લેખો લખી ગ્રન્થની શોભામાં વધારો કર્યો તે માટે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

સંવત ૧૭૨૪ ની મુનિ શ્રીસૂરવિજય ની લખેલી-કે જે પરથી રાસ તૈયાર કરાવરાવી છપાવવામાં આવ્યો છે તે પ્રતિ આપવા માટે પ્રવર્તક શ્રીકાન્તવિજ ના, અને સંવત ૧૮૨૫ ની પં. અમૃતવિજય ની લખેલી-કે જે પરથી ઉત્તર ભાગમાં પ્રત્યન્તરો આપવામાં આવ્યા છે તે પ્રતિ, ભરૂચવાસી મહુર્મ શેઠ અનુપચંદ મલુકચંદના તાળાના ભરૂચના મંથના ભંડારની હોઈ, તે આપવા માટે તેના કાર્યવાહક શેઠ ચુનીલાલ રાયચંદના અમે અત્યંત આભારી છીએ.

મંશોધકને મુકો વગેરેના કાર્યમાં મદદ કરવા માટે શાસ્ત્રવિશારદ જ્ઞેનાચાર્ય યોગનિષ્ઠ શ્રીબુદ્ધિ ગરસૂરિ અને શ્રીલલિતવિજયજીના અંતઃકરણથી આભારીજ લેખાઈએ.

શ્રીમાન્ હીરવિજયસૂરિ, દિલ્હીપતિ અકબર અને અન્ય અધિકારીઓની ભેગી મંડળીનું ચિત્ર, શાસ્ત્રવિશારદ જ્ઞેનાચાર્ય શ્રીવિજયધર્મસૂરિના શિષ્ય શ્રીવિદ્યાવિજયજી અને સુરતવાસી શેઠ મગનભાઈ ધરમચંદ જવેરી (શેઠ જીવનચંદ લલ્લુભાઈની કંપનીવાળા) પાસેથી જૂદી જૂદી જાતનું અમેને પ્રાપ્ત થયું. એમાંથી શ્રીવિદ્યાવિજયજીવાળું વધારે યોગ્ય લાગવાથી તેનો ખસોડ કરાવી આમાં આપ્યો છે, જે વાંચકને પ્રાચીન સમયનો ધર્મગુરુઓનો જાણવાતો દૃશ્યમો, તથા રાજા મહારાજાઓ અને બાદશાહો કેાઈ પણ ધર્મગુરુઓને કેવું સન્માન આપતા તે નજરે નિહાળવાને ઉપયોગી થઈ પડશે. બન્ને ચિત્રો આપવા માટે બન્ને વ્યક્તિયોના આભારી છીએ.

અંતમાં એટલું ઈચ્છી અવતરણિકાથી વિરમીશું કે,—આ અ-

મારે પ્રયાસ સર્વ સાહિલ પ્રેમીજનોને પ્રિયકર થઈ હૃદયનાજો સુન્દર
 ફળ આપનારે ઘઈ પડે ! અમારા પ્રયાસને પ્રજા તરફથી સારું સન્માન
 મળશે તો લવિષ્યમાં ઘણા મોકિનકે પ્રજા સમક્ષ મુકવા આશા
 રાખીએ છીએ.

૪૨૬ જયેરી બજાર,
 સુબાઈ.

બાન્યુઆરી સન ૧૯૧૬.

નગીનભાઈ ઘેસાભાઈ જયેરી

હું અને બીજા વસ્ટીએ.

અહમ્. ગૂજરાતીભાષા.

સાક્ષરો !

‘ ગૂજરાતીભાષા ’ એ વિષયને પરંપરાએ લગતો એક સંક્ષિપ્ત નિબંધ આજથી ચારેક વર્ષ પૂર્વે મેં મારી ‘ પ્રાકૃતમાર્ગોપ-દેશિકા ’ નામની નાની પુસ્તિકામાં પ્રસ્તાવનારૂપે આપવા સાર લખ્યો હતો. પણ તે નિબંધ તે કાળે કાઈ અજ્ઞેય કારણને કારણે અત્યાર સુધી અપ્રકટ જ રહ્યો છે. પણ અત્યારે મને તે નિબંધ આપવાનું સ્થાન જણવાથી અમે (લેખ્ય અને લેખક બન્ને) અમને કૃતાર્થ માનીએ છીએ.

વર્તમાન લયંકર યુદ્ધના સમયમાં પરસ્પર સહાનુભૂતિ આપી, એક બીજાનું દુઃખ લાગે પરતું વેંચી લઈ સર્વત્ર શાંતિ પ્રસારવાનું કામ કરવું એ સમયપ્રાપ્ત અને આવશ્યક છે. તેમ જાણવા છતાં તે કાર્ય હાથ ન ધરતાં આવા શુષ્ક-જેનાથી એક પણ આત્મા શાંતિ ન વેઠે એવા નીરસ-વિષયને ચિતરવાનું લખનારને શું પ્રયોજન હતું ? એ શંકા સર્વ સાધારણને થાય તે સંભવિત જ છે. તેના સમાધાનમાં મારે નમ્રભાવે નિવેદવું જોઈએ કે-આર્યાવર્તના પ્રાચીન પડિતોએ સેવાધર્મના મૂળ બે વિભાગ કર્યા છે:—દ્રવ્યસેવા અને ભાવસેવા. દ્રવ્યસેવા એટલે જેનાથી પ્રાણી બાહ્ય શાંતિ મેળવી શકે. ભાવસેવા એટલે જેનાથી આત્મા આંતરિક, અચળ શાંતિ અનુભવી શકે. એ બન્ને સેવાને પરસ્પર ધણો ગાઢ સંબંધ અને દ્રવ્યસેવા એ પરંપરાએ ભાવસેવાનું નિમિત્ત કારણ. ધણા લાગે દ્રવ્યસેવા-પૂર્વક જ ભાવસેવા કરી શકાય છે. આ વિશાળ, પ્રાકૃતિક સંસારમાં દ્રવ્યસેવા કરનારા સંખ્યાતીત મળ્યો છે. જેવા કે, અન્નના દાતાર, આશ્રયના દાતાર, કૂવા, વાવ અને તળાવના બંધાવનાર, વિદ્યનો

પ્રચાર કરનાર અને કરાવનાર ઇત્યાદિ. તેમજ ભાવસેવા કરનારા પણ ઓછા મહાશયો નથી. જેવા કે, ઈશ્વરભક્ત સંત પુરોહ, નિરપ્રદ ઉપદેશકો અને જ્ઞાનિયોગિઓ ઇત્યાદિ. તેમાં (પૂર્વાક્ત યન્ને પ્રકારની સેવા કરનારાઓમાં) આ લખનાર દ્રવ્યસેવા કરનારની ગણનામાં લખી શકે છે. કારણ કે, જેમ ધન ધાન્યાદિ શાંતિ આપવાનાં સાધનો છે તેમ સાહિત્ય (સર્વ પ્રકારનું શાસ્ત્ર) પણ શાંતિ આપવાનું એક સાધન છે. સાહિત્યના અભ્યાસી પુરોહ મનોનિવ્રતપૂર્વક વાંચેલા કે સાંભળેલા સાહિત્યને પોતાના કોઠામાં ઉતારી, તેને હાડોહાડ પરિણુમાવી પરમશાંત અને સંતોષી બને છે. 'ભાષા' એ સાહિત્યનું મુખ્ય અંગ છે. ભાષાદ્વારા જ સાહિત્ય લખાઈ કે વર્ણવે શકે છે. વધારે શું ? કોઈ પ્રકારની વિવેચના યુક્ત એક જાતની ભાષાનો સમૂહ તેજ 'સાહિત્ય' કહેવાય છે—'ભાષા' એ સાહિત્યનો આત્મા જ છે. જે ભાષા સંખ્યા હું લખવા ધારું છું તે ભાષાનો પ્રચાર ચાલુ કાળે કાઠિઆવાડી અને ગૂજરાતી તથા લખાઈ તરફ કચ્છી પ્રગ્નમાં પણ છે. માટે આ નિબંધદ્વારા આ ભાષા જોડનારી સમસ્ત પ્રગ્નની નહીં, તો પણ તેમાંથી કદાચ એકાદ સાદારની જ સેવકવ્રતિ બને હું ધારણ કરી શકીશ, તો હું મને ધન્ય ગણીશ. સેવા કરવાના ધીગત અનેક ઉપાયો, જેઓ આ ઉપાયથી પણ ઘણા સારા છે તો પણ મને આ ઉપાય દ્વારા જ સેવા કરવામાં વિશેષ રુચિ છે, માટે મારે સાર આ ઉપાય જ સર્વોત્તમ છે.

પૂર્વ પ્રમાણે પ્રસ્તાવના કરી હમણું દર્શાવેલ પ્રાચીન શિખામણુ પ્રમાણે હવે હું ગૂજરાતી પ્રગ્નના સેવકરૂપે પરિણુમી મારું ઉચિત કાર્ય કરવા ઉચુક્ત થઈશ.

૧ મત્વપિ ગુણવર્થેવ સ ચાન્યભાવેઽપિ પળિહતેર્ગદિત્ત. । યત્રૈવ યન્ય ગત્તિઃ. સારમ્યં ચ વિસે સ્તેષામ્ ॥

(શ્રીદક્ષિણમુનિ, અનેકાંતગ્રંથપંતાકા તૃતીય શ્લોક)—સેવક.

એક સાધારણ નિયમ પ્રમાણે કાંઈ પણ એક પદાર્થની વિવેચના કરવા માટે તે સંબંધેની નીચેની બાબતો તપાસવી જોઈએ:—
 (૧) મૂળ પદાર્થનો વાચક-કહેનાર-કયો શબ્દ છે ? (૨) તે શબ્દની વ્યુત્પત્તિને અને મૂળ પદાર્થને પરસ્પર કાંઈ સંબંધ છે કે નહીં ? (૩) મૂળ પદાર્થનો વાચક શબ્દ રૂટ છે કે યૌગિક ? (૪) ઉત્પન્ન થવા પૂર્વે તે મૂળ પદાર્થ કયું સ્થિતિમાં હતો ? (૫) મૂળ પદાર્થની ઉત્પત્તિ બીજા કયા કયા પદાર્થોના મિશ્રણથી થઈ છે ? (૬) તેમાં બીજાં મિશ્રણો થવાની શી જરૂર હતી ? તથા પ્રાચીન ભાષાઓ વિકૃત થઈ તેનું શું કારણ ? (૭) મૂળ પદાર્થના રક્ષક અને પોષક તરીકેનું સુખ્ય જ્ઞાન કોને ધટે છે ? (૮) વર્તમાનમાં મૂળ પદાર્થ કેવી સ્થિતિમાં છે ? (૯) હવે ભવિષ્યમાં તે મૂળ પદાર્થ કેવે રૂપે પરિણમશે ?

સાક્ષરો !

એક વિવેકકાર તરીકે આ વિષય સંબંધે આલેખન કરનારને પૂર્વોક્ત પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય તે સ્વાભાવિક છે. પણ તે પ્રત્યેક પ્રશ્નનું સંપૂર્ણ વિવેચન આ લખનાર જન કરી શકશે કે કેમ ? તે નેને પોતાને હુમ્મણ લાગે છે. તો પણ તે આવી પ્રતિજ્ઞા તો ચોક્કસ કરે છે કે, યથામતિ અને યથાશક્તિ તે પ્રશ્નોનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં જરા પણ પાછી પાની નહીં જ થાય.

હવે આપણે ક્રમપ્રાપ્ત પ્રથમ પ્રશ્ન વિષે વિવેચનું તે સુચોવ્ય છે. તે પ્રથમ પ્રશ્ન આ છે:—‘મૂળ પદાર્થનો વાચક કયો શબ્દ છે ?’ ‘ગૂજરાતી ભાષા’ એ શિરોનામમાં (મથાળામાં) એક શબ્દ વિશેષણરૂપ છે અને બીજો શબ્દ વિશેષ્યરૂપ છે. જો કે અહીં વિશેષ્ય—વિશેષણભાવ દૃષ્ટાપૂર્વક કહી શકાય તો પણ મેં મારો ક્રમ

સાચવવા માટે ‘ભાષા’ શબ્દને વિશેષ્યરૂપે અને ‘ગૂજરાતી’ શબ્દને વિશેષણરૂપે ગણ્યો છે. “પ્રધાનાનુયાયિનો વ્યવહારાઃ” એ નિયમ પ્રમાણે આખા (અક્ષત) મથાળા સંબંધે વિવેચન કરવાની સરજ્યાત કરતાં પહેલાં વિશેષ્યરૂપ શબ્દ વિષે મીમાંસાનું તે અગત્યનું છે.

‘ભાષા’ શબ્દ મૂળ વ્યક્ત બોલવા અર્થવાળા ‘ભાષિ’ ધાતુ ઉપરથી નીપજ્યો છે. આર્યોવર્તના સમર્થ વૈયાકરણો (પાણિનીય, યતંજલિ કે હેમચંદ્ર) એ પોત પોતાના ધાતુસંગ્રહમાં વ્યક્ત બોલવા અર્થવાળો ‘ભાષિ’ ધાતુ અને અવ્યકત બોલવા અર્થવાળો ‘મ્લેચ્છ’ ધાતુ મૂક્યો છે આથી આપણે તેઓના અભિપ્રાય સહજ જાણી શકીએ છીએ કે આર્યોના^૧ દ્વારેપણ પ્રકારના શબ્દ પ્રયોગને ‘ભાષા’ કહેવામાં તેઓ ખુશી હતા, અને આર્યો-

૧. પ્રાચીન જૈન મહર્ષિઓએ ‘પ્રજ્ઞાપના’ નામના પુસ્તકમાં આર્યપ્રજ્ઞ સંબંધે નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે કે.—

“સે કિં તં આરિયા? આરિયા દુવિહા પગ્ગત્તા, તં જહા-ઈદ્ધિપત્તારિયા ચ, અણિદ્ધિપત્તારિયા ચ, ××××
× સે કિં તં અણિદ્ધિપત્તારિયા? અણિદ્ધિપત્તારિયા નવવિહા પગ્ગત્તા, તં જહા-લે-ત્તારિયા, જાતિઆરિયા, -

“આર્યો કેટલા પ્રકારના હતા છે? આર્યો એ પ્રકારના હતા છે. તે આ પ્રમાણે:—ઋદ્ધિપ્રાપ્ત આર્યો અને ઋદ્ધિઅપ્રાપ્ત આર્યો તીથેકરાદિક ઋદ્ધિપ્રાપ્ત આર્યો કહેવાય છે અને ઋદ્ધિઅપ્રાપ્ત આર્યો ત્રણ પ્રકારના હતા છે તે આ પ્રમાણે.—ભ્રેત્રાર્ય, જાત્યાર્ય, કુસાર્ય, કર્માર્ય, શિક્ષાર્ય, ભાષાર્ય, જ્ઞાનાર્ય, દર્શનાર્ય, અને આરિ-

લારિયા, કમ્મારિયા, સિખ્પા-
રિયા, ખાસારિયા, જાજારિ-
યા, દંસગારિયા, ચરિત્તારિ-
યા. સે કિં તં સ્વેત્તારિયા ?
સ્વેત્તારિયા અદ્ધ વ્ઘીસતિવિહા
પળ્લત્તા, તંજહા-રાયગિહ મગ-
હ, ચંપા અંગા, તહ તામલિત્તી
વંગા ય । કંચનપુરં કલિંગા,
વાજારસી ચેવ કાસી ય । ૧ ।

સાણ્યં કોસલા, ગયપુરં ચ
કુરુ, સોરિયં કુસદ્ધા ય । કં-
પિલં પંચાલા, અહિચ્છત્તા જં-
ગલા ચેવ ॥ ૨ ॥

દારવતી ય સુરઠા, મિહિલ
વિદેહા, ય વચ્છ કોસંબી ।
નંદિપુરં સંઢિલા, મદિલપુર-
મેવ મલયા ય ॥ ૩ ॥

વડરાડ મચ્છ, વરુણા અ-
ચ્છ તહ મત્તિઆવડં દસળ્લા ।
સોત્તિઅમડા ચેદી, વીરમ-
યં સિંધુસોવીરા ॥ ૪ ॥

નાર્થ. ક્ષેત્રાર્થે કેટલા પ્રકારના
કલા છે ? ક્ષેત્રાર્થે સાડીપચીસ
પ્રકારના કલા છે. તે આ પ્રમા-
ણે:-મગધદેશ અને રાજગૃહ
નગર. અંગદેશ અને ચંપાનગર,
ખંગદેશ અને તામ્રલીપી નગર,
કલિંગદેશ અને કંચનપુર નગર.
કાશીદેશ અને વાણારસી નગર.

૨ કોશલદેશ અને સાકેત નગર.
કુરુદેશ અને ગજપુર નગર.
કુશાવર્તદેશ અને શૌર્યનગર,
પંચાલદેશ અને કાંપિલ્યનગર
જંગલદેશ અને અહિચ્છત્રા નગર.

૩ સૌરાષ્ટ્રદેશ અને દારકા
નગર. વિદેહ દેશ અને મિથિલા
નગર. વત્સદેશ અને કૌશાંખી-
નગર. પાંડિત્યદેશ અને નંદિપુર
નગર. મલ્લદેશ અને ભદ્રિલ-
પુર નગર.

૪ વૈરાટ (વરાડ ?) દેશ
અને મત્સ્યનગર. અચ્છદેશ અને
વરુણનગર. દશાર્ણ દેશ અને
સૃત્તિકાવતી નગર. ચેદીદેશ અને
શુક્તિકામતી નગર. સિંધુસૌવીર
દેશ અને વીતલ્યનગર.

૫ શૂરસેનદેશ અને મથુરાન-

મહુરા ય સૂરસેના, પાવા
મિંગા ય માસપુરં વહા ।
વત્થી ય કુણાલા, કોઢીવ-
રિસં ચ લાઢા ય ॥ ૫ ॥

સેઅંબિઆ કેયડઅદ્દં ચ આ-
રિયં મણિઅં । ઇત્થુપત્તી
જિણાણં ચક્કીણં રામ-કણ્ઠા-
ણં ॥ ૬ ॥

સે તં સેત્તારિયા. XXX
સે કિં તં માસારિયા ? મા-
સારિયા જેણં અદ્ધમાગહાણ
માસાણ માસંતિ, જત્થ વિ
ય વંમી લિવી પવત્તહ. XXX

ગર. ભૂંગ (ભગી ?) દેશ
અને પાપાપુરી નગર. વર્તાદેશ
અને માસપુર નગર, કુણાલદેશ
અને આવસ્તી નગર. લાટદેશ
અને કાટિવર્પપુર.

૬ ચેતંગિકા નગરી અને
અડધો કુકયદેશ, એ બધા મળીને
સાડીપચીસ દેશ આર્ય ગણ્યા
છે. અને તેમાં રહેનારી પ્રજા
આર્યપ્રજા ગણાય છે. તથા
એટલા જ દેશોમાં તીર્થંકર,
ચક્રવર્તી, બ્રહ્મદેવ અને વાસુદેવ
જન્મ લે છે.

૭ એ બધા દેશોમાં કહેવાય
છે. x x x ભાષાર્ય કોને
કહ્યા છે ? જેઓ અર્ધ માગધી
ભાષા બોલે અને લખવામાં
બ્રાહ્મી લિપિનો પ્રયોગ કરે તે
ભાષાર્ય ”

સૂચના—આ આર્યદેશના નામોમાં પુસ્તકની અશુદ્ધતાને લ-
ધને ગોટાળો હોવાનું સંભવે છે. ‘ મલય ’ દેશ આર્યમાં છે અને
અનાર્યમાં પણ છે માટે નામમાં જરૂર ગોટાળો હોવો જોઈએ. આ
આર્યો સંખ્યા બીજી ઘણી બહુવા લાયક હકીકત તે પુસ્તકમાં છે.
પણ અહીં અસંગત હોવાથી તેને લખી નથી—લેખક.

તર-મ્લેચ્છ-નાર કાંઈપણ શબ્દ પ્રયોગને તેઓ ‘અવ્યક્ત શબ્દ’ કહેવામાં આનંદ માનતા હતા. પ્રાચીન મહર્ષિઓએ કહેલો આર્ય અને મ્લેચ્છનો વિભાગ કાંઈ રાગદ્વેષપ્રયુક્ત ન હતો. પણ જેઓ ભારતના આચાર વિચારને અનુસરે અને જેઓ પોતાની પંક્તિમાં ભળી જાય તેઓને (વિદેશિઓને પણ) તેઓએ ‘આર્યો’ કહ્યા. અને જેઓ તદ્દન બુદ્ધ જ આચાર વિચારને અનુસરતા તથા પોતાની પંક્તિમાં ભળે તેવા ન હતા અને જેઓ વિદેશી હોઈ સમજી શકાય તેવી ભાષા પણ બોલી શકતા ન હતા તેઓને આર્યોથી પૃથક્ ગણવાને ‘મ્લેચ્છ’ એવું ઉપનામ આપ્યું-પોતાના સમૂહની ઓળખ માટે ‘આર્ય’ શબ્દ પ્રયોજ્યો અને બીજી ટોળાને

૨ પ્રાચીન જૈન મહર્ષિઓએ ‘પ્રજ્ઞાપના’ નામના પુસ્તકમાં ‘મ્લેચ્છ’ દેશના નામો નીચે પ્રમાણે ગણાવ્યાં છે:—

આરિયા ય મિલક્સુ ય,
 કે કિં તં મિલક્સુ ? મિલક્સુ
 અણેગવિહા પ્પ ત્તા, તં જહા-
 સગ, જવણ, ચિલાય, વર,
 વઘ્વર, કાય, હંડ, -
 મહગ, તિણ્ણગ, લુક્ક, -
 ગોંડ, સીહલ, પાર ,
 કોંચ, અવહય, દાલિ,
 ચિલ્લલ, લિંદ, હારો ,
 દાવ, વોક્કાણ, મંધહારગ, વ-
 હલિઅ, અજ , રો , ,

“મનુષ્યોના જે પ્રકાર છે-
 “એક આર્ય અને બીજા
 મ્લેચ્છ. મ્લેચ્છો તે કાણુ છે ?
 મ્લેચ્છો અનેક પ્રકારના કહ્યા
 છે. તે આપ્રમાણુ:-શક, યવન,
 ચિલાત, શખર, બર્બર, કાય,
 મુરંડ, કલકગ, તીર્ણુક, કુલુખ,
 ગોંડ, સિંહલ, પારસ, કૌંચ,
 અવહક, દ્રમિલ, ચિલ્લલ, પુલિંદ,
 હારોસ, દાવ, બોક્કાણુ, ગાંધાર,
 બહલી, અજ્જલ, રોમ, પોસ,
 બકુશ, મલય, બંધુક, સૂચલિ,
 કોંકણુ, મેદ, માલવ, મુદ્દર,
 આભાસિક, કણુવીર, લ્હાસિક,

વડસ, મલય, વંધૂઅ, સૂઆલિ,
હુંકુળગ, મેઅ, માલવ, મુગર,
આખાસિઅ, કળવીર, લહા-
સિઅ, સ્વસ, સ્વાસિઅ, નેઝર,
મઢ, ડોંબિલ, ગલ, હસલ,
સ્વડસ, કક્કેઅ, અરવ, હૂળ,
રોમગ, ભમર, વિલાય, વા-
સિય, એવમાદી. સે તં મિ-
લવલ્લ. ”

ખસ, ખાસિક, નેઝર, મઢ,
ડોંબિલ, ગલ, હસલ, ખહિસ,
કહેંત, અરળ, હૂળ, રોમક,
ભમર, વિલાય અને વાસિક
વગેરે. એ બધા મ્લેચ્છ-અ-
નાર્ય-દેશો છે. ” તેમાં વસતી
પ્રબ્ધ પણ અનાર્ય ગણાય છે.
વળી શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધારમાં
અનાર્ય દેશોનાં નામો આ પ્ર-
માણે ગણાવ્યાં છે:—“ શક,
યવન, શખર, બાખર, કાય,
મુરંડ, હિડડ, ગોણ, પકવણક,
આરળ, હૂળ, રોમક, પારસ,
ખસ, કૌશિક, દુંબિલ, લકુશ,
બુકસ, લિલ્લ, અંધ, પુલિંદ,
કૌંચ, ભમરશયિ, કપોત, ચીન,
ચંચુક, માલવ, દ્રવિડ, કુલાર્ય,
કૈકય, કિરાત, હયમુખ, ખર-
મુખ, ગજમુખ, તુરંગમુખ,
મિંદમુખ, હયકર્ણ, ગજકર્ણ ”
છત્યાદિ. આ આર્ય અને મ્લેચ્છ
સંબંધી હકીકત ભગવાન
ઉમાસ્વાતિએ પણ લખી છે
અને તેમાં કાંઈ વિશિષ્ટતા પણ
છે, જુઓ. તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્ર
તૃતીય અધ્યાય. અને ૧૫ મું સૂત્ર.

સમજના—આ નામો મેં જે પુસ્તકથી અહીં ઉતાર્યા છે તે
પુસ્તક મારી પાસે એક જ છે અને વળી અશુદ્ધ છપાએલ છે. મારે
નામોમાં જે કાંઈ ચૂક રહી ગઈ હોય તે મારે ક્ષમા:-લેખક.

ઝોળખવા ‘ મ્લેચ્છ ’ શબ્દનો ઉપયોગ કર્યો. મારી સમજ પ્રમાણે તો આર્ય અને અનાર્ય-મ્લેચ્છ-ના વિભાગનું ઉપલું કારણ હોય એમ લાગે છે.

સંસારની લૌગોલિક સ્થિતિ અને મનુષ્ય પ્રકૃતિ સર્વ કાળે સમાન જ હોતી નથી. પરંતુ તે પ્રાકૃતિક નિયમ પ્રમાણે બદલાયા કરે છે-જે કાળે જે દેશ આર્ય હોય છે તેજ દેશ કાળાંતરે અનાર્ય કહેવાય છે અને જે કાળે જે દેશ અનાર્ય હોય છે તેજ દેશ કાળાંતરે આર્ય કહેવાય છે. એક એવો પણ સમય હતો કે એક બીજા શહેરના અને એક બીજા દેશના મનુષ્યો મહા કલેશપૂર્વક પરસ્પર મળી શકતા અને આજે એવો પણ સમય આવ્યો છે કે એવો કાંઈ રડ્યો ખડ્યો જ પ્રદેશ હશે જેની સાથે આપણા કાંઈ પણ પ્રકારે સંબંધ ન હોય. માટે આપણે પ્રાચીન લોકોએ કરેલી આર્ય અને મ્લેચ્છની વ્યવસ્થામાં થોડું ઘણું ફેરવવાની જરૂર છે. કદાચ આપણે પ્રાચીન હસ્તિપુચ્છને જ પકડી રાખી પ્રાચીન પદ્ધતિમાં પરિવર્તન કરતાં અચકાઈએ તો પણ પ્રકૃતિ તો કાંઈને વગર પૂછે કે કાંઈનો ભય રાખ્યા સિવાય બધો ફેરફાર કરી નાખે છે, જેને આપણે ધર્મથી અબાધિત સમજી રાજપુત્રીથી સહીએ છીએ.

વધારે શું ? પણ પ્રાચીન જૈન મહર્ષિઓએ ‘ માલવ ’ દેશને સ્પષ્ટતાપૂર્વક અનાર્ય ગણ્યો છે અને તે જ ‘ માલવ ’ દેશને અત્યારે કાંઈ જૈન ‘ અનાર્ય ’ કહેવાની હિમ્મત પણ ધરી શકે તેમ નથી. કારણ કે, આ જૈનોનાં હબરો દેવાલયો, તીર્થસ્થાનો છે અને ત્યાં અનેક જૈનસાધુઓનો વિહાર થયો હતો તથા થાય પણ છે. પૂર્વે

૧. આગળ જે અનાર્ય દેશોનાં નામો ગણાવ્યાં છે તેમાં એકી રીતે ‘ માલવ ’ દેશને ‘ અનાર્ય ’ ગણ્યો છે:-લેખક.

‘ માલવ ’ દેશ વિંધ્યાચળ પર્વતની તળેટીમાં આવેલો હતો અને અત્યારે પણ ત્યાં જ આવેલો છે. આગળના સમયમાં પ્રવાસ કરવાની સુખવાળી સગવડો ન હોવાથી અને તે (માલવ) દેશ પર્વતની નજીક રહેલો હોવાથી તેના અપરિચયને લીધે તે લોકોએ તેને ‘ અનાય’ ગણ્યો હોય અથવા તે દેશનો પરિચય થયો હોય તો પણ ત્યાંના રીતિરિવાજો આપણા આર્યોને મળતા નહીં હોય તેથી તેને ‘ અનાય’ ગણ્યો હોય એમ લાગે છે. મારા ધારવા પ્રમાણે અમુક દેશના નિવાસિઓ કે અમુક દેશ જ આર્ય ગણાય અને તેથી જુદી પ્રજા કે જુદો પ્રદેશ અનાય ગણાય એવો સંકીર્ણ વિભાગ ન કરતાં જેઓ આર્યોચિત કાર્ય કરે તેઓ આર્ય અને જેઓ અનાર્યોચિત કાર્ય કરે તેઓ અનાય એવી વ્યવસ્થા કરવી સમુચિત લાગે છે. “ હ્રિય-છોડવા યોગ્ય-કાર્યોથી જેઓ દૂર રહે તેઓ ‘ આર્ય’ અને તેથી ભિન્ન તે ‘ અનાય’ ” આર્યોનું અને અનાર્યોનું આ લક્ષણ પ્રાચીનતમ છે અને વર્તમાનકાળે પણ તે જ લક્ષણ ધાર્મિકદૃષ્ટિએ સ્વીકારવું જોઈએ. આપણું વિવાદસ્થળ એ હતું કે આર્યોના શબ્દ પ્રયોગને ‘ ભાષા’ કહેવી કે અનાર્યોના શબ્દ પ્રયોગને ભાષા કહેવી ? તેનો નિર્ણય પૂર્વે સ્થિતિ લખાણ ઉપરથી વાચકોને થઈ શકે તેમ છે. તો પણ મારે ફરીથી એકવાર જણાવવું જોઈએ કે ‘ ભાષાશાસ્ત્ર’ ની નજરે તો મનુષ્યમાત્ર, જેઓ કોઈને પણ સમજાય તેવું બોલી શકે તેઓ ‘ આર્ય’ કહેવાય અને તેઓનો શબ્દપ્રયોગ ‘ ભાષા’ કહેવાય, એમ આપણે આનંદપૂર્વક માનવું જોઈએ. તાત્પર્ય એ છે કે, સમજાય તેવું બોલનાર કદાચ આફ્રીકાનો કે આસ્ટ્રીયાનો હોય અથવા સમજાય તેવું બોલનાર કાશીનો કે પાલિતાણનો નિવાસી હોય તો પણ તે બંધાને ‘ ભાષા’ ની દૃષ્ટિએ ‘ આર્ય’ ગણવામાં કોઈ પણ દૂષણ નથી. ‘ ભાષા’ શબ્દનો નિર્વિવાદ અર્થ ‘ સ્પષ્ટ શબ્દપ્રયોગ’ થાય છે.

આટલા સુધી આપણે માત્ર ‘વિશેષ્ય’ તરફ જ વિવેચન કર્યું. હવે તેના ‘વિશેષણ’ તરફ નજર નાખવી એ ક્રમપ્રાપ્ત છે.

‘ગૂર્જરાતી’ એ શબ્દ ‘ભાષા’ના વિશેષણરૂપ છે. તેની ઉત્પત્તિ થતી અર્થવાળા ‘ગૂર્જર’ ધાતુ ઉપરથી થાય છે. વ્યાકરણ શાસ્ત્રના નિયમ પ્રમાણે “ છુદિ રિભ્યાં ટિદ્ ગજૌ ચાન્તૌ ” (૫-૨-૪૦૪. ઉણાદિ પ્રકરણ. હેમચંદ્ર) એ સૂત્રથી ‘ગૂર્જર’ શબ્દ નીપજે છે. અને તેનો અર્થ “ ગૂર્જરઃ સૌરાષ્ટ્રાદિઃ ” એટલે સૌરાષ્ટ્ર વગેરે ‘ગૂર્જર’ કહેવાય છે. જેમ ‘ગૂર્જર’ શબ્દ દેશનો વાચક છે તેમ ‘ગૂર્જરાત’ શબ્દ પણ ‘ગૂર્જર’ શબ્દના જ અર્થને કહે છે. ‘ગૂર્જરાત’ શબ્દની ઉત્પત્તિ ‘ગૂર્જરત્રા’ શબ્દથી થઈ છે અને ‘ગૂર્જરત્રા’ શબ્દ ‘ગૂર્જર’ શબ્દ ઉપરથી બન્યો છે. ‘ગૂર્જર’ ઉપરથી ‘ગૂર્જરત્રા’ શબ્દ બનાવવાની બે રીતિઓ છે એમ લાગે છે. જેમ કે, ‘ગૂર્જરાન્ ત્રાયતે’ રૂઢિ ‘ગૂર્જરત્રાઃ’ અર્થાત્ ‘રક્ષણ કરવું’ અર્થવાળા ‘ત્રે’ ધાતુની પૂર્વે ‘ગૂર્જર’ શબ્દ મૂકવાથી ‘ગૂર્જરત્રા’ શબ્દ બને છે અને તેનો અર્થ ‘ગૂર્જરોને પાળનાર’ થાય છે. અથવા ‘ત્રા’ પ્રત્યય નામોથી સ્વર્થમાં જ આવે છે અને તે ‘ત્રા’ પ્રત્યય ‘ગૂર્જર’ શબ્દને લગાડવાથી ‘ગૂર્જરત્રા’ શબ્દ બને છે. “ સ મી-દ્વિતીયાદ્ દેવાદિભ્યઃ ” (૭-૨-૨૩૪ તદ્વિત હેમચંદ્ર) આ સૂત્રસ્વાર્થમાં ‘ત્રા’ પ્રત્યય કરે છે “ ગૂર્જરેષુ અથવા ગૂર્જરાન્ ” ઇતિ ‘ગૂર્જરત્રા.’ આ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે ગૂર્જરોને આશ્રિત તે ‘ગૂર્જરત્રા’—‘ગૂર્જરાત’ કહેવાય.

જે સ્થળો તદ્દન થોડી વસ્તીવાળાં હોય કે વસ્તી વિનાનાં—ઉજ્જૈન—હોય ત્યાં જે પ્રજા મોટા પ્રમાણમાં સૌથી પહેલાં આવીને વસે છે તે પ્રજાના નામ ઉપરથી તે સ્થળોનાં નામો પ્રસિદ્ધિ પામે

છે. અથવા તો કોઇ દેવ, દેવી, વીરપુરુષ કે રાજાના નામ ઉપરથી નવીન સ્થળો વસાવવામાં આવે છે.

આપણો ‘ગૂર્જર’ કે ‘ગૂર્જરના’ દેશ પણ એવી રીતે જ પ્રાકૃત્વ લીધેલો હોવો જોઈએ. મારા ધારવા પ્રમાણે જેમ અત્યારે ‘ગૂજરાત’ દેશ એક સ્વતંત્ર દેશ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે તેમ પ્રાચીન કાળમાં તેનું હોવાનું સંદેહારૂપક લાગે છે. કારણ કે, આજથી આશરે એ હજાર વર્ષ પૂર્વે લખાએલ ‘પ્રજાપતિ’ નામના પ્રાકૃત ગ્રંથમાં આર્ય દેશોનાં નામો ગણાવતાં તે ગ્રંથકારે ‘સૌરાષ્ટ્ર’ અને ‘દ્વારકા’ નો જ ઉલ્લેખ કર્યો છે. જો કદાચ તે કાળે ‘ગૂજરાત’ દેશ અત્યારની પેઠે એક સ્વતંત્ર દેશ તરીકે પ્રસિદ્ધ હોત તો જરૂર તેનો ઉલ્લેખ અવશેષ ન રહેત. કોઇ પણ દેશની પ્રસિદ્ધિનું કારણ તેની સંપત્તિ અને વિદ્યોત્તતિ છે. પ્રાચીન લખનારાઓના આશયથી જાણી શકાય છે કે, પૂર્વ કાળે સૌરાષ્ટ્ર દેશ સંપત્તિ અને વિદ્યામાં ઉત્તમ હતો માટે તેને પ્રધાનપદ આપી ગૂજરાતને તેનો પેટાભાગ ગણ્યો હોય તેમ લાગે છે અથવા તે કાળે ગૂજરાતનો જન્મ જ સંશયગ્રસ્ત હશે. હવે માત્ર વિવાદ એટલો જ છે કે, ‘ગૂર્જર’ કે ‘ગૂજરાત’ એ નામો કયારે કયા મહાપુરુષના કે કઈ વિશાળ પ્રજ્ઞના નામ ઉપરથી આ જગતના રંગમંડપ ઉપર પ્રસિદ્ધિ પામ્યાં છે ? આ વિવાદનું સમાધાન સામગ્રીના અભાવે અત્યારે આ લેખકને લવિષ્ય ઉપર છોડવું પડે છે અને તેને માટે વાચકોની ક્ષમા ચાચવી પડે છે. તાત્પર્ય એ જ છે કે, ‘ગૂર્જર’ અને ‘ગૂર્જરના’ એ બન્ને શબ્દો સ્કંદ છે. અને તેનો અર્થ ગૂજરાત દેશ કે તે દેશની કોઇપણ વસ્તુ, એવો થાય છે. આ નિબંધમાં ‘ગૂર્જરના’ શબ્દને પ્રધાનપણું આપવાની મારી ઇચ્છા છે. કારણ કે ‘ગૂજરાતી’ એ શબ્દનું મૂળ ‘ગૂર્જરના’ છે. અને મારે અહીં જે કાંઈ કહેવું છે તે ‘ગૂજરાતી’

વિષે જ કહેવાનું છે. વિષયપરીક્ષા સંબંધી શરૂઆતના ત્રણ પ્રશ્નોનો ઉત્તર ઉપરના આટલા લખાણથી આવી ગયો છે.

હવે આપણે એ પછીના પ્રશ્નોની મીમાંસા કરવી એ પ્રસંગોપાત્ત છે. ‘ઉત્પન્ન થવા પૂર્વે તે મૂળ પદાર્થ કઈ સ્થિતિમાં હતો ?’ ‘મૂળ પદાર્થની ઉત્પત્તિ બીજા કયા કયા પદાર્થોના મિશ્રણથી થઈ છે ?’ આ એ પ્રશ્નો સંબંધે હું કાંઈ યથામતિ ચર્ચા કરવા ઇચ્છું છું. જ્યારે કોઈ પણ ભાષા તદ્દન નવી જ શરૂ થાય છે (જે કે કોઈ ભાષા તદ્દન નવી જ શરૂ થતી નથી. પણ તે કોઈ બીજી બીજી ભાષાઓના એક નવા પરિણામરૂપ હોય છે. તો પણ તે સ્થૂલ દૃષ્ટિએ નવી ભાષા કહેવાય) સારે તેનો ઉત્પત્તિકાળ ઘણી વિચિત્રતાથી ભરેલો હોય છે. ઉદાહરણ તરીકે જેમ; કે.ઈ એક નવું શહેર વસતું હોય. ત્યાં પચાસ બંગાળી, પચાસ ગૂજરાતી પચાસ દક્ષિણી, પચાસ મારવાડી અને પચાસ ગૌરાંગ (યૂરોપીઅન) એ પ્રમાણે દરેક ભિન્ન ભિન્ન જાતિના પચાસ પચાસ પુરૂષો વસતા હોય અને તેઓનો વ્યવહાર એક બીજા સાથે નિરંતરતાપૂર્વક ચાલતો હોય, તો મને એમ નક્કી લાગે છે કે તે દરેક દરેકની ભાષામાં પરિવર્તન થયા વિના રહે નહીં. અને છેવટે તે એક વિચિત્ર ભાષારૂપે બની પોતાનું એક નવું નામ સંસારની ભાષાઓમાં લેળવ્યા વિના ન રહે. જે કાળે જેનું સામ્રાજ્ય સમસ્ત દેશ ઉપર હોય છે તે કાળે દેશની ચાલુ ભાષામાં તે રાજભાષાના શબ્દોનું પણ મિશ્રણ થઈ જાય છે. આપણી ચાલુ ગૂજરાતી ભાષામાં પણ એ જ પ્રકારે અનેક ભાષાઓના શબ્દોનો સમૂહ એવો ઓતપ્રોત થયો છે કે જેને આપણે માતૃભાષા તરીકે જ માનવો પડે છે. જ્યારથી આપણા ઉપર ગૌરાંગ મહાશયોનું સામ્રાજ્ય થયું છે સારથી અત્યાર સુધીમાં આપણી ભાષામાં તે રાજભાષાના અનેક શબ્દો ઉમેરાઈ ગયા છે અને

તે શબ્દો સિવાય બીજા શબ્દોથી આપણો વ્યવહાર પણ ચાલી શકતો નથી માટે અણછુટકે આપણે તે પરભાષાના શબ્દોને પણ સ્વભાષાના શબ્દો ગણવા પડે છે. અને તેમ કરવામાં જરા પણ ક્ષતિ નથી. કારણ કે, જે કાળે મનુષ્યો જે શબ્દથી સહજમાં વ્યવહાર ચલાવી શકે તે કાળે બીજા અપ્રસિદ્ધ શબ્દોનો ઉમેરો કરવા કરનાં તે પરભાષાના શબ્દોને જ આપણે સ્વભાષાના સમજવા એ અધિક સરજ છે. અને એમ કરવાથી જ ભાષાનો વિકાસ થાય છે. મારા ધારવા પ્રમાણે આ આપણી ગૂજરાતી ભાષા, જેમ ચાલુ કાળે એક ભાષા ગણાય છે તેમ પ્રાચીનતમ કાળમાં પણ તેણે એક સુખ્ય ભાષા તરીકેનું જ માન મેળવ્યું હતું એ કથન માત્ર આપણી ભાષાભક્તિનું જ સૂચક છે, પણ ગૂજરાતી ભાષાને પ્રાચીનતમ સાધવાનું સાધન નથી. હા, એટલું તો જરૂર કહેવું જોઈએ કે, જ્યારથી દેશવાચક 'ગૂર્જર' કે 'ગૂર્જરા' શબ્દ પ્રસિદ્ધ થયો ત્યારથી તે ભાષાની શરૂઆત થએલી હોવી જોઈએ. પ્રસિદ્ધ વૈયાકરણ હેમચંદ્ર પોતાના વ્યાકરણમાં દેશવાચક 'ગૂર્જર' શબ્દની સાધના જણાવે છે, પણ 'ગૂર્જરા' શબ્દ વિષે તેણે કાંઈ જણાવ્યું હોય એમ જણાતું નથી. એથી એમ જાણી શકાય છે કે, 'ગૂર્જરા' શબ્દની પ્રસિદ્ધિ તેના પછીના સમયમાં થએલી હોવી જોઈએ એ સિવાય તે જ વૈયાકરણે દરેક પ્રાચીન ભાષાનાં વ્યાકરણો ગુપ્ત્યાં છે તથા સંસ્કૃત અને દેશી (પ્રાકૃત) ભાષાના કાશો પણ બતાવ્યા છે. અને છેવટે અપભ્રંશ ભાષાનું પણ વ્યાકરણ રચ્યું છે. જો તેના સમયે ગૂજરાતી ભાષા એક ભાષા તરીકે જામી હોત તો તે મહાશય તે ભાષાનું પણ વ્યાકરણ રચ્યા વિના રહેત જ નહીં. માટે આપણને એમ માનવાનું કારણ છે કે તે વૈયાકરણના સમયે કદાચ 'ગૂર્જર' શબ્દ દેશવાચક તરીકે વિશ્રુત હશે પણ તે નામની કાંઈ ભાષા હયાત હશે નહીં. અને તે કાળે ચાલતી ભાષા ઘણું કરીને 'અપ-

અંશ' હશે. વળી વિક્રમના ૧૫ મા સૈકામાં ૧ (વિક્રમ સંવત્ ૧૪૬૬ માં) શ્રીગુણરત્નસૂરિએ ' ક્રિયારત્નસમુચ્ચય ' નામનો એક ગ્રંથ રચ્યો છે. તેમાં દશે ગણુના ધાતુનાં રૂપોનો તથા તેને લગતી સર્વ વિભક્તિઓનો સવિસ્તર ચર્ચાપૂર્વક સંગ્રહ છે. તે ગ્રંથ તેઓએ રૂપદર (૪૬૨) શહેરમાં રહીને લખ્યો હોય એવું અતુમાન તેઓના એક શ્લોકથી ઉપજે છે. જેમ તે ગ્રંથમાં સંસ્કૃત ધાતુનાં રૂપોનો સંગ્રહ છે તેમ તે કાળે ચાલતી ઉભાપાનાં રૂપોનો પણ

૧. “ કાલેષદ્વસપૂર્વ (૧૪૬૬) વત્સરમિતે શ્રીવિક્રમાર્કાદ્ ગતે, ગુર્વાદેશવશાદ્ વિમૃશ્ય ચ સદા સ્વાન્યોપકારં પરમ્ ।
ગ્રન્થં શ્રીગુણરત્નસૂરિરતનોત્ પ્રજ્ઞાવિહીનોઽપ્યસુમ્ નિર્હેતૂપકૃતિપ્રધાનજનનૈઃ શોધ્યસ્ત્વયં ધીધનૈઃ ” ॥

૨. “ વાછાસંઘપતેર્-ઇયદર-વિધોર્માન્યસ્ય ધન્યઃ સુતઃ, શરવદાનવિયિર્વિવે જલધિશ્ચાતુર્યલક્ષ્મીનિધિઃ ।
અન્યસ્ત્રીવિરતઃ સુધર્મનિરતો ભક્તઃ શ્રુતેઽલેખયત્, સાધુર્-વીતલ-સંજિતો દશ વરા અસ્ય પ્રતીરાદિમાઃ ” ॥

પ્રાચીન.

૩. એઝ કરઈ, લિઅઈ, દિ-
અઈ, જાયઈ, આવઈ, જાગઈ,
સુઅઈ । એ ઘણાં રઈ, લિ-
ઈ । તૂં કરૈ, લિઅૈ દિઅૈ ।
તુમ્હે કરઅ, લિઅઅ, દિઅ-
અ । હૂં કરઅં, િ અં દિઅં ।
અમ્હે રં ।

આહુ.

એ કરે, લે, દે, બા, આ-
વે, બાગે, સુએ । એ ધણાં
કરે, લે, । તૂં કરે, લે, દે ।
તમે કરો, લ્યો, દો । હું
કરું, લઉં, દઉં । અમે કરી-
એ. । ઇત્યાદિ. (ક્રિયારત્નસં
પાતું-૧૬-૧૭-૧૮-૧૯) :-
લેખક.

સંક્ષિપ્ત પરિચય છે. તે ગ્રંથકારે તે કાળે ચાલતી ભાષાને પ્રાકૃત (ભાષા) તરીકે ગણી છે. જો કે તે રૂપોને તપાસતાં આપણને તો એમ નક્કી ભાસે કે તે ગુજરાતી ભાષા હોવી જોઈએ. પણ ગ્રંથકારે તેને પ્રાકૃત (ભાષા) નું નામ આપ્યું છે તેથી એવું અનુમાન બંધાય છે કે, તે કાળે પણ ‘ગુજરાતી ભાષા’ એ નામ પ્રખ્યાત હશે કે કેમ ? કારણ કે, જો તે કાળે ‘ગુજરાતી ભાષા’ એ નામ પ્રખ્યાત હોત તો ગ્રંથકાર મહાશયને તે ભાષાને માટે ‘પ્રાકૃત’ શબ્દનો પ્રયોગ કરવાની જરૂર રહેત નહીં. અસ્તુ. આપણું ચર્ચાસ્થળ એ જ છે કે, ‘ઉત્પન્ન થવા પૂર્વે’ મૂળ પદાર્થ કંઈ સ્થિતિમાં હોતો ? અહીં ગુજરાતી ભાષાને મેં મૂળ પદાર્થ તરીકે કહી છે. હવે આપણે એ સંબંધે થોડો વિચાર કરવો ઘટે છે. જૈન દર્શન અને નવીન યુગની માન્યતા પ્રમાણે સૃષ્ટિચક્ર અનાદિ કાળથી ભભ્યા જ કરે છે. અને એ જ પ્રમાણે અનંતકાળ સુધી તે ચક્ર ભભ્યા જ કરશે. પરંતુ સૃષ્ટિચક્રનો સમૂળનાશ-મહાપ્રલય-ચર્ચ શકતો જ નથી. માત્ર પ્રાકૃતિક નિયમ પ્રમાણે જળ ત્યાં સ્થળ, સ્થળ ત્યાં જળ, વન હોય ત્યાં જન અને જન હોય ત્યાં વન થયા કરે છે. જ્યારે સૃષ્ટિનું અસ્તિત્વ અનાદિનું છે ત્યારે ત્યાં વસેલી પ્રજા પણ અનાદિની જ હોઈ શકે અર્થાત્ જગતમાં નરપ્રજા કે પશુપ્રજાનો વસવાટ અનાદિનો છે. અને જ્યારે પ્રજાનો વસવાટ અનાદિનો હોય ત્યારે તેઓની ઓલવાની ક્રિયા પણ અનાદિની સંભવે અને જેમ જેમ પ્રજા બદલાયા કરે-નવા નવા રંગો ધારણ કરે, તેમ તેમ તેઓની ભાષા પણ બદલાય અને તેમાં પણ નવ નવાં મિશ્રણો થયાં કરે છે. ભૂતકાળના ઊંડાણ તરફ નજર નાખતાં આંખે અધારા આવે છે. માટે તે સંબંધી લખાણથી વિરમી બહુ દૂરનું નહીં પણ આપણી આસપાસનું ભાષાવિષયક વાતાવરણ તપાસવાથી આપણને કાંઈને

કાંઈ જરૂર મળશે. પ્રાચીન જૈન મહર્ષિઓએ અને વૈદિક ઋષિઓએ ભાષાનાં નામો ગણાવતાં મુખ્ય ભાષા તરીકે છે ભાષાઓ ગણાવી છે— સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, શૌરસેની, માગધી, પૈશાચી અને અપભ્રંશ. આ છ ભાષાઓમાં ત્રણ ભાષાનાં નામો તો દેશ ઉપરથી ઉત્થિત થયાં છે— શરસેન દેશ (‘મથુરા’ મુખ્ય નગર) ઉપરથી શૌરસેની, મગધદેશ

શ્રીઅનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં સંગીતમાં વપરાતી ભાષાનાં નામોને ઉલ્લેખ કરતાં નીચે પ્રમાણે સૂચવ્યું છે કે:—

“ સક્રયા પાયયા ચેવ મ-
ર્ણિર્ઞો હોંતિ દોળિણ વા ।
સરમંડલમ્મિ મિજ્જન્તે પસ-
ત્થા હિમ્માસિઆ ॥૧॥

“ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત એ
બે લલિતિઓ (ભાષાઓ) છે.
સ્વરમંડળમાં પ્રશસ્ત ઋષિભા-
ષિત પ્રાકૃત ગવાય છે ”

શ્રીપ્રશ્નવ્યાકરણમાં સત્ય ભાષા વિષે વિચાર કરતાં ભાષાના
બાર પ્રકાર જણાવ્યા છે.

“ દુવાલસવિદ્યા ય હોઈ
માસા. ” “ દ્વાદશવિદ્યા ચ
મવતિ માપા, તથા ચ:—પ્રા-
કૃત-સંસ્કૃતભાષા માગધપિ-
શાચ-શૌરસેની ચ ।

પૃષ્ઠોઽન્ન મૂરિભેદો દેશવિ-
શેષાદ્ અપભ્રંશઃ ॥ इयमेव
पञ्चविधा भाषा गद्य-पद्यमे-
देन मिद्यमाना द्वादशधा भ-
वति ” इति.

“ ભાષાના બાર પ્રકાર છે. ”

“ભાષા બાર પ્રકારની હોય છે.
જેમકે; પ્રાકૃત, સંસ્કૃત, માગધી,
પૈશાચી, શરસેની અને દેશોની
લિખતાને લીધે અનેક પ્રકારની
લિખતાવાળી છઠ્ઠી અપભ્રંશ
ભાષા છે. આ છએ ભાષાઓ
ગદ્યરૂપે અને પદ્યરૂપે વપરાય
છે અને તે પ્રકારે તે બાર પ્ર-
કારની ભાષા ગણાય છે. ”

શ્રીઅભિધાનચિંતામણિમાં ભાષા સંબંધે આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે:—

“ભાષાઃ षट् संस्कृतादिकाः” “ સંસ્કૃત વગેરે છ ભાષાઓ છે. ”

રૂપરૂપરિભાષા નામના ગ્રંથમાં ભાષા વિષે જણાવ્યું છે કે:—

“ભાષા દ્વિયા સંસ્કૃતા ચ
પ્રાકૃતા ચેતિ ભેદતઃ । + +
+ + પ્રકૃતેઃ સંસ્કૃતાયાસ્તુ
વિકૃતિઃ પ્રાકૃતી મતા ।

ષટ્વિધા સા પ્રાકૃતી ચ
શૌરસેની ચ માગધી ।

પૈશાચી ચૂલિકાપૈશાચ્યપ-
અંશ ઇતિ ક્રમાત્ ।

તત્ર તુ પ્રાકૃતં નામ મહારા-
ષ્ટ્રોન્નવં વિદુઃ

શૌરસેનોન્નવા ભાષા શૌર-
સેનીતિ ગીયતે ।

મગધોત્પન્નભાષાં તાં માગ-
ધીં સંપ્રચક્ષતે ।

પિશાચદેશનિયતં પૈશાચી-
દ્વિતયં ભવેત્ ।

અપભ્રંશસ્તુ ભાષા સ્યાદ્
આભીરાદિગિરાં ચયઃ।”

“ ભાષાના બે પ્રકાર છે:—
સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ”
× × × × સંસ્કૃતરૂપ પ્રકૃતિના
વિકારમૂલ પ્રાકૃત ભાષા છે. તે
પ્રાકૃત ક્રમથી છ પ્રકારની છે:—
શૌરસેની, માગધી, પૈશાચી,
ચૂલિકા પૈશાચી અને અપભ્રંશ.
તેમાં તો પ્રાકૃત ભાષા મહા-
રાષ્ટ્ર દેશમાં ઉત્પન્ન થએલી છે.
શૌરસેન દેશમાં ઉત્પન્ન થએલી
તે શૌરસેની, મગધ દેશમાં ઉ-
ત્પન્ન થએલી તે માગધી, પિ-
શાચ દેશમાં નિયત થએલી તે
પૈશાચી—અને પ્રકારની પૈશાચી
અને આભીર વગેરેની ભાષા-
ઓનો જે સમૂહ તે અપભ્રંશ
ભાષા છે. ”

(‘રાજગૃહ’ મુખ્ય નગર) ઉપરથી માગધી અને પિશાય દેશ ઉપરથી પૈશાચી? ભાષા ઉપજી છે. જ્યારના એ દેશો છે ત્યારની એ ભાષાઓ છે. સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને અપભ્રંશ એ ત્રણ નામોનો સંબંધ કાઢ

૧. જૈનશાસ્ત્ર પ્રમાણે અને વૈદિકકથા પ્રમાણે ‘પિશાય’ એ એક પ્રકારના દેવો છે. જૈનકથાઓ જણાવે છે કે, “સ્યુઃ પિ ચાઃ ભૂતા યસા રાક્ષસઃ કિન્નરા અપિ” એ હિસાબ પ્રમાણે તો તે પિશાયોની જે ભાષા તે પૈશાચી કહેવાય. પિશાયો દેવો હોય તેમાં આપણને કંઈ બાધ નથી. પરંતુ પિશાય દેશની પ્રજા પણ ‘પિશાય’ તરીકે ઓળખાય છે. અને તેથી મારે જણાવવું જોઈએ કે, ‘પિશાયો’ એ એક પ્રકારના મનુષ્યો પણ અને તેઓ આ આપણા દૃશ્ય જગતમાં જ નિવાસ કરે છે તે સંબંધે નીચેનું વૃદ્ધવાક્ય પ્રમાણભૂત છે:—

“ પાણ્ડ્ય કેકય-વાત્રીક-
િહ--નેપાલ--કુન્ત ૧ઃ ।
સુદેણ-વોટ-ગાંધાર-હૈવ-
કન્નોજ સ્તથા ॥ એતે પિ-
ચદેશા સ્યુઃ ”

“પાંડ્ય, કેકય, બાલ્હીક,
સિંહ, નેપાલ, કુંતલ, સુદેણ,
વોટ, ગાંધાર (કંદહાર) હૈવ
અને કન્નોજન; એ બધા પિ-
શાયદેશો છે”

આગળ જે અનાર્થ દેશોનાં નામો ગણાવ્યાં છે તેમાં કેટલાંક નામો આ પિશાય દેશોનાં નામો સાથે મળતાં પણ છે. આ પિશાયદેશની પ્રજા જે ભાષાને પ્રયોજે તે ભાષા ‘પૈશાચી’ કહેવાય. પ્રસંગોપાત્ત મારે જણાવવું જોઈએ કે, જેમ પિશાયો અમુક દેશની પ્રજારૂપ છે. તેમ કિન્નરો પણ (કિન્નરોને પ્રાચીનોએ દેવો ગણ્યા છે) અમુક દેશની પ્રજારૂપ . જુઓ—૧૯૧૫ ના ડિસેમ્બરના સરસ્વતીમાં ‘ કિન્નરજાતિ. ’ એ શિરોનામવાળો લેખ, લેખક.

પણ દેશ સાથે નથી. એથી હું એમ કહ્યું છું કે કોઈ કાળે એ
 ભાષાઓ વ્યાપક ભાષા તરીકે હશે. ને તે ભાષાઓ અમુક દેશ કે
 અમુક પ્રજાની હોત તો તેની સાથે બીજી ભાષાઓની પેઠે જરૂર કોઈ
 દેશ કે પ્રજાના નામને સંબંધ થયા વિના રહેત જ નહીં. એ જ
 ભાષામાં કંઈ ભાષા કાર્યરૂપે છે અને કંઈ ભાષા કારણરૂપે
 છે એ સંબંધે અહીં નિર્ણય કરવાનો મને સમય નથી. વળી
 ભારતના ઇતિહાસમાં આ વિશેષે કરી જોતાના ઇતિહાસમાં અમારા
 ચિરસ્નેહિ મહિયુરોએ અને અમારા નવીન સ્નેહિ ગૌરાંગોએ જે
 ગોટાળો કર્યો છે તે ખમી શકાય તેવો નથી મને એમ લાગે છે કે
 ને જૈનજાતિની અસ્તિતા આજે ન હોત તો ‘દવ દુર્બલઘાતકમ્’
 એ વાક્ય કંઈ જાતિ માટે સાચું નીવડત. મારે હાઝને દિવે લખ્યું પડે
 છે કે, જેઓ અત્તાન મનુષ્યની આંતરડી માત્ર પોતાના સ્વાર્થ અને
 લોભને માટે જ દુઃખાવવા યત્ન કરે છે—દુઃખાવે છે. ને તેઓ
 ધર્મચરકર્તાવાદી હોય તો તેઓનો ધર્મ તે અન્યાયને સહશે નહીં
 અને ને પ્રકૃતિવાદી હોય તો તેઓની પ્રકૃતિ તે અનીતિને ખમશે
 નહીં અસારે આપણામાં એવી તો રુઢિ પ્રવિષ્ટ થઈ ગઈ છે કે,
 ને કોઈ આપણા ધર્મગુરૂનો એકાદ જૂનો જોડો જમીનમાયી મળી
 આવે, તો આપણે એમ સિદ્ધ કરવા કદાપિ પાંચી પાની ન કરી-
 એ કે, તે જોડો પણ અનાદિનો છે—સૃષ્ટિથી પણ પૂર્વેનો છે. વે
 તુયાયિ મુલાશયો કહે છે કે, વૈદિકભાષા પ્રાચીનતમ છે. જોનો એમ
 સિદ્ધ કરવા મથે છેદે, પ્રાકૃતભાષા પ્રાચીનતમ પ્રાચીન છે. અમારા
 મુસલમાન હોઈઓ એમ ચોક્કસ કહે છે કે, પવિત્ર કુરાને શરીફની
ભાષા અનાદિની છે. અને અમારા ધરાની-પારસી-સાહેબો જણાવે
 છે કે, અમારા ઝંદ અને અવસ્તાની ભાષા સૌથી પૂર્વેની છે તથા
 અસારે પરદેશમાં વસવા જોઈશે પણ પાંચી ભાષાને જૂનામાં જૂની

કહેવામાં જ પૌતાનું ગૌરવ સમજે છે, આવી વિવાદગ્રસ્ત સ્થિતિમાં અમુક ભાષાને કાર્યરૂપે અને અમુક ભાષાને કારણરૂપે સિદ્ધ કરવી એ જોટલું કઠિન છે, તેટલું તે કાર્ય કરવામાં સાધનોનો અભાવ પ્રતિબંધક છે, જે કાંઈ અત્યાર સુધી લોકોએ જેમ તેમ બંધબેસતું કર્યું છે તે સઘળું ડગમગ અને શંકાપૂર્ણજ તથા તે ગૌરાંગોના મનની ખાતર જ સાચું કહેવું પડે છે એમ મારું ધ્યાન છે. અન્યથા આવા વિશાળ પ્રકાશવાળા કાળમાં ‘ ભરતવર્ષના ભૂષણરૂપ પરમકારણિક ભગવાન બુદ્ધ એક ઈશાની તરીકે નિર્ણીત થાય અને પરમાત્મ કુમારપાળ એક પરમ વૈદિક તરીકે સિદ્ધ થાય ’ એ બનવું અસંભવિત જેવું જ લાગે છે. ઉપરના ગોટાળાને લીધે અને સામગ્રીની તંગીને લીધે પ્રાચીન છ ભાષાઓનો કાર્યકારણરૂપ વિભાગ થવો એ મને અશક્ય લાગે છે તેમ છતાં હું એટલું તો કહું છું કે, એ છ ભાષાઓનાં નામો મેં જે ક્રમપૂર્વક ઉપર જણાવ્યા છે તે જ ક્રમ દરેક પ્રાચીન પુરૂષને અભિમત છે. અને શ્રી હેમચંદ્રે તો એ જ ક્રમપૂર્વક તે ભાષાઓનું વ્યાકરણ પણ રચ્યું છે. માટે સર્વ પ્રાચીનોએ છ ભાષાનાં નામો ગણાવતાં જે એ જ ક્રમ રાખ્યો છે તેમાં કાંઈ રહસ્ય જેવું મને જણાય છે. અને તે આ છે:- ‘ અપભ્રંશ ’ ભાષાનો સંબંધ આગળની પાંચે ભાષાઓ સાથે છે. ખરું કે એ તો એ પાંચે ભાષાની ખીચીયડી તે જ એક અપભ્રંશ ભાષા છે. પૈશાચી ભાષાનો સંબંધ પૂર્વની ચારે ભાષાઓ સાથે છે, તે જ પ્રકારે માગધી તથા શૌરસેની પ્રભૃતિ ભાષા વિષે પણ જાણવું અર્થાત્ પાછળની ભાષાઓનો સંબંધ પૂર્વની ભાષાઓ સાથે છે એમ એ ભાષાક્રમથી સૂચિત થાય છે.

હવે ગૂજરાતી ભાષા સંબંધે લખાણ કરવા પડેલાં પૂર્વોક્ત પ્રાચીન ભાષાઓનો થોડો બહોળો પરિચય ।પવો એ મિત્ર જો

છે. પ્રાચીન છ એ લાપાઓમાં સૌથી પહેલું નામ સંસ્કૃત લાપાનું છે. કાળના પ્રભાવે તે સંસ્કૃતના બે વિભાગ થયા છે:—એક જૂની સંસ્કૃત અને બીજી નવી સંસ્કૃત. તે બન્ને પ્રકારની સંસ્કૃતમાં અનેક ગ્રંથો ગુંથાયા છે. ભારતીય મહાશયો પાસે આ લાપા માટે કાંઈ વર્ણવવું તે મોસાળ (માતૃશાલ) પાસે માની પ્રશંસા ખરોખર છે. એ સંસ્કૃત લાપા સાથે પણ આપણી ગૂજરાતી લાપા સગાઈ રાખે છે. અને તે સુવિદિત છે. માટે વિશેષ શું લખું ? પ્રાકૃત લાપા એ મધુર અને કામળ છે. મહાશય હેમચંદ્રસૂરિએ ‘પ્રાકૃત’નો આ અર્થ કર્યો છે:—“પ્રકૃતિ-સંસ્કૃત-માં થએલું અથવા પ્રકૃતિ-સંસ્કૃત-થી આવેલું તે ‘પ્રાકૃત’ ” પ્રાકૃતના મુખ્ય ત્રણ વિભાગ છે:—દેશ્ય પ્રાકૃત. સંસ્કૃત-સમપ્રાકૃત અને સંસ્કૃતભવપ્રાકૃત. દેશ્યપ્રાકૃત અને દેશીપ્રાકૃત એ બન્ને શબ્દો એક જ અર્થવાળા છે. “ અનેક દેશમાં પ્રસિદ્ધ જે શબ્દ સંગ્રહ-અનાદિકાળથી ચાલુ થએલ એક પ્રકારના શબ્દોના સમૂહ-એક પ્રકારની સર્વ સાધારણની લાપા તે ‘દેશીપ્રાકૃત’ ” આ દેશીપ્રાકૃતના શબ્દોની સિદ્ધિ માટે સંસ્કૃત લાપાની પેઠે કાંઈ પણ નિયમખંદ વ્યાકરણ નથી. પરંતુ તેના શબ્દો અને તે શબ્દોના અર્થો જાણના માટે પ્રાચીન મહાશયોએ દેશી કાશો રચેલા છે. તે શબ્દોને પ્રાકૃતની વિભક્તિઓ લાગે છે અર્થાત્ પ્રાકૃતની વિભક્તિઓ લગાડી દેશી પ્રાકૃતનો પ્રયોગ થાય છે. આ દેશી પ્રાકૃતમાં જ ગુંથા-એલા ગ્રંથો હોય એવું મારી નજરમાં નથી પણ પ્રાકૃતમાં લખાતા ગ્રંથોમાં દેશીશબ્દોનું મિશ્રણ હોય છે કેટલીક પ્રાચીન કવિતાઓ. જે પ્રાકૃત પિંગળમાં તથા દેશી નાનમાળામાં છે તેમાં આ દેશી

૧ “ પ્રકૃતિઃ સંસ્કૃતમ્. તત્ર ભવમ્, તત આગતં વા પ્રાકૃતમ્. ”—પ્રાકૃત વ્યાકરણ-શ્રીહેમચંદ્ર.

૨ “ અણાઙ્પાઙ્અપયદ્ભાસાવિસેસઞ્ચો દેસી-દેશી નામમાલા.

પ્રાકૃત વંશારે લાગે વપરાએલ છે. ખરી રીતિએ તો પ્રાકૃતભાષા શિવાય દેશીપ્રાકૃતનો પ્રયોગ લખવામાં કે બોલવામાં થતો નથી. આપણી ગુજરાતી (સર્વ પ્રકારની ગુજરાતી) ભાષામાં પણ આ દેશી પ્રાકૃતનું ઘણું મિશ્રણ થયું છે. આ દેશી પ્રાકૃતના બધા શબ્દોની પ્રકૃતિ સંસ્કૃત ભાષા એમ નથી, પણ કેટલાક શબ્દોની પ્રકૃતિ સંસ્કૃત હોય એમ જણાય છે. જો કે હજી લખવાનું ઘણું છે તો પણ હું ઇચ્છું છું કે, અહીં આપની સમક્ષ સવિસ્તર દેશી

૧. દેશી પ્રાકૃત. ચાં ગૂં	દે. પ્રા.	આ ગૂજરાતી.
અમ્	અમ્મા.	અમ્મ
ઘા	અઘાડો.	ઉલટ પાલટ.
અવાલુઆ	અવાળુ.	આળ. (કલંક)
ઉંઢ	ઉંડું.	ઉખી.
ઉલ્લુટ	ઉલ્લું.	ઉથલો.
ઉમ્મર	ઉમરો. સંસ્કૃત (ઉદ્દુ'ખર)	ઉજડ. ડદ.
ઉકકુરડી	ઉકરડી.	ઉત્થલપત લા
ઓપ્પા	ઓપ.	ઓઢૂળ
ઓજ્જરી	હોજરી.	ઉસ.
કટારી	કટાર.	કરમાવું.
કંટોલ	કંટોલા.	કડછો-કડછી.
કડપ્પ	કડપલો (સમૂહ)	કડિઓ.

कुक्करी	कुंभ. संस्कृत	तेथल	डाथजो.
	(इक्षि)	इइला	डाईला. (आगवाना)
किविडी	डमाड.		
कुहिी	डाणी.	लड	कुलडुं.
खड्डा	भाडो.	टिक	भाटडी.
खल्ला	भाक्ष (यामडी)	ट्ट	भाटुं.
खद्ध	भाधु.	खडकी	अडडी.
खाइआ	भाध. संस्कृत	खुट्ट	भुट्टुं.
	(आतिडा)	खुत्त	भुत्तुं.
रडिअ	अरड्डुं.	डोडो	भोडो.
खोल	भोक्षकुं-नानो	गंज	गंज.
	गधेडो अथवा	ड्डी	गाडी.
	भोभो.	गढ	गढ.
गंडी	गडैरी.	गडुरी	गाडरी.
गगरी	गागर.	गोली	गोणी.
घरोली	गरेणी.	घग्घर	घाघरे.
चोही	चोटवी.	चट्टू	याटवो.
चा	यास.	चउक्क	चोड.
चिणोही	चलोडी.	छली	छाल.
छासी	छाश.	छवडी	यामडी.

હી	હીડી.		છાંટ.
ાળ	છાણુ.	હિઅ	જડયું.
જેમળય	જમણું.	નો રી	જીવાર.
જાસર	ઝાંખરં.	ળત્યા	નાથ અને નથ.
જોલી	ઝોળી.	ત્થી	નેસ્તી.
જાડ	ઝાડ.	ક	નાક.
જુદ	ઝુદું.	ડ	ત્રાગ.
ટાર	ટારડો.	તડફા અ	તડફડયું.
ટિક	ટિકી.	અ તોટી (કાનમાં પહેરવાની)	
ટુંટ	ટુંટો.	દવર	દોરો.
ટકર	ટેકરો.	દેવરાણી	દેરાણી, સંસ્કૃત (દેવર) ઉપરથી.
ઠલ	ઠાલો.	દોર	દોરો.
ઢવ્વ } ઢાવ }	ઢાબો.	પળહઅ	પાનો-પુત્રને જોઈ માતાના હૃદયથી નીકળતી દૂધની ધાર
ઢાલી	ઢાળ (ઝાડની).	પરડા	પરડા-પરડકા.
ઢો	ઢાળો (આંખનો).	પહુઆ	પાકુ.
ડુંવ	ડોમ	પહર	પાધરં.
ડુંવ	ડુંધો.	પક્કર	પાખર.
ડુંગર	ડુંગરો.	પત્તલ	પાતળું.
ડોલા	ડોળી, સંસ્કૃત (દોલા)	પંચાવળ્ણા	પંચાવન, સંસ્કૃત (પંચપંચાશત).

હોઅ	ડોથો.	પિંચૂ	પિંચૂ, (પાકેલાં કેરડાં)
ઠંકળી	ઠાંકણી.	પુષ	ફધ
પુળી	પુણી,	રંદુઅ	રાંદવું,
પોટ્ટ	પેટ,	રુઅ	ર,
પો	પોચું,	રોજ્ઝ	રોજ,
ફગ્ગૂ	ફાગ,	વ	વડો-(મોટો)
ફોંફા	ફુંફડો,		વાટ-(માર્ગ)
વપ્પ	બાપ,	વદલ	વાદળ,
વપ્પીઅ	બપૈયો	.	વાંઢો,
વપ્પીહ			
વવ્વરી	બાબરી,	સંપડિઅ	સાંપડયું,
વરુઅ	બર, (લેખણ કરવાનું)	સંધિઅ	સુંધું,
વિગાઈ	બગાઈ,	ઉત્તરવિડિ	ઉત્તરેડ,
ચોકડ	બોકડો,	ચપ્પુટિકા	ચપટી,
વંઈગળ	વેંગળ,	આમો	અંબોડો,
ભાડજા	ભોળાઈ,	હહ	હાડ-(હાડકું)
મુક્ત્રા	ભુખ,	હુહા	હોડ-(સરત)
મામી	મામી,	મુન્ન	મોલ,
રપ્પ	રાફડો,	રવઅ	રવાયો.

—દેશીનામમાળા.

આ સિવાય મરાઠી, હિંદી, અને મારવાડીને લગતા પણ અનેક શબ્દો દેશી પ્રાકૃતમાં છે. લે.

શબ્દોનો દેખાડ કરં જેથી એમ સ્પષ્ટ સમજી શકાય કે ગુજરાતી ભાષાને અને દેશી પ્રાકૃતને કેટલી ગાઢી સગાઈ છે. જેની રીતિએ દેશ્ય પ્રાકૃતનો સંબંધ આપણી ભાષા સાથે છે તે જ પ્રકારે 'સંસ્કૃત-સમ' કે સંસ્કૃતસમ પ્રાકૃતનો પણ આપણી ભાષા સાથે સંબંધ છે. માટે હવે તે સંબંધે પણ કાંઈ લખું તો તે સ્થાને . જે શબ્દોનું રૂપ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતમાં સરખું હોય તે શબ્દો સંસ્કૃત-સમ કે સંસ્કૃતસમપ્રાકૃત કહેવાય. જેમકે; ' **રદા** ' **દાહનીરમ્** ' આ પાદમાના દરેક શબ્દોનું રૂપ સંસ્કૃત અને પ્રાકૃતમાં સરખું જ છે. આ સંસ્કૃતસમપ્રાકૃતનું વ્યાકરણ ઘડાયું નથી. કારણ કે, તેનો આધાર સંસ્કૃતના વ્યાકરણ ઉપરજ છે— તેની બધી વ્યવસ્થા લગભગ સંસ્કૃત જેવી જ છે. આ સંસ્કૃતસમપ્રાકૃતનો કોઈ આખો ગ્રંથ મેં જોયો નથી, પણ કેટલાક પ્રાચીન કવિ મહાશયોનાં માત્ર સ્તુત્યાત્મક કાવ્યો આ સંસ્કૃતસમપ્રાકૃતમાં નિબંધાયાં છે એમ હું જાણું છું. સંસ્કૃતભવપ્રાકૃતના બે વિભાગ છે—એક તો સંસ્કૃત શબ્દના થોડા ફેરફાર સાથે પ્રાકૃત રૂપાંતર અને બીજું સંસ્કૃત શબ્દના સર્વથા ફેરફાર સાથે પ્રાકૃત રૂપાંતર. જેમકે, સંસ્કૃત 'હસ્તી' શબ્દ ઉપરથી 'હત્થી' એવું પ્રાકૃત રૂપાંતર થાય છે. તો તે શબ્દ સંસ્કૃતથી પ્રાકૃતમાં આવેલો કહેવાય અને સંસ્કૃત 'ક્ષિપ્ત' શબ્દ ઉપરથી 'છૂટ' એવું પ્રાકૃત રૂપાંતર થાય છે માટે તે શબ્દ સંસ્કૃત શબ્દના સ્થાનમાં થયો કહેવાય અર્થાત્ સંસ્કૃતભવ પ્રાકૃત સંસ્કૃતથી આવેલું છે અને સંસ્કૃતને સ્થાને પણ થયેલું છે. આ સંસ્કૃતભવ પ્રાકૃત સાથે પણ આપણી ભાષા ઘણી જોડાએલી છે તે સંબંધે તો માત્ર ચાર પાંચ ઉદાહરણો આપવા

એ જ લમસ્તુ છે ઉપર જણાવેલ ત્રણે પ્રકારના પ્રાકૃતમાં એક-વચન અને બહુવચનનો પ્રયોગ થાય છે. પણ દ્વિવચનનો પ્રાયોગ થતો નથી. તેમજ સમાન રૂપવાળા ('ક્ર' 'લ્લ' 'ચ્ચ') અને સમાન વર્ગવાળા ('હ્લ' 'ન્દ' 'મ્મ') જ અક્ષરોનો સંયુક્ત પ્રયોગ થાય છે. પણ 'દ્ર' સિવાય વિબ્ભતીય વર્ણોનો સંયુક્ત પ્રયોગ થતો નથી. આ પ્રાકૃતનું સાહિત્ય અત્યંત વિશાળ છે અને તેમાં જોનાનું સાહિત્ય અત્રપાટ ભજવે છે— જોનાના વેદસ્થાનીય સર્વ અંગો-આગમો, ઉપાંગો, કાવ્યો, ચરિત્રો તથા અનેક કથાત્રયો આ જ પ્રાકૃતમાં ગુંથાયા છે. વૈદિકાનું સાહિત્ય પણ આ પ્રાકૃતમાં છે. પણ તે જોને કરતાં ઘણું જ થોડું છે. કારણ કે, જોનાના સામ્રાજ્યમાં બાપક ભાષા તરીકે આ પ્રાકૃત ભાષા જ હતી માટે તેમાં અનેક વિષયોના સેંકડો સેંકડો ગ્રંથો ગુંથાયા છે. જોને ઋષિઓએ એવો એક પણ વિષય બાકી રાખ્યો નથી કે, જે પ્રાકૃતમાં ન હોય.—તેઓએ સંગીતશાસ્ત્ર પણ પ્રાકૃતમાં ગુંથ્યું છે, વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર પણ પ્રાકૃતમાં જ સાંકળ્યું છે. વધારે શું? પ્રાકૃતભાષાના પિતામહ તરીકેનું માન

(નીતિશાલા)	નીઈ । ।—	નીશાળ.
(હિ)	ગહિ —	ધેલો.
(વૈવાહિ)	વે હિઅ—	વેવાઈ.
(ભગિનીપતિ)	બહિળીવઈ—	બનેવી.
(માતૃષ્વસ)	।રિ આ—	માસી.
(દૌષ્ણિક)	દો િઅ—	દોસી.
(અધિકરણી)	અહિઅર િ—	એરણ, ઇલાદિ.

જૈનોને જ ઘટે છે એમ કહેવામાં અતિશયોક્તિ કે અપ્રમાણિકતાનો જરા પણ હર નથી. વળી ‘સેતુખંધ’ ‘રાવણવહ’ અને ‘ગહિલવહ’ એ નામના પ્રાકૃત કાવ્યો વૈદિક વિદ્વાનોના કરેલાં મે જોયાં છે—વાંચ્યાં છે. તેમાં વપરાએલી પ્રાકૃત ભાષા મૃદુ અને રસ તથા સંસ્કારવાળી છે. જેવી રીતિએ પ્રાકૃત ભાષાને પુષ્ટ કરવામાં જૈનોએ આગળ પડતો ભાગ લીધો છે. તેમ જ વૈદિકાએ પણ તે ભાષાને પુષ્ટ કરી માતૃભક્તનું માન મેળવ્યું છે. જો કે આ પ્રાકૃતનાં અનેક વ્યાકરણો પ્રકટ થયાં છે. પણ તેમાં સુંદરતમ અને વિશદ વ્યાકરણકાર તરીકે મહારાજ કુમારપાળના ગુરૂ શ્રીહેમચંદ્રને જ અગ્રસ્થાન આપવું પડે છે. હવે શૌરસેની, માગધી, પૈશાચી (ચૂલિકા પૈશાચી) અને અપભ્રંશ ભાષાનો પરિચય કરાવવો એ મારું કામ છે. પાઠક મહાશયો ‘શૌરસેની’ એ નામ સંખ્યે તો પૂર્વના ઉલ્લેખથી સુપરિચિત જ હશે માત્ર મારે તો ‘શૌરસેની’ ભાષાનું સ્વરૂપ દુઝાણમાં જ લખવાનું છે. બહુધા આ શૌરસેની ભાષાનો શબ્દપ્રયોગ પૂર્વોક્ત પ્રાકૃતની સમાન જ છે. માત્ર તેમાં વિશેષ અંતર આ છે:—શબ્દની શરૂઆત પછી કોઈ પણ શબ્દમાં તકરનો પ્રયોગ થતો નથી, પણ ૧ ‘કારને સ્થાને દ’કારનો પ્રયોગ થાય છે. તથા તે જ પ્રકારે ૨ થ’કારને સ્થાને ‘કાર પ્રયોજાય છે. અને ૩ ‘શબ્દને સ્થળે જેમ પ્રાકૃતમાં ‘જ્ઞ’ ઉચ્ચારાય છે તેમ આ શૌરસેનીમાં ‘ઞ’ પણ બોલાય છે. આ ભાષાનું પણ વિશાળ સાહિત્ય જોવામાં આવતું નથી. તો પણ દિગંબર જૈનોના પ્રાકૃતપુસ્તકોમાં ઘણા ભાગે આ જ ભાષા વપરાઈ છે અને તેથી તેને શૌરસેનીનું સાહિત્ય કહેવામાં બાધ નથી. વળી આ ચાલુ નાટકોમાં સ્ત્રી તથા શરૂપાત્રોની જે ભાષા તે પણ શૌરસેની જ

છે. કેટલાક મહાશયો તેને 'પ્રાકૃત' કહે છે તે અધુક્તિક છે. માગધી ભાષા પણ પૂર્વની પ્રાકૃત અને શૌરસેનીને લગતી છે. માત્ર તેમાં વિશેષ ભેદ આ છે:—માગધી ભાષામાં 'ર' કારને સ્થાને 'લ' કાર અને 'ર' કારને સ્થાને 'લ' કારનો પ્રયોગ થાય છે. તથા વિભતીય સંયુક્ત શબ્દોનો પણ કેટલાક શબ્દોમાં પ્રયોગ થાય છે. જેમકે; ૩ 'સ્ત' સ્પ' 'સ્મ' 'સ્' 'સ્ત' 'સ્ન' 'સ્ફ' વગેરે. વળી ૪ 'સ્ત' શબ્દને બદલે 'સ્ત'નો પ્રયોગ થાય છે. તથા ૫ 'વ્ય' અને 'વ્ય'ને સ્થાને 'વ્ય'નો તથા ૬ 'ન્ય' 'વ્ય' 'જ્ઞ' 'વ્ય'ને સ્થાને 'જ્ઞ'નો અને શબ્દને છેડે કે વચ્ચે આવેલ ૭ 'વ્ય'ને સ્થાને 'શ્ચ'નો પ્રયોગ થાય છે વળી તે જ પ્રકારે 'ક્ષ'ને સ્થાને 'પ્'નો અને 'જ્ઞ' એક સ્થાને 'ક્ષ'ને બદલે 'સ્'નો પ્રયોગ થાય છે. પૂર્વની પ્રાકૃત કે શૌરસેની કરતાં આ માગધી ભાષામાં આટલો મોટો ફેર છે. આ ભાષાના સાહિત્યમાં માત્ર કેટલાંક સ્તુત્યાત્મક કાવ્યો 'શ્લોકો' સિવાય કાંઈ ઉપલબ્ધ થયું સાંભળ્યું કે જોયું નથી. કાંઈ મહાશયો

૧. નર-ન . ૨. હં -હં . ૩. પ્રસ ન-પ્રસ જા. હસ્તી-હસ્તી. બૃહસ્પતિ-બૃહસ્પદી. ૪. મય-વિસ્મય. શુષ્ક - શુસ્ક. ક -કસ્ટ. વિષ્ણુ-વિસ્નુ. નિષ્કલ-નિસ્ક . ૫. અર્થ-અસ્ત. ૬. જનપદ-યજ્ઞવદ. મદ્ર-મદ્રય. યથા-યથા. ૭. મન્યુ-મજ્ઞૂ. પુણ્ય-પજ્ઞ. ૮. પજ્ઞા. અજ્ઞા -અઝ્જલી. ૯. ગચ્છ-ગચ્છ. ૧૦. રાક્ષ -લક્ષ . ૧૧. પ્રેક્ષતે-પેસ્કદિ. આચક્ષતે-આચસ્કંદિ.

એમ સમજતા હોય કે, જૈનોના ૧આગમો કે બીજા પુસ્તકો માગધી ભાષામાં છે. તો તે તેઓની સમજ માગધી ભાષાના અજાણપણથી ઉત્પન્ન થયેલી છે અને માગધીભાષાનું ટુંકું સ્વરૂપ બતાવવા અહીં મેં થોડો ઘણો યત્ન કર્યો છે તેનાથી એમ જણાઇ શકશે કે, તે સમજ ભ્રમપૂર્ણ . મારે અહીં વિશ્વાસપૂર્વક જણાવવું પડે છે કે, જૈનોનું એક પણ પુસ્તક માગધી ભાષામાં છે જ નહીં, હા, કાંઈ એક પુસ્તકમાં માગધી ભાષાનો એકાદ શબ્દ પ્રયોજાયો હશે એ સાચું છે. પણ તે એક શબ્દથી કાંઈ જૈનોની શાસ્ત્રભાષા માગધી હોઈ જ શકે નહીં. હવે હું પૈશાચી ભાષાનો પરિચય કરાવી આગળ વધવા રજા લઈશ. પૈશાચી ભાષા લગલગ શૌરસેની ભાષાને મળતી છે.

૧. કેટલાક મહાશયોનું એવું મંતવ્ય છે અને રા. રા. મણિ-લાલભાઈ બેકારભાઈ વ્યાસે તો શ્રીવિમલપ્રબંધના ઉપોદ્ધાતમાં શ્રીહેમચંદ્રની સાક્ષી આપીને (“ પ્રસિદ્ધ વૈયાકરણ હેમચંદ્રાચાર્ય કહે કે, જૈનસૂત્રો અર્ધમાગધીમાં છે. ” ઇલાદિ-વિમળ પ્ર૦ ઉપો. ૦ પા. ૦ ૬) નિદ્ધ કર્યું કે, જૈનસૂત્રો અર્ધમાગધીમાં છે. પરંતુ મારે તે સર્વ મહાશયોને સવિનય નમ્રભાવે જણાવવું પડે છે કે, તેઓનું તે મંતવ્ય જૈનસૂત્રો તપાસ્યા વિના માત્ર દંતકથાથી જ ઉત્પન્ન થયું છે. તે સંબંધે મારું મત પ્રમાણ છે:—જે મહાશયો એવું જણાવે છે કે જૈનસૂત્રો અર્ધમાગધી ભાષામાં છે. તેઓને મારે પૂછવું જાઈએ કે, તેઓ ક્યા જૈનસૂત્રોને અર્ધ-માગધીમાં સમજે છે—શું અત્યારે વર્તમાન જે જૈનસૂત્રો છે તેને ? કે તેની પહેલાંનાં કાંઈ જૈનસૂત્રોને ? જે વર્તમાન જૈનસૂત્રોની પહેલાંના કાંઈ જૈનસૂત્રોને તેઓ અર્ધમાગધીમાં સમજતા હોય તો તે માટે મારે કાંઈ કહેવાનું નથી. કારણ કે, અત્યારે જે જૈનસૂત્રો વર્તમાન છે તેનો જ મને અનુભવ છે. પણ તેની પહેલાંનાં જૈનસૂત્રો મેં જોયાં નથી, તેમ સાંભળ્યાં પણ નથી. જે તેઓ અત્યારે ઉપ-

લખ્ય થતાં જૈનસૂત્રો અર્ધમાગધીમાં છે એમ જણાવતા હોય તો મારે અવશ્ય નિવેદવાનું છે કે, જે ગ્રંથો અર્ધમાગધીમાં હોય તે ગ્રંથોમાં જે પ્રકારના શબ્દોનું મિશ્રણ હોવું જોઈએ-કેટલાક શબ્દો માગધી ભાષાના અને કેટલાક શબ્દો ખીજી કોઈ ભાષાના, ખીજી કોઈ ભાષા એટલે પ્રાકૃત ભાષા પણ ખીજી ભાષા નહીં. કારણ કે, નવાગીવૃત્તિકાર શ્રી અભયદેવસૂરિએ ‘અર્ધમાગધી’ શબ્દનો અર્થ આ પ્રમાણે જણાવ્યો છે:—

“માગધમાષાલક્ષણં કિંચિ ત્
કિંચિચ્ચ પ્રા નમાષા લ્ષણં
યસ્યામસ્તિ સા-અર્ધ માગધ્યા
इति व्युत्पत्त्या अर्धमागधी”
इति (श्री भगवती ३, पा.
३३६ मुद्रित)

“જે ભાષામાં કાંઈક માગ-
ધીભાષાનું અને કાંઈક પ્રાકૃત
ભાષાનું સ્વરૂપ હોય તે અર્ધ-
માગધીભાષા છે. કારણ કે, અ-
ર્ધમાગધીનો અર્થ ‘માગધીનું
અડધું’ એમ થાય છે.”

માગધીભાષાનું સ્વરૂપ તો હું ઉપર દેખાડી ચૂક્યો છું. જે શ્રીહેમચંદ્રના વ્યાકરણને અનુસરતું જ છે. અત્યાર સુધીમાં ઘણાં જૈનસૂત્રો અને અનેક જૈનપ્રાકૃતગ્રંથો મારા જોવામાં આવ્યા છે. પણ જેમાં સેંકડે પાંચ શબ્દો પણ માગધીભાષાના હોય એમ મને લાસતું નથી, તે હું એમ કેમ કહી શકું કે, જૈનસૂત્રો અને જૈનગ્રંથો વધારે પ્રમાણમાં અર્ધમાગધીમાં લખાયા છે. હું તો શું ? પણ શ્રીહેમચંદ્રનું જ વ્યાકરણ જૈનસૂત્રોની ભાષાને અર્ધમાગધી કહેવાની ના પાડે છે. કારણ કે, હેમચંદ્રે ગતાવેશ સ્વરૂપવાળી માગધી ભાષા જૈનશાસ્ત્રોમાં પ્રયોજાઈ જ નથી. વળી આજથી ૧૯૧૨ વર્ષ પહેલાં—વિક્રમ સંવત ૧૯૦૦ ની સાલમાં વિમલસૂરિ નામના જૈનમહર્ષિએ લખેલું ‘પદ્મચરિત્ર’ પદ્મચરિત (જૈન શામાયણ)

માત્ર તેમાં વિશેષતા આ :—

પૈશાચી ભાષામાં પ્રજ્ઞાને ન્યાને અને ણ ને સ્થાને કળાનો,
રણને સ્થાને નનો ઉદને સ્થાને ત'જનો ' ને સ્થાને ' નો,
પટ્ટુનેસ્થાને તુનો, ર્યાને સ્થાને રિયા નો ળ્લિનને સ્થાને સિનનો
તથા ળ્લિને સ્થાને ' ટ' નો પ્રયોગ થાય . પૂર્વની ભાષાઓ કરતાં
આ પૈશાચી ભાષામાં મુખ્યતથા આ જ ભેદ છે. આ ભાષા ક્યા
દેશના માણસો બોલે છે તે વત આગળ કહેવાઈ ગઈ છે. જેમ

નામનું પ્રાકૃત પુસ્તક અત્યારે પણ મુદ્રિત થએલું ઉપલબ્ધ .
તે આખું પુસ્તકમાં માગધીભાષાનો ગંધ પણ નથી. તો તેમાં
અર્ધમાગધી ભાષા તો હોઈ જ કેમ શકે? આ પુસ્તક લખાયા પછી
લગભગ ૪૦૦ વરસે શ્રી દેવર્ધિગણિશ્વમાત્રમણે જૈન આગમોનો
ઉદ્ધાર કર્યો એમ કહેવાય છે. તો એ આગમોમાં અર્ધ માગધીભાષા
હોય એવું કે. છ રીતે સંભવતું નથી મારા માનવા પ્રમાણે જૈનોના આગ-
મોમાં અર્ધે જીજ પણ જૈન પ્રાચીન પુસ્તકોમાં પ્રાકૃતભાષા જ પ્રયોજાઈ છે.
હા, કોઈ કોઈએ દેશ્ય પ્રાકૃતનો, આર્ય પ્રાકૃતનો, માગધી ભાષાનો અને શૌ-
રસેની ભાષાનો પણ એકાદ એકાદ શબ્દ તે જૈન શાસ્ત્રોમાં પામી ગયો
છે પણ એટલાથી એમ કેમ નક્કી થાય કે, જૈનસૂત્રો અર્ધ માગધીમાં
છે. આ મ. ૩ મન માત્ર હેમચંદ્રે અને જીજ વિદ્વાનોએ દર્શાવેલ માગધી
ભાષાના સ્વરૂપ ઉપર નિર્ભર છે. હા, જો તેઓ બધાએ બતાવેલું
માગધીમાણનું સ્વરૂપ મૂળ હોય તો હું સૌથી પહેલો બોલો છું.

૧. પ્રજ્ઞા-પઞ્જા. કન્યા-કઞ્જા. પુણ્ય-પુઞ્જ. ૨.
ગુણ-ગુન. ૩. દન- ન. ૪. શી -શી . ૫. કુટુંબ-
તુંવ. ૬. માર્યા-મારિયા. ૭. સ્નાન-સિનાન. ૮. —
—ક ટ.

પૂર્વની પ્રાકૃત, શૌરસેની અને માગધી ભાષા સાથે આપણી ભાષા સંબંધ રાખે છે તેમ આ પૈશાચી ભાષા સાથે પણ તેનો સંબંધ છે. મારી સમજ પ્રમાણે આ પૈશાચી ભાષા આર્ય લોકોની વપરાશમાં નથી આવી. પરંતુ જ્યારે પરદેશી લોકો આર્યો સાથે ભળ્યા ત્યારે તેનો (પૈશાચીનો) સર્ગ આપણી સાથે થયો હોય એમ જણાય છે. આપણી (પ્રાચીન આર્યોની) ભાષામાં ધણા ભાગે 'લ' ની જ વપરાશ છે. પણ 'લ'ને સ્થાને 'ળ'ની વપરાશ ત્યારથી જ શરૂ થઈ છે, જ્યારથી આપણી સાથે 'પૈશાચી' ભાષાનો સંપર્ક થયો. મારા પારસી ભાઈઓના કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચારો આ ભાષાને ભળતા જ છે અને તેઓ પણ આપણા બંધુઓ હમણાં જ થયા છે. આ પૈશાચી ભાષા સાથે ધણા નિકટનો સંબંધ ધરાવતી એક બીજી ભાષા પણ છે. જેનું નામ—ચૂલિકા પૈશાચી છે. આ ભાષા પણ પૈશાચી ભાષાને વાપરનારાઓની જ વપરાશમાં આવે છે તેના (ચૂલિકાપૈશાચી) નામનો અર્થ આ સંભવે છે.—આગળ જે પિશાચ દેશો ગણાવ્યા છે, તેમાંના જે દેશો એકદમ ઉંચાણમાં આવેલા હોય અથવા તે દેશોથી જે દેશો આગળ ઉત્તરમાં આવેલા હોય તે દેશોને મારી સમજ પ્રમાણે ચૂલિકા—ટોચ—ઉપર આવેલા માટે 'ચૂલિકાપિશાચ' કહ્યા હોય એમ લાગે છે. અને તે દેશની જે ભાષા તે 'ચૂલિકાપૈશાચી' કહેવાઈ હોય એમ જણાય છે. પૈશાચીભાષામાં અને આ ચૂલિકાપૈશાચીમાં જે મોટો ભેદ છે તે આ છે:—ચૂલિકાપૈશાચીમાં કોઈ પણ વર્ગનો ત્રીજો કે ચોથો અક્ષર વપરાતો જ નથી, પણ તેને ઠેકાણે—ત્રીજા અક્ષરને સ્થાને વર્ગનો પ્રથમ અક્ષર અને ચોથા અક્ષરને સ્થાને વર્ગનો બીજો અક્ષર જ વપરાય છે. તથા 'ર'ને સ્થાને 'લ' પણ પ્રયોજાય છે. ખસ, આટલું જ

૧. નગર-નકર. મેઘ-મેઘ. વાલક-પાલક. મગવતી-

ફકવતી इत्यादि. કોઈ વૈયાકરણો આ નિયમને શબ્દની આદિમાં લગાડતા નથી.

અંતર પૈશાચી અને ચૂલિકાપૈશાચીમાં છે. હવે અપભ્રંશ ભાષા વિષે લખવું એ પ્રાસંગિક છે. પૂર્વની પ્રાકૃત વગેરે ભાષાઓ સાથે આપણી ગૂજરાતી ભાષાનો જોડલો સંબંધ છે તેના કરતાં આ અપભ્રંશ ભાષા સાથે તેનો વિશિષ્ટ સંબંધ છે. ગૂજરાતી ભાષાની મૂળ પ્રકૃતિ અપભ્રંશ ભાષા છે એમ કહેવું એ પણ મૂળ નથી. ‘અપભ્રંશ’ શબ્દનું વિવેચન આ રીતિએ છે:—‘અપ’ ઉપ-સર્ગ અને અધઃપતન અર્થવાળા ‘ભ્રંશ’ ધાતુ ઉપરથી આ—‘અપ-ભ્રંશ’ શબ્દનો અર્થ ‘સર્વથા ભ્રષ્ટ—સર્વ પ્રકારે વિકારને પામેલ’ થાય છે અને એ અર્થ ભાષાવાચક ‘અપભ્રંશ’ શબ્દને પણ લાગુ પડે છે. કારણ કે, પૂર્વની બધી ભાષાઓના વિકારરૂપ આ ‘અપભ્રંશ’ નામની ભાષા છે. ભાષા માત્ર વિકારરૂપ છે પણ જ્યારે તેને વાપરનાર પ્રજા તેની સાથે દેવાઈ જાય છે, ત્યારે તે વિકૃત ભાષા પણ એક શુદ્ધ ભાષા વિકસિત ભાષા—નવીન ભાષા તરીકેની કીર્તિ મેળવે છે. તેજ પ્રકારે આ ‘અપભ્રંશ’ ભાષા સંબંધે પણ બન્યું છે. જ્યાં સુધી કેટલીક પ્રાંતિક ભાષાઓની અસ્તિતા ન હતી ત્યારે ભારતના ઘણા ખરા ભાગમાં આ ‘અપભ્રંશ’ ભાષાનું જ પ્રધાનવર્તુલ હતું. જ્યારે આ ભાષા એક દેશ ભાષા તરીકે હશે ત્યારે તેનું સાહિત્ય પણ વિપુલ હશે, પણ અત્યારે તેની વિપુલતા દિશામાં આવતી નથી. વાચક મહાશયોએ આ વાત તો ચૂકવી જ ન જોઈએ કે દરેક જાતની ભાષા બે વિભાગમાં વહેંચાયેલી હોય છે—એક સાહિત્યની ભાષા અને બીજી બોલચાલની ભાષા—ગોઠાભાષા. અને તે બન્ને ભાષા એક જ હોવા છતાં વિષયની વિભિન્નતાને લઈને પરસ્પર એવી જુદી હોય છે કે વાંચનારને તો એમ જ લાગે કે બંને તે બન્ને ભાષા જુદી છે. અનેક જૈન અથવા જૈનેતર ઋષિઓએ અપભ્રંશ ભાષામાં સાહિત્ય ગુચ્છ્યું હશે. મહાકવિ ધનપાણે શ્રી ઋષભદેવની સ્તુતિ નામે ‘ઋષભપંચા-શિક્ષા મહાશય શ્રી હિમચંદ્રે-’ પ્રાકૃત દ્વારા ‘મહાકાવ્યનો

પ્રાંત^૧ભાગ અને શ્રીઅભયદેવસૂરિએ 'રજ્યસિહુઅણુ' સ્તોત્ર અપભ્રંશ' ભાષામાં રચ્યાનું (વાંચવાથી) મારી જાણમાં છે. તથા શ્રીહેમચંદ્રે 'પ્રાકૃત વ્યાકરણ'ના અપભ્રંશ' પ્રકરણમાં આ ભાષાની અનેક ગાથાઓ દાંડી છે. તે બધાના નમૂના નીચે આપું છું. ખીચું તો ઠીક, પણ અપભ્રંશ ભાષામાં પ્રયોગ્યતી કેટલીક વિભક્તિઓ જેમને તેવી જ આપણી ગૂજરાતીમાં પ્રચલિત છે. તેમ જ કેટલાંક સર્વનામો તથા અવ્યયો પણ અપભ્રંશ ભાષાથી જ આપણી ભાષાને મળ્યા છે અને તેમ હોવાથી જ 'આપણી ભાષાનો વિશિષ્ટ સંબંધ તે અપભ્રંશ ભાષા સાથે છે' એમ કહેવામાં આવ્યું છે. તે હકિકતને પ્રમાણિત કરવા માટે નીચે પ્રમાણે યોગ્યદર્શનો દર્શાવ્યાં છે. નીચે દર્શાવેલ

૧. પઢી કનિ જિણાગમહો વત્તહિઆ વિ જા ।

૦ (પેઠી કાને જિનાગમની વાતડી પળ જેને)

અમ્હારું તુમ્હારું વિ એહુ મમત્તુ સુ ॥૭૪॥

૦ (અમારું તમારું પળ એ મમત્વ ન તેને)

—પ્રાકૃત દ્વયાશ્રય— ૦ ને (હેમચંદ્ર)

૨. હુ ણિંડ માય ૦ તુહુ મિત્ત પિયં રુ

૦ (તું સહી તું માત્ર ૦ મિત્ર પ્રિયં ર)

તુહુ ગઈ હુ ર હુ જિ તા તુહુ ગુરુ સ્વેમંકરુ ।

૦ (તું તિ તું મતિ જ ત્રા તું ગુરુ સ્વેમંકર)

ઉં દુહ્મરમારિડ રાડ રાડલ નિઘમગ્ગહ,

૦ (: મરમારિત વરા રાજા નિર્ભાગ્યોનો)

સીખડ તુહુ રણુ ણિ ! પ્રાલહિ ચં ૧ ॥

૦ (લીન તારા મ શરણ જિન ! પા ગોનો)

૩. સાયરુ ઉપરિ તણુ ધરઈ હિ ઘલ્લઈ રચનાઈ ।

૦ (ાગર ઉપર ત્ર ધરે તે ઘા રત્નોને)

સામિ સુભિચ્છુ વિ પરિહરઈ મ્માઈ હૈ ॥૧॥

૦ (સ્વામી સુમૃત્યને પળ રિહરે સન ે ને)

—પ્રાકૃત વ્યાકરણ—ચતુર્થપાદ—સૂ. ૩ ૪.

૪. જેમ ગુજરાતીમાં અકારાંત નામને પ્રથમા (પેલી) વિલક્તિમાં એક વચનમાં 'ઓ' પ્રત્યય લાગે છે તેમ અપભ્રંશમાં પણ છે, પહેલી વિલક્તિના અને બી વિલક્તિના બહુવચનમાં ગુજરાતીમાં કોઈ પણ પ્રત્યય વિના પણ પ્રયોગ થાય તેમ અપભ્રંશમાં પણ છે, ત્રીજી વિલક્તિમાં ગુજરાતીમાં 'એ' પ્રત્યય લાગે છે. તેમ અપભ્રંશમાં પણ 'એ' તથા (એ) પ્રત્યય લાગે છે. તથા સાતમી વિલક્તિના એકવચનમાં ગુજરાતીમાં 'એ' પ્રત્યય પણ પ્રયોજાય છે તેમ અપભ્રંશમાં 'એ' પ્રત્યય પણ છે. ઇવર્ણાંત તથા ઉવર્ણાંત નામે જેમ ગુજરાતીમાં પેલીના અને બીજીના એક વચન તથા બહુવચનમાં પ્રત્યય વિનાનાં પણ પ્રયોજાય તેમ અપભ્રંશમાં પણ છે. તથા તેજ નામેને જેમ ગુજરાતીમાં તે બન્ને વિલક્તિના બહુવચનમાં 'ઓ' પ્રત્યય લાગે છે તેમ અપભ્રંશમાં પણ છે. સંબોધન સૂચક 'ઓ' શબ્દ પણ અપભ્રંશના 'હો' શબ્દનો જ વિકાર છે. વળી નાન્યતર જાતિમાં ગુજરાતીમાં એક વચનમાં જેમ 'હ' પ્રત્યય લાગે તેમ અપભ્રંશમાં પણ .

તથા:—

પભ્રંશ.

ગુજરાતી.

(પવમ્)

—

એમ.

(પશ્ચાત્)	પચ્છઈ-	પછી.
(એવ)	જિ-	જા.
(એતદ્)	એહ-	એ.
(ઇદમ્)	આય-	આ.
(કિમ્)	ઈ-	કાંઈ.
(„)	વળ-	કાણે.
(યુષ્મદ્)	તુહું-	તું.
(„)	તુમ્હે-	તમે.
(„)	તઈ-	તેં.
(અસ્મદ્)	હું-	હું.
(„)	અમ્હઈ-	અમે.
(„)	મઈ-	મેં.
(યમ્)	મે-	કેમ.
(યથા)	જેમ-	જેમ.
(તથા)	તેમ-	તેમ.
(યાવત્)	જેવડુ-	જેવડો.
(„)	જેતુલો-	જેટલો.
(તાવત્)	તેવડુ-	તેવડો.
(„)	તેતુલો-	તેટલો.
(કિમ્)	કેવડુ-	કેવડો.
(„)	કેતુલો-	કેટલો.

અપભ્રંશ ભાષાની કવિતા વગેરેના ઉદાહરણોથી એમ સ્પષ્ટ ભાસે છે કે ગૂજરાતીની જનની અપભ્રંશ ભાષા છે અને ખીજી બધી ભાષાઓ તેની મારસી (માતૃભગિની) રૂપ છે. અત્યાર સુધી મેં મારી યથામતિ સંસ્કૃતાદિ પ્રાચીન ભાષાઓનું સ્વરૂપ દર્શાવવા સાથે તેઓનો ગૂજરાતી સાથે કેવો સંબંધ છે એ પણ જણાવ્યું છે. અને આટલા લખાણથી આગળ જણાવેલ ચોથા અને પાંચમા પ્રશ્નનો પણ નિવેડો આવી જાય છે. અર્થાત્ ગૂજરાતી ભાષા પોતાની ઉત્પત્તિ પહેલાં અનેક પ્રકારે ભિન્ન ભિન્ન રૂપે હતી અને કારણવશાત્ તે બધાં ભિન્ન ભિન્ન રૂપો સાથે મળવાથી લાડવાની પેઠે આ આપણી ગૂજરાતી ભાષાએ જન્મ ધર્યો છે. તેમાં પણ ગૂજરાતીની જનેતા તો અપભ્રંશ ભાષા છે અને ઇતર બધી ભાષાઓ તો તેની મારસીઓ જ છે. આ પ્રમાણે ગૂજરાતી ભાષા સાથે પ્રાચીનભાષાઓનો સંબંધ છે. હવે છઠ્ઠો પ્રશ્ન સંક્ષેપપૂર્વક ચર્ચાએ એ સ્થાનપ્રાપ્ત છે, અને તે આ છે:—‘તેમાં ખીજાં મિશ્રણો થવાની શી જરૂર હતી ? તથા પ્રાચીન ભાષાઓ વિકૃત થઇ તેનું શું કારણ ?’ આ પ્રશ્નના પૂર્વાર્ધનો નિર્ણય પણ આગળ ઉપર જણાવાઇ ચૂક્યો છે—ગૂજરાતી ભાષામાં ખીજાં મિશ્રણો થવાનાં કારણો આ લેખના આગળના ભાગમાં નિવેદાઇ ચૂક્યાં છે માટે અહીં તેના ઉત્તરાર્ધ વિષે લખવું એજ ઉપયોગી છે. જેમ દરેક પદાર્થ પોતાનો વિકાર થવામાં કાંઈ પણ સહયોગી કારણને અપેક્ષે છે તેમ ભાષા પણ પોતાના રૂપાંતરમાં સહયોગિકારણોની વાટ જુએ છે. ભાષાની

(इदम्)

एवङ्-

એવડા.

(, ,)

एचुलो-

એટલો.

(तत् ,)

तो-

તો. ઇત્યાદિ.

વિકૃતિ થવાનાં નીચેનાં કારણો પ્રાચીનોએ^૧ જાણ્યા છે અને તે આ છે:—૨. અમુક ભાષા ઉપરની પૂજ્યબુદ્ધિનો ઘટાડો, ૩. અહંકારતું આધિક્ય, ૪. પ્રચ્છાદન^૫. ભ્રમ અને ૬. જેવું લખ્યું હોય તેવું વાંચવું. તથા જેવું કહ્યું હોય તેવો જ અનુવાદ કરવો. તથા ઉદ્દેશની ગરમી, દેશની ઠંડી, શરીરના જીદા જીદા ઘાટો, શરીરના અવયવોની વિચિત્ર ઉત્પત્તિ, દેશનો વાયુ અને અનેક ભાષા બોલનારાઓનો નિરંતર સંયોગ, એ બધાં અને એ સિવાય બીજાં અનેક કારણો ભાષાના વિકારમાં નિમિત્તરૂપ છે. તથા એ જ કારણોને લીધે પ્રાચીન ભાષાઓ પણ વિકારને પામી લિપ્ત લિપ્ત શબ્દ શરીરવાળી અને છે આપણા છઠ્ઠા પ્રશ્નનો જવાબ પણ આટલાથી જ મળી જાય છે.

૧ “ सर्वेषां कारणवशात्
कार्यो भाषाविपर्ययः । माहा-
त्म्यस्य परिभ्रंशं मदस्याऽति-
शयं तथाः-प्रच्छादनं च विभ्रा-
न्तिर्यथालिखितवाचनम् ।
कदाचिद् अनुवादश्च । रणानि
प्रचक्षते” — रूपकपरिभाषा.

“ દરેક મનુષ્યોની ભાષાવિ-
પર્યય વિકૃતિ અમુક કારણોને
અધીન છે, અને તે કારણો
આ છે:—

૧. મર્યાદાનો કે માહાત્મ્યનો
નાશ, ૨ અહંકારતું આધિક્ય,
૩ પ્રચ્છાદન, ૪. ભ્રમ, ૫ લ-
ખ્યું તેવું વાંચવું, અને લખ્યું
તેવું કે સાંભળ્યું તેવું બોલવું.

૨ અમુક કાર્ય લોકો ન કરે તે માટે શાસ્ત્રકારો (જડ જનો-
ને માટે માત્ર તેઓના જ હિતનો ખાતર) મોટા મોટા ભયંકર
ભયો બતાવી કથંચિત્ અસત્યભાષિત્વનો આરોપ પોતા ઉપર લે
છે અને તે લોકોને અમુક માર્ગ ઉપર જતા રોકી અમુક કાર્યને
જ કર્તવ્યરૂપે દર્શાવે છે. જ્યાં સુધી શાસ્ત્રકારે બતાવેલ આગનાય
બનાવનાર પળાય છે ત્યાં સુધી બધું ઠીક ઠીક ચાલે છે અને જ્યારે
તે આગનાય તરફ લોકોની શ્રદ્ધા મોળી પડે છે ત્યારે જેમ લોકા-
ચારમાં અનેક પ્રકારનું પરિવર્તન થતું બેવામાં આવે છે તેમજ તે

કારણને લીધે ભાષામાં પણ પરિવર્તન થાય છે—મહાભાષ્યમાં કહ્યા પ્રમાણે બ્રાહ્મણે સંસ્કૃત ભાષા શિખતી જ નોંધએ અને જો તે તેમ ન કરે તો તેનાથી વેદોનો ઉચ્ચાર શુદ્ધ ન થાય અને તેમ થવાથી યજ્ઞોની વિધિ સચવાતી નથી તથા યજ્ઞોમાં મંત્રોચ્ચાર અશુદ્ધ થાય છે જેથી ઇષ્ટને ખદસે અનિષ્ટ થાય છે. તથા જૈનોના આવશ્યક સૂત્રમાં પણ અનેક દૃષ્ટાન્તોથી એમ સિદ્ધ કરી જણાવ્યું છે કે, ધર્મ-ક્રિયાના સૂત્રોનો અશુદ્ધ ઉચ્ચાર થવાથી ઇષ્ટને સાટે અનિષ્ટ થાય છે. જ્યારે પૂર્વ પ્રમાણેની શાસ્ત્રની મર્યાદા મોળી પડી અને લોકોની તે તરફની રૂચિ ઢિલી પડી ત્યારે શુદ્ધ ભાષા ભણવાનું કે શુદ્ધ ઉચ્ચારણ કરવાનું લોકોએ લક્ષ્ય સાચવ્યું નહીં અને તેમ થવાથી ભાષામાં વિકાર થાય છે. વધારે શું? “**મો મો મવ્યાઃ ! શૃણુત વચનમ્**” આ એક જૈનસૂત્રનું વચન છે. તેનો ઉચ્ચાર કેટલાક મહાશયો “**મો મો મવિયા સુગ મારું વચનમ્**” આ પ્રમાણે કરે છે. આ ઉચ્ચારમાં પૂર્વના વાક્યનો વિકાર થવા ઉપરાંત વક્તાએ પોતાની સમજને સાર ‘મારું’ શબ્દ પણ ઉમેરી દીધો છે. આ પ્રમાણે શાસ્ત્રીય વચનના મહિમાનો ઘટાડો પણ ભાષાના પરિવર્તનનું કારણ છે.

૩. કેટલીક વખત વિદ્વાનોના અસહ્ય અભિમાન અને કવિ-જ્ઞાની નિરંકુશતાથી પણ ભાષાને વિકાર ખમવો પડે છે. લોકોક્તિ પ્રમાણે એકવાર અનુભૂતિસ્વરૂપાચાર્ય નામના પંડિતે સભામાં ‘પુંસુ’ એમ કહેવાને ખદસે ‘**હુ**’ એવો ઉચ્ચાર કર્યો અને તેમ કરવામાં ઘડપણને લઈને તેઓના સ્થાનોની વિકારિતા કારણરૂપે હતી. તોપણ માત્ર પોતાની છતી ભૂલને અછતી કરવા માટે જ તે અશુદ્ધ ઉચ્ચારને પણ શુદ્ધ સિદ્ધ કરવા એક સ્વતંત્ર વ્યાકરણ લખ્યું અને ત્યારથી જ શુદ્ધ સંસ્કૃત ભાષામાં પણ એ વિકૃતરૂપ

પણ પેઠું—આ પ્રકારે ભાષાના વિકારમાં વિદ્વાનોનું અભિમાન પણ કારણ છે.

૪. અક્ષરોનું ભુંસાવું કે ઢંકાવું તે પણ ભાષાના વિકારનું કારણ છે.

૫. અક્ષરોમાં ભ્રમ થવો તે પણ ભાષાભેદનું નિમિત્ત છે

૬. લખ્યું તેવું વાંચવું અને લખ્યું તેવું કે સાંભળ્યું તેવું બોલવું, એ પણ ભાષાના વિપરિણામમાં સાધન છે. સર્વ લખનારાઓ વિદ્વાન જ હોય એવું હોઈ શકતું નથી. માટે અત્ર માણસ લખવામાં ભૂલ કરે તો તે ભાષાને ખમવી પડે છે. વળી કદાચ લખનાર વ્યુત્પત્તિ હોય તો પણ લિપિની સમાનતાથી વાંચનાર ભૂલ કરે અને તેથી ભાષામાં પણ વિકાર થાય છે. ‘ભેંસ’ શબ્દનો પ્રયોગ ઉપરનાજ કારણથી થયો હોય એમ લાગે છે. ‘મહર્ષી’ શબ્દ સંસ્કૃત છે, તેનું પ્રાકૃત રૂપ ‘મહિસી’ થાય છે. અનેકાંઈ વાંચનાર કે લખનારની બેદરકારીથી ‘મહિસી’ને બદલે ‘ભહિસી’ રૂપ થયું અને તે ઉપરથી ‘ભેંસ’ શબ્દ આવ્યો હોય તેમ લાગે છે. જૈનશાસ્ત્રોમાં ઘણું સ્થળે ‘ખ’ ને બદલે લેખક (લહિયા) લોકો ‘પ’ લખે છે અને તે પ્રયા અન્યાર સુધી એમની એમજ ચાલી જાય છે—‘સ્વંડ’ ને બદલે ‘વંડ’ ‘સ્વગ્ડયતિ’ ને બદલે ‘વળ્ડયતિ’ ને જ્યારે પ્રાકૃતભાષામાં મૂળેન્ય ‘પ’ નો પ્રયોગ જ નથી. હવે તેઓ તે ‘ષ’ ને બદલે ‘સ’ મૂકે છે અને ‘ષઢ’ ને બદલે ‘સઢ’ વાંચે છે ‘ધાયઙ્વંડે’ અને બદલે ‘ધાયઙ્સંડે’ કહે છે. ખરી રીતે તો ‘ધાયઙ્સ્વંડે’ જોઈએ. કારણ કે જૈનોની એવી માન્યતા છે કે, જેમ ભરતખંડ નામનો પ્રદેશ છે તેમ ‘ધાનકિખંડ’ નામનો પણ એક પ્રદેશ છે. હવે જો

‘ષડ’ ને બદલે ‘ ’ ન બોલતાં ‘ ’ બોલવામાં આવે તો અનર્થ થવાનો ભય રહે છે. કારણ કે, ‘ષડ’ શબ્દના ત્રણ અર્થ છે—બળદ, નપુંસક અને કમળ વગેરેનો સમૂહ. તેમાંનો એક પણ અર્થ અહીં ‘ધાયર’ સાથે બંધ બેસતો નથી. અસારે કાંઈ જૈનને કહીશું કે, ભાઈ ! ‘સંડ’ ને બદલે ‘સ્વંડ’ બોલો. તો તે ઇંદ્રમહકામુકની પેઠે કરડવા દોડશે. કારણ કે, ચાલુ કાળના જૈનો કે ભારતીય લોકો વધારે પ્રમાણમાં રૂઢિ અને આડંબરના ચેલાઓ છે. તાત્પર્ય એ છે કે, લખનાર અને વાંચનારની ભૂલથી તથા જેવું લખ્યું કે સાંભળ્યું હોય તેવો જ અનુવાદ કરવાથી ભાષામાં અનેક વિકૃત શબ્દો—અપ-શબ્દો—ધુસી જાય છે—ભાષાનો વિપર્યય થવામાં તે પણ એક કારણ છે.

૭ પાણિનીયાદિ સમર્થ વૈયાકરણોએ શબ્દને દ્રવ્યરૂપ-પરમાણુથી બનેલા પદાર્થરૂપ-સ્વીકારેલો છે અને જૈનદર્શન પણ શબ્દને આણુજન્ય જ માને છે તથા આજકાલ આવિર્ભૂત થએલ શબ્દ પકડવાના યંત્રોથી પણ એમ સિદ્ધ થાય છે કે, શબ્દના પરમાણુઓ છે. પ્રાચીન મહર્ષિઓએ શબ્દની ઉત્પત્તિ આ પ્રકારે દર્શાવી છે.

“ નાભિપ્રદેશાત્ પ્રયત્નપ્રે-
રિતઃ પ્રાણો નામ વાયુઃ ક-
ર્ધમાત્રામન્ ઉરઃપ્રમૃતીનાં
સ્થાનાનામન્યતમસ્મિન્ સ્થા-
ને પ્રયત્નેન વિધાર્યતે । સ
વિધાર્યમાણઃ સ્થાનમભિહન્તિ
। તસ્માત્ સ્થાનાભિઘાતાદ્
ધ્વનિરુત્પદ્યતે અ ૧, ”

“ બોલનારાના પ્રયત્નથી પ્રે-
રિત થએલો પ્રાણ નામનો
વાયુ નાભિ (કુંટી) ના ભા-
ગથી ઉઘે જતો છાતી વગેરે
આઠ સ્થાનોમાંથી કાંઈ એક
સ્થાનમાં પ્રયત્નપૂર્વક સ્થિર
થાય છે અને તે ‘ જે સ્થા-
ન સાથે અકળાય છે તેથી—
વાયુનું આસ્કાલન (અકળાવું)
સ્થાન સાથે થવાથી—(શબ્દ

ર્ણસ્ય આત્મલાભઃ ”-વૈયા-
કરણ આપિશલિ.

“યત્ર પુદ્ગલસ્કન્ધસ્ય વ-
ર્ણભાવાપત્તિઃ તત્ સ્થાનમ્ ”
શ્રીહેમચંદ્ર.

“અઘૌ સ્થાનાનિ ઘર્ણાના-
મુરઃ પ્ઠઃ શિરસ્તથા, જિ-
ઘ્હામૂલં ચ દન્તાશ્ચ નાિ -
કૌણ્ઠૌ ચ તાલુ ચ ”-પાણિ-
નીયશિક્ષા.

આણુઓનો) એક વ્યક્ત શ-
દ ઉત્પન્ન થાય છે ” “ જે
સ્થળેથી શબ્દના આણુઓ વ-
ર્ણરૂપે થઈ બહાર આવે તેને
સ્થાન કહે છે. ” તેવાં સ્થાનો
આઠ છે:-“ ઉર (હાતી) કંઠ,
શિર, જીભનું મૂળ, દાંત, નાક,
ઓઠ અને તાળુનું.”

કેષપણ બોલનાર જ્યારે બોલવાને ઇચ્છે ત્યારે આકાશમાં
(પોલાણમાં) રહેલા શબ્દના આણુઓને અંદર લઈ અમુક અમુક
સ્થાન સાથે વાયુદ્વારા તેનો સંયોગ કરાવે. ત્યારે પછી જ તે વર્ણો-
ચ્ચાર કરી શકે. જે જે સ્થાનોથી શબ્દોચ્ચાર થઈ શકે છે તે તે
સ્થાનો ઉપર જ્યારે દેશની ઠંડીની, ગરમીની, શરીરના ઘાટની, શ-
રીરના અવયવોની વિચિત્ર રચનાની કે દેશના પવનની અસર થાય
છે ત્યારે તે સ્થાનોને મૂળરૂપ છોડી વિકૃત થવાની જરૂર પડે છે.
અને જ્યારે બોલવામાં સાધનભૂત સ્થાનો વિકૃત થાય છે ત્યારે શ-
બ્દોચ્ચાર જુદા જુદા પ્રકારનો થાય છે અને તેમ થવાથી જ આણુ
લાપામાં મોટું પરિવર્તન થાય છે. અર્થાત્ સ્થાનવિકાર એ પણ લા-
પાના પરિવર્તનું એક કારણ છે.

હવે હું ધારું છું કે, સાતમા, આઠમા અને નવમા પ્રશ્નનું નિરાકરણ કરી વાચક મહાશયોનો કંટાળો દૂર કરું. જે મહાશયોએ પ્રાકૃતભાષાની અને અપભ્રંશ ભાષાની સેવા કરી તેના સાહિત્યમાં અનેક ગુણ વૃદ્ધિ કરી છે તે મહાશયોને (કાર્ય કરાવના અભેદને આશ્રી) આપણા મૂળ પદાર્થના રક્ષક અને પોષક તરીકે હું લેખું છું. પછી ભલે તે જૈન હોય કે જૈનેતર હોય. તો પણ મારે એટલું તો જણાવવું જોઈએ કે, જૈનેતર મહાશયોએ ઉપલા કાર્યમાં ઘણું ઓછું કર્યું છે ત્યારે જૈન ઋષિઓએ એ બંને ભાષાના સાહિત્યના વિકાસને પોતાનું જીવનકાર્ય ગણ્યું. જૈનોના ધર્મગ્રંથો પણ પ્રાકૃત ભાષામાં જ ગુંથાયા છે. માટે રક્ષક તથા પોષક તરીકેનું માન તો જૈનોને જ ધટે છે એમ એક અચાજે નિષ્પક્ષ પુરૂષો કબૂલ કરે એ આશ્ચર્યવાળું નથી. આઠમો પ્રશ્ન તો સ્પષ્ટોત્તર જ છે અને નવમા પ્રશ્નનો ઉત્તર પણ ભાષાતત્ત્વવિશારદોને સ્પષ્ટ જ છે. માટે તે બંને માટે કાંઈ ન લખવું તે જ ઉચિત ધાર્યું છે. સાક્ષરો! લખવું તો ઘણું ઓછું હતું, પણ મિત શબ્દોમાં લખવાની ટેવ ન હોવાથી લખાણ ઘણું લાંબું થયું છે તો પણ મને આશા છે કે, મારી ક્ષુદ્ર સેવાથી સાક્ષરો સંતુષ્ટ થઈ આ લખાણને વાંચતાં કંટાળો ન લાવી મને ફરી વાર પણ સેવકત્વ સોંપવામાં પગભર થશે. આ આખા નિબંધનું રહસ્ય આ છે કે, ગૂજરાતી કાંઈ મૂળ ભાષા નથી પણ પ્રાચીનભાષાઓના વિકારના પરિણામ રૂપે તે છે. ગૂજરાતી ભાષાના શાબ્દિક ઇતિહાસની સંપ્રાપ્તિ માટે વિશેષે કરી પ્રાકૃત (દેશ્ય પ્રાકૃત વગેરે) તથા અપભ્રંશ ભાષાના સતતાબ્યાસની ઘણી અગત્ય છે. જે રીતે ભારતવર્ષની યુનિવર્સિટીમાં હિન્દુભાષા જેવી અદ્યોપયોગી ભાષાને પણ સ્થાન મળ્યું છે તે રીતે આ પ્રાકૃતભાષા જેવી અત્યુ-
માટે સ્થાન ન મળે? અત્યાર સુધી પ્રાકૃતભાષા ત જ જણાય છે તેનું મૂળ કારણ અવિદ્યા અને માત્સર્ય

. ખરી રીતે જૈનોએ એ મોટો પ્રયત્ન સેવવો જોઈએ કે જેથી આ તેઓની પોતાની ધર્મભાષા દુનિયામાં એક દીવડી જેવી થઈ પ્રકાશ આપે. પણ દોષને કહેવું ઘટતું નથી. માત્ર કળિકાળ જ ઉપાલમ્ભને પાત્ર છે. કારણ કે જ્યારે આ સમય વિકાસને માટે મોટા સાધનરૂપ છે ત્યારે અમારા જૈન ગુરુઓની અને જૈન શ્રાવકોની શુદ્ધિ માત્ર મોટી પદ્ધતિઓમાં, લાડવામાં, ઝાંઝમાં અને પહાડો રચાવવામાં તથા જડવાદનું જ મહત્ત્વ વધારવામાં વિંટલાઈ ગઈ છે. વળી એક તરફ ગૂર્જરભાષાના વિકાસ માટે મોટી મોટી ‘ગૂર્જર-સાહિત્યપરિપત્’ જેવી સંસ્થાઓ કામ કરી રહી છે. તો પણ હજી સુધી તેના ધ્યાનમાં આ વાત નથી આવી લાગતી કે, ગૂર્જરભાષાની માતા પ્રાકૃત ભાષાને પણ વિશ્વવિદ્યાલયમાં સ્થાન શા માટે ન મળે ? તે સભાઓમાં પ્રધાનપણે ભૂદેવોનું સામ્રાજ્ય હોવાથી આ જૈનોની ભાષા માટે શા માટે તેઓ પ્રયત્ન સેવે એવી જાનનું માત્સર્ય આ કામ માટે પ્રતિબંધક જણાય છે. પરંતુ તે ભૂદેવ મહાશયોએ ભૂતવું ન જોઈએ કે, વરરચિ, ચંડ, કાત્યાયન અને વાદ્પતિ વગેરે પ્રાકૃત ભાષાના સેવકો પરમ વૈદિક હતા પણ તેઓએ આ ભાષાની સેવા કરવામાં પાછી પાની કરી નથી. માટે ભાષાને અમુક પ્રગતી જ સંપત્તિ ન માની તેને સર્વની સંપત્તિ માની સાક્ષરોએ આ કાર્યમાં પ્રયત્ન સેવવો અને અવિદ્યાપૂર્ણ જૈનો ઉપર તેઓએ અનુકંપવું ઉચિત છે અન્યથા ‘પાડાની મારા મારીમાં ઝાડતો ખો’ એ ઉખાણું તો સામું જ છે. વિશેષ, ‘પાલિ’ ભાષા પ્રાકૃતભાષાની સાથે લગ-લગ સમાનતાવાળી છે માટે વાચક મહાશયો પ્રાકૃતભાષાને પરિચય પામી ‘પાલિ’ ભાષાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન મેળવે એ સહજ છે અને એવા હેતુથી જ તે સંખંધે મેં અહીં કાંઈ લખ્યું નથી. ‘ગુજરાતી ભાષાના નામ અને ક્રિયાપદને લાગતી પિલકિતઓ’ એ સંખંધે મારે ખાસ એક જુદો નિબંધ લખવા ઇચ્છા હોવાથી તે

વાતની પણ અહીં ઉપેક્ષા થઇ છે. અસ્તુ. આ નિબંધ લખવામાં
 પ્રેરક તરીકે રા. રા. જીવનભાષનું અભિવાદન કરી, ફરી વાર પણ
 આવા સાહિત્યસેવાના અનેક પ્રસંગો મને મળે એવી આશા ધરી
 હવે હું વિરમું છું.^૧

સાહિત્યસેવી—

એચરદાસ વરાજ. ન્યા તીર્થ, વ્યાકરણતીર્થ.

૧ આખા નિબંધનો અને તેની પુટનોટોનો ભાર મારે માથે
 છે.—લેખક.

શ્રાવક કવિ ઋષ ભસ.

આ રાસના પ્રણેતા જૈન-કવિશ્રી ઋષભદા છે તેઓની અસ્તિતા કવિશ્રી પ્રેમાનંદની પૂર્વે સત્તરમાં સૈકામાં હતી. તેઓનું નિવાસ સ્થળ ખંભાત હતું. એમ તેઓએ પોતાની અનેક કૃતિઓમાં જણાવ્યું છે. અને પોતાની કૃતિઓમાં ખંભાતની સારી શિક્ષા પાળી છે. આ રાસ તેઓએ ખંભાતમાં રહીને જ ૧૬૮૫૨ માં બનાવ્યો છે તેમ તેઓએ પોતે આ રાસને છેવટે જણાવ્યું છે. ખુરમને નામના યવન પાદશાહના સમયે આ રાસની રચના થઈ છે. કવિશ્રી પોતાના ગુરૂ તરીકે શ્રી વિજયનાનંદસુ-

૧ “ગુરનામિં મુઝ પોહોતી આસ, ત્રંબાવતી (ખંભાત)માં કીધો રાસ,
સકલ નગર નગરીમાંહિં જોય, ત્રંબાવતી તે અધિકી હોય.
સકલ દેશતણો શિણુગાર, ગુજ્જરદેસ નર પંડિત સાર,
ગુજ્જરદેસના પંડિત બહુ, ખંભાયતિ અગલિ હારઇ સહ. ”
શ્રી હીરવિજયસુરિરાસ.

૨ “તાસ અમલિ કીધો મિં રાસ, સાંગણ સુત કવી ઋષભદાસ,
સ વનસોલ પંચાસીજિં (૧૬૮૫) જસિં, આસો માસ દસમી દિન તસિં.
ગુરવારિ મિં કીધો અબ્યાસ, મુઝ મન ફેરી પુહોતી આસ. ”
શ્રી હીરવિજયસુરિરાસ.

૩ “પાતશા ખુરમ નગરનો ધણી, ન્યાય નીતિ તેહનિં અતિધણી.”
શ્રી હીરવિજયસુરિર

૪ “શ્રી ગુરનામિં અપી આનંદ, વંદો વિજયનાનંદ સુરિંદ.”
શ્રી હીરવિજયસુરિરાસ.

રિને જણાવે છે અને આ રાસનું પ્રણયન પણ શુદ્ધભક્તિ નિમિત્તક જ છે. કવિશ્રીના પિતાનું નામ 'સાંગણુ' હતું. તેઓ 'સંધરી' કહેવાતા હતા, તેઓની જનનીનું નામ 'સરુપાદે' હતું તેઓના ભાઈનું નામ 'પવિકુમ્ભ' હતું જેઓએ 'શ્રી નેમિદૂત' નામનું નાનું પણ રસિકકાવ્ય 'મેઘદૂત'ની સમસ્યાપૂર્તિ તરીકે લખી પોતાના યશો-દેહને અમર કર્યો છે આ કવિ પણ સંસ્કૃતજ્ઞ, જૈનધર્મમાં પ્રવીણ અને એક અનુકરણીય શ્રાવક હતા કવિ પોતે 'પ્રાગ્વાટ' (પોન્વાડ) વંશના વૈશ્ય હતા. કવિના પિતામહનું નામ 'કમહિરાજ' હતું આ કૃતિ સિવાય બીજા અનેક રાસાઓ વગેરે રચી પોતાના નામને ઉજ્જવલ કરવા સાથે ભાષાસાહિત્યની પુષ્ટિ કરી ભાષાપ્રિય મનુષ્યો ઉપર સારો ઉપકાર કર્યો છે. આ કવિ વિષે રા. રા. મોહનલાલભાઈ દ્વિતીયંદ દેશાધ્યે પાંચમી ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદ માટે શ્રાવક કવિ ઋષભદાસ' ના નામનો એક વિશાળ નિબંધ લખી મોકલ્યો.

૫. “ તદ્ દુઃ ક્ષે પ્રવરકવિતુઃ ।લિદાસસ્ય કાવ્યાદ્,
અન્ત્યં પાદં પદરચિતાદ્ મેઘદૂતાદ્ ગૃહીત્વા ।
શ્રીમન્નેમેશ્વરિતવિશદં ગ્ગણસ્યાજ્ઞજન્મા,
ચક્રે કાવ્યં બુધજનમનઃપ્રીતયે વિક્ર રુચ્યઃ ॥ ૧ ”

નેમિચરિત—૫—૫૮-૫૯.

૬. “ મહિરાજનો સુત સંધરી સાંગણુ, પ્રાગ્વંશીય પ્રગિદ્ધ. ”

—ભરત બાહુબલિ રાસ. રચ્યા, સ્-૧ ૭૮.

હતો જે નિબંધ ‘શ્રી જૈનશ્વેતાંબરકાન્દરન્સ હેરેલ્ડ’ નામના માસિકના ‘જૈન ઇતિહાસ’ અંકમાં પૃ-૩૭૪ થી ૪૦૧ સુધી પ્રગટ થયો છે. તે વાંચવાથી વાચકોને શ્રી ઋષભદાસ કવિનો વિશેષ પરિચય મળશે, એમ ધારી અહીં અધિક લખવું અસ્થાને છે. આ થોડું પણ જે કંઈ લખ્યું છે તે પણ તે મહાશયના નિબંધને આધારે જ લખ્યું છે. માટે હું તેઓનો ઋણી છું. હવે બીજા ‘ગ્રંથાન્વેષણ’ નામના નિબંધમાં આ ગ્રંથનો પરિચય, આ કવિના પાંડિત્યનું આલેખન અને આ રાસની ભાષા વિષે પણ ઉલ્લેખ કરીશ, તે હેતુથી પણ આ થોડું લખ્યું છે.

ગ્રંથાન્વેષણ.

‘ગ્રંથાન્વેષણ’ નામનો નિબંધ લખીશ તેવી મારી પ્રતિજ્ઞા હતી પરંતુ જીવન વ્યવસાયવ્યગ્ર હોવાથી તે પ્રતિજ્ઞાથી ભ્રષ્ટ થવું પડ્યું છે. આ વાત લખતાં મહાશય બંકિમબાણુના શબ્દો મને બરાબર સ્મૃતિમાં આવે છે:—

“ પેટ ભરવાની ચિંતા જ જેના હૃદયમાં મુખ્યભાવે રહ્યા કરતી હોય અર્થાત્ સવારથી સાંજ પર્યંત જેને આજીવિકા અર્થે પરિશ્રમ કરવો પડતો હોય તેવા માણસે સાહિત્યસેવાની ભાવના રાખવી એ એક પ્રકારની દુરાશા નહીં તો બીજું શું ! ”

સમ્રાટ્ અકબર, બંગાલી ગ્રંથકારનું.—વિજ્ઞાપન પૃ-૧૩

બેચરદા વરાજ.

શ્રીઆનંદકા ય મહોદયિ.

મૌક્તિક ય મું.

The Late Sheth Devchand Lalbhai Javeri.

BORN 1853 A D. SURAT.

DIED 6th JANUARY 1906 A D BOMBAY

श्रेष्ठी देवचन्द लालभाई जव्हेरी.

जन्म १९०९ वैक्रमाब्दे
कार्तिकशुक्लैकादश्या, सूर्यपुरे.

निर्याणम् १९६२ वैक्रमाब्दे
पौषकृष्णतृतीयायाम्, मुम्बय्याम्.

પં. લલચન્દ્ર મગવાન ગાન્ધી

કે. હિંદી પોલ, દડોદરા.

શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ-જૈન પુસ્તકોદ્ધાર-ગ્રન્થાંકે-

નાન્ સંધવી નકપભદ્રાસકવિકૃત.

શ્રીહીરવિજયસૂરિર.સ.

વસ્તુનિર્દેશાત્મક મંગળાચરણ.

(દોહના-છંદ)

સરસતી લાખા રતી, ત્રિપુરા શારદ માય;

૧ હંસગામિની ૨બ્રહ્મસુતા, પ્રણમું તાહરા પાય. ૧

બ્રહ્માણી ૩બ્રહ્મચારિણી, ૪બ્રહ્મવાદિની માત;

દેવકુમારી ભગવતી, તું જગમાં ૫વિજયાત ? ૨

૬હંસવાહની હરષતી, આપે ૭વચનવિલાસ;

૮વાગેશ્વરી વદને ૯રમે, પોહોચે મનની આશ ? ૩

૧૦કાશમીર મુખમંડણી, કમળ કમંડળ ૧૧પાણિ;

મુજમુખ આવી તું રમે, ગુણ સઘળાની ખાણિ. ૪

આગમ વેદ પુરાણમાં, વાણી તુજ બંધાણ;

તું મુખ આવી જોહને, તે પંડિત તે જાણ. ૫

૧ હંસના જેવી ચાલ ચાલનારી. ૨ બ્રહ્માની પુત્રી. ૩ બ્રહ્મ-ચર્ય ધરનારી. ૪ બ્રહ્મતત્ત્વવાદનો ખુલાસો કરનારી. ૫ જાહેર. ૬ હંસકીપર સ્વારી કરનારી. ૭ વચનસંબંધી વિલાસરંગ. ૮ વા-ણીની ધણીયાણી. ૯ મુખમાં રમણ કરજો. ૧૦ કાશ્મીર દેશના ભૂપણ-૩૫ ૧૧ હાથમાં કમળ અને કમંડળ છે.

- પુંડરીક પ્રમુખા વળી, ગણધર જે ગુણવંત;
 તિણે ^૧ધુર સમરી સરસતી, સમજ્યા ભેદ અનંત. ૬
 સ્વામિ સુધર્મા વીરનો, રચતો અંગ સુ ખાર;
 શારદ ભાષા ભારતી, તે તાહરો આધાર. ૭
 સિદ્ધસેનદિવાકર, સમરિ તાહરું નામ;
 વિક્રમ નૃપ પ્રતિજોધિયો, જિણે કીધાં બહુ કામ. ૮
 હેમસૂરિવદને વસિ, હવી વચનની સિદ્ધિ;
 ગ્રંથ ત્રિકોટિ તિણે કીઓ, ^૨ઇસી ન ^૩કેહની બુદ્ધિ. ૯
 હીર હર્ષ તુજને નમે, શારદ નામજ સોળ;
 નૈષધ ગ્રંથ તિણે કર્યો, જોડ્યો વચન-કલ્પોલ. ૧૦
 ચિત માત્ર મહિમા ઇસો, જશ કીરતિ કાલીદાસ;
 તું તૂકી ત્રિપુરા મુજે, પોહોતી તેહની આશ. ૧૧
 શોભનખંધુ ધનપાળને, ઉપજાવ્યો આનંદ;
^૪ધારાપતિ તિણે જૂઝવ્યો, વાંકો ભોજનરિંદ. ૧૨
 એહવી સુંદર શારદા, સમયે સિધાં કામ;
^૫પદમ જિનેશ્વર સુખકર, સમરું તેહતું નામ. ૧૩
 પ્રથમ રાયરિષિ કેવળી, પ્રથમ લિક્ષાયર જ્ઞાન;
 યુગલાધર્મ નિવારીઓ, પ્રથમે દીધો દાન. ૧૪
 દેશ નગર પુર વાસિયાં, પરજ્યા પ્રથમ જિણુંદ;
 કળા કરમ સહુ શીખવ્યું, સકળ લોક-આણુંદ. ૧૫

૧ પ્રથમ. ૨ એવી. ૩ કોઝની. ૪ શોભનમુનિ નામનો સ-
 સર્થ સાક્ષર, ૬ જેણે શોભનમુનિયો રચી છે. ૫ ધારાનગરીનો
 રાજા. ૬ શ્રીકૃષ્ણલક્ષ્મણચાલી

મુગતિ દીધી તેં માયને, ઉદ્ધરીઓ શ્રેયાંસ;
 પુત્ર હુઆ સો કેવળી, ધન ધન તાહરો વંશ. ૧૬
 દશ હજાર મુનિસું વળી, મુગતિ ગયા ભગવંત;
 અનેક જનને ^૧ઉદ્ધર્યા, ઋષભદેવ ગુણવંત. ૧૭
 સમરૂં તે ભગવંતને, ગણધર કરૂં પ્રણામ;
 કેવલજ્ઞાની મુનિ નમું, મર્યે ^૨સીજે કામ. ૧૮
 શીલવંત ^૩તપોઆ મુનિ, હું પણ તેહનો દાસ;
 સકળ સિદ્ધ સમરી કરી, રચું હીરનો રાસ. ૧૯

(ઢાળ ૧ લી-દેશી ચોપાઈ છંદની.)

હીરવિજયસૂરિનો કહું રાસ, ગણતાં ભણતાં પો'થે આશ;
 સુણતાં હો'થે જયજયકાર, હીરમુનિ મો'ટો ^૪ગણધાર. ૧
 જિણે પ્રતિજોધ્યો અકળર મીર, ગળી પિયે તે મોગલ નીર;
^૫અમારી પડક વજડાવ્યો જિણે, દંડ દાણ મૂકાવ્યાં તિણે. ૨
 જળઓ ધૂમો પુંછી જેહ, ઉંખર વરાડ મુકાવ્યો તેહ;
 શત્રુંજગિર સો મુગતો કરે, શત્રુંજ ગિરનારેં સંચરે. ૩

(ઢાળ ૨ જી-શ્રીશત્રુંજ સારો-રાગ દેશાખ.)

કરે પ્રતિજ્ઞા પદ બહુ થાપે, હીરનામેં ધન કોટી આપે;
 વિકટ વિહાર જિણે પણ કીધો, ^૬અસુર તણે ઉપદેશજ દીધો. ૧

૧ સંસારસમુદ્રથી તાર્યા-કિંગારી લીધા. ૨ સિદ્ધ થાય. ૩ તપસ્યાવંત મુનિ. ૪ ગણ-સમુદાય-મુનિગણના ધારણ કરનાર. ૫ કોઈ પણ જીવને મારપીટ કે બેજાન ન કરે તેવો દેહેરો પી-ટાવરાવ્યો ૬ જે ધર્મ-અધર્મનો વિચાર ન કરી શકે તેવા આસુરી પ્રકૃતિવાળાઓનો.

ઓશ વંશે^૧ હુઓજ પ્રસિદ્ધ, ^૨શાસનોન્નતિ જેણે^૩ કીધ;
^૪કુમતિ કદાગ્રહ જેણે ટાળ્યા, ^૫વદ્દર્શનવાદી મદ ગાળ્યા. ૨
 ૪ગયા તીર્થ વાળ્યા છે જિણે, તત ઉચરાવ્યાં બહુને તિણે;
 કોધ સમાવિ દીખ બહુ દીધ, ફળ્યા ^૬અકાળે^૭ ક્યાંબ પ્રસિદ્ધ. ૩
 એહવો હીરમુનીચર રાય, સાધુ સકળ જસ પ્રણમે પાય;
 કવણ દ્રીપ ક્ષેત્ર કુંણ દેશ, ગામ નામ તસ વાસ કહેશ. ૪
 કહિચ્યું માત-તાતનું નામ, ભગિની બ્રાતતણા ગુણગ્રામ;
 હીરચરિત્ર સુણતાં ઉદ્દાસ, રૂપલ કહે કવિતા સુખવાસ. ૫

(ઢાળ ૩ છ-દેશી ત્રિપદીની.)

કવિતાને સુખશાતા હોય, જંબુદ્રીપ ^૧અનોપમ જોય;
 લાખ ^૨જોયણનો સોય હો, ભવિકા લાખ જોયણનો સોય. ૧
 જંબુદ્રીપ પુઠે^૩ તું જોય, અસંખ્યાત દ્રીપ ફરતાં હોય;
 અસંખ્ય સાચર સોય હો, ભવિં ૨
 ભાનવખેત્ર તે વિચમાં લહીએ, લાખ પિસ્તાડીસ જોજન કહીએ.
 વિએ જંબુદ્રીપ સહીએ હો, ભવિં ૩

૧ જૈનધર્મની ઉન્નતિ કરી ૨ નઠારી મતિવાળા અથવા નવા પંથવાળા અને ટંટાકિસાદ-વિતંગવાદ કરનારાએ તે હુગ્યા. ૩ સાખ્ય. મીમાંસક, નાસ્તિક, જૈન, શૈવ અને એ પંચ દર્શનના મતવાદી ઓનો મદ ગાળ્યો. ૪ નાસ્તિકોને તામે થયેલા પાછા તામે કર્યા. ૫ વગર મોંસમે આવેલા. ૬ આંખા. ૭ ઉપમા ન આપી શકાય અગર જેની હરીદાઈમાં કોઈ ન ફાવી શકે તેવો. ૮ જોયણ એટલે (પ્રમાણ અંગુલ માપથી) જે હજાર કોશનો એક યોજન. ૯ મનુષ્યને રહેવાનાં ટેકાણાં.

વજ્રતણી ^૧જગતી તિહાં જોય, જોયણ આઠ ઉંચી તે હોય;
ચાર રપોળિ મન મોહ્ય હો, ભવિં ૪

(ઢાળ ૪ થી-ચંદ્રાચણાની દેશી.)

જે દરવાજા ભાળ્યા ચારો, જોયણ આઠ ઉંચા વિસ્તારો;
પોહોળપણે તે યોજણ ચારો, વિચે ^૨મેરૂ સોવનમય
સારો. ૧

એકજ જંબુદ્વીપે કહીએ, ત્રીન ખેત્ર તે ^૪શાસ્વત લહીએ;
ભરતખેત્ર તે પહિલો જોય, ધનુષતણે આકારે હોય. ૨
ઐરવર્ત તે એકબું કહીએ, મહાવિદેહખેત્ર ત્રીબું લહીએ;
ખત્રિસ વિજય તિહાં ભાખી સારો, ^૫જિન ચક્રી વિરહ નહિ-
જ લગારો. ૩

ભરતખેત્રની સુણો જગીસો, જોયણ પંચસય ને છબીસો;
છ કળા ઉપર અધિકું માનો, ખત્રિસ હજાર તિહાં દેશ
નિધાનો. ૪

(ઢાળ ૫ માં-દેશી ત્રિપદીની.)

^૬આરજ દેશ સાઠા પંચવીસો, ખાકી અનારજ જગદીસો;
નહીં ^૭હરિ ચક્રી ઇસો હો. ભવિં ૧

૧ ભૂમિકા. ૨ દરવાજા. ૩ મેરૂ પર્વત. ૪ સદાય કાયર નહેનારા. ૫ તીર્થંકર અને ચક્રવર્તીનો વિયોગ જરા પણ ન હોય. ૬ સત્ય ધર્મ ધરનારા પવિત્ર દેશ. ૭ વાસુદેવ, ચક્રવર્તી તીર્થંકર.

ત્રેસઠિશલાકાપુરૂષ ન હોય, જૈનધર્મ તિહાં નવિ જોય;

પુરૂષ ગયા લવ જોય હો, લ૦ ૨

આરજ દેશમાં ધરમ સુસારો, જિન ચક્રી રહલધર અવતારો;

વાસુદેવ નર સારો હો, લ૦ ૩

આરજ દેશ[માં]ઉત્તમ ગૂજરાતો, સત્તર સહસ્ર જિહાં ગામ વિખ્યાતો;

ઘર ઘર ઉચ્છવ થાતો હો, લ૦ ૪

સકળ નગરમાંહિ મુખ્ય સોહો, પાલણપુર દીઠે મન મોહો;

પહાલવિહાર જિહાં જોએ હો, લ૦ ૫

(ઢાળ ૬ હી-ચોપાઈ—રાગ દેશાખ ભૂપાલ.)

પહાલવિહાર સમો નહિં કોય, ફિરતો ઝગઢ ત્રાંખાનો હોય;

રૂપતણાં ૪કોસીસાં બહુ, ફરતી ધ્વજ લહકંતી કહું. ૧

પહાલવિહાર દીઠે કલ્સોલ, સોવનતણાં કોસીસાં સોળ;

તોરણ પૂતલી ઘંટાનાદ, ઇન્દ્રપુરીસ્થું કરતો વાદ. ૨

સોવનકલશ રૂપાની પોળ, બાવન દેહરીની તિહાં ચોળ;

ચોરાશી મંડપ છે જ્યાંહિ, નીલરત્નનું તોરણ ત્યાંહિ ૩

પહાલવિહાર પાસ પતિહાં હામ, તિણે પહાલણપુર નગરજ નામ,

ગઢ મઠ મંદિર ઉંચ આવાસ, વર્ણ અઢારતણો તિહાં

વાસ. ૪

૧ ૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રી, ૬ વાસુદેવ, ૬ પ્રતિવાસુદેવ અને ૬ બળદેવ એ મળીને ૬૩ થયા તે શલાકી પુરૂષ કહેવાય છે તે અનાર્થ દેશમાં જન્મ ન લે. ૨ બળદેવ. ૩ કિલ્લો, ૪ કાંગરા. ૫ પહાલવિહાર પાર્શ્વનાથજી જેને હાલ “પદ્મવિયાપાર્શ્વનાથજી” કહેછે તે પાલણપુરમાં મોજૂદ છે.

વણિક વસે ચોરાશી નાતિ, શ્રીશ્રીમાળી ઉત્તમ જાતિ;
 ૧ પ્રાગવંશ વસે વાચાળ, જિણ કુળે હુઆ બહુ ભૂપાળ. ૫
 વિમલરાય લહે જશનાદ, આળુગઢેં કીધો આસાદ;
 વસ્તપાલ દો સળળું દાન, પગ પગ પ્રગટયો તાસ નિધાન. ૬
 મહુઆનો જગડુસા જેહ, શ્રીશેત્રુંજે પોહોતો તેહ;
 ગિરનાર દેવકે પાટણ ગયો, ઈદ્રમાલ લેતો ગહગલો. ૭
 ત્રણ રતન દે ધરી વિવેક, સવા કોટિનું નૂલ અકેક;
 અનેક કરણી ખીજાં જુઓ, પ્રાગવંશમાંહિ તે હુઓ. ૮
 ચોશવંશ ગૂજર ગુણવંત, ભીમ સરીખા જિહાં હવંત;
 અડાલજી નર મોઢ ગોલુઆ, જિણ કુળેં હેમાચારજ હુઆ. ૯
 નાગર ડીંડ ડીસાવાળ, ખડાયતા વસતા વાચાળ;
 ખંડેરવાળ અને ખંડોળ, કાઠોરા નર વસે કપોળ. ૧૦
 કાકલ નાયલ નાણાવાળ, હુંબડ લાક લાહુઆશ્રીમાળ;
 હરસોરા નાગિલ જાંગડા, કાલોરા વાણિગ વાયડા. ૧૧
 ઈત્યાદિક વાણિગ બહુ જાતિ, સરવાળે ચંડોરાશી નાતિ;
 ૧૨ ક્ષત્રી પ્રાહ્મણ શૂદ્રહ વસે, પુણ્યદાનેં પાછા નવિ ખસે. ૧૨
 ચંડોરાશી લખ વડવાણીઆ, કોટીધ્વજ ગઢમાં જાણીઆ;
 લાખીણા પુર બાહિર રહે, અવર પુરુષ સંખ્યા કુણ કહે. ૧૩
 ખટ્ દર્શનની પો'યે આશ, શ્રાવકજનનો બહુલો વાસ;
 ૧૪ ખડાલવિહારપાસ છે જ્યાંહિ, ઝમૂડો આખો વિત્યાંહિ. ૧૪

૧ પોરવાડ. ૨ જિનમંદિર જે હાલ આજુ દેલવાડમાં હયાત છે તે.
 ૩ પાંચ મણ ચોખા હંમેશાં એકઠા થાય તેટલા જનો દર્શનનિમિત્ત
 આવતા હતા.

સોપારી મણુ આવે સોળ, જિનમંદિર નિત હુએ કડ્ડોલ;
 આઝી દીસે ^૧પોષધશાળ, સોમસુંદર બેડા ^૨વાયાળ. ૧૫
 ચોરાશી શ્રાવક અતિ સુખી, સુખાસણે બેસે પાલખી;
 છત્ર ધરાવે જિમ ^૩નરરાય, નિત વખાણુ સાંભળવા જાય. ૧૬
 ઈસ્યું નગર પાલકણુપુર જ્યાંહિ, ખડાલ પરમાર રાજછે ત્યાંહિ;
^૪પૂવે ^૫અર્ધગઢનો રાય, ^૬પાતિગ કીધું તેણિ ઠાય. ૧૭
 પ્રતિમા પીતળની જિનતણી, આશાતના તસ કીધી ઘણી;
 ભાંજી ગાળી સાંઢીઓ કીધ, પાતિગ ^૭મોટું આગે લીધ. ૧૮
 મોટું પુણ્ય ને મોટું પાપ, પ્રત્યક્ષ રૂળ પામે નર આપ;
 જિનપ્રતિમાભંગ પાતિગ જેહ, ^૮ગણિત કુષ્ટીઓ હુઓ દેહ. ૧૯
 રૂપ રંગ બળ તેહનું ખસ્યું, ઓષધ અંગ ન લાગે કિસ્યું;
 પ્રાકમ રહિત હુઓ નરજિસે, રાજ્ય ગોત્રીએ લીધું તિસે. ૨૦
 સાનબ્રષ્ટ થઈ પાછો વળે, શીલધવળ આચારજ મિળે;
 વંદી પદ કહે તું સુજ તાત, દુખીઆને વાહાલાં એ સાન. ૨૧
 વાતો વિપ્નવ યોગી યતિ, બાંભણુ દુખીઓ વધુલ અતિ;
 ખુસી હોય વળી સુણી કથાય, દુખિઓ બેસે તેણે ઠાય. ૨૨
 શીલધવળ આચારજ દીઠ, નમી પાયને હેઠો બાઈઠ;
 ધર્મ કર્મ સુણિ પાપવિચાર, સુણતાં બોલ્યો ખડાલ પરમાર. ૨૩
 એ આશાતન કીધી ઘણી, ગાળી પ્રતિમા જિનવરતણી;
 તિણુ પાપે તન કોઢી થયો, નગર રાજ્ય સુજ દેશજ ગયો. ૨૪

૧ પોસહ કરવાની જગ્યા—ઉપાશ્રય. ૨ બોલવામાં અતિ કુશળ.
 ૩ રાજ. ૪ આ પ્રમાણેનું. ૫ આગળના સમયમાં. ૬ આણુપહાડ. ૭ પાપ.
 ૮ મોટું. ૯ રક્તપિતવાળાની પેઠે માંસ વગેરે ગળી—ખરી પડે તેવો કોહ.

કાંઈ તુલ્ય ભાષો 'સોય ઉપાય, જિમ માઈં પાતિગ 'ક્ષય થાય;
 ગુર કહે જિનહર પ્રતિમાય, દાનાદિક ધરમેં સુખ થાય. ૨૫
 સુણી વચન નૃપ પાછો ફરે, દાન શોલ તપ ભાવન ધરે;
 જિનપ્રતિમા પૂજે 'ત્રણકાળ, ગલિત કોઠ હુઓ વિસરાળ. ૨૬
 બળ પ્રાક્રમ નર પામ્યો જિસેં, લીધું રાજ્ય પોતાનું તિસ્યેં;
 ધરતી સુંદર ભેળ કરી, વાસી વેગેં ખડાલણપુરી. ૨૭
 ખડાલવિહાર નામેં પ્રાસાદ, સોવન ઘંટાનો હુઓ નાદ;
 ખડાલવિહારપાસ જિન ગુણી, કીધી પ્રતિમા સોવનતણી. ૨૮
 નિજ ગોળેં ઝેસીને ભેય, તિણિ પરેં પ્રતિમા માંડી સોય;
 નિત પૂજા બહુ ઉચ્છવ થાય, નૃપનો કોઠ રોગ સહુ જાય. ૨૯
 જૈની રાય હુઓ જગમાંહિ, બહુ પ્રાસાદ કર્યાં તિણિ ત્યાંહિં;
 ઘણાં ણિંબ પ્રતિષ્ઠા કરી, લખિમી શુભથાનક વાવરી. ૩૦
 એ ઉત્પત્તિ નરની કહિવાય, ધાણુધાર પ્રગણાનો રાય;
 ખડાલ પ્રમાર નામ તસ કહું, ૪ અકર અન્યાય તિહાં નવિ લહું. ૩૧
 નગરજનો પ્રાયેં દાતાર, ઘરે નારી ૫ રંભા-અવતાર;
 ૬ ચંદ્રમુખી ૭ ગજગમની નાર, ચાલે ૮ નરને ચિત અનુસાર. ૩૨
 ૯ શીલરૂપ જેહનો શૃંગાર, ફરી ઉત્તર ન દીએ ભરતાર;
 ભણી ગણી ૧૦ વિચક્ષણ નાર, પહિરે ૧૧ ભૂષણ ધર-અનુસાર. ૩૩

૧ તે ૨ નાશ. ૩ પ્રભાત, ખપોર, સાંઝ. ૪ ન લેવા લાયક કર
 વેશ. ૫ રંભા જેની રૂપાળી ૬ ચંદ્ર સરખા શીતળ તેજવાળા મુખની.
 ૭ હાથીના જેવી ધીમી અને હુલતી ચાલની. ૮ પતિના વિચાર
 પ્રમાણેજ ચાલનારી. ૯ શીલરૂપીજ જેનો શૃંગાર છે. ૧૦ હુંશીયાર.
 ૧૧ શક્તિ પ્રમાણે દાગીના પહેરનારી.

પક્ષિની હસ્તિની ચિત્રણી નારી, શખિની ન મિલે એકુ ઠારી,
 પીઉ પહિલી નવિ ભોજન કરે, નારી રૂપ રંભાથી સિરે. ૩૪
 ઇચ્છું નગર પાલ્હણપુર જ્યાંહિં, હીરવિજયમુરિ હુઆ ત્યાંહિં;
 હીરતણાં પરીઆં ખેતાલ, સાંભળજે નરનારી બાલ. ૩૫

(ઢાળાભી-મગધ દેશકો રાજા રાજેશ્વર-રાગ-સારિંગ.)

સાંભળજે નરનારી સહુએ, પ્રથમે નૃપ રણસિંહો;
 ઉત્તરદેશનો રાજા કહીએ, જિસ્યો ^૧પંચાયાણુ સિંહો:
 સુણીએ હીરતણો તે વંશો. (આંકણી) ૧
 નગરનિવેસતણો તે નાયક, ખીમાણુંદી ગોત્રો;
 રાઠોડાં રજપૂત તે મો'ટો, ^૨પરબત જિમ માનુષોત્રો હો.સુ. ૨
 સંવત્ પાંચ દાહોત્તર જ્યારે, હુઓ શ્રાવક પર્મ;
 શ્રીરતનસરે તે પ્રતિગોધ્યો, દીધો જિનવરધર્મ હો. સુણી. ૩
 હુધ થાપના ^૩ઓશવંશની, સુણુજે સોય કથાય;
^૪શ્રીશ્રીમાળનગરમાં વસતા, ઓહડ રોહડ ખે ભાય હો. સુ. ૪
 નગરકોટમાંહિં તે વસતા, કોટીધ્વજ કહિવાય;
 લાખીણા રહેતા પુર બાહિર, ^૫ઓહવો નગરી ન્યાય હો. સુ. ૫
 ઓહડને ઘર લખિમી ખૂટી, ગાંઠે લાખ નવાણુ;
 વાણિગ વાત વિચારે ત્યારે, ગઢમાં તો ન રહિવાણુ હો. સુ. ૬

૧ પંચાનન સિંહ જેવા. ૨ પર્વતમાં જેમ માનુષોત્તર પર્વત મો'ટો છે તેમ રજપૂતવંશમાં રાઠોડવંશ પ્રખ્યાત છે ૩ ઓશવાળ-વંશની ત્યારથી ઉત્પત્તિ થઇ. ૪ ભીનમાળ (મારવાડ). ૫ ત્યાં એવા કરાવ હતો કે કોટયાધિપતિ કોટની અંદર અને લક્ષ્મ્યાધિપતિ શહેરની બહાર રહે.

કોટીધ્વજ ઘર ધ્વજ લહકંતી, ધન ઘટતું તવ પડતી;
 તિણ કારણ ચોહડને ચિંતા, હુધ દશા તસ ઘટતી હો. સુ. ૭
 ચિત્ત ^૧વિમાસી માન તજીને, ગયો રોહડની પાસે;
 એક લાખ ઉછીના આપો, રહું ગઢમાં તુમ પાસે હો. સુણી. ૮

(દુહા.)

ગોલાવ્યો બોલે નહિ, ^૨નયણુ ન મેળે તાર;
 અણપૂછયે ઉત્તર હુઓ, બૂઝિ ન પુરૂષ ગમાર. ૧
 ચિત્ત અલુગધે માણસે, જે ^૩અનુરાગ ધરંત;
 સૂકે હાડ શિઆળ જિમ, લાળે પેટભરંત. ૨
 હાકલિ હીઓ હાથ કરી, તન ખંચી મન વારિ;
 જે ઘર ગયાં ન માનીએ, અ ગણુ તાસ નિવારિ. ૩
 મીઠો કડુઓ લીંબડો, જો ^૪આપોપે દેશ;
 દ્રાણે મંડપ મોરીઆ, ^૫કહા કીજે પરદેશ ? ૪
 ભમરા ભાળર ^૬દીહડા, લીંબ ચઢીને ઠેલ;
 કેતક મોરે શરદમે, વળી હોર્યે રંગરેલ. ૫
 ખિણુ ખાંડો ખિણુ વાટલો, ખિણુ લાંગો ખિણુ લીહ;
 દૈવ ન દીધા ^૭ચંદને, સરખા સર્વ દીહ. ૬
 (ઢાળ ૮ મી-સુરસુંદરી કહે શિરનામી-રાગ માલવગોડ.)
 સહુ સરીખા દિવસ ન હોય, ચોહડ ચિંતે મન સોય;
 કિહાં માગ્યા એ કન્હે દામ, ગઈ હરમતિ ન થયું કામ. ૧

૧ વિચાર કરી માન મૂકીને. ૨ આંખ ન મેળવે. ૩ પ્રેમ.
 ૪ પોતાને. ૫ શું કરીએ. ૬ દિવસ. ૭ ચંદ્રમાને. ૮ દંતજત—લાળ.

ઝાલે ^૧ત્રટકી ઝોહડ તામ, ખાંધે ત્રગઠી સાથેં દામ;

ન લેઈ ગયો રાવણ રાય, તુંતે લેઈ જાઈશ સહી લાય. ૨

તવ ખીજ્યો રોહડ ત્યાંહિં, તુજ વિણ ^૨અડીક નહિ ગઢમાંહિં;

માગે છે તો ર્યું હોઈ ^૩રાતો, એણે વચને હુએં પ્રાણુધાતો. ૩

લાજ્યો ઝોહડ મન કળકળીઓ, ખરખરતો મંદિર વળીઓ;

મને કીધો ખરો વિચારો, નર માગ્યા શિર ધિઃકારો. ૪

ગતિ કટિ સ્વર હોએં લ ગ, પરસેવો ને ઢીલો અંગ;

સૂર મિત્ર ધરે ગયો અંદો, કળા ઝાંખતા મુખડું મંદો. ૫

દેહકાંતિ ^૪પલાસનો પાન, અણુતેડ્યાં જતાં ગઈ સાન;

કીધો ઝોહડેં એમ વિચાર, ધરે ઢીઅડે ડંશ અપાર. ૬

એણે અવસરેં નગરીરાય, ઝોલ્યો ઝેટો તસ તેણે ઠાય;

મુને ઢીજે ખહુત ગરાસ, ઈમ કહેતાં હુઆ છમ્માસ. ૭

નવિ ઝાલે રાજા જ્યારેં, કરે વિનતી મંત્રી ત્યારેં;

નાના સિંહતણો એ ખાળ, દેવે ગજ મોટા શિર ફાળ. ૮

(ઢાળ ૯ મી-દેશી લુંગીઆ ગિરિશિખર સોહિ.)

કહે મંત્રી સુણો નરપતિ, મનાવો નિજ પુત્રરે;

સકળ દેશ નૃપ સહુઅ માને, રાજે એ વરસત્રરે. કહે. ૧

પિતા કહે એ કિસ્મું કરશ્યે, રુસી ન વાસે દેશ રે;

પડ્યાં પડ્યાં ખાયે ખાપ કેરો, ખળ નહિ લવલેશરે. કહે. ૨

૧ ગુરસે થઈને. ૨ તારા વગર ગઢમાં શું અડયુ મળું છે ?

૩ માગવાને આવ્યો છે અને રાતો પીળા થાય છે ને શું કામનું ?

૪ ખાખરાના પાંદડા જેવા ઘોળાશ પડના રંગનો.

- સોળ વર્ષનો પુત્ર પોઠો, તાત લખિમી આય રે;
 સુત નહિં તે શત્રુ જાણો, 'રણીઓ તે કહેવાયરે. કહે. ૩
- ધંસી વાણી સુણે બેટો, નવિ રહું એણે રાજ રે;
 કરું ભાગ્યતાણી પરીખ્યા, બેસી રહ્યો કુણ કાજ રે! કહે. ૪
- રીસાવી જવ રાય આલ્યો, આળ્યો ઝોકડ હાંટરે;
 આસન દેઈ શાહ પૂછે, ઉચ્છક તુલ્યે શ્યા માટરે? કહે. ૫
- કુમર કહે સુણ શેડ ઝોકડ, ભુંડું બોલ્યા તાતરે;
 નવિ રહું પરદેશ જાસ્યું, નવિ જોઉં નરસાથરે. કહે. ૬
- ઝોકડ કહે તુમ તાત દુહવે, લલો નહિં મુજ બ્રાતરે;
 નીચે નાકે ઇલાં ન રહીએ, મિલ્યો તુ સંઘાતરે. કહે. ૭
- ઘરે કહી ધન લેઈ આલ્યા, ગઢ્યા અશ્વેં આપરે;
 શુકન સખળા હુઆ ત્યારે, વધે બહુ પરતાપરે; કહે. ૮
- સિંધુદેશે નગર ઠહા, મિલ્યા નગરીરાયરે;
 અશ્વ ગજ રથ ગામ આપે, નવિ લિયે તિણે ઠાયરે. કહે. ૯
- ધણી નહિ જસ ભૂમિ કેરો, દીજે પૃથવી તેહરે;
 નગર નવલું તિહાં વાસું, સદા વસતું જેહરે. કહે. ૧૦
- ઉત્તર દક્ષણ-પૂરવ પશ્ચિમ, જોઈ દિશિ તિણું ચ્યારરે;
 ઉત્તર દિશિ ભણ ભૂમિ દીઠી, બહુ દેશ સંધિજ સારરે. કહે. ૧૧
- નૃપ કહે મુજ અશ્વ ડોઢો, દેવરૂપ છે સોયરે;
 ગઢી ઉત્તર દિશેં જાણે, ભૂમિ થલી જનિહાં હોયરે. કહે. ૧૨
- અશ્વને પરણામ કરજો, દેજ્યો ભોગ સુસારરે;
 આડ પોહાર મોકળો મૂકે, ભમિ ભૂમિ અપારરે, કહે. ૧૩

ભમી ઘોડો પળે પાછો, ચોતી વધાવે તામરે;
મહૂરત જોઈ કોટ ઘાતી, વસાવે ભલ ગામરે. કહે. ૧૪

સુણી વચન નૃપ અશ્વ ચઢીઓ, ઉત્તર દિશિ ભણી જાયરે;
આઠ પોહોરે ભમી આંચો, નગર વાસે રાયરે. કહે. ૧૫

નગર નામ 'ઉચ્ચેસ' રાખ્યું, ઉદયનરેશ મહારાજરે;
ઓહડ મિત્ર પ્રધાન થાપ્યો, કરે વિષમાં કાજરે, કહે. ૧૬

(ઢાળ ૧૦ મી-કાચાવાડી કારમી-રાગ-પરજીઓ.)

પુણ્યે મનોરથ સવિ ક્રૂણ્યા, પામ્યા સકળ નિધાન;
ન ટળ્યું સજ્જન રૂસણું, દોહોત્રો મૂકવો માન. પુણ્યે. ૧

દિન દિન દોલતિ દીપતી, બહુ શાતા હોય;
નગરતણો મહિમા ધર્યો, નહિ નિરધન કોય. પુણ્યે. ૨

ઓહડ ઘર એક ગાવડી, વન-ચરવા જાય;
અણુદોહી દૂઝે તહિં, ભરે જાળલ ગાય. પુણ્યે. ૩

ઘરે દોહતાં દૂઝે નહીં, લલો લેદ અપાર;
ભૂમિ ખણી તવ કાઢીઓ, જિન 'પાસકુમાર'. પુણ્યે. ૪

ઓહડ સૂતો સુપનમાં, આવી સચિ જગાય;
કહે દેવી જાગો નરા, તૂઠી પુણ્યપસાય. પુણ્યે. ૫

સૂતો ઓહડ તે સુણે, સુખ્યું તુને રાજ;
નગરઅધિષ્ઠા હું સહી, આવી પરતબ આજ. પુણ્યે. ૬

ઓશવંશની થાપના, જિન પાસનો પ્રાસાદ;
પાસે મુજ મંદિર કરે, સુણાવે સહુ સાદ. પુણ્યે. ૭

જાગ્યો ઓહડ જવ વળી, જઈ લેટ્યો મહારાજ;
ભૂપ કહે ભલે આવીઆ, કહો જે કાંઈ કાજ. પુણ્યે. ૮

ત્રણ વાણિ સુપને લહી, સુણો તે મહારાજ;
 આવી દેવી સવી કહી-ગઇ, કીજે તે કાજ. પુણ્યે. ૯
 ઓશવંશની થાપના, જિનનો તે પ્રાસાદ;
 દેવીલવન પાસે કરો, હોસ્યે તુલ્ય જશવાદ. પુણ્યે. ૧૦
 સુણી વચન નૃપ હરખીઓ, મેળ્યો સર્વ સમુદાય;
 પાસલવન નિપાઇઓ, મંદિર દેવી માય. પુણ્યે. ૧૧
 ઓશવંશની થાપના, 'ઓશ' વાસ્યું જોણિ;
 અરડકમદલ ઓશવાળ એ, હુઆ કારણ તેણિ. પુણ્યે. ૧૨

(દુહા.)

ઓશવંશ ગુરૂ હીરજી, પરિઆં કહું બહિતાલ;
 નૃપ રણસિંહ પ્રથમે હવો, ઉત્તર દિશિ ભૂપાલ. ૧

(ઢાળ ૧૧ મી-દેશી ચોપાઇ છંદની.)

ભૂપતિ રણસિંહ સખળી લાજ, સુત તેડનો સુંદર દેવરાજ;
 અભયચંદ તસ ખેટો જાણ, તેડનો નાહનસી ગુણની ખાણ. ૧
 તાસ પુત્ર હુઓ ઉદ્દેકરણ, દીચ્યે દાન દારિદ્રહ હરણ;
 તાસ પુત્ર હુઓ જેસિંગ, નવિ ભાળે પરનારી અંગ. ૨
 તાસ પુત્ર તેજે તેજાળ, તાસ પુત્ર લીંખો વાચાળ;
 રાજો પુત્ર જગ તેડનો હુઓ, માંડણ પુત્ર તસ બુદ્ધિનો કુઓ. ૩
 ખેતો પુત્ર હુઓ તસ ખરો, હાંડણ સુત તેડનો મન ધરો;
 તેડને હુઓ જગ સમરો પુત્ર, પ્રબલ તાસ દીચ્યે જગ ઉત્ર. ૪
 તાસ પુત્ર હુઓ જગ રામ, બહુ કીધાં જિનશાસનકામ;
 મેત્રો મેત્ર જિસો તસ ખાળ, તિણું ઉતાર્યો દુરભગ્ય કાળ. ૫

રોહણ પુત્ર હુઓ જોહને, પુત્ર પુરંદર છે તેહને;

સહિજે પુત્ર તેહનો સુકમાલ, તેહનો નાનજી બુદ્ધિવિશાલ. ૬

સોને તાસ હુઓ દીકરો, તેહને કરમગ્રી ખેટો ખરો;

તેહનો ડાહ્યા તોલો તસતણો, મહીરાજ વળી તેહનો ગણો. ૭

તસ કુળે હુઓ સંઘોસિંહ, દેવચંદ તસ રાજે લીહ;

રાજધર પુત્ર હુઓ નર જોહ, અઠ્ઠાવીસમી પેઢી તેહ. ૮

ગાંજણ પુત્ર હુઓ તસતણો, વિમલતણો જગ મહિમા ધણો;

તેહને પુત્ર હુઓ આસપાલ, રંગો પુત્ર તસ રૂપ વિશાલ. ૯

સાજણ પુત્ર તસ કુળમાં હુઓ, તેત્રીસમે પાટું તે જુઓ;

પછે હુઓ તસ રોહો પુત્ર, તિણું વધાર્યું ઘરનું સૂત્ર. ૧૦

શામલ પુત્ર હુઓ તસ સાર, ધરમ ભેદ આરાધ્યા ચ્યાર;

સાગર સુત તેહને સુકમાળ; જિન પૂજે તે ત્રણે ડાળ. ૧૧

તાસ પુત્ર હુઓ જગવિજયાત, સાડત્રીસમી પેઢીયે થાત,

નામેંઆસગ અમૃતવાણિ, તેહનો દેવશી ગુણની ખાણિ. ૧૨

ખાહડ પુત્ર હુઓ જગ તામ, દેઈ દાન તિણું રાખ્યું નામ;

દામો પુત્ર હુઓ જગસાર, ગુપતિદાનતણો દાતાર. ૧૩

તાસ પુત્ર કુંઅરો ગંભીર, જહિતાલીસમી પેઢી એંહીર;

અનુઆજ્યાં પૂરવ પરિઆંચ, રણસિંહ લગેં યશ તે ખોલાય. ૧૪

એ સહુ હીરતણો મહિમાય, ઉત્તમ એકથી બહુ પૂજાય;

એક ચંદ્ર ભગ્યો જેટલે, તારા કોટી દીપે તેટલે. ૧૫

એક ઈંદ્ર આવે સુરમાંહિ, સભાજયેતિ કરે બહુ ત્યાહિં;

સુનિવરમાંહિં પટોધર એક, દેખી પુરૂષ બહુ કરેં વિવેક. ૧૬

એકી એક પૃથવીએં સાર, ઘણી નારી કરેં શણગાર;

- સુ પુરૂષ એક વંશમાં હોય, બહુને સોહ ચઢાવે સોય. ૧૭
- રૂપભદ્રેવ દેહ સુંદર ઘાટ, દીપાબ્યા અસંખ્યાતા પાટ;
કલિયુગ માંહિ થયો જગ હીર, પૂર્વજતાણું વધાર્યું નીર. ૧૮
- અનુઆગી પેઢી ખેતાલ, જણ્યા ભલા કુલ એહવા બાલ;
એકનું ક્રોધ ન જાણે નામ, એક વડાની ખોએ મામ. ૧૯
- એક ન લહે વડુઆનો તાત, કરણી વિણ કુ લહે^૧ અવદાત ?
કરણી હીરતાણી જગ બહુ, જાણે નામ વડાનાં સહુ. ૨૦
- ઓશવંશ દીપાબ્યો સહી, ^૨સાંભર્યા પુરૂષ ગયા જે વહી;
સારિંગ ઓશવંશમાં હોય, નવ લખ બાંધિ મુકાબ્યા સોય. ૨૧
- કાઠ્યો સંઘ શત્રુજ ગિરનાર, હેમટંકો લાલો બહુ વાર;
સમરો ઓશવંશ શિણુગાર, કીધો ^૩પંનરમો ઉદ્ધાર. ૨૨
- શાહ કરમાને સહુએ નમો, તિણું ઉદ્ધાર કર્યો સોળમો;
કળિ કાળે સોની સંગ્રામ, શીળે અંબ ફૂલ્યો ^૪અવિ રામ. ૨૩
- માગ્યો ^૫મેહવૂઠો અતિ ઘણો, ઓશવંશમાંહિ એ નર મુણો;
ઓશવંશમાં કુંઅરો હોય, સૂધો સમક્ષિતધારી સોય. ૨૪
- સત્યશોળ સુમુદ્ધિ સંતોષ, સાહમી જનનો કરતો પોષ;
સુખીઓ ^૬સોમ પ્રકૃતિનો ધણી, કોધ લોભ નાંખ્યા અવગણી. ૨૫
- માયા માન જસમાંહિ નહિ, પરને અવગુણ ન કરે ઠહિ;
વ્યવહાર શુદ્ધ પાળે વાણીઓ, જીવદયામાં ધુરિ જાણીઓ. ૨૬
- વરે વડાઈ તે ધર જાણિ, અમૃત સરિખી ખોલે વાણી. ૨૬

૧ વંશુન. ૨ મરી ગયેલાંઓને પણ ફરી યાદીમાં લવરાગ્યં.

૩ શત્રુજય ઉપર પંદરમો ઉદ્ધાર કર્યો. ૪ મનોહર. ૫ ઇચ્છા મુજબ વર્ષાદ વરસ્યો. ૬ શાંત સ્વભાવવાળો.

(૬૧)

- ૧ વચન વ રૂપજ ભજું, વિદ્યા ઝાઝું ધન;
 રૂપલ કહે પાંચે ગુણે, શોભે પુરૂષ રત . ૧
 વિનય વિવેક વિદ્યા ભક્તી, વિપુ લક્ષ્મી વૈરાગ;
 જસ ધર પાંચે વવા વધ્યા, બહુ સુખ દુખનો ત્યાગ. ૨
 (ઢાળ ૧૨ મી—ઈ નગરીકા વણઝારા—એ દેશી)
 સુખીઓ નર કુંઝરો હો, જિનવરનો ધર્મ આરાદો;
 રૂપવંત પંડિત વાચાલ, જસ માને નર ભૂપાલ. ૧
 ગ્જિન બહારે સુણે વ્યાખ્યાન, પંચે ભેદે દેતો દાન;
 પ્રભાવના દાખ પેડોઈ, સહુ વાણિગમાંહે વડોઈ. ૨
 વડી સાતિ વાણિમની કહીએ, કલિયુગમાંહિ લહીએ;
 જે નીતિ સકળના ભણુ, જેને અસખ્યનણું પરચખાણુ. ૩
 નહી પર પ્રાણીનો ધાત, વાંકી વાટે જે નવિ જાત;
 જીરવતો મદ ધન કેરો, તેણે કુળ વાણિગનો વડેરો. ૪
 ધન્ય વાણિગનો અવતાર, કરે સકળ પ્રાણીની સાર;
 વાણિગ બંધ થકી છોડાવે, નર સહુને કર આગ્રવે. ૫
 વાણિગ દેતા ખિ લક્ષ, વળી તારે દુરલભ;
 વાણિગને નમે રાણા રાય, ટાળે અકર અને અન્યાય, ૬
 ચઢ્યાં કટક તેહને ફરવાના, નર દરિદ્રપણું નિર્ગમના;

૧ ઉત્તમ વચન, ચોગ્ય વસ્તુ સુંદર રૂપ વિદ્યા અને પુષ્કળ ધન એ પાંચ વસ્તુને પુરૂષની શોભા છે. ૨ આરાધન કરે. ૩ જિનવંદના કરીને. ૪ અત્રીશ ન ખવાય તેરી બ્રહ્મ ચીજો છે તે. ૫ ખાવાની આપા-પ્રત્યાખ્યાન લેનાર.

તિથે વાણિગનું કુળ સાર, જિણુ કુળે હુઆ બહુ દાતાર. ૭
 શાહ સારિંગની કિરતિ રહી, ધ નવ લખ છોડાવ્યાં હી;
 શાહ મરા કરમા જમ ૧૨, જિણે શત્રુને કર્યા દાર. ૮
 જગદૂનો યશ બોલાય, જીવાડયા પૃથવીના રાય;
 ભીમ શેઠ ગુજ્જરમાં હુઆ, દીધા જલેખી ને ૧૩. ૯
 હેમ ખેમ અંબડ ગપાળ, કઠાવી સાયરથી જાળ;
 એ વાણિગ કુલ માંહિ હોય, કુળ વાણિગ મોટું જાય. ૧૦

(૬૧)

વાણિગ કુળ માંહિ ઓ, શાહ કું રો નર પર્મ;
 જિનની આણુ વહે, ૧૨૦ રાધે જિન ધર્મ. ૧

(૧૩ મી—દેશી દ્રાણી.)

જૈન-ધર્મ જગમાંહિ સારો, જૈન-ધર્મ વિણુ ન લહે પારો;
 જૈન-ધર્મ સદગતિ દાતારો, છૂટે ચિહુ ગતિના અવતારો. ૧
 જૈન-ધર્મ વિણુ ન જાયે પાપો, જૈન-ધર્મ વિણુ ન તરે ૧૫૦;
 જૈન-ધર્મ જગમાંહિ જાપો, ટાળે વ્રતવના તાપો. ૨
 વ જીવ ને પુણ્ય પાપો, જૈન-ધર્મ વિણુ ન હે પો;
 આદ્ય અખાદ્ય તપ કિરિ ૧ વેદ, જૈનધર્મ વિ ન લહે લેદ. ૩
 સ્વર્ગ નર્ક ને મુગતિજારો, જૈન-ધર્મ વિ ન લહે વિચારો;
 સાગરદ્વીપ દ્રહ નદી પારો, પૃથવી પરવત ન લહે પારો. ૪
 નવિ સમજે ચિહુ ગતિની વાતો, ન ઇંદ્રીના વદાતો;
 પ્રાણુ સંખ્યા રહેસ્યા ૩યોગો, જૈનધર્મ વિ ન લ પયોગો. ૫

૧ દેવગતિ, મનુષ્યગતિ, તિર્યંચગતિ, અને નરકગતિ. ૨ છ
 લેસ્યાઓ. ૩ પંદર યોગ. ૪ ૪ કંપાય રહિત.

(દુહા.)

જૈનધર્મ જગમાં લલો, જિનેં પ્રકાશ્યો જેહ;
શાહ કુંઅરો જગમાં વડો, નિત્ય આરાધે તેહ. ૧

(હાળ ૧૪ મી-દેશી ચોપાઈની.)

જૈનધર્મ ધ્યાએ સંસાર, નારિ નાથી જસ ઘરખાર;
રૂપવતી સોળે શણુગાર, શીળેં સીતાનો અવતાર. ૧
સખળો દાન દિયે સંસાર, જિણી પરેં વિમલ ભીમની નાર;
સાધ સાધવી શ્રાવક સોય, શ્રાવિકાલગતિ કરંતી જોય. ૨
ઘરે આવ્યો લૂખ્યો નવિ જાય, કઠણ વાણિ જસ નહિં કષાય;
લજ્જાવતી માન નવિ થરે, સાધુ મુનીનાં પાત્રજ ભરે. ૩
ઈસી શ્રવિકા નાથી નાર, સુખ વિલસે સખરાં સંસાર;
અનુકમેં જાયા ત્રણ પુત્ર ત્યાર પછી વાધ્યું ઘરસૂત્ર. ૪
સંઘો સૂરો ને શ્રીપાલ, ત્રણે જીવદયાપ્રતિપાલ;
સુતા ત્રણે હુઈ ગુણવતી, રંભા રાણી વિમલા સતી. ૫
અનુકરમેં નાથી ગુણખાણિ, ગર્ભવતી હુઈ તે જાણી;
સુપને ^૧ગજ દીઠો ગાજતો, ઉજવલ ^૨ચઉદંતો આવતો. ૬
સુપન લહી જાગી જેણીવાર, નવિ ઉંઘે સમરે નવકાર;
કુંઅરા કંતને જઈ કહિ વાત, સુણતાં હરખ ઘણો તે થાત. ૭
^૩સુપનપાઠકો તેડ્યા સહી, સુપન તણી ^૪કહાણી તસ કહી;
પંડિત કહે નર ઉત્તમ હુસ્યે, મોટામાં મોટરો થસ્યે. ૮

સુણી વચનને દીધું દાન, દિનદિન વાધે નાથી વાન;

અનુક્રમેં યોજ્યા ત્રણમાસ, ઉપજે ઉત્તમ^૧ ડોહલા તાસ. ૯

જાણે પૂજું પ્રતિમાઅંગ, શત્રુજગિરિ જાવાનો રંગ;

જાણે મુનિવરનેં દેઉં દાન,^૨ અમારિ પડહો વગડાવ્યાનું^૩ ધ્યાન. ૧૦

એપ ડોહલા ધરતી સુતમાત, નવ મહીના દિન જાતાં સાત;

જન્મ થયો કુંઞરનો તામ, શાહ કુંઞરો ખરચે બહુદામ. ૧૧

સંવત પત્તરને ત્રાહારીઓ,^૪ માર્ગશિર્ષમાસજ તિહાં લીઓ;

^૫ઉજવલ નવમી ને સોમવાર, જનમ હુઓ તવ હીરકુમાર. ૧૨

જન્મોત્તરી તિહાં જોષી કરે, તનુ-ભુવન પહિહું મનધરે;

^૬કેદ્રીઓ વૃહસ્પતિ તિહાં હોય, બહુ સુખ કાંતિ આપે સોય. ૧૩

ધન-ભુવન તે ખાલી કહું, સહજ-ભુવન તે શૂનું લહું;

સહજ ભુવન ચોથું તું જોય, સ્વામી તેહનો ચંદ્રમા હોય. ૧૪

કેદ્રીઓ મંગલ છે ત્યાંહિ, ઘણુંજ સુખી કરે નર આંહિ;

સુત-ભુવન પાંચમું છે જ્યાંહિ, બુધ રવિ અને શુક છે ત્યાંહિ. ૧૫

બુદ્ધિ કોપ રવિ છે રીસાલ, શુક દીઓ સંતાન વિશાલ;

^૭રિપુ-ભુવન તે ખાલી ઠામ, સ્વામી તેહનો બુધસુર નામ. ૧૬

^૮જાયા-ભુવન તે કહું સાતમું, સ્વામી શુક તણે નિત્ય નમું;

કેદ્રીઆ રાહને દેઉંમાન, આપે^૯ કલત્ર અને સંતાન. ૧૭

મૃત્યુ-ભુવન કહિયે આઠમું, તે ખાલી સુર મંગલ નમું;

નવમું ધર્મ-ભુવન તિહાં ચંદ, ધર્મ^{૧૦} સહિત નરસુરતરકંદ. ૧૮

૧ લાવા અલાવા. ૨ જીવ માત્રને અલયદાન અપાવ્યાનો દંદેરો દેરવવાનું ધ્યાન. ૩ માગશર. ૪ સદીનોંમ. ૫ (૧-૪-૭-૧૦) એ ભુવનોને કેંદ્રસ્થાન કહે છે. ૬ શત્રુ. ૭ સ્ત્રી. ૮ સ્ત્રી અને પુત્ર પુત્રીઓ.

દશમું ભુવન કહું તુજ કર્મ, શની સ્વામિ સોહે છે પર્મ;
કેંદ્રીઓ શનિચર તિહાં સુણી, સદા કીર્તિ હોએ તસ તણી. ૧૬

આય-ભુવન તે ઇચ્છારમું, તે ખાલી સ્વામી શનિ નમું;
વ્યય-ભુવન તે ખારમું જોય, સ્વામી ગુરુ તે ખાલી હોય. ૨૦

ભાગ્યો ગ્રહતણેજ વિચાર, ઉત્તમ ઠામેં હુઆ સુર સાર;
દિન દિન વાઘે હીર જગીશ, લક્ષણ અંગેં કહું બત્રીશ. ૨૧

લક્ષણ બત્રીશ કહીજે જેહ, સુણજે સહુ સભાપતિ તેહ:

^૧હિઉં ^૨કપોલ ને ત્રીજું મુખજ, ત્રણ ^૩પુહુલાં નર પામે મુખજ. ૨૨
નાલિ સત્ર ને ત્રીજે સાદ, ત્રણ ગંભીર રહે જસવાદ;

કઠ ^૪પુઠિ ^૫જઘા ને લિંગ, લઘુથી નર પૂજાએ અંગ. ૨૩
અંગુલ કેશ નખ દંત ત્વચાય, પંચ પાતળે મુખ બહુ આય,

તન ^૭લોચન કર હિઉં નાક, પાંચે લાંબે લહે ધન લાખ. ૨૪
નાશિકા અંધ ને નરના નખજ, કક્ષા હેઉ છહું મુખજ;

એ ખટ ઉચે અતિ શોભાય, દિન દિન ઉન્નતિ અધિકી થાય. ૨૫
^{૧૦}અધર આંખ જીંહા તાગવું, નખ ^{૧૧}ગુંભની ઊપમ ઠવું;

હાથ પાયતળ રાતે વર્ણ, તે શિર છત્ર ધરાવે ત્રણ. ૨૬
હય ગય રથ વૃષભ પાલખી, ઇણિ રેખાએં નર હોય સુખી;

અંગે ^{૧૨}આયુધનો આકાર, નવિ હારે જીતે નિરધાર. ૨૭

(હહા)

ઈસ્યો પુરૂષ જન્મ્યો જિસેં, જગ હુઓ જયજયકાર;

ઉચ્છવ મહોચ્છવ અતિ ઘણા, કુંકુમહાથા સાર ૧

૧ છાતિ, ૨ ગાલ, ૩ ત્રિશાળ, ૪ પીઠ, ૫ સાથળ, ૬ આમડી
૭ આંખ, ૮ ખભા, ૯ બગલ, ૧૦ હોઠ, ૧૧ ચણાડી જેવા રાતા,
૧૨ અસ્ત્ર શસ્ત્ર.

(ઠાળ ૧૫ મી-દેશી સુણિ નિજ સરૂપ-રાગ દેશાખ.)

હાથાકુંકુમ તોરણ અંગકેરાં, તોરણ બાંધીઆં દ્રોહનાં તિહાં ભલેરાં;
મિલી સુંદરી ગીન તે તિહાં ગાય, ઇંમ દિવસ ઝાઝા તિહાં ઉ-
ચ્છવ થાય. હીરજન્મ હોએ. ૧

ભુંગડ ભેરીઓ વાજતી બાર ત્યાંડિં, હોય ભોજન ભગતિ તે
મંદિર માંડિં;
આવી કુંઝરિ હીરજી નામ દેતી, પટોડું એક મુદ્રિકા
તેહ લેતી. હીર. ૨

વધે કુમર તે ચંદ્રમા બોજ પેરેં, ઉચ્છવ મંગલ હોય નિત્ય ઘેરે;
શિશુગારતી હીરને નાથબાઈ, ગુથે ચોટડી હીરની હાથ
સાડી. હીર. ૩

માથે જોર ને કુંડલાં હોય ક્રને, હીર હરખતો દીસતો સોવન વાને;
ગળે સાંકળી હાંસડી હેંમકેરી, હાથે પાઉલે કડડીઓ અતિ ,
ભલેરી. હીર. ૪

હાથે સાંકળાં ઘુઘરી પાય ઘમકે, હીરકુમર તે ચાલતો આવે ઠમકે;
કંદેરો વળી વીંટીઓ હીર હાથે, માતા બહેનડી ચાંપની
કુંવર બાથે. હીર. ૫

શિરેં ટોપીઅ આંગણું પંચવરણું, મુખ ચંદ સરીખું દુખ માય હરણું;
અર્ધ ચંદ સરીખો જસ હોય ^૧ભાસ, ^૨કનકવાટિકા વારણા
સોહે ગાલ. હીર. ૬

હીર કમલદલ લોચનેઃ સગળ સોહિ, રંગુક ચંચુપરે નાશિકા
મનહી મોહિ;

હીરદાત દીસના અતિ અમૂલો, લાજી વને ગયાંજ મયકુંદ
દેવો. હીર. ૭

અધર રક્તવર્ણુ દુઃખ ક્રોડ કહિયે, હીર પોયણાપાન ત્રિશી
જીલ લાડીયે;

કુંઠ શંખ પરેં મીઠો અતિ વિશાલો, ભુજ દોય સરલ ત્રિસી
કમલનાલો. હીર. ૮

હૃદય નિરમલું નાલિ ગભીરજાણું, કટી દેશરીસિંહની પરે વખાણું.
ગતિ વૃષભની કાનિ સોવન કાય, દેખી રીઝતી બહિનડી
હીરમાય. હીર. ૯

(ઢાળ ૧૬ મી-દેશી ચોપાઈની-રાગ રામગિરિ.)

માતા દેખી હરખે ઘણું, ઓહથી કુળદીપે આપણું;

ઉદ્ધટ અધિકો હીરપિતાય, પંચવરખનો સુત તે થાય. ૧

મુહુરત લગન જોઈ શુભસાર, નિસાળેં મૂક્યો હીરકુમાર;

જમુંપ તિલક શિર છંત્રહુ ધરે, હીરતણો વરઘોડો કરે. ૨

આખ્યાં પદ્મેશ્વર શ્રીકૃષ્ણ પાન, જનરડી કરતી બહુ ગાન;

મિત્ર્યા પુરૂષ વાગ્યાં નિસાણુ, નીસાળેં મૂક્યો સુત જાણુ. ૩

ખડીઆ લેખણ રૂપાતણા, નિસાળિયા પહિરાવ્યા ઘણા;

પાટી લાડુ સુખડી દીધ, નિસાળિઆ માંહિં હુઆ પ્રસિદ્ધ. ૪

૧ કમળનાં પાંદડાં જેવી આણીઆળી રાના ખુણાવાળી પાણી
દાર આંખો. ૨ પોપટની ચાંચ જેવી નમણાશ યુક્ત નાશિકા ૩
મોગરાનાં. ૪ મોડ. ૫ સોપારી. ૬ ઢાળ નગારાં.

બંભ પટોળું પીળેવાને, ગંઠોડા પહિરાવે કાને;
 પંડ્યાણીને આપ્યું ચીર, નિસાળેં બેઠો ગુરૂ હીર. ૫
 માઈ કાકલાં લણતો ઘેર, લલે લણીને આંચો ઘેર;
 સકળ સૂતરાં શીખ્યો આંક, પંડ્યો નવિ કાઢે તસ વાંક. ૬
 એકા ઇગ્યારા આવડે, એકવીસા મુખ આવી ચઢે;
 એકત્રીસા સવાઈઆ ગણે, ડોઢા ઊંઢા અઢીઆ લણે. ૭
 સકળ આંક ને ખારાખડી, શીખ્યો આણાયક આવડી;
 દ્વામણી લેખું ને ગણીત, વળી લણ્યો નર શા જ નીત. ૮
 પંડ્યો હરખે મન અદભૂત. એતો દીસે ^૧શારદપૂત !
^૨ડંઠશોષ કરાવે ઘણા, દાડા ન વળે મૂરખતણા. ૯
 અક્ષર મહોઢે ન ચઢે ખરા, ગુરૂ જાણે કદિ જાએ પરા;
 અવડાજ્યું જાએ વીસરી, પચવે માથું પાછો ફિરી. ૧૦
 એહવા શિષ્ય લાધે સંતાપ, પ્રગટ્યું ગુરૂનું પૂરવ પાપ;
 હીર સરીખો ^૪જાતરજ મિત્રે, તામ મનોરથ ગુરૂ ના ફળે. ૧૧
 થોડે દિને શીખીઓ કુમાર, અરથ આમળા સમશ્યા સાર;
 લણી ઊતર્યો હીરો જિસેં, પંડ્યાને પહિરાવ્યો તિસેં. ૧૨
 મૂક્યો મુનિવર કેરે સંગેં, નવપદ શીખે મનને રંગે;
 પંચેદિય ઇરિયાવહી જેહ, સકળ સૂતરાં શીખ્યો તેહ. ૧૩
 નવેતત્ત્વ ને જીવવિચાર, ઉપદેશમાળા શીખ્યો સાર;
 સંઘયણી યોગશાસ્ત્ર વિચાર, થોડે દિન નર પામ્યો પાર. ૧૪
 આરાધના લણતો ચઉશર્ણુ, દરશનસીતરી તે શુભકર્ણુ;
 લણી સૂત્રને અર્થ દ્યે યદા, હીર વૈરાગી હુઓ તદા. ૧૫

૧ સરસ્વતિનો પુત્ર. ૨ ગળું સૂકાઈ જતાં લગી લમણાકાંડ
 કરાવે તેવા ૩ ક્યારે આઘાટળે ? ૪ શિષ્ય-નિશાળીઆ.

જાણે પુણ્ય પાપના લેહ, ફળભાંજેલું કરે નિષેદ;
 નીલોતરી નવિ મોળે પ્રાહિં, ભડકે પાતિક દીસે જ્યાંહિં. ૧૬
 મન ચિંતે સંસાર અસાર, હીઅડે ધારે ધર્યો વિચાર;
 અનુકમે જાણે વરપજ ખાર; જોડી હાટે કરે બ્યાપાર. ૧૭
 સાચું બોલે અધિક ન લિયે, ભરત તોડ બોલું નવિ દિયે,
 મુખે નવિ જોડે કઠિણ વચન, સહુકો કહે એ પુરૂષ-રતન. ૧૮
 રૂપ કલા ગુણ જાણે યદા, માત પિતા પરબાવે તદા,
 હીર કહે સુશુભે માય બાપ, અવસર જાણી પરશીશ આપ. ૧૯
 તુલ્ય કુળ સુંદર દીપે અગિ, જો એક તુલ્ય સુત હોયે યતી,
 પિતા કહે ^૧વધ કહેછે સત્ય, અમો ન દેવાયો અનુમત્ય. ૨૦
 હીર કહે સંયમ નવિ વરૂં, માય તાય દુખ શ્યાને કરૂં;
 પણ હવડાં પરણેવો નાંહ, અવસર લાડી કરચું વિહવાય. ૨૧
 ઈણે વચને હરખ્યાં માત તાત, સુખભરકાળ તિહાંકણુ જાત;
 કાળે આઉખાં પૂરાં થાય, કુંઅરો નાથી ^૪સુરધર જાય. ૨૧
 માત પિતાનું દુખ મન ધરે, સંસાર કડુઓ જાણ્યો શરે;
 કોઈ ન રહિયો નર ચિરથઈ, હરી ચક્રી જિન આલ્યા વહી. ૨૨

(દુહા)

કાળે જગ બાધો સહી, કુણે ન બાધો કાળ;
 કાલ ^૫આહેડી જગવડો, જેણે ^૬ભખીઆ વૃદ્ધ બાળ ૧
 આઉખાડી લોકડું, રવિ શશિરૂપ ^૭કરવત્ત;
 કાળ રૂપીઓ ^૮સૂત્રધાર, વહેરી આણે અંત. ૨

૧ સાધુ. ૨ પુત્ર. ૩ રજ-સમ્મતિ. ૪ દેવલોક પામ્યાં—
 મરણ પામ્યાં. ૫ કાગરૂપી શિકારી. ૬ ખાઇ ગયો. ૭ કરવન ૮ સુધાર.

પુહુવી નિત્ય નવેરડી, પુરૂષ રપુરાણો થાય;

વારે ઝલધ્ધે આપણે, નાટિક નાચી જાય.

૩

ઢાલ દદમા દડદડી, કેતે ગયે જાજાય;

હમ દેખતે જગ ગયો, જગ દેખત હમ જાય.

૪

(ઢાળ ૧૬ મી-દેશી ચોપાઇની-રાગ વેરાડી)

જાવું સહી ચિંતે મન હીર, અથિર આતમા યને શરીર;

દેખતાં આલ્યાં માય બાપ, નિશ્ચે જાવું આપણે આપ. ૧

દમ ચિંતી રહે જિહાં નિજ બ્રાત, પાટણ પુહુચાડી પછે વાત;

વિમલા દરાણી બે સતી, હીર બહિની દુખ કરતી અતી. ૨

દુખ ધરતી દોય આવે ત્યાંહિં, જહાંલણપુર નગરી છે જ્યાંહિં;

આવી ઉતર્યાં બાંધવ ઘરે, દુખ ધરતાં રોઈ બહુ પરે. ૩

માય તાયનો પડ્યો વિછોહ, હુતો અમ ભપર બહુ મોહ;

અંતે ન મળ્યાં જનુની બાપ, પૂર્વ કર્મનાં ન જાય પાપ. ૪

અંત સમે જવ કાંહાનક થયો, બલિભદ્ર જળ લેવા ગયો;

મોહ ઘણો પણ હુઓ વિયોગ, નવિ જાએ પૂર્વ કર્મના ભોગ. ૫

મુગતે પુહુતા જિનવર વીર, પાસે નહિં તવ ગૌતમ ધીર;

ધાયો ગૌતમ જિન નવિ મિલે, કર્મ વિછોહ ટાળ્યો નવિ ટળે. ૬

વિછોહ પૂરવેં પાડ્યા અમો, માય બાપ મિલો ક્રિમ તમો;

ઝૂરી મન વાળે તસ ઠામ, ઘણા દિવસ રહે તેણેં ગામ. ૭

પછે પીહરથી બેઉ સંચરે, હીરકુમરને હાથે ધરે;

તેડી આવ્યાં પાટણ માંહિં, હીરકુમર ઘર રહિયો ત્યાંહિં. ૮

(દુહા)

- પાટણમાં રહી હીરજી, વિજયદાનસૂરિ ત્યાંહિં;
પ્રેમે આંવે વાંદવા, ^૧પૌષધશાલા માહિં. ૧
- કરી ઉત્રાસણ વાંદતો, ગોયમ સોયમ ભાખિ;
પોથી પુસ્તક પૂજતો, કરે કપૂરજ રાખિ. ૨
- દેવ ગુર ને જ્યોતિષી, મિલવે રાજ સાથ;
ઋષભ કહે નર સાંભળો, ન જઈએ દાલી હાથ. ૩
- તેણે કપૂરજ કરગ્રહી, પૂજે ગુરની દેહ;
^૨મુદ્રા નવ અંગે ધરે, સુણે વખાણજ તેહ. ૪
- વિજયદાન દિયે દેશના, જોઈ કુમરનું રૂપ;
મંત્રી શેઠ સેનાપતિ, જાણે બેઠા ભૂપ. ૫
- હીરમુખ સાહસું જોઈ ઘણું, નવરસ કરે વખાણ;
ચિહું ગતિનાં દુખ વર્ણવ્યાં, સુણતો કથા સુન્દણ. ૬
- અતિ કરકસ છે બેદના, ભૂખ તરશ બહુ તાપ;
ખડોખડ તિહાં કરે, અસુર પચારે આપ. ૭
- વૈતરણી વૃક્ષ સામલી, ખડગ વને દુખ જોહ;
અનેક રોગ છે નારકી, અતિ દુરગંધી દેહ. ૮
- તીર્થંચ તણાં દુખ બહુઘણાં, ^૩ચાખખ અંકુશ આર;
બંધ નિપાતન વધ ખમે, પુણ્યહીણ સંસાર. ૯
- (ઢાળ ૧૭ મી-દેશી ચોપાઈની-રાગ પરજીઓ.)
- માનવદુખ જોજ્યો આપણાં, સુખ થોડાં ને વિઘનજ ઘણાં;
આજીવિકા દુખ નીચનીગાલ, અનિષ્ટવાસ માનવનો ભાળ. ૧

વળી માનવને વેદન ઇસી, વધ બંધન અને ભાકી;
 રોગ મરણ ધનહરણ આપદા, મનસંતાપ ટળે નહિં કદા. ૨
 અપયશ પુરૂષ વિગોવન આપ, ચિંતા નર મનનો તાપ;
 દ્રારિદ્રાદિક દુઃખે કરી, મરણ લહે માનવ ગતિ હરી. ૩
 હવે દેવતાનાં દુખ એહ, દીવ્ય ભૂષણે દીપે દેહ;
 દેવવિમાનની ઋદ્ધિ અપાર, ભોગવતાં સુખ હે સંસાર. ૪
 પડણ ચવન દેખી દુખ ઘણું, કહીઉં ન જાએ તે સુર તણું;
 હૃદય ન કાટે બલવંત વતી, બીજે શતબંડ થાએ અતી. ૫
 વળી દેવનાં દુખ અવગાહિ, ઇર્ષ્યા મદ વિખવાદી પ્રાહિ;
 ક્રોધલોભ માયાદિક નડયા, સુરદુખીઆ ખીઆ નવિધડ્યાં, ૫
 તે માટે શ્રેય પામી ઘણું, કેમ ખમે દુખ ચિહ્નં ગતિ તણું;
 પૂરો ધર્મ આરાધે સોય, મુગતે જઈ અજરામર હોય. ૭
 જે શું શુદ્ધ ભ નર જગમાં હોય, થોડે વચને ખૂંજે સોય;
 જિમ જગ માંહિં સનતકુમાર, સુરવચને દ્યે સંયમ ૧૨. ૮
 લહે ઉપદેશ તણાજ હજાર, કેતા નવિ ખૂંજે અ લગાર;
 બ્રહ્મદત્ત નવિ પામ્યો પાર, દાધરાયનો મારણહાર. ૯
 ક્યું ક્યું તાન ઘરસાર, તે છંડે ઢંઢણાકુમાર;
 ભૂખ તરશ ખમતો નર વળી, છઠે માસ હુંઓ કેવળી. ૧૦
 (દુહા)

એક છતું ધન છંડતા, મુગતિત ૧ ભજનાર;
 જંબૂસ્વામિ તણી પરે, તે નર પામે પાર. ૧
 નંદીખેણ નીચે કુળે, પણ તપ સંયમ સાર;
 નૃપ-વસુદેવજ તે થયો, હરિવંશકુળશિષ્યગાર. ૨

- મણિ કંચન રતને ભર્યો, શાલિભદ્ર ધર સાર;
શિરઠાકુર જાણી કરી, મૂડ્યો નિજ પરિવાર. ૩
- એકદિન સંયમ પાળતો, પામ્યો મુગનિનિધાન;
ગતિ નહિતો 'સુર સહી, નિશ્ચે' રતનવિમાન. ૪
- વિજયદાનસૂરીતણું, સુણતો હીર વખાણું;
રધર્મકથા હિયડે ધરી, જૂન્યો હીર સુન્દણ. ૫
- નિજ બહિનીને વીનવે, દે મુજ તું 'આદેશ;
'યમમારગ દરૂં, ટાળું પાપ કલેશ. ૬
- (ઢાળ ૧૮ મી-ઈમ વિપરિત પ્રરૂપતા-રાગ આશાવરી રિ)
તાવચન શ્રવણે સુણી, ઢળંતી ગિની ધરણેરે;
કરણેરે શબ્દ પડ્યો નવિ રૂચે એ. ૧
- શીતલ વાય યોગે કરી, હુઈ સચેતન ખાઈરે;
ભાઈરે નામ ન દ્યે દીક્ષાતણું એ. ૨
- માય તાય હવડાં હજી, 'પરલોકે' ચરીઆંરે;
વીઝરીઆંરે તે અમને નવિ દોય જણાં એ. ૩
- વળી તું સંયમ આદરે, તો વળી કંહને કહીંએરે;
કિમ રહીએરે માય તાય બંધવ વિના એ. ૪
- હુખમાંહે હુખ નવિ દીજીએ, બુઓ વિચારી વીરેરે;
નીરેરે શીતકાળે નવિ છાંટીએ એ. ૫
- પડતાં નર નવિ ઠલિયે, નિરધનનું નવિ દીજેરે;
નવિ દીજેરે દાધે ખાર મુજ બંધવા એ. ૬

જિન નિરાગી જેહવો, વીરેં મોહ ન મેહલ્યોરે;

નવિ ઠેલ્યોરે ખંધવ બોલ કાકા તણોએ

૭

શિવકુમાર સાહમું જીઓ, તેણું સંયમ નવિ લી રે;

કીધુ રે તેણું તાત તણું કહ્યું એ.

૮

તુલ્ક ખંધવ માનો કહ્યું, રહો ઘર તુ પરણા રે;

જા રે તુમને ન ઘટે ઇ સમેઓ.

(દુહા)

ગીર કહે સુણ બહિનડી, તુમે કહી નરતી વાત;

મહારી કથા એક સાં જો, થાવચ્ચા રેઅવદાત.

૧

(લાળ ૧૬ મી-સર્ગે સુપન સોજયો પણ લક્ષીધરે-રાગ મા)

પુત્રથાવચ્ચા બુઝયો જિનવાણી સુણીરે, મૂકે ખત્રીસે નારી રીરે;

વારીરે થાકી માતા અતિ ઘણુંરે.

૧

રૂઢન કરંતી આવી કાંદાન કનેરે, તેડયો ત્યાંહ કુમાર વારેરે;

સારેરે મંદિર રહી સુખ લોગવોરે.

૨

મર તણો લય જો મુજ ટાળો કાંદાન રે, તો હું ર

ઘર વાસેં વિલ રે;

ીચુંરે લોગબક્ષા નિશ દિન વળીરે.

૩

કૃષ્ણ કહે જિન ઇદ્ર દેવ ચક્રી હરીરે, મરણું ન મૂક્યા તેહ તુજનેરે;

મુજનેરે અમરપદ કુણુ પસ્યેરે.

૪

તો મુજ રાખો કૃષ્ણ કહો રયાને વળીરે, કરસં સોય પાય હિરે;

ક્યાંહિ રે જન્મ જરા રવું નહિરે,

૫

દ્રઢ ચિત્ત દીઠા કુમર તણો કૃષ્ણે ઘણુંરે, તવ નૃપ કરતો ત્યાંહિ
ઉચ્છવરે;

મોચ્છવરે સંયમનો સુપરે વળીરે. ૬

૧સહસ પુરૂષ સ્યું સંયમ લેઈને સંચર્યોરે, ચઉદ પૂરવધર હોય
ચાલેરે;

માહાલેરે આચારજ થઈ આગળેરે. ૭

શેલગપુરમાં શેલગરાજ બૂઝવ્યોરે, મંત્રી ૨ પંચસય સાથે
લેતોરે;

ગ્રહેતોરે સંયમ મારગ શુભ પરેરે. ૮

(દુહા)

સંયમ મારગ આદર્યો, લહી સંસાર અસાર;
મરણ તણો લય મન ધરી, ચેત્યા તેહ કુમાર. ૧

તિણ કારણ દીક્ષા ગ્રહું, મુજ પરણેવા ઉનેમ;
સંસાર સુખ કહુઆં સહી, મુજ સંયમસ્યું પ્રેમ. ૨

(ઢાળ ૧૬ મી-દેશી ચોપાઈની-રાગ મલ્હાર.)

સુષ્ણિ લગિની વચન કહે વીર, સંયમ ૪દોહિલો છે અતિ હીર;
પગે ૫આણહાણે મસ્તક લોચવું, ઉણુ કાળે પાળાં ચાલવું ૧

૬ચઉમાસે નહિ સુંદર ઠામ, શીતજ કાળે ફરવાં ગામ;
વચ્ચ ખમવા પરિસહ બાવીસ, માયા લોલ મદ તજવી રીસ ૨

માગી લેવો પર ઘર આહાર, વહિવો પંચ મહાનત લાર;
પંચસુમતિ ત્રણુ ગુપતિ ધરીશ, જનમ લગેંએ કેમ કરીશ? ૩

૧, ૧૦૦૦ પુરૂષ સાથે. ૨ પાંચસો સાથે. ૩ બાધા-સોગંદ
૪ મુશ્કેલ. ૫ ઉઘાડે પગે. ૬ વર્ષા ફાળમાં.

(૬૬)

- કુમર કહે ભગિની સુણો, દુખ આગે સંસાર;
સહી અનંતી વેદના, જીવ ભમ્યો ગતિ સ્વાર. ૧
- એ સ્વરૂપ જિણે નવિ લલો, સજન સ્નેહ તસ હોય;
લલો સ્વરૂપ સંસારનો. નર સમભાવેં સોય. ૨
- માત પિતા ગાંધવ ત્રિઆ, પુત્રક મિત્ર સગાય;
એહજ ભવેં જીવ જ તણે, બહુ દુખદાઈ થાય, ૩
- ચુહણી પ્રજા ત્રિઆ હવી, દીરઘપૃષ્ઠસ્યુ' ખાય.
નિજ સુખ કારણ સુતકણે, લાખી મેહોત્ર લગાય. ૪
- રાજ તણે તરશ્યો ઘણું, કનકકેતુ જે રાય;
અંગ ઉપાંગ સુતનાંવળી, છેદે મૂકી ધાય. ૫
- ઘોર વિષય સુખ રાગીઆ, કરે બ્રાતર ંદંદ;
બાહુબલિ નૃપને મારવા, ધાયો ભરત નરિંદ. ૬
- ઇંદ્રીવિકારેં પરાભવી, મારે પતિને ઠાય;
સુરીકંતાએ હણ્યો, નૃપ પરદેશીરાય. ૭
- અનિ વાહતો પુત્રજ લો, નામે કોણિકરાય;
રાજ તણે લોભે વળી, દિયે પિતાશિર ધાય. ૮
- કામ કરે આણકયનું, મંત્રી પરવત ભૂપ;
મરણ ઉપાયું તેહને, ધિગ સંસાર-સ્વરૂપ. ૯
- નિજ કારજ વાંછે હતે, સગાં સગાંમાં વૈર;
ફરસરામ ક્ષત્રી હણે, સુભુમેં વિપ્રજ કહેર. ૧૦

(ઢાળ ૨૦ ૧૧-દેશી ચોપાઈની-રાગ મા૩.)

એ સંસાર સ્વરૂપ તું જા, ઘણો મોહ બહિની મત આણ;

- સંસારનાં દુખ આગળ જોય, સંયમ દુખ અધિકું શું હોય. ૧
 જિજ્ઞે આણ્યો સૂધો વૈરાગ, છતાં લોગ કીધા જિજ્ઞે ત્યાગ;
 તેહને સુખ ચકીનાં હોય, અણ પ્રગમ્યે નારક દુખ જોય. ૨
 પ્રગમ્યો માહરે મન વૈરાગ, મોહ તણો તુમે કીજે ત્યાગ;
 દે અનુમતિ લેઈ સંયમભાર, તુમને પુણ્ય થશેજ અપાર. ૩
 પ્રાક્ષી સુંદરી નિરખો દોય, બંધવને કિમ તારે સોય;
 ગજથી હેઠા ઉતાર્યો વળી, બાહુબલી કીધો કેવળી. ૪
 તુલ્કે સહાય દીઓ મુજ આજ, સયમ લેઈ સાડું કાજ;
 વિનય વચન બંધવ કહે અતી, સંઘ સકલ કરતો વીનતી. ૫
 તુલ્ક કુળ ચંદ્રો તુમ કુળ સર, વધારશે જિનશાસન નૂર;
 રૂપ કાંતિ ગુણ દેખી અપાર, વિજયદાનસૂરિ દેશે ભાર. ૬
 ઘણા જીવને એ તારશે; મુનિવરમાં કદપદ્મ થશે;
 દિઓ આગન્યા સંયમ તણી, ઉત્તતિ તુલ્ક વાઘેસ્યે ઘણી. ૭
 હીઈ ભરાયું ભગિની તણું, આંખે આંસુ ચાલે ઘણું;
 મુખે ન બોલે નીચુંજોઈ, હુમ આગન્યા ભાખે સહુ કોઈ. ૮
 નેમિનાથની પેરેં થયું, બહિને સહી સંયમનું કહ્યું;
 મુહૂર ! પ્રહી ઉચ્છવ બહુ કરે, અશ્વચઢી ફૂલેકે ફરે. ૯
 ભોજન ભગતિ હોય ત્યાં બહુ, દેઈ દાન સતોષ્યું સહુ;
 સંયમ લેવાને 'સજ થાય, વાજતે વનમાંહિ જાય. ૧૦
 (ઠાળ ૨૧ મી-જીવ જાતિ જાતીમાં ભસતો-એ દેશી.)
 હીર સંયમ સ્યું ચિત્ત લાવેરે, મિલી સજ્જન કુટુંબ સહુ આવેરે;
 આણે નિરમળ ચોખાં પાણીરે, નહવરાવ્યો નિરમળ નાણીરે. ૧

- ખૂંપ ભૂષણ વસ્ત્ર પહિરાવેરે, શિર ચામર છત્ર ધરાવેરે;
 અશ્વે અસવારજ થાવેરે, નર વાજિત્ર બહુઃખ વળવેરે. ૨
- ધ્રુપધરી અ લીયે બહુ હાથેરે, નર મિલીઆ બહુ હીર સાથેરે;
 નર ^૧ પાળાનો નહિ પારેરે, ગજરથ બહુ અસવારેરે. ૩
- ય જયકાર શબ્દ બહુ થાયરે, ચુવા કેસર ત્યાંહ છંટાયરે;
^૨ દંડારસ તિહાં બહુ ખેલેરે, નાયંતા તે પુર મેલેરે; ૪
- નર ખંધે ચઢીને ધાયરે, ધરી આયુધ બહુ ઉભયરે;
 એક નાટિક કરતા જાયરે, વળી ગંધપ આગળ ગાયરે. ૫
- એક વીણા વંશ બજાવેરે, એક શરણાઈ નાદ સુણાવેરે;
 એક કનક કલસ કર ઝાલેરે, હીર સામેલા આગળ ચાલેરે. ૬
- એમ મહોચ્છવેં વનમાં જાયરે, ^૩ ખીરવૃક્ષ તળે પછી જાયરે;
 હર્ષ હિયડા માંહિ બહુ ધરતોરે, હીર અશ્વથકી ઊતરતો. ૭

(હાળ ૨૨ મી-દેશી ચોપાઈની.)

- અશ્વથકી ઊતરી કુમાર, કુંડલ ખૂંપ તજે શિણુગાર;
 ભગિની લોચન વહે જલધાર, હીર લ્યે પંચ મહાવ્રત ભાર. ૧
- મૂકે કંદેરો ને કભાય, ત્યારે ગળગળાં નર બહુ થાય;
 બાજુખંધ મૂકે નર હાર, ત્યારે અખલા રોઈ અપાર. ૨
- મૂકે પીતાંબર પામરી, સુનિ આંખ્યો આંસુડે ભરી;
 વર્ણ અઢાર જોઈ દુખ ધરે, હીરકુમર સંયમ આદરે. ૩
- નાખે ભિતારી શિણુગાર, જેમ યહમાલી છંડે ભાર;
 તિમ હરખે મનમાંકિ હીર, અન્ય પુરૂષ લોચન વહે નીર. ૪

ચીર પાથરે. ગિની ઇસે, 'નાવો વેણી વિડારે તિસેં;
 સકળ લોક હુઆ ડસમસુ, એક હરખ્યાં પ'ખી ને પશૂ. ૫
 અદ્દે મરાઉં છુજ અનાથ, અ મસ્તગ એ હોશે નાથ;
 હેમ સરીખો એ ઝણિ થશે, અન્ન મારંતાં મૂકાવશે. ૬
 તિથુ કારણુ નવિ રોડેં અઢો, હીયડે હર્ષ ધરો નર તુમ્હો;
 વીરશાસનેં એ રહેનકર થશે, દિન ર ઉન્નતિ અધિકી હુશે. ૭
 ઇસી વાણી પ'ખી મુખ વહે, શુકનસાર તે વચનજ કહે;
 વિજયદાનમરેં દીખ્યો હીર, મેઘકુમરને જિમ મહાવીર. ૮
 સંવત પન્નર છન્નુઓ જિસેં, કાતીવદિ દુતીઆ દિન તિસેં;
 નક્ષત્ર મૃગસિર ને સોમવાર, હીરે લીધો સંયમ ભાર. ૯
 પુઠં આઠ તણો પરિવાર, અખીપાળ વૈરાગી સાર;
 સુ ભાખું તેડને અધિકાર, અમરસંઘ શાહુ ધન અવનાર. ૧૦
 કપૂરાં નામેં પુત્રી સાર, પરણાવી તે સુંદરકુમાર;
 કર્મ યોગેં ગયો તે મરી, માત પિતા હુખ નિજ સુંદરી. ૧૧

(હડા)

રૂપેં રંભા ખહુલ ધન, યોવન લહિરેં બાય;
 ઇ અવસર રંડાપણું, પગ પગ ખટકે માય. ૧૨

(શ્લોક.)

શુંમં જ્જલં ।મં, કુસં કં ગં તથા;
 તે મર્ત્તરિ નારીણાં, ।રા:પંચદુર્મા: ?

૧ હુજમે માયાના વાળ ઉતારી નાખ્યા. ૨ સૂર્ય સમાન
 મસાકર ૩ નિવવાપણું.

(દુહા.)

- જિમ ક્ષણ ^૧વિહુણું રૂંખડું, લોચન વિણ સંસાર;
જિમ ઘર શૂનું, પુત્રવિણ, તિમ નરવિહુણી નાર. ૨
- ચંડિત ^૨ચનિતા ^૩વનલતા, ન રહે વિણ આધાર;
ઋષભ રત્ન સોનેકરી, શોભે નહિં સંસાર. ૩
- સુગુણ સુવેદ્યાં માણસાં, નિશ્ચે અવગુણ હુંત;
કેડું રંડા કેડું વિરહણી, કેડું સંતાન ન હુંત. ૪

(ઢાળ ૨૩ મી-દશી ચોપાઈની-રાગ વેરાડી.)

- પૂરવ કર્મ પસાએ જોય, પામી નારિ રંડાપ સોય;
દુખશી ધર્મ કરે તે ઘણું, લણી શીલ રાખે આપણું. ૧
- નૌકાર ગુણે નવ તત્ત્વ વિચાર, ઉપદેશમાલા ગ્રંથ અપાર;
જીવ વિચાર લણે મનરાગ, અરથ લહી પામી વૈરાગ. ૨
- કહે પુત્રી હું સંયમ ગ્રહું, કુણ કારણ સંસારે રહું;
વારે માય ન માને જિસે, માતા વૈરાગિણિ હુધ તિસે. ૩
- પિતા કહે ન રહું સંસાર, સંયમ દ્યે પુત્રી ને નાર;
કુણ કારણ રહું આણે ઠાર, ન ગમે મુજ રહિવું સંસાર. ૪
- માન પિતા દ્યે સંયમ સાર, પુત્ર તણે શિર આપે ભાર;
પરણાવાની વાત જવ કરે, અમીપાલ સુત નવિ ાદરે. ૫
- કહે હું લેઈશિ સંયમ ભાર, તુઝ જાતાં મુજ કુણ આધાર;
માન પિતા સહુ વારે તહિં, અમીપાળ સુત માને નહીં. ૬
- સંયમ લેવા સજ હોએ ચ્યાર, યૌગતિ તણા નિવાર હાર;
દાન શીલ તપ ભાવન સાર, જાણો જગ દીસે એ ચ્યાર. ૭

ધાત્યા મંડપ દેતા દાન, કેળવિયાં પોતાં પકવાન;

રહામીવચ્છદ હોએ બહુ, સજ્જન સાજન જિમતાં સહુ. ૮
કૂલેકાં ચઢતાં નવનવાં, ચાચક દાન ઘણું તિહાં હવાં;

ગજ રથ અશ્વ અને પાલખી, ઇંદ્રાણી આગળ નવલખી. ૯
ધ્વજ નેજા અસવારી બહુ, વડા વિવહારીઆ મિલીઆ સહુ,

કેસર છાંટે આપે પાન, વાગે વાજાંને બહુ ગાન. ૧૦

એમ ઉચ્છવ તિહાં થાએ જિસે, પાટણ હીરણ આબ્યા તિસે;

વિજયદાનની વાણી સુણી, હીર હુઓ સંયમનો ધણી. ૧૧

અમીપાળ સાથેં જોડલી, પરણ્યો સંયમનારી ભલી;

છતી રિદ્ધિ મૂકી નીકળે, અઢાર વર્ણની આંખ્યો ગળે. ૧૨

નવ યૌવન ને રૂપ અપાર, જિણેં પહિયાં સોલે શિણુગાર;

સર્વ તણને સંયમ લીધ, કો ન કરે તિમ એણેં કીધ. ૧૩

માય બાપ ને ભગિની જેહ, સાથેં સંયમ લેતાં તેહ;

ધર્મસીરિખિ રૂઝોરિખિ જેહ, વિજયહર્ષ કનકશ્રી તેહ. ૧૪

હીર સહિત નવ જણનું માન, જાણે ચકી નવે નિધાન;

નવે વિહાર ગુરૂ સાથેં કરે, વિજયદાન મહીમંડલ ફરે. ૧૫

હીર હર્ષ ગુરૂ પાસે રહે, ગુરૂવચન શિર ઊપર વહે;

ભણે ઘણું હીઅડે ગહગહે, પૂછ્યો ઉત્તર પાછો કહે. ૧૬

વિજયદાન મન હરખે ઘણું, ભણું સાન એ ચેલા તાણું;

ભાગ્યદાર દીસેછે એહ, એહના કર્મ તણો નહિ છેહ. ૧૭

વિદ્યા પૂરી હોએ જોય, તો એ રાજ્યમાન્ય નર હોય;

વિદ્યા વિણ નર ન લહે માન, વિદ્યાવંત ઘર નવે નિધાન. ૧૮

એહવે રૂઝોરિખિ પન્યાસ, યુગતેં હીરણ પૂછે તાસ;

કહે પન્યાસ પૂછજો તદા, ણી ઘણું પંડિત હોઉં જદા. ૧૯

વિજયદાનસૂરિ સુણાઉં ઇચ્છું, વિદ્યા વિણ પોસાએ કિચ્છું;

ધર્મસાગર હીરો એક યતી, લણવા મોકલતો ગછપતિ. ૨૦
આગે સિંહ અને પાળયો, કનકકલસ ને ખીરેં ભર્યો;

આગે હીરને એક વિચાર, ગુરૂવચને થયો હરખ અપાર. ૨૧
હરખી આપ્યા દક્ષણુ લણી, દેવગિરિ આગ્યા રિખિ ગુણી;

નિબંધ શાહ નગરીને પડ્યો, બસમા નગરી દેવરી તણી. ૨૨
હું ન એક પડિતને દેય, ધર્મસાગરને હીર લણ્યેય;

ચિંતામણિ ખડુ શાસ્ત્ર વિચાર, લણી પુરૂષ ખેડુ પામ્યાપાર. ૨૩
આપ્યા નડુલાઈયેં જિસેં, વિજયદાનસૂરી વધા તિસેં;

લણ્યા ઘણું ગુરૂ જાણી કરી, પન્યાસ પદ દીધું મન ધરી. ૨૪
સંવત સોલ સિત્યોત્તર જિસેં, પં પદવી ગુરૂ પામ્યા તિસેં;

આદિનાથ દેહરા માંહિ થાપ, તિણેં વાંધ્યો જગ ઘણો પ્રતાપ. ૨૫
સંવત સોલ અઠોત્તર જામ, નડુલાઈ નગરી છે તામ;

નેમિપ્રસાદ છે રણીઆમણો, પદ ઉવઝાય ઉચ્છવ તે ઘણો. ૨૬
ત્રણે ઉવજઝાય પદ થાય, હીર ધર્મસાગર મુનિરાય;

રાજવિમલ ત્રીજો ઉવઝાય, એ ત્રણે નર પદવી પાય. ૨૭
રાજવિજય સૂરિ પછે તેહ, વિજયદાનને મિલીઓ તેહ;

સખલ કળા તસ પોતે સાર, રાગેં મોહિ દેવકુમાર. ૨૮
વિનય રૂપ વિદ્યા ભલ લહી, નિજ આચાર્ય તે થાખ્યો સહી;

ધ ૧ સાધને ન ગમે તેહ, અન્યગચ્છો આચારજ એહ. ૨૯
સકળ સાધ કરે વીનતી, તુદા એટ્લો થાપો ગછપતી;

વિજયદાન મુખ ખોલે નહિં, ગીતારથ તવ વરતે સહી. ૩૦
વિજયદાન સૂરી ખોડ્યા આમ, અવસર જાણી કરચ્છું કામ;

વિગરવ થાઓ મોટા યતી, તિમ કરચ્છું મુખ હોસ્યે તી. ૩૧

વિજયદાનસૂરીશ્વર જેહ, સિરોહીમાંહિ આગ્યા તેહ;

સામહીઈં તિહાં સગલું થાય, ચોમાસું રહીઆ ગુરૂરાય. ૩૨
ધ્યાન ધરી બેઠા તિણુ ઠાર, પલતી નગરીમાંહિ અમાર;

શાસનદેવી વંદે પાય, કિસ્યું કામ કહો રિષિરાય ? ૩૩

વિજયદાનસૂરિ પૂછે ઇસ્યું, કવણુ પુરૂષ પાટે થાપસ્યુ ?

દેવી કહે તુલે થાપો હીર, જેહને પાય નમે નૃપ મીર. ૩૪

ઇસ્યું કહિને દેવી જાય, કેમર કુંકમનો ઘન થાય;

ઉપાસરે દીપક દેખતા, ઘુમર ઘંટ ઘણા વાજતા. ૩૫

વિજયદાનસૂરિ મૂહુરત લેહ, પદ મહોચ્છવ ચાંગોહ કરેહ;

ધન્ના તણો સંતાનીઓ તેહ, રાણકપુર પ્રાસાદ કરેહ. ૩૬

તસુ કુળેંચાંગો મહેતો જેહ, 'સગલું' ધન ખરચ તો તેહ,

મોટા મડપ તોરણુ ખાર, ભોજન કરે તિહાં નર ને નાર. ૩૭

હરિદ્ર ગયાં તિહાં યાયક તણાં, ભૂષણુ ચીવર દાન દીએ ઘણાં;

સંઘ ૨ ચતુર્વિધ મિત્રીઓ સહી, વિજયદાન પદ ઘે ગહગહી. ૩૮

સંવત સોલ ને દાહોતરો, પોષ શુદ્ધિ પાંચમિ દિન ખરો;

હીરહર્ષ છે નામ પ્રસિદ્ધ, હીરવિજયસૂરિ પછે દીધ. ૩૯

પદ થાપી પાટણુમાંહિ ગયા, શ્રાવકજન સહુએ ગહગહ્યા;

દેઈ વંદણુ પટ આપે એમ, સ્વામી સુધર્માજીજૂ જેમ. ૪૦

અમરથ લણુશાળી ઓશવાળ, પદનો મહોચ્છવ કરે વિશાળ;

ધન ખરચ્યું તિણે સગલું ત્યાંહિ, કીર્તિ ન માએ તે જગમાંહિ. ૪૧

અનુકરમે નહૂંત્રાઈ જ્યાંહિ, વિજયદાનસૂરિ આગ્યા ત્યાંહિ;

શાહ કર્મો પ્રતિબોધ્યો સહી, દીક્ષા દાન દિયે ગહગહી. ૪૨

ઘરે રહી કોડાઇ નાર, જેસિંગ પુત્રઅછે ઘરંગાર;
 સુહણે સિંહ દીઠો તસ માય, તિણેં થાખ્યો જેસિંઘસુંતરાય. ૪૩
 આઠ વરખનો સુત જવ થાય, મા ખેટો સૂરતમાં જાય;
 વિજયદાનસૂરિ વંદા ત્યાંહિં; સુણી વાણિ હરખ્યા મનમાંહિં. ૪૪
 સંયમ લેતો ગુરમે હાથ, વધરંસ્વામિ જિમ માને સાથ;
 સિંહગિરિ કનેં દીક્ષા લીધ, તિમ એં જેસિંઘકુમરેં કીધ. ૪૫
 જયવિમલ તસ દીધું નામ, હીરહાથે ભઠાવ્યા તામ;
 વિજયદાનસૂરિ ગછપતિ તેહ, અમદાવાદમાં આંવ્યા તેહ. ૪૬
 ઇણુ અવસરે લુંકાના યતી, વિજયદાન કનેં આંવ્યા અતી;
 કહે પ્રિમા દીઠી છે છરી, અમને ગછમાં લ્યો તે વતી. ૪૭
 વિજયદાન કહે કહુંછું અમે, હીરવિજય કનેં જાઓ તુમે;
 તુમને ગછમાં લેસ્યે સહી, મોકલ્યા ઋષિને એહવું કહી. ૪૮
 રાજવિજયમગીઆ વિંચમાંહિં, લુંકાના રિખિ પહુતા ત્યાંહિં;
 દીક્ષા દેઈ લીધા ગછમાંહિં; સોય વાત ગુર પાસેં જાય. ૪૯
 અણુમિલતો ગીતારથ પ્રાહિ, મિલી વિચાર કીધો ગુર ત્યાંહિં;
 અજ ન પૂંઝી એટલી વાત, આગળ ગછ ચાલ્યો કિમ જત? ૫૦
 કેમપરે માને હીરને એહ, ગછપતિ ખરો વિચારે તેહ;
 ગછ બાહિરની ચીડી લખે, લજ્યા તાસ કિસી નવિ રખે. ૫૧
 રાજવિજય પછે આંવ્યા ત્યાંહિં; અમદાવાદમાં ગુર છે જ્યાંહિં;
 કોઈ ન ખોલે ઉભા થઈ રહે, શ્રાવકેં બકોર તવ એહવું કહે. ૫૨
 આવો મારો ઉપાશરો જ્યાંહિં; તુે બતરો રિખિજી તેહમાંહિં;
 શ્રવક અદો તુઝારો સહુ, તુઝને માંનસ્યે જગમાં બહુ. ૫૩
 રાજવિજય તવ અલગા રહે, હીરકીર્તિ જગમાં મહમહે;
 વિહાર કરત જોતાણેં જાય, જિણુદાસ રિખિ મિલ્યા તિણિઠાય. ૫૪

હું કામત તિણે મૂક્યો સહી, હીરને પાય નમ્યો ગહગહિ;

સુમતિવિજય દીધો તસ નામ, અડત્રીસહ ઉવઝાએં તામ. ૫૫
વિજયદાનસૂરિ વડત્રી માંહિં, ^૧દેવાંગત સૂરિ હુઆ ત્યાંહિં;

સર્વ ભળાવ્યું હીરને હાથ, વાધી હીર તણી વિજયાત. ૫૬
આચારજ પદ વરખાં ખાર, પછે ^૨સદ્દારક હુઓ સાર;

દિનદિન ગચ્છ વાધતો જાય, અન્યગચ્છી અવી નમે પાય. ૫૭
વિચરે દેશ નાગપુર જ્યાંહિં, અવ્યા હીર ત્રંગાવતી માંહિં;

મેનાં શ્રાવિકા પહિરે માળ, ઇચ્છારસેં મ્હોર ખર્ચે તતકાળ. ૫૮
સળળ દાન ખીજાં પણ થયાં, એક જીભેં નવિ જાએ કહ્યાં;

અનુકરમેં વળી કરિ વિહાર, અમદાવાદ આવ્યા એકવાર. ૫૯
ઠામ ઠામના સંઘ આવેહ, હીરતણા પદ પૂજે તેહ;

^૪મુદ્રા ઓગણત્રીસ હજાર, હવું પૂજણું તેણીવાર. ૬૦
અનુકરમેં વળી કરે વિહાર, ગામ નગર પુર જીએ અપાર;

ફરતા આવે ત્રંગાવતી માંહિં, સમહું ધન ખરચાણું ત્યાંહિં. ૬૧
રતનપાળ દોસી શ્રીમાળ, ઠકાં શ્રાવિકા અતિ સુકમાળ;

રામ પુત્ર ઘર તેને જીઓ, ત્રણ વર્ષનો તે પણ હુઓ. ૬૨
વિષમરોગ હુઓ તસ અતી, વંદાવા તેડયો હીરયતી;

દિયે દેશના મિલ્યા નર બહુ, પછે સાધુ બોલ્યા તે સહુ. ૬૩
જે એ રામજી જીવતો રહે, દેશ્યો હીરને મન થિર રહે ?

કુમરનો ભાવ હુશ્યે જે સહી, તો અમે દેશ્યું તુમ ગહગહી. ૬૪
કરી કોલ ને પાછા વળે, દિન દિન રોગ કુમરનો ટળે;

આઠ વર્ષનો સુત જવ થાય, ફરતા હીર આવ્યા તિણઠામ. ૬૫

માગ્યો રામજી જેણિવાર, કરી રી ઠયો પરિવાર;
 અળ ખહિનિ તે કરે કલેશ, માત પિતા નવિદીએ આદેશ. ૬૬
 વિગરવ સહુ થઈ રહ્યા જિસેં, અળ ખહિનિનો સસરો તિસેં;
 નામ તેહનો છે હરદાસ, સતાખખાનને કરે અરદાસ. ૬૭
 આઠ વર્ષનો છોકરો ફરે, તેહને 'સેવડા' જ્ઞેરેં કરે;
 સુણી ખાન તિહાં ખીજ્યો અતી, કહે પકડી લ્યાવો રાહુ યતી. ૬૮
 છુટ્યા રમેવડા જેણિવાર, નાઠા હીર પૂઠેં પરિવાર,
 રતનપાળ શાહુ આલ્યો સહી, રામજી શુ આણ્યો તે ગ્રહી. ૬૯
 દીઠો રૂપ સુંદર આકાર, ખીજી ખાન બોલ્યો તિણુવાર;
 કયું બે સેવડા ઈનકું કરે? કયા સમજ્યા એ યોગ કયા ધરે? ૭૦
 સતાખખાન બોલ્યો તિહાં સોય, કરે સેવડા ઈનકું કોય?
 માઈં કાર ન છોડું ઉસેં, સતાખખાન ઈમ હુઓ ગુસે. ૭૧
 રતનપાળ શાહુ બોલ્યો તહિં, મેં તો સેવડા કરતા નહિં;
 બ્યાહ કડંગા ઈનકા સહી, બૂઠીયાત તુમ આગે કહી. ૭૨
 ઇસ્કું વાણીઓ બોલ્યો જિસેં, ખાનેં જાવા દીધો તિસેં;
 ત્રેવીસ દિન નાસરડું જોય, પછી હીરજી પરગટ હોય. ૭૩
 અનુકમેં વિચર્યા પરદેશ, કાર કાર દેના ઉપદેશ;
 અંપાપરેં પૂજાએ આપ, લમર તજે તો તેહનું પાપ. ૭૪

(દુહા)

બહેરે નાદ ન સાંભળ્યો, અંધેં ન દેખ્યો અંદ;
 સ્વાન ભસ્યો ગજ પાછળે, ગતિ ન ગઈય ગયંદ. ૧

(૬૫ ૨૪ મી-દેશી ચૌપાઇની-રાત લેરવં.)

- જયંદ સરીખો મુનિવર જેહ, ત્રંખાવતીમાં આવી તેહ;
 સંવત સેળ છવીસો જિસેં, પુણ્ય પ્રતિષ્ઠા કરતા તિસેં. ૧
- કાજગરી લિખમી તે કરે, સાતે ખેત્રે ધન વાવરે;
 તીરથ યાત્રા પ્રતિષ્ઠા કીધ, માનવ લવનો લાહો લીધ. ૨
- હીર ગુરને! મહિમા સહુ, ઠામ ઠામ ધન ખરચે બહુ;
 વિચરી હીર ડીસામાં જાય, ચોમાસે રહીઆ તિણ ઠાય. ૩
- પળે અમારિ હોએ દાન, હીરવિજય મુનિ ધરતા ધ્યાન;
 ત્રણ માસ તપ દુઃકર કરે, શાસનદેવી હીઅડે ધરે. ૪
- સરીમંત્ર અધિષ્ઠા જેહ, શાસનદેવી આવી તેહ;
 પળે લાગી ખોલી તિણ ઠામ. કહે! ગુરુ તોડી કુણ કામ? ૫
- હીર કહે કહું સોય વિચાર, કુંણને દેશું ગછનો ભાર;
 શીળ સત્યભાયગ બહુ આય, તે દેખાડો દેવી માય, ૬
- જયવિમલને પદવી દેહ, તેથી ગછ સગળો દીપેહ;
 વિક્રમ સરીખો રાજા જેહ, પ્રતિખોધશ્યે વળી નિશ્ચ તેહ. ૭
- શાસનદેવી વદે પાય, કહે મુજ સમરે સંકટ ઠાય;
 હીર કહે વળો દેવી માય, શાસન કામ તે તુજથી થાય. ૮

(૬૬.)

- સુણી વાણિ દેવી વળી, હરખ્યો હીરસરીંદ;
 રાજનગર આવ્યા સહી, જાણું ભદ્ર ગયંદ. ૧
- (૬૫ ૨૫ મી-દેશી ત્રિપદી ચૌપાઇની-)
- અમઝવાદમાં હીરજી જાવે, ઉચ્છવ સામહીઆ બહુ થાવે;
 હીરતણા ગુણ ગાવે હો ગુરુ. ૧

- વિજયસેનને પદવી થાય, ધન ખરચે તવ મૂળો શાહ;
સકળ સંઘ ગુણ ગાય હો ગુરૂં, ૨
- સંવત સોળ અઠ્ઠાવીસે, ફાગણ શુદ્ધ સાતમિ દિન કહીસે;
થાયે કર દેઈ શિષે હો ગુરૂં, વિજયં ૩
- વિમળહર્ષ થાયો ઉવગ્રાય, દેખી રૂપ મોહ માનવ થાય;
અગમ અરથ ઘણાય હો ગુરૂં, વિજયં ૪
- મેઘજી રિષિ આચારજ જેહ, હુંકાનો ગછનાયક તેહ;
આવી પાય નમેહ હો ગુરૂં, વિજયં ૫
- દીઠી પ્રતિમા જિનની જ્યારે, કુમતિ કદાગ્રહ મૂકે ત્યારે;
નરમવ સોય સમારે હો ગુરૂં, વિજયં ૬
- સાથે સાધ મિત્ર્યા એકત્રીસ, જિનવર દેહરે નામે શીષ;
છોડે પાપ જગીશ હો ગુરૂં, વિજયં ૭
- મેં મૂકેં પ્રતિમા ઉથાપી, કુમતિ તણિ મતિ જગમાંહિં થાપી;
હું જગ મોટો પાપી હો ગુરૂં, વિજયં ૮
- છ આવશ્યક રિષિ કરતાં જોય, જિનપૂજા ફળ ઈચ્છે સોય;
નંદીસૂત્રેં પ્રતિમા જોય હો ગુરૂં, વિજયં ૯
- જીવાલિગમ અને ઠાણાંગ, જોજે લગવતી પંચમ અંગ;
ઉવાઈસૂત્ર ઉપાંગ હો ગુરૂં, વિજયં ૧૦
- જ્ઞાતાધર્મકથાંજે જોય, દૂપદી પૂજા કરતી સોય;
છેદ ગ્રંથે પ્રતિમા હોય હો ગુરૂં, વિજયં ૧૧
- પ્રશ્નગ્રાકરણુ તે દશમું અંગ, એઈ વૈઆવચ ઉપર રંગ;
પૂજે પ્રતિમા અંગ હો ગુરૂં, વિજયં ૧૨
- રાયપસેણી ભત્તપયત્તા, કલપસૂત્ર જુઓ એકમત્તા;
જિન પૂજે તે ધત્તા હો ગુરૂં, વિજયં ૧૩

ઉત્તરાધ્યયન સમવાયાંગ છેદ, મહાનિશીથમાં પ્રતિમા વેદ;
 જ'ખૂદ્ધીપપત્તી લેદ હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૪

શ્રીગણવિજ્ઞાપયન્ના માંહિં, ઉપાશગદશાંગ છે વળીજ્યાંહિં;
 પ્રતિમા પૂજી ત્યાંહિં હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૫

મૂળસૂત્ર પેખો નર સારો, અર્થ લલો અનુયોગદુવારો;
 નામાદિક ઠવણા ધારો હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૬

ચાર પ્રકારેં અરિહંત ધ્યાઉં, તિહાં જિનપ્રતિમાના ગુણ ગાઉં;
 સકળ પદારથ પાઉં હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૭

રિખિ કુંઅરજી વચન સંભારી, ઉપાશક શાસ્ત્ર રિખિ ઘણું વિચારિ;
 પ્રતિમા હીઅડે ધારી હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૮

તત્ત્વવિચારિ કરી જિન ધ્યાઓ, પૂજી પ્રણમી જિન આરાહો;
 મુગતિ પથ જિમ પાઓ હો ગુરૂ. વિજય૦ ૧૯

(હુહા)

મુક્તિપંથમેં પાઘ્યો, મેઘજી રિષિ કહે ત્યાંક;
 ચૈત્યવંદન કરતો સહી, ખેઠો જિનધર માંહ ૧

(ઠાળ રપ મી-દેશી ચોપાધની-રાગ મહાર.)

દેહરામાંહિં નર ખેઠો જિસેં, ગચ્છ ચોરાસી મિલીઆ તિસેં;
 કરે વીનતી આવો સ્વામ, તુલ્લને થાપસ્યું ઉંચે ઠામ. ૧

ચિંતે મેઘજી ક્રિયા મઝાર, સાચા સોય તપા સંસાર;
 પદ્મીતું મુજ ન રૂચે નામ, માહરે શિવ-મંદિરસ્યું કામ. ૨

ચેલાનો ચેલો હું થઇ, હીરપાય સેવેસ્યું સહી;
 સાચો મુનિ સે છે જોહ, જેહના ગુણનો ન લહું છેહ. ૩

- ધમ ચિંતી જિન વાંઘા જિસેં, મેઘજી રિખિ પછે જોડ્યા તિસેં;
 દેવવીર ને ગુરૂહીર, શીલવંત જે સાહસ ધીર. ૪
- ઈશ્યાં વચન મુખ ભાજ્યાં જિસેં, વાળાં પાતશાહી વાગ્યાં તિસેં;
 મદન ભેર વાજે નિશાણુ, હીર પાય નમ્યો નરભાણુ. ૫
- દેઈદીક્ષા કીધો ઉદ્ધાર, નામેં ઉઘોતવિજય પાસાર;
 પંડિત કુટડો બહુ વૈરાગ, પ્રાગવંશ આલાપે રાગ. ૬
- આંખો ભોળો શ્રીવંત શિષ્ય, નાકર લાડણુ ગાંગો શિષ્ય;
 માધવ વીરહિ શિષ્ય.જેહ, સાથેં સંયમ લેતા તેહ. ૭
- દોસી શ્રીવંત દેવો લાલજી, હંસરાજ હુંકામતિ તજી;
 હીરગુરૂને લાગ્યા પાય, વાંધ્યો મેઘજીનો મહિમાય. ૮
- અનુકમેં ગુરૂ પાટણુ જાય, દીયે વાંદણું જૈસિંધ પાય;
 હેમરાજ ધન ખરચે ઘણું, સમકિત સાર કરે આપણું. ૯
- ધમ ઉચ્છવ હોયે છે ત્યાંહિ, કલાખાન છે પાટણુ માંહિ;
 મહાદુરદંત કહેવાયે જેહ, હીરમુનિને તેડે તેહ. ૧૦
- શ્રાવક સઘળા બિહના ઘણું, હીરે આણ્યું તિહાં દૃઢપણું;
 ચાલી આવે ખાનને પાસ, કલાખાન પૂછે ઉદ્દાસ. ૧૧
- ઉંચો સૂર કે ઉંચો ચંદ ? ભાળે મુનિવર હીરસૂરિંદ;
 ચંદ અમારે ભાળ્યો દૂર, તેહથી હેડો કહીએ સૂર. ૧૨
- જોડ્યો ખાન તવ કરડો થઈ, હમારે સૂર તો ઉંચા સહી;
 નીચા ભાળ્યા હૈં ચે ચંદ, તુમ કયું ઉંચા કહો સૂરિંદ ? ૧૩
- તિણુ વેળા જોડ્યા ગુરૂ હીર, નહિં હું જ્ઞાની રાંક ફકીર;
 જૈંદ્રી ખાત મેં ગુરૂસેં લહી, વૈસી ખાત મેં તુમકું કહી. ૧૪
- હમારે શાસ્ત્રમેં યું કર કહ્યા, તુમારે શાસ્ત્રમેં જૂઠા લહ્યા;
 દેખ તો દોઈ ન આયા અહિં, સુણતાં ખાન ખુસી હુઓ તહિં. ૧૫

- માંગો હીરજી ને કુછ હિયે, હીર કહે ખંધી છોડિયે;
 મારણ રાખ્યા હુંતા ચોર, મૂક્યા તેહના કાપી દોર. ૧૬
- એક માસ તિહાં હુધ અમાર, સગળ મોહોત પામ્યા તિણ ઠાર;
 વાજંતે ગુરૂ પાછા વળે, સકળ સંઘ મનોરથ ફળે. ૧૭
- પાટણથી પછે કરે વિહાર, ત્રંગાવટીમાં આવણહાર;
 સોજંતરે રા. કારણ વતી, આશાતના હુધ પ્રતિમા અતી. ૧૮
- અમદાવાદ અકબર શાહ જિસે, પાસે આજમખાન સહી તિસે;
 ખંડી પ્રતિમા પાસની ત્યાંહિ, લગ્યું આબ્યું ત્રંગાવટીમાંહિ. ૧૯
- હાકિમ હસનખાન કર કરી, આશાતના પ્રતિમાની કરી;
 સુણી હીર સોજંતરે રહ્યા, ખોરસદે પછે ગુરૂજી ગયા. ૨૦
- ધણ અવસર જગમાલ રિષિ જેહ, શ્રીકરણ રિષિનો ચેતો તેહ;
 ગુરેં ન દીધો પુસ્તક જામ, કરે ધંધ તે સગળો તમ. ૨૧
- આવી હીર કનેં કરે પુકાર, પોથી અપાવો કરી વિચાર;
 હીર કહે એ ન લહું વાત, વારે તે જાણે અવદાત. ૨૨
- તુજ ગુરૂ દેખે ગુણ તુજમાંય. તો પોથી તુજ ન દીએ દાંય ?
 બી શિષ્યના ગુણ મન ઘડી, તેહને પોથી આપે સહી. ૨૩

(હુહા)

- પુરૂષ નહિ રે ગુણ વડા, જો નર મૂકી રીસ;
 આઠળ પાએ અંપીએ, મરૂઓ દીજે શીષ. ૧
- પોતાં કડુઆં તુંબડાં, ગુણે કરીને મીઠ;
 તે કિમ રાગુસ વીસરે, જેહ તણા ગુણ દીડ ? ! ૨
- ગુણવતો નિર્ધન ભયો, નિગુણો સઘન નિવાર;
 નીલો ખાખર મૂકીએ, અંદન સૂક સંભાર. ૩

(ઢાળ ૨૭ મી-દેશી ચોપાઈની.)

- ઈષુ દ્રષ્ટાંતે સમજે આજ, વઢો ન જોઈશ ગુરૂની લાજ;
વાયેં સોય ન મને જોલ, ગછગાહિર તવ કયેં નિટોલ. ૧
- લહુઓ ઋષિ ચેત્રો તસ પુંઠિ, જોહુ ચાલ્યા દીવાનમાં ઉઠિ;
પેટલાદે હાકિમને મિળ્યા, બંદુકદાર લેધને વળ્યા. ૨
- સંવત સોળ ને ત્રીસો ત્યાંહિં, હીરઅછે તવ ખોરસદ માંહિં;
લેધ બંદાને આંચો ત્યાંહિં, હીરવિજયસરિ જોડા ત્યહિં. ૩
- ભગવનદૃષ્ટેં ન પડ્યા ત્યાંહિં, જોડા આવી ચોકજ માંહિં;
એક શ્રવિકા રીશેં ભરી, માર્યેં ઉલાળો મસ્તક ફરી. ૪
- માહરો ગુરૂ ગુણસાગર જેહ, તેહને દુઃખ પમાડે એહ;
ઈસ્યું કહિ પચાર્યેં ત્યાંહિં, માર્યેં ઉલાળો શિરમાંહિં. ૫
- ફાટું મસ્તક લોડી નીકળે, જગમાલ તવ આજું મન બળે;
બંદુકદાર તવ આવી મિળે, શ્રાવક હીરમુનિ સહુએ ટળે. ૬
- પેટલાદે તે ગયો જગમાલ, કરે બુબડી મારે ગાળ;
લેધ અસવારને આંચો વળી, હીરમુનિ સહુ બાએ ટળી. ૭
- દેધ દામ સમજાવ્યો સોય, હરામખોર ચેલા એ હોય;
ફર્યાં તુરક મુખ જોડ્યા ઈસ્યું, તુલ્લ મુરીદ તો વઢવુંકિસ્યું? ૮
- તું ચેલા ને એ ઉસ્તાદ, ગુરૂસેતી કયૂ કરણા વાદ;
ગુરૂ વેચે પકડી તુજ હાથ, ફાડીનાક પરોવેં નાથ. ૯
- મેલિ ચરને કાઢ્યો તામ, દામ કરે જગ સવળાં કામ;
દામેં કીરતિ જોલે લોક, દામેં લાંછન હોયે ફોક. ૧૦

દામેં કુળ થયું વિસરાળ, હાકી કાઢ્યો તિહાં જગમાલ;
 ઠામ ઠામ તે ધંધ ખહુ કરે, કલેસીઓ બેઝમાંહિં શરે. ૧૧.

(હહા)

બેઝ બેઝ સારિળા, વહિરો નહિ નરપાળ;
 બેઝ પત રાતાં કરે, બે કરે કપાળ. ૧
 જાતિવંત જગમાં ભલો, નાહી ભલો કુળત;
 બે બોહોતેરો ચાંદણો, દિવશ ન પૂગે રાત. ૨

(ચોપાઈ.)

રવણી સરિળો જે જગમાલ, પાદશાહ કેં જઈ માર્યે ગાલ;
 આગળ વાતતે કહિચું સહી, હીર ખંભાયત આબ્યા વહી. ૧૨
 સંવત સોળ એકત્રીસો ઇસેં, ખહુ મંડાણ હુએ વળી તિસેં;
 મેઘવિજય લ્યે સંયમભાર, સાંભળજો નર તે અધિકાર. ૧૩
 પાટણમાંહિં રહે અભેરાજ, ઓશવંશમાં સખળી લાજ;
 અનુકરમેં ગયા દીવમઝાર, સખળો વાણિજ કરે તેણિકાર. ૧૪
 ચ્યાર વાંહણ વાણોતર ચ્યાર, જેહની ઋદ્ધિતણો નહિ પાર;
 અમરાદે ઘર નારી સાર, શીજે સીતાનો અવતાર. ૧૫
 ગંગા નામેં પુત્રી જેહ, ખાતકુંઆરી કહીએ તેહ;
 વડા ત્યાં કમલવિજય પંન્યાસ, ભણતી તેહની સાધવી પાસ. ૧૬
 નવે તત્વ ને જીવવિચાર, ઉપદેશમાલા ગ્રંથ સુસાર;
 સંઘચણાદિક શાસ્ત્ર અનેક, ભણનાં આગ્યો સખળ વિવેક. ૧૭

કહે પુત્રી લેઉં સંયમભાર, હું ન કરું સંસાર વિચાર;
 આપો મુજને તુમ આદેશ, અહો મૂકસ્યું પાપકલેશ. ૧૮

સુણી વચન માતા દુખ ધરે, પિતા સોય એહવો ઉચ્ચરે;
 બાલકુંઆરી સ્ત્રીની જાતિ, કષ્ટ ખમેવું દિન ને રાતિ. ૧૯

આગમ શાસ્ત્ર સુણ્યામેં કાન, સંસારનાં દુખ મેરૂ સમાન;
 સંયમનું દુખ નહિ લગાર, શાસિભદ્ર દયે સંયમભાર. ૨૦

પ્રાહ્મિ સુંદરી બાલકુંઆર, મદ્દીજિન દયે સંયમભાર;
 બાલકુંઆરો જિનવર નેમિ, સંસાર સુખ ઉપર નહિ પ્રેમ. ૨૧

મેં સંસાર છોડેવો સહી, જલ નવી પીવું ઉભાં રહી;
 જો નવિ ઘો મુજ સંયમભાર, તો મેં છાંડ્યા ચ્યારે આહાર ૨૨

અમરાદે બેઠી તિણદાર, જો તું ન રહે સહી સંસાર;
 તો મેં લેવો સંયમ ભાર, પુત્રી જાતાં કિસ્યો આધાર? ૨૩

સુણી તાત પણુ હુઓ વૈરાગ, સંસાર રહેતાં નહિ મુજ લાગ;
 પુત્રી નારી મોહિ અભેરાજ, નહિ સંસાર રહ્યાનું કાજ. ૨૪

માત પિતા દયે સંયમભાર, ઘરે રહો તમ્હે મેઘકુમાર;
 પરણાવું તુહા સુંદર નાર, સુખ વિલસે રહિ તુહો સંસાર. ૨૫

મેઘ કહે ન રહું સંસાર, મેં પરણેવિ સંયમનાર;
 સુણી વચન કાકી બૂઝેય, યાંચ જણાં તવ સંયમ લેય. ૨૬

દેખી અચંબહ વાત અપાર, તવ બૂઝ્યા વાણોતર ચાર;
 ઈંદ્ર જિસ્યા નર બૂઝ્યા આજ, આપણુ રહી સ્યું કરસ કાજ. ૨૭

નવેજણા હુઆ એકે ધાન, કાગળ તવ લખીઓ ખં ાત;

પાછો લેખ લખે ગુરુરાય, એક શ્રવિકા દેને દીક્ષાય. ૨૮

એહવો લેખ ગયો જોણીવાર, શાહ અલેરાજ તવ કરે વિચાર;

છાનો ઊડી આવે આંહિં, ત્રંગાવતી ગુરુ હીરછે જ્યાંહિ. ૨૯

ઉતર્યા શાહ વાઘજીને ઘરે, કુલેકાં ચઢતાં બહુ પરેં;

અસવારી આડંબર બહુ, જોવા લોક મિલે તિહાં સહુ. ૩૦

ખુંપ તિલક નિત નવી કલાય, તીન માસ ઈમ ઉચ્છર્વ થાય;

સાહસી વતસલ ક્રીધા બહુ, ચાચક જન પહિરવ્યા સહુ. ૩૧

મહિમુદ્દી પાત્રીસ હજાર, ખરચી સફળ કર્યો અવતાર;

છતી ઋદ્ધિનો મૂકણુહાર, શ્રેણિકસુત જિમ મેઘકુમાર. ૩૨

ગયસુકુમાલ ઢંઢણકુમાર, જંગૂપરેં મૂક્યો સંસાર;

થાવચ્યાની પેરેં કરે, વાજતે વનમાં સંચરે. ૩૩

કંસારીપુર શોભે ત્યાંહિં, આબ્યા સરોવર આંગા જ્યાંહિ;

રાયણુ રૂંખતગે સંયમલીધ, હીરવિજયસૂરો હાથે લીધ ૩૪

કુંડલ ખુંપ ઉતારે હાર, નરનારી નયણે જલધાર;

મુકે પોણાં પામરી ચીર, મુનિજન લોચન મૂકે નીર. ૩૫

ગંગા બહિની તજે શિણુગાર, પંખીજન રોવે તિણિવાર;

સાંભરી સહુને રાજમતી, કોણુ વયેં સંયમ લે સતી. ૩૬

અમરાદે લ્યે તિહાં દીક્ષાય, જિમ જગ અભયકુમારની માય;

નામેં સુનહા શ્રેણિકનાર, પુત્રમેહેં ન રહી સંસાર. ૩૭

તિમ અમરાદે શ્રમણી હોય, અલરાજ સંયમે લ્યે સેય;

ત્રાપલદત્ત જિમ જંગૂ પૂહિ, મોહિં સંયમ લીધો ઉડી. ૩૮

- લોભાઈ વાણોતર ચ્યાર, તિણે મૂકયો સંસાર અસાર;
 ઇક્ષુકાર જિમ સંયમભાર, સેવક ચ્યારતણે પરિવાર. ૩૯
- ઠાનિક શેક લ્યે સંયમ વાટ, સેવક સાથે સહસ ને આઠ;
 અભયરાજ લિયે સંયમભાર, વાણોતર તિહાં પુઠે ચ્યર. ૪૦
- મેઘકુમારતણી એ કથા, જિણે પદારથ મૂક્યા છતા;
 હીરહાથે લ્યે સંયમભાર; ભાર પરે નાંખ્યો શાણુગાર. ૪૧
- એકસો રૂપકતણી કમાય, યાચકને દીધી તિણુઠાય;
 નવ માનવરુપું દીક્ષા ગ્રહી, દસમે ભાણુવિજય તે સહી. ૪૨
- શ્રીશ્રીમાલી નાનો નાગ, દેખી મેઘ પામ્યો વૈરાગ;
 હીર હાથે લ્યે સંયમભાર, પાસે તે રાખ્યો ઋવિસાર. ૪૩
- દમ સંયમ લ્યે સુપુરૂષ જિસે, રામજી નર ઉલોછે તિસે;
 હીરજીને વહિરાવ્યો જેહ, પિતા બહુન અનુમતિ નવિ દેહ ૪૪
- પરણાવાની કરતા પેર, વેવિસાલ આવે બહુ ઘેર;
 બાવિસસેં લરૂઆચ્છી જોય, પહિરામણી નર આપે સોય. ૪૫
- ભાવકુમરનો નિશ્ચે લહી, માતા ઇણી પરે જાલી તહિં;
 સાધનણે વહિરાવ્યો જેહ, કિમ પરણાવ્યો જોમ્યે તેહ. ૪૬
- કુમરતણી ઇચ્છા પણ નહિ, હુંતો ના નવિ ભાગ્યું અહીં;
 પિતા બહુન અનુમતિ નવિ દિયે, તિણે રામજી દીક્ષા નહુ લિયે. ૪૭
- મેઘવિજય સંયમ લ્યે જ્યાંહિં, પુરૂષ રામજી ઉલો ત્યાંહિં;
 ભાણુવિજય સાહમું તે જોય, એ લક્ષણ ઉત્તમ નવિ હોય. ૪૮
- તુજ વચેને મેં સંયમ લીધ, તેં સંસારેં રહિવું કીધ;
 રામકુમરનો ભાવ તે સહી, પણ દીક્ષા નવિ જાએ ગ્રહી. ૪૯

- જેસિંધ હીરને કહે ગહગહી, માએ અનુમતિ દીધી સહી;
 દીજે દીક્ષા અવસર અછે, હોનારૂં તે હોસ્યે પછે. ૫૦
- ગોપાળજી ઉભો ગુણવંત, જેસિંગ હીરને એમ કહંત;
 રામકુમરને હાથે ગ્રહી, પિંપલોધ તુમ્હે જાઓ સહી. ૫૧
- રથ જેસાડીને લેઇ ગયો, પંન્યાસ એક પુઠેં પણ થયો;
 રામજીને દીધી દીક્ષાય, વડલીમાંહિ આળ્યા ઋષિરાય. ૫૨
- હીર ત્રંખાવતી આળ્યા સહી, રામકુમર તે દીસે નહિ;
 ત્રણય દિવસ હુઆ જેણીવાર, બહિને આવી કયો પોકાર. ૫૩
- દીક્ષા તુલ્ય દીધી કિમ જાય, કઠણ વચન જેલે તેણિ કાય;
 બંધવ કુંચરજી નર જેહ, સખજો ધંધ કરંતો તેહ. ૫૪
- હીર કહે જિણે દીધી દીગ્ય, બીજે રામજી તેવો શિષ્ય;
 મારે બેહુતણું નહિં કામ, ગછ બાહિર લેઇ કાઢયા તામ. ૫૫
- ઉઠ્યકરણ સઘની નર જેહ, કુંચરજીને વારે તેહ;
 કિયો કામ આવસ્યે રામ ? ફોક ફજેત થાઓછો આમ. ૫૬
- જંબુક પરેં ખુઓ કાં હોય, નહુ સંસાર મોક્ષકળ હોય;
 સુન દાની પેરે કરો, રામ પુઠેં તુમે સંયમ વરો. ૫૭
- બંધવ બહિની સમજ્યાં તહિં, કહે રામને તેડો અહિં;
 લાખી લેળ તેડયો નરરામ, ઉચ્છવ મોચ્છવ કીધા તામ. ૫૮
- મેઘતણી પુઠેં નર એહ, ઇચ્ચાર જણુ તિહાં સંયમ લેહ;
 મેઘવિજય હુઓ ઉવગાય; જસ વાણી ડોસે પ્રહ્લાય. ૫૯
- રામ ભોણુ હુઆ પંન્યાસ, પંડિત કવિ મુખ શારદવાસ;
 ગછમાંહિ જાણીતા જામ, જિમ રવિ બીજે રાજરમ. ૬૦

(હુહા)

ઋષભ નમે મુનિ રામને, કાધરહિત ગંભીર;
મદ મચ્છર માયા નહીં, શીળેં ગંગાનીર. ૧

ઈસ્યા શિષ્ય ગુરૂ હીરને, શ્રાવકનો નહીં પાર;
દિનદિન દીસે વાધતો, હીરતણો પરિવાર. ૨

હીર ફરે મહિગંડલેં, જિમ જિનવરમાં વીર;
રાજનગરમાં આવીઆ, યુગપ્રધાન સમ હીર. ૩

સોમવિજય સંયમ લિયે, સાથે મનુજ અઢાર;
ઋષભ કહે નર માંભળો, ભાષું તેહ અધિકાર. ૪

(ઢાળ ૨૮ મી પદ્યગરથ રાય વિતસોકાં રાગ માર.)
કહુ અધિકાર તુજ માંભળ સોમ વિજયતણોરે, પૂરવેં વડાવજર;
વીરમગામના વાસિ વીરમલિક સહીરે, પ્રાગ વંશમાંધીર. ૧

રૂઝડો ગોપળજરે,
પંચસયાં અસવાર ચઢે જમ પુંઠલેંરે, વાળે ભંભા ઘોર;
મીર કોમ થઈ ફરતો મલિક વીર સહીરે, નાડા સઘળા ચોર. ૨
તાસ પુત્ર હુઓ એક જગમાં સિહજિરયોરે, નામ મલિક
સહસકર્ણ;

કરે વજરી મહંમદ પાદશાહની સદારે, દરે ઋદ્ધિ ઝાહુ
આભર્ણુ. રૂઝડો. ૩

તાસ પુત્ર હુઓ એક સુંદર શુભ મતીરે, ગોપાળજી તસનાન;
ધુરથી ધર્મી વિધાવત સુસંગતીરે, ન કરે પાપતુ કામ. ૪

મુનિવર સેવા કરનાં ગ્રંથ ઘણા લખ્યારે, વ્યાખ્યાનું તર્ક પ્રમાણ;
 કરે કાવ્ય નવાં તે રંગેં રસ ભર્યારે, થોડે દિવસેં નર જાણુ. ૫
 નિજ પરિવારને કહે હું સંયમ આદરે, શસ્ત્ર ધરું નહિં આપ;
 વૈર કરી દુહવી જગના જ તુનેરે, કોણુ ભોગવે પાપ. ૩. ૬
 બહુએ વાર્યો ન રહે નર ગોપાળજીરે, હુઓ ભગિની વૈરાગ;
 તું સરીઓ હું જખા જગમાં જાણુજેરે, કરીએ ઋદ્ધિનો ત્યાગ. ૩. ૭
 તવ વૈરાગી બ્રાત હુઓ કડ્યાણજીરે, તુલ્ય જાતાં રહુ કેમ ?
 સંયમ લેશ્યુ આપણુ ખેડે જણારે, સાંગ પ્રધુમ્ન નર એમ. ૩. ૮
 અમદાવાદે ચાલીને વેગેં આવીઆરે, વંદા હીરનાપાય;
 પુરૂષ ઝવેરી કુંઅરજી ઘરે ઉતર્યારે, ઉચ્છવ અધિક્કો થાય. ૩. ૯
 મોહોર તણા ગજચીવર પહિરે સોમજીરે, ભૂષણ રૂપ અપાર;
 દેખી શીશ ધુંણાવે પુરૂષ ઘણા વળીરે, એ મૂંકર્યે સંસાર. ૩. ૧૦
 નિત વરઘોડા બહુ આડંબરેરે, ખરચે કુંઅરજી દામ;
 નરનારીને નાનાં મોટાં સહુ વળીરે, જોવામિલેજન ગામ. ૩. ૧૧
 એક દિન ચઢીઓ વરઘોડે ગોપાળજીરે, હાકિમ મિક્કીઓ તામ;
 પૂછે પ્રેમે કુમર ચક્ર્યો એ પરણવારે, ના છોડે સ્ત્રી દામ. ૩. ૧૨
 દેખી નવયૌવન નાહનો પુરૂષ તેરે, હાકિમ લાગોપાય;
 મુખ તાંબોલ તે માગે નર પ્રેમે કરીરે, સોમ તણા ગુણ
 ગાય. ૩. ૧૩
 કહે હાકિમ મુજ હાથે નહિ જો એક વળી, સાહિબ ન સાંસરે તોય;
 એ નવ યૌવન નાહનો દુનિઆં મૂકતોરે, લલો ચતી એ હોય. ૩. ૧૪

હીર હાથે પછે સંયમ લીએ શુભ પરેરે, પૂઠે મનુષ્ય અઢાર;
દેખી સમકિત પામ્યા પુરૂષ ઘણા વળીરે, હીર લાગ્યનો નહિ

પાર. રૂઝડો. ૧૫

શાહગણુલ તિહાં સંયમ લિયે સિંહજિરોરે, વચ્ચે ભલાં ઘેર વહિલિ;
નાહનો તે નિત્ય રૂપક એક ઉપરાજતોરે, ચાલ્યો સોમનીયે

ગેલિ. રૂઝડો. ૧૬

ગજ ઉપર બેસી ધન ઉછાળતોરે, જિમ સુવ્રતાન બહાંગીર;
દેઈદાનને દુનિઆં જે નર મૂકતોરે, ગુરૂ કીધો શિરહીર. રૂ. ૧૭
ધનવિજય પંચ જાણુચુ' તિહાં સંયમ લીએરે, કમળ વિમળ બે બ્રાત;
માત તાનને સંયમ પોતે આદરેરે, જગ જોવાને જાત. રૂ. ૧૮

સદય વચ્ચે લાણુઆત્રી સંજમ આદરેરે, પદમવિજય નર સાર;
દેવવિજય ને વિજયહર્ષ સંયમ લીએરે, ઇત્યાદિક મનુજ
અઢ ર. રૂઝડો. ૧૯

ન મથાપન સોમવિજય શિષ્યને કીઓરે, અનુકરમે ઉવગાય;
જેહની દેરાતા નંદિજેશુના સારિળીરે, નિકળ કહિયે નવિ
જાય. રૂઝડો. ૨૦

મર્યુ' રૂપ કિરીઆ ને કંઠ પંડિતપણુરે, મેં નવિ દેખ્યું ક્યાંહિં;
ક્ષત્રી મુગલ મલિકતણે સમજાવીઆરે, ઉચ્છવ બહુ ઋષિ
જ્યાંહિ. રૂઝડો. ૨૧

હીરતણા શિષ્ય એહવા જગમાં બહુ હુઆરે, ધન્ય હીરનો અવતાર;
ઋષભ કહે ગુરૂ હીરવિજયસૂરીતણારે, કેમ ન પામે પાર. રૂ. ૨૨

(હુહા.)

સોમવિજય મુનિ દીખીઆ, હીરેંકીઓ વિહાર;

અનુકરમેં પાટણ રહ્યા, તિહાં હુઆ લાલ અપાર. ૧

અનુકરમેં મુનિ વિચરતા, કુણગિર કરે ચોમાસ;

ઉપધાન માળ વ્રત બહુ ગ્રહે, ધરમેં કીધો વાસ. ૨

(ઠાળ રદ સી-દેશી ચોપાઇની.)

વાસ ભલો કુણગર ધન્ય કહે, જિણ થાનક ગુરૂ હીરો રહે;

પુણ્યવંત હુર્ષ તિહાં ધરે, અધમ સદાએ ઇર્ષ્યા કરે. ૧

ત્રણસેં ત્રેસઠ પાખંડી જેહ, વીરની નિંધા કરતા તેહ;

કમઠેં હુહોયો પારસનાથ, ગોસાલો કરતો મનિધાત. ૨

અધમ સદાના આદ્યા જાય, હુહોયો હીરમુનિશ્વરરાય;

કુણગિર હીર રહ્યો છે જિસેં, સોમસુંદર સૂરિરહી આ તિસેં. ૩

પર્વ પબ્નૂસણ વીત્યું જિસેં, ઉદયપ્રભસૂરી આવ્યા જિસેં;

ત્રણસેં મહાતમા પુઠેં હોય, હીરતણે ઇમ ભાળે સોય. ૪

કરં ખામણાં તુહને અહો, સોમસુંદરને જો કરો તુહો,

હીર કહે મુજ ગુરૂ નવિ કર્યાં, ખામણાં કિમ જાએ આદર્યાં. ૫

ગોદ્યા મહાતમા તિહાંકણ રહી, અહો સકળ હુહવાસ્યું સહી;

હીર કહે સ્યું કીજે વળી, અવશ્ય ભાવ ન ટળે કેવળી. ૬

ગેદાણા ઋષિ પાછાવળે, કલાખાનને પાટણેં મિલે;

કૂડી તિહાં ચલાવીવાત, હીરે ખીલ્યો છે વરસાત. ૭

સો અસવાર દોડાવ્યા તહિં, હીરને આલો દ્યાવો અહિં;

કુણગિર વિંટી નગરી જિસેં, રાતેં મુનિવર નાહા તિસેં. ૮

તોણો ધામી શ્રાવક જેહ, વડલીથી નર ધાયો તેહ;
 કોળી બહુ તિણે પુઠેં કીધ, હીરતણે ચરણે શિરહીધ. ૬
 હીરગુરૂ મમ બીહો તહોં, વડલીમાં લેઈ જાઉં અહો;
 આવો છીંડે નીકલી જઈએ, વડલીમાંહિ સુખે જઈરહિયેં. ૧૦
 હીર બાઈમાં ઉતરે જિસેં, લાલવિજયને અહી વલગો તિસેં;
 કહે હું રહ્યો તુમે જાઓ હીર, ત્યારે દુખ પામ્યો ગુરૂધીર. ૧૧
 વિષુધ કહેજ વિમાસી જોય, સોટાંને મોટું દુખ હોય;
 હરિચંદ જલ ગાગરિ ભરી, તારા લોચન સાથે ધરી. ૧૨
 નલ દવદંતી પડ્યો વિયોગ, સનતકુમારને અંગે રોગ;
 દશરથ રામ વિયોગી હુઆ, હરી બલદેવ પડ્યા બુભુઆ. ૧૩
 પાંડવ વરય ભમ્યા તે બાર, ઋષભ જિસ્યાને ન મિલ્યો આહાર;
 મોટાં દુખ પામ્યા મહાવીર, તિમ દુખ પામ્યો તિહાં ગુરૂહીર ૧૪
 લાલવિજયને દ્રેયોં હાથ, ભુજંગ વિષ તે ઉતરી જાત;
 છીંડે નિકડ્યો સુનિવર સાથ, વડલીમાં આંખો સુનિનાથ. ૧૫
 દુણગિર સહુ સોજી પરલાત, હીરગુરૂ નવિ આંખો હાથ;
 પગ કાઠી વડલીમાં જાય, સોજ્યો નવિ લાધો ઋપિરાય. ૧૬
 હીર રહ્યો ગુરૂ ભુઈરામાંહિં, ઉપર ઘંટી માંડી ત્યાંહિં;
 ત્રણ માસ છાના ગુરૂ રહે, પછે હીર શોભા બહુ લહે. ૧૭
 સંવત સોળ ચોત્રીસો જિસેં, એક મામલો હુઓ તિસેં;
 ઋષભ કહે ધન ધન્ય સૂરિંદ, કરે વિહાર ધરી આનંદ. ૧૮

(૬૬૬)

અનુકરમે' ગુરુ આવીઆ, અમદાવાદમઝર;
મીઠી ગુરુની દેશના, સુણતાં નર ને નાર.

(હાગ ૩૦ મી-દેશી પ્રણયુ' પાસકુમારે-રાગ ગાડી.)

સુણે નર નારી વૃંદરે, હીરની દેશના;

પુરજન દાને વરસતા એ.

વિચે' વિગન એક હોયરે, સૂર મયંક પરે;

જિમ રાહ કરતો આપદા એ.

દંણુ દ્રષ્ટાતે' જોયરે, રાજનગરમાંહે;

જલધર તે તાણી રહ્યો એ.

હાકિમ સાહેબખાનરે, અનિ કરડો તકિં;

તેડું હીરને મોકલ્યુ એ.

પુહુતો હીરચૂરિંદરે, મળ્યા જઈ ખાનને;

હુઆ દેઈ ઊભા રહ્યા એ.

પૂંઝી મેઘની વાતરે, કયું નહિ યરસતા;

તુલ જલધર ખીલ્યા સહી એ.

હીર કહે સુણ મીરરે, સુલટ જિજ્ઞા હોય;

સોઘ વંછે સગ્રામને એ.

વંછે વૈધ બહુ રોગરે, મૃત્યુક ખાંસણા;

સાધુ સુલિક્ષને વંછતા એ.

જો હોય અન્ન સુગાદરે, હુકડા કોઈ દીએ;

તો કયું મેઘકું ખીલીયે એ ?

૯

ખીલી ન શકે કોયરે, જ્યું જગ આઉખા;

ઘટે બધે નહિં તિલ વળી એ.

૧૦

ક્રમ હોય વાત વિચારરે, ગયો તવ કુંવરજી;

ખાત મેહોત બહુ આપીઓ એ.

૧૧

ઘાત્યો વેગે ત્યાંહિરે, ઝવેરીકુંઝરજી;

કુણ જલ ખીલે દોષિઆ એ.

૧૨

ઈનકા પંથજ તેહરે, સખકું સુખ વંછે;

જલધર બિન સુખ કયું કહું એ.

૧૩

સમજિઓ સાહેબખાનરે, હીરને વાળીઓ;

લેઈ કુંઝરજી આવીઓ એ.

૧૪

ઉચ્ચ હુઆ અપારરે, દાન દિયે ઘણાં;

યાચકજન સુખીઆ કર્યા એ.

૧૫

પૂજા લુંછણાં દામરે, વહેંચી આપતા;

ચઢ્યો કુંઝરજી ટુંકડી એ.

૧૬

કુંઝરજી ઝવેરી જેહરે, હાકી ઉઠીઓ;

હું લાવ્યો ગુરૂ હીરને એ.

૧૭

હું કુણ માણસમાંહિરે, નાસી ક્રિમ ગયો;

હાજર હુઓ હવડાં વળીએ.

૧૮

કુંઝરજી ટુંકડી ત્યાંહિરે, ચૂકી બોલિયો;

લાવ્યો તો વળી લાવજે એ.

૧૯

ઠઠ દિવસ વનમાંહિરે, તે ઘાલી કરી;

ગયો તલાર કને પાધરો એ.	૨૦
કુંકયા તેહના કાનરે, તિણું કહું ખાનનેં;	
લેવા ઠામ દમડીતણો એ.	૨૧
મોકલ્યા ખંદા તામરે, ઝવેરીવાડમાં;	
આવ્યા હીરને ઝલવા એ.	૨૨
સાહો હીરનો હાથરે, વલગા કલપડે;	
રાઘવ ગંધપ વિચ થયો એ.	૨૩
સોમસાગર વલગેહરે, ફાડ્યો કલપડો;	
હીરતણે મૂકાવીઓ એ.	૨૪
ગાલી નહાસતાં કોટરે, વળી મૂકાવતાં;	
રાઘવ હાથ ઘાયો સહી એ.	૨૫
હીરે કર્યું પલાયનરે, ઉઘાડી દેહેં;	
ખીહિકે ધૂળે ગુરૂ તહીં એ.	૨૬
ધિગ ધિગ માન કષાયરે, જિણ જગ રોળવ્યો;	
આવક હુંતે સ્યું કર્યું એ!	૨૭

(હહા.)

“ ઋષભે તણો સુત વરસ લગેં, માને દુખીઓ થાય;
ખાહુખાલ સરિઓ રાજીઓ, વેલડીયેં વિંટાય.

(કવિત.)

મકર મૂઠ મદઆઠ જોહ કુળ નીચુ બીર,
 રૂપે' સનતકુમાર વિણુઠો તાસ શરીર;
 દુયેધિન બલખીણુ બલ્ય મેતારજ હાર્યો,
 રાવણુ ઋદ્ધિનું માન તેહ રામે જઈ માર્યો;
 લગધિ લાલ આષાડ-મૂત માને હુખ દ્રૂપદી,
 શૂલીલદ્ર હુખ જ્ઞાન પુરૂષાં માન મકરો કદી. ૧

(હહા.)

ઋષભ કહે નર બાપડા, ક્રોધ કરો નર કાંહિં;
 પૂર્વ કોડિ ચારિત લલો, તે બાળે ક્ષણ માંહિં. ૧
 લગ્ગે કોહ પલેવણે દજઝે ગુણુરચણાંહ;
 ઉપશમ નીર ન આલવે, પામે હુઃખ સહાય. ૨

(ઢાળ.)

હુખ પામે નર તેહરે, ક્રોધાદિક કરી;
 માને ભુંડું આદરે એ ૨૮
 આદર્યું એહ કુકર્મરે, ગુર સાહમો થયો;
 મુનિવર પડિયો કષ્ટમાં એ. ૨૯
 હીર ભયંકર હોયરે, નાહાસે ધૂજતા
 રાખે ભુંકા દેવજી એ. ૩૦

રહો નિશ્ચય ઇશુ કામરે, મનમાં મત ણીહો;

રાખું જેન ચતી વતી એ.

૩૧

તુલનેં આલસ્યે જોયરે, જૈન હેલા હોસ્યે;

તે ટાળે મુજ પુણ્ય ધણું એ.

૩૨

એમ કહી રાખ્યો હીરરે, બંદા દોડી આ;

બુંબ દીએ દીવાનમાં એ.

૩૩

કહે અમ માર્યા મુંઠેરે, નાહો હીરજી;

દીવાનનેં માને નહિ એ.

૩૪

ધાયો તામ તલારરે, સોર હોએ ધણો;

મળ્યા પુરૂષ બહુ લુટવા એ.

૩૫

દીધી પોળ જ તામરે, ઘર જીએ ફરી;

મોહોરેં થયો તિહાં દેવજીએ.

૩૬

જોલો માંડ અસારરે, આલો એહનેં;

એહ વૈરી છે અમતજો એ.

૩૭

ઇંમ કહી સોજયું સર્વરે, હીર મળ્યો નહીં;

ખિન્ન ખેદ પુરણાં થયાએ.

૩૮

જોતાં સાગરધર્મરે, ને સુતસાગર;

હાથે ચઢ્યા બેહુ એ વળી એ.

૩૯

ખાંધ્યા ફૂટ્યા દોયરે, ફૂટી નાશિકા;

રગત વહ્યું તિહાં અતિ ધણું એ.

૪૦

પછિ કહ્યું મરશે એહરે, એહનિં સ્યું ગ્રહ્યા;

ગુરૂથાસો નહાસી ગયા એ.

૪૧

વળ્યો પાછો કોટવાળરે, છાના મુનિ રંહ્યા;

ખડુ દિવસે દ્રંદ ભાગીઓ એ.

૪૨

સંવત સોળ છત્રીસરે, એહવો માંમલો;

ઋષભ કહિં દુખ વડી ગયું એ.

૪૩

(દુહા.)

દુખ નાહું સુખ ખડુ થયું, દિન દિન ચઢતી ઋદ્ધિ;

અનુક્રમે પ્રભુ આવીઆ, નગરી જિહાં ધોરસિદ્ધિ.

૧

(ચોપાઈ.)

સંવત સોળ સાંત્રીસો જસેં, ધોરસિદ્ધિમાં રહીઆ ગુરુ તસિં;

ઉચ્છવ મહોચ્છવ અધિકા થાય, સંઘ ખંભાયતી વંદનિં જાય. ૧

નગરી આખે લહિણું કીધ, ઘૃત ખે ખે શેર ઘરિ ઘરિ દીધ.

અઢાર વર્ણુ ગુરૂના ગુણુ ગાય, મોટો દાનતણો મહિમાય. ૨

દાને ઉંટમુખા નર જેહ, નીચમુખા નર હોએ તેહ;

અતિ જીભારા જગમાં જોય, ગુણુ ખોલંતા દીસે સોય. ૩

વયરી સોય વખાણે વાત, મુનિવર ખોલિં તસ અવદાત;

સ્તબધ મૂઢ નવ ખોલે કદા, દાનિં વાચા હોએ સદા. ૪

લાડૂ ઘૃત લહિણું ખડુ થાય, તેણિં હીરના હુ ગુણુ ગાય;

ચોમાસું પૂરું ત્યાંહાં કરી, ત્રંખાવતી આવ્યા પરવરી. ૫

(ઢાળ-ગુરુ ગીતારથ મારગ જોતાં. એ દેશી.)

હીરજી ખં નગરમાં આવે, સંઘ સાહામિએ જાવે;

ધ્વજ તોરણ કુંકમના હાથા, ચાચક જન ગુણુ ગાવેહો.

હીરના સકળ લોક ગુણ ગાવે, કુમતિ કદાચહ જ્ઞેષિં વાર્યા;
 પ્રતિમા પરે પૂજ્યો હો, હીરનાં ૧
 દોષી પરિં સામહીઉં કીધું, જાણું વીર પધારે;
 ગુરુ જલિખિં બધા આવી, વચન રસિં નર તારેહો. હીંર

(ઢાળ-લંકામાં આન્યા શ્રીરામરે. એ દેશી.)

હીર બૂજવે ભવિજન પ્રાણીરે, નંદીખેણના સરિખી વાણીરે;
 બળભદ્રતણી હિનાણીરે, વાણી ગંગા કેરૂં પાણીરે. ૧
 દીપ્ત દેશના ગુરુ સારોરે, પર પ્રાણુ મ હુહવો લગારોરે;
 મૃધા ખોલ્યે નહિં જયકારોરે, ચોરી પાપતણો નહિ પારોરે. ૨
 દ્રઢ રાખો શીલ કછેટીરે, અંગે ઓઢા સમકિત દોટીરે;
 દયા કારણ દીજે રોટીરે, પરભવે લહિયે ઋદ્ધિ મોટીરે. ૩
 અકરો માયા મત કૂડીરે, શાને પહિરો હાથે ચૂડીરે;
 કોધ કરતાં સમતા બૂડીરે, નહીં પરણુશો મુગતિ રૂડીરે. ૪
 પુર નિદા છે જગમાં માઠીરે, મુક્તિ રૂપિણી નારી જાય નાઠીરે;
 ઇહાં ન જમે ચોખા 'સાઠીરે, મારે મહિલા વાંસે' લાઠીરે. ૫
 ભવિ કરજો પર ઉપકારરે, સીદાતાં તણો ઉદ્ધારરે;
 જિમ હોય ઉત્તમ અવતારરે, ઘર લગ્ન તણો નહીં પારરે. ૬

(ઢાળ-મગધદેશકો રાજા. એ દેશી.)

ઋદ્ધિ પામ્યાનું એ રૂળ હોઈ, ભગતી કરે સંઘકેરી;
 શેત્રુજગિરિની યાત્રા કરતો, આગમ ભગતિ ભક્તેરી હો. ૧
 આવક એ કરણી તુજ કેરો,

ભરતતણુ પરિ ભવન નિપાધ, બિંબ-પ્રતિષ્ઠા કરાવે;
 તે શ્રાવક ધન્ય જીવ્યા જગમાં, જિનબિંબ જેહ રાવે. હો. ૨
 હીરવચન સુણી હરખે શ્રાવક, પૃથ્વીનું આભણું;
 શ્રી ચંદ્રપ્રભ મૂરતિ ભરાવે, સંઘવી શ્રી ઉદયકરણ. હો. ૧ વક્ર. ૩
 સંવત સોળ અડત્રીસો જ્યારે, મહાશુદ્ધી તેરસિ ત્યારે;
 બિંબ પ્રતિષ્ઠા હીર કરંતો, નરભવ સંઘવી સમારે હો. શ્રાવક. ૪
 સંઘપતિ તિલક ધરાવે ત્યાંહિં, સંઘવી શ્રી ઉદયકરણ;
 આખુ ચિત્રોડ ગઠની યાત્રહુ, પૂજે જિનનાં ચરણ. હો. ૧ વક્ર. ૫
 વીસ હજાર રૂપક જેણિં ખરચ્યા, પુણ્ય ધિયું જેણે તાણુ;
 એહવી કરણ જેણેરે કીધી, તે સુખીઆ જગિં પ્રાણ. હો. શ્રાવક. ૬

(૬૮.)

કરણી એહવી જે કરે, તેણે લલો ખરો વિચાર;
 હુંતે હાથ ઘસી ગયા, ન ધર્યે નામ દાતાર. ૧
 ઋષભ કહે ધન્ય કિરપણાં, અંતે અવધે જાય;
 અંધપણે જિતાવજો, ચગળે કાળી ગાય. ૨
 ઘાહલા તુંહ વરાંસીઓ, ગુણ ઠાંકયા ધૂલેણુ;
 જો ગુણ આણુત પંદડે, તો ન ખણુત મૂલેણુ. ૩
 નખ મેટા માનવતણા, બાંધ્યા કૃપ ગુણેહ;
 અંગુળ સરસા નખ જસે, કસે ભરાએ તેહ. ૪
 વનવેલીનાં ફૂલ ફળ, કુઆતણાં જે નીર;
 દેતાં ખૂટે નહિ કદા, ઇમ ભાળે શુદ્ધ હીર. ૫
 હીરવચન શ્રવણે સુણી, સંઘવી ખરચે ધન;
 બીજા નર પુણ્ય આદરે, દારિં વરસે જન. ૬

(ચોપાઈ.)

મહોચ્છવ હોય બહુ એણે ઠારિં, પછે હીર ગયા ગંધારિં;
 ૧ વક સહુ સામહીએ જાય, ઉચ્છવ મોચ્છવ અધિકા થાય. ૧
 શ્રાવક જન હરખ્યાં નરનારિ, એક વૃક્ષ નહિં જેણે ઠારિં;
 તિહાં કલપદ્રુમ ઉગ્યો સાર, પત્ર પુષ્પ ફળનો દાતાર. ૨
 એહવો હીર મુનિસ્વર જેહ, ગંધારમાંહિં રહ્યો નર તેહ;
 મુહૂરત લીધું પ્રતિષ્ઠાતાણું; ઇદ્રાણી ધન ખરચે ઘણું. ૩
 ઇણુ અવસર જગમાલ ઋષિ જેહ, યોરસદ માંહિં વઢ્યો નર તેહ;
 કલેશ થકો પાછો નવિ ફરે, અનુકરમે પોહતો તે આગરે. ૪
 અકબરનિં કીધી અરદાસ, પૂરો પાદશાહ માહરી આસ;
 વિગર ગુનહિ મુજ કીધો દૂરી, કરે જોર યતી હીરશૂરિ. ૫
 તસખી મોતીની એક જેહ, હીરવિજય મુજ રાખી તેહ;
 અપાવીએ માહરા દીવાન, શાહા અકબર થાઓ મહિરખાન. ૬
 સુણી મહિર હુઓ સુલતાન, લખી લેખ આખ્યું ફરમાન;
 લખતો સાહિબખાનનું નામ, ઇસ ગરીબકા કીજિં કામ. ૭
 લેઈ ફરમાન આદ્યો તે જસેં, આવી વાત ગુજરાતિં તસેં;
 ખીહિં સહુ આવે જગમાલ, યોલે સહુએ જુજુઆં ફાલ. ૮
 એણે અવસરિમાનું કલ્યાણ, થાનસંઘ શ્રાવકમાં જાણ;
 ખાર હજાર હય ઉપરિતેહ, જાણી વાત જગમાલની જેહ. ૯
 શાહા અકબરનિં તે ગૂદરે, વાત જગમાલની માંડી કરે;
 હરામખોર છે એ સેવકો, દૂરિ કર્યો જયું દંડે દંડો. ૧૦
 સૂઘો રાહ ન પાળે યતી, ગુરૂકા કથન ન માને રતી;
 તેણિં દૂરિ કીઆ ગુરૂ વડે, જૂઠી વાત કરે અખ લડે. ૧૧

શાહ અકબર ખોલે આપ, ખેટા સો જો માને ખાપ;

ચેલા સો ગુરુ માનિં કહિણ, નહીતર દોઉ દીજે રહિણ. ૧૨
કરી હુકમ લખ્યું ફરમાન, આપ્યું શ્રવકને દેઈ માન;

લખે લેખ ખરો ગુરુ હીર, ખોટો છે જગમાલ ફકીર. ૧૩
અસ્યું ફરમાન તે હુઉં જસેં, ગુજરદેશ લણી ચડવ્યું તસિં;

અઁયો ગંધાર માંહિં જામ, શ્રાવક સાધુ ખીડે તામ. ૧૪
નાસે પુરૂષ ન જોવે ફરી, કોઈ ન રહિં નર ધીરજ ધરી;

જાણ્યું લેખ લાઁયો જગમાલ, તેડી જશે શ્યા હોશે હાલ. ૧૫
પણિ જગમાલ પુઠિં રહી જાય, આ ફરમાન આગળથી જાય;

હીર હાયિં તે દીધું જસેં, વાંચી હરખ્યા સહુકો તસેં. ૧૬
એણિ અવસરિ ખીજું ફરમાન, તેડાવે દિલ્લી સુલતાન;

કારણ તેહનું સુણો સુજાણ, ખેઠો જરૂંખે અકબર લાણ. ૧૭
આંખા નામે શ્રાવિકા જેહ, છમ્માસી તપ કરતી તેહ;

પાદખીએ તે ખેડી સતી, વાજાંત્ર સખળાં વાગે અતી. ૧૮
પહિલી વાત પસરીછે ત્યાંહિં, પાદશાહ અકબર ખેઠોજ્યાંહિં;

જેરૂ એક કરે ઉપવાસ, તેહને દિવસ હુંઆ છમ્માસ. ૧૯
અજળ થયો દિલ્લીપતિ ત્યાંહિં, જોવા મોકલ્યા તસ ઘર જ્યાંહિં;

મંગલ ચોધરી કામરૂખાન, આવી ખેડા તજ અસિમાન. ૨૦
પૂછે રોજાં કિમ તિં થાય, ભૂખ્યા કોણિં રહું ન જાય;

ધૂજે દેહ ખે પુહુર જળ હોય, ખાધા વિના તો ન રહિ કોય. ૨૧
આંખાં કહિં રોજા ધરૂં જેહ, શ્રીદેવગુરુનો મહિમા તેહ;

ખાખા આદમ દેવ મુજ હોય, હીરવિજય ગુરુમહિમા સોય. ૨૨
સુણી વાત વિચારિ દોય, કાંઈક હીરનો મહિમા હોય;

રોજાં એહ ધરે નિરધાર, અતિ દુખલી ન કરે આહાર. ૨૩

નમી પાય નિં પાછા ફરે, તસલીમ અકબરશાહનિં કરે;
 સહી રોજાં ધારંતી એહ, હીરવિજય ગુરૂ મહિમા તેહ. ૨૪
 પાસે ઊભો અતિમિતખાન, પૂછિં વાત અકબર સુલતાન;
 તુમ ગુજરાતી વસો ગુજરાત, હીર ચતિકી ખૂજો વાત. ૨૫
 અતિમિતખાન કહે સુણુ મીર, હીર ચતિ છે બડા ફકીર;
 આલે પાઉં ગદાઈ કરે, એક ઠોર નહિ ચોખંડ કરે. ૨૬
 દુનિયા દામન રાખે જેહ, જોડેથેં રહે દૂરે તેહ;
 ખાત્ર ઉપરિ નહુ સુણા કદા, કરે બંદગી ધણીકી સદા. ૨૭
 સુણી તિહાં રીઝયો સુલતાન, તેડી પૂછું તત્વજ્ઞાન;
 અસ્યો વિચાર ધર્યો મન માંહિં, ચાંપાં વાજતે દીઠી ત્યાંહિં. ૨૮
 અકબર ગાંજી બોલ્યો તસિં, ટોડરમલ્લનિં પૂછે અસ્યેં;
 કિસે લોક જોડે કયા ગાય, નરતિ કરી બોલ્યો તવરાય. ૨૯
 છમ્માસી અન્ન રોજે ધરે, આજ સલિ વે પૂરે કરે;
 ગુરૂસંગિં જઈહોય પવિત્ર, તેણિ કારણિ વાજેં વાજત્ર. ૩૦
 બોલ્યો શાહ શબ્દ અતિ ઘોર, ઉનકું વેગિ તેડો ઇસ ઠોર;
 હેમલાકડીઆ દ્રોડયા તસિં, ચાંપાનિં લેઈ આવ્યા તસેં. ૩૧
 બોલ્યો હજુઓ અકબર શાહિ, તું મત બીહિ મેરી માય;
 તિં રોજે અબ કેતે કીએ, રોજે કબૂલ જો સાચ બોલીએ. ૩૨
 બોલે ચાંપાં સુણો સુલતાન, ખટમાસી નહુ ખાયા ધાન;
 રાતિ દિવસકા રોજા ધર્યાં, છમ્માસી તપ અઘસા કર્યાં. ૩૩
 બોલ્યો દિલ્લીમંડલ ઇસ, બોહોત રોજે તો બીસ કે તીસ;
 એતે રોજે ક્યુંકર કીએ, તું હિંદુઆણી સાચ બોલીએ. ૩૪
 બોલી ચાંપાં સુણો પાદશાહિ, દેવ ઋષભ ગુરૂ હીર મહિમાય;

તેહના નામથી ધીરજ ધરું, છમાસી તપ પૂરો કરું. ૩૫
 ખુસી થયો તબ અકબરશાહ, તાહરો ગુરુ તે વસે કીહિ ઠાય;
 દેખું મેં ઉનકા દીદાર, પૂછુંગા કહુ ધર્મવિચાર. ૩૬
 કહે ચાંપાં ગુજ્જર ખંડ જ્યાંહિં, હીરમુનિ ગુરુ માહરો ત્યાંહિં;
 વિકટ પંથ છે તેહનો અતી, હીરસમો નહિં ખીજો યતી. ૩
 સુણી પાદશાહ હરખ્યો બહુ, વાજિંત્ર આપણાં આખ્ય હું;
 સોનાનો ચૂડો કરી દીધ, જગ આખે તે હુમ પ્રસિદ્ધ. ૩૮
 કહે પાદશાહ કહુ માંગીએ, ચાંપાં આખ્યું કાંઈ નવિ લીએ;
 કહે કહુ ખૈર મહિર કીજીએ, અભયદાન આતમ દીજીએ. ૩૯
 ખુસી હુઓ દિલ્લીપતિ તાસ, લલા ધર્મગુરુ ઇનકા ખાસ;
 તેડયા તબ માનૂ કલ્યાણ, થાનસંગ તેડયો નર જાણ. ૪૦
 શ્રવક આગરાઈ નર જેહ, પંન્યાસ ધર્મસી તેડયા તેહ;
 દિલ્લીપતિ જોલ્યો નર ત્યાંહિં, હીરગુરુનિં તેડો ચાંહિં. ૪૧
 તુમ ઝગલ લખીએ દેઈ માન, મૈલી લિખ લેજું ફરમાન;
 સોનેરી અખર તિહાં ભલે, સાહેબખાન ઉપરિ મોકલે. ૪૨
 હીર યતીનિં દેઈ બહુમાન, હાથી ઘોડે દેઈ નિસાન;
 સુખાસણ પાલખી દીજીએ, વીનતિ કરી ઇહાં લેજીએ. ૪૩

(ઢાળ-લંકામાં આવ્યા શ્રીરામરે—એ દેશી.)

એહવો લેખ લખ્યો આવ્યો જ્યારેરે, સાહેબખાન
 સાહમો ગયો ત્યારેરે;
 કરી તસલીમ લ્યે ફરમાનરે, વાંચી જોલ્યો સાહેબખાનરે. ૧
 તેડયા શ્રવક દેઈ બહુ માનરે, દેખાડ્યું પાદશાહી ફરમાનરે;
 જોલાવે અકબર સુલતાનરે, કયહાં હીરજતિ કહે ખાનરે. ૨

મત કોઈ કરો મનમાંહિરે, ખુશી ખાદશા હે યોહોતજ ત્યાંહિરે;
 લેજો હીરકું તો હોય કામરે, લીજે હાથી ઘોડે બહુ દામરે. ૩
 દ્વિપયા પાદશાઈ અસ્યા લેખરે, મત જોર કરો કોઈ રેખરે;
 ખુશી હુઈ તો આવણા કીજેરે, નહિતર અહિં રહિણે દીજેરે. ૪
 યોડ્યા વાણીઆ સઘલા ત્યાંહિરે, તેડી ગુરૂનિં દ્યાવીએ આંહીરે;
 ખુશી ખાન થયો તેણી વારરે, વાત વણિગ કરત વિચારરે. ૫
 આપણુ હીરગુરૂ કને જઈએરે, વિચારી વાત સહુ કહીએરે;
 થયા શ્રાવક તવ હોંસીઆરરે, વહિલ્યો જોતરી તેણી વારરે; ૬
 ચંદ્રરાજ પરિખ મૂજો શેઠરે, ગાંધારમાં આંખ્યા નેટરે;
 નાનવિ કુંઅરજી જવેરીરે, આંખ્યા ભૂષણ વાગા પહેરીરે. ૭
 સંઘવી ઉદયકરણુ નર જેહરે, ખંભાયતથી આદ્યા તેહરે;
 ચારિખ વજીઓ શ્રી શ્રીમાળરે, આંખ્યા રાજ શ્રીમાળ
 ઓહસવાળરે. ૮
 સહુ ગંધાર માંહિ આવેરે, હીરનિં મોતિડેજ વધાવે રે;
 પૂજી પ્રણમી સુણત વખાણુ રે, પછે યોડ્યા શ્રાવક જાણુ રે. ૯
 આંખ્યું અકબરનું ફરમાન રે, તુમનિં તેડે દેઈ માન રે;
 શી જાવાતણી હવેં પેર રે, ઘટના કરે નર બહુ પેર રે. ૧૦
 એક કહિં તિહાં હીરજી ન જઈએરે, કિહાં છાના થઈનિં રહીએરે;
 એક કહિં એ કાંઈ ફંદરે, ન જાણીએ એ સ્યો ? દંડરે. ૧૧
 એક કહિં એ મહા મલેચરે, એહનિં નામિં હોય રેચરે;
 એહનિં દેસ્યે કુંણ જવાળ રે, પહેલું સોઈ વિચારો આપ રે. ૧૨

(ચોપાઈ.)

આપ વિચારે સહુકો ત્યાંહિ, મોટો પાતશાહ હુનીઆં માહિ;
 પાતશાહ બાબર હુમાઈ નંદ, અકબર ઋદ્ધિં જાણે ઇંદ. ૧

સોળ સહિસ ગજ જેહને ખારિ, ઐરાવણ સરિખા તે દ્વારિ;
 નવલખ હયવરકેરી હારિ, તરણિ અશ્વ સરખા તે ધારિ. ૨
 રથ રૂડા જસ વીસ હજાર, દિનકરરથથી અધિક અપાર;
 અઢારલાખ પાયગ પરિવાર, તોમરગુરજ હાથિં હથીઆર. ૩
 ચંદ્ર હજાર દીસે જસ હણિ, સોમકુરંગતણો તે વણિ;
 ખાર હજાર જેહને ચીતરા, વાઘ પંચસહિ જેહનિં ખરા. ૪
 સત્તર હજાર સકરા જસ લહું, બાવીસ હજાર ખાજજસ કહું;
 ઇગ્યાર હજાર ગવરી જસમાન, સાત હજાર તાની કરે માન. ૫
 કરણ સમો નહિ ઐર કોઈ દાન, ચક્રી સમો નહિ ઐર નિધાન;
 અકબરસમ નહિ કોઈ સુલતાન, તાન રાગ સમો નહિ તાન. ૬

(દુહા)

ગિધિના એ ગિધ જાનકિં, શેષ ન દીને કાન;
 મેર સહિત જગ ડોલહી, સુણી તાનસંગ તાન. ૧

(ચોપાઇ.)

તાની તાન કરેજ અપાર, પંચસયાં પંડિત તસ ખાર;
 પંચસયાં મોટા પરધાન, વીસ હજાર લેખધર નામ. ૧
 દસ હજાર મોટા ઉંખરા, આજમખાન સરીખા ખરા;
 ખાનખાના નિં ટોડરમદલ, શેખ અબુલ ફઝલ તે મદલ. ૨
 ખીરખલ નિં અતિમિતખાન, ખાન કુતુબદી સખળ શુમાન;
 સાહેબખાન મોટો ઉંખરો, ખાનશાહ સદા આવે ખરો. ૩
 તલાખાન કરે તસલીમ, કલાખાન નવ લોપિં સીમ;
 હાસમ કાશમ નવરંગખાન, શુજરખાન પામે બહુ માન. ૪
 પરવેજખાન પાતશાહાનિં સગો, દોલતખાન તે સાથિં લગો;

- નિળમુદીન ધહિમદ કહિવાય, શાહ સમસ્તી સાચો ન્યાય. ૫
 અનેક ઉંખરા અસ્યા અપાર, નાહના ઉંખરાનો નહિ પાર;
 અસ્તમેગ નિં કલ્યાણરાય, શાહા અકબરના સેવે પાય. ૬
 હુઆ પાતશા કેતી કોડી, પશ્ચિ નહિ અકબરશાહાની જોડી;
 અહિમદ મહિમદ શિકંદરજેહ, સુલતાન તારા કહીએ તેહ. ૭
 અદલાઉદ્દીન હુઆ જાસતી, વડોમદુદ્દર પૃથિવીપતી;
 બલખ પાતશા અતિહિં ઉદાર, જેહનિં સહેલી સોળહબાર. ૮
 તિલંગ બાબર હુમાઉ બુઆ, અકબર સરિખો કો નવિ હુઆ;
 અનેક દેશ લીધા જેણિ ચંગ, અંગ વંગ અનિંજ કલિંગ. ૯
 ગઉડ ચઉડ તિલંગ માલવો, સોરઠ દેશ જસ પોતે હવો;
 ગુજ્જર કુંકણ નિં મલખાર, દખ્ખણ દેશ જસ પોતિ સાર. ૧૦
 ખુરાસાન કાબુલ સુલતાન, ખાનદેશનો તે સુલતાન;
 લાટ ભોટ વાગઠ ભંભેર, કચ્છ દેશ જેણે કરિયું જેર. ૧૧
 કણુટિક માડ મેવાઠ, દૂરિ કર્યા જેણિં કુંખી ચાડ;
 જાલંધર દીપક નિં સિંધ, મોટા રાય કર્યા જેણિં બંધ. ૧૨
 મગધ દેશ કાસી નેપાલ, કોશલ દેશનો તે ભૂપાલ;
 અનેક દેશ તુજ પોતે બહુ, વિષમા ગઠ તે લીધા સહુ. ૧૩
 ચીત્રોડગઠ તિણેં દીધી દોટ, લીધો કુંભલમેરનો કોટ;
 પાવો જૂનોગઠ આશેર, જુતા કોટ વાજતે ભેર. ૧૪
 જેહનિં નગરી નગર અનેક, જેહનિં પાટણનો નહિં છેક;
 જલવટ થલવટ થઈ જવાય, અસ્યાં નગર કેતાં કહિવાય. ૧૫
 નાહનાં નગર વસેં બહુ ગામ, બોલે અકબરના ગુણગામ;
 નગર વેલાઉલ સાયર સાર, જેહનિં ફરતાં ચોગમ વાર. ૧૬

અનેક દ્વીપ જેહનિં પણિ કહું, તે પાછલિ જલ ફરતા લહું;
 મ્હેચ્છતણી રાજધાની ઘણી, તે સઘળી કીધી આપણી. ૧૭
 રતન સોવનના આગર જાણિ, રૂપું ત્રાંખું લોહની ખાણિ;
 સાતધાનની ખાણિ જસ હોય, જસ ઋદ્ધિપાર ન પામે કોય. ૧૮

સોળહજાર સુખાસણ સાર, પાલખીઓ જસ પત્તરહજાર;
 આઠહજાર દદામાં જોય, પાંચહજાર મદનભેર હોય. ૧૯

સાતહજાર શોભતી ધ્વજાય, પાંચ સહિસ ઘ્રદ બોલી જાય;
 ત્રિણ સહિસ વધદ જસ વડા, ત્રણયસેં મધપાકિ
 પરગડા. ૨૦

સહિસ ચોરાસી જસ તલાર, સોળ સયાં જેહનિં સૂતાર;
 બ્યાસી નર ભૂષણ તિહાં ધરે, બ્યાસી નરમર્દનીઆ સરે. ૨૧

ત્રિણયસેં પંડિત વાંચે શાસ્ત્ર, ત્રણિયસેં જસ વાગે વાજીત્ર;
 નમે ખાન મોટા ઉંખરા, સેવે હિંદુરાજ ખરા. ૨૨

સેવે બ્યત્રી નિં રજપૂત, સેવે મુગલા હબસીપૂત;
 રોમી રોહિલા ને અંગરેજ, સકળ ફિરંગી માનિ તેજ. ૨૩

ગરાસીઆ ચાલે સંઘાતિ, મહિતર કેરી કેતી જાતી;
 પાંડવ નૃત્યકરે નરકુંતાર; ભોધ કાવડિઆ પ્રતિહાર. ૨૪

મદ્દ ઘણા જસ ઝાઝા ફૂત, કળ્યું ન જાએ એ ઘરસૂત;
 મહીષપંચ સહિસનું માન, વીસહજાર જસ મોટા સ્વાન. ૨૫

કુર્કટ પારેવા નહિ પાર, પાપી વાગરી વીસહજાર;
 મંસલખી સ્યું જાણે ધર્મ, સાધતણી સ્યું રાખે શર્મ. ૨૬

કોસે કોસે તેહ પ્રસિદ્ધ, જેણે એક હજારો કીધ;
 ચઉદસે ચઉદસે હજાર કરે, ઉપરિ હર્ષુનાં સીંગડાં ધરે. ૨૭

પાંચસિં પાંચ તો સિંહ જોય, એકેક હજારે તે પાહણિ હોય;

એકે દાંતની દાઢા ઘણી, બળ ઋષિ દેખાડે આપણી. ૨૮
દસે ગાઉએ એક સરાય, કૂઓ એક કીઓ તિણિ ઠાય;

રોખ્યાં ઝાડ તિહાં અભિરામ, માની આપ જણાવે નામ. ૨૯
હરણ ચરમ નિં સીંગડા હોય, એક મહોર સોનાની જોય;

છત્રીસ હજારશેખનાં ઘરજ્યાંહી, એવું લહિણું કીધું ત્યાંહી. ૩૦
મોટા પાદશાહ એ દુરદંત, વૈરીના દેશ ઉપર જંત;

ચક્રવી દુખ પામિં નિજ જાતિ, ઊડે ખેહ પડી લહે રાતી. ૩૧
અસતી ઘૂક ખુસી તે હોય, તસકર લેણિયા હરખ્યા જોય;

ખેહિં ઢાંકયા સૂર નિં ચંદ, પોયણિ પંખીના મુખમંદ. ૩૨
આકાશે સૂર ઢંકાયો જસિં, પ્રતાપરૂપ સૂર ઉગ્યો તસિં;

યશરૂપી ઓ ત્યાંહાં કિઓ ચંદ, અકળગાજી જિસ્યો ગયંદ. ૩૩
સકળદેશના રાજાજેહ, છિદ્ર સૂરમાં દેખે તેહ;

મનસ્યું ચિંતે હોંસ્યે ખીઅ, દીસેછે અકળગની જીઅ. ૩૪
સંગ્રામિં જય એહનિં સદા, પાપથકી નવિ ખીહિં કદા;

ચિત્તોડ લેતાં પાત્યક થયું, એકે જીલેં ન જાએ કહું. ૩૫
લીધો ગઠ નવિ જાએ જસિં, ચંત્ર ઢીંકલી કીધી તસિં;

નાંખે ઉછાળીને પાહાણ, ગઠમાં પડતા હણે પરાણ. ૩૬
ગઠ તોહી લીધો નવિ જાય, બહુ માનવનો ખય તહિં થાય;

પાછો અકળગ ન દીએ પાય, વઢિં સખળ ચિત્રોડો રાય. ૩૭
અકળગ રહિં ગઠ ઘેરો કરી, મુગલ રહિં ગઠ પાછલિ ફરી;

ઊપરિથી મૂકે નર નાલિ, ઘણા પુરૂષ મરે સમકાલિ. ૩૮
ગજ ઘોડા માનવ જે મરે, તેહનિં ગઠ ખાઈમાં ભરે;

ઉપરિ શૂરનર આદ્યા જાય, પોળેં જઈ દીએ ઘણુ ઘાય. ૩૯

ઉપરથી નાંખે નર પાહાણ, હણે ઘણા પુરૂષના પ્રાણ;
અકબરશાહ પાછો નવિ વળે, ચક્રી ભરત જિમ

લડત ન ટળે. ૪૦

વઢે ગુમાની અકબરશાહ, ગઠ ચિત્રોડ ન લીધો જાય;
હિંદૂ તુરક ન આપે નમી, કરે ઉંબરા વાત તિહાં સમી. ૪૧
ખેટી માલ ગજ ઘોડે દેહ, વળો પાતશાહ ખિજમતિ લેહ;
મન મનાયું પાતશાહતાણું, માણસ મોકલ્યું ગઠિં આપણું. ૪૨
રાણાને જઈ કર્યો બુહાર, પૃથ્વી શિદ કરાવો ખુઆર;
દીજે ધિયા નિજ ખિજમતી ઘણી, વઢી સ્યું કરસ્યો પ્રભરેવણી. ૪૩
જઈમલ પતા પાસે પરધાન, દૂતતણા ખે કાખ્યા કાન;
કર્યા ફજેત દીધું અપમાન, તુજ પાદશાની નાહી સાન. ૪૪
માંગી ખેટી હસ્તી માલ, ન દેઉં મસ્તકતણા મુઆલ;
ધિય આપી જીવ્યું ધીઃકાર, ખોલ્યો હિન્દુનો અવતાર. ૪૫

(દુ ૧.)

એક પતિને વળી પાણિમું, રાખી શકે તિહાં રાખિ;
જે ઉતર્યું અધ પાઈકે, તે ન ચઢે નર લાખિ. ૪૬
ખાળ નનામું જીવવું. લડી સનામી લૂખ;
માથું જાળે નાકસ્યું, નાક મ જાસ્યો દૂક. ૪૭
એક નર મુઆ તે જીવીઆ, જસ કીરતિ જગિ સાર;
કીરતિ ખંડી થિર રહ્યા, ધીકતેનો અવતાર. ૪૮

(ઢાળ-વાસુપૂજય જિન પૂજય પ્રકાશો. એ દેશ .)

ધિગ અવતાર કહું નર તેહનો, જે રણિં કાયર થાય;
જા અકબર શાહનિં તું કહીજે, વઢવો ચોપટ ઘાય. ૪૯

- વળ્યો દૂત તે વચન સુણીને, આળ્યો અકબર પાસ;
કરણ દેખાડે કરજોડીને, પૂરવવાત પ્રકાશ. ૫૦
- ન દીએ ખેડી કેસી દમડી. દીએ જયમલ તુમ ગાલી;
લડે વિગર ચિત્તોડ ન આવે, વાત કરો સખ ખાલી. ૫૧
- સુણી પાતશાહ કોખ્યો ત્યારે, હલ્લાં કરે જ હકારે;
જ જાવા ન દીએ ગઠ માંહિ, કણનાં નાકાં ભારે. ૫૨
- મદ્દાફરી મહમુદીએ અન્ન, ચિત્તોડ માંહિ વેચાય;
તવ રાજા પરજા ગઠ માંહિ, આકળ બ્યાકુળ થાય. ૫૩
- રાણો ધૈર્ય ખમે નહિં ત્યાહરે, કહે મુગલનેં મિલિયે;
જયમલ કહે નવ મિલીએ રાજા, વહિ અગનિમાં જઈ બળીએ ૫૪
- તુમે જાઓ વઢસ્યું અમે એહસ્યું, રાખું ખ્યત્રી લાજ;
જેમલ પંતા રહ્યા રણ માંડી, છાંડી ગયો મહારાજ. ૫૫
- જાણે વાત અકબરશા જ્યારે, ત્યારેં પુરૂષ હકારે;
ગજ મોટા ગાજંતા ત્યાંહિ, પોળિં માથાં મારે. ૫૬
- ભાંજિ પોળિ ગઠ લેજ્યો જ્યારિં, હિંદૂ હુઆ હોસીઆર;
સોળ ઝમર હોય ત્યાંહાં મોટા, પાપતણો નહિં પાર. ૫૭
- અંદ્રા રૂપવતી રૂદ્રાણી, ચિત્રકોટની રાણી;
વીરમતી વાઘેલી બળતી, હોમે અગનીમાં પ્રાણી. ૫૮
- બહુ નારિ સુત સાથે દાધી, વર્ણવનાં દુખ લાગે;
મહા પાતિગ જાણીને પંડિત, કવિતા પાછો લાગે. ૫૯
- જયમલ પંતા ગજ અશ્વ હણીનિં, અકબર સામ્રાટ ધાય;
વઢતા કિમે ન પાછા ભાગિં, જો શત્રુખંડ એ થાય. ૬૦
- શાહા અકબર દેખી ખુસી થાએ, ક્યા લડતે દો ભાઈ;

- ન લડો ગઢ દેઉં તુમ પીછા, હુમા કેરી દુહાધ. ૬૧
- જયમલ પતા કહિં ન રહું વઢતા, પાછા પાય ન દેસ્યું;
નારી પુત્ર ગઢ માલ ગમાડી, જીવી કાહું કરેસ્યું. ૬૨
- શૂરપણું દેખી શાહા હરજયો, ઝાલો જીવતા દોય;
જયમલ પતા તે હાથિં ન આવે, વઢી શત ખંડજ હોય. ૬૩
- શાહા અકબર ગઢમાં જઈ પેસે, તામ કષાય અઘોરી;
ચિતોડકી મત કુત્તી છોડો, સખકું મારો ઠોરી. ૬૪
- મહાજન મિલવા કારણિ આવે, તે જમ ઘરિ પુહુચાવે;
હણી નારી ગઢ ચિત્રોડ કેરી, જે મોતીજ વધાવે. ૬૫
- પાડી કોટ લગાડેયાં મંદિર, સખળ પાપ તિહાં કીધું;
સુમ ખાએ ખવરાવે તેહના, પાતિગ લોક પ્રસીધું. ૬૬
- અસ્યો કાળ જગ સરીખો અકબર, કેહી પરિ તેહને મિલસ્યું;
જે જાઓ તે જાઓ ભાઈ, અમે તો પાછા ટળસ્યું; ૬૭
- અકબર શાહા ગઢ લેઈ વળીઓ, ગર્ભવતી એક નારી;
મારી ભોમિ પડી તે દીડી, દયા હુઈ મન મઝારી. ૬૮
- યા ખુદા મિં ખડા દોઝખી, કીની જોહોત ખુજગારી;
ઈસ કરણીથી ખીહસ્ત ન પાઉં, હોઈગી જોહોત જોઆરી. ૬૯
- કરડી આંગળી શીશ ધુણાવે, આગરેમેં જળ આવે;
ચિત્રોડ ગ્રહવા મહુરત આપ્યું, તે મહાતમા તિહાં જાવે. ૭૦
- કરી તસલીમ નિં વાત પ્રકાશે, કૈસા મૂહરત દીના;
સુણી પાતશા સુખમાં મારે, સુખ વાંકા તસ કીના. ૭૧
- વેશ પહિન કયા મહુરત દીના, કેતા ખુનમેં કીના;
મિં દોજખકા હુઆ વિલાગી, ઉસમિં ખાંટા લીના. ૭૨

આમો મિલ્યા કયા હુર્ષ ધરંતા, કયા ખૂબી તિં કીની;
દોઝખ કુંડી પીછિં પાવે, અવલ શિખ્યા મિં દીની.

૭૩

(દુહા.)

તુઝે તજરખ મિં દીઉં, મુઝકું દેગો ખુદાય;

તુઝકુંલી દેગા ખુદા, દોનૂ દોઝખ જાય.

પાપલીરૂ અકબર અર્યો, પામ્યો સખળ જગીસ;

દેશદેશના નરપતિ, આવી નામે શીશ.

(ચોપાઇ.)

સર્વ ભૂપમાંહિ તે વડો, કુંભમાંહિ જિ કામજ ઘડો;

કામધેનું ગવરીમાં જેમ, સકળ રાયમાં અકબર તેમ.

વૃક્ષમાંહિ કદપદ્રુમ જાણિ, પત્થરમાં જિમ હીરાખાણિ;

જલમાં નિરમળ ગંગાનાર, ત્યમ મુગળમાં અકબરમીર.

એહવો અકબર ચિહુ દિશે ફિરે, સકળ રાયને તે વશ કરે;

જીતી વાજતે પાછો ફરે, આવી આગરામાંહિ ભીતરે;

જયમલ પતાના ગુણ મન ધરે, બે હાથી પત્થરના કરે.

જયમલ પતા બેસાર્યા ત્યાંહિ, એસા શૂર નહિ જગમાંહી.

ગઢમાંહી પેસી નર બોલેહ, જયમલ પતાપગઢ હુમકું દેહ;

ન દીઉં ગઢ કરૂં સંગ્રામ, ખૂઝી જગમાં રાખું નામ.

એહવા જયમલ પતા જગિ જેહ, અકબરશાહના વૈરી તેહ;

શૂરપણાનો ગુણ તે લીધ, દરબાજે દોઈ મૂરતિ કીધ.

(ગાહા.)

કિં કામિની કિં કવિરસ, કિ સારંગ સરેણ;

મન તન લોઅણુ લગ્ગતિ, શીશ ધૂમંત ન જેણ.

ચિત્ત ચમકીઅ શીશ ધુણકીઅ, રોમિ રોમિ દલાસં;

તોહુ નિરશુણ પરશુણ લેઈ, મુખે ન ખો ખાસ.” ૨

મુખિં ખોલિં ગુણ અકબરશાહિ, જયમલ પતા વાધી શોભાય;

ગજ ઊપરિં ચઢાવ્યા દોય, આગરાગઢ દરખારિં જોય. ૩

પછે દેશ વળી જીત્યા સહૂ, મોટા ગઢ તે લીધા ખહૂ;

એક છત્ર નમે સહુ કાય, જીતિ સીકરી આવ્યા સોય. ૪

ફતે થઈ જીત્યાં સહૂ ગામ, તેણે સીકરી ફતેપુર નામ;

સોળ ગાઉગઢ ફિરતો હોઈ, પાસે કામર તલાવ તે જોઈ. ૫

ફરતો મોટો ગા ખાર, તેમાં મચ્છ તણો નહિં પાર;

વાડી વન ફરતા આરામ, નિ મોટું ફતેપુર ગામ. ૧૦

ચોરાસી ચઢતાંની હારિ, બેઠા જન તે કારોકારિ;

દીએ દાન દાતા મુખિ હસી, સ્વર્ગપુરી જાણું આવીવસી. ૧૧

તિહાં રાજ્ય કરે સુલતાન, સેવે મીર મુગલ નિં ખાન;

હાંકિં હરણ પગિ ખોડાં થાય, એ દુરદંત છે અકબરશાહિ. ૧૨

કેહી પરિએહનિં મિલસ્યો આજ, મિલતાં કેહી પરિરહિસ્યે લાજ;

એક કહિ મિલવો તે ક્યાંહિ, કાળ ગમાડે નારી માંહિ. ૧૩

સોળસયાં જસ અતેઉરી, સ્વર્ગપુરીથી આવી ખરી;

સખળરૂપ સખળા શિણુમાર, ગોરી ચંદવદન આકાર. ૧૪

(દુહા.)

એક સોનું બીજું સુંદરી, પુણ્યતણે અધિકારિ;

પરમ પુરૂષ પૂજ્યા વિના. ન લહે તે સંસારિ. ૧૫

- પુણ્યે લહીએ પદમિની, અતિ ગુણવંતી નારિ; ૨
 શીલવતી નિં સુંદરી, રમઝમ કરતી ખારિ.
 વસ ઘરિ ઘોડી હંસલી, નિં મૃગનયણી નારિ; ૩
 તે ઘરિ સદા અન્નુઆલડો, દીપક તેલ નિવારિ.
 ગોરી ગુણી અને પત્તલી, કોકિલકંઠી નારિ; ૪
 જોળસયાં સ્ત્રી ચંચલી, અકબર શાહને ખારિ.
 જુઆ તુરંગમ અતિ ધન, દેખીતાંઈ અમૂલ; ૫
 ચણિ ચંચલ ગતિ ગુણ વિના, ત્રિણે ન પામે મૂલ.
 અપલા નેત્ર અતુરા બહુ, અકબરશા ઘરખારિ; ૬
 સિંધુ સોરઠ મુલતાનની, માફદેશની નારી.
 ચાલી વખાણું સિંધની, મુંગ મરોઠી દેશ; ૭
 આછાં કાપક માલવે, કામીની માફદેશ.
 મગધ દેશની સુંદરી, નયણે તાકે બાણ; ૮
 આસો વરણી પત્તલી, પદમિનીતણે પ્રમાણ.
 પદમિની તસ પુહુર નિદ્રા, બે પહોર નિદ્રા હસ્તિની; ૯
 ચિત્રણી તસ ત્રિ પોહોર નિદ્રા, અઘોર નિદ્રા શંખિની.
 ધાશોર જીમે તે પદમિની, અધશોર જીમે તે હસ્તની; ૧૦
 શોર જીમે તે ચિત્રણી, સર્વે લખે તે શંખિની.
 ચાતળ કેસી પદમિની, લમરલ વેણી હસ્તિની; ૧૧
 લાંબી વેણિં ચિત્રણી, ટુંકે લટીએ શંખિની.
 પદમિની તે પુષ્પગંધા, વેલિગંધા હસ્તિની; ૧૨
 ચિત્રણી તે ચંપગંધા, મચ્છગંધા શંખિની.
 પદમિની પરભાત જાણે, દેખી દીપક મંદ; ૧૩
 હસ્તની લહિં કમળ વિકસે, ચિત્રણી ગોરસ ગંધ. ૧૪

પૂછી નારિ શંખિની, ભાળી મનની વાત;

થંડિલ ઠામ ફટણુ લગો, તવ બાણે પરભાત. ૬

નારિ અસી નહિ કો વળી, અકળર શાહ ધરખારિ;

ત્રિણી બતિની સુંદરી, સુખ વિલસે સંસારિ. ૭

(ચોપાઇ.)

કામભોગમાં ખૂતો એહ, કેહી પરિ આવી મિલસ્યે તેહ;

મિલ્યાવિના નવિ હોએ કાજ, સકળ દેશમાં એહનું રાજ. ૧૫

વિમલહરણ મોટો ઉવઝાય, તેજ ધરી બોલ્યો તેણિ ઠાય;

અવર વાત તે બેઠી રહી, હીર અકળરને મલબું સહી. ૧૬

આવક વડા તવ બોલે અસ્યું, સ્વામી હીર વિમાસો કસ્યું;

બૂઝવી તેહ લગાવો પાય, જિમ કેસી પરદેશી રાય. ૧૭

આગે હુવા જિમ હેમસરીદ, તિણે પ્રતિબોધ્યો કુમરનરિદ;

બખ્ખલદ્દસૂરીતણે પસાય, અંબ રાય જૈન તે થાય. ૧૮

અસ્યાં વચન સુણુતો જવ હીર, હીઅડે હરણ્યો સાહસ ધીર;

નવિ ઉસરીએ પાછા આજ, જઈ જિન સાધુ વધારું લાજ. ૧૯

તિહાં પ્રતિષ્ઠા કરવી જેહ, વિમલહર્ષનિં ભલાવી તેહ;

કરી પ્રતિષ્ઠા તુમે આવજો, તુમ ધોરી અમ આગળિ થજો. ૨૦

અસ્યું કહી સજ હુઓ દયાલ, એડલે આન્યો તિહાં જગમાલ;

કહે મુજનિં ગછ માંહે લીઓ, કે અકળરનિં ઉત્તરદીઓ. ૨૧

સઘજે વાત વિમાસી તામ, હવડાં છેડ્યાનું નહિ કામ;

કલેશીઓ લઈ લીધો માંડિ, દિયે શિક્ષા મમ વઢજે ક્યાંડિ. ૨૨

અસ્યું કહી મુહૂરત ગ્રહી સાર, ગંધારેથી કર્યો વિહાર;

શકુન સંચ ભલો તિહાં થતો, જિમણો ગજ આવે ગાજતો. ૨૩

કહે તુજ મહિમા જગ ગાજસ્યે, મુજ દેહી પરિં જસ વાધસ્યે;

ગજપૂજા જિમ પામે બહુ, તિમ તુમનિં જગિ પૂજે સહુ. ૨૪
નકુલ બોલતો જિમણો જાય, તેહ વિચાર કહે તિણિઠાય;

મુજ આગણિ જિમ લાજે અહીં, દુર્જન નાસે તુમથી સહી. ૨૫
કુંકુમટોડર સહિત પણિ ગાય, કહિં મુજ પરિં મુનિવર પૂજાય;
કુંલ એક ભર્યો તે નીર, નિરમલ કીરતિ હોસ્યે હીર. ૨૬

અથવા માહુરી પેરે જોય, સંપૂર્ણ ઋદ્ધિ તાહરે હોય;

શકુનસાર લહી સંચરે, ચાંચોલ ગામ માંહિ રહિવું કરે. ૨૭
જંબૂસર ધુઆરણુ જ્યાંહી, નદીમહી તે ઉતર્યા ત્યાંહી;

ગાજ બોલે નદીનાં નીર, આજ પવિત્ર કરે ગુરૂ હીર. ૨૮
ઉતર્યા મહીને પોહોતા સહી, વડલી ગામે આવ્યા વહી;

ખંભાયતી-સંઘ તિહાં પણુ જાય, હીર ગુરૂના વદે પાય. ૨૯
શાસનદેવી અધિષ્ઠા જેહ, રાતે વંદન આવી તેહ;

કંકૂ મોતી હાથે ગ્રહી, હીર ગુરૂને વધાવ્યા સહી. ૩૦
કહે દેવી મુખ સાંભળી હીર, પૂર્વ દિશિ અકળર ગંભીર;

તુમનિં ઇચ્છે છે તે અતી, જિમ ભરતાને ઇચ્છે સતી. ૩૧
જાઓ વેગિં હીરસૂરિંદ, વધે લાજ જિમ દુતીઆચંદ;

સુણી વાણીને ચાટ્યા વહી, સોજીતરામાં આવ્યા સહી. ૩૨
માતરમાં આવ્યા મુનિરાય, બારેજ માંહી કીધા પાય;

અમદાવાદ નગર છે જ્યાંહિ, હીરમુનિ પછે આવ્યા ત્યાંહી. ૩૩
અનેક શ્રાવક સાંહુમા જાય, રથિં બેસી રંભા બિજાય;

ગજરથ અશ્વ પાલખી બહુ, ચાચક જન મિલીઆ તિહાં સહુ. ૩૪
બહુ આડંબર તિહાંકણિ થાય, સાહેબખાન તવ સામો જાય;

- હીરગુરને લાગોપાય, કહે તુમકું તેડે પાતશાહ. ૩૫
- અમ્યું વચન તિહાં ખાનિં કહી, રાજનગરિ તેડી ગયો સહી;
સુહસ્તિમરિને સંપ્રતિરાય, સાહિબખાન તેડી તિમ જાય. ૩૬
- મૂંકયાં મોતી મણિ ને હેમ, હીર ન ધરતો તિહાંકણિ પ્રેમ;
ખાન કહે એ દયો તુમ ઋષિ, ચઢવા દયો ગજ રથ પાદખી. ૩૭
- રાક રૂપેયે લિયો હજાર, પડે ખરચી જોઈએ આહાર;
લેખું આદમી પુંઠિ સહી, ભેટો દિલ્લીપતિનિં જઇ. ૩૮
- પૂરવિં મેં ખુરાઇ કરી, તે તુમ હવિં મ જોજો ફરી;
કહ્યું ભલાઈ કરજો તુમે, બોહોત ફિરી કયા કહીએ અમે. ૩૯
- મેઘપરિ કરજો ઉપગાર, ચંદન સરિખા હોજો સાર;
જે કુઠાર કાપી ઢગ કરે, તેહનો મુખ ગ ધાતો શરે. ૪૦
- હીર કહે જે હોય ફકીર, તેહનિં સરોખા ચંદન તીર;
ખમે ગાળી ફરી નવિ દેય, મારે તેહજ સાધ ખમેય. ૪૧
- ખંધુકમૂરિના શિષ્ય પાંચસેં, ઘાણિ પીલ્યા મન ઉલ્હસેં;
ખંધકતણી ઉતારી ખાલ, સુકોશલ શિરિ વાઘિણિ ફાળ. ૪૨
- મેતારચતું વીંટયું શીશ, દ્રઢપ્રહાર મારે નહિં રીસ;
પુત્રચિલાતી તન ચાલણી, અર્જુનમાલી સમતા ઘણી. ૪૩
- રોગઇહાસે સનતકુમાર, ભૂળેં ઢંઢણ સમતા સાર;
ગયસુકુમાલ શિરિં અંગાર, પણિ નવિ કીધો કોપ શગાર. ૪૪
- કુરડ અનિ અતી કુરડહ જોઈ, કોપી નગરમાં પુહતા દોઈ;
સૂઘો રાહ રાખે નર જેહ, પરનિં દુખ નવિ દેતો તેહ. ૪૫
- સાધ કરે જગિ પર ઉપગાર, જિમ તરૂ ફૂલ્યો અંખસુસાર;
છાયા ફળે દેઇ સુખી કરેહ, એહવો રાહ અમારો એહ. ૪૬

(ઢાળ-પદ્મથરાય વિત૦—રાઘ માર.)

રાહુ અમારો દુઃકર જગમાં જાણીછરે, નહિં પરપ્રાણી ઘાત;
સંયમ તપ ચિહ્ન લેહે ધર્મ આદર્યોરે, દેહી જિન ધર્મ ન થાત.
ભાષે હીરજીરે. ૧

દેહી અન્ન વિના તે કેહી પરિથિર રહેરે, કિમ લોજે અમે આહાર,
મધુકરની પરિં ઉદરપૂર્ણાં અમો કરૂંરે, નહિ દુખ પુખ
લગાર. ભાષે ૨

કરૂં ગોચરી નહિં ખરચરી ખાનજીરે, રગતતણો નહિં આહાર;
રગતપણું તે દોષ ટાળવા કીજીએરે, જિમ લહીએ ભવપાર. ભા. ૩
નાના પ્રકાર વિષય જે રગતપણું ધરેરે, કસ્યું કરે દીક્ષાય;
કામ ભોગની વાંછા જગમાંહિ જે કરેરે, તેહનો સંયમ
જાય. ભાષે ૪

સદ્ધા શોભાગી જગમાં જિન તેહનિ કહેરે, જેહનિં ઋદ્ધિ અનેક;
છતા ભોગ છાંડીને સંયમ આહરેરે, મોટો તાસ વિવેક. ભા. ૫
થ્રહી વરતને વંછે ભોગ ઇદ્રિતણોરે, ધરે નારિ પરિ પ્રેમ;
માન બ્રહ્મ જગમાંહિ હોઈ અતિ ઘણુંરે, જિમ જગમાં રહે
નેમ. ભાષે ૬

રાજમતીએ વાર્યો તિહાં રહિનેમજીરે, તુજથી રૂડા સાપ;
અગંધન કુળના ઉપના તે અગિનિ ભજેરે, વિષ છંડયું ન લે
આપ. ભાષે. ૭

તુજ ધિઃકારો છંડયો સ્વાન પરિગ્રહેરે, તુજનિં રૂડો મરણ;
કુંડરીકની પરિં પડયો નગરમાંરે, તિહાં નહિ કેતુ
શરણ. ભાષે ૮

જ્ઞાન અંકુશિં કામ કરીને વાળતોરે, નિજ મન આણે કામિન્ન.
અપર સાધ એણી પરિં મનને વાળવુરે, વસીએ શિવપુન્ન
ગામી. લાખે.

(સોપાઈ,)

હીર કહે જે મુનિવર હોઈ, ખાવન ખોલ છંડે નર સોઈ;
ઉદ્દેશિક આહાર છંડેહ, વેચાતો આણ્યો નવિ લેહ. ૬
નિત્ય પિંડ નવિ હોઈયતી, આટલુંજ લેવું ઉણો નહિં રતી;
સાંહમું આણ્યું તે નવિ લેહ, નિશિલોજન કહીએ ન કરેહ. ૭
સનાન સુગંધ લગાડે નહિ, પાસે પુષ્પ ન રાખે કંઈ;
ગોળી ગૃહસ્તનું ભાજન છંડી, વળી ન લીજે રાજ્ય પિંડ. ૮
દાનશાળાએ ન લેવું દાન, મર્દન તેલ નહિ અમ ખાન,
દંતસમાઈ નહિ તિહાં મસી, મુખ જોવા ન ધરું આરસી. ૯
સમાધિ ગૃહસ્તનિં પૂછું નહિ, ઘૂત સોગંઠે રમવું નહિં;
છત્રાદિક નવિ શિર આદરે, વાણુડી સોયયતી પરિહરે. ૧૦
અગનિ આરંભ તે નવિ કરું, શય્યાતર પિંડ નવિ વાવરું;
પદ્યંગ ન જોસે માંગી મને, ઘર વચિ બઘસિ આહાર નહુ જમે. ૧૧
ઉગટણું અંગે નવી કરે, ગૃહીવેચાવચ નવિ આદરે;
જાતી જણાવી ન લીએયતી, અખોલ દુખોલ ન ભખતો રતી. ૧૨
રોગે પીડયો મુનિવર જેહ, સગાનું શરણ ન વાંછે તેહ;
મૂળા આહું કંદ ન ખાય, શેલડી ખંડ તજે ઋષિરાય. ૧૩
મૂળ ખીજ ફળ સચિત અનેક, ન દ્યે સાધ જે ધરી વિપેક;
સંચલ મીઠું ખાણિતું જેહ, સિંધવ ખારો ન લીએ તેહ. ૧૪
વસ્ત્ર ન ધોવે અંજન નહિં, બળ અરથિ નવિ જમતો કહિં.

- બળવિકરણ ઋષિ રેચ ન લેહ, ગાત્ર ટાયકા નહુ મોડેહ. ૧૦
 ચળી સાધ ન કરે શિણુગાર, નિગ્રંથીમાં ઋષિ જે સાર;
 જે લઘુ ભૂત વિહારી હોઈ, આવન જોલ છાંડેવા સોઈ. ૧૧
 આશ્રવ પાંચ છાંડ્યા છે યતી, ગુપતિ ત્રિણ્ય રાણિં વળી અતી;
 છ કાયતણો તે રાખણહાર, આતાપનાનો જે લેણાર. ૧૨
 શીત કાલિ ચીવર પરિહરે, ચઉમાસે પૃથવી નવિ ફરે;
 બાવીશ પરિસહ જીતે સોઈ, એહવા સાધ તે દેવતા હોઈ. ૧૩
 કેતા મોખ્ય ગયા ને જસ્યેં, કેતાને સુરપદવી થસ્યે;
 દશવૈકાલિક માંહિ કહ્યું, તૃતીય અધ્યયન માંહિ લહ્યું. ૧૪
 અસ્યો રાહ અમારો વળી, પર દુખથી રહું પાછા ટળી;
 સુખ થાએ તો કીજે સહી, નહી કર વાટિં ચાહું વહી. ૧૫
 એણે વચને હરજ્યો તિહાં જ્ઞાન, પાતશાહને હજ્યો ફરમાન;
 બડા ફકીર બડી હૈ બાત, દુનીઆં દામન પકડે હાથ. ૧૬
 બડી ફકીરી ઇસકી સહી, મેં કછુ બાત ન જાએ કહી;
 વિકટ પંથ ધરી એહુ ચલે, જાણું પાતશા જબ એ મિલિ. ૧૭
 અસ્યું ફરમાન લખે તસ કાય, હીરને જોલાવા તખ જાય;
 મળ્યા પુરૂષ ઉન્નતિ બહુ થાય, વાજે ભાંભા ગંધપ ગાય. ૧૮
 શકુન જોઈ તિહાંથી સચરે, ઉશમાપુર આવેલું કરે;
 સોહલા હાજીપુર વળી જ્યાંહિ, આન્યા જોરીસાણા માંહિ. ૧૯
 ફકીમાંહિ ગુર પગલાં કરે, વીસલનગર ભણી સંચરે;
 મૂક્યું વામઘ્યું વિચિમાંહિ, આન્યા વેગિં પાટણ માંહિ. ૨૦
 અંચાસરો જિન પારશ્વનાથ, જોહાર્યા પ્રેમિં જોડી હાથ;
 બિમિં ભુવન ઝાઝેરાં ત્યાંહિ, જે લાખ બિંબ જોહારિ ત્યાંહિ. ૨૧

- ધર્મક્ષેત્ર પાટણ કહેવાય, તેણું થાનકિં આવ્યા ગુરુરાય;
 વિમલહર્ષ આવી તિહાં મળે, સકળ સંઘ મનોરથ ફળે. ૨૨
- વિમલહર્ષ મોટો ઉવઝાય, શ્રીમાલ ગુજ્જર તે કહેવાય;
 અચંડ કાયા અપકવણું, જ્ઞાનીરૂપ માનવ મનહણું. ૨૩
- આગળથી નર તે સંચરે, સેનાની પરિં મોહારેં કરે;
 પાંતરીસ સાધને પુઠિ લેહ, વિમલહર્ષ વેગિ આલેહ. ૨૪
- શ્રીગુરુ પાટણથી સંચરે, સિદ્ધપુરે આવેણું કરે;
 વિજયસેનસૂરી પાછા વળે, ગુજ્જર સંઘ મનોરથ ફળે. ૨૫
- હીરમુનિ આગળ સંચરે, રોહ સરોતર લાણી ઊતરે;
 સહિસાઅરજુન બીલ કહેવાઈ, આવી લાગા હીરને પાય. ૨૬
- તેડી ઘરિ પોતે સંચરે, આઠે નારી લુંછણું કરે;
 આગળ અશ્વ પાલખીઓ ધરે, દયો ઋષિ અમ તુમ આતમ તરે. ૨૭
- મહા પાપી નવિ જાણું મર્મ, કહીએ ન કીધો સાચો ધર્મ;
 તુમ દરસણુ પુણ્યે અમ થયું, પૂરવ પાપ અમાઈ ગયું. ૨૮
- હીર કહે ફળ હવુંજ અપાર, અમ લેવાનો નહિં આચાર;
 સહિસાઅરજુન કહિ પછે ઘણું, દુધદહીં ધી
 દયો અમતાણું. ૨૯
- બોલ્યો હીરમુનીશ્વરયતી, રાજપિંડ નવિ કલપે રતી;
 રખ્યા તુમે કરોછો ઘણી, તુમ પ્રાપતિહોએ પુણ્ય તણી. ૩૦
- મોટો દાન દીએ એક રાય, વનચર જીવ ન દેવો ધાય;
 અનાથ તણે નવિ હણવો કદા, એહ અગડ તુમ પાળો સદા. ૩૧
- સહિસાઅરજુન બોલ્યા તામ, ધર્મ તુમારો કહો અભિરામ;
 કર્યું આદરો છંડો કર્યું, હીર મુનિ તવ લાખે અર્યું. ૩૨

છજીવહ અધ્યયન તું જોય, સૂઘો સાધ જગ માંહિ હોય;
 છ જીવને તે ઓળખે, રાખે જીવ સચિત નવિ લખે. ૩૩
 પૃથ્વી પાણી તેઉ વાય, વનસપતી છટ્ટી ત્રસ કાય;
 એ ખટ કાય મુનિ નવિ લખે, અગ્ર મૂળ તે બીજનિ રખિં. ૩૪
 પેરબીજખંધ બીજહ જેહ, બીજરૂહને ઓળખે તેહ;
 સમૂર્છિમ ઉગતો સદેહ, આઠ લેહ ત્રસકાયના લહે. ૩૫
 અંડયા પોત જરાઉઆ બાણી, રસયા કહીએ ચોથી ખાણિ;
 સંસેમા સમૂર્છિમા જોઇ, ઉવવાઇ પરસેવે હોઇ. ૩૬
 ઈમ છ કાય ઓળખતો યતી, આરંભ ન કરે ન કરાવે રતી;
 કરતાં અનુમોદે નહિ કદા, પહેલું વ્રત ઇમ પાળે સદા. ૩૭
 બીજું વ્રત મુનિ અંગે ધરે, કોધે જીહું નવિ આદરે;
 લોભે ભયે હાસિં નહિ કદા, માને મૃષા ન જોલે સદા. ૩૮
 ત્રીજું વ્રત તે અંગિ ધરે, દાન અદત્તા નવિ આદરે;
 ગામ નગર રાનથી તું જોઇ, થોડું ન લીએ અણુદીધું સોઇ. ૩૯
 ચોથું વ્રત ત્રિહુ લેહે ધરે, દેવ મનુજ તિર્યંચ પરિહરે;
 ફરતી શીલતણી નવ વાડિ, કામ રૂપ નવિ પમ્પસે ધાડિ. ૪૦
 પરિગ્રહનો નર કરતો ત્યાગ, થોડો ઘણો નહિ જોવે રાગ;
 સચિત અચિત નવિ રાખે જેહ, સાધ તણે પંથે કહું તેહ. ૪૧
 પાંચમું વ્રત ઇમ પાળે સદા, છદ્દે નિશિલોજન નહિ કદા;
 અસાણ પાણુ ખાઈમ સાઈમા, આધહુઈ તે નિશિ દયે કિમા. ૪૨
 પૃથ્વી પાણી તેઉ વાય, વનસપતી છટ્ટી ત્રસ કાય;
 વિરાધના એહની નવિ કરે, સૂઘો પંથ જિકે આદરે. ૪૩
 લીંટી ન કાઢે ધરણી કહીં, જળના જીવ વિરાધે નહિ;

વસ્ત્ર ન આંખળે તડકે ન ધરે, અગનિનો સંઘટ નવિ કરે. ૪૪
નવિ ઓદહુવે લકકડ નવિ ધરે, અગનિને પરગટ નવિ કરે;

વીજળી પાને ન ઘાલે વાય, પુંજળી વસ્ત્ર વારે ઋષિરાય. ૪૫
નવિખૂંટે વૃક્ષતું પાનડું, બીજ અંકુરે સહી નવિ અડું;

ત્રસકાય કીડી કંથૂઆ, પૂજે ડીલે ગઢયા જે જૂઆ. ૪૬
પાટી પાટલે કંથૂ જીવ, પૂજી એક થળે મુકે સદીવ;

જયણા કરતાં પુણ્ય હોઈ બહુ, અજયણાએ બૂડયા નરકહું. ૪૭
તેહનાં ફળ કહુઆંછે અતી, નવી આદરતો સૂધો યતી;

સકળ વસ્તુ માંહિ જયણા કરે, હીર કહિ જગિ ઋષિ તે તરે. ૪૮
(ગાથા.)

કહંચરે કહંચીકે, કહંમાસે કહંસચે;
કહં ભુજંતો ભાસંતો; પાવકમ્મ ન બંધેઈ. ૧

જયંચરે જયંચીકે, જયંમાસે જયંસચે;
જયંભુજંતો ભાસંતો, પાવકમ્મ ન બંધેઈ. ૨

(ચેપાઈ)

ઈસી દયા પાળે નર-તેહ, લણ્યા ગણ્યા પંડિત નર જેહ;
અજ્ઞાની નવિ જાણે ભેદ, તે શ્યું પાતિગ કરે નિખેદ. ૪૯

સુણતાં ભુંડું રૂડું લહે, ભુંડું છંડિ સખરૂં ગ્રહે;
પોતાનાં પાતિગ જ્યય કરે, કેવળ લહી સિદ્ધગતિ વરે. ૫૦

શાતાનો અરથી જે હોઈ, મોક્ષનગર નવિ પામે સોઈ;
સૂઈ રહે નાંખે બહુ વારિ, ધોવું તેહને સદ્ગતિ વારિ. ૫૧

તપ સંયમ ને સરલ સમતાય, પરિસહને જીતે ઋષિરાય
સુમતિ શુપતિથી સદ્ગતીવરે, છેહકે ચેતે તોહી તરે. ૫૨

અસી દેશના રાયે સુણી, કરી પ્રસંશા ધર્મની ઘણી;
 અકલવંત જગિ અકળાર મીર, સાચો જાણી તેડયો હીર. ૫૩
 કરે અગડ તિહાં પલ્લિરાય, વિણ અપરાધે ન દેઉં ઘાય;
 સદાય સાધના પ્રણમું પાય, હીર નામ જપુંજ સદાય; ૫૪
 પ્રતિજોધી ગુરુ સંચરે, આળગઢે પ્રયાણુહ કરે;
 જાત્રા કરવા જિનવર તણિ, ચઢયો હીર આળગઢ લણી. ૫૫

(દુહા)

ગઢ આળુ નવિ દ્રસિયો, ન સુણ્યો હીરનો રાસ;
 રાણુકપુર નર નવિ ગયો, ત્રણ્યે ગર્ભવાસ. ૧

(ચોપાઈ)

મહા તીર્થ તે મોટું લહી, હીરમુનિ તિહાં આવ્યા વહી;
 ગઢ આળુ ઉપરિ ઋષિ ગ્રહે, કર્મ પાતળાં તિહાંકણે પડે. ૫૬
 દેવલોકથી દેહરાં સાર, ધ્વજા ઉપરે કરે વિચાર;
 ઋષલભુવન શોભે તે અશ્યુ, તે આગળ તુમ સુરંધર કર્યુ. ૫૭
 હીરવિજયસૂરિ આવ્યા તહિં, પછઠા તે જિનમંદિર મહિં,
 પરદગ્યણા તિહાં પ્રેમે કરે, ચઢો મેર પાછળ જિમ ફરે. ૫૮
 આદિનાથ જિન જીવાર્યો ત્યાહિ, ધનપાલ પંચાશિકા કહિ જ્યાંહિ;
 ચેપ્રવંદન કરી ઉભાથાય, દેઉલ દેખી હરણ ન માય. ૫૯
 વિમલ ઘોડે હીઠો અસવાર, જાણે ઈંદ્ર રૂપ અવતાર;
 હીર પ્રશસે વારંવાર, વિમલપ્રળંધ સુણો નર સાર. ૬૦
 (હાળ-મગધ દેશકો રાજા-એ દેશી-રાગ સારંગ.)
 વિમલ પ્રળંધ સુણો નર સહુએ, લહિરમહેતો પરધાન;
 વીરકુંવર હુઓ જગિ તેહને, ઘે નરપત ગહુ માન;

હોજગમાં વિમલવડો નરરાય.

૧.

વિમલ તે વીરતણો સુત હોઈ, વીરમતી જસમાય;

રાજા ભીમતણો તે મંત્રી, વિમલ તે જગવિખ્યાત હોજગ. ૨
દંડ મંત્રીએ ભીમ લ'લેયો, વિમલ લીએ તુજ રાજે;

ગજ હસ્તી નર આયુધ મેળે, વઢવા કેરાં સાજેહો. હોજગ ૩
તુજને શીશ ન નામે કહીએ, જિનપ્રતિમા તસ હાથિં;

નિત્ય પ્રણામ કરે છે તેહને, માયા કરિ તુમ સાથિંહો. જગ ૪
રાજા રીસ ભરાણો ત્યાહારે, સકળ સુ ૮ નર કોપે;

વિમલ મંત્રી સિંહ સરિખો આવ્યો, કો નવિ લઢ્યા લોપે

હો. જગ ૫

નરપતિ કપટ કરી તિહાં બોલ્યો, તુમ ઘર મંત્રી જોસ્યું;

વિમલ કહે નૃપ હવડાં આવો, અમો પવિત્ર અતિ હોસ્યું

હો. જગ ૬

તામ ભૂપ સમકાળે ઉઠ્યો, સાથિં સહુ પરિવારો;

પ્રથમ પોણિ માંહિ નૃપ પછ ઠો, દીઠો ગજ હિંસારો;

હો. જગ ૭

બીજી પોણિ માંહિ નૃપ પછ ઠો, દીઠો રથ હથી રો;

જિણુ જીવ રખી નાણિ ઘણેરી, સુલટતણો નહિ પારો;

હો. જગ ૮

ત્રીજી પોણિ માંહિ નૃપ આવે, દીઠી વૃષભાહારિ;

નૃપ ચિંતે સહી પડ્યા ખલેડે, કિહાં લ્યા એણે ઠારિ;

હો. જગ ૯

ચોથી પોણિ માંહિ નૃપ પછ ઠો, વાજિત્ર વાજે અનેક;

પંચમી છટ્ટી પોળિ પમ્પઠો, ભૂમિ તણા નહિ છેક હો. જગ ૦ ૧૦
 સાતમી પોળિ માંહિ જવ પમ્પઠો, ધુવે પૂતળી પાય;
 નારી પૂતળી સમજ ન પડતી, હુએ અચ્છે રાય
 હો. જગ ૦ ૧૧

જિનદેહરાસર ભીમ જુહારે, આમર છત્ર બહુ દેખે;
 મંત્રી રાજ લીએ સહી માહરં, હું કુણ એહને લેખે
 હો. જગ ૦ ૧૨

લોજન ભગતિ કરી નૃપકેરી, પહિરાવ્યો પરિવારે;
 ભીમ વળ્યો ઘરિ આવી ચિંતે, પામ્યો નવો અવતારો
 હો. જગ ૦ ૧૩

દંડ પ્રધાનશ્યું વાતેં બમ્પઠો, કહો કેહી વિધિ કીજે;
 મંત્રી કહે નૃપ વાઘ છોડી જો, કપટિ એ મારી જો
 હો. જગ ૦ ૧૪

છોડયો વાઘ નૃપેં પાટણ માંહિ, બીહકિં પુરજન નહાસે;
 વિમલેજમ્પ તસ ઝાલી બાંધ્યો. બમ્પઠો નૃપનિ પાસે હો. જગ. ૧૫
 પછે વળી એક મદલ વકાર્યો, આવ્યો સભાજ માંહિ;
 કહે મુખ્ય કોણ સુભટ નર તાહરે; મોકલ વઢવા આંહિ;
 હો. જગ ૦ ૧૬

ભીમ કહે તુજ વિમલ વિના જો, કોણિં ન ભૂત્યો જાય;
 ઉઠી વિમલેં વેગિં બથાવ્યો, નાંખ્યો ઝાલી પાય હો. જગ. ૧૭
 ક્રીધાં કૂડ વળી જવ જામ, ચિંતે મંત્રી રાય;
 હાહિરતણા વારાનું લેખું, માગે તેણે ઠાય હો. જગ ૦ ૧૮
 અખન કોડિ સોવન ધન આપો, કેકરો આવી લેખું;

મંત્રી કહિ એ ધરથી કૂડા, મૂકું એહ ઉવેખું હો. જગ. ૧૯
 સોલસયાં સાંઠિ સોવન ભરિયા, સકળ ઋદ્ધિ પરિવારો;
 અરવેં શૂર સુલટ તે ચઢીઆ, સાઠા પાંચ હજારો; ૨૦
 દસ હજાર પાયક પરવરિયા, ગજ આગળથી ગાળે;
 વિમલ મંત્રી ચઢ્યો હય ઉપરિ, લ ભા ભેર બહુ વાળેં;
 હો. જગ. ૨૧

લીમતણે જઈ શીશ નમાવે; પૂઠે દીએ તવ રાય;
 મુજને દીધી અરી મ દેસ્યો, એમ કહી મંત્રી જાય;
 હો. જગ. ૨૨

ચંદ્રાવતી નગરી ભણી ચાલ્યો, ઋદ્ધિ અનંતી પામી;
 ચંદ્રાવતી નગરી નૃપ બીહનો, મર્ણુ લહે હુમો જામી
 હો. જગ. ૨૩

(૬૬.)

વિમલરાય બઈ ઠો તહિં, મળી સુલટની કોહિ;
 સકળ દેશ લીધા સહિ, નહિ કો વિમલની જોડી. ૧

બાર રૂમ લીધા સહિ, અસુર નમાવ્યા પાય;
 મુગલા હુબસી કાબલી, વિમળતણા ગુણગાય. ૨

બંધી ક્યો જેણે બંડીઓ, લીમ દીએ બહુ માન;
 સાત છત્ર ચામર દેઈ, ચોકલ્યા જેણે પ્રધાન. ૩

ત્રાણ્ય દેવી પરગટ હુઈ, અંબાઈ તૂસેઈ;
 પંચ કોસ બાણજ વહે, સિંધનાદ આપેઈ. ૪

પદમાવતી ગજ વીસનું, આપે પ્રાકમ સાર;
 ચક્રેશ્વરી લગ્ની દીએ, તૂડી વિમલ કુમાર. ૫

વિમલે લચ્છી બહુ વાવરી, શેત્રુંજે સંઘવી થાય;
ગઢ ગિરનારે જઈ કરી, આઠ્યા વિમલ સુરાય.

૬

(ઢાળ-ગિરજા દેવીને વીનવું રે.—એ દેશી)

રાય વિમલ સુખ ભોગવેરે, એક દિન સુપન લહેય;
અયવર કાને તે ઝાલીઓરે, જઈ ગુરૂ સાય કહેય.
સુણતો વિમલ તે રાજીઓરે.

૧

શ્રી ગુરૂ કહ્યું નૃપ સાંભળોરે, કહે સંતાન સુસાર;
કે કાંઈ કામ કરો વડુરે, કે તીરથઉદ્ધાર. સુણતો.
સુણતાં હરખીઓ નરપતીરે, ભાળે ધર્મકથાય;

૨

ગુણ એકવીસ હોય જેહમારે, સાધે મુગતિઉપાય. સુ.
તત્ત્વ ત્રણ સૂઘાં ધારીઓરે, ધરીએ વરત સુખાર;

૩

ચઉદ્દે નિયમ સંભારીઓરે, મકરો અભગ્યજ આહાર. સુ.
પાપ અઢારે વિવરી કહ્યારે, વિમળ ગળે તવ આંખિ;

૪

સ્વામી આલોચણુ દીજીઓરે, દુરગતિ પડતો રાખિ. સુ.
પાતિગ કરી હું થાકો સહિરે, તું મળીઓ ગુણવંત;

૫

પહિલાં જીવ ચેત્યો નહિ રે, તુમે તારો ભગવંત. સુણ.
તુમ આલોચણુસી દીઉરે, પાપતણુ નહિં પાર;

૬

ખાડ્યાં નગર ઉઝડીઓરે, ખાલ વિછોહ સંહાર.

૭

વળી સિદ્ધાંત માંહિં દંમ કહ્યુંરે, શૈવતીરથ નર જ્યાંહિ;

કીજે થાપના જિનતણીરે, પાતિગ છૂટે ત્યાંહિ. સુગ.

૮

મહિમા સખળ વખાણીઓરે, અરુણદાયલગિરિ જેહ;

તાપસ શૈવ ઘણા રહેરે, જૈનભોમિ કરે તેહ. સુણ.

૯

ધર્મઘોષને પાય નમીરે, વળીઓ મન ઉદ્ધાસ;

અર્ધુદાયલે' નૃપ આવીઓરે, કીધા ત્રિણ્ય ઉપવાસ. સુ. ૧૦
તૂઠી અંગિકા તિહાં સહિરે, વર માગ્યા તિહાં દોય;

જિનપ્રાસાદ સોહામણારે, એક પુત્ર મુજ હોય. સુણતો. ૧૧
એક વાનું નૃપ માગીએ રે, કે સુત કે પ્રાસાદ;

વિમલ વિચિત્રચણુ કહ્યું ઘણું રે, મકરીસ વાદ વિવાદ. સુણતો. ૧૨
વિમલ વળ્યો નિજ મંદિરેરે, પૂછી ઘરની નારિ;

શ્રીમતિ કહિ સુત સો વળીરે, જે પાડિં સંસારિ. સુણતો. ૧૩
શ્રી જિનમંદિર માગીએરે, મુગતિપુરીગઢ જેહ;

વેગિં વિમલ તે આવીઓરે, વેગો વર માગેહરે. સુણતો. ૧૪
આપિં વર તિહાં અંગિકારે, અર્ધુદ ગઢ શુભ ઠામ;

તિહાં પ્રાસાદ કરાવીએરે, લીજે લોમિ અભિરામ. સુણતો. ૧૫
વિમલ ચઢ્યો ગઢ ઉપરિં રે, લોમિ જોઈ જેણિ વારરે;

ધંગ્યાર સહસ ભરડા મિળ્યારે, કરતા સખલ પોકાર. સુણતો. ૧૬
એ સવિ લોમિ છે શિવતણીરે, દેવા શંકર આણુ;

ખળ કરી ભૂમિ લેસ્યો તુમો રે, દેસ્યાં સાથિં પરાણુ. સુ. ૧૭
વિમલ વિચારે શ્રામ ધર્મનોરે, ન કંઈ એહની ધાત;

આળ્યો અંગિકા આસણિં રે, સકળ સુણાવી વાત. સુણતો. ૧૮
અંગિકા કહે ચઢા ઉપરિં રે, કરો ભરડકસ્યું વાદ;

જૈનપ્રાસાદ જો ઈહાં હોએ રે, તો કીજિં પ્રાસાદ. સુણતો. ૧૯
આળ્યો વિમલ વેગિં તહીંરે, મિલ્યા ભરડા જેહ;

જિનપ્રતિમા જો અહિં નીકલેરે, તો પ્રાસાદ કરેહ. સુ. ૨૦
શ્રીમાતા મંદિર આગળેરે, ખણતાં લોમિ અપારરે;

પ્રગટ્યું ગિંબ દાદા તાણુંરે, વરસ હુઆં લાખ ધંગ્યારે. સુ. ૨૧

તિહાં પ્રાસાદ મંડાવીઓરે, વઢતા સહુ ભરણયરે;

સકળ લોભિ વેચી સહીરે, ધન વિન લીધી ન જાય. સુ. ૨૨
સોવન પાંચરો પોળથીરે, જિહાં પ્રાસાદની લીંતિ;

સોવન વેગિં અણાવીઓરે, માંડે વિમળ વિનીત. સુણતો. ૨૩
સોવન માંડીઓ ચોકડેરે, છિદ્ર રહું વિચિમાંહિ;

પરિ એક મૂકાવીઓરે, ખુશી હુઆ નર ત્યાંહિરે. સુ. ૨૪

(હાળ-દેશીચુનડીની-રાગ ગાડી.)

વિમળ વિચિજ્યણ વાણીઓ, પુણ્ય કાળે હુઓ સરહો;

સાત સહસ શિલાવટ તેડીઆ, તિહાં લક્ષ ગમે મળ્યરહો. વિ. ૧
હો, પાછોઓ અતિ ખણ્યો, સાત પુરૂષ સમાનહો;

પરિજ્યા કારણિ નૃપે કહ્યું, પૂરો પાયે નિધાનહો. વિમળ ૨
સાતસેં સાંઠય અણાવતો, સોવન ત્રાણિ ભૂમિ માંહિ હો;

કહિ ગાળી છંટ કીલ્યે, બોલ્યા શિલાવટ ત્યાંહિ હો. વિ. ૩
એમટંકા જવ ગાળતો, તવ બોલ્યા શિલાટ હો;

રાજો મહા ધીરજ ધણી, પહિલાં હુંતો ઉચાટ હો. વિ. ૪
સાતપડા ગઢમાં રહે, ધીર્યવડો અને લાડ હો;

સાતે ખેત્ર પોખાવતા, હુઆ સાત પડા પોરવાડ હો. વિ. ૫
અંબાઈના થાપીઆ, સરસુલટમાં લીહ હો;

મામ ન મૂકે વરમરે, પંડિત કવિયણ સિંહ હો. વિમળ ૫
વિમળ વખાણ્યો શિલાવટે, ચલવ્યો મંદિર કામ હો;

વાળી નાહ વિરૂઓ કહું, પાડે મંદિર તામ હો. વિમળ ૬
નિલ ચણતાં નિલ પાડતો, અવધિ હુઈ છ મામ હો;

વિમળ તણે જઈ વીનવ્યો, શિલાવટ દોષ નિરાસ હો. વિ. ૭

વિમળે આવી પૂછીઉં, કુણ છે સુર નર પીરહો;

વાળી નાહ તવ યોદ્ધીઓ. બલિધો ખેતલવીરહો. વિમળ. ૮
જિનપ્રાસાદ ઇહાં કર્યો, એછે મહારો ઠામ હો;

સુરવર જગપ સહુ છતીઆ, તું વાણિગ નર નામ હો. વિ. ૯
વિમળ કહે દ્યો લાડુઆ, ના જતૂધે દેવ હો;

વિમળ ન યોદ્ધો વાણીઓ, રાજ્યો ઠામ તતખેવહો. વિ. ૧૦
વિમળ રહ્યો રાતિં જઇ, ઊભો દેહરા માંહિ હો.

હાથે ખડગ દીપક ધરે, આળ્યો ખેતળ ત્યાંહિ હો. વિ. ૧૧
સિંહનાદ કરી વાણીઓ, ધાયો મારણ કામિ હો;

નાહો ભોમિ ઘણી ટપી, અથડાયો શત ઠામિ હો. વિમળ. ૧૨
આળ્યો વેગિં અંખાઇ કનહે, વણિગ નમાને મોહ્યો હો;

દેવી કહે નિરદયઘણું, સહી મારસ્યે તોહ્ય હો. વિમળ. ૧૩
જ્યાન કરિસ જો તું હવે, ફાડસ્યે તાહડં નાક હો;

નાથ પરોઇ ખાંધસ્યે, નહિં છૂટે સખળે લાખ હો. વિ. ૧૪
બલિ દેવરાવિસ હું તુંને, વળતો મથાઇસ વંક હો;

તિલ યાકુળ દેવરાવતી, હુસી વળ્યો જિમ રંક હો. વિ. ૧૫

(હું આજ એકલી નિંદ ન આવેરે—એ દશી.)

વિમળે રાખી વાણિગ-માંમોરે, ચલાળ્યું દેહરા કેડં કામોરે;

હુઓ ગંભારો સુંદર જ્યારે રે, ખેડું ધન થોડું લહું ત્યારે રે. ૧
કહે સોવનનો કરો પ્રાસાદોરે, ઇંદ્રપુરી સ્યું કરતો વાદોરે;

મંત્રીજન વારે ભૂપાળોરે, આગળ પડતો હોસ્યે કાળોરે. ૨
કિડાં હવે જૈન તુમ સરિખા રયોરે, સોવન-પ્રાસાદ રહ્યો

કિમ ભયોરે;

આરાસણની ઉઘાડો ખાણોરે, સ્વેત સુકોમલ પત્થર આણોરે. ૩
રૂપા ધરાધર પડસ્યે તેહોરે, વિમલ વિચારે સાચું એહોરે;

કરાઈ કલાઈ આંકી દોરોરે, મિલ્યા પુરૂષ જસ સખળાં જોરોરે. ૪
મંડપ થંભ ધનાબ્યા ત્યાંહોરે, સખર કોરણી કીધી માંહોરે;

ઘણી પૂતલી તોરણ ત્યાંહોરે, કરી દેહરડી ફરતી જ્યાંહોરે. ૫

કનક કળસ ધ્વજ દંડે સોહોરે, ત્રિણ્ય ભુવનનું મન-મોહોરે;
સખળ કોરણી દીડી જ્યારેરે, વિમલ શિલાટને ભાખે ત્યારેરે. ૬

હવે કાંઈ કોરણી એહમાં થાયોરે, બોલ્યા કારીગર તેણે ઠાયોરે;

કોરી ભૂકો આણી દીજોરે, તેહ ધરાધર રૂપું લીજોરે. ૭

વિમલ કહે તુમ વાડ દીજોરે, વિવિધ પ્રકારની કોરણી કીજોરે;

સખળ કોરણી કોરાઈ જ્યારેરે, તોલી રૂપું આપ્યું ત્યારેરે. ૮

કહે કળા હવે તુમ કાંઈ ચાલોરે, કંઈ કોરણી હેમ જો ચાલોરે;

હરખ્યો વિમલ રચના તુમ કીજોરે, ભૂકા ધરાધર સોવન દીજોરે. ૯

કરે કારીગરી ધરતા પ્રેમોરે, કાઠે ભૂકો તોલી લ્યે હેમોરે;

કહે કારીગરી કાંઈ હવે થાયોરે, તામ કારીગર ભાખે નાયોરે. ૧૦

વિમલરાય તવ આનંદ પાવેરે, ઋષભદેવના મૂરતિ ભરાવેરે;

બીજાં બિંબ તિહાં ઘણાં ભરાવેરે, ધર્મ ઘોષણિ તિહાં બોલાવેરે. ૧૧

બિંબપ્રતિષ્ઠા કરતો સારોરે, દાનિં વરસે જિમ જલધારોરે;

દેખી હરખ્યો દશરથરાયરે, વિમલતણો ભત્રીજો થાયરે. ૧૨

ખોળા પાથરે બે કર જોડીરે, જાણું સોવન આપ્યું કોડીરે;

કહો તો કંઈ હું ગજની શાળારે, એટલે હુએ મુજ હરખવિશાળારે. ૧૩

લેઈ આજ્ઞા ગજ તેણિ કીધારે, ઋષભદેવ આગળ પ્રસિદ્ધારે;

વિચિમાં કીધો અશ્વતેએકોરે, વિમલ ચઢાવ્યો ધરી વિવેકોરે. ૧૪

છત્ર ધરિ ભત્રીજો હાથિરે, ઉભો વિમલ તણે તે સાથિરે;
 વિમલ મનોરથ પૂરા થાયરે, ધન ખરચ્યો તે કહિઓ ન જાયરે. ૧૫
 ખાવન્ન લાખ પીરોજી કેરાંરે, ત્રૂટાં દોરડાં તિહાં ભલેરાંરે;
 એ પ્રાસાદ તણા અવદાતોરે, જેણિં નવિ જો હાર્યો ન સુણી વાતોરે. ૧૬
 ગર્ભવાસ રહ્યા તે ખેસીરે, ધન્ય જિનજીહારે મંદિર પેસીરે;
 જોતાં ભૂખ ભૂખયાની જાયરે, નિરખી કોઈ ન અળગો થાયરે. ૧૭
 દાજ્જો એર ગયો તે આઘારે, ઇંદ્રભુવન આકાશે લાગોરે;
 પુણ્ય હોઈ તો તિહાં કિણિ જઈએરે, થોડું જિમિને તિહાં
 કિણિ રહીએરે. ૧૮
 ધન્ય ધન્ય વિમલતણો અવતારોરે, ભુવનનિપાઈ પામ્યો પારોરે.
 નામ વિમળ કર્યું વિમળ વિશેષેરે, કીધી પુણ્યહ પ્રાપ્તિ
 અતિષેરે. ૧૯

(હુહા.)

વિમળ પાર પામ્યો સહી, કાખ્યું પાતિગ જોત્ર;
 જિનમંદિર દેખી ઘણાં, ખાંધે તીર્થકર ગોત્ર. ૧

(ચોપાઈ)

ગોત્ર તીર્થકર ખાંધી હીર, જીહારી નિર્મળ કરે શરીર;
 અર્બુદ ગઢ ઉપરિ વળી જોય, વસ્તુપાળનું દેહરું હોય. ૧
 ઇંદ્રભુવન દીસે આકાર, જિન પાછળે ગજ શોભે સાર;
 વસ્તુપાળ ચડ્યો ઉપરે તામ, રેડે વાંસળી આપે દામ. ૨
 વીર વચનનો રાગી તેહ, જેહના કારણનો નહિં છેહ;
 અઠાર કોડિ ને છન્નું લાખ, શેત્રુજે ધન ખરચ્યાની લાખ. ૩

- અદાર કોડિ લાખ એસી ધારિ, દ્રવ્ય ખરચ્યો તેણિં ગિરિનારિ;
તેરસિં તેર નવા પ્રાસાદ; ધ્વજ તોરણ તિહાં ઘંટા નાદ. ૪
- ત્રેવીસસેં જીરણ ઉદ્ધાર, સવા લાખ તે ણિંજ સસાર;
સોળેં ઉંણી એકહજાર પોષધશાળા કીધી સાર. ૫
- અદાર કોડિ સારદ ંદાર, સૂરીપદ વરાવ્યાં ખાર;
સંઘ ભગતિ વરસેં તે ચ્યાર, જિનપૂજ કીજે ત્રણ્ય વાર. ૬
- મુનિ પંચસયને છે આહાર, પડિક્કમણાં ખે કરતો સાર;
સાઢી ખાર તે યાત્રા કરે, શેત્રુજે અણસણ ઉચ્ચરે. ૭
- આયુ થોડું જાણી કરી, વાહણોત્તરનિં લખતો ફરી;
પુણ્ય કામિ મુજ કરજો ધન, મઠ મસીત કરે તે જન. ૮
- ત્રણ્યસેં કોડિને છહોત્તરિ કોડિ, લાખ સીત્યોત્તર ઉપરિ જોડિ;
વળી ઉપરિ દ્રવ્ય દોય હજાર, જૈનકાર્યમાં ખરચે સાર. ૯
- વસ્તુપાળ પામ્યો જસવાદ, ખૂગઢે કીધો પ્રાસાદ;
ખાર કોડિને ત્રેપન લાખ, તિહાં ધન ખરચ્યા ફેરી લાખ. ૧૦
- દેહેરે આળીઆ સોહામણા, દેરાણી જેઠાણી તણા;
નવ નવ લાખ પીરણ જોય, ખરચે ઘરની નારી દોય. ૧૧
- અસ્યાં કામ કરી જે વહા, તેણિં પ્રાસાદિં હીર તે ગયા;
નેમિનાથનેં જીહારી કરી, ભીમ ભુવને આવ્યા પરવરી. ૧૨
- એકસો આઠમણ પીતલ તણી, ઋષભદેવની પ્રતિમા સુણી;
પરિકર સંહિત સુંદર આકાર, જીહારી સફળ કયો અવતાર. ૧૩
- ચોમુખ જીહાર્યો જિનવર તણો, ત્રણ્યખંડ તે ઉંચો ઘણો;
ધન ખરચે મેહિતો ચાંપસી, સ્વર્ગભુવને કીર્તિ ગઇ ધસી. ૧૪
- પછે ચઢયા અચલગઢ જ્યાંહિ, ચ્યાર પ્રાસાદ જિનવરના ત્યાંહિ;
ત્યાંહાં સારણેશ્વર દેહડુંઅછે, સોવન મૂરતિ દીડી પછે. ૧૫

વૃષભ એક ત્યાં પીતલ તણે, સરોવર એક તિહાં નર મુણે;
 એક પોચાળ છે મુનિવર તણી, આગળ રચના દીને વણી. ૧૮
 મહુસ ખદ પગથીઆં ગદે, છેહરિ મુકિં નર જઈ અહે;
 ચેમુખે ઈંદ્રલુવનહું માન, કરતા તે મહુસા મુલતાન. ૧૭
 પીતલ હેમમઠં પ્રતિમા વ્યાર, એકેક એમીમણની સાર;
 મૂર્ત્ય જ્યેનિ તે આગળ યજે, બુહારી હીર તે પાછા વજે. ૧૮
 મહુ રચના ગદ ઉપરિ જોય, શ્રી માતાહું મંદિર હોય;
 રીસીએ વાલ્મીકિ આણ્યો વ્યાર, તેણે આંધી બારે પાળ. ૧૯
 બાર ગામતો ઉપરિ વાસ, અર્ધદાદેવી મંદિર બાસ;
 વત આંખા ને આંખા બહુ, કહી ન જાએ રચના મહુ. ૨૦
 બુહારી દેવ વળ્યા ઋષિરાય, સીંગડી નગરીમાં જાય;
 રાય મુલતાન માંડમા આવેહુ, પાળો થકને ગુરુ વાંદેહુ. ૨૧
 મામડીઉં આરંભર કરે, નગરી માંડિ દેઈ મંચરે;
 ઋષભ દેવતા પ્રભુમી પાય, ઉપાસરેકહે ધર્મ કથાય. ૨૨

(હાથ-પ્રભુનું પાસ કુમારે—રાગ ગોરી.)

પંદેમણા અધ્યયનરે, લાખ્યું પાંચમું;
 સીખ્યા કાલિં જઈ ગ્રહે એ. ૧
 મૂર્ત્ય ન ધરે માધરે, આહાર તણે વિષે;
 ગામ નગરિં કરે ગેવરી એ. ૨
 હુમુએ પાંચિ જાયરે, વિગર પહું નહિં;
 મુંસર પ્રમાણિં તે જાએ એ. ૩
 બીજ હરી કીસાયરે, માગી વરજતો;
 કીસી પ્રભુખનિં તે જાએ એ. ૪

- અણિલો આડ કચરાયરે, લાકડઈટ જિહાં;
મારગ છતે તિહાં નવિ ચલે એ. ૫
- આણિકાવાડો જ્યાંહિરે, સાધ ન સંચરે;
પરિચય શીળ ન રહે કદા એ. ૬
- અમાન સુઆવડી ગાયરે, સાંઠિ સદ્યાણુથી;
ગજ ખાલકથી રહે ખસી એ. ૭
- કેલહ ચુદ્ધ વજે હરે, ઉંચું મમ જોએ;
અતિ નીચું નવિ નિરખીએ એ. ૮
- હરખેં મમ ચાલેહરે, આકુળ બ્યાકુળ;
ઈંદ્રી વસિ કરી ચાલીએ એ. ૯
- ઉઠકતો મમ હીંડેરે, વિગથા હાસ્ય નહિં;
મુનિ પંથે એતાં તજે એ. ૧૦
- જોરી ન નિરખે સાધરે;
આતરથીગાડું, જોખ દ્વાર જોવે નહીં એ. ૧૧
- જ જુએ પાણીહારીરે, રાજભુવન નહીં;
મંત્રી તલાર ઘરે નહિં એ. ૧૨
- જેણિં કહ્યું માવીસ સાધરે, તસ ઘર નવિ જલું;
પ્રતીત નહી તસ ઘર તજે એ. ૧૩
- એ છે સાધનનો પંથરે, જીવ ચતન કરે;
સાચું જોલે સદા લગેં એ. ૧૪
- જાણુ દીધું નવિ લેહરે, સ્ત્રીથી વેગજો;
કોડી એક ન રાખીએ એ. ૧૫
- પ્રિશિલોજન નહિં સાધરે, પરસુખ દીજીએ;
માર્યે કોધ ન કીજીએ એ. ૧૬

એહ સાધ આચાર રે, જે કો આદરે;
મુગતિ પંથ પામે સહીએ.

૧૭

(ચોપાઇ.)

સુણી દેસના નવે નિધાન, સખળો રીઝ્યો રાય સુલતાન;
અસ્યો ધર્મ સુણ્યો નહિં કદા; વિપ્રાદિક લેવાના સદા. ૧
સૂઘો પંથ કિહાં નવિ દૂહો, ભલો ધર્મશુર હીરેં કહે;
મેં તો ધર્મ કર્યો નવિ કયો, પાપ કરી ઘટ પોતે ભયો. ૨
ન કહેં શુર હું મદિરાપાન, આહેડો વારે સુલતાન;
માંસ ન ખાઉં પરસ્ત્રી તબું, સાધ પુરૂષનેં પ્રેમેં ભળું. ૩
લેઈ લાલને ગાદ્યા ત્યાંહિં, હીરણ આળ્યા સાદડી માંહિ;
વરાટથી વેગિં આવેહ, કલ્યાણવિજય આવી વાંદેહ. ૪
હીરણ રાણપુરેં ચરે, ઋષભદેવની યાત્રા કરે;
દેહરું નલિનીગુલમ વિમાન, ખરચે ધનનોસાહ નિધાન. ૫
તિહાંથી મેડતે આવે સહી, જિનમંદિર બુહારે ગહગહી;
સાદિમ સુલતાન આવે વાંદવા, તિહાં કણિ ઉચ્છવ સખલા હવા. ૬
તિહાંથી ફળવધી આળ્યા સહી, ફળવધી પાસ બુહાર્યાં તહી;
તિહાંથી સાંગાનેરમાં જાય, કુત્તેપુર પોહોતા ઉવજાયા. ૭
ઉપાસરે આવી ઊતરે, શ્રાવક સહૂ વંદના કરે;
ઉવજાયા મળવા પાદશાય, જિમ જિનશાસનનો જય થાય. ૮
ચાતસંઘમાનૂ કલ્યાણ, જોડ્યા શ્રાવક પુરૂષ સુબાણ;
મહા મોટો દુર્જય પાતશાય, પાહેલાં સીદ મળો ઉવજાયા. ૯
ધીર્ય ધરી જોડ્યો ઉવજાયા, કવિત્ત એક કિયો પાતશાય;
તો તુજનેં એ માહું કરે, પણિ શુર હીર મુનિ ઊગરે. ૧૦

નિજ આચાર્ય પરિ જોય, તીવ્ર રાગ કોઈકને હોય;

ન ખર્યો સુનક્ષત્ર સુજાણ, વીર કાર્ય જેણે મુક્યા પ્રાણ. ૧૧
પૂરવ પુણ્યે પ્રેર્યા જેહ, ગુરુનિ ભગતિ કરતા તેહ;

અહિ લખિમી આગલિ થાનાર, સો કરતા ગુરુભક્તિ અપાર. ૧૨
તે માટે ગુરુ જગમાં સાર, સુખના લક્ષતણે દેનાર;

દુખ સહેસનો મુકાવણુહાર, કેસી કરે પરદેસી સાર. ૧૩
નર્ગતણી ગતિ જેહ અસાર, જાવા જોલ દીઓ નિરધાર;

ગુરુ મહિમાથી અમર વિમાન, સુર્યાલેય લહે ખડુ માન. ૧૪
તેણિ કારણિ મિલસ્યું નિરધાર, વક કહે એ ખરો વિચાર;

શેખ અખુલફજલ છે જ્યાંહિ, શ્રાવક મોટા આળ્યા ત્યાંહિ. ૧૫
કરી વીનતી તિહાંકણિં અતી, હીરમુનીના આળ્યા યતી;

મળવાની ઇછા તસ હોઇ, કીજે શેખ કહે વળી સોઇ. ૧૬
કહે જોલાવો અહિંકણુ સહી, વિમલહર્ષ આળ્યા ગહગહી;

સિંહવિમલ પાસે પન્યાસ, ધર્મસી ઋષિ ગુણસાગર ખાસ. ૧૭
કહી દુઆ ને જલા રહે, મુખથી જોલ એથી પરિં કહે;

અમે ફકીર ગદાઇ કરે, કોડી ન રાખું પૃથવી ફરે. ૧૮
મંત્ર યંત્ર જાણું નહિં રતી, કુણુ કારણિ તેડયા અમ યતી;

શેખ કહે સુણીએ ઉવગાય, પૂછે પાતશા ધર્મકથાય. ૧૯
અસી વાત કરે છે જિસિં, મોહોરદાર શાહી આળ્યો તિસિં;

મળી શેખને પાછો ફરે, ત્યારેં શેખ વિચાર મનિ કરે. ૨૦
કહિસ્યે એ પાતશાને વાત, ત્યારેં મુજરો મુજ નવિ થાત;

અસ્યું વિચારી તેડી ગયો, અકળાર કને જઇ ઉલો રહ્યો. ૨૧
દુવા કરે મુનિ તેણે દાર, હરખ્યો પાત ૧ હીઆ મઝાર;

છેડો ગલીઆનો વળી જ્યાંહિ, ચાલી પાતશા આળ્યો ત્યાંહિ. ૨૨

અખર હીરની પૂછી કરી, કબ દીદાર પાવંગે હિં;
 કહે ઉવઝાય તુમ કરે દુઆય, કલ પરસું આવે ઇસઠાય. ૨૩
 ખુસી પાતશા હૂઓ તામ, ચ્યારે પુરૂષનાં પૂછ્યાં નામ;
 દેશ નગર ને માત પિતાય, કુણુ કારણે લીધી દીખ્યાય. ૨૪
 જનમ જરા ને ખીજો મરણુ, આતમને છે એ દુખકરણુ;
 તેટાળેવા હૂઆ ફકીર, છોડે ખિન નહુ પાવે તીર. ૨૫

(૬)

સોળ સહિસ સાહેલીઆં, તુરી અઠારહ લખખ;
 અપણે ખુદાકે કારણે, છોડ્યા સહેરખલખખ. ૧
 હિંસા નૂત ચોરી મિથુન, પરિગ્રહ દોષ અનેક;
 નિશિલોજન નિંદા નહિં, ટાળો ધરી વિવેક. ૨
 પરનિંદા સ્તુતિ આપણી, લોલુપ કામ કષાય;
 વિમળ કહે એ પંચથી, પુણ્ય ફકીરી જાય. ૩

(ચોપાઈ)

ખુસી થયો ત્યારે પાતશાય, કરી વખાણ વાળ્યો ઉવઝાય;
 ઉપાસરે આવ્યા જેણિ વાર, હરખ્યા શ્રાવક અતિહિં અપાર. ૧
 વાજાં વાગે ગંધપ ગાય, સહુકો મિલીને સાહમા જાય;
 તુંગીઆનગરી શ્રાવક જેમ, ગુરને વંદન ચાલ્યા તેમ. ૨
 વિમલહર્ષ મોટો ઉવઝાય, તે પણિ ગુરને વંદને જાય;
 કહી પાતશા ફેરી વાત, ત્યારે હર્ષ ઘણેરો થાત. ૩
 સાંગાનેરથી ગુર સંચરે, નવલી ગામિં આવેલું કરે;
 ચાટસ હીડવણી ગામ છે જ્યાંહિ, આવ્યા શિકંદરપુર તે માંહિ. ૪

આના અને અલિસામાવાદ, ગુરૂ આવંતે ગયો વિખવાદ;
 કુત્તેપુર લાણી આવે જસેં, અનેક પંડિત પુંઠિં તસેં. ૫
 વિમળહર્ષ મોટો ઉવઝાય, શાંતિચંદ છે તેણે ઠાય;
 સોમવિજય પંડિત વાચાળ, સહેજ સાગર પં બુદ્ધિ વિશાળ. ૬
 જિલેખીઉસીહ વિમલ પન્યાસ, ગુણવિજય પંડિત તે ખાસ;
 ગુણસાગર પર્મસી પન્યાસ, રતનચંદ દીઠો ઉદલાસ. ૭
 હેમવિજય પંડિત વાચાળ, કાવ્ય દુહામાં બુદ્ધિ વિશાળ;
 કાહાંનો ઋષિ કવિતા જગમાલ, મુખ્યથી જોલિ મિઠા ફાલ. ૮
 રામવિજય પં પુંઠિં લાણ, કીર્તિવિજય હંર.વિજય, સુન્દણ;
 જસવિજય જયવિજય પન્યાસ, કદપદ્મપિપ્પા કીધી ખાસ. ૯
 લાલવિજય ગણિને મુનિવિજે, ધનવિજય ચેલો અતિ લજે;
 પુણ્યવિજય ને જસવિજય જોઈ, અનેક સાધ વળી પુંઠિં હોઈ. ૧૦
 સડસઠિ સાધતણો પરિવાર, એકેકથી તે દીસે આર;
 વ્યાકરણી કેતા વાચાળ, વાદકાર્ય ઉઠી લે ફાળ. ૧૧
 એમ પરિવાર મળ્યો ગંભીર, ચંદતણી પરિં ચાલે હીર;
 કુત્તેપુર લાણી આવ્યા વહી, સડગલોક સાહમા ગયા સહી. ૧૨
 થાનસંગ માનુ કદયાણ, અમીયાળ દોસી ગુણબાણ;
 વિવહારીઆ ખીજા વળી જેહ, પાતશાનેં જણાવે તેહ. ૧૩
 મુકી ભેટિ જોલ્યા નરધીર, હોઈ રજા તો આવે હીર;
 પ્રવેશ મોહોચ્છવ કીજે સોય, હુકમ પાતશાનો હોય જોય. ૧૪
 હુકમ પાતશાનો હુઓ તહિં, કરી મોચ્છવને તેડો અહિં;
 ગજ રથ ઘોડા દ્યો વાજત્ર, તેડો હીરઅમ કરે પવિત્ર. ૧૫
 હુકમ પાતશાહી હુઓજસિં, સંધ્યાકાળ હુઓ તિહાં તસિં;
 લાજ્યો સર નાસી તે ગયો, હીરસર જવ પરગટ થયો. ૧૬

- અનુકરમિં હુઓ પરભાત, સુકી માન રવિ પરગટ થાત;
 હીર દરસણ કરવા ગહગહો, મોચ્છવ જોઈ ગગને રહો. ૧૭
- ભંભાભેર વાજિત્ર અનેક, હુય હસ્તી નવિ આવે છેક;
 પાલખીઓ અસવારી ખહૂ, અઢાર વર્ણુ જોવે તે સહુ. ૧૮
- નારી પુરૂષ ન લાધે પાર, ઋદ્ધિ ઉપરિં કીધો શિણુગાર;
 વેઠ સુદ્રિકા વેશ અપાર, દાનેં વરસે જિમ જલધાર. ૧૯
- દેખ પ્રદક્ષણ ગુરને તેમ, વર વહુ વન્હિને વળી જેમ;
 તેણી વેળા ઉચ્છવ જે થયો, કવિયે તે નવિ જાઓ કહ્યો. ૨૦
- નગર હુકડા આવે જસેં, કુંભ વૃષભહિ મળીઆ તસેં;
 કરી પતાકા માટી દહિં, મિળી સુંદરી તે ગાતિ તહીં. ૨૧

(દુહા.)

- ખર જઈ ડાલો રવર કરે, બોલે જિમણો જાય;
 સાવલિંગિ સુદો લણે, સકળ લચ્છિ થિર થાય. ૧
- ભરી ખખર અહો લણે, યોગિણિ જિમણી જાય;
 સાવલિંગિ સુદો લણે, સકળ લચ્છિ થિર થાય. ૨
- તર ઉપરિ તીતર લવે, ઘડિ શિર સેવ કરંત;
 સાવલિંગી સુદો લણે, અક્ષણાં વૃક્ષ ફળંત. ૩

(આપાધ.)

- દુત્તેપુરમાં પેરો જસિં, મળ્યું અસુરતું મહદુ તસિં;
 શ્રાવક કહે પડખો મુનિરાય, હીરમુનિ તે આલ્યા જાય. ૧
- મનસ્થું ચિંતે સુકન સુસાર, અન્ન પુષ્પ વાજિત્ર અપાર;
 અસરણ તણે જિમ લેવું જઈ, તુરક મળ્યો તો રૂઢો અહિં. ૨

અસ્યો વિચાર કરી ગુરુ હીર, નગરમાંહિ આવે ગંભીર;
 થાનસંગ આગળથી જંઘ, ખખર શેખને પહિલી કહી. ૩
 શેખ ગયો શાહા કને તેણી વાર, શ્રેણિક કને જિમ અભયકુમાર;
 ખખર કહી તેણિ વીરની, શેખે ખખર કહી હીરની. ૪
 એવ્યો પુરૂષ સકળ નરતાજ, હું જોઈશ ગુરુ હીરને આજ;
 ખુદા તણા નમૂનો સાર, તેડો સોય દેખું દીદાર. ૫
 જિમ એ આપહિ હે નાપાક, એહને પગલે હોઈ પાક;
 નેત્ર આપણું હોઈ પવિત્ર, તેડો શેખ જો સાચા મિત્ર. ૬
 હૂઓ હુકમ તળ ઉઠ્યો શેખ, આંખ્યો હીર કને ધરી વિવેક;
 નમી પાય ધર તેડી જાય, જ્ઞાનગોષ્ઠિ તિહાં ખહુ પરિથાય. ૭
 હીર કહે જ્ઞાનિ કરી જોઈ, હિંસા તિહાં દયા ન હોઈ;
 તુમ મ શાસ્ત્રમાંહિ છે અસ્યું, તુમે પંડિત છો કહિએ કસ્યું. ૮
 હંસ વિના એણિ સંસારિ, અલગું કુણુ કરે ખીર વારિ;
 તિમ તું બુદ્ધિવંત છે શેખ, થઈ હંસને ધરો વિવેક. ૯
 અબુલક્રુદ્દલ તવ જોલો અસ્યું, પેગંબરે કરમાયું અસ્યું;
 વળી જોલ ખૂણું તુંમ એક, હીર કહો તુમ ધરી વિવેક. ૧૦
 ખુદાએ પેદા કીધા ખહુ, કરનાં કરેસ્યે એ પણ સહુ;
 ન્યાય કરસ્યે ગુનો તસ લહી, પુણ્ય પાપ ફળ દેસ્યે સહી. ૧૧
 એહ વાત જોટી કે ખરી, હીરમુની તવ જોલ્યા ફરી;
 આકાશકૂલ પરિં એ વાત, ખુદા અરૂપી નહિં પગ હાથ. ૧૨
 શંખ પરિંજ નિરંજન તેહ, સર તણી પરિ જ્યોતિમૈ જેહ;
 કિમ પૂછે કિમ મળસ્યે લોક, વંધ્યાપુત્ર પરિં સહુ શેક. ૧૩
 કર્મ ખરું જગમાંહિ જોઈ, કરમિં સુખીઓ-દુખીઓ હોઈ;
 કરના હરતા જે કહિવાન, તેહનિં શર્મ દણેરી થાય. ૧૪

શેખ કહે એ સાચી વાત, ધર્મ વશ્યો મુનિં સાતે ધાત;
વાળ્યુ ખીજ ખેતર કરસણી, શેખ હુઓ સમક્રિતનો ધણી.૧૫

(હહા.)

સમક્રિત પામ્યો શેખજી, હીર પ્રસંસ્યો ત્યાંહિ;
કર ગ્રહી તેડી આવીઓ, અકળર બેઠો જ્યાંહિ. ૧
સંવત સોળસુપરિં કહ્યો, વરષે ગણુમ્યાદ;
જેઠ વદિ તેરસિ દિને, લેટ્યો નર ભૂપાળ. ૨

(ઢાળ-મનભમરાની—દેશ

દેખી અકળર હીરનિં, મને હરખેજી;
એ કોઈ પંચમ લેદ, પેગળર સરખેજી. ૧
છઠ્ઠા કદપ દ્રુમ સહી, ખુદાકા ખ્યારાજી;
સાચા એહ ફકીર, ધન્ય અવતારાજી. ૨
છત્રીસ ગણુધર ગણપતી, ધરી રૂપોજી;
ખુસી થયો સુલતાન, દેખી સ્વરૂપોજી. ૩
પ્રેમિં પૂછે પાતશા, કુશલ હર્ષ તમકુંજી;
ખુસી હો તુમ મન માહિં, નિવાજે હમકુંજી. ૪
સુખ ભરી પિંડે આમ્યા, દીદાર દીનાજી;
મેઘ પરિં ઉપગાર, હમકું કીનાજી. ૫
હીર સુખી તુમ હો ભલે, મત દલગીરોજી;
હમ દુવાગિર મદ, તુમહો પીરોજી. ૬
હીર કહિં દુખ નહિ કહ્યુ, સુખેં આલે ;
ભય નહિં રાજ તુમ માહિં, પદ્યો નવિ જાલેજી. ૭

- તુમારા ભક્ત છે સેવકા, અવ્યા ગંધારિણ;
તેણે હું આવ્યો આંહિ, તુમ દરખારિણ. ૮
- અકબર કહે ગુરૂ હીરણ, ચલે ક્યું આગેણ;
ઘોડે સાહિબખાન કે, પાસે નહુ પાગેણ. ૯
- ગજ રથ ઘોડા પાલખી, ખાન દેવેણ;
આપે મિલકત માલ, ફકીર ન લેવેણ. ૧૦
- અકબર કહે ભલા નહિ, દુખ દીતાણ;
છોડાયા ખંદગી ધ્યાન, ખૂબ ન કીતાણ. ૧૧
- થાનસંગને કહે પાતશા, ઇનકો પયો બે;
તેં ન કહ્યા ક્યું સુઝ, કીઆ અનરયો બે. ૧૨
- એંદીકો કહે પાતશા, ગએ કુણુ તિહાં બે;
ક્યું કરિ લાગે ખુલાગે, હીરકું ઇહાં બે. ૧૩
- કરી તસલીમ એંદી કહિ, હુકમ તુમ હોઈણ;
એંદી જમાલ કમાલ, ગએથે દોઈણ. ૧૪
- તેડી પૂછે તેહકું, ક્યું આગેબે;
કરતેહિં ગદાઈ, ચલતે પાગે બે. ૧૫
- જોરૂ જર રાગે નહિં, એક બેર ખાણુણ;
પાણી ખીએ તબ હીર, જબ હોવે ખાહણુણ. ૧૬
- સેજ મહી ગગન ગોદડાં, ચંદ દીવોણ;
દુશમન નહીં ઇયાર, ભાઈ સબ જીવોણ. ૧૭
- ખુસી થયો તબ પાતશા, પૂછું તમકુંણ;
કુણુ તીરથ તુમ સાર, ભાગો હમકુંણ. ૧૮

- સોરઠમાં શેત્રુંજ વડો, ઋષભ જિન ચઢીઆણ;
સિદ્ધા સાધુ કેઈ કેડી, મુગતેં અડીઆણ. ૧૯
- બીજે તીરથ ગિરનારિ તિહાં, દુકં સાતણ;
ચઢતા નેમિં જિણુંદ, મુગતિં જાતણ. ૨૦
- ગજપદ કુંડ તિહાં અછે, બહુ દેહરાણ;
આખૂ અચલગઢ આંહિ, તીરથ ભલેરાણ. ૨૧
- હૂઓ વિમલ એક વાણીઓ, ધરિ હથીઆરોણ;
લીધા સઘળા દેશ, રૂમ દ્યે ખારોણ. ૨૨
- બહુ કેડિ સોવન ખરચીઉં, નહીં પારોણ;
વસ્તુપાલ હવો ભીમ, ભુવન કરિ સારોણ. ૨૩
- સમેતશિખર વીસ થૂલ છે, કાસી પાસોણ;
અષ્ટાપદિં પ્રાસાદ, ખુદાનો વાસોણ. ૨૪
- ખુસી થયો તવ પાતશા, ચોરે આઓણ;
હીર કહિં કયું દીણયે, ગલેચે પાઓણ. ૨૫
- હુનીઆંદાર બેઠે અહિં, ફકીર ન બેઠેણ;
કબી એક હોઈ જીવ, ઇનકિ હેઠેણ. ૨૬
- આચાર રતનપરિં રાખણા, હલહા જેહોરે;
અકબર કહે ઉઠાઓ, શતાબી એહોરે. ૨૭
- આપ ગલેચો ઉચો કરે, માન ટાલિણ;
દીડી ફીડી તદાય, આપિં નેહાલિણ. ૨૮
- ભાએગવંત જ્યાંહાં જ્યાંહાં ગયા, હોઈ સવળોણ;
પુણ્યહીણ નર જાય, તિહાં હોઈ અવળોણ. ૨૯
- ફીડી દેખી ખુસી થયો, રાહ વખાણેણ;
ઝાલી હીરનો હાથ, એહોરા આણેણ. ૩૦

- પાતશા તિહાં પ્રશંસતો, સાચા હીરાળે;
ધસ બેલા એક રાહ, રાખે ફફીરા બે. ૩૧
- વૃષભગતિ ચાલી પાતશા, હીર સાથેજ;
જાણે ઈંદ્ર ગુરદેવ, લાગા વાતેજ. ૩૨
- કેસી ગુર પરદેસી પરિં, મિલી બેડીજ;
જાણું સૂર મયંક, દીસે ગુણ કોડીજ. ૩૩
- હીર મુનીએ પરવર્યો, તારે જિમ ચંદોજ;
કલલિ જેમ દીપંત, મોઠો ગયંદોજ. ૩૪
- ઈંદ્ર ભજે અમરેં કરી, હીર તિમ ચેલેજ;
અકબર હીરનો હાથ, હીએ મહેલેજ. ૩૫
- તેડી ગયો માંહે મોહોલમાં, કહે બેઠોજ;
પુંજ પ્રમાજ જોય, હીર તે બેઠોજ. ૩૬
- સંપ્રતિરાય સુહસ્તિ પરિં, દોઉ બેસેજ;
કરતા ધર્મકથાય, લોચન વિકસેજ. ૩૭
- અકબર પૂછે પ્રેમસ્યું, ખુદાની બાતોરે,
ગુર કેસા કહો ધર્મ, એ અવદાતોરે. ૩૮
- મેઘ ન દીઠો વરસતો, દીઠો નહ પૂરોરે;
નિશ્ચિ હુઓ વરસાત, ક્યાંહિંક ભૂરોરે. ૩૯
- તિમ દુનીમિં દુનીઆં બહૂ, જીઉ પાવેજ;
પૂરવિં કયો છે ધર્મ, અસ્યું મનિ ભાવેજ. ૪૦
- વાંઝીઆ વૃક્ષનિં ફળ નહિં, મન આણેજ;
સુખ નહિં ધર્મ વિનાય, દિલ્લીપતિ જાણેજ. ૪૧
- તજ અમૃત વિષ વાવરે, ન કરતા ધર્મોજ;
ખાવા કાર્ય કરિ પાપ, બાંધિ કરસોજ. ૪૨

જન્મ જરા મરણુજ લહે, જમ લેધ પાટેજ;
તોહિ ન કરતા ધર્મ, ખાવા માટેજ.

૪૩

(હહા.)

ધર્મ ન થાય ખાવા વતી, સેવે ન ગુરૂનાં ચરણુ;
આપ ધણી નવિ ચોલખ્યો, નહિં આતમસુખકરણુ. ૧
સુખી હોય તખ આતમા, લહે ખુદાની વાત;
કુળ અવરણુ અલેદ છે, નહિં પગ મસ્તગ હાથ. ૨

(હા -પદમરાય વિત૦—એ દેશ .)

જન્મ જરા ને મરણુ નહિં ખુદા તણિરે, ખુદાના ગુણ એકત્રીસ;
પંચ વરણુથી ખુદા રહો જગિ વેગળોરે, દોઝે ગંધ નહિં
ધસ. સુણીએ પાતશારે. ૧

પાંચ રસ જેણે પ્રેમ કરીને પરિહર્યારે, આઠ ફરસ ત્રિષ્ટય વેદ;
શરીર રૂપ નહિં કોએ ખુદા તણેરે, કરવો સંગ ન ખેદ. ૨
ઉપજિ નહિં એ ઇંધ કદા સંસારમારે, નહિ પંચે સંસ્થાન;
ગુણ એકત્રીસ એ મરૂં લવિ સિદ્ધનારે, જેહને નિરમલ
ન્યાન. સુણી. ૩

સુખ અનંતું રોગ સોગ લય દુખ નહિંરે, મુગતિશિલા સુખસાર;
યોજન લાખ પિસ્તાલીસ પોહોલી લાખપણેરે, અંદતણે
આકાર. સુણી. ૪

મુગતિશિલા ઉપરિઉચું જે જિન કહિંરે, યોજન ચોવીસમો ભાગ;
અનંત દરસણુ બળ ને વીરજસ્યું વળીરે; ત્યાંહાં રહે ખુદા
નિરાગ સુણી. ૫

(દુહા.)

ખુદ્ધ સોય ઐસા કહ્યા, ગુરૂ ભાજ્યા નિગ્રથ;

ગુણ છત્રીસ અંગિધરિ, સાધિં મુગતિજ પંથ.

૧

(ઢાળ-ગુરૂ તારથ મારગ જોતા-એ દશી.)

મુગતિપંથ સાધે મુનિ મોટા, નિજ રસના વસિ રાખે;

મીઠું મધુરું નિત્યે નવિ ખાએ, અસત્ય વચન નવિ ભાળેહો.

ઋષિજી ગુણ છત્રીસે પૂરા.

પરિસહુ ખાવિશ જે મુનિ ખમતા, તપ તપવાને શૂરાહો. ઋ. ૧

દ્રાણેંદ્રી વસિ રાખે મુનિવર, જો દુરગંધ ગંધાઈ;

શુભ પરિમલ લેતાં નવિ હરણિં, નવિ તિહાં કર્મ બંધાઈહો. ૨

નારીરૂપ નિરખે નવ કહીએ, લોચન રાખિ ઠામે;

અશુભ પહારથ દેખી ચિંતે, ખેદ કરે કુણ કામેહો. ઋષિ. ૩

નિંધા આપ સુણે પરમુખથી, તોહિ ચોથું ધ્યાન;

કીરતિવચન પડીઆં જો શ્રવણે, વારી રાખે કાનહો. ઋષિ. ૪

ક્રૂરસેંદ્રી કાયા વસિ જેહની, કુણ ચંદન કુણ છાર;

સાલૂ ખાસર ચોઢણ ન ધરે, રાગ ન દેશ લગારહો. ઋષિ. ૫

બ્રહ્મવ્રત નવ વાડે ધરતો, સ્ત્રીનો સંસર્ગ ટાળે;

પશુ પંડગથી વહે મુનિ અળગો, પહિલી વાડિ ઇંમ પાળેહો, ૬

સ્ત્રીની વાત ન કરતો કહીએ, બીજી વાડિ ઇંમ પાળે;

ત્રીજી વાડિ સ્ત્રી ખેડી જ્યાંહિ, એ ઘડી થાનિક ટાળેહો. ઋ. ૭

નારી રૂપ ન ચિંતે કહીએ, ચોથી વાડિ એમ કહેતો;

પાંચમી નરનારીની સેવા, તિહાંથી અળગો રહિતો હો. ઋ. ૮

પૂર્વ લોગ ન સંભારે મુનિવર, છઠી વાડિ એ લહીએ;

અલપ વિગય લેતો ઋષિરાજ, વાડિએ સાતમી કહીએહો. ઋ. ૯

ચાંપી આહાર કરે નહિ ઝાઝો, વાડિ આઠમી રાખે;
સારો કાંઈ શિષ્યગાર ન કરતો, તુંમી વાડિ જિન લાખેહો. ૧૦

(ચોપાઈ.)

દોષ માન માયા ને દોલ, એ આચારિને ન દીએ થોલ;
પંચ મહાવ્રત પાળિં સહીં, જીવહિંસા તે ન કરે કહિં. ૧
ત્રીજીં વ્રત પાળે ગહગહી, મુખિથી સાચું બોલે હી;
અણી દીધું નવિ લેતો રતી, ત્રીજીં વ્રત એ પાળે યતી. ૨
શીયલવ્રત રાખે અલિરામ, ત્રિક યોગે નવિ સેવે કામ;
પાંચમું વ્રત પરિગ્રહ પરિમાણ, સકલ વસ્તુ છંડે મુનિ જાણ. ૩
જ્ઞાનાચાર આરાધે અહિં, પોથી પાએ લગાવે નહિં;
ધરે શુદ્ધ દરસણ આચાર, દેવગુરુ ધર્મમાં નહિં અવિચાર. ૪
આરિત્ર પંથ ચોથું આદરે, બારે લેદે ઋષિ તપ કરે;
વીર્યાચારનો એહ વિચાર, ધર્મકાર્ય બળ કરે અપાર. ૫

(ઢાળ-એણુ પરિ રાજ્ય કરંતાંરે-એ દેશ .

એ પંચે આચારરે, મુનિવર પાલંતો;
પંચ સુમતિ ઋષિ રાખતો એ. ૧
ધર્માચાર અપારરે, ચૂકે નહિં યતી;
જીવ જોઈ પંચે વહે એ. ૨
લાખા સુમતિ અપારરે, બોલે યુક્તિમયું;
પાપ નહિં પુણ્ય હુએ ઘણું એ. ૩
સુમતિ એખણા એહરે, શુદ્ધી ગોચરી;
દોષ રહિત અહારજ લીએ એ. ૪

- હીધું ખારમ ઠેલિરે, નીચે ઘર નહિં;
અંધારૂં ઘર વરજળે એ. ૫
- ખીજ યુગ્મ ફલ લીખ્યુંરે, તેણિ ઘરે નવિ જમ્યે;
શંકા સહિત ન નિકલિં એ. ૬
- છાળી સ્વાન ને ખાદરે, નાહુનો વાછડો;
લંઘે ઠેલે નહિં એ. ૭
- આસક થઇ મમ જોયરે, મંદિર ગૃહીતાણું;
તાણી આંખ ન જોઇએ એ. ૮
- ઉતાવળો મમ પેસિરે, આઘો મમ જળે;
ખારે જમ ઉભો રહે ણી. ૯
- સૂતા ખાતે જેહરે, દળતી મોલતી;
તેનું સાધ ન વહિરીઈ એ. ૧૦
- તાણે કલસીએ નીરરે, મુનિ હેતે કરી;
આટૂ ઘોઇએ નવિ લીએ એ. ૧૧
- વળી થોડું જળ જ્યાંહિરે, લૂણુ લાગું વળી;
શાક મોજ્યું જિણે પાતરે એ. ૧૨
- તિણે નવિ લેવું સાધરે, અણખરડે નહીં;
પૂરવ ખરડયું તિણે લિયે એ. ૧૩
- દોય જણાનું જેહરે, સમજે તો લીએ;
અણસમજ્યે અનરથ કરે એ. ૧૪
- ગર્ભવતીનું અન્નરે, મુનિવર નવિ લીએ;
પૂરે માસે ન વિહિરતો એ. ૧૫
- એઠી આપે આહારરે, તો વહિરે સહી;
ખાળ ધવારે તખ નહિં એ. ૧૬

- ઉઘાડી હાંડી દેયરે, તો ઋષિ નવિ લીએ;
દાન અરથે તે નવિ લીએ એ. ૧૭
- પુણ્ય નિમિત્તનું અન્નરે, જે મુનિ વહિરતો;
અગ્નિ સરીખો તે સહી એ. ૧૮
- પાપ કર્મ ખંધાયરે, સંયમ સીદાએ;
દે નિર્દોષ તે ઋષિ તરે એ. ૧૯
- નવિ દયે કૂલી વસ્તરે, બલતે નવિ લીએ;
તાણે ઈંધાણું તવ નહોં એ. ૨૦
- સીકું 'ચું હોયરે, નીચો નર લીએ;
ખાજઠ માંડયે નવિ ગ્રહિં એ. ૨૧
- ઝાઝા કળીઆ જ્યાંહિરે, કાંટા બહુ વળી;
ખાવું તુચ્છ બહુ નાંખવું એ. ૨૨
- નિસિહી કહિતો પેસિરે, થાંડિલ પડિલેવું;
ગુરુ કને ગોચરી આલોધએ એ. ૨૩
- ઇરીઆવહી આખેયરે, કરતો સઝાય;
દેઈ કોઇને પોતે લીએ એ. ૨૪
- અરસ વિરસ શુભ આહારરે, સ્તવે નવિ નિંદતો;
છ'ડિં નહિ મુની તે વળી એ. ૨૫
- લીએ એકદા અહારરે, ન સરિં તો કરે;
કાલિં જાઇને તે વળે એ. ૨૬
- અકાલિં હોઇ દોષરે, ભમતાં નવિ મળે;
નિંદા કરવી ન નગરની એ. ૨૭
- ન મળ્યે નહિં શોચાયરે, સહિંજિં તપ થયો;
અચ્યું સંભવે ઋષિ વડો એ. ૨૮

ચુણ કરતા જહાં જીવરે, તિહાં નવિ ઋષિ જમ્યે; કેઇને ખારિં ન ળેસીએ એ.	૨૯
કથા ન કહિએ કયાંહિરે, વળગી નવિ રહીએ; લખતાં લીક્ષુક મુનિ વળે એ.	૩૦
મોટે ઘરિ નવી જાયરે, મીનત નવિ કરે; મૂર્છા ન કરે મુનિવરૂ એ.	૩૧
મુધા દાઇ લ્યે આહારરે, મુધા જીવી દીએ; દોઇ પુરૂષ સદગતિ વરે એ.	૩૨
સુમતિ એખણા એહરે, આદાનનિક્ષેપણા; મુકે પુજી ને લીએ એ.	૩૩
પરિણાપનિકાયરે, વિધિસ્થું પરઠવે; પંચ સુમતિ ઇમ પાળતો એ.	૩૪
ત્રિણ્ય શુપતિ નિરધારરે, દિલ જસ નિરમળું; હુખ નવિ વાંછે પરતાણું એ.	૩૫
વચન ગોપવે આપરે, કાય શુપતિ તસી; સંયમરમણી મનિ વસી એ.	૩૬

(હહા.)

સંયમરમણીસ્થું રમે, શુણ છત્રીસે એહ;	
જગનિં તારે ને તરે, શુદ્ધ ક્ષીરજ તેહ.	૧
ગુરૂ એહવો મસ્તગિંધરે, દયારૂપ ધરિં ધર્મ;	
હિંસા જૂઠું જિહાં નહિં, નહિં જિહાં ચોરી કર્મ.	૨

(ચોપાઈ.)

નારીલોગ વરજ્યો છે તહિં, પરિગ્રહ નિશિલોજન તે નહિં;	
યંત્ર મંત્ર તંત્ર ને મૂળ, ન ધરે ફરસી નહિં ત્રિશૂળ.	૧

મદિરા માંસ મધુ માંખણુ જેહ, ગોળી અમલ ન ખાવું તેહ;
 કંદ મૂળ કહીએ નવિ ખાય, રાતિં ઋષિ નવિ ચાલ્યો જાય. ૨
 ખમે ગાળિ ફેરી નવિ દેહ, સકળ જંતુ ગુણુ દેખી લેહ;
 વનકીડા નહિં પાતિગ કર્મ, અસ્યા ખુદાએ ભાખ્યા ધર્મ. ૩
 સુણી વાત અકબર પૂછેહ, ઇસ્યા રાહ તુમ આપ કરેહ;
 હીર કહે પૂરા કહાં હોત, થોડા એક કીજે નહિં બોહોત. ૪

(હંહા.)

એણે વચને અકબર હસ્યો, ખુસી થયો મન માંહિ;
 હીર પ્રશંસી બોલીઓ, દિલ્લીપતીનર ત્યાંહિ. ૧
 (હાળ-નાચતી જિનગુણુ ગાય મંદોવરી-રાગ ગાડી.)
 તવ દિલ્લીપતિ એણી પરિ બોલ્યો, સુણો તુલ ગુરુ મુનિરાઈ;
 સકળ શાસ્ત્રતણે તું દરીઓ, ભાખો એક ઉપાઈરે. તવ. ૧
મીન શનીસરી મુજકું લગ્ગ , ઉનસેં ડરું અપાર;
 જવ તે ગુજ્જર દેસે લાગી, મુઓ મહંમદ તેણીવારરે. તવ. ૨
 હુમાઉકુંથી બડી પનોતી, મહોત ઉનુંકા થાવે;
 દુરજન જનજયું કરે ખુરાઈ, ત્યું એ જગમિં કાહાવે. તવ. ૩
 તે શનિસર મુનિં રાસિં આવે છે, બડી પનોતી લાગે;
 તુલ કછુ ખાત કહો ગુરુ અઈસી, હુમથી પાછી ભાગેરે. ત. ૪
 હીરમુનિ તવ એણીપરિં બોલે, ખહિર મહિર બહુ કીજે;
 ભલા હુઈગા તુમકું ઉસથી, દિલમેં નહુ ડરીજેરે. તવ. ૫
 ફરી ફરી ખાત કહિં અકબરશા, કછૂ મંત્ર કહો ઇનકા;
 હીર કહિં ખહિર મહિર કરીજે, એહી મંત્રહૈ તિનકા. તવ. ૬
 પાતાશાઈ પછે શેખ બોલાવ્યો, કીરતિ હીરની કરતો;

પરિં અતિ ઘણુંજ વખાણે, સાચ ફકીરી ધરતોરે. તવ. ૭
દરસણ યોત ઘણે મિં દેખ્યા, કોઈ ન દેખ્યા અઈસા;

જયું મૃગકુલમ્હાં સીંહ ન પાઉં, ત્યું કોઉ નહિં હીર જઈસારે. ૮
એણિં પોતાનો રાહ ન લોખ્યો, મંત્રનિયમ નહું ભાખ્યો;
લાલચ વિષય ધરિં નહિં મનમાં, શાસન એહનો રાખ્યોરે. તવ. ૯
કલ્પદ્રુમ તરૂંઅરમાં મોટો, જલમ્હાં ગંગાનીરો;

ખીરસમુદ્ર સાગરમાં સારો, ચતી મ્હાંહે ગુરૂ હીરોરે. તવ. ૧૦
બ્રહ્મા ચઉ વદને ગુણગાવે, પંચમુખિં કરી ઇસો;

સ્વામી કાર્તિકેષ્ટમુખિં બોલે, પૂરા ગુણ ન કહીસોરે. તવ. ૧૧
શેષનાગ શિર ધુણી ભાખિં, જેહનિં વદન હજારો.

તાહરી સ્તુતિ કરતો તે થાકે, પણિ નવિ પામે પારોરે. તવ. ૧૨
એમ પ્રશંસી પૂછે પાતશા, કેતે ચેલે તુહારે;

હીર કહિં કેટલાએક ચેલા, અછે પાતશા માહરે. તવ. ૧૩
કહિ પાતશા યુંમેં સુણીઆ, ચેલે દોચ હજારો;

વિદારૂપ ગુણિં તે પૂરા, પૂરો જસ આચારોરે. તવ. ૧૪
વળી પાતશા પૂછે પ્રેમિં, કુણુ ખાસે તુહા ચેલે;

વિમલહર્ષ પરમુખ જે મોટા, તેણિ થાનિક તે બોલોરે. તવ. ૧૫
ચેલા અહો સઘળા છું એહના, ગુરૂ અહા મુનિવર હીરા;

એહનિં દોલતી ભણ્યા અહો કાંઈ, જિમખિંદુ એક નીરારે. ત. ૧૬
પૂછે પાતશા નામ કહો તુમ, વિમલહર્ષ તિહાં ભાખે;

સીંહવિમલ ધર્મસી ઋષિ બોલે, ગુંણસાગર તિહાં દાખોરે. ત. ૧૭
પૂછે પાતશા હીરગુરૂકા, નામ કહો તુહા આખે;

વિજયદાનસૂરિ નામ કહિઉં તિહાં, તવ બોલ્યો મહારાજોરે. ત. ૧૮
હીર નામ ગરૂકે અનુસારિં, તુમ કિતાબ આર પાચે;

જયું હમ ઉમરખાન લખે કેતે, કેતે જોગ કહાયેરે. તવ. ૧૬
ખુશી થયો તવ દિલ્લીપતિ જોલે, તમ કછુ માંગી લીજે;

દેશ નગર હય ગય ને દમડા, જે માંગો તે દીજેરે. તવ. ૨૦
હીર કહિં હમ કછુઅ ન માંગે, પાસ ન રાખું કોડી;
હમ ફકીર ખુદાકે ખંદે, જર જોરૂ હમ છોડીરે. તવ. ૨૧

(ઢાળ-દેશી સાંસો કીધો શામળિઆ.)

તવ દિલ્લીપતિ ઇશ્તિ પરિં જોલે, પુસ્તગ કામિં તુલ્લ આવે;
હુકમ હુઓ તખ અકબર શાહનો, પુસ્તગ વેગિં લાવેરે. તવ ૨
પોથી સઘળી લેઇ અકબરશા, હીર હાથે વંચાવે;

સાહિત્ય વ્યાકર્ણ ને સિદ્ધાંતહ, વાંચી સોય મુકાવે. તવ. ૩
વિમલહર્ષ પ્રમુખ શિષ્ય સઘળા, દેખી અર્થ કરાવે;

પંડિત જાણી કહિ તે પાતશા, હીરતાણુ ગુણુ ગાવેરે. તવ. ૪
કહિં અકબરશા સયમિ હુતો, પદમસુંદર તસ નામ;

આચાર ધ્વજા ધરતો પોસાલેં, પંડિત અતિ અભિરામ. તવ. ૫
જ્યોતિષ વૈદકમાં તે પૂરો, સિદ્ધાંતી પરમાણુ;

અનેક ગ્રંથિ તેણિં પોતે કીધા, જીતી નહિં કો જાણુ. તવ. ૬
કાલિં તે પંડિત પણિ ગુદર્યો, અકબર કહિ હુખ થાઇ;

કયા કરિં ન ચલે કછુ હમકા, એ તો ખાત ખુદાઇ, તવ. ૭
પુસ્તગ તેણિં ખજાને છોડયા, કિનકું સોય ન દીજે;

તુલ્લ ફકીર ખુદાકે આએ, તુલ્લ એ પુસ્તગ લીજી. તવ. ૮

(ઢાળ-દેશી વાસુપુજ્ય જિન પ્રકાશો.)

હીર કહિ હમ લણવા જેતું, પુસ્તક પોતે હોઇ;

કહિ અકબર દ્યો ચેલા કારણિ, હીર કહિં હઇ સોઇ. ૧

વચન તુહાડું મસ્તક ઉપરિ, નહિં પુસ્તકનું કામો;
 શેખ અબુલફઝનિં. પાતશા, બોલાવે વળી તામો. ૨
 કહિ પાતશા શેખ સુણીજે, વીનતિ હીરકું કીજે;
 પુસ્તગ પદમસુંદરકા જેતા, હીર ગુરુ તુમ લીજે. ૩
 શેખ અબુલફઝલ તવ બોલિ, નહિં તુમ લેણે રાણ;
 પુણ્ય કાર્ય દયો પુસ્તગ ઇતના, ખુસી હોઈ અકબર ગાંણ; ૪

(ઢાળ-જેરે જન ગતિ શંભુના-એ દેશી.)

— હીર કહિં મુકો વાણિગ ઘરિ, કીજિં ઇહાં ભંડારોણ,
 યતી અદ્વારા પઢવા લેસ્યે, હોસી પર ઉપગારોણ;
 હીર કહિં શ્રાવક ઘરિ મુકો. ૧
 ખુસી હુઓ દિલ્લીપતિ ત્યારે, હીર સાચો નિરાગીણ;
 પુસ્તક દીધો શ્રાવક હાથિં, ભંભાલેરી વાગીણ. હીર, ૨
 મિલ્યા વાણીઆ મશરૂ ઓઢાડે, વાણત્રનો નહિં પારો;
 પુસ્તગ તખ પોસાલિં આણે, વરત્યો જયજયકારોણ. હીર. ૩

(ઢાળ-દેશી તે ગિરૂઆ ભાષ ૦ કે)

અકબરિં હીરમુનીજ વખાણ્યો, બોલ્યો વેગિં તામોરે;
 વાળ પાતશાઈ તિહાં વાગાં, હરખ્યું આખું ગામોરે. અક. ૧
 અતિ આડંબર મોહોછવ બહુલા, વરસે સખળું દાનો રે;
 હવું અછેડું મોટું જગમાં, મહા મુગતનું માનો રે. અકબરિં ૨
 સકલ ઉમરા નમતા આવી, અવર લોક નહિં પારોરે;
 હીર હીર હુઓ જગમાંહિ, એ મહા ભાગ્યેગદારોરે. અક. ૩

(હ ૧.)

મુનિવર મોટો હીરણ, માન્યો અકબર શાહિ;

અનુકરમિં મુનિ વિચરતા, આળ્યા આગરા માંહિ.

૧

(ઠાળ-દેશ રત્નસારની પહિલી.)

આગરા માંહિ આવે ગુરૂ વેગિં, ઉચ્છવ અધિકા થાયેરે;

થાનસંગ તિહાં પા રૂપધઓ, લહિણું તિહાં કણિ લાહેરે. ૧

હીરદેશના નિક્કલ નબળો, નંદિખેણુની પેરિંરે;

થાનસંગ પ્રતિષ્ઠા કરતા, ધન ખરચે બહુ પેરિંરે. હીર. ૨

પર્વ પળૂસણુ દિન પછે આવે, શ્રાવક કરત વિચારે;

અમારિ પળેજો હીર રહિં અહિં, તો હોઈ હુરખ અપારે. ૩

અમીપાલ દોસી એક શ્રાવક, ગયો પાતશાહ પાસિંરે;

નદી નાત્રા વિચે જઈ તે મલીઓ, બોલ્યો મનહિં ઉલ્હાસેંરે. ૪

કરી તસલીમ શ્રીફલ એક મુકી, બોલે તવ પાતશાહિરે;

હીરિં કછૂ માંગ્યાહૈ મોપિં, બોલ્યો અમીપાલ શાહરે. હીર. ૫

પર્વ પળૂસણુદિન એ આગલિ, કીજિં જીવ રખ્યાયરે;

પંચ દિવસ ઠંઠરો ફિરે તો, હીર ખુસી બહુ થાયરે. હીર. ૬

તુરત કુરમાન કરીને દીધું, આળ્યું આગારા માંહિરે;

લેઈ કોટવાલ ને રાતિં ફરતો, પાપીનાં ઘર જ્યાંહિરે. હીર. ૭

કોડિ બંધ પ્રાણી ઉગરીઆ, હીરનિદે આસીસરે;

જયજયકાર હુજો રિખિ તુજનેં, જીવજ્યો કોડિવરીસરે. હીર ૮

સખળ લાલ લેઈને ચાલે, સોરીપુરની યાત્રરે;

નેમિ જિણેસર તિહાં જીહાર્યા, નિર્મલ કીધું ગાત્રરે. હીર. ૯

પછે આગરિં પાછા આવિં, સંઘ સામહીએ જાવેરે;

હીર ગુરૂ આવી ગઉખિં બઈસે, ધર્મ કથાજ સુણાવેરે. હીર. ૧૦

મીઠી મધુરી જેહની વાણી, બૂઝે લવિજન પ્રાણીરે;

માનુ કલ્યાણ પ્રતિષ્ઠા કરતો, અથિર ઋદ્ધિ મનિ જાણીરે. હીર ૧૧

કહિં માનૂ મહૂરત ન સધાઈ, પંચમ આરા માંહિરે;
 ખડ્ગતોય ઘન આવી વરસે, જિનવર પ્રતિમા જ્યાંહિરે. હીર. ૧૨
 ખિંખપ્રતિષ્ઠાનો વરઘોડો, ચઢીઓ જેણી વારરે;
 હુય ગય રથ ભાંભા બહુ લેરી, માનવનો નહિં પારરે. હીર. ૧૩
 ઈંદ્રમાલ પહિરી જવ વળીઓ, વૂઠો મેઘ અપારરે;
 ભીજતા સહુ મંદિર આબ્યા, માનૂ હરખ અપારરે. હીર. ૧૪
 શુદ્ધ મહૂરત સાધીઈ ગુરજી, ઘન વૂઠો બહુ નીરરે;
 સકલલોક કહિં ધન ધન માનૂ, મહા લાયગ ગુરૂ હીરરે. હીર. ૧૫
 હીરિં જિનની મૂરતિ થાપી, શ્રીચિંતામણિ પાસરે;
 સહિસ બદ્ધ સોનઈઆ ખરચ્યા, પુહુતી જગની આસરે. હીર. ૧૬
 ધર્મકામ કરિને હીરો, કુત્તેપુરમાં જાવેરે;
 — શેખ અબુલફઝલ ત્યાંહાં મોટો, દીદાર જામ દેખાવેરે. હીર. ૧૭

(ઢાળ-નાચતી જિનગુણ ગાય મંદાવરી. રાગ-ગાડી.)

તવ દિલ્લીપતિ તિહાં કણિં આવે, દેખ્યા હીર સૂરિંદોરે;
 પૂરવ પ્રેમ જાગ્યો તવ તાથિં, હેમ કુમરનરિંદોરે. તવ. ૧
 શેખ કહિં રાહ ઇનકા ખાસા, અવલ ફકીરા હીરા;
 ઇનમિં દોષ ન દેખું કબહિં, જયું ગંગાકા નીરારે. તવ. ૨
 તવ દિલ્લીપતિ દિલમિં ચિંતે, કછુએક ઇનકું દીજે;
 દેસ નગર પુર ગજ રથ સોવન, હીરગુરૂ માંગી લીજેરે. તવ. ૩
 હીર કહિં હુનિયાં માલ ન લેઈ, તે તુમને અતિ સોહિયે;
 — સાધુતણો ભંડણ છે લચ્યા, એ અહ્મ કાંઈ ન જોઈયેરે. તવ. ૪
 ફરી પાતશા કહિ કછુ સાંગો, ખાલી જાવન હમ હોયે;
 જયું ફલ જંગલ ઇરાનકે, જયું કરપિકાં સાથો રે. તવ. ૫

કૂપ છાંહું કછુ કામ ન આઈ, ત્યું તુજ દુનીઆં માલ;
દાન પાત્ર બિન બિહિસ્ત ન પાઉં, માંગો હીર દયાલ. તવ, ૬

(ઢાળ-સરગે સોખ્યો સાપ ન લાભેરે. રાગ-મારૂ)

હીર પટોધર વીરતણો તિહાં બોલીઓરે, સુણિહો અકબર શાહ;
ગાળરે ગાળરે કોડી એક ન લીળયેરે. ૧

હીર કહિં સુણિ હુમાઉનંદન તુલ કહુરે, વચન હુમારૂં એહ;
કીજેરે કીજેરે જગ સારેકું બહુ સુખીરે. ૨

(ઢાળ-નવરંગ વધરાગી-એ દેશી.)

અકબર ગાળ ચું કહિં, પર ઉપગારી હીર;
ચંદન પુષ્પ જયું સુરતરૂ, જયું જલધરકાનીર બે. ચું બોલિં અક. ૧

અગર ચંદન મૃગમદ જસ્યું, જયું કોઈ શાસ્ત્ર સુસાર;
કામ ન કહિં કછુ આપણા, કરતા પર ઉપગાર બે. ચું. ૨

ફરી ફરી કહે શાહ અકબર, કછુએક તુમ માંગેઈ;
આઠ દિવસ તવ માંગિયા, લલા ભૂપ મનબેઈ. ચું. ૩

આઠ દિવસ દિયે સહી, મેરી વતી તુમ ચાર;
હુકમ હુવા જળ શાહકા, હોઈ ફરમાન સુસાર બે. ચું. ૪

અબુલફઝલ કહિં ચું નહિં, લખીઈ સાલ પોસાલ;
પેઢી બદ્દ એઈઉં ચલે, અકબરશાહ મોહો ફાલ બે. ચું. ૫

લખી લેખ વંચાવતોરે, અકબર સભા મઝારિ;
બુશાલ થાનસંગનિં આપીઉરે, શિરિ બાંધ્યું તેણે ઠારિ બે. ચું. ૬

કુલે વધાયા પાતશારે, મોતી બોહોત બધાય;
થાનસંગ પાછો વળ્યો, જિનશાસન જય થાય બે. ચું. ૭

ભંભાભેર વળવતારે, કરિં પુરૂષ બહુ ગાન;

મુગલ કહિં કયા કહોરે, એક કહિં જી ઉદ્ધરમાન જો. ચું. ૮
 એક કહે હીર પતી બડા, મિલ્યા શાહ બહુ ખેર;
 એક કહિ અકબરશાહકુરે, દિબલાએ સુનેકેઢેર જો. ચું. ૯

(લાખ-દેશી મલગાની.)

શાહ અકબર હુકમિં હુઆ, લખીઆં ખટ દરમાન;
 એક ગુલજર દેસે ગયું, શિર ધરે સાહિબખાન;
 અકબરરે હીર ગુરૂ રે લખી લખી દીએ દરમાન. ૧
 માલવ દેશમાં મોકલ્યું, આવ્યું એક અજમેર;
 એક દિલ્લીપુર વચિં, દરતો નિત ઢંઢેર. અકબર. ૨
 લાહોર મુલતાન મંડલિં, ગયું પંચમ દરમાન;
 છઠું પાસે રાખ્યું સહી, ઠોરિ ઠોરિ ગુરૂમાન. અકબર. ૩
 શ્રાવણ વદી દસમીથકી, પળે દિવસ વળી ખાર;
 ભાદ્રવા શુદ્ધિ છઠ્ઠી લગિં, ઉગરે જીવ અપાર. અકબર. ૪
 ભી કછુ માંગો હીરજી, માંગ્યું ડામર તલાવ;
 ખાર ગાઉ તે દરતું સહી, ભરીઉં મછિં સાવ. અકબર. ૫
 આભીમિં છોડયો સહી, કોઈ ન ડારે બલ;
 એક દિનનું ફલ એટલું, મુગતિં સંત દે ફાલ. અકબર. ૬
 તેણી રાતિં મુનિ ધનવિજય, લીધા છડીદાર ત્યાંહિ;
 ડામર તલાવ આવી કરી, બલ મન્હેકીઆ સાંહિ. અકબર. ૭
 ફરી અકબર કહિ હીરનિં, જો જગિં ખારે માસ;
 કો કિસકું મારે નહિં, વે દિન જગમાં ખાસ. અકબર. ૮
 ઈસા દિન કોઇલી આગળા, કો કિસકું નહું ખાય;
 હીર કહિં જનમ પેગંબરિ, સહુનિં શાતા થાય. અકબર. ૯

રાક્ષસ મુગલ હૈ હમ તણે, કરતે બહુત ગુસ્સાય;

સસતે સસતે છોડુંગા, જયું સબકું સુખ થાય. અકબર ૧૦
(હાળ-સખી દેખી રાજ સુલતાન આયો, રાગ આશાવરી
દેશી કડખાની.)

બોલ શાહ અકબર હીર સુણિ તુજ કહું, મિલે સબ
ઉંબરે હમહી ભાખે;
બાપકા સોય બેટા ભલા ભાખીએ, જેહ અપના સહી રાહ રાખે. ૧.
દીન દુનિકા એક તુંડી પાતશા, પાટ મોટો બતી બાઉં નાવેં;
હુકમ હુઆ ઉહાં આણી દારૂ બહુ, પાટ પોઢા ઉંચા સબ ઉઠાવે. ૨
એક મણ દારૂ એર સોમણ પત્થરા, ઉડતે બોહિત મૈદાન હોવે;
હુકમ મેટયા જદા આપકે ધણીઅકા, નજર કરડી કરી આપ
જોવે. બોલ. ૩

ગાજતા નીર ખારાજ દરીઆતાણા, ધાવતા ધસમતા લોલ આવે;
કયા કરે પાતશા લોક ડૂબે સખી, ગજ રથ અશ્વ ગઉઆં
તાણાવે. બોલ. ૪
ઉસ બતી પાતશા નહુ નવા કીજીએ, કીજીએ જે વડો આપ કીના;
પાટજી પીઢીઆ તોહ તાણે ગએ, દંડ ધણીઓ ઉસેં તરત દીના. ૫
હીર તવ મેં કહ્યા સુણો મિલ્યા ઉંબરે, પાતશા એક આંખેજ અંધા;
બેટા ઉસકા હૂઆ અંધલા દેખતા, હોય ઉસકાહી ફિર
અંધ નંદા. બોલ. ૬

વે રહે દેખતા કે હોય અંધલા, ઉંબરે કહત ના હોઈ અંધા;
હીર તબ મેં કહ્યા ખાત સુણીએ સખિ, ગ્યાન ધરીએ મતિ
હોય મંદા. બોલ. ૭

સાતમી પેઢીએ તૈમુરશાહ હુમાઉ હુઆ, સોય ચરવાદારમાંહિં મોટા;
 ફકીર બેડી ધરી આપ પોકારતા, દેત હુનીઆ દેવે એકરોટા. બોલ. ૮
 તમુર રોટી દીએ તીરપરે તે ધરે, તૈમુરકે શિરપરે છત્ર દીના:
 અવાજ એસા કીઆ લેહ હુનીઆ સભી, મુલક સારા મેતો
 તુમહિ દીના. બોલ. ૯

એક દિન અશ્વ દુબલો બહુ દેખતે, ચાળળો ચરવાદાર મારે;
 મિલે સખી એકઠે બિઠિ જંગલ ગએ, સહસ ચરવાદાર સોય
 સારે. બોલ. ૧૦

એક દિન માલ બિટાં ભર્યા આવતા, કાઠિતરૂઆર સખ છીન લીના;
 લસકર બોહોત આએ પી લડણકું, કટક સારા ઉને
 ભાગ કીના. બોલ. ૧૧

દોડ તબ પાતશા આપહી ઉહાં ગયા, લડત પાતશાહકું ઠાર મારે;
 મુલક સારા લીઆ આપ હુઆ પાનશા, છત્ર તો આપકે
 શિરહિ ધારે. બોલ. ૧૨

સાતમી પેઢીએ હમ હુએ પાતશા, અવલ ચરવાદાર તૈમુરશાહી;
 કોન ફિરી કરે અવલ જે હમતણી, કોહોતો કીજીએ પાતશાહી. બો. ૧૩
 અવલ જે બાત હોઇ તે સવિ કીજીએ, છોડીયે બાત ખુરી જેહ જૂની;
 ઉંબરે ખાન વજીર સખ હાકડે, મુલકાં કેતે રહે સોય મૂનિ. ૧૪

(ચોપાઇ.)

એસી બાત કરે હમ સહી, ખાએ બિગર વે ન રહે કહિં;
 મુજકોં લી સમજવેં બહોત, પિણુ વે ધર્મ કબી નહીં હોત. ૧
 કીડેકું ખાવે ફૂકડી, તુરકોકું દિખલાવેં બડી;
 એસી બસ્તુ ખાતે હે હમમ, મુજકું કયા ખાતે હો તુલ. ૨

સોભી નહિ છોડે એ મુગલ, બડે કર્મ બલ નહિ એ લલ્લ; ૩
 બડા બખતમેં ધમ્મી હોય, તમ દિદારકા મહિમા સોય. ૩
 પહિલે મેં પાપી હુઆ બોહોત, આદમકા લવ યુહીં ખોત;
 ચિતોડ ગઠ લીના મેં આપ, કહ્યા નજવે વો મહા પાપ. ૪
 જોર મરદ કુત્તા બી હણ્યા, અશ્વ ભંટ લેજે નહિં ગણ્યા;
 એસે ગઠ લીને મેં બોહોત, બડા પાપ ઉહાં સહી હોત. ૫
 બોહોત શિકાર જેલે મેં સહી, બાંટે તુમ દેખાવે કહી;
 કુણપિંડે આએ કહો ઘાટ, હમ આએ મેડતેકી ખાટ. ૬
 દેખે હજારે હમારે તુહા, એકસો ચઉદ કીએ વે હમ્મ;
 અકેકે સિંગ પંચ સેં પંચ, પાતિગ કરતા નહિં બલખંચ. ૭
 જેલે શિકાર કીએ બહુ કરમ, છત્રીસ હજાર હરણકે ચરમ;
 ઘર ઘર દીઠ હમ લહિણા કીઆ, દોઢસિંગ હમ
 સોનધંઆ દીઆ. ૮
 ચિડી પંચ સેં પંખી જીવ, ખાતા જીલ ઉંનકી જ સદીવ;
 ઇસા પાપી થા મેં બહુ આપ, તુહા દિદારથી છોડ્યા પાપ. ૯
 લલા રાહ દેખાયા તુહા, છમાસ ગોસ તો છોડ્યા હમ્મ;
 મુલ્લાં ઉંબરે કહિતે યું, આપકા રાહ છોડીજે કયું. ૧૦
 બાંભણ પંડિત યું મુજે લણે, ન જઈએ પોસોળેં હાથી હણે;
 સખ જુઠે હૈં એક તુહા સાચ, તુહા નગીના ચોર સખ કાચ. ૧૧
 સોફી સંન્યાસી દરવેસ, દેખે ઈદ્રબલીઆ લેસ;
 હિંસક કપટી રાખે દામ, ખાવે ગોસ કરિ પાતિક કામ. ૧૨
 લંગી લંગ ચઢાવે બહુ, જોટે દૂર કીએ હમ સહુ;
 અવલ ફકીર તુજમેં નહિ ફંદ, પૂરે શુશ્રુષું પુન્યમ ચંદ. ૧૩

દેવી મિશ્ર પંડિત તિહાં હતો, તેહને પાતશા એમ પૂછતો;

હીરવિજય સુરિ ટૈસા ચતી, દેવી મિશ્ર કહે પંડિત અતી. ૧૪
પાતશાહેં દીધી પામરી, દિગંબર આળ્યો આડંબર કરી;

કહે હું ઘણો ભણ્યો છું સહી, હાડ ચરમેં ન અડકું કહી. ૧૫
હીંગ તેડ કૂડાનું ધીઅ, એ નહુ ખાઉં જાણો લીહ;

પૂછે પાતશા રાખો દામ, બોલી ન સક્યો ગલીઓ તામ. ૧૬
પાસે ગપી જે મીઠો ખાન, દિલ્લીપતિ કરતો તસ સાન;

તેણિં બીહાળ્યો દિગંબરતણે, તુને પાતશા હવડાં હણે. ૧૭
ઉપાય એક છુટણુકા કરો, લઈ કોડી મુખ માંહિં ભરો;

લહી ગરીબ મુકે પાતશા, બોલ ગપીના હીઅડે વશ્યા. ૧૮
કોડીએં મુખ ભરીઓ જામ, ગપી બોલ્યો તિહાં કણિં તામ;

છોડીએં પાતશા ઇનકું સહી, જુઠી બાત ઇનેં સખ કહી. ૧૯
કહે પાતશા કિમ બલ ઘાડ, મોહોમેં કયું બાયે તેં હાડ;

કર્યો ક્ષેત ઉતાર્યું નીર, જગમાં સાચો જગ ગુરૂ હીર. ૨૦
જગત્રંદ્રસુરિ તે જગમાં સાર, આંખિલ કીધાં વરસજ બાર;

આદ્ધડપુર નગરી મેં જોય, તપાખિરૂદ તિહાં કણિ હોય. ૨૧
ત્રંબાવતી નગરીમાં જોય, દરબાન તવ હાકિમ હોય;

મુનિશુંદરસૂરીસ્વર જેહ, જીતેંવાદ દિગંબર તેહ. ૨૨
‘વાદીગોકલસાંદ’ વૃંદ થાય, તિમ તિહાં બોલ્યો અકબર શાહ;

જગત ગુરૂ વર ખિરૂદ તે દેહ, હીર તણી શોભા વાધેહ. ૨૩
વળી બોલ્યો તિહાં અકબર મીર, કછુભી માંગો જગગુરૂ હીર;

છોડીએં બંધ પંખી પરમુખ, જ્યું સારેકું હોવે સુખ. ૨૪
સારસ પરમુખ પંખી બહુ, રાતેં અણાવી મુકયાં સહુ;

ખાંખો આપ સમારે સહી, મુકે પાતશા હીરને કહી. ૨૫

પંખી એક ન ઊડે અસેં, લીધ પાતશા હાથે તસેં;
 શાંતિચંદ્ર બોલ્યો લેઉં અહ, પાતશા કાટેગા એ તમ્મ. ૨૬
 અકબરશા તબ ઉત્તર દેહ, કયા કાટેગા હમકું એહ;
 એસે હમ કાટેહૈ બોહોત, તુમ દિદારતેં ધર્મીં હોત. ૨૭
 બાર હજાર હમહિં ચીતરે, ચઉદ હજાર હરિણુલી ખરે;
 ઉનમેંકા મરતા હૈ જેહ, ચીત્તેકું બિલાઉં મેં તેહ. ૨૮
 જીતા હરિણુ ન માડું કોઈ, બોહોત સખાબએ તુમકું હોઈ;
 ઇંમ કહી મુકે જીવ અનેક, હરિણુ રોઝ સસા નહિં છેક. ૨૯
 એક હરિણી હરિણાનેં કહે, કયુરે કંથ નચિંત થઈ રહે;
 પાતશાએં તેડયો ભરતાર, હણ્યા પછી મુજ કુણુ આધાર. ૩૦
 હરિણુ! કહે ન હણે નરધીર, એહને મિલ્યો જગત ગુરૂ હીર;
 મુકાવી મોકલે વન માંહિ, હવેં બંધન પડવું ક્યાંહિ. ? ૩૧

(હહા.)

આહોહી વન નવિ ફરે, સુખેં ચરે વન ગાય;
 માછી મીન નેં પરાભવે, સો ગુરૂ હીર પસાય. ૧
 અબ્લ મહિષા મહિષ ધણુ, વૃષભ તુરંગમ ગાય;
 પંખી કહે ચિરંજીવને, હીરવિજય મુનિરાય. ૨
 સસલા સેલા શૂકરા, હીર તણા ગુણુ ગાય;
 ઋષભ કહે બહુ પંખિયા, પ્રણમે જગગુરૂ પાય. ૩

(ચોપાઈ.)

જગગુરૂનેં શાહ કહે ગહગહી, તુલારે કામકા માંગો સહી;
 હીર કહે બંધીજન બહુ, છોડો તો સુખ પાવેં સહુ. ૧

- કહે અકબર એ મોટે ચોર, મુલકમેં બોહોત પડાવેં સોર;
એક ખરાબ હજારકું કરે, ઇંહાં લલે એ જખલગ મરે. ૨
- વાઘ સિંઘ ચીતર કૂકરા, મંજારીને પાપી નરા;
ભુજંગ લખ ઉંદર એકલા, એહવા જીવ જગિ સૂતા લલા. ૩
- હજા માંગો અવલ ફકીર, કછુઅન માંગો આપકા હીર;
એસા કછુ માંગો અહિં તોય, દરસણુ તુહારા બધતા હોય. ૪
- શાંતિચંદ તવ લાખે અસ્યું, હીરજી તુલ વિચારો કસ્યું;
માંગો એહવું એણિઠાય, સકલ ગચ્છના લાગેં પાય. ૫
- હીરે મૂંઠી વાળી સાર, એણી વાતેં મુને ૧ચોવિહાર;
વીર એણિક વારે એમ નહિં, બોલી ફજેત મ કરસ્યો અહિં. ૬
- સુણી પાતશા મુખથી લણે, કયા તુલ ખાત કરી દોજણે;
હીરેં ખાત પ્રકાશી ખરી, ઘણી સુપરત સુલતાનેં કરી. ૭
- વીરખલ બોલ્યો તિહાં ધીર, હુકમ હોઈ તો પૂછું હીર;
કહે અકબર પૂછે કયું નહિં, બીરખલ મુખ બોલ્યો તહિં. ૮
- શંકર સગુણ નિગુણ કહો સોય, હીર કહે તે સગુણો હોય;
બીરખલ બોલ્યો તેણીવાર, શંકર નિગુણો સહી નિરધાર. ૯
- હીર કહે તુલ સુણો નરીશ, જ્ઞાની કે અજ્ઞાની ઇંશ;
વીરખલ કહે જ્ઞાની ખરો, હીર કહે બુધ હીઅડે ધરો. ૧૦
- જ્ઞાન તે ગુણ અવગુણ કહો રાય, બોલી ન શકે તેણે ઠાય;
વીરખલ બંધાણો જસેં, અકબર ઘણું પ્રશંસે તસેં. ૧૧
- એહ બડે દેવતા સહી, ઇનકી ખાત ન બાએ કહી;
સખ બૂઠે એક સાચા હીર, બોલે અકબર ગાજી મીર. ૧૨

(ઢાળ—દેશી મન ભમરાની.)

- ખોલે અકબર પાતશા, સખ ખોટે ખે;
 નેગી નામ ધરાય, મંદિર મોટે ખે. ૧
- સોફી શેખ દેખે બહુ, કંથાધારી ખે;
 રાખે હમડા પાસ, દોદો નારી ખે. ૨
- કડી કાપડી ભારતી, બાણુ નેસી ખે;
 કરે જગનકી ખાત, દોજખ હોસી ખે. ૩
- નામ મુસલમાન મહિરવાં, જીવ ખાવે ખે;
 કરતે ખોહોત પોકાર, ખુદા નહું પાવે ખે. ૪
- મંતી તાંતી જતરી, મુનિ મુખ જંદા ખે;
 દંડધારી દરવેસ, માંડે ફંદા ખે. ૫
- એક તાપસ એક તાપસી, ખાવે માંગી ખે;
 કરતે ભોગ વિલાસ, નહિં વૈરાગી ખે. ૬
- ખોધે ખોધ વૈષ્ણવ બહુ, મઠવાસી ખે;
 નહિં ભેરૂથી દૂર કયા સંન્યાસી ખે. ૭
- ગોઢડીઆ ગિરી ને પુરી, આપે નાગા ખે;
 કોધ બહુ નહિં જ્ઞાન, ધંધે લાગા ખે. ૮
- ભસમ લગાવે ભય કરે, હક્ક પોકારે ખે;
 માંગ્યા ને નહુ દેય, કુતકા મારે ખે. ૯
- ફિરે અઘોરી જંગલે, ખૂરા ખાવે ખે;
 કહે અકબરશા આપ, દિલ નહું લાવે ખે. ૧૦

(ઢાળ—હું તુજપર વારી. રાગ કાશી.)

ખોલે ખોલે ખોલેરે લાલ, યું અકબરશાહ ખોલે;
 મેં ખટ દર્શન દેખું હુંઢી, હીરકે નહીં કાઈતોલે હો. યું ૦ ૧

કેતેક નાગે ખડે બી ખાતે, સાધત કેઇ પંચ અગની;
કેતે લી જીવકું ઉનહિ જલાએ, કયાં બાંઢગી ઉને
કીની હોલાલ. યું અં બોલે. ૨

લંગી લંગ ચડાવે કેતે, ભૂલે પડે જટાધારી;
કેતેક પાઉંસું સંકલ ખંચે, કયા સાધે જીવ મારી હોલાલ.
યું અં બોલે. ૩

નારીકા લેષ બનાયા મરદેં, હોઇ મગન ઠહે માચે;
અંગહી લંગ દીખાવે સખકું, કયા ઉસ દેખી રાચે હોલાલ.
યું અં બોલે. ૪

કૂલ ગુલાલ અખીર ઉછારે, તાલ મૃદંગ લી વાગે;
ગોપીજયું એક હોઇ એક કાન્હા, બાય ગળે ઉસ લાગે હોલાલ.
યું અં બોલે. ૫

કયા વૈરાગ પાવે ઉસ દેખ્યે, સામી હોત સરાગી;
પરગટ ભાંડ ભવાઇ દેખત, રાગ ધરેજ અભાગી હોલાલ.
યું અં બોલે. ૬

અક્ષણકે ગલે ટોડર ઠાવેં, ઠાકાર નામ ધરાવે;
એ પરમેશ્વર સારૂ સખહિ, કયું સદગતિમેં જાવે
હોલાલ. યું અં બોલે. ૭

ગજ રથ ઘોડે કરસણ વાડી, દોદો ચ્યાર સુ નારી;
એ પરણાવે ખેટાખેટી, લાખુંકે વ્યાપારી હોલાલ. યું અં બોલે. ૮
ધેનુ ચરાવત ખંસિ બજાવત, ગ્વાતની કુંચુકી ફારી;
એ પરમેશ્વર કહાકે કહીએ, દેખત કોઉ ઠગારી
હોલાલ. યું અં બોલે. ૯

સોલ સહસ ગોપીમેં જોલ્યા, માર દેત સળકોઈ;

કોધી કામીકું પરમેશ્વર, હમ જેસા લોગીઅ હોઈ

હોલાલ. યું અં બોલે. ૧૦

સાચ સ્વરૂપ કહ્યા સાંધકા, ગુરનિગ્રંથહી મોટે;

સાચાહી ધર્મ કહ્યા ગુર હીરેં, ઔર કહું સળ જોટે

હોલાલ. યું અં બોલે. ૧૧

ગજ રથ ઘોડે માલ મુલકહું, દેતે કછુઅ ન લીના;

કિરિયા કર્મ કરે દેહી કળે, કિનકા બુરા ન કીના હોલાલ.

યું અં બોલે. ૧૨

કછુ ન માલ મુલક ઘર માંગે, માંગત હીર ગદાર્ધ;

અબ્બ મીન ગઉ પંખી છુડાવે, સારેકી ઉમર વધાર્ધ

હોલાલ. યું અં બોલે. ૧૩

જૈસી બાત સુણીથી કાને, ઐસી નજરે દેખી;

કહેણી રહેણી હૈ દો સરખી, હીર સાચો નિરાપેખી હોલાલ.

યું અં બોલે. ૧૪

(ચોપાઇ.)

અકબરેં ઘણું પ્રશંસ્યો હીર, રાવત બત્રી દેખત મીર;

હુકમ હુઓ હમારે પાસ, કુત્તેપુર તુલ રહો ચુમાસ. ૧

વળ્યા વાજતે હીરસૂરિંદ, બહુ પાખરીઆ ગડે ગયંદ;

ઉપાસરે આવે ગુરરાય, ઉચ્છવ મોચ્છવ સળજો થાય. ૨

કરે વળાણ વેધ્યું મુનિરાય, હીરદેશના નિકલ ન જાય;

દુજાણમલિં પ્રતિષ્ઠા કીધ, સળજ દાન જગમાંહિ દીધ. ૩

- હિત દિન ઉચ્છવ હોઈ જસેં, કરે યાદ તે પાતશા તસેં;
હીર મિલ્યા અકબરને તામ, સખરો યેસવા આપે ઠામ. ૪
- કહે ચંગા કાંઈ કહીએં કામ, હમ જપતે તહારા નામ;
આજ દીદાર પાયા તહ તણા, કહીએં કામ કહૂ આપણા. ૫
- હીર કહે તુલ ભલા સુબાણ, છોડો પુંછી જજાયા દાણ;
અકર અન્યાય તીરથ મુંડયકું, તે કિમ હોઈ પાતશા થકું. ૬
- કહે પાતશા છોડ્યા સખળ, કછુલી માંગો જગગુરૂ અખળ;
હીર કહે બોહોત તુમ દીઆ, કોઈ ન કરે તે તમહિં કીઆ. ૭
- સુણી પાતશા બોલ્યો તામ, કહીએં મીનશનીચરિકા કામ;
હુમાયુ મૂઆ તબ પડ્યા દુકાલ, કરો કછુ એસા હોઈ વિસરાલ. ૮
- વિમલહર્ષ બોલ્યો તિણિ ઠાય, તુમ તો હો ધરમી પાતશાય;
હીર ફકીર હુઆઈ ફરે, ગઈ બલાએ મીન શનીચરે. ૯
- પછે હીરનો બાલી હાથ, તેડી પાતશા આઘો બાત;
બેસી બાત કરી ગુરૂ મીર, બાણે તેહ જગત ગુરૂ હીર. ૧૦
- હીર પાતશા કરતા બાત, ગપી મીઠો તવ પરગટ થાત;
શિર ઉઘાડી આઘો જતો, હીર વચે આવી બેસતો. ૧૧
- નમો નારાયણ મુખ ઉચ્ચરે, ચેષ્ટાનાં ચેનજ તિહાં કરે;
પાતશાહે આપી પામરી, કહ્યું દૂર ગયો તવ ફરી. ૧૨
- દર્ધ મોહોત ચાલ્યા ગુરૂચાય, અકબર શાહ બહુ ધરમી થાય;
નવરોજના દિન આવ્યા અસેં, જનાના બબર બેડાએ તસે. ૧૩
- વેચે અંશુક એક સુંદરી, બોલ્યો પાતશા તે બેઈ કરી;
તેરે ફરજન નહિં કોઈ કહો, કહે બેરૂ તુલ બાણુત હો. ૧૪
- પાણી મંત્રી આપ્યું તામ, પીકર કીજે ધર્મકા કામ;
જીવ ન મારે ગોસ્ત મ ખાય, તેરે ધરફરજન બહુ થાય. ૧૫

એહવો પાતશા ધર્મી શિરે, પાપ થકીજ નિવારણ કરે;
પુણ્યે પુત્ર હુઆ તસ ચ્યાર, કીરતિ પસરી ઠારોઠાર. ૧૬

સોદાગર આગરાઈ કહ્યો, વ્યાપાર કાર્ય પરદેશે ગયો;
વાટે લેણીઆ મળીઆ જામ, માને અકળરશાહને તામ. ૧૭

માલ ઉગરસ્યે જો આપણો, ચોથો વાંટો અકળર તણો;
કીધો દિલસ્યું ઇસ્યો વિચાર, ઉગર્યા રૂપક એક હજાર. ૧૮

ચિંતવ્યું એકદા કરી વ્યાપાર, ચોથ આપસ્યું સહી નિરધાર;
ત્રીજીદાન કીધો વ્યાપાર, રૂપક પામ્યો બાર હજાર. ૧૯

દિલ વણસાડ્યું ન દીએ ચોથ, શાહ અકળર ગુસ્સે તળ હોત;
તેડાવ્યો જન મોકલી ઘણો, ક્યું બે ચોથ ન દેત હમ તણો. ૨૦

કહે સોદાગર સુણ તું મીર, તું જગમાં જાગતો પીર;
મેં ખૂઝ્યા નહિં જાણે કાંઈ, તુલથી છાંના નહિ કછુ હોય. ૨૧

આપી ચોથ ગયો ઘર તેહ, દેખત જરબો જગમાં એહ;
એક સ્ત્રી માને અકળર તણે, દેઉં વધામણું ઉચ્છવ ઘણે. ૨૨

મુકું શ્રીફળ આગળ દોય, જો મહારે ઘર બેટો હોય;
હવો પુત્ર હરખી તસ માય, દીએ વધામણું તેણે કાય. ૨૩

શ્રીફળ એક મુકયું જેટલે, અકળર શાહ બોલ્યો તેટલે;
દો માનેથે એક ક્યું દીઆ, દુસરા શ્રીફલ માંગકે લીઆ. ૨૪

એક શેખ અકળરને મિલે, કહું સાકર તળ માટી ટળે;
માટી અણાવે પાતશા ઘણી, સાકર સાર કરી તેહ તણી. ૨૫

પાતશાહ છેતર્યો ન જાય, સાકર બોળે પાણી માંલ;
માટી દડમાં હુવાં તામ, લૂંટી લીધા શેખના દામ. ૨૬

એક ^૧વણિક ઘર લખિમી ભરી, આપે કરજ તે લોકને કરી;

એક ખત્રીને આપ્યા દામ, કરતો ઉઘરાણીનું કામ. ૨૭

એક દિન ખત્રાણી તસ નારિ, ઉઠી વેગે ઘણું પોકારિ;

વળગ્યો વાણિયો એ મુજ સહી, વઢતાં વાત અકબર કે ગઈ. ૨૮

પૂછે પાતશાહ ક્યા રમામલા, ખત્રી કહે વાણિગ નહીં લલા;

બુરા કામ કીના ઇને સહી, મુંહસું ખાત ન જાએ કહી. ૨૯

ખીજ્યો પાતશા બહુ મનમાંહિ, તેડ્યો વાણિયો અળગો ત્યાંહિ:

કે સાચી કે જૂઠી વાત, માંડી ખરો કહે^૩ અવદાત. ૩૦

કહે વણિગ એ જૂઠો ધારિ, દામ માંગતાં વળગી નારિ;

થઈ ક્રજેત કલંક મુજ દિઓ, ^૪સૂઘો ન્યાય^૫ કુણે નહું કિયો. ૩૧

પૂછે પાતશાહ વણિ વાંક, ^૬લીતર તું પાક નાપાક;

કહે વણિગ નાપાક મુજ ધારિ, રાખ્યો અળગો તેડિ નારિ. ૩૨

પૂછે પાતશા કહો અવદાત, કિયા હરામ વણિગ ^૭કમળન;

ખોસે પાતશા જોરે કયું થાય ? ફેરું મુઠ દોરા કયું ખાય. ૩૩

મરદ આગે જોરે ક્યા કરે, એક ^૮ગયંદ ^૯દરિણી સળ કરે;

એક પાતશા દુનિયાંકા નાથ, સોલસસ્રી જોડે હાથ. ૩૪

હસે પાતશા એણે ઠારિ, દિલશું ખોટી જાણી નારી;

પુછે પાતશા કહ્યું જાણિયા, પાક નાપાક કેસા ખાણિયા. ૩૫

મુંડી દાઢી દેખી કરી, ખોટી નારી ધીરજ ધરી;

વણિગ પાક ! મેલો નહિ માંહિ, વસ્ત્ર કઢાવે પાતશા ત્યાંહિ. ૩૬

૧ વાણિયો, ૨ હકીકત, ૩ સાચી બિના-વાત. ૪ અદલત-
ન્યાય. ૫ કોઈએ ન કર્યો. ૬ અંદર પવિત્ર કે અપવિત્ર છે. ૭ નીચ
જાત. ૮ હાથી. ૯ હાથણી.

- મુંડી દાઢી છર નવ ગ્રહો, ઉતાવળોજ અધૂરો રહ્યો;
નાપાક સહુએ દીઠો જિસેં, થઈ ક્રન્દેત ખત્રાણી તિસેં. ૩૭
- દઈ પૈનર અલાબ્યા દામ, એહવાં ઘણાં બુદ્ધિનાં ઠામ;
જાણું આબ્યો અલયકુમાર, દયાવંત કુંવર નર સાર. ૩૮
- ઋદ્ધિ જાણે ભરતનરિંદ, બળે કરી જેહવો ગોવિંદ;
જ્ઞાને કરી બૃહસ્પતિ દેવ, હિંદુ અસુર કરતા જસ સેવ. ૩૯
- એહવો અકબર અવલિઓ જોય, હીર સંગથી ધર્મી હોય;
પાળે રાજ્ય કરે જીવ-સાર, હીર મુનિ પછે કરી વિહાર. ૪૦

(૬૬ા.)

- વિહાર કરી શુરૂ હીરજી, માગે આજ્ઞા તામ;
અકબર ઠહે રહો ઈહાં સદા, કૃતેહપુર ભલ ગામ. ૧
- સ્ત્રી પીહર નર સાસરે, સંયમિઆં થિરવાસ;
એ ત્રણે અળખામણા, જો મંડે થિર વાસ. ૨
- તિણુ કારણુ અમે ચાલશું, ધરજો દિલમાં મહેર;
યાદ બુદ્ધાકો કિજીયે, કદી ન છોડે ખેર. ૩

(૬૭ા.)

- દિલ્લીપતિ પાતશાહ અકબર, જોલે જોલે બિચારી દિ.
જોલે જો કર જોડીરે;
ખેર મહેર તુમ નામ ન છોડું, તરનતારન હોડી જો. દિલ્લી ૧
- ખેહરી બાજ શિકાર ન ખેલું, ચિત્તા વાઘ ન માડું રે;
હરિણ રોઝ સસા ઔર સાખર, સારેકાં ઉગાડું જો. દિલ્લી ૨

^૧આદિતકે દિન જીવ ન ગારૂં, ઝરખમેં તીન ^૨અઠ્ઠાઈ;
 ઝરખગાંઠ સંકાંતિ તણે દિન, મારી જીવ ન ખાઈ બે. દિ. ૩
 ચોખંડ આણુ ફરે જ્યાં માહરી, ઉઠાં કેા જીવ ન ઝલતે;
 ચૌર લી કામ કહો કછુ કીજે, તુમ કાહેકોં ચલતે બે. દિ. ૪
 હીર કહે વિજયસેનસૂરીશ્વર, પાટવી ચોહી બોલાવે;
^૩ફકીર સોહી ફિરતેજ લલેરે, ધર્મકા ^૪રાહ ચલાવે બે. દિ. ૫
 કહે અકબર દિલગીર ન હોયે, મન ભાવે ત્યોંઈ કીજે;
 વિજયસેનસૂરિકોં ઇહાં ગુરૂ, એક ^૫વેર લેજીજે બે. દિ. ૬

(દુહા.)

બોલે પાતશા તુમ ચલો, કુણુ કહેગા હમ ધર્મ ?
 કોઈક યતિ યહાં છોડિયે, કહે શાસ્ત્રકા-મર્મ. ૧
 શાંતિચંદ તિહાં મૂકીઆ, કહેતા ધર્મ-વિચાર;
 હુકમ લેઈ અકબર તણો, હીરે કયો ^૬વિહાર. ૨

(ચોપાઈ.)

હીર વિહાર કરે તહાં જિસેં, શાહ જેતો નર ખૂઝયો તિસેં;
 કહે હું લેઉં સંયમભાર, જે તુમે રહો ઇહાં માસ ગિ ચાર. ૧
 ચાનસંઘ કહે સુણુ જેતાય, લીધી નવિ જાએ દીખ્યાય;
 હુકમ પાતશાનો જે થાય, તો તે દીક્ષા સહી લેવાય. ૨
 ચાનસંઘ માનૂ કલ્યાણુ, શાહ અકબરને કરતા જાણુ;
 જેતો નાગોરી હોએ યતિ, હુકમ હોય જે દિલ્લીપતિ. ૩

૧ રવિવારના દિવસે ૨ કાર્તિકી, ફાગુણી, આષાઢી. ૩ ત્યાગી.
 ૪ પંથ. ૫ વખત. ૬ ખીજે સ્થળે પધરવું.

- અકબર કહે ખુલાઈ લ્યો આહ, તેડી ગયા જેતાને તહિં;
કરી ^૧તસલીમ તે ઉભો રહે, ત્યારે પાતશા એહવું કહે. ૪
- કુણ કારણ કહો હોતે યતિ, હીરકા પંથ હૈ દોહિલા અતિ;
તેરે ^૨જોડ હૈ કે નહીં ? દેઉં ગામ એક રહેતું અહિં. ૫
- જોલ્યો જેતો થઈ હુંશિયાર, નહિ જોડ મુજ હૈ પરિવાર;
ભાઈ પાંચ અછે મુજ સગા, તે સંસારને કામે લગા. ૬
- મેં છોડુંગા સહી સંસાર, ગૃહસ્થ ધર્મમેં પાપ અપાર;
મરી કૂણ જાએ દુરગતિ, સ કારણ મેં હો ગા યતિ. ૭
- દોહિલો પંથ અછે જો એહ, તોહ મેં આદરવો તેહ;
દુનિયાં દામ ગામ નહિ કામ, યતિ વિના નહિ ^૩ગિહિસ્તે દામ. ૮
- હુકમ તુમારા હોવે જોય, તો મેં હીરકા ચેલા હોય;
દાઠો પાતશાએ દૂઠ અતિ, તેરી ખુશી તો હો તું યતી. ૯
- થાનસંઘાદિક જોલ્યા તામ, હીર નહી રહેતે ઇસ ગામ;
કુણ દીક્ષા જેતેકોંદીએ, શ્રીજી તુમ ગુરૂકું રાખીએ. ૧૦
- કહે અકબર જઈ હીરકોં કહો, જિહાં લાલ તિહાં તુમ રહો;
જેતા શિષ્ય તુમારા હોત, તુમકું નક્ષ હોયગા બહોત. ૧૧
- રાખ્યા હીર ક્તેપુર માંહિં, દિવાવે દીક્ષા અકબર ત્યાંહિં;
વાજિંત્ર પોતાનાં સહુ દેહ, મહોત્સવ જેતા તણો કરેહ. ૧૨
- ગજ રથ ઘોડા ઊંટ અનેક, ચડ્યો પાતશા ધરી વિવેક;
અનેક ઉમરા મિલિયા ત્યાંહિં, જેતકુમાર આવ્યો વનમાંહિં. ૧૩
- એક ઊઠે એક ઝાડે ચડે, જોવા નરનારી તડકડે;
‘ખીર વૃક્ષતણે સહુ મિલે, ધ્વજ નેજા ચામર ઊછળે. ૧૪

- જેતો ૧ અશ્વત્થકો ઊતરી, કુંડળ ભૂષણ અળગાં કરી;
 મૂકે બાબુળંધકભાય, હુઓ દિલગિર ત્યાં અકળર શાહ. ૧૫
- નાવિ વેણિ વિહારે વળી, મુગલા મુખ ઘાલે આંગળી;
 પહેરે વેશ ચતિનો તેહ, હીરવિજય ત્યાં દીક્ષા દેહ. ૧૬
- જીતવિજય તસુ દીધો નામ, ખોડ્યો પાનશા અકળર લામ;
 સુણિયે હીરવિજય ગચ્છપતિ, એક હવે પાતશાહી ચતી. ૧૭
- ખીજો ચતિ પાતશાહી હોય, વિજયરાજ ઉવજ્જાય જ્યેય;
 ૩રાજનગરનો વાગ્ગિ તેહ, ઓશવંશ શાહ જેઠો જેહ. ૧૮
- નારી સહિત પામ્યો વૈરાગ, ઋદ્ધિ રમણિનો કરતો ત્યાગ;
 બંધવ હરખો સંયમ લેહ, વિજયરાજસુત સુંદર જેહ. ૧૯
- વડોદરા માંહી આળ્યો જિસેં, ખાનખાનાએ જાણ્યું તિસેં;
 તેડાવી પૂછે નર નામ, કયું છોડો તુમ દુનિયાં દામ? ૨૦
- શાહ જેઠો ખોડ્યો તેણિ વાર, અમે વૈરાગી નર ને નાર;
 શાસ્ત્ર અમારે અસ્યો વિચાર, છોડ્યા વિન નવિ પામે પાર. ૨૧
- કહે ખાન તુમે દીક્ષા લિયો, ખેટેકોં સંયમ મત દિયો;
 હુકમ પાતશા હોવે ચદા, કરો ફકીર ખેટેકોં તદા. ૨૨
- આડ્યો ખાન અકળર કે ગયો, સંબંધ સર્વ જેઠાનો કહ્યો;
 અકળરશાહ તેડાવે તિહાં, આળ્યા પુરૂષ અકળરશાહ જિહાં. ૨૩
- પૂછે અકળર મુગલાપતી, કુણુ કારણ તુહા થાવો ચતી;
 શાહ જેઠો ખોડ્યો તેણિ વાર, અમ લાગે કહુઓ સંસાર. ૨૪
- લાગે મિઠી ખુદાની વાત, છોડ્યા વિણ તે કિમે ન થાત;
 ગૃહસ્થ મોંહી છેડગડગ^૪ પાપ, સકલ જંતુ કરવો સતાપ. ૨૫

બોલ્યો દિલ્લીપતી તવ ધીર, બેઠેકોં મ કરો ફકીર;

સવાદ દુનિકા દેખ્યા નહિં, કયા જાણેગા આયા અહિં. ૨૬

શાહ જેઠો તવ બોલ્યો તહિં, હું મુકુંદું એહને અહિં;

પરણે તો પરણાવું આજ, પછે હું સાડું આતમ કાજ. ૨૭

ખુસી થયો તવ અકબરશાહ, વિજયરાજ તેડયો તિણિ ઠાહ;

કહે અકબર કાં હોય ફકીર, નાંહનો સુંદર રૂપ શરીર. ૨૮

ગામ દામ દુનિઆં લીજીએ, ખાણા સુથરા જલ પીજીએ;

મહા કપલ ઘર ખાસે રહીએ, સુખ મૂકી કાં જોગી ધધએ. ૨૯

લે ઘોડા હસ્તી પાલખી, ખાલપણે ઇમ મ હોજે દુખી;

કઠણ રાહ ફકીરજ વેશ, નંગે પાય લુઆવે કેશ. ૩૦

સોણા લોભિ ગદાએ નિત, તાઠ તાપ દુખ વરખા નિત;

દેશ વિદેશે ફિરણા સહી, કરો યોષ તુમે દ'હાં રહી. ૩૧

વિજયરાજ બોલ્યો તવ આપ, કરું સોય કરેં માય ખાપ;

ગૃહસ્થ પંથ દોહિલ્યો છે ઘણું, વચન ખમેલું સાહિબતણું. ૩૨

ચિંતા કરતાં જાએ કાળ, પરણાવવાં પોતાનાં ખાળ;

રતિ દિવસ રલતાં જાએ, સાહિબ યાદ તે ડ્યારેં થાયે. ૩૩

તેણિ કારણિ હું થાઈશ ચતી, જેહમાં ચિંતા નહિં મુ રતી;

રાજા ચોરતણે ભય નહિં, નમે પાય નર જઈએ જહિં. ૩૪

થાએ બંદગી સાહિબતણી, રખ્યા કીજેં સખ જીવત િ;

યોગ વિના નવિ લહીએ ધણી, થાઈયતી ઇચ્છા આપણી. ૩૫

એકચિત્તો દીઠો નર જામ, લે રજા અકબરશા તામ;

પાંચસેં મણુ ઘૂત હુકમજ હોય, ખરચી દીખ્યા લેજે તોય. ૩૬

ઘૂત નવિ લીધું અકબરતણું, ધન ખરચું પોતે આપણું;

બહુ આડંબરિં સંયમ લેહ, વડોદરામાંહિં જેસંઝ દેહ. ૩૭

વિજયરાજ ચેલો જે અતી, કહિવરાવે પાતશાહી યતી;

ખીજો જીતવિજય જગમાંહિ, યતી પાતશાહી કહીએ ત્યાંહિ. ૩૮

(દુહા.)

પાતશાહી ઋષિ એ સહી, હીરતણા શિષ્ય સાર;

સ યમ મોઝઘવ તિહાં કરી, હીરે દયો વિહાર. ૧

(ચોપાઠ.)

ફત્તેપુરથી ગુરૂ સંચરે, અલિરામાળાદિં રહિવું કરે;

સંવત સોલ બહિતાલોજસિં, ચોમાસું તિહાં રહીઆ તસિં. ૧

ભોજિગ તિહાં સારિંગ સવદાસ, ખેત્રપાલ તસ પૂરે આસ;

ધૂણ્યો તેહ ઉપાશરામાંહિં, ખેતલ વીર આવ્યો તે ત્યાંહિં. ૨

પૂછે સાધ તસ હીરનું આય, દશ વરષ જીવે ઋષિનાય;

કેતું જીવે અકબરશાહ, વીસ વરષનું તેહનું આય. ૩

હીર આદે હરખ્યા ઋષિરાજ, જિનશાસનની રહિરયે લાજ;

સોલ બહિતાલો તેણી વાર, ખરતર વાદ થયેજ અપાર. ૪

વિજયસેનસૂરી પાટણમાંહિં, મુજગરો હુચો મહુ ત્યાંહિં;

હીર અલિરામાળાદમાં હતા, ફત્તેપુરમાં હૂઆ ઇતા. ૫

મસ્તક મુંડની વાતો સુણી, હીરે ચિંતા કીધી ઘણી;

જૈનધર્મ હેલ્યો એણિં આજ, જિનશાસનની ખેએ લાજ. ૬

સંઘ મળ્યો સઘળો ગુણિ રયે, અમીપાલ દોસી સજ કર્યો;

નિલાવનદીએ પાતશા હતો, અમીપાલ થયો તિહાં ઇતો. ૭

શાંતિચંદ હુતા તસ હામિ, વાત રહી સઘલી શિરનામી;

અંક તેડવ્યા ત્યાંહિં, કરી વાત તે શેખ ત્યાંહિં. ૮

અમીપાલ અકળર કે ગયો, મૂકી શ્રીફળ હોયો રો;
 કહે દુઆ દેતો તુમ હીર, કરે બંદગી ચોય ફીર. ૯
 પ્રેમ કરી બોલ્યો તબ મીર, ચંગે હેં ગતગુરુ હીર;
 કહે લખ્યા કછુ હમકું લેખ, બોલ્યા અબુલફઝલ તે શેખ. ૧૦
 હીર કે મુરીદ ગુજરાતિં હોત, તિનકોં રંજસ હોતે બો ત;
 લખો લેખ કહે અકળરશાહ, રંજસ કરે વો મારો જ્યાંહ. ૧૧
 અરચું કુરમાન લખી મોહલે, અમદાવાદ લણી તે ચલે;
 ઉપાશરે આવ્યું ફરમાન, લખી સુપારસ મિર ખાન. ૧૨
 શાહવીપૂને સહુદો કહે, મળો ખાનને મહિમા રહે;
 વીપૂ કહે હોલી કીજીએ, રાય ભાગા ગાદા બીહીજીએ. ૧૩
 વીઠલો મહિતો રાનો જેહ, ખ્યણુમાં આપ દંડાવે તેહ;
 એહવો નહિ કો તેણે ઠાય, ખાનખાનાનિ ખાસે જાય. ૧૪
 જવા સામલ નાગોરી જેહ, સીંહ થઇને બોલ્યો તેહ;
 ખાનખાનાને મિળરચું અહે, મુંડા મરતક તેડો તહે. ૧૫
 ખ લાયત થકી તેડયા વા િઆ, મુંડયા શર જેહના જાણીઆ;
 ગુદરાવ્યા તેહને જિહાંખાન, વેગેં હાથે દીધું કુરમાન. ૧૬
 વાંચી શીષ ચદાવે તામ, પૂછયું વાજિગને કહો કામ;
 જવા સામલ બોલ્યા દેય, કલ્યાણુ ધર્મ અહારો ખોય. ૧૭
 બીજ્યો ખાન કુટુણુ ધાય, પકડી લ્યાવો આણે ઠાય;
 વીઠલો બોલ્યો તેણે કામ, બાંધી સુ કે ફેરવો ગામ. ૧૮
 તરપોલીએ બાંધ્યો નિરધાર, ટૂટી કીધો અતિહિં ખોઆર;
 બસેં અસવાર મેલ્યા ખંભાત, માઠો રાય ન આવ્યો હાથ. ૧૯
 મિજ્યો ખાનને બીહતો સહી, દ્રવ્ય હાણિ તસ બળી ઇ;
 ખાન કહે દિમ જલવે ધ, મં િહિ કિમ કીના ધધ. ૨૦

કરી ક્ષેત તે કલ્યાણ રાય, યતીતણે લગાડયો પાય;
 સઘળો હીરતણો મહિમાય, જય જયકાર જિન શાસન થાય. ૨૧
 ખાર હજાર રૂપઈઆતણો, પાડયો કતળો તિહાંકણિ ગણો;
 કયાં મેશરી રાયે જેહ, હુઆ ફરીને શ્રાવક તેહ. ૨૨
 ખરતર સહુ હારી ચુપ રહ્યા, મનસ્યું તેણે કુટના લહ્યા;
 હીર નામ જગમાં વિસ્તર્યું, હીરે પછે પીઆણું કર્યું. ૨૩

(ઢાળ-મીઠી તાહારી વાણ વાહલા. રાગ માઝ.)

હીરેં કર્યોજ વિહાર વાહલા, હીરેં કર્યોજ વિહાર;
 મથુરાપુર નગરીમાં આવે, જુહાર્યાજ પાસકુમાર. વાહલા. ૧
 યાત્રા કરી સુપાસનીરે, પુંઠેં બહુ પરિવાર;
 સંઘ ચતુર્વિધ તિહાં મળ્યો, ફરસે તીરથ સુસાર. વાહલા. ૨
 જ'ખૂં પરમુખનાં વળીરે, થૂભ તે અતિહિં ઉદાર;
 પંચ સેં સતાવીસસ્યુંતો, જુહારતાં હરખ અપાર. વાહલા. ૩
 ગ્યાલેર ગઢેં પછે આવીઆરે, કીધો વીર જુહાર;
 બાવન ગજ પ્રતિમા કહી તો, જુવાર્યે જયજયકાર. વાહલા. ૪
 ફરી ગુરૂ આવીઆ આગરે રે, સદારંગ દાતાર;
 દિલ્લીમંડળ લહિણું કર્યું તો, દો સેર ખાંડ ઉદાર. વાહલા. ૫

(ચોપાઈ.)

હીર મુનીશ્વર કરે વિહાર, આવી ઉંખરા કરે જુહાર;
 શ્રાવક સામહિઆં ભલ કરે, હેમાદિક નાણાં શિર ધરે. ૧
 હસ્તીતણાં હોએ હુંછણાં, અશ્વદાન હોએ અતિ ઘણાં;
 સદારંગશાહ આગરામાંહિં, નેઉ ઘોડા તેણે દીધા ત્યાંહિં. ૨

છપ્પન ઘોડા દૂન તોહ, ખીજે શ્રાવકે આપ્યા તેહ;

હીરના પુણ્યતણા નહિ પાર, યાચક પામે હય ગય હાર. ૩

એક યાચકની નારી જેહ, સરોવર પાણી ગઈતી તેહ;

લાગી વાર ખીજ્યો ભરતાર, મુળથી વાણી બોલ્યો અસાર. ૪

ભૂંડી ભૂખ્યો ક્યારનો અતી, કયમે કરી નવિ થાએ છતી;

નારી કહે જો થાએ ધીર, આણો ગજ જે લાવે નીર. ૫

તેજવંત ન ખમે મુખ તીર, ઉઠી આલ્યો સાહસ ધીર;

આલ્યો વેગે આગરામાંહિ, હીરતણા ગુણ બોલ્યા ત્યાંહિં. ૬

હીરતણા પરિઆ વર્ણવ્યા, પાટ અઠાવનના ગુણુસ્તબ્યા;

અકબર હીરના ગુણુ બોલેહ, વચન રસે પ્રભા ડોલેહ. ૭

શ્રાવક તઠા આપે દાન, ન લીએ આપ્યું તેહ નિધાન;

જો આપો તો હસ્તી લિઉં, તો મુજ નારીને જઈ દિઉં. ૮

સદારંગશાહ ઉઠી કરી, ઘર થકીજ આણાવ્યો કરી;

કરી લુંછણું આપેં જસિં, ભોજક યાચી ઉઠ્યો તસિં. ૯

શાહાણુ લુંછણું થાયે યદા, તેતો ભોજિકનું છે સદા;

શાહિં તે ગજ તેહને દીઓ, યાચકને ખીજે આપીઓ. ૧૦

ધાનસંગ શાણુગારી કરી, અકુ ચઢ્યો કરી આકાશેં અદરી;

શરપાવ વસ્ત્ર આડંબર કરી, ઉંબરાનિં યાચે તે ફરી. ૧૧

હીર નામેં હસ્તી પામીઓ, સોવન રૂપ દ્યાહારી લાવીઓ;

અકબર આગેં કીરતિ કરે, હીર નામેં ગજ બેઠો ફરે. ૧૨

કહે અકબર ઉંબરાને તામ, મુજકેં માને કિતેક ઠામ;

હીરકેં માને સખહી ઠાર, અઈસા કોઈ ન દેખ્યા ઔર. ૧૩

આલી આલ્યો નિજ ઘરિખારિ, લે રે હસ્તી નિજ ઘર નારી;

હીર ગુરના નામથી લલો, તુજ આગલિ મુજ મહિમા રહો. ૧૪

- વિક્રમ ભોજ જેસિંઘદે જસ્યો, સદારંગશાહ હુઓ તસ્યો;
જગડૂ ભીમતણી એ ભેડી, હસ્તી સહિત દીએ ધન કોડિ. ૧૫
- ખુસી થઈ તવ ઘરની નારી, ભલે આબ્યા સ્વામી ઘરખારી;
હું ખોલી મુખવચન અસાર, તાહરા અગ્યતણો નહિ પાર. ૧૬
- સકલ વસ્તુ જે તૂઠો હીર, આપણે ઘર હવે ઠસ્યો કરીર;
વેચી એ કીજે દોકડા, ગજ ખંધાય જિહાં નર વડા. ૧૭
- અક્રુએ ખરો વિચાર્યો ન્યાય, ગજનું પેટ ભર્યું નવિ જાય;
ગજ વેચ્યો મુગલ ઘરજઈ, સોવન મોહાર સો લીધી સહી. ૧૮
- ખીજે દિવસ ગયો ગજ મરી, અક્રુ ગયો ધન લેઈ કરી;
એઠો હીરતણા ગુણુ ગાય, આગરે હીર વિજય સૂરિરાય. ૧૯
- સોનો ભોજક રાસ ત્યાં ગાય, ટંકા લખ પામ્યો તિણિઠાય;
કનક કોડિ હવું લુંછણું, પ્રતિમા પરે પૂજીએ ઘણું. ૨૦
- પછે હીર મેડતે સંચરે, કાગુણુ ચોમાસું તિહાં કરે;
ખાન ખાનનેં મિલીઆ સહી, સળળ મોહોત આપે ગહગહી. ૨૧
- પૂછ્યું 'ખુદાતાણુંજ સ્વરૂપ, હીર કહે તે અછે અરૂપ;
ખાન કહે પૂજે કયું દેવ, પત્થરકી કયોં કરતે સેવ. ૨૨
- હીર કહે સુણીએ નર તેહ, ખાખા આદમ સરખા દેહ.
કરી કમાઈ બિહિસ્ત માહિં ગયા, તેહના નમુના આંહિ માંડીઆ. ૨૩
- દેખી યાદ ધણી પણ હોય, ધણી ખુસી આપનો તું જોય;
મેરા નમુના પૂજે એહ, દેખી નિવાજત ખુદાલી દેહ. ૨૪
- તુહારા નમુના કોઈ જન કરે, કેશર ચંદન પુષ્પ શિર ધરે;
તુઘે નિવાળે તેહને જ, કયું નહિ તૂસે ધણી મહારાજ. ૨૫
- ખાન કહે પત્થરમેં ખુદા, હૈ કછુ જે તુહા પૂજે સદા;
જગતગુરુ તવ ખોદ્યો તહિં, કિતેખ માંહિં ખુદા પણુ તહિં. ૨૬

તેહની અદખ રખે સહુ કોઇ, કરિ તસલીમ શિર ધરતે સોય;
 સોગંદ ન ખાવે ઉસકી કોય, હીંદુ મુ લમાન માને સોય. ૨૭
 મુખકા થુંક ન લગાડે કોઇ, ધરે પાય તે દોઝખ હોય;
 ખુદા ન દીસે કિતેખમેં કદા, દેખતેં યાદ આવે વે સદા. ૨૮
 મહેજતમેંહુ ખુદાકો દામ, તહાં ન કરે કોઇ માહું કામ;
 ખુદા તો બેઠો બિહિસ્તહ પુરી, યાદ આવે ઇસ ઠારિ કરી. ૨૯
 ખુસી થયો તવ મિરજાં ખાન, ાયું અકબર શાહનું જ્ઞાન;
 જેણેં માન્યો જગ ગુરૂ હીર, દીસે જ્ઞાની અવલ ફકીર. ૩૦
 માગો હીર દમડા કછુ ગામ, હીર કહે નહિં તેહનું કામ;
 અઠાર બોલ પાળેજેયતી, નહિંકર ગૃહસ્ત કહું તસ યતી. ૩૧
 હિંસા જૂઠ ચોરી નવિ કરે, અ હપણું તે નવિ આદરે;
 પરિગ્રહ દમડી હાથ ન ધરે, નિશા સમે ભોજન નવિ કરે. ૩૨
 પૃથ્વી પાણી તેઉ વાય, વનસ્પતિ છટ્ટી ત્રસકાય;
 એહનેં દુઃખ ન કોજે કહિં, રાજપિંડ અકલિપત તહિં. ૩૩
 કંસાદિક ભાજનિં નવિ ખાય, પલ્યંગ માંચીએ ન દીએ પાય;
 ગૃહી ધરે બેસવું અસાર, ન કરૂં સ્નાન અને શિણુગાર. ૩૪
 અઠાર બોલ સુણ્યા જેટલેં, ખુસી ખાન થયો તેટલેં;
 ઘણું પ્રશંસી વાળ્યો હીર, જસ વાધ્યો જિમ સરિતા નીર. ૩૫
 મેડતેથી ગુરૂ ચાલ્યા ઉઠી, છડીદાર પાતશાહી પુંકિ;
 નાગોરમાંહિ ગુરૂ જાયે સહી, ચોમાસું કરતા ગહગહી. ૩૬
 (ઢાળ — વાસુપૂજ્યજિન પૂજ્ય પ્રકાશો. એ દેશ .)

હીરજી જવ નાગોર પધારે, સામહીઆં ત્યાં થાયે;
 સંઘવી જૈમલ્લ મંત્રી મોટો, હીરને વંદને જાયે હો. હીરજી. ૧

મેઘમલ્લ મહિતો તે મોટો, ગતિ હીરની કરતો;

પાસ પ્રભુની જિમ ધરણેંદ્રહ, પૂજા ભલ આદરતો હીરજી. ૨

જેસલમેરતણો સંઘ આવ્યો, મુખ્ય માંડણ કોઠારી;

સોનઈએ શ્રીગુરને પૂજે, પહિરાવ્યાં નરનારી. હીરજી. ૩

કરી ચોમાસું ગુરજી આલે, પિપાડ નગરે આવે;

તાલો પુષ્કરણો ધન ખરચે, સોવન ફૂલ વધાવે હો. હીરજી. ૪

વરાડ નગર માંહિં નર વસતો, સંઘવી ભારમલ્લ નામ;

ઇંદ્રરાજ ખેટો તસ કહીએ, આવ્યો વંદન કામ. હીરજી. ૫

કહિં ગુર માહારે નગરે પધારે, ખિંખ પ્રતિષ્ઠા કરરચું;

હીર કહે નવિ આવ્યું જાણે, સીરોહીયે સંચરરચું હો. હી. ૬

કલ્યાણવિજય વાચક મોકલીઓ, પ્રાગવંશ મુખચંદો;

ખિંખ પ્રતિષ્ઠા તિહાં કણિ કીધી, હીર નામે આનદો. હી. ૭

આલીસ હજાર રૂપધ્યા ખરચ્યા, સફળ કર્યો અવતારો;

હીરના શ્રાવક ઇંદ્ર સરીખા, એક એકપેં સારો. હી. ૮

હીર ગુર સીરોહીએ આવે, વિજયસેન ત્યાં મલીઆ;

ચંદ સૂર એક થાનકિં દેખી, સંઘ મનોરથ ફળીઆ. હી. ૯

વિજયસેન ગુજરાતે પુહુતા, ત્રંખાવતીમાં આવે;

રાજઆ વજઆ કરેં પ્રતિષ્ઠા, નર ભવ લહી તે કાવેહો હી. ૧૦

(દુહા.)

પારેખ વજઆ રાજઆ, જૈન શિરોમણિ જાણુ;

જિનમતવાસી જિન જપે, સિર વહે જિનની આણુ. ૧

જિન પૂજે પાતિંગ ગમે, પ્રણમેં જિનના પાય;

સોય વચન હીઅડે ધરે, જે ભાખે જિનરાય. ૨

(૬૭-ઉત્તમ નવ ચોવન માફ-રાગ રામગિરી.)

એહ વચન જિન તાહરું, બિંબ ભરાવી ને પૂજે ભવિ પ્રાણી;
બિંબ ભરાવ્યે બહુ પુણ્ય થાયે,

અસંખ્ય કાળ લગે જિનેંદ્ર પૂજાયે. એહ વચન૦ ૧

જિનનાં ભુવન કર્યે પુણ્ય સારે,
ભરતતણી પરિં પામેરે પારે.

એહ વચન૦ ૨

ઋષભવચન સુણી ભુવન કરાવે,
મણિમય મૂરતિ ભરત ભરાવે.

એહ વચન૦ ૩

દંડવીર્ય ને સગરજ રાયો,
કરી ઉદ્ધાર નર મુગતિરે જાયો.

એહ વચન૦ ૪

સંપ્રતિરાયની વાત પ્રસિદ્ધી,
જિનમંડિત તેણે પૃથ્વી કીધી.

એહ વચન૦ ૫

આમરાયને કુમરનરિંદો,
જિનમંદિર કરિ ધરીરે આન દો.

એહ વચન૦ ૬

વિમલરાય વસ્તપાળ હુઆ જ્યારે,
જિનમંદિર કરી આતમ તારે.

એહ વચન૦ ૭

પારખ રાજઆ વજઆ જોજો,
પડતે કાળે હુઆ નર દોજો.

એહ વચન૦ ૮

યાંચ પ્રાસાદ તે પ્રગટ કરાવે,
કનક રચણમય બિંબ ભરાવે.

એહ વચન૦ ૯

રજત પીતલ પરવાલીરે બિંબ,
થાપી કીરતીનારે થં .

એહ વચન૦ ૧૦

ગયા નહીં તે થિર કહેવાય,

જેહુના જસ જગમાંહિરે બોલાય. એહ વચન ૦ ૧૧

અનેક બિંબ પાષાણુમૈ રે કીધા,

દેશે દેશે પૂજે પ્રસિદ્ધા. એહ વચન ૦ ૧૨

(ઢાળ-ચંદાચણાની.)

શ્રીચિંતામણિ થંભણુ પાસો, ત્રંબાવતી પ્રાસાદિરે વાસો;

એક પ્રાસાદ ગંધારે ખાસો, ત્યહાં બેઠા નવપદલવ પાસો. ૧

એકનેજે જિનભુવન કરાવે, ઋખલતણી પ્રતિમાજ સોહાવે;

ખાદોડે દોષે ભુવન વિખ્યાતો, પાસ કરેડો નેં નેમિ નાથો. ૨

પાંચ પ્રાસાદ કીધા એ સારા, અનેક કીધા જીરણ ઉદારા;

ચે । પુરૂષ તે આપ સંભાળે, બિંબ-પ્રતિષ્ઠા કરીરે ચ્યુ આલે. ૩

જેઠ માસ સુદિ ખારસિ જ્યારે, બિંબ થપાવી આતમ તારે;

વિજયસેન-સરીશ્વર-હાથે, ચિતામણિ થાપ્યા નિજ જાતે. ૪

આખૂ ગોડી રાણકપુરિ જાય, તિલક શિરેં કરી સંઘવી થાય;

કલિકાળે હુઆ પુરૂષ સુજાણો, શાહ અકબર મૂકે જસ દાણો. ૫

પ્રેમ ધરે પ્રુતપ્રતિકાળનારે સ્વામી, સકલ ફિરંગી રહે શિર નામી;

કરી અમારિ ને માછીરે વાર્યા, કોડિ અનંતી મચ્છરે ઉગાર્યા. ૬

અન્ન મહિષ મહીષીરે ગાય, પંખી ગુણ રાજાઆનારે ગાય;

અહિં ઉપના તે હરખ અપારો, કરી રાજાઓ આપણીરે સારો. ૭

અન્ય અમ દેશમાં ઉપજી મરાતા, કોણ હોત અલયદાનનોરે દાતા;

વળી ઉપગારી વચન જેણું ભાખ્યાં, ગામ નગર ભાજંતાંરે રાખ્યાંટ

અકબરે અન્યાય દંડ વાર્યા, જેણું અનેક બંધ મુકાવ્યા;

તિમ રાજાઆની દ્રષ્ટિ પડયા જે ચોરો, તેહને ગળે આળ્યા નવિ દોરો.

(ઠાળ-તુંડ આ ગિરિ શિખર. એ દશો.)

- અનેક ગુણ રાજ્યા કેરા, કહેતાં ન પામું પારરે;
 જોજગી એક ચેઉલ કેરો, બંધ પડયો તેણી વારરે. અનેક ૧
- લોક ઘણા પણ બંધે પડીઆ, મુકે નહિજ ફિરંગીરે;
 લેઈ ગયા તે ગોવા માંહિં, પડયાં દુર્બલ અંગરે. અનેક ૨
- વીજરેજલનિ પાસેં પોહોતો, રાજ્યો નરસીંહરે;
 સકલ બંધ ખલાસ કીધા, કેન લોપે લીહરે. અનેક ૩
- લખ્ય એક લ્યાહારી દંડ કીધો, જોજગીનો સોયરે;
 મળે પાસે કાંઈ નહિં, જમાનકો નવિ હોયરે. અનેક ૪
- પારિખતું તેણે નામ લીધું, મુકાવેતો એહરે;
 વિજરેજલ તવ વેગિં છોડે, તેડે જોજગી સોયરે. અનેક ૫
- વખારેં લેઈ વેગેં આવ્યા, કરવા લાગો મરણરે;
 સહુ કહે એહમાં કશું લેસ્યો, એતો નાંખે ચરણરે. અનેક ૬
- કહે ભગવંત તે ભલું કરસ્યે, ધરમેં વિધન પળાયરે;
 જોજગી તખ થયો સાળે, ચેઉલ બંદરે જાયરે. અનેક ૭
- લાખ લ્યાહારી તેણેં દીધી, પારેખના ગુણ ગાયરે;
 તેલા ધરનો દિવસ હુતો, હણે ચાર તિણે ઠાયરે. અનેક ૮
- ખાવીસ પુરૂષને પાયે બેડી, બાંધ્યા લાકડી પાયરે;
 સમશેર કાઠી કરી ઉંચી, જામ મૂકે ઘાયરે. અનેક ૯
- મિર્લી પુરૂષ અરદાસ કરતા, તું જોજગી નર સારરે;
 ચાર ન હણીએ આજ મોટો, રાજ્યાનો તહેવારરે. અનેક ૧૦
- સુણી હરખ્યો નગર જોળે, છોડ્યા ચાર સળ જારરે;
 રાજ્યા મેરા મિત્ર મોટા, જીવકા દાતારરે. અનેક ૧૧

(દુહા.)

મુનિવરમાં ગુરૂ હીરજી, અસુર અકબ્બર સાર;
વાણિગ વંશમાં રાજાઓ, દયા દાન નહિ પાર. ૧

(ઢાળ-મૃગાવતીના રાસની.)

પાર નહિ રાજાના પુણ્યનો, દોષલે ન હણે જીવરે;
ગુજ્જર ખંડ આખે હોધ પાતિગ, તેહથી બહુજ સદીવોરે;
જીવોરે સુદીવોરે તું જિન શાસન ચંદોરે. આંચલી. ૧

વિણ કોલી એક વાહાણ વડેડું, લેધ ગોવામાંહિ આવેરે;
મારંતા નર બહુજ મુકાવ્યા, ધન પાછું જ અલાવેરે. જી. ૨

સંવત સોળ એકસઠો જ્યારે, દુરલિખ્ય કાળ હુઓ ત્યારેરે;
ચ્યારહજાર મણ કણતવ આલ્યા, વણિગ વંશ ઉગારેરે. જી. ૩

રૂપક રોકડા બહુને આલ્યાં, ઘણું ગુપતિ તે દાનોરે;
ફરે પુરૂષ પારેખ વજીઆના, આપે અન્ન નિધાનોરે. જી. ૪

ફરતા પુરૂષ તે ભમતા આવ્યા, વસે શિકારપુર જાહિરે;
એક ઘરમાં નવ જણ છે માંદા, મગ ચોરવા નહિ ત્યાંહિરે. જી. ૪

છાનું તેહને માંડયું આલવું, તેડયો પુરૂષને જામોરે;
સ્ત્રી કહે હું વિષ ખાઇશ વેગે, લેસ્યો જો હવે દામોરે. જી. ૬

સમકિત શીળ સત ધીરજ ધોરી, દીસે છે જગ કોઇરે;
દિયે દાન નર ન લિયે દુખમાં, એજગિ વિરતા હોઇરે. જી. ૭

(ઢાળ-ઈતને કેતાઈ ઈતના કયા કરણા-રાગ-આશાવરી.)
શ્રીજિનશાસન ચંદોરે એહો, હલોલમાંહિ વરસાવ્યો મેહો. ૧

અનેક ગામેં દેહરાં પોસાળો, શ્રી જિનશાસન ચંદોરે,
જિહાં ચંદ્રઆ ખાંધ્યા વિશાળો. શ્રી જિનશાસન. ૨

લહિણુ રે લ્યાહારી રૂઝચી થાલી;	
એણે દીપાળ્યો વંશ શ્રીમાલી.	શ્રી જિન૦ ૩
દુરલિખ્ય કાળેં અન્ન ઉવારી;	
શાહજસીઆની કીરતિ વધારી.	શ્રી જિન૦ ૪
તેત્રીશ લાખ રૂપક પુણ્ય કાળેરે આવે;	
અમારિતાણું પુણ્ય લખ્યું અ ન જાવે.	શ્રી જિન૦ ૫
સમરો સારિંગ જગદૂરે જેહો;	
તુમ દીઠે દીઠા નર તેહો.	શ્રી જિન૦ ૬
ઉત્તમના ઉત્તમ હુએ પ્રાહિં;	
પારિખ નેમિ વડો ગછ માંહિં;	શ્રી જિન૦ ૭
સંઘપતિ તિલક ધરાળ્યુરે જેણેં;	
ગિરિ શેત્રુજે કુરશ્યોરે તેણેં.	શ્રી જિન૦ ૮
રાજઆ વળઆનું રાજ્યુરે નામો;	
ચઢત ચઢત કરે ઉત્તમ કામો.	શ્રી જિન૦ ૯
શ્રી જિન આગન્યાનોરે વહેનારો;	
ઋષભ કહે એ પુરૂષ સુ રો.	શ્રી જિન૦ ૧૦

(દુહા.)

એ શ્રાવક ગુરૂ હીરના, દેખો ધનદ માન;	
હીર રંઘા સીરોહીમાં, વરસે ભક દાન.	૧

(ઢાળ-ગિર દેવીને વીન રે. રાગ-ગાડી.)

હીરવિજયસૂરિ સુંદરે, રઘા સિરોહી માંહેરે;	
કરો પ્રતિષ્ઠા ચોમુખતણીરે, ઋષ જિનેશ્વર ત્યાહિં હી.	૧

આસપાલ સચ હીર લલોરે, ખરચી ધનની કોડિરે;
 ખિંખ પ્રતિષ્ઠા કરાવતોરે, આપે હય વર છોડીરે. હીર૦ ૨
 તેજા હરખા નર સુંદરે, કરે પ્રતિષ્ઠા સારરે;
 અજીતનાથ થપાવીઆરે, ખરચ્યાનો નહિ પારરે. હીર૦ ૩
 આખુગઢે ગયા યાતરારે, વળિઆ દેવ જીહારીરે;
 રા'સુલતાન આવી નમેરે, કીધી બહુ મનુહારીરે. હીર૦ ૪
 અકર અન્યાય મેં ટાળવો, કીજે દેશ અમારીરે;
 હીર રહો તુમ સિરોહીમાંરે, તસ કુળે નર નારીરે. હીર૦ ૫
 પુ'જે મહિતો મ ન લલેરે, કરે વીનંતી ત્યાંહિરે;
 વિનય કરી શુરૂ તેડીઆરે, રાખ્યા સિરોહી માંહિં . હીર૦ ૬

(ચોપાઈ.)

સિરોહીમાં શુરૂ રહીઆ જસે, નિશ લરી હણું લાધું તસેં;
 કલલ ચાર ગજ નાંહના જેહ, સુંદે પુરતક લણુતા તેહ. ૧
 એહ સુપનનો કયેઈ વિચાર, ચેલા સુંદર મળસયે ચ્યાર;
 અનુકરમે તે સુપનજ કુળે, શાહ શ્રીવંત દસ જણુરયું મિલે. ૨
 નર નારી પૂત્રી સુત ચ્યાર, બહિન બન્હેવી લાણેજ સાર,
 દસે જણા દયે સંયમ ભાર, સફળ કરી માનવ અવતાર. ૩
 ચ્યારે પુત્ર નરરતન સમાન, વિજયાનંદસૂરિ સુંદર વાન;
 પુણ્યે તેહ પટોધર થયો, હીરતણે વચને તે રહો. ૪
 બીજે ધર્મવિજય પંન્યાસ, અમૃતવિજય પં જગમાં ખાસ;
 મેરૂવિજય ગણિ ચોથો બ્રાત, લાલખાઈ માતાના જાત. ૫
 સહેજશ્રીઆ બેટી સાધવી, રંગશ્રીયા તે ભગિની હવી;
 હુંલ ઋષિ બન્હેવી જોઈ, ભગતિવિજય ગિની સુત હોઈ. ૬

વિજયાનંદસૂરિનીમાય, ત્રિષ્ટયે નામ તેહનાં કહેવાય;

લાલખાઈ શિણુગારદે નામ, લાલસિરી ત્રીભું અલિરામ. ૭
ધારો ધર્મવિજય પંન્યાસ, મેઘો મેરૂવિજય તે ખા ;

વિજયાનંદ કુંઅરજી નામ, અળે મૃતવિજય અલિરામ. ૮
કુંઅરજીએ કાઢ્યું અતિ કર્મ, દીપાળ્યો જોણું જિન ધર્મ;

જગ આખો ખોલે ગુણુગ્રામ, શાહ રીવંતનું રાખ્યું નામ. ૯
શાહ શ્રીવંત નર માંહિં સિંહ, સતાવન મણુ ખરચ્યું ધીય;

વીસ ગામ મળ્યાં ભગતિજ કીધ, હીર હાથે જિણે સંયમ લીધ. ૧૦
હીર રહ્યા સિરોહી માંહિ, શા વર ગ વિવહારી ત્યાંહિં;

નાહનો નવ યૌવન ધનવંત, વિહવા મેળ્યો લહી ગુણુવંત. ૧૧
ઘરે કીધાં પોઠાં પકવાન, મૃગનયણી કરતી તિહાં ગાન;

ઘાટ્યા મંડપ તોરણુ ખારિ, જિમે સગાં બહુ નર ને નારી. ૧૨
દંણિ અવસર વરસંગ કુમાર, ઉપાસરે પોહતો નર સાર;

વાંદે પડિકમે પુરુષ અપાર, શિર ઓઢી ગણુતો નવકાર. ૧૩
આવી વાંદવા કુમરી નારિ, વરસિંગ ન લહો તેણે ઠારી;

વરાંસતાં વાંધો ઋષિ લહી, શ્રાવક એક હસ્યો ત્યાંહી સંહિ. ૧૪
તુહને વાંદે તુહારી નારી, સીદ પડોછો તુ સંસારિ;

તુહને એહ જણાવી જાય, તુ ચેતજો વરસંગ સાહ. ૧૫
કહે વરસંગ તું કાંઈ હસેસ, એહ વાંદસ્યે તસ્યું કરેશ;

પોતે ઘર ાળ્યો ગુણુ ખાણિ, મુજ પરણેવા જિનનીઆ. ૧૬
માત પિતા મ રીઓ પરિવાર, કર્યે ન પરણે તુંહ કુમાર;

ખિણુમાંસ્યો આળ્યો વહારાગ, અવસર લહીને કરજો ત્યાગ. ૧૭
કહે વરસંગ અવસર એ લહો, કાઢ્યો ખોલ પાળેવો થયો;

રીયે પચાર્યો ન રહો ધનો, લેતો યમ ઇ એક મનો. ૧૮

- મુનિં પચાર્યો શ્રાવકે સહી, જવ એ કન્યા વાંદી ગઈ;
હવે ન માંડું ગૃહસ્થા ધર્મ, જો કંઈ લગ્યા હોઈ શર્મ. ૧૯
- ફરી મ કહેસ્યો માત ને તાત, કે સંયમ કે આતમઘાત;
મૂકી બેઠો ચારે આહાર, આપી અનુમતિ તેણી વાર, ૨૦
- જે પકવાન વિવાહને કયું, તિણે પેટ સાહમીનું ઠર્યું;
ખરચી ધનને સંયમ લીધ, હીરે તેહને દીક્ષા દીધ. ૨૧
- તે હુઓ વરસિંગ રૂપિ પંન્યાસ, એકસો આઠ શિષ્ય મળીયા તાસ;
એ સહુ હીરતણો પરિવાર, હીરના ભાગ્યતણો નહિં પાર. ૨૨
- સિરોહીમાંહિ રજા હીર જામ, મહિમા દેવ પરે વાધ્યો તામ;
કારણ સોય સુણો નર ભલા, દીવાન માહી રાખ્યા સાવલા. ૨૩
- રાંસુલતાન ન મુંકે જસે, ઘણા દિવસ વોળી ગયા તસે;
માંગે દંડ ગુના વિણુ રાય, મુંકે નર નહિં ફીર્યે ઉપાય. ૨૪
- શ્રાવક સઘળા દોહિલ્યા થાય, ધન નવિ આપે કરિ ઉપાય:
સુપાસ તણી પૂજા આદરે, શ્રાવક સહુ આંખિલતપ કરે. ૨૫
- છૂટે નહિ તોહિ નર જસિં, કારણ એક હવું નર તસે;
ઠંડિલ નવિ પડિલેલાં કેણિ, હીરવિજયસૂરી ખીજ્યા તિણિ. ૨૬
- વાંહણે આંખિલ કરજો સહુ, હવે મ ચૂકસ્યો મુનિવર કહું;
હીરવચન શિર ઉપરિ ધરે, મુનિવર સહુએ આંખિલ કરે. ૨૭
- માંડલિ પોહોતા જગગુરૂ હીર, લેઈ અન્નને માગ્યું નીર;
સકલ સાધ કરે વીનતી, તુલ આંખિલ સ્યાનું ગણપતી. ૨૮
- હીર કહે માહરૂં માતરૂં, અપડિલેલે પૂઠું ખરૂં;
તો મુજ આંખિલ ન આવે કેમ, હીરવિજયસૂરિ બોલ્યા એમ. ૨૯
- હીરે આંખિલ કીધું જામ, એસી આંખિલ હૂઆં તામ;
તેણીજ રાતે છૂટા સોહલા, છૂટા નર તે શ્રાવક સાચલા. ૩૦

પુણ્યવંત જસ લહેઅણુ કરે, હીરવિજયસૂરિની પરે;
 ગુરૂમહિમા વાધ્યો તિહાં સાર, હીરે કીધો પછી વિહાર. ૩૧
 સિરોહીથી ગુરૂ સંચરે, પાટણ માંહિ ચોમાસું કરે;
 પાછલિથી આવે ફરમાન, છ માસ જંતુ અલયદાન. ૩૨
 શાંતિચંદ્ર મુનિવર હ્યાં સાર, કથાકોશ કર્યો ગ્રંથ અપાર; ૬૫
 સંલલાવ્યો અકબરશા તણે, બુઝવ્યો વચન સુધારસ ઘણે. ૩૩
 દયા ધર્મ વશ્યો મન માહિ, હુકમ હવો અકબરનો ત્યાંહિ
 જનમ માસ પાલેવો સહી, આદિત્યનો દિન વાર્યો તહિં. ૩૪
 સંકાતિ અને નવરોજ હજોય, યા દિન જીવ ન મારે કાય;
 કારણ સોય કહું તે સુણો, આવ્યો દહાડો ઇંદજ તણો. ૩૫
 શાંતિચંદ્ર ગયો શાહા કને, આંથી વિદાય કરો તુલ મને;
 કાલિં જીવ મરે લક્ષ કોડિ, અહિં રહેતાં અલ લાગે ખોડિ. ૩૬
 કિતેજ તુહારામાં તુમંજોય, જરે રોજ પૂરા હોય;
 જળ ચેટી નિં ભાજી ખાય, રોજ તોહ કબુલ લિખાય. ૩૭
 દયાવંત નર અકબર સાહિ, અબુલફઝલ તેડ્યો તેણિઠાય;
 સકલ ઉંખરા મેલીકરી, વાંચે કિતેજ તિહાં દિલ ધરી. ૩૮
 રોજે પૂરે હોયે જખી, જળ ભાજીયું ખાઈએ તખી;
 કબુલ રોજે તે સહી હોઈ, ખેર મહિર ધરે દિલ સોઈ. ૩૯
 અસ્યા ખોલ સુણી સુલતાન, ઉંખરા સહુ કીધા સાવધાન;
 લાહોર માંહિ ફેર્યો ઢંઢેર, કોઈ ન મારે જીવ સખેર. ૪૦
 કોડિ બંધ છૂટા ખોકડા, મુંકાણા ગાડર કૂકડા;
 મુગલ ઘરિ પેસે વાણીઆ, છોડાવ્યા અધ લગ્ય પ્રાણીઆ. ૪૧
 એહવાં પુણ્ય હોઈ જગ જેહ, હીર ગુરૂનો માહિમા તેહ;
 મહોરમ દિન માસજ પાલવો, પોસોપ્રીનો દહાડો ટાળવો. ૪૨

સર્વ થઈ હુઆ છમ્માસ, વરસિં અમારિ પાલિ તે ખાસ;
 અરયું ફરમાન કરાવીઉં તહીં, ખીલું છુલ્લ્યાનું તે સહી. ૪૩
 નથુ મેવડો લેઈ કરી, શાંતિચંદ આગ્યો પરવરી;
 સિદ્ધપુરી નગરી છે જ્યાંહિ, હીરને આવી મળીઆ ત્યાહિ. ૪૪
 હીર તણો મહિમા જગ ચોહ, અનેક અસુર ખુઝાળીઆ તેહ;
 ખટ દરસણુ પ્રસિદ્ધજ નામ, હીર તણા ગુણુ જોલે ગામ. ૪૫
 સંઘળ પ્રમુખ સાતજણુ ત્યાંહિ, દીક્ષા દીપ્તી પાટણુ માંહી;
 સોય કથા સુણુજો નર નારિ, હીર વચન અમૃતસમ ધારિ. ૪૬

(ઢાલ-ઝંઢામાં આગ્યા શ્રી રામરે. એ દશી.)

હીરની સાકર સરિખી વાણીરે, સુધર્માન્વામી તણી ધંધાણીરે;
 બહુ ખુઝયા જંખુ ગુણુ ખાણીરે, પુંઠિ આઠે નારી તાણીરે. ૧
 જંખૂસ્વામિની વાણી વાડરે, હુચો પંચમે ચારનો તાડરે;
 માય ખાપ નિં સસરો સાસુરે, તેણે છડયા લોગ વિલામૂરે. ૨
 જગવચન લલું માહાવીરરે, જાણે ખીર સમુદ્રનું નીરરે;
 સુણી ખુઝયો મેઘળ ધીરરે, જેણે સુંકી સાર સરીરરે. ૩
 મીઠી હીરવિજયની વાણીરે, ખુઝયો સંઘળ સાહ લવ્ય પ્રાણીરે;
 અતિ લોગી વસ્ત્ર સુસારરે, રૂપે કામ તણો અવતારરે. ૪
 નવ યૌવન વરસ બત્તીસરે, જેહની દીસે સળલ જગીસરે;
 ઘરિ નારી સુંદર સારીરે, મૃગનયણી મોહનગારીરે. ૫
 ચાલિ પુરૂષતણે અનુસાધરે, રૂઢી રસવતી નિયાધરે;
 પ્રીસંતા કાંઈ નીચી થાયરે, ઉભી વિંઝણે ઢાલે વાયરે. ૬
 સહિજે નરના ગુણુ ગાયરે, વિનયવંતી નહિય કષાયરે;
 જિન ધર્મની રાણી સહાયરે, સત્ય શીલવતી દાતાયરે. ૭

કર શોભતા સ્ત્રી શિશુગારરે, જાણું ઇંદ્રાણી અવતારરે;
 પ્રસવે તે સુંદર બાલરે, જસ રાજકુમર ભુપાલરે. ૮
 ઇંસી નારી સંઘજી ઘેરરે, તે ભગતિ કરે બહુ પેરરે;
 જોહવો સંઘજી શ્રાવક જેહરે, વાણી હીરની સુણતો તેહરે. ૯
 હીરવચન કહિં ટંકસાલીરે, નર ન જોવે પાછો વાળીરે;
 જડપી કરતા નર પાપરે, કરિ બહુ જનનિ સંતાપરે. ૧૦
 ધન રમણીનો મોહ લાગોરે, ધર્મ ધ્યાનથી પાછો ભાગોરે;
 આયુ થોડું નિ પાપ ઝાઝુરે, પરભવ કિમ લહીયે સુખ તાણુરે. ૧૧
 ફરિં ચિહું ગતિ માંહિ જીવરે, કરિં પાતિગ સોય સદીવરે;
 નરનો ભવ પામીયે ક્યારેરે, પુન્ય પાળે નરભવ હારેરે. ૧૨
 દોહિલો છે પુણ્યનો યોગરે, કયહાં પામવી દેહી નિરોગરે;
 કિહાં પંચેંદ્રિના ભોગરે, સુખ સાતાના સંયોગરે. ૧૩
 સુદ્ધ ગુરૂ જગિ મિલવો ક્યાંહિરે, સુણવાનો નવિ આવે પ્રાંહિરે;
 સુણી આદરે નહિં નર કોઈરે, આ લોહુંળી નરભવ જોઈરે.
 સુલભ જોધી નહિં સંસારરે, તે ધરતા સુદ્ધ વિચારરે;
 જાય આયુ એળે અવતારરે, કિહાં એક કરચું આતમ સારરે.
 ઉતમ મનિ એહવું આણુરે, સંસાર તે કહુઓ જાણુરે;
 અઈસી દેસના હીરની થાયરે, બુઝ્યો સિંહ તે સંઘજી સાહિરે.
 ઘરિ આળ્યો નહિ મનિ રીસરે, મહિ સુંદી કાઠી સહિસ બત્રીસરે;
 સ્ત્રીનિ કહિં તુમ આલીઓરે, મુજનિ તે અનુમતિ દીઓરે. ૧૭
 જૈન ધર્મ સુણી મન થાયરે, થાશું યોગી ન રહું ચાંદરે;
 એતો નાળો કૂઆમાંહિરે, દ્રવ્યતાણુ મુજ કામજ નાહીરે. ૧૮
 જોલી ઉત્તમ કુળની નારીરે, પુત્રી છે તુમ હજુ કુંઆરીરે;
 તેહનો વિહવા મર્યો છે જોયરે, પરણાવી જાઓ સોયરે. ૧૯

વિનયવતી તુંડ સદાયેરે, જોડ્યો સાહ તે સંઘજી સાહોરે;

ફેરી ઉત્તર કાં મુજ આવેરે, પછિ મન નવિ માહડું આવેરે. ૨૦
જોડી અળદા તેણી ધાયરે, જિમ તુલ્લનિં શાતા થાયરે;

તિમ કંત માહારાજ કરેહરે, ત્યારિં સંઘજી દીક્ષા લેહરે. ૨૧
ખરચી ધન મહોછવ કીધોરે, મલ્યો સંઘ તે સહઅ પ્રસિધ્ધોરે;

હોઈ વરઘોડે જેણીવારે, મિલ્યા પુરૂપતણો નહિ પારે. ૨૨
જન સહૂય અસંભે થાયરે, લીએ સંઘજી સાહ દીક્ષાયરે;

નર જોવા સહૂકો ધાયરે, વાજંતે વનમાં જાયરે. ૨૩
વાડી દોલતખાનની છે જ્યાંહિરે, દીક્ષા કારણે આવ્યા ત્યાંહિરે;

ખીર વૃક્ષ તળે પછિ આવેરે, સંઘજી સાહ તે સજ થાવેરે. ૨૪
મુંકે કુંડલ ચીવર હારે, નર નયણે ચાલી ધારે;

મુંકે ખુંપ તિલક કભાયરે, નારી સહુએ ગલગલી થાયરે. ૨૫
મસ્તગની વેણિ વિહારેરે, વિજયસેન સુરિ રોયા ત્યારેરે;

ખીજા સાધ ભલા સધલાયરે, આંસુએ આંખ ભરાયરે. ૨૬
દેખી રોયે સોની તેજપાળરે, સોની ટોકર દુખ વિશાળરે;

પાસે ઉભી રોઈ નારીરે, રોઈ કુમરી નાહની ખિચારીરે. ૨૭
ઉચું ન જોયે નર સુકુમાલરે, રજે મોહ જાગે દેખી ખાળરે;

હીર હાથે લ્યે સંયમ ભારરે, પુંઠિ સાધતણો પરિવારરે. ૨૮
ઈંદ્ર સરીખો ભોગી દેખીરે, નીકલ્યા ઘર સાત ઉવેખીરે;*

છતા ભોગનો છંડણ હારરે, દુલહો દીસે નિરધારરે. ૨૯
દુલહો જગમાંહિ દાતારરે, ઘોડા સૂર સુભટ ઝુંઝારરે;

ખમાવંત તો લાખે એકરે, દીસે થોડા જાસ વિવેકરે. ૩૦

સીતવંત તો સોધ્યા કોઈરે, પંડિત જગે દુલહા હોઈરે;
 ધનવંત તો સોધ્યા લહીએરે, +વગતા તો કોઈક કહીયેરે. ૩૧
 થોડા શ્રોતા સોય સુખાણુરે, થોડા દીસે ગુણના જાણુરે;
 છતા ભોગને છ'ડે જેહરે, જગે વિરલા દીસે તેહરે. ૩૨
 સંઘળ દીઠો નર સારરે, છતા ભોગનો મુંકણુહારરે;
 દેખી નર યુગ્યા સાતરે, મુંકાવ્યો શિરી હીરનો હાથરે. ૩૩
 દીધું સંઘવિજય તસ નામરે, (રાખ્યું જગમાંહિ શુભ નામરે);
 કરિ આત્મ કેરો કામરે, બોલે ઋષલ કવિ ગુણ ગ્રામરે. ૩૪

(દુહા.)

ઋષલ કહે ગુરૂ હીરજી, નામિં જયજયકાર;
 પિસ્તાલિ પાટણી રહ્યા, કીધો પછે વિહાર. ૧
 (હાલ-મગધ દેસકો રાજા રાજેશ્વર એ દેશી. રાગ ૧૨'ગ.)
 પાટણથી પાંગર્યો હીરો, આવે ત્રંગાવતી યાંહિ;
 સોની તેજપાલ પ્રતિષ્ઠા કરાવે, હરખે બહુ મન માંહિ હો.
 હીરજી આવે ત્રંગાવતી માંહિ. આંચલી ૧
 સંવત સોલ છેતાલા વરખે, પ્રગટયો તિહાં જેઠ માસે;
 અબુઆલી નોમિ જિન થાખ્યા, પોહોતી મનની આસોહો. હી ૨
 અનંતનાથ જિનવરનિં થાખ્યા, ચૌદમો જેહ જિણુદો;
 ચહિદ રત્ન તણો તે દાતા, નામિં અતિ આણુદો હો. હીરજી. ૩
 પંચવીસ હજાર રૂપઈઆ ખરચ્યા, ણિંબ પ્રતિષ્ઠા જાહારે;
 ચીવર ભૂષણ રૂપક આપે, સાહસી વછલ કર્યાં ચ્યાર હો. હી. ૪
 સોમવિજયને પદવી થાય, રૂપેં સુરપતિ હારે;
 કહિણી રહિણી જેહનીરે સાચી, વચન રસેં તે તારે હો. હી. ૫

ઈંદ્ર ભુવન જસ્યું દેહરૂં કરાવ્યું, ચિત્ર લિખિત અલિરામ;

ત્રેવીસમો તીર્થ કરથાપ્યો, વિજય ચિંતામણિ નામ હો. હી. ૬
ઋષભ તણી તેણે મૂરતિ ભરાવી, અત્યંત મોટી સોય;

ભુંધરામાં જમને જીહારો, સમકિત નિરમલ હોય હો. હી. ૭
અનેક બિંબ જેણે જિનનાં ભરાવ્યાં, રૂપક કનક મણિ કેરાં;

ઓશવંશ ઉર્ધ્વલ જેણે કરીઓ, કરણી તાસ ભલેરા હો. હી. ૮
ગિરિ શેત્રુંજે ઉદ્ધાર કરાવ્યો, ખરચી એક લખય દયાહારી;

દેખી સમકિત પુરૂષજ પામે, અનુમોદે નર નારી હો. હી. ૯
આળૂગઢનો સંઘવી થાય, લહિણી કરતા જાય;

આળૂગઢે અચલેશ્વર આવે, પૂજે ઋષભના પાય હો. હી. ૧૦
-સાતે ખેત્રે જેણે ધન વાવ્યું, રૂપક નાણે લહિણા;

હીરતણા શ્રાવક એ હોયે, જાણું મુગટ પરિંગરિ હિણું હો. હી. ૧૧
સોની શ્રી તેજપાલ ખરાખરિ, નહિંકો પૌષધ+ધારી;

xવિગથાવાત ન અડકી થાંભે, હાથે પોથી સારી હો. હીરજી. ૧૨
હીરતણા શ્રાવક સોભાગી, એક એકપેં વાડ;

હીર ચોમાસું રહી ત્રંબાવતી, સકલ જંતુનો તાર હો. હી. ૧૩
હુખીબલો ત્રંબાવતી માંહિ, ગાડૂઆ જેહવો જાડો;

મણુ માઠેરૂં ખોળે ખાય, ઠંઠિલિ જાય બહુ પાડો હો. હીરજી ૧૪
હીરતણી તેણે અવજ્ઞા કીધી, ધનનું ખાનું દેઈ;

મિથ્યાતી મહીઓ માંહિં મલીઓ, હીર બાહિરે કાઢેય હો. ૧૫

* પાર્શ્વનાથ સ્વામી. - સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવીકા, તાન
જિનબિંબ, અને જિનમંદિર. + એકપ્રકારનું ખાર અને ચોવીસ
કલાકનું વ્રત. x દેશકથા, રાજકથા, સ્ત્રીકથા અને ભકતકથા એ
ચાર વિકથા કહેવાય છે.

ચૌરાસી ગછના મુનિ મલીઆ, વણ કાઢ્યે નીકલીઆ;
 હીરતણે ચરણે તે નમીઆ, પુંઠિંથી નર પલીઆ હો. હીરજી ૧૬
 ધનવિજય ધીરજનો ધોરી, અકબર પાસે જાય;
 શાંતિચંદ મુનિને તે મળીઓ, લાખી સકલ કથાય હો. હી. ૧૭
 અરજ કરી અકબરશાહનિં, સુંણતાં સખલો ખિજે;
 કુટુંબકું પઠજરો મારી, બાંધી અખ આણીજે હો. હીરજી ૧૮
 હીરાણુંદ ગુમાસ્તો તેહનો, કરતા તસલીમ ત્યાંહિ;
 એહ ગુહના મુજ માફ કરી જે, મિં લખતાંજ ઉહાંહિ હો. ૧૯
 (દાળ-મૃગાવતીની—મુકાવોરે મુજ ઘર નારિ—એ દશી.)
 ખીજી અકબર આપ લખતો, વે સહી માર્યો જાવે બે;
 કરે ખુરાઈ જગતગુરૂસેતી, સોય સજ સહી પાવે બે—
 ખુધા બે નહું સમજે બે, ખૂબ તબરખ દેઉં. આંચલી. ૧
 કરી ફરમાન આખ્યું મુનિવરનિં, ધનવિજય લેઈ આવે બે;
 શ્રાવક જન હરખ્યા નર સહૂયે, જાણ ખોજને થાવે બે. ખુબર
 આંચાં ફરમાન સોનેરી છાપાં, હખીખલો બાંચેઈરે;
 હીર ન માન્યો કરી ખૂરાઈ, મારત સોય મરેઈ બે. ખુધાં૩
 ખલલલાટ ખોજને લાગો, કુણ કુમતિ મુજ હોઈરે;
 હીર મુનિકું લાવો તેડી, સાહા જાઓ સખ કોઈરે. ખુધાં૪
 ગજરથ ઘોડા કટક લેઈને, સુલતાન સામો જાયરે;
 પાયે નમી મીનતિ બહુ કરતો, હીરતણા ગુણ ગાયરે. ખુધાં૫

(દાળ.)

જગત ગુરૂ લેઈ સખ સાધ, ત્રંબાવતીમિં આઓ;
 બહુ આડંબરે તેડી આંચો, માનવનો નહિ પારોરે;

હુખીખલો તસલીમ કરતો, કરતો મીનતિ અપારોરે. જગત. ૧
મેંતો બુરાઈ કોની તુમસું, તુમહી ભલે જણ હોઈ;

માફ કરો તુમ સળહી હમકું, ગુના કીઆ જે કોઈરે. જગ ૨
હીર કહે હે ગામ તુદ્યારા, તેડા તળહી આચારે;

અધવચ અન્ન સુકી નિકલીઆ, જ્યારિં તુમહી વેલાચારે. જગ ૩
હુખીખલો હરખ્યો મનમાંહિ, દીસે અવલ ફકીરેરે;

ગુણ દેખી અકબરશા માને, મોટો હોંદુ પીરારે. જગ ૪
હુખીખલો એક પ્રશ્ન પૂછંતો, કાપડા+કચું બંધેઈરે ?

થુંક કિતેળ ઉપરિ જઈ લાગે, તેણિ બાંધ્યાહિ એહોરે. જગ ૫
હુખીખલો ત્યહાં ફરી ઇમ પૂછે, થુંક નાપાક હે પારીરે ?

હીર કહે મુખમાં તવ પાકી, નીકડ્યા તામ નાપાકીરે. જગ ૬
(એપાઈ.)

દંત કેશ નખ મૂરિખ નરા, ઘરિ બેઠાં એ શોભે ખરા;
દુધ વૈદને પંડિત કલો, થુંકિ ઠામ મુકયે ગુણ ગયો. ૧

હુખીખલો હરખ્યો તેણી વાર, માગો કછુ કરો ઉપગાર;
હીર કહે તુમ કોજે મહિર, છોડીયે બાંધી દીજે ખૈર્.

હીર વચન તે માને સહી, અમારિ પડહ વજડાંયો તહિં;
ઘણા ચાર મુકયા મારતા, પાપ ફરું કયમ ગુરુ છતા. ૩

ઇમ ગુરુનો મહિમા વિસ્તરે, શ્રાવક બહુ લખ્યમી વ્યય કરે;
એક કોડિ ટંકા ખરચાય, સોવન નાણાં પગે મુકાય. ૪

મોતી સાથીઆ ઠારોઠારિ, રૂપા નાણાં મુકે નારી;
ગુણ પ્રહરપતિ બોલી ન સકે, હીર કીરતિ કરતાં સુર થકે. ૫

હીરાં ઠકરાણી શ્રાવિકા, પુઠો વહિરાવે ઘર થકાં;

કરિ કૃથી પાના ડાખડા, હીર હાથે દેતાં ગુણ વડા. ૬

પહિરે માલ રંગાઈ સાર, ખરચી મહિ મુંદી સહ ખાર;

અધ્યાર આવ્યો ખંભાતિ, આશરવાદ દીધો પરભાતિ. ૭

હીર કહે હું તો છું યતી, પાસે ન મલે વાલ ને રતી;

અધ્યાર કહે સાચું હું લાહું, મુજ આવ્યાનું કારણ કહું. ૮

નોહોતો આવતો હું અહીં આપ, કહે પ્રાણી મુજ ડસીઓ સાપ;

કિમે ન ઉતરે પાછો તેહ, તવ ઉપચાર કરે મુજ ઘેહ. ૯

ચૂસે ચર્મ ચઢ્યો જિહાં અહીં, હીર નામ જપે મુખ્ય-સહી;

નાહું વિષ તડકે જિમ ત્રેહ, નવપલ્લવ હુઈ મુજ દેહ. ૧૦

પછે ચિંતવ્યું તેણે ઠામિ, વિષ નાહું ગુરૂ હીરને નામિ;

તો દારિદ્ર જસ્યે નિરધાર, આવ્યો એહવો કરી વિચાર. ૧૧

એઠા સંઘવી સાંગદેમાય, પૂછ્યું હીરને તેણી ઠાય;

ગોર તુહારો હોયે એહ, બોલો હીર વચન મુખ તેહ. ૧૨

સંસાર ગુરૂ તે મારો એહ, લલે કફકો સિદ્ધહ ભણેહ;

હીર વચન પ્રહ્લાથી વડો, આપે સાંગદે બાઈ વાંકડો. ૧૩

કરી આખ્યા રૂપક સેં ખાર, દરીદ્ર મંત્ર નાહો તેણી વાર;

વિક્રમ ભોજ કર્ણ મહાવીર, વિક્રમ હૈ સાચો ગુરૂ હીર. ૧૪

ધનહ સમાન થઈ ઘર જાય, સ્ત્રી આગલ ગુરૂના ગુણ ગાય;

અધ્યાર હુઓ અતિ સુખી, હીર નામ જપે મહા રૂખી. ૧૫

સહુડો પ્રણમે હીરના પાય, શ્રાવક મંદિર તેડી જાય;

રાખે ઘરે તિહાં કરી વખાણ, ધન ખરચે નર પુરૂષ સુખાણ. ૧૬

સંઘવીને ઘર શ્રીગુરુ રહ્યા, સખલા મહોછવ તિહાં કણિ થયા;
હુખીખલો આવે ગુરુ કન્હે, કાંઈક કામ કહો તુલે મને. ૧૭

હીર આવ્યા સાહા શ્રીમદ્દ ઘેરે, તિહાં ધન ખરચીયાં ખહુપેર;
સાધ તણી પોહોચાડે આસ, જયવિજય કીધા પંન્યાસ. ૧૮

ધનવિજય એ પદવી હોય, ફરમાન તણો તે મહિમા જ્ઞેય;
રામ ભાણુ કીધા પંન્યાસ, કીર્તિ લખિધ વિજય પંખાસ. ૧૯

સખલ લાલ ઇહાં કણિ થયા, લખ્યા સોય ન જાયે કહ્યા;
સડતાલે સંવચ્છરિ રહી, હીરવિજય પછે ચાલ્યા સહી. ૨૦

અલક્ષવાદમાં આવે સહી, સાહુમા લોક ગયા ગહિગહી;
હરખ્યા પુરુષ નગરના ખહુ, યથા યોગ્ય ધન ખરચે સહુ. ૨૧

આવ્યા *ગાંધર્વ ગાયે રાસ, હીરના ગુણ ગાતાં ઉદહારા;
છએ રાગ છત્રીસ રાગિણી, કરી તાન સુણાવે ગુણી. ૨૨

(હહા.)

ઋષભ કહે પટરાગ ધરી, જેણે નવિ જાણ્યાં નામ;
નવિ સુણીઆ નવિ જોલખ્યા, રચું સાધ્યું તેણે કામ. ? ૧

તું શ્રીરાગ ન સમજીઓ, નહિ પંચમ નહિ નદ્દ;
મેઘ વસંત લૈરવ નહિ, ભૂલો ગુણી આવદ્. ૨

ગોડી માલવ કૌશકી, કાલહરો પૂર્વીઅ;
કેદારા મધુ માધવી, સ્ત્રી રાગજ ઘર સ્ત્રીય. ૩

રાગ હુસેણી કામરૂ, અધરસ ઋષભ સંભાર;
મારૂ ધનાશ્રી ધોરણી, પંચમ પદ્ તે નારિ. ૪

- ટોડી સિંધુ તુંખિકા, ગંધારીજ મદ્દહાર;
ઋષભ કહે ભૂપાલ ઘરિ, નટ્ટ રાગ ભરતાર. ૫
- મેઘ નારિ આશાવરી, સામેરો કલ્યાણ;
દીપક ખંભાયતી વલી, જો વચરાડી જાણ. ૬
- ગૂડ ગિરી પટમંજરી, રામગિરી હિંડોલ;
દેશાખી સારંગ કરે, વસંત સાથ કલ્લોલ. ૭
- પરભાતી વેલાઉલી, કણ્ઠાટીય લલીત;
જયતસિરી ને ગૂર્જરી, ભેરવ વસિયો ચિત. ૮
- ગોડી રાગ ન આલંબ્યો, પાત્ર ન દોધું દાન;
તાસ જનમ અહેલોં ગયો, સૂરજ કુંડ નહિ સનાન. ૯
- ધાર નગરનો કેવડો, ગઢ જૂનાની જાય;
સારંગ રાગ ત્રીજો વળી, પામે પુણ્ય પસાય. ૧૦
- વસંત વસ્યો જેહને હીએ, તેહને ન ગમે કામ;
જિમ સીતાને ફરી ફરી, મુખ રાઘવનું નામ. ૧૧
- શ્રી રાગે નવિ રીજ્યો, ત્રાતો ન ખીરચું ખંડિ;
જિનવચને જૂજ્યો નહિ, દૈવે મુક્યો દંડિ. ૧૨
- રાગ પ્રભાતી + ગૌઅપય, ઉં પરીઉં તા અન્ન;
એ ત્રિણ્યે નવિ પામીઓ, કચું કચું લહી ધન્ન. ૧૩
- સરોવરે પાણીહુ ગઈ, સરસો આવ્યો ળાલ;
હું લલહી સુત પામીઓ, સુણીઓ રાગ ભૂપાલ. ૧૪
- રાગ દેશાખ લહો નહિં, ખાઈ ન જાણ્યાં પાન;
તાસ જનમ અહેલોં ગયો, દીધું ન જીવિત દાન. ૧૫

- રાગ દેશાખ ધીધર તણો, કવિ મુખ (ભૂખા) વાણી કરણ;
ઋષભ કહે જન જાણજો, પુણ્યે લહીયે પ્રણય. ૧૬
- લક્ષ્મી રાગ લહે નહિં, નહિં નર ગાંઠિં દામ;
વિદ્યા વિબુધ પામ્યું નહિ, સ્યું જીવ્યાનું દામ. ૧૭
- રામગિરી રણીઆમણી, સુણતાં રીજેં ખાલ;
સરોવર માંહિ હંસલા, હરણ ચરંતા માલ. ૧૮
- વિરાડી દીધ વિયોગીઆં, ધન દીધું કૃપણેણ;
મૂરખ દીધી ગોરડી, લોચન દીધ હરણેણ. ૧૯
- વિરાડી જેહનિ મુખ વસે, તેહનિ કિમ ભાવે અન્ન;
માનસરોવર હંસલો, ફરી ફરી ચરે રતન. ૨૦
- રાગે મીઠી આસાવરી, કરસણે મીઠી જવારી;
ભોજન મીઠો સાલિ દાલિ, પ્રીસે ઘરની નારી. ૨૧
- સામેરી સૂકાં પદલવે, ગયો તે વાલે નેહ;
નિહુરનાં મન ઠારવે, જિમ આસાલો મેહ. ૨૨
- મેઘ મહાર મનિ વસ્યો, ન ગમે તસ અન્ય રાગ;
જિમ શંકર સુર ફરી ફરી, ગલે ધરંતો નાગ. ૨૩
- અનેક રાગ એહવા ફરી, હીર તણા ગુણ ગાય;
તાં તિલુ રાગ હોવે અસ્યો, જેણિ હોલે પ્રહાય. ૨૪
- ગાથા ગાહિ નવિ રીજ્યો, ઋષભ કહે રાગેણ,
રંભા રૂપ ન લેદીઓ, યોગી કેહુ દરીદ્રેણ. ૨૫
- દારિદ્રી ઘર લખસી, માની ઘર વિધાય;
યોગી ઘર સ્ત્રી પદમિની, ઝૂરે પડ્યાં કુદાય. ૨૬
- દારિદ્રી નર કિરપણાં, નવિ ખરચે નવિ ખાય;
દૂધ ન પીધો ન પાઈઓ, રાન ચરંતી ગાય. ૨૭

કાયર *ખાંડું કૃપણુ ધન, કડુઆ લિંબ ફલાય;
 નારી વધ્યા વન કુઆ, પંચે ઝૂરી મુઆય. ૨૮
 હીર તણા ગુણુ ગાવતાં, ફિરપી+કોય ન થાય;
 સાહા લહુઓ સહી ઊઠીઓ, સાહો ન રહે દાતાય. ૨૯
 કહિઢિxકંદોરો કાઠીઓ, યાચકનિ કહિ લેય;
 રૂપક ગ્યાલીસ સેં લાગતહ, હીર નામ પરિ દેહ. ૩૦

(ચોપાઇ.)

હવું નામ લહુઆનું જસિ, ગાંજી સીંહ ઊઠ્યા નર તસિ;
 વસ્ત્ર પામરી પાઘડી સાર, કીધો વસ્ત્ર તણો અંખારઃ ૧
 લખી ટીપ માંડી નર સાર, મલીઆ તિહાં રૂપક સેં ખાર;
 ધનદ સમા કીધા નર ત્યાંહિ, નારી ન ઓલખે નિજ ધરમાંહિ. ૨
 સમ કરતા યાચક ત્રેણીવાર, લોલી હું તાહરો ભરતાર !
 હીરજી નામિ પામ્યા દાન, તેણે બળીઆ અલ દેહના વાન. ૩
 હરખી નારી દે આસીસ, હીર જીવજો કોડ વરીસ;
 ખરવસ્ત્ર પહેરતો મુજ ભરતાર, તેણે કીધા સોલો શણુગાર. ૪
 હીર તણા ગુણુ સહુએ ગાય, અલદાવાદમાં ઉચ્છવ થાય;
 અનુકરમિ નર આજમખાન, આપે હીર તણે બહુ માન. ૫
 સંવત સોલ અડતાલો યદા, જમખાન જાયે સોરઠ તદા;
 ધનવિજય મળિયો તવ જઈ, કરે હીર હુઆ તુલ્લ સહી. ૬
 આજમખાન નર ખોલ્યો તામ, કછુ કહ્યા હૈ હમકું કામ;
 ધનવિજય ખોલ્યો તેણીવારી, માગ્યો સેલુંજ નિ ગિરનારિ. ૭

આજમખાન ખુશી થયો તહિં, ફરતે અતારી દીઠી અહિં;

આજમખાન ખોલ્યો નર તામ, આવી કરીશ તુમહારં કામ. ૮
અસ્યું કહી સોરઠમાં જાય, સતો જામ તવ સાહમો થાય;

અઠાર હજાર કાખા તિહાં મીલે, વઢતા તે વાછા નવિ ટલે. ૯
હાલા ઝાલા કાઠી મલ્યા, વઢતા તે પાછા નવિ ટલ્યા;

આજમખાન મન ધીરજ ધરે, હાથીની ફેજ આગલિ કરે. ૧૦
ઉપર નાલો છૂટે જામ, નફટકે ઘોડી રાયની તામ;

ઘોડા અલગા કુંકી કરી, રામ રામ ઋમુખયથી ઉચ્ચચરી. ૧૧
પાળા થઈ ધસ્યા નર જાણુ, કટિક માંહિ પડ્યાં ગાણુ;

આજમખાનના મુગલા વઢે, જસો વજર તે રણમાં પડે. ૧૨
દળ વાદળ દીહુંજ અપાર, સતો જામ ભાગો તેણીવાર;

ડાઢીઆલું ધણુ ઓસર્યું જામ, આજમખાન દલ જીત્યું તામ. ૧૩
નવું નગર તે છંડ્યું સહી, વળ્યો ખંધ ધણું તે ગ્રહી;

સોરઠ દેસ જીત્યો નવિ જાત, જુનોગઢ પોઢો આવ્યો હાથ. ૧૪
જીતી દેસ ને પાછો ફરે, અમદાવાદ આવી ઉતરે;

હીરવિજયસૂરી જાણ્યા ત્યાંહિ, વેગે તેડ્યા મોહોલસું માંહિ. ૧૫
સંધ્યાકાલ થયો તિહાં જોય, તોહી જાનનો મોહોલ ન હોય;

આવક સાધ વિગર સહુ થાય, મહાદુર દાંત નર એકહિ થાય. ૧૬
કસ્યું પૂછસ્યે કિમ જય થાય, કરતા પુરૂષ અસી ચંત્યાય;

એણે અવસરિ નર આજમખાન, આવ્યો વેગે પુરૂષ નિધાન. ૧૭
ખુલાઓ હીરકું બેએઠેં કહી, તીન ચતીસ્યું આઓ અહીં;

હીર સોમ ત્રીજો ધનવિજે, ભાણુવિજય ચોથો તે ભજે. ૧૮

છાનો સોય રહીઓ નર બીહ, ત્રિણ્ય પુરૂષ આલ્યા જિમ સિંહ;
(મનબલ સાથે તે મલપતા, આલે દિવ્ય જ્ઞાને તે દીપતા.) ૧૬

(હાલ-વચિત પૂરણ મનો રૂ, એ દેશી.)

ત્રીંહ તણી પરિ સંચરે, મોહોલ માંહિં જાવું કરે;
બહુ દિલ ધરે આજમખાન ઉઠી મળે એ. ૧
ચંગે હો ગુરુ તુલ સહી, તુલ નામે હમ જય થઈ;
ગહગહી મિલનેકું દિલ હમ હુઆ એ. ૨
મિલે અકબરકું તુલ યતી, ખુસી કીઆ દિલ્લીપતી;
તિણું અતિ મિલણેકા આહ હમ હુઆએ. ૩
કહે ખાન પૂછું એતા, તુલ રાહનિં* યુગ થયા કેતા;
વળી જેતા થયા હુએ તે લાખીયે એ. ૪
દોય હુબાર વરસજ ગયાં, અમ રાહનિં પેયદા થયાં;
કરું કહ્યા વીર પેગંબર જે કર્યા એ. ૫
ખાન આજમ બોલ્યા તહિં, રાહ પુરાણા તુલ નહિં;
અબ અહિ થોડે બરસ હુએ તુમ સહીએ. ૬

(ચોપાઘ.)

હીર કહે સુણિયે કહું સોય, ત્રેવીસ પયગંબર પહેલી હોય;
ચોવીસમો હુઓ મહાવીર, હમ કહાયે તિનકે ફકીર.÷ ૧
તેણું રાહ કહો છે જેહ, હવડાં અહો કરું છું તેહ;
સુણી ખાન બોલ્યો નરવેદ, પહેલા છેલ્લામાં કાંઈ છે લેદ? ૨
હીર કહે સુણિયે નર તેહ, ઋષલ પેગંબર પહેલો જેહ;

- ધનુષ પાંચસેં તેહની દેહ, જૂની ઘટતી ગઈ છેહ. ૩
- લાંછન વસ્ત્ર વર્ણમાં ફેર, રાહ એક જૂદા નહિં સેર;
- ઉજવલ અંખર ઋષભે કહ્યા, માન પ્રમાણે તે પણિ લલા. ૪
- વ્રત પાંચ કલાં છે તહિં, હિંસા^૧ જૂઠ^૨ ચોરી^૩ તે નહિં;
- જોડ^૪ માલથી^૫ અલગા રહે, સકલ પેગંબર એમ તે કહે. ૫
- પહિલા છેહલાનો જે રાહ, કેટલો એક એકજ કહેવાય;
- ખાવીસ પેગંબર વિચમાં હુઆ, કેતા બોલ તેણેં ભાજ્યા જૂઆ. ૬
- પંચ વરણ ચીવર તે ધરે, માન પ્રમાણ તિહાં નવિ કરે;
- વ્રત ચ્યાર જુ પ્રગત્યા ચતી, તેહને દોષ ન લાગે રતી. ૭
- વક જડા છે વીરના ચતી, પૂરું પાલી અહો ન સકું અતી;
- કાંઈક પાહુંછું સુણ મીર, પહેલાના તે અવલ ફકીર. ૮
- પહિલો પેગંબર ઋષભ જે કહો, કાલ અસંખ્યા તેહને થયો;
- વીરને વરસ હજાર બે થાય, અહો કડુંછું તેહનો રાહ. ૯
- આજમખાન તવ બોલ્યો ફરી, ભલી વાત ગુરુ એ તુલ કરી;
- ઐર ખાત પૂછું તુલ જોય, ચતી હુએ કેતે દિન હોય. ૧૦
- બોલ્યો તામ જગત ગુરુ હીર, ખાવન વરસ થયાં હુઆ ફકીર;
- આજમખાન ફરી બોલ્યો ત્યાંહિં, કછુ તુમ પાયા દુનીઆં માંહિ. ૧૧
- હીર કહે સુણ આજમખાન, મૂએ ણિગર નહિં ણિહિસ્તના સ્થાન;
- ખુદા ન આવે કહીયે આંહી, કયા પાઘયે તો દુનિઆ માંહી. ૧૨
- મુલક માલ ઘર જોડુ જેહ, હમતો છોડ્યા સખહી તેહ;
- કરામાત જેથી કછુ હાથ, વો તો ગઈ બહુએકે સાથ. ૧૩
- કલિકાચારજ હુઓ પ્રસિદ્ધ, ઇંદ તાણું તેણે સોવન કીધ;
- સનતકુમારને શુંકે કરી, સકલ રોગ જાતો તે ફરી. ૧૪
- અનેક વિદ્યા જે એહવી હતી, ઇ ગયા તે મોટા ચતી;

- આપી નાહ અમ એતાવતી, યતિ પાણું નહિ રાખે રતી. ૧૫
 આગેના જે અવલ ફકીર, તે વિદ્યા જીવતા ધીર;
 કરામાત દેખાયેં તામ, જ્યારે પડેતું (પડતું) ધર્મનું કામ. ૧૬
 વિદ્યા દેખાડે ગૃહસ્તનિં જોય, તો તે અવલ ફકીરજ હોય;
 મંત્ર યંત્ર તંત્ર જો કહે, સો ફકીરી દોજળ સહી લહે. ૧૭
 દોણાં તંત્ર નહિ ઉંજણી, કંઈ બંધગી સાહિબ તણી;
 અવલ જમાના હોયે યદા, મેંભી ખુદા પાઉંગા તદા. ૧૮
 સુણી વાત બોલ્યો તવ મીર, મત દુહવણ માનો ગુરૂ હીર;
 હિંદૂ ખુદાકું નહિ પાવતા, મુસલમાન ઉહા જાવતા. ૧૯
 આગે વાત કહે તે ઉંખડે, મુસલમાનતે હિંદૂ લહે;
 હિંદૂ કહે અમ હુકડો ખુદા, તુરક કહે નજીક હમ સદા. ૨૦
 વઢી વિચાર કરે નર તેહ, ખુદાને ઘરે જઈ આવે જેહ;
 આપણુ તેહ નજીક જાણવો, ચાર ખુદાનો તે સહી હવો. ૨૧
 અશ્યા વિચાર કરી નર દોય, હિંદૂ એક ઉહાં હાજરી હોય;
 પઢ્યો ગણ્યો વિદ્યાનો ધણી, મોકલ્યો તેહ ખુદા ઘરભણી. ૨૨
 હિંદૂએ કાયા મુંકી આંહિં, ચાલ્યો જીવ ખુદા ઘર જ્યાંહિં;
 આગલ જંગલજઈ નવિ સકે, વળ્યો તેહ નર અધવચ થકે. ૨૩
 ગાળ્યો ફરી પૂછે સહુ કોય, દેખ્યા ખુદા લલ સરત હોય;
 માગ્યા નિસાન ન દેવે યદા, હુઆ ફજેત ઉહાં હીંદૂ તદા. ૨૪
 મુસલમાન અવલ જે કલા, છોડી કાયા જીવ લે ગયા;
 આગેં દેખે અનારકે છોડ, દેખે દ્રાખ બદામ અખોડ. ૨૫
 આસોપાલવ અંપક અંખ, દેખે જંખૂ કેરે લુંખ;
 ઘર સોનેકે મીઠાં નીર, બીણે કપડે સાલૂ ચીર. ૨૬

લવિંગ એલચીકેરે ઝાડ, સોને રૂપેકે દેખે તાડ;
 આગે જાતે દેખ્યા સાર, સોના મોતીકા નહિં પાર. ૨૭
 તખત ઉપરેં ખેઠા ઘણી, ફેજ ફિરસ્તેકી ઉઠાં ઘણી;
 લાગ્યા જાય ખુદા કે પાય, જોહોત નિવાજત ઉઠાંહી થાય. ૨૮
 કરી તસલીમને પીછા ફિરે, મીરચિકી લુંગ જગલમેં ધરે;
 આયા ઈહાં વેળિહિસ્તમાં જાય, લુંગ દેખલાઇ શખહી ઠાય. ૨૯
 મુસલમાનકી અઇસી ખાત, હીંદુ ખુદાકું કદિ ન પાત;
 એસી ખાત કિતેખમાં કહી, તુલારે લાઇ જાહે કે સહી. ૩૦

(કહા.)

સુણી વાત નીચું જોઈ, કાંઈ કહેસી ઓ હીર;
 જામખાન કહે કયું હસે, કહો તુમ બડે ફકીર. ૧
 તુમ સાહિબ મેં સેવડા, ફરી ન જોલું અજબ;
 ખાન કહે મેરી સાહિબી, ધરી આદરમેં સજબ. ૨
 હીર કહે તન બિન ખુદા, નહિ લોચન મુખ કાન;
 અવરણી અરૂપીરે સદા, તેજપુંજહિ જ્ઞાન. ૩
 તેણી તસલીમ કેહીપરિ કરી, દેહી તો હુતી આંહિ;
 મરીચ લુંગ કિમ લ્યાવીઓ, જગલ ન હુતી ત્યાંહિ. ૪
 ખાન હસ્યો જોટું લહી, ન કર્યો ફરી જખાપ;
 ઘણું વખાણ્યો હીરને, ખુશી થયો નખાખ. ૫
 નાદાન નહિ હમ પાતશા, વે હૈ પાકા પંર;
 શુ દેખી સચ્ચા કી, જોહોત નિવાજ્યા હીર. ૬
 હમપેં તુલ કછુ માગીયે, હીર કહેકરિ મહેર;
 ગરજ હારે કછુ નહિ, તુમ દેતે બહુ ખેર. ૭

- ના કંઈ માર્ગો હીરજી, માર્ગો જગડુસાહ;
સુરીદ એ મહારો અછે, જો તુલ દિલમેં આય. ૮
- તેડયો ખાને વાણીઓ, આખ્યો ગુરૂને હાથ;
લાખ રૂપઈઆ એ લેવા અતિ, ઓભી છોડે સાથ. ૯
- દાણી ગાણી મુકાવતો, દીયે સરયા બહુમાન;
હીર વચન જગમાં લલુ, રીજયો આજ્ઞામજ્ઞાન. ૧૦
- કવિતા પંડિત જગ ઘણા, બુઝવે નારી ખાલ;
મોહિં પંડિત તે નહિં, સમજાવે ભૂપાલ. ૧૧
- ઘર સુરા રણ પંડિતા, ગામ ગમારાં ગોઠ;
રાજ સલામાંહિ ખોલતાં, થર થર કંપે હોઠ. ૧૨
- લાખે એક લખેશ્વરી, સહસ્રે એક સુખાણુ;
અબજે એક વકતા લહું, વેધું કરિ વખાણુ. ૧૩
- મોઢે માર્ગ્યું જે દીયે, નાપે રાખ્યો શરણ્ય;
પૂછયા ઉત્તર જે દીયે, એ જગ વિરલા ત્રણ્ય. ૧૪
- ઉત્તર નરતો આપતો, કરતો હીર સખાળ;
જગડુસાહ મુકાવીઓ, બુઝવ્યો ઘણું નખાળ. ૧૫
- ખાને વાલ્યા હીરને, વાજતણો નિર્ધોષ;
શ્ર વક જન સહુ હરખીયા, હરખ્યા પુરજન લોક. ૧૬
- ધર્મ કાજ સખાળાં થયાં, ખરચતણો નહિં પાર;
લવિક લોકને ઉદ્યારિ, હીરે કર્યો વિહાર. ૧૭

(હાલ—ધસ નગરીકા વણઝારા. એ દેશી.

હીર રાધનપુર માંહિં આવે, તિહાં ઉચ્છવ સખળો થાવે;
આવ્યું સેતુંજનું ફરમાન, થયું ભાણ્યુંદ્રને માન. ૧

- સિદ્ધપુર નગરનો વાસી, શાહ રામો પુણ્ય અભ્યાસી;
રમાદે માતાનું નામ, સુપને ગજવર લહે અલિરામ. ૨
- પૂરે માસે સુત જે જાયો, નામ ભાણુજી તિહાંકણિ થાયો;
ભાણુનિ પેરિં દીપતો જાય, ચઢતે પગજે ચંદ કળાય. ૩
- સાત વરસનો સુત જવ થાય, નેસાલિં ભાણુવા જાય;
દસ વરસનો સુત જવ હોય, ભણી પંડિત થાયે સોય. ૪
- પહિલો વડ બંધવ અલિરામ, સાહરંગો તેહનું નામ;
બેહુ બંધવ સુંદર ખાસ, મળ્યા સૂરચંદ પંન્યાસ. ૫
- દેસના તિણિં સુંદર દીધી, બિહું ભાઈએ દીક્ષા લીધી;
સકલ ગ્રંથ ભણ્યા નર જ્યારે, થઈ પંન્યાસ પદવી ત્યારે. ૬
- બહુ ચેલાનો પરિવાર, થયો દિન દિન બહુ વિસ્તાર;
લહ્યા હીર ગુણવંત જામ, મોકલ્યા પાદશાકે તામ. ૭
- મળ્યા અકબર શાહનિં જ્યારે, ખુસી પાતશા હુઓ ત્યારે;
શેખને પિણુ સેવક કીધો, હુઓ ભાણુચંદ પ્રસિદ્ધો. ૮
- જાંગીરસા ને દાનીઆર, ભણે જૈન શાસ્ત્ર તિહાં સાર;
કહે અકબર ગાજી મીર, ભાણુચંદ તે અવલ ફકીર. ૯
- એક દિવસ અકબર સાહિ, શિર હુજે વેદના થાય.
કીધા વૈદ્યે ઘણાહી ઉપાય, તન સમાધિ કિમે ન થાય. ૧૦
- વેગે તેડયો તિહાં ભાણુચંદ, દેખી અકબર હુઓ આણુ દ;
લેઈ મસ્તકે મુકયો હાથ, વેદના તવ ચોછી થાત. ૧૧
- જપે પાસકુમરનો જાપ, નાહી વેદન પુણિયં જ્યમ પાપ;
ખુસી હુઓ અકબરસાહિ, જૈન દર્શન મુનિ સાચાય. ૧૨
- દીયે મોહોલ જરૂંજે આવે, ઉબરા પંચસેં ગાયો લાવે;
પૂછે અકબર કહે કયું આણી, બોલ્યા ઉંબરા પાપી પ્રાણુ. ૧૩

- ધિર ચંગા હુઆજ તુહારા, દિલ ખુશાલ હુઆજ હુમાર;
- કરે મહેમાની મારી ગાય, તવ ખીજ્યો અકબર સાહ. ૧૪
- તેડ્યા ભાણુચંદ ઋષિરાય, ખગસીસ કરી સહૂચો ગાય;
- કછૂ માગો તુહા ગુરૂ ગૌર, દેડે વસ્તુ અનેરી યોહોર. ૧૫
- જળઓને ઘુમો જગાતિ, ન કરે કોહોની તાતિ;
- લેંસ લેંસા ખલદ ને ગાય, કીજે એહની તુમ રક્ષાય. ૧૬
- દિલીપતિ તે દેતો દાન, કીધાં ઇત્યાદિક કુરમાન;
- ગુજ્જર ખંડમાંહિ તે આવે, હીરના સહુ ગુણુ ગાવે. ૧૭
- સત્યવાદી ભટ એકજ વાર, કરતો ગુમાન અપાર;
- ભાણુચંદ સ્યું વાદ કરાવે, તેણી થાનકે જય પિણુ થાવે. ૧૮
- પાતશાહ કાશ્મીરેં જાય, ભાણુચંદ પુઠે પિણુ થાય;
- પૃછે પાતશા ઋષિને જોય, ખુદા નજીક કોને વળી હોય. ૧૯
- ભાણુચંદ યોડ્યા તતખેવ, નજીક તરણી જાગતો દેવ;
- તે સમજ્યો કરે ખહુ સાર, તસ નામેં ઋદ્ધિ અપાર. ૨૦
- હુચો હકમ તે તેણીવાર, સંભલાવે નામ હજાર;
- આદિત્યને કરતાય નેક, આદી દેવમાં ઘણોજ વિવેક. ૨૧
- અરીમર્દાનને સહસ કરણ, અંખર ભૂખણુ ને શુભ વરણ;
- એક ચક્રને સમ કુરંગ, રવીરાજ ને અચલ અનંગ. ૨૨
- હંસલાસકર શનશરતાત, દિવાકરની મોટી વાત;
- સુર દિન મણી દીપત ભાણુ, વરણુ દેવનું કરત વખાણુ. ૨૩
- વિવેસર જગદ્ધાર, કમલાકર દેવ અપાર;
- સવિતા તરણી શુભ નામ, મહિમાવંતથી થાયે કામ. ૨૪
- જગજીવન ને જનાનંદ, સુલોચન નામેં આનંદ;
- ઇત્યાદિક નામ હજાર, સંભલાવે તે મુનિવર સાર. ૨૫

હેમ જડિત બાજેઠ એક કીધો, લાણુચંદને ખેસવા દીધો;
 શાહઅકબરજગે વિખ્યાત, સ સ નામ સુણે જોડી હાથ. ૨૬
 આદિત્યવારનો દાડો જ્યારે, સહ નામ સુણતો ત્યારે;
 અનુકરમે કાશમિર આવે, પાતશાહનું રહિવું થાવે. ૨૭
 હુંકા જૈન તિહાંજ તલાવ, ચ્યાલીસ કોશ ભર્યું જલ સાવ;
 તિહાં કેરા શાહ તણાવે, દિન આદિત્યવારનો આવે. ૨૮
 લાણુચંદ પ્રગટ તિહાં થાવે, સહ નામ આદિત્ય સં લાવે;
 ટાઠ સબલી અંગેવાય, લહિર લાગી તિહાં દોહિલા થાય. ૨૯
 અનેકૌપધ શ્રીજી કરતા, થઈ હુંશીયાર મુખે ઉચ્ચરતા;
 તુમ સાથે જે નર આવ્યા, પામ્યા પરગણા કેતા ફાવ્યા. ૩૦
 ગજ અશ્વ ને મુનસબ ગામ, પામ્યા કાંઈ દુનીયાં દામ;
 અમ્યો તો પામી ટાઢય, લહિર લાગે અલને હાડય. ૩૧
 બોલ્યો પાતશા ધરી આણંદ, તુલ માગો જો દેઉં લાણુચંદ;
 માગી લીધો શેલુંજગિરિ સાર, ફરમાન કયારી તેણી વાર. ૩૨
 વળ્યો પાતશા ધન બહુ વાંટી, આવી પીર પંજલની ઘાંટી;
 હીમાલય વિપમો પંથ, પગિ ફાટી વ્યાઉ અત્યંત. ૩૩
 ચાલી ન શકે ઋષિજી જ્યારે, પાતશાહજી બોલ્યા ત્યારે;
 ગજ અશ્વ પાલખીઓ લીજે, તેણે ખેસવું ઋષિજી કીજે. ૩૪
 મુનિ કહે અમ નહિ આચાર, રહો પાતશા તિહાં તેણી વાર;
 ત્રણ દિવસ મુકામ કરેય, પછે પાતશા તિહાં ચાલેય. ૩૫
 આવ્યા લાહોરમાંહિ જામ, બહુ મોચ્છવ થાયે તામ;
 લાણુચંદ ઉપાશરે આવે, નારી ધવલ મંગલ ગુણ ગાવે. ૩૬
 કરી મામલા મોટા અપાર, કયારી લાહોરે ઉપાશરો સાર;
 બેઠા રૂપૈયા વીશહજાર, લાણુચંદ રહ્યા તેણીવાર. ૩૭

- પછી શેખજી ગુણની પેટી, તેહને આવી મૂલમાં ખેટી;
તેડયા પંડિત જોશી જેહો, બોલ્યા જલમાં મુકે એહો. ૩૮
- નહિતર ઉતપાત કરેવી, એને મંદિર નવિ રાખેવી;
તેડયા ભાણુચંદ તેણીવાર; પૂછ્યો મૂલ તણોહ વિચાર. ૩૯
- મુનિ કહે હત્યા નવિ લીજે, સનાત અઠોતરી કીજે;
પાતશા હરખ્યો તેણીવાર, કૂટણ બાંભણ બડે ગમાર. ૪૦
- સ્ત્રી બાળહત્યા જગ જેહ, બ્રહ્મ ગઉહત્યા નહિં તેહ;
શાસ્ત્ર ન કલ્પી એસા કહાવે, હમકું બાલહત્યા કરાવે. ૪૧
- જૂઠે બાંભણ ઋષિ ભલી વાત, કરો અઠોતરી સનાત;
હુકમ કરમચંદને દીધો, માનસિંગે અઠોતરી કીધો. ૪૨
- થાનસિંગ માનુ કલ્યાણ, કરી સનાત ઉપાસરે જાણ;
પાતશા શેખજી આવે, લાખ રૂપેયા ખરચાવે. ૪૩
- સનાત સુપાસનું કરતા, ધ શ્રાવિકાઆંબિલ ધરતા;
જિનશાસનની ઉન્નતિ થાય, વિધન પાતશાહકેરું જાય. ૪૪
- હુધ કુમરી મોટી જોય, ભાણુચંદનિં ભાળે (ભાગ્યે)સોય;
મુજકું મારેવા બાધ, તુમે જીવતી મુજ છોડાધ. ૪૫
- ભાણુચંદની ઉન્નતિ હોધ, માને ઉંબરાવ તે સહુ કોઈ;
રીજ્યો પાતશા સખજો જ્યારે, પૂછ્યું શ્રાવક તેડી ત્યારે. ૪૬
- ભા ચંદનિ પદ (કેહી) કેરી, કહિ શ્રાવક પંન્યાસ એહી;
તેડી ભાણુચંદ પૂછીજે, હીરકે પાટિં તુમહી કીજે. ૪૭
- ભાણુચંદ કહે નહિ એહ, બોલ્યો પાતશા ધરી સનેહ;
પદ ઉવજાયાજ દિવાઉં, ભાણુચંદ કહે મુખ્ય નાઉં. ૪૮

(ઢાળ—આદ્ય ચતુર અંદ્રાનની)

આપ વિચારી પાતશા, લખ્યું હીરને એહરે;

અવલ ચેલો ભાણુચંદ છે, ઉવઝાય પદ દેહરે.

લખત લેખ દિલ્લી પાતશા.

૧

વાસ તવ હીરનો આવીઓ, ધર્યો મસ્તકે સારરે;

શેખ પચવીસ ઘોડા દીયે, રૂપક દસહી હુજારરે. લખત૦ ૨

સંઘ ખરચ ઘણા કર્યા, વાધ્યો વીરનો ધર્મરે;

જસ વાધ્યો ભાણુચંદનો, મોટું હીરનું કર્મરે. લખત૦ ૩

અરહાન પુરે ગયો પાતશા, પુઠે છે ભાણુચંદરે;

નગર તિહાં લુટતું રાખીઉં, હુઓ લોક આણુદરે. લખત૦ ૪

માઈ દાંતનો મામલો પડ્યો, સોની શ્રી ભોજરાજરે;

ઘાલીઓ ભાખસી કુટુંબરચું, માગે દામ મહારાજરે. લખત૦ ૫

ભાણુચંદે તસ છોડવ્યો, ખરચી દામ ધરિ જાયરે;

લોક સુકાવીઓ મારતો, કરી તામ પૂજાયરે. લખત૦ ૬

અનેક તિહાં ખરચ બીજાં થયાં, દીધી દસહી દીખ્યાયરે;

દેહરાં દસ તિહાં કરાવીઆં, એ સહૂ હીર પસાયરે. લખત૦ ૭

અનુકરમિ આવ્યા આગરે, મલ્યા જઈ ગિર સાહિરે;

ફેરી ફરમાન કરાવીઆં, પૂજે તેહ પણિ પાયરે. લખત૦ ૮

અનુકરમિં માલપુરિં ગયા, વીજમતીચું વાદરે;

જસ હુઓ તિહાં ભાણુચંદનિં, કીધો એક પ્રાસાદરે. લખત૦ ૯

કનકમિ કલસ ચઢાવીઓ, કરી ગિંબ પ્રતિષ્ઠીરે;

પછિ મારૂઆડિમાં આવીઆ, હુવી સોવનવૃષ્ટિરે. લખત૦ ૧૦

જલોરે ચોગામું રણા, હુઈ સળલી જગીસરે;

સુણી શ્રાવક દીક્ષા લેય, જણા તિહાં એકવીસરે. લખત૦ ૧૧
ચેલા અહિસીતણી સંપદા, હવા તેર પંન્યાસરે;

શ્રી ઉદયચંદ પ્રમુખ વળી, એક એકપિં ખાસરે. લખત૦ ૧૨
અવલ ચેલો એક અતિ લલો, સિદ્ધચંદ તસ નામરે;

ઃમોહિત આપે બહુ પાતશા, કરિં ચિંતવ્યું કામરે. લખત. ૧૩
બત્રીસ ચોર એકદા વલી, બરહાન પુરિ મરાયરે;

ગયો સીદ્ધચંદ ધાયે તહિં, સમસેર તસ સાહિરે. લખત. ૧૪
હુકુમ લેઈ સહુ છોડીઆ, આખ્યાં વસજ તામરે;

અનેક ઉંબરાવ મુકાવોઆ, કયાર્ લલ લલાં કામરે. લખત૦ ૧૫
જયદાસ અપો લાડ વાણીઆ, માર્યો અસત ગઈ અંદરે;

દોય હાથી તલે નાંખીઆ, મુંકાવે સિદ્ધચંદરે. લખત૦ ૧૬
જઈ ઘરેં સોચ માને ઘણું, લણ્યા એકઠા દોયરે;

આણુ ન લોપતા ઉંબરા, હલ્તરી દસ હોયરે. લખત૦ ૧૭
વચન વાણિ મોહી મૃગલાં, નાદિં ઓલતો ઇસરે;

રૂપ દેખી મોહ્યા પાતશા, નામે નરપતિ સીસરે. લખત૦ ૧૮
(ઠાલ—દેસી ઇલગાની એ દેસી.)

સિદ્ધચંદ મુનિમાં વડો, જિમ મૃગ કુલમાં સિંહ;

જેણે જાગીર નર દેખતા, રાખી સાસન લીહ. મુનીવરરે સુંદરરે. ૧
લાણુચંદ શિષ્ય સાર, દેવલ પોખધ રાખીઆ;

વાર્યા પાડણુ હાર, લાણુચંદ શિષ્ય સાર. મુનિ૦ ૨
સૂર સંગમ વચને વળી, પરીસહિ ન ચલ્યો વીર;

ન ચલ્યો જઈ ગિર બોલડે, સિદ્ધચંદ મુનિધીર. મુનિ૦ ૩

ગજ રથ ઘોડા પાદપી, આપું ઋદ્ધિ અનેક;
 ડી યોગ દુનીઆં લીઓ, લો હમ જેસા લેખ. મુનિ૦ ૪
 દોઈ દેવ પરીખ્યા કરિ, ન ચલ્યો મેઘરથ રાય;
 સિદ્ધચંદ મુનિ નવિ ચલ્યો, વિનતિ કરે પાતશાય. મુનિ૦ ૫
 લય દેખાડે પાતશા, ખાંધો તુમ સિરિ પાગ;
 સૂરત ખૂળ ન નાહજી, અખ કયસા ખેરામ. મુનિ૦ ૬
 સિદ્ધચંદ કહિ પાતશા, એક માગ્યા મુજ દેહ;
 ગુરિં દીઆ મુજ લેખડી, ઓ મત પીછા લેય. મુનિ૦ ૭
 સૂરગરી જેસા દેખતી, ખુસી હુઓ પાતશાહિ;
 નમી પાય નીવાજીઓ, ઋપભદ્રાસ ગુણ ગાય. મુનિ૦ ૮

(દુહા.)

ભાણુચંદ જગમહાં વડો, ભાણુ પરિંજત ખેહ;
 જિન શાસન દીપાવીઉં, જિનની ભગતિ કરેહ. ૧

(ઠાલ—ચાટ્ય ચતુર ચંદ્રાનની એ દશી)

જિન મદિર પોસાલિમાં, ઉતારોજી હોય રે;
 તેહ ટાલી કર્યા વેગલા, રાખ્યા પંડિત જોયરે. એહ ચેલા ૧
 ગુરૂ હીરના. ઇચલી૦
 સ્વ સાસન ડેરા વળી, રાખ્યા પંડિત વલી તેહરે;
 કર્યો ઉપગાર સહુ જીવને, પુણ્યનો નહિ છેહરે. એહ૦ ૨
 કરણી ખેચ્યાર લખ્યાં ઇહાં, લખ્યાં સકલ ન જાયરે;
 હીર અકખર અને શેખજી, રતન મૂલ ન થાયરે. એહ૦ ૩
 એહ અવદાત માંડી કહો, ભાણુચંદનો જોયરે;
 શેત્રુંજ કરમાન તે મોકલ્યું, રાધનપુરી વળી જોયરે. એહ૦ ૪

તામ તેડું વળી આવીઉં, વિજયસેનનિં સારરે;
શાહા અકબર તેડતો, કીધો તામ વિહારરે

એહું ૫

(ચોપાઇ.)

- ચેલો હીરનો જેસિંધ જેહ, પૂરવે રાજ કુમર છે તેહ;
પાંતરીસ પરીઆ માંડી કહું, પહિલો દેવડ રાજ લહું. ૧
- નથમલ ત્રીજો જગદેવ, વીરસેન ચોથો કહું હેવ;
ભીમસેન છઠો દેવચંદ, લખમણ નામિં અતિ આણુંદ. ૨
- નરપતિ નૃપ હુઓ આઠમો, કપૂરચંદ રા વિક્રમ સમો;
હરિસેન રાજનિ નમો, વિજયરાજ તે અગ્યારમો. ૩
- ખીરણલને તેજકુમાર, એ તેરે જયત્રી નર સાર;
પછે લોજ હુઓ માહારાય, સંવત અગ્યાર છાપને થાય. ૪
- આબૂગઢનો રાજ હુઓ, કરમેં કોઠ તસ અંગિ થયો;
વેદન ખમી નળયજસિં, કાશીખંડ લણી ચાલ્યો તસિં. ૫
- સાંતસૂરિ આચારજ જેહ, વાટિં જાતા દીક્ષા તેહ;
વાંદી વ્યનો કરી પૂછેહ, રોગરહિત કિમ હુઓ દેહ. ૬
- કહું ધર્મ આરાધુ અત્તે, કાંઈક ઉપાય કરો નર તુલે;
માંડે ધ્યાન ગુરૂ નિરમલ જામ, શાસનદેવી આવી તામ. ૭
- વાંદી ગુરૂને પૂછે તહિં, કુણ કારણિ મુજ તેડી અહિં;
ગુરૂ કહે કરો ઉપાય સોય, રોગરહિત જયમ રાજ હોય. ૮
- તૂડી દેવી આપે પાન, એણિ તંબોલે વલસ્યે વાન;
આધાં પાનિ તે કરી સંયોગ, તેણે તંબોલે નાઠો રોગ. ૯

- થંભણુ નવણિ વેદન ગદ', નૃપની દેહ નવપદસવ થઈ;
હરખી વંદે ગુરૂના પાય, ભોજરાજ તવ શ્રાવક થાય. ૧૦
- નવ લખ્ય સોવન હુઓ પાસ, સુર આગલિ મુકયો ઉદ્ધાર;
ગુરુ રહિ એ અમ નાવે કામિ, ખરચિજઈ ધન પુણ્યનિ કામિ. ૧૧
- કીધો રૂપલ તણો પ્રાસાદ, શ્રી ગુરુ પામ્યા બહુ જસ વાદ;
અરહકમદલ થાખ્યા ઝોસવાલ, ભોજરાજ દયા પ્રતિપાલ. ૧૨
- અંબડવાણિગ તેહનો પૂત્ર, જયશંઘે નાખ્યું ધરનું સત્ર;
તેહનો પૂત્ર હુઓ શવરાજ, અમરો કરિ જિન શાસન કાજ. ૧૩
- નાસણુઅર એકવીસમો મદલ, કાલો આસગ નર બે ભદલ;
ચોવીસમો કહીયે ધનદેવ, ધરમણુસાહ કરે જિનની સેવ. ૧૪
- છવીસમે પાટિં વરવીર, હેમ કરસી સાહસ ધીર;
સાહ રતનસી રોપો જાણિ, બોલે સુખ્યધી અમૃત વાણી. ૧૫
- નયસીહા ગુણો ગુણવંત, ખીંચો ઉગારે પરજન જંત;
ચોતરીસમે પાટિં સાહા કમો, આચારજ તેહ તણો સહુ સંગ. ૧૬
- તાસ પૂત્ર જેસિંઘ જે હોય, પાંતરીસમી પેઠી તે બેય;
તેણી કીધું જગે ઉતમ કામ, રાખ્યું પાંત્રીસ પરિયાનું નામ. ૧૭
- સાહા કમો કોડા દે નારી, જેસિંગ પૂત્ર હુઓ ધરખારી;
સંવત સોલ ઈ. હોતર સાર, કાગણુ શુદ્ધિ પુનિમ ગુરુવાર. ૧૮
- જન્મ હુઓ જેસિંઘનો અસિં, આઠ વરસનો સુત હુઓ તસિં;
વિજયદાનકે હીખ્યા લીધ, સદગુરુ હીરવણિ કરિ દીધ. ૧૯
- અનુકરમિં હુઓ પટનો ઘણી, વિદ્યા કિરતિ વાધી ઘણી;
અકબરશાહ સંભારે નામ, આવ્યા સેવડા મોટા તામ. ૨૦
- લાગા હીર તણે જઈ પાય, કુરમાન આવ્યું તેણે ઠાય;
વાંચે હીરવિજયસૂરિરાય, લખી વિનતિ અકબરસાય. ૨૧

હમ રાગી તુમ હો નીરાગ, સકલ ઇસ્તકુ કીધા ત્યાગ;
 તો હમકું સંભારો કહિં, હમ રાગી ઇસાઝં નહિં. ૨૨
 કછૂ કામ લખીયે ગુરુરાય, જ્યું દિલ ખુસી હમારા થાય;
 હમકું કઉલ દીયા તુમ સહી, વિજયસેનકું લેજે અહીં ૨૩
 ને દિલમાંહિ આવે તુમ, તો લેજજ્યો સુખ પાવે હમ;
 વાંચી લેખ નવિ હુઓ રંગ, કેહીપરિં જસ્યે નર
 જેસિંગ. ૨૪

૧વિજયસેન યોદ્યો નર ધીર, કાં દલગીર થાઓ ગુરુ હીર;
 અકબરનિં મિલતાં સ્યું આજ, સકલ દેસેં તુહારી લાજ. ૨૫
 તાત જીવતાં કાઢ્યુ કરમ, તો તુલ જાણો ભાયગ મરમ;
 મુકો હાથ મુજ મસ્તકિ તુલે, બહુજસ વાદ પામું
 જિમ અલે. ૨૬

હીર તણે સંતોષી કરી, ત્રિષ્ટય પ્રદક્ષણા દેતો ફરી;
 વાંદી ચરણ ને મૂરત ગ્રહી, વિજયસેન આદ્યો ગહિ.ગહી. ૨૭
 સખલા પંડિત પુંઠિ લીઆ, વિજયસેન લાહોરીં આવીઆ;
 ભાણુચંદ જઈ લાગા પાય, જઈ જણાવ્યું અકબર શોહ. ૨૮
 અરજ કરી સામહીઆતણી, હરખી યોદ્યો પૃથવી ધણી;
 ગજ રથ અશ્વ હમારા લેહ, સામહીઉં તે સખલ કરેહ. ૨૯
 અનેક વાજીર લેઈ કરી, શ્રાવકાંદિ સામહા સંચરી;
 પ્રવર પટોલાં તિહાં પાથરે, તેહ ઉપરિ ગુરુ પાય ધરે. ૩૦

૧ વિજયસેન અને જેસિંગ અથવા જયસિંહ એ નામો એજ
 સાધુના છે, કે જેઓ હીરસુરિ પછી પદ મા પદધર હતા.

નગરમાંહિ પધારે જસિં, ગૌભેરી ગજ મલોઓ તસિં;
 વૃષભ તુરંગમ રથ ભેતર્યા, શબ્દ પંખીયેં સુંદર કર્યા. ૩૧
 ઉપાશરે આવી ઉતરે, શ્રાવક જન બહુ મોહોચ્છવ કરે;
 શુભમુહુરત દિન સખરો લહી, શાહા અકબરનિં મીલીઆસહી ૩૨

(દુહા.)

દિલ્લી પતિ દિલ્હી હરખીઓ, દેખી ગુરૂ દીધાર;
 ખે કર ભેડી વંદતો, પૂછે પછે વિચાર. ૧

(૬.૫)

ઇતને ઇતના કયા કરણા, કહો જગગુરૂ કે પૂત સપૂતો;
 તુમ રાખ્યા હીરકા ઘર સુતો, કહો જગગુરૂ કે પૂત સપૂતો. ૧
 તુલ પાઉ ચલતે ઇહાં લગ આએ, ખાતર અહારી બહુ દુઃખ પાએ;
 કહો જગગુરૂ કે પૂત સપૂતો. ૨
 જગગુરૂકાહિ તન ચંગા, કહો કહુ હમારે પાસહી માંગા. ક. ૩
 હમકું ચાદ કદિલી કરતે, હમતો સદ્ગુરૂ દીલમેં ધરતે ક. ૪
 પહિલિ કુણુ કહો તુલ નામો, માત પિતા હે કુણુ ગામો. ક. ૫
 કયું તુમ દીખ્યા કયું ભયે ત્યાગી, હુઆ નયોધ કયું ભયે વેરાગી. ક. ૬
 કયા તુમ પઢે કેતે શિષ્ય પાસે, કિતનેક પડિત હય તુમ ખાસે. ક. ૭
 સુણો હુમાઉકે પૂત સપૂતા, તુમતો બધાયા તાત ઘર સુતા.
 જો હુમાઉકે પૂત પૂતા. ૮
 વાહન વિહિલિ સખ છોડ્યા ફકીરા, ચલતે ખેદ ન પાવેશરીરા. ૯
 ચંગા જગત ગુરૂ હીર હમારા, નામ ન છોડે કદિહ તુમારા. ૧૦
 તુમ સંભારતે એહ બરાઇ, હીર તુમ બડી પાતશાહિ. ૧૧

માગ્યા હીરિ જે ખોલિત તુમ દીના, તુલ જન પંખી પશુ સુખ કીના ૧૨
 હીર વડો પંખી જિમ હંસ, હું શિષ્ય તેહનો કાંઈ તસ અંસ. ૧૩
 મિ દેહાર દેખ્યા ગુરૂકેરા, લીના યોગ લહી રહિણે ભલેરા. ૧૪
 વંસઓસ નડુલાઈ મુજ ગામો, માત કોડાઈ કમો તાત નામો. ૧૫
 તેણે બેહુયે લીધો સંયમ ભારો, મે પણ મુકયો અથિર સંસારો. ૧૬
 હું શિષ્ય તેહનો ખીજા બહુ હોય, નંદ વિજય લઘુ પંડિત જોય. ૧૭
 અષ્ટ વિધાન એ સાધી જાણે, શાહ અકબર તવ ઘણું જ વખાણે. ૧૮
 ખિસારી તવ પંડિત પાસે, અષ્ટાવિધાન સાધેજ ઉદ્ધાસે. ૧૯
 શલોક કહેતે કોઈ લખીતે ધારે, સોય લખી નર અવલું ત્યારે. ૨૦
 અખખર પદ મુખથી જ ઉચ્ચરતો, સુણત કથા નર સોય ધરતો. ૨૧
 શલોક સુણી કહિ પાછો ફેરી. ગણિત રાખે નર તાલી ફેરી. ૨૨
 શબ્દ ધારે વળી વાટકી ફેરા, વર્ણવ કરિ નર કહિત અનેરા. ૨૩
 એણી પરિ સાધે અષ્ટાવિધાન, હરખ્યો દેખી દિલ્લી સુલતાન. ૨૪
 (લખી) લીપી કાઠી વળી જ્યારે, ઘણું જ ખુશી થયો
 અકબર ત્યારે. ૨૫
 ખુસશ્રી સનામ દીધું તખ રંજી, હીરકે ચેલે સખહી અગંજી. ૨૬

(દુહા.)

હુમાઉ નંદન હરખીઓ, દીધું જે સિંગ માન;
 એણિ અવસરિ વાઢી બહુ, આન્યા જિહાં સુલતાન. ૧

(ઠ.લ-કાહના પ્રીતિ ખાંધીરે, રાગ-માર)

શૈવ સંન્યાસી ખાંભણારે, ભટ પંડિતની જોડી;
 વાદ કરેવા કારણે તો, મળીયા કેતી કોડિં ગાજી અકબર શાહીરે. ૧

વેદસનાન માને નહિરે, નહુ માને ગંગ સર;

અનાદિ ધર્મે નકા સહી, તો સાહિજેય નથી દર. ગા૭૦ ૨

શાહી અકબર બોલીઓરે, ક્યા કહિ તે બાંભણાન;

હીર પટોધર બોલીઓ તો, સુણ કહુ તુજ સુલતાન. ગા૦૩

વેદમેં મહિર કહિ બહુ, (પણ) મારતે ચોર અજાય;

અશ્વમેધ નરનિ હણેતો, ક્યાહાં રહી ઇનકી દયાય ગા૭૦ ૪

તેડી પૃષ્ઠિ પાતશારે, યજ્ઞ કાર્ય હણે જીવ;

હા સુણી ખીજ્યો પાતશા તો, બોટે તુમહી સહીવ. ગા૭૦ ૫

સ્નાન અંગહય કામ કીજયે, કામથી દુર્ગતિ હોય;

ઇનકેલી તાપસ કૈ હુએ તો, ધૂસલ ન કરતે સોય. ગા૭૦ ૬

ખિંબ પ્રતિષ્ઠા કારણેરે, આણ્યે ગંગા નીર;

એ નાંખે જન અસ્થિને તો, ધોવે સયલ શરીર. ગા૭૦ ૭

બોલે અકબર પાતશારે, યોગીકું સનાન કયસાય;

સુરીદ બાલ સખ ડાલતા તો, બરાબ કરી ગંગાય. ગા૭૦ ૮

સૂર્ય દેવ દેખ્યા બિનારે, અમે ન બાઉ અન્ન;

અસ્ત હોય તવ આબડીતો, માનું સૂર રતન. ગા૭૦ ૯

જૈન અનાદિ છે સહીરે, એહનું એ ઇંધાણ;

વાસ્તુક શાસ્ત્ર બ્રહ્મા તણું તો, ત્યાં જૈન ભુવન બંધાણ. ગા૭૦ ૧૦

નિરાકાર સોય નમુંજી, માનું ઉર આકાર;

કોધ માન માયા નહિતો, નહિ સ્ત્રી સંગ લગાર. ગા૭૦ ૧૧

ચક્ર ગદા ફરસી ધરેરે, જેલે જોડે માંહિ;

દ્વિધિ ચારગત ઉચારતો તો, બંશ બજાવે ત્યાંહિ. ગા૭૦ ૧૨

ગઊરી મંસ લખે સહીજી, ઈસ ગલિં રૂંડમાલ;

જોર આગે નાચેતે તો, જ્ઞાન ગયા હુઆ ખાલ. ગાજી ૧૩
શૈવ સંન્યાસી ખંભણારે, ભટ પંડિતની જોડિ;

સ્રી ધનથી નહિ વેગલા તો, એ જગે મોટી જોડિ. ગા ૧૪
ઉઝા બિન અન્ન વાવરેરે, અસ્ત હોય તખ આય;

તુરીય ખેલાવત ખાંભણેતો, બાણુ છત્રપતિ રાય. ગાજી ૧૫
લોહ શિલાને વળગતાંરે, બૂડીયે સહી નિરધાર;

જસ કરિ લાગાં તુળસંતો, તે પામ્યા જળ પાર. ગાજી ૧૬
શૈવ દેવ ગુરુ એ સહીરે, જૈનકા ધર્મજ સાર;^૧

શુદ્ધ દેવ ગુરુ દયા વિના તો, ક્યું કરી પામે પાર. ગાજી ૧૭
એહ સ્વરૂપ હય ધર્મકાજી, સુણી અકબર શાહ;

તુમ મુહથી જે કહો ખરા તો, સો દુનીમિં સચાય. ગાજી ૧૮
એણે વચને નૃપ હરખીયોરે, 'સૂરિ સવાઈ' નામ;

જીવદયા જગે વિસ્તરીતો, જિહાં અકબરનાં ગામ. ગાજી ૧૯
શાહ અકબર ઇમ કહિતો, જગમિં સાચા હીર;

ઉનકા ચેલા ચાહીયે તો, તુમ ભી અવલ ફકીરી ગાજી ૨૦
સલા સમખિરે પ્રશંસીઓરે, શૈવ ન રાખી શર્મ;

જેસિંગજી સાચો કહિઓ તો, સાચો તે જીન ધર્મ. ગાજી ૨૧
ઘોડા મહિષ મહિષી તણારે, કરી દીધાં ફરમાન;

જેસંગજી વળીઓ વાજતે તો, વાદી ન મંડે કાન. ગાજી ૨૨

(દુહા.)

મણિધરનો મદ તિહાં લગિં, ન કરિ ગરૂડ પ્રયાણ;

અંગાટોપ ખલ તિહાં લગે, સૂભટ ન વાગાં ખાણ. ૧

૧ પ્રત્યંતરે " ઇનકા ધર્મ અસાર. " ૨ સંમક્ષે.

સટ ખં છુ ખલ ત્યાંહાં લગે, મલ્યો ન જૈન સુલતાન;
વિજયસેન સૂરિદેખતા, વાલી મેહલ્યું માન. ૨

(ચોપાઈ.)

વિજયસેનનો એ અવદાત, લાહોરમાંહિ રહી વિખ્યાત;
હીર રણા રાધનપુરમાંહિ, છહજાર મોહોરિં ગુરૂ પૂજ્યાં ત્યાંહિ. ૧
એમ ઉછવ તિહાં સમલો થાત, હીરવિજય પછિ પાટણિ જાત;
ત્રિણ્ય પ્રતિષ્ઠા તિહાં કણિ કરી, દિન દિન કીરતિ બહુ વિસ્તરી. ૨
સેન સામલસાગર યતિ, ગછ બાહિરિ કાઠે ગછપતિ;
ગછમાંહિ પાછા ન લીયે જસિં, કાશમખાનનિ મિલીયા તસિં. ૩
કાશમખાનનિ અંગે રાગ, ઓષધનો તિહાં કીધો યોગ;
કાશમખાનનિ કરી સમાધિ, રૂપક કેટલા મુક્યા હાથિ. ૪
સાગરયતિ કહિ ન લેઉં એ, ગછમાંહિ લેવરાવો તુ; ૫
કા મખાને તેડયો હીર, વેગેં પુહતો સાહસે ધીર.
સાહમો અપે કાશમખાન, હીરતણે દીધું બહુ માન;
પૂછે પ્રેમેં ધરમની વાત, હીર કહે તણ્યે જીવદાત. ૬
મહિર સમો નહિ જગમાં ધર્મ, જિહાં હિંસા તિહાં પાતિગ કર્મ;
બોલ્યો ખાન કાશમ તેણીવાર, જીવે જીવ દીસે છે હાર. ૭
જાણિયે લી નહિ કરતા ત્યાજ, સળ કોઈ ખાતો હવે જે અનાજ;
બોહોત જીવકું મારી ખાય, તોલી પૂરા પેટ ન રાય. ૮
એક વ બહા મારીયે, બોહોતુંકા જીવજ ઠારીયે;

x x x x x x x

(દાસ-નાચતી જિનગુણ ગાય. રાગ-ગેહી.)

હીરવિજયસરી કહિએ વણું, દિન છં નિરિ ખાય;

નિજ નારી પરિહરતા પુરૂષા, પર મંદિર જાણી જાયરે—
 મુંઝિયે ખાન ! ખુદાનો મારગ મહિર ખિના ન હોય. ૧
 આત્મે' તો પટકાય ન મારે, નહિકર ત્રસને' રાખે;
 ત્રસમાંહિ છે ભેદ ઘણેરા, આપ ખુદા વે ભાખેરે. સુણ ૦ ૨
 એક પશુ એક માનવ મારે, એક રંક એક રાય;
 ભૂપ હણે તો પાતિગ મોટું, જેહથી જગદુઃખ થાયરે. સુણ ૦ ૩
 એણે દ્રષ્ટાંતે સમકિત^૧ સાહિબ, સરખાં પાપ ન હોય;
 સર્વથકી એકેંદ્રી કેરું, પાતિગ થોડું હોયરે. સુણ ૦ ૪
 તે પાતિગ રવરયું નવિ જાય, વિવેકવંતનિં થોડું;
 ઝમાલ તજીને ગોધૂમ^૪ જિમતાં, તે નવિ હોય વિષડુંરે. સુણ ૦ ૫
 વિવેકવંત તણે એ ટાલી, એ મ એ સરતા જાય;
 તેહનિ ગતિ શી હોયે સાહિબ, જે ગજ આખો ખાયરે. સુ ૦ ૬
 રગત માંસ ને અસ્થિ જ્યાંહિ, ચર્ખાં મેદ માને જોય;
 એહ અલખ્યનો આહાર કરંતા, જીવ કઠણ અતિ હોયરે. સુ ૦ ૭
 મંસ લખે તવ મહિર ન હોય, મહિર વિના નહિં ધર્મ;
 ધર્મ વિના જીવ ભીસ્ત^૫ ન પાવે, સદા સુખી નહિં કર્મોરે. સુ ૦ ૮
 ધર્મભેદ કહા જે જગમાં, ગૃહસ્થ ફકીરી ભાખે;
 કરે ગદાયે' ન હણે કોહોનિં, સકલ જંતુને રાખેરે. સુણ ૦ ૯
 ખુશી ખાન થયો અતિ ત્યારે, સાચો અકબર ગાજ;
 સાચો ધર્મ કહો તુલ જગમહાં, તો તુલ છોડિ નિવાજીરે. સુ ૦ ૧૦

૧ “ સમજો ” અન્યપ્રતે. ૨ અન્યપ્રતે “ વિરમ્યુ ” ૩
 મિષ્ટાન્ન. ૪ ધઉં વગેરે સાદો ખોરાક ૫ બહિસ્ત, મોક્ષ.

માંગો ખાન કહે કછુ દીજી, માગે ખંધી તેણી વારે;
 અળ મહિષ પંખી નર છોડ્યા, મુક્યા ચોર હનરોરે. સુ૦ ૧૧
 ખાન કહે તુમપિં મેં માગું, એ ચેલે તુમ દોષ;
 ધનકું તુમ ગછ ભીતરી લીજે, તો હમ ખુશી બહુ હોધરે. સુ૦ ૧૨
 હીર કહે એક ચેલા કાજે, જમએ ગાઉ હનરોરે;
 કુણ કારણિ એને કાઠી મુકું, કહેણ ન માને લગારોરે. સુ૦ ૧૩
 જેણે રાહેં નર સહુયે ચાલે, એ ચાલે તેણે રાહેંરે;
 ખાન તણે વચને અમે એહને, હવડાં લીજે માહિરે. સુણ. ૧૪
 કાશમખાન તવ વેગેં બોલાવે, તેજ સામલ દોધરે;
 હીર તણે હાથિં લેધ સુખ્યા, કરો ગુર કહે સોયરે. સુણ૦ ૧૫
 ખાને હીરને વાળ્યા વાજતે, ઉપાશરે પાઉધારેરે;
 તેજ સામલ તે તિહાં બોલ્યા, કુણ હામિ ઉતરીયેરે. સુણ. ૧૬
 લાલવિજય એણી પરિં બોલે, ઉતરો જમ મસીતેં;^૧
 સકલ કહેણ કરીને આવો, લેસ્યું ગછની રીતેંરે. સુણ૦ ૧૭
 લાળ્યા સોય વળ્યા તે પાછા, ફરી અરદાસ ન કીધી;
 તે તેહનિ મેલેં રણા અલગ્યા, કીરતિ હીર પ્રસિદ્ધીરે. સુ. ૧૮

હહા.)

હીરિં સહુ સમજાવીઆ, ન મલે દેખી કાંધ;
 રસોહણ એક હવું તસેં, હીરજી પાટણ માંહિ. ૧

(ચોપાઇ.)

પાટણમાંહિ પછિમરાતિ, સુહણ એક હીર દેખિ નિજ જાતિ;

હાથી ઉપરે ચઢીયો હીર, હાથિં પરવત-ચઢિઈ ગંભીર. ૧
હીર સર્વનો દયે પરણામ, સોમવિજયમુનિ ખોલ્યા તામ;
જે તુલ્ય કરતા મનિ ચિંતાય, શેત્રુંજ યાત્રા સુખેં તુમ થાય. ૨
એહ અર્થ સાચો મનિ ધરે, વિમલાચલ ચાલેવું કરે;
સકલ સંઘ મલે તેણે ઠામિ, કાસદ ચલાવ્યા ગામો ગામિ. ૩
લાહોર આગરાને મુલતાન, કાશમેર દેશ અને ખુરસાન;
ખંગાલ કાળિલ લોટ ને લાટ, ભંભેર ચઉડ અને મેદપાટ. ૪
^૧ચૌદજ કાશિદ ચાલ્યા જાય, શેત્રુંજે જાવા સહુ સજ થાય;
માફા ઉંટ અશ્વ સજ કરે, હીઅડે હરખ ઘણોરો ધરે. ૫
અમદાવાદમાં આવે જસિં, શાહ મુરારિનિ મલિઆ તસિં;
મુરારિ શાહ દીયે બહુ માન, આગલિ મુકી રત્ન નિધાન. ૬
પૂછે પાતશા ધર્મની વાત, કહે જીવની મ કરો ઘાત;
આપ જીવ પર સરળા સહી, એહ વાત ખુદાયેં કહી. ૭

(હાલ-એકસમે તિહું રાય વેરાઈ. એ દેશી.)

આપ ખુદાયેં ચું ફરમાયા, કીડીકું મત મારી;
કુંજર કીટક જીવ સરીળા, હણુતી હોય ખુઆરી. ૧
પંખી મીનકું કોઈ મત મારો, ખુદાયેં પયદા કીને;
રનિલા પાત જેણે કહી ન ખોધા, વે દુનીયામેં જીતે. પંખી. ૨
જોહુ ન માને તો કર કાટો, ખાંધો ખીંચી પાટો;
દેખો દરદ કેસા હોતા હે, ખૂંચી ગલા ન કાટો. પંખી. ૩

૧ અન્ય પ્રત્યે “ચૌ દિસેં કહેતાં ચાલ્યા જાય.” ૨ લીલા પાં-
દડા અર્થાત્ વનસ્પતિ.

શેષ ફરીદ જંગલમે ફીરતા, દુની િ કીની ખસતી;

નિલાયાત ચંદી નખાયા, અલ્લા ન મલીઆ સથી. પંખી. ૪
જૂદે જગે હોય ફેજેતી, સાચા સખ કુછ પાવે;

શેષ ફરીદકી ખાત સુણોરે, કાહે જનમ ગમાવે. પંખી. ૫
તું મત કીસકા તરણા તાણે, હો ભાલા નીકલેગા;

ઇંહાં તજનરખ ઉસકુ અમકે, ખોટે રાહુ ચલેગા. પંખી. ૬
કાહે પરાઇ જોર તાકે, ખુદાયે નહુ ફરમાયા;

ઇંહાં ફેજેત હુઆ દુનીઆમિં, ઉહાં તજનરખ પાયા. પંખી. ૭
ખુન કરી મત દામ મલાઓ, કોઉ ન આવે સાથો;

ખરી બદામ ચલેગી પૂછો, જે દીની તુમ હાથો. પંખી. ૮
ભંગ અફીમ તાડી રમહુ પાણુ, પીંડી બગની દાર;

મતવાલે ન મિલે સાહિબકુ, ઇંસ એ કરણી સાર. પંખી ૯
ગોસમને કીનાહે ઉસથી, તે ડરહિવે દિલ થાકી;

ચમડી હાડ ખુદા ઉહાં કેસા, એતો બડી નાપાકી. પંખી. ૧૦
છૂરી કટારી ચંતર ઘા િ, નાલિ ન કીજે ભાઇ;

ઉનકા પાપ ચલે દુનીઆમેં, આપે દોજિખ જાઇ. પંખી. ૧૧
હાસ્ય કુતુહલ ઠઠાળાણુ, કુતકા કધી ન રાખેં;

ફકીર હુયે તે કુત્તે સાંહમા, પત્થરા કધી ન નાંખે. ૧૨
શિરકું પત્થરા હાથ દેસોવે, માંગે ફિરતા રોટી;

શાલુ ભેરવ કહી ન પહિરે, રાખે એક કછોટી. પંખી. ૧૩
ફિર ગાલી તુહુ દેવે કીસિકુ, ગર દીયે નહુ લેવે;

જર જોર દુનીઆં નહુ રાખે, લડે તિહાં દ્રષ્ટિ ન દેવે. પં. ૧૪

સુસલમાન તો આપકું મુંસે, હક ખાવે સાચ ખોલે;
 તોડી કુલ ન લેવે ^૧વાસા, કીસકી એખ ન ખોલે. પંખી. ૧૪
 નારીરૂપ ન દેખે નયણે, ન સુણે ખાત ખિનોદી;
 આપે દરસણ દેખા સાંધં, તું ક્યા કાઠે સોધી. પંખી. ૧૬
 એસા દેખેના મિં મીના, માંડો સધા પાયા;
 સદ્ગતિ તો કહૂ ઉપરાજ્યા, નહિ કે ^૩ગાંઠકા આયા. પં. ૧૭
 છોડો ગુમાન ચલો તુમ સુધે, ક્યા ચિર રહિસી જાયા;
 સુલતાન શકંદર મહિમુંદ નામ, રહ્યા પણિઠામ ન પાયા. ^૪૧૮
 સારિકા દિલ લીજી હાથા, કીસકું ખૂરા ન કહીયે;
 આપસ આપસકીજ ગુજરો, સાહિબ ભીસ્તે એ ^૫લહીયે. પં. ૧૯

(ચોપાઇ.)

૧ એણે વચને હરખ્યો સુલતાન, હીર ચતિકા અવલજ જ્ઞાન;
 માંધો કહુ તુમહી દીજીયે, ગુર કહે જીવ રખ્યા કીજીયે. ૧
 અમારિ પઠા વજડાવ્યો જોય, સાથિં મેવડા દીધા દોય;
 હીરતણી કરજો રીખ્યાય, પછિ પાતશા કરે વિદાય. ૨
 રાજનગરથી કરે વિહાર, વિમલાચલ આવે તેણીવાર;
 ધોલકા માંહિ આવે તેહ, સંઘવી ઉદયકરણ રાખેહ. ૩
 ખાઈ સાંગદે સોની તેજપાલ, ખંભાયતથી ગાદ્યા તતકસિ;
 પુઠિ સેજવાલાં છત્રીસ, આવ્યાં ધોલકે સખલ જગીસ. ૪

૧ “વાસી.” અન્ય પ્રતે. ૨ પ્રતિચ્છંતરે “એસા દેખ દુનિ-
 મા પિના.” ૩ નહિતો. ૪ પ્રત્યંતરે “સુલતાન હેમુદ મહમદ,
 નામ રહ્યા પણુ મર્મ ન પાયા. ૫ “યુ” પ્રતિચ્છંતરે.

- વંદી હીરને નિરમલ થાય, ગુરૂ પુઠે સેતુજે જાય;
 સોરઠ દેસનો મુગટ જેહ, દીઠે નિરમલ હુએ દેહ. ૫
- સોરઠ દેશનો સ્વામી જેહ, હીરનિં સાહુમો આવ્યો તેહ;
 દેખાડ્યાં સાહુનાં કરમાન, સોરઠપતિ આપે બહુ માન. ૬
- સંઘ સહિત ચઢે ગુરૂં સોય, માનવ લાખે લેખાં હોય;
 ભોમિ પટોલાં બહુ પાથરે, હીરગુરૂ તિહાં પાઉ ધરે. ૭
- ખિરદાવળી બોલે બહુ ભાટ, અતિપોહાળી પણ સંકડી હુએ વાટ;
 વાજે વીણા તાંતી તાલ, આવે જેમ વિક્રમ ભૂપાલ. ૮
- નાચે નર 'હંડારસ' હ, મૃગ નયણી તિહાં ગાન કરેહ;
 ચંદ્રઆ ચિહું છેહ ધરે, હીરતણે શિરિ છાંડીઓ કરિ. ૯
- છાંટિ કેસર હોય છાંટણાં, હીર શિરિ હોય લુંછણાં;
 ખ્યાદા છડી ઉછાલે સહી, રતલહિટીયેં ગુરૂ આઝ્યા વહો. ૧૦
- નાલિકેરની પૂજા કરે, તાલિટીયેં નર નાણા ધરે;
 પુષ્પવૃષ્ટિ હોયે તિહાં ઘણી, હીર ચઢિ સેત્રુંજા ભણી. ૧૧

(હહા.)

- ચઢતાં શેત્રંજે તલહટી, મોટા મોટી વધાય;
 નખલ વધાવે આવલે, યાત્ર કરેવા જાય. ૧
- ત્રિજય થુલ જિહાં તલહટી, એક તો આદિલ પાય;
 ધનવિજયના ગુરૂ તણા, પગલાં છે તેણિ ઠાય. ૨
- પહિલે દુઝી જઈ ચઢે, જિહાં છે ઘોલી પરવ;
 તિહાં ખેસી ગુરૂ સંસરે, પુંઠિ માનવ સરવ. ૩

- ૧ વનમાલા ફરતી બહુ, અંખા અંપક બય;
એવી ઓષધી ઉપરિ, હેમ રજત જેણિ થાય. ૪
- બીજી દુંકિ આવીઆ, સાકર પરબ સુસાર;
સાકર ઘોલી જલ સીયે, પામે ભવનો પાર. ૫
- ત્રીજી દુંકિ આવીઆ, જિહાં છે કુંડ કુમાર;
ધન શુભ થાનિક ખરચીઉં, ધન્ય તેહનો અવતાર. ૬
- ચોથી દુંકિ આવીઆ, જિહાં હડો હિંગલાજ;
દોહોલિં ચઢતાં કમદહે, પામે મુગતીનું રાજ. ૭
- દુકં પાંચમિ પરવયો, જિહાં ચઢયો ઉંટાં સાથિ;
હીરમુનિનો કર તિહાં, સોમવિજય દિ હાથિ. ૮
- શલાકુંડ પાસે સહી, પીયે લોક તસ વારિ;
પૂણ્યેદ્રવ્ય જેહનો વળી, આવે એહવે ઠારિ. ૯
- શુભ એક તિહાં ભલું, આદિનાથના પાય;
પૂજા પ્રણમી સંચરે, હીરવિજયસૂરિરાય. ૧૦
- છઠી દુંકિ ગુરૂ ચઢે, જિહાં પાલીઆ હોય;
પુણ્ય કાર્ય નર તે ચઢયા, પ્રાહિં મુગતિજ હોય. ૧૧
- આગલિ દુકં તે સાતમું, ચઢતાં વાટો હોય;
ખારીમાંહિ પેસતાં, ચોમુખ જીવારે સોય. ૧૨
- બીજે ખારિં પેસતાં, આવ્યા સિંહ દુઆરી;
ત્રીલોચન નયનાનંદ છે, જિન પ્રાસાદ જીહારિ. ૧૩
- હીર ઋષભનિ પ્રણમતો, ત્રિણ્ય પ્રદક્ષણ દેહ;
નરનારી પુઠિ બહુ, મોટો મુનિવર એહ. ૧૪

(ઢાળ ત્રિપ ની.)

- મોટે દેહરે ઘે ત્રિણ્ય ફેરી, એકસો ચ દ છિં દેહરી;
દેહરી એક એકપે ભલેરી હો, ભવિકા એક એકપિં ભલેરી. ટેક. ૧
- પ્રતિમા પ્રણમે એકસો વીશ, જિનપ્રતિમાનિં નામી સીસ;
સકલ મુનિનો ઇસ હો. ભવિકા ૦ ૨
- મોટી દેરડી એકસો આઠ, દસ દેહરાં સુંદર શુભ ઘાટ;
પ્રણમે શુભગતિવાટ હો. ભવિકા ૦ ૩
- દસ દેહરાં દેહરી કહી જ્યાંહિ, ણિંબ વીસે પિરતાલીસ ત્યાંહિ;
પ્રણમે સઘળી પ્રાંહિ હો. વિકા ૦ ૪
- સમોસરણ એક ૧ ખરૂં જાણું, રાયણ રૂખ અનાદિ વખાણું;
પ્રગલાં ત્યહાં ચઉરાણું હો. ભવિકા ૦ ૫
- ખિસે ણિંબ છે ભુંચરામાંહિ, હીર મુની જઇ પ્રણમે ત્યાંહિ;
મનનો મેલ ખય હુએ ત્યાંહિ હો. ભવિકા ૦ ૬
- કોટ ખાહિરિ આવે રૂપિરાય, વાઘિણ ગજ લખીઆ તેણે ઠાય;
જેય નરયમણો જાય હો. ભવિકા ૦ ૭
- ખડતર વસહીમાં ઋષિ આવે, ભાવે પ્રણમી જિન ગુણ આવે;
ખિસિં ણિંબ મન વે હો. સુ ૦ ખિ. ૮
- ઋષભદેવની ૪ મૂરતી સારી, પૌષધશાળાની બલિહારી;
બધસે ગુરૂ નર નારી હો. સુ ૦ ખ. ૯

૧ સારૂં, ઉત્તમ. ૨ ઝાડ. ૩ પ્રતિઅંતરે “મન ન ભમે રૂખે ક્યાંહી હો. ૪ પ્રત્યંતરે “ચોરી”

આગલિ મોટી મહિષ વિખ્યાત, લોકમાંહિ છે એહવી વાત,
પછકે પશુ ન થાત હો. સુ૦ પ. ૧૦

એણિ પરિં ૧૮ બાહિરિં તું જોય, શ્રીજિનમંદિર સત્તર ૧૫;
જિંબ છસેં નામી સોય હો. સુ૦ જિં. ૧૧

હવિં અદબદ જુહાર્યાનો ભાવો, આગલિ અનોપમ છે તળાવો;
જુઠિ ૭ નહિં જીવ હો. સુ૦ જુ. ૧૨

પાણી પર્વ વડ પાંડવ દેહરી, અદબદ ટલિ ચિહું ગતિ ફેરી;
ઉંચી દેહરી ભલેરી હો ગુરૂ. ઉંચી. ૧૩

કવડયક્ષ તણો પ્રાસાદો, પાંડવ દેજે ટલિ વિખવાદો;
વાળે ઘંટા નાદો હો ગુરૂ. વાળે. ૧૪

ગજ ઉપરિ મરૂદેવ્યા માર્ધ, લહી કેવલ તે મુગતિ જાઉં;
ઋષભતણો મહિમાય હો ગુરૂ. ઋષભ. ૧૫

ચોમખ સવાસોમજનો સારો, બાવન દેહરડી ફરતી ધારો;
નવો પ્રાસાદ વાંચારો હો ગુરૂ. નવો. ૧૬

તિહાં ભુંચરૂં છે વળી એકો, સો પ્રતિમા નમી ધરી વિવે ૧;
ટાળે પાપ અનેકો હો ગુરૂ. ટાળે. ૧૭

પીઠકા ઉપરિ પગલાં ત્રીસો, આંખો રાયણિ તિહાં કહીસો;
નામી જોત્રુંજી સીસ હો ગુરૂ. નામી. ૧૮

(ચોપાઘ.)

એણી પરિ શ્રી ગુરૂં યાતરે કરે, તીરથ રૂફરસી સઘજે ફરે;
પાછે પુંડરિક દેહરા જાય, તિહાં કણે ભાળે ધર્મ કથાય. ૧

શેત્રુંજી માહાત્મ વાંચેહ, અન્ય કામ અન્ય તીરથ જેહ;
 પૂર્વ કોડિ પુણ્ય જે હોય, તે અહિં એક સમેમાં જોય. ૨
 નાગ મોર નહિં વેર લગાર, ચક્રી ઋદ્ધિનો એ દેવણહાર;
 દારિદ્ર રોગનો ખ્યય ઇહાં થાય, પગિ પગિ અઢતાં પાતિગ
 જાય. ૩

સૂર્યકુંડ શેત્રુંજી નીર, કાંતિ વધારે પુરૂષ શરીર;
 પશુ પંખી શેત્રુંજે રહે, પ્રાહિ જિન તસ ભદ્રક કહિ. ૪
 સિદ્ધ ગતિ નિ સૂરની ગતી દેહ, ત્રેવીસ જિનવર ત્યહાં આવેહ;
 કાકરે કાકરે સિદ્ધ અનંત, શેત્રુંજગિરિગુણનો નહિં અંત. ૫
 સુણી સાંભલી ચેતે આપ, કરિ યાત્રા ન કરી પાપ;
 હોય કામ તો કીજે કામ, ભુવન કરાવી રાખે નામ. ૬
 એણિ વાટે હોયે સાવધાન, ગાંઠિ ધન તો દે બહુ દાન;
 નખલો જળ પોટલીઆ પાય, તિહાં થોડું દીધું બહુ થાય. ૭
 નખલો ખાંડ સેર લ્યે સાથિ, ઘોળી જળમાં દે અન્ય હાથિ;
 ઇસી વ્રાત કહી જગનાથિ, પુણ્ય ઉપાડી ન સકે પ્રાથિ. ૮

(હહા.)

પ્રાથિ પુણ્ય ન ઉપડે, નાહિ સૂરજકુંડિ;
 ભીમ કુંડમ્હાં નાહતાં, પાતિગ નાહાસેં છંડિ. ૧
 વિષ્ણુકુંડ પાસે સહી, ખોડીઆર કુંડજ જેહ;
 ઋષભદેવને પૂજને, નિરમલ કીજે દેહ. ૨
 મરૂદેવ્યા હુંકે જઇ, અદળદ દેહરૂં જ્યાંહિ;
 સામકુંડ નિરિં ભયો, દેહ પખાલો ત્યાંહિ. ૩

ધૃશ્વરકુંડ આગલિ સહી, સરોવર ત્યાંહિ વિશાલ;
ઠકર જસુંએ તે કયું, જળ લેઇ કરે પખાલ.

૪

(ચોપાઇ.)

કરિ પખાલ નર પાતિગ છોડિ, એણું ગિરિ મુગતિ ગયા કઇ કોડિ;
નમી વિનમી વિદાધર દોય, દોય કોડિસ્યું મુગતિજ હોય. ૧
દ્રાવિડ વારિખીલ્લ મુનીવર જેહ, દસકોડિસું મુગતિજ તેહ;
સાઢીઆઠકોડિ મુનિવર કલા, શાંખ પ્રધુમ્ન અહિ મુગત્યજ ગયા. ૨
ત્રિણ્ય કોડિસું સિધ્ધા રામ, લાખ એકાણું નારદ તામ;
પાંડવ સાથે કોડિ વીસ, થાવચ્ચો સિદ્ધ સહિસ મુનીસ. ૩
શુક તાપસ મુનિ સાત હજાર, સેલગ પંચસયાં અણુગાર;
ઋષભવંશ અસંખ્યા પાટ, શેત્રુંજે પામ્યા શુભ વાટ. ૪
અંધકાર ટાલિ જિમ સૂર, તિમ ગિરિ ટાલિ પાતિગ પૂર;
જિહાં છે શિખર એકસો આઠ, દીઠે લહીયે સિદ્ધ ગતિ વાટ. ૫
શેલુંજી નદી જાણું ગંગાય, સકલ પાપ તિહાં ધોવાય;
રત્નાકર રસકુંપી જ્યાંહિ, હેમ રતનના આગર ત્યાંહિ. ૬
ચીલાણુ તલાવડી ઉલખા જોલ, દીઠે પાતિગ જાયે દ્રખોલ;
જેણું ગિરિ પૂરવ નવાણું વાર, આળ્યા ઋષભ દેવ કીરતાર. ૭
ચૈત્રી પુનિમ દિનહી પ્રસિદ્ધ, પંચ કોડિસુ પુંડરીક સિદ્ધ;
એણિ દિનિ ઉપવાસાદિક કરે, તેહનિ કોડિગણું પુણ્ય સરે. ૮
પાંચસે ધનુષતાણી પ્રતિમાય, રત્ન મણિમય તે કહિવાય;
એકાવતારી હોય જેહ, પ્રતિમા દરિસણુ પામે તેહ. ૯
સોવન શુક્ર પશ્ચિમ દિશિ જ્યાંહિ, તે પ્રતિમા ભંડારી ત્યાંહિ,
ભરતતાણી નિપાઇ તેહ, દીઠે ભવનો આવે છેહ. ૧૦

એકવો શ્રી શેલુંજે જ્યાંહિ, હીર મુનીસર આળ્યા ત્યાંહિ;
 બોહોતરી સંઘવી ાળ્યા તસિં, સંવત સોલ પંચાસો જસિં. ૧૧

ચૈત્રી પુનિમ દિન કહેવાય, શાહ શ્રીમદ્દ શેલુંજે જાય;
 સંઘવી ઉદયકર તેજપાલ, ઉકર લાઈ બુદ્ધિ વિશાલ. ૧૨

ઠાકર કીકા કાલા જોય, શાહા મનજી સંઘમાંહિ હોય;
 સોની કલો નિ પાસવીર, શાહ સંઘા સોમા નર ધીર. ૧૩

ગાંધી કુંઅરજી બાહુઆ, સાહ તોલો સંઘમાંહિ હવા;
 વોહોરા વરનાંગ નિ શ્રીપાલ, બેહુ પુરૂષનિ બુદ્ધિ વિશાલ. ૧૪

સાહ શ્રીમદ્દ સંઘવીજ અનંગ, ચાલે જિમ રાણા નિસંગ^૧
 વસ્તપાલ વિક્રમની પરે, શેત્રુંજે આળ્યા બહુ રંગ ધરે. ૧૫

પંચસે સેજવાલાં સાર, માનવ તણે નવિ લાઘે પાર;
 અશ્વ પાલખી ને ચક્રોલ, ચાચક બોલે કીરતિ કલ્લોલ. ૧૬

જોહી ચ્યાર વાગે નીસાણુ, આળ્યો શ્રીમદ્દ પુરૂષ સુજાણુ;
 પાલીતાણુ ડેરા દીધ, જાણે સોવનમય ધર કીધ. ૧૭

કકુ શેઠ પાટણુનો જેહ, કાઠી સંઘ ને આળ્યો તેહ;
 મહિતો અખજી સોની તેજપાલ, દોસી લાલજી^૨ બુદ્ધિ વિશાલ. ૧૮

સાહ સવજી પાટણુ સંઘ સાથિ, ચ્યંતિ પુણ્ય કરું નિજ હાથિ;
 સેત્રુંજ હીર એક થાનકિ હોય, અસ્યો જોગ જગિં દુલહો હોય. ૧૯

અમદાવાદના સંઘ તિહાં ત્રિજય, વૃષલ ડેરા (બે) સુંદર વરણુ;
 સાહા વીપૂ યાત્રા ય, પારિખ લીમજી સંઘપતિ થાય. ૨૦

૧ પ્રત્યંતરે “ચાલે રાજનીતિ સમરંગ” ૨ પ્રત્યંતરે “ચિત્ત
 ક્ષમણ.”

પુંજે ળંગાણી ખીમસી કહ્યા, સાહ સોમો સેત્રુંજે ગયા ધ ૧૧;
 પાલીતાણે ડેરા દેહ, જાણે અકબર શાહા વિહ. ૨૧

માલવ દેસનો સંઘવી સાર, હા ડામર મોટો દાતાર;
 સમેતશિખર જે સંઘવી થયો, ખટ હજાર પોઠી લેધગિયો. ૨૨

છસે વણિગ ઘોડે અસવાર, પાલાતણો નવિ લાધે પાર;
 ડામરરાય ધરાબ્યું નામ, વા ૧ખ પરવતિ ગયો તામ. ૨૩

મિહીમુંદી પાંત્રીસ હજાર, ખરચી સફલ કર્યો અવતાર;
 ૧તેડી સર્વ શેલુંજ આવીઓ, બહુ માનવ પુઠિ લાવીઓ. ૨૪

અંદ્રલાણુ સુરો લખરાજ, પુઠિ આવી સારે કાજ;
 મેવાડનો સંઘ આવે વહી, સાહમો લાધો મુખિ સહી. ૨૫

મેવાનિ શંઘ તિ અલિરામ, કલ્યાણુ ળંગૂ તેહતું નામ;
 ખાંડ ખિસેર તે લહિણું કરે, દેસ વિદેસ કીરતિ વિસ્તરે. ૨૬

સદારંગ સાહાં મેડતા તણો, દ્રવ્ય ખરચે હરખિ આપણું;
 સવા લાખ પરવતનો ંઘ, આવી નિરમલ કરતાં અંગ. ૨૭

આવ્યો સંઘ આગરા તણો, ગાડાં વ લ આડંગર ઘણો;
 જેશલમેરતણો સંઘ જોય, વીસલનગરનો ંઘ તિહાં હોય. ૨૮

સિદ્ધપુરી મહેસાણાતણો, ઇંડર સંઘ ૧વ્યો ઘણો;
 અહિમનગર નિ સાળલી, ૩કપડવાણિજય માતરનો વળી. ૨૯

સોળંતર સુંદર નડીઆદ, પુણ્ય કાજે તે લાગે વાદ;
 વડનગર ડાલલુંનિ કડા, ચ્યાર ળંગડના આવ્યા વડા. ૩૦

૧ પ્રત્યંતરે “તે ડામર સિંદ્ધગિરિ આવિયો.” ૨ પ્રત્યંતરે
 “સાહા સાહલુ લાધો મુખિ સહી” ૩ કપડવંજ.

મહિમદાવાદ પારેજીં જોય, વડોદરાનો સંઘ તિહાં હોય;
આમોદ સિનોર કેરા જન્ન, જંબુસર નર નારી ધન્ન. ૩૧

કેરવાડુ નગરી ગંધાર, રામજી સફલ કરી અવતાર;
સુરતિ ભરૂઅચ્ચિ ભગવા જોય, રાનેરો સંઘ આવે સોય. ૩૨
ઉનાદીવતણો સંઘ ત્યાહિ, ઘોઘા નવાનગરનો માંહિ;
માંગરોલ વેલાઉલ^૧ નર ખહુ, સીદ્ધાચલિં તે આળ્યા સહુ. ૩૩
દેવગિરિ નિ વિજયપૂરી, વઠરાટ સંઘ આળ્યા પરવરી;
નંદખાર સીરોહી સાર, નડુલાઈનો સંઘ સુસાર. ૩૪

સંઘ વાગડીઓ રાધનપુરી, વડલી કુણગિરિ મતિ ખરી;
પ્રાહાંતીજ મહીઅજ પેથાપુરી, ખોરસિદ્ધિના^૨ આળ્યા પરવરી. ૩૫
કડી શત્રુજય માલા ધસે, ઘોલકા સંઘ હરખે હસે;
ધંધુકા ને વીરમગામ, નવાનગરનાં રાખે નામ. ૩૬

જીનોગઢ કાલાવડ થકી, આળ્યા નર ખેઠા પાલખી;
ખોહોત્તરિ સંઘનો વિવરો એહ, નાહના સંઘ ખીજા આવેહ. ૩૭
શ્રી શેત્રુંજ ગિરિ ઉપરિ સાર, મનુખ્ય તણો નવિ લાધે પાર^૩;
એક અઢે ખીજાં ઉતરે, ઋષભદેવની પૂજા કરે. ૩૮

ચાવર જંગમ તોરથ અતિ, શેત્રુંજ હીર વિજયસૂરી ચતિ;
મલ્યા સાધુ તિહાં એક હજાર, હીરવિજયસૂરિનો પરિવાર. ૩૯
યુગપ્રધાન જસ્યો ગુરૂ હીર, સીલિં નિરમલ ગંગાનીર;
શેત્રુંજા ઉપરિ ખેઠો જસિં, સકલ સંઘ મલી વંદિ તસેં. ૪૦

૧ વેરાવલ ૨ ખોરસદના ૩ પ્રત્યંતરે “અનેક સંઘ મલ્યા તિહાં સાર, નરનારી નવિ લાધે પાર”

ઢાળ—કડખાની. રાગ આ ।વરી.)

આયો સંઘ સિદ્ધાચલે દેશપરદેશનો, વંકનફેરીઓ બહુત વાળે;
ગાજતી ગોહરિ ગગનલગે ગુંજતી, શબ્દ સુ તાં રાભ
લેલાને. આયો ૦ ૧

શબ્દ શરણાઈઓ શબ્દ બહુ શખના, સારવાણી સકલ લોક યો ;
સોવન કુલે સિદ્ધાચલ વધાવીઓ, નહિં કો તીરથ શેત્રુંજ
તોલે. ।યો ૦ ૨

ચઢતો શેત્રુંજગિરિ ઉપરિ પરવરી, મહનલેર રણતૂર વાળે;
ઉલટયો સંઘ મુખ ઋષભનું નીરખવા, પાપનાં પડલ તે દૂરિ
લાળે. આયો ૦ ૩

તાલ કંસાલ કરિ કાંસીઉ વાજતી, ચંતર વીણારવ તે ત્યહાં થાય,
એહ સેત્રુંજગિરિ ઉપરિ ઉછવ, મેરૂ મહોછવ પરિ ત્યહાં
।ય. આયો. ૪

ચંચશબ્દાં બહુસી કરી આગલે, મૃદંગ મોટાં વાઈ પુરૂષ કોઈ;
ચિહું દિશી પરવર્યા પુરૂષ નારિ બહુ, જાણીયે ઋષ ને
જન્મ હોય. ।યો. ૫

ચાચકગંધપા ગુણુસ્તવે વણિગના, સંઘવી સકલ શિરિ તિલક કરતા;
હુર્ષ તિહાં સતપુરૂષસ્યું પરવર્યા, ઋષભ ને હીરની
યાત્ર કરતા. યો ૦ ૬

કોડિખદ્ધ નારીઓ પાર નહિ પુરૂષનો, ગુણ સંઘવીતાણુ હુએ ગાયા;
પુરૂષ પુણ્યવંત ગિરિ શેત્રુંજે આવીઆ, ધન્ય જ ની નેણે
એહ . ।યો ૦

અહુઅ આડંબરે ઋષભજિન લેટીઆ, ત્રિણ્ય પ્રદક્ષણા ત્ય િ દેતા;

દીયે ખમાસણાં હીર ગુરુ વાંદીવા, મનુઅ લવ લાલ તે

ખંડ લેતા. આયો ૮

સૂરજકુંડે જઈ દેહ પખાલતા, ઘોતીઆં પહેરીયાં ભૂષણ ધારી;

કેશર ચંદન ગર કપૂરસ્યુ, ધૂપ પુષ્પલેઈ પૂજ સારી. આયો ૯

સેનાંત્ર શ્રાવક કરિ શ્રીફલ સો ધરે, ઉતારતા આરતી મંગલ દીવો;

ભાવના ભાવતા અનેક નર આવતા, પૂજ કરતા અસી

ભવ્ય જીવો. આયો ૧૦

ચક્રકર્મે છત્ર ને દંડ સોવનતણો, ઋષ નિ મસ્તગિ. સોય ધરતા;

કનકર્મે ભૂષણ કલસ ધ્વજ તોરણા, એમ જિન ઋષ ની

પૂજ કરતા. આયો ૧૧

સંઘવી પ્રમુખ પુરુષ ખીજ ઘણા, પુણ્ય કેજિ ખહુ નારિ ધાય;

ભગતિ ભોજન તણી લહીણી વ્યાહારિ તોણી, કેટલા સાકર

નીર પાય. આયો ૧૨

કેટ િ ગોલ^૩વૃષભમુખે વાવરે, કેટલા સાધનાં પાત્ર ભરતા;

કેટલા જલ રી સોય સહિમા ધસે, પુરુષાં પાણી પાઈ

પુણ્ય કરતા. આયો ૧૩

કેટલા પુણ્ય કરી વના ભાવતા, ટલા કહેહુઆ અતિહીં નિરતા;

નેહ^૪લછી ધરિં પથે વતી, સખલ તો સંઘની ભગતિ

કરતા. આયો ૧૪

૧ પ્રતિઅંતરે “ દુગ ખમાસમેણી હીર ગુરુ વાંદિયા ” ૨
કનકર્મે, સુવર્ણ, ૩ ખજાને ગોળ ખંડાવતા. ૪ સાધુને આહાર
આપતા. ૫ લક્ષ્મી આપણી પાસે હોતે તો.

(ચોપાઇ.)

સંઘ નખલના પૂજે પાય, વાંઘા હીરવિજયસૂરિ રાય;
 એક આવે એક વલતાં જસિં, ડામર ધવી ૧૦૪ તસે. ૧
 જિન પૂજને ગુરુ કનઈ જાય, જે કર જોડી પ્રણમે પાય;
 વલગી પાય કહિ પરિસો કરે, મમ જોડો ગહિહું ૧૦૫. ૨
 મુગટ કુંડલ ને હિયડે હાર, ભૂષણ સહુએ પહેરાવ્યાં સાર;
 સકલ ૧૦૬ પૂજ્યા વિજ્યાત, મહિમુંદી હુઈ હિસજ ૧૦૭ ત. ૩
 આવ્યો સંઘ પછિ ૧૦૮ ગંધાર, રામજી સમો નહિ કે દાતાર;
 તેણે હીરને વાંઘા ધસી, હીરે વચન કહ્યું ત હસી. ૪
 વચન સાંભરે છે કે કહું, હુએ સંતાન તો ૧૦૯ લખત ગ્રહું;
 હ જણાય છે તો તુલ તણે, સ્યું કરે જી ગુરુ હીરો લણે. ૫
 રામજી નામ હુએ હુસીઆર, કિહાં પામવો સેલુંજો સાર;
 હીર રીખો ગુરુ કિહાં મલે, માફદેશમ્હાં સૂરતરૂ કલે. ૬
 કર જોડી શિર નીચું કરે, ચોથું ૧૧૦ વરત તિહાં સ્યરે;
 ખાવી વરસની નારી ૧૧૧ થિ, લેતી વ્રત નરનિ સંધાતિ. ૭
 તે દેખી પૂજ્યાં નરનારી, ઘણે વ્રત લીધાં તિણે ઠારિ;
 ઓછવ મોછવ થાય ત્યાંહિ, વીરનિ જિમ રા ગૃહીમાંહિ. ૮
 હીરના પુણ્ય તણો નહિ પાર, ઘણા વનો તાર હાર;
 નંદિપેણની વાણી જાણું, અનેક નર પૂજ્યા ગુ ખા. ૯
 કકૂ ધવી પાટણનો જેહ, હીરનિ વંદન ૧૧૨ વો તે;
 ઈંદ્ર દિખી હુગણો, જે કર ડી લો રહો. ૧૦

ચોથું વ્રત તેણે ।દ્યુતિ, ત્રિહિપત્ન^૧ જણે મન નિશ્ચિં વર્યું;

પુંઠિ વ્રત તે લેતા સહી, હીર કીરતિ જગમાં ગહિગહી. ૧૧

પૂજ્યા શ્રાવકે હીર અપાર, હુઈ ભરૂઅચી ઇચ્છાર હજાર;

અન્યતું પુણ્ય જન્મારા તણું, તેથી હીર ઘડીતું ઘણું. ૧૨

હીર ઋષભના પ્રણુમી પાય, ઉતરી પાલીતાણો જાય;

તિહાં કણિ ઉછવ સખલો થાય, મૃગનયણી ગોરી ગુણ ગાય. ૧૩

ઠંડિલ કાજિં ગયા એકવાર, અશોભતો દીઠો વ્યવહાર;

દરસણી પાલિં રાંધી જિમે, હીર તણે મનિ તે નવિ ગમે. ૧૪

વિગર થયા એ માહું સહી, સોમવિજયનિ વાત તે કહી;

સોમે જણાવ્યું તેજપાલ તણે, તેજપાલ સાંગદે આગલિ ભણે. ૧૫

એહુ મલી તવ કર્યો વિચાર, દરસણી તેડયા તેણી વાર;

રોટી ચ્યાર ચ્યાર કડછી અન્ન, ઘૂત પાશેર દેઇયે પ્રસન્ન. ૧૬

દાય શ્યાક થોડી સુખડી, જસ કીરતિ આકાશેં અડી;

દરસણી સઘળા હરખિ અતી, હીર સમો નહિ જગમા યતી. ૧૭

હીર વચનથી રહુરમ્યત રહી, દરસણી શાતા પામ્યા સહી;

કીરતિ કરે સહુ તપગછ તણી, દિન દિન દોલતિ વાઘે ઘણી. ૧૮

ઉદયકરણ કરિ વિનતી, ત્રંખાવતી આવો ગછયતી;

દીવનો સંઘ આદર બહુ કરે, મેઘ પારિખ ખોલા બહુ પાથરે. ૧૯

પારિખ દામો નિ સવજીહ, કરી વિનતી તે નિસદીહ;

લાડકી ખાઇ કરી વિનતી, હીરવિજય જેહવો દિનપતી. ૨૦

સઘલે જ્યોતિ કરતો તે સદા, ભુંયરામાંહિ ન ઉગ્યો કદા;

ભુંયરાના વાસી છું અમો, તિહાં અજૂવાહું કીજે તમો. ૨૧

(ઢાળ ચંદાયણની.)

ઉના દીવ માંહિજ પધારો, સકલ તુહમો કીધો વિહારો;
 પાટણુ રહ્યા ચોમાસાં આઠો, સુલભ કરી સરગતિની વાટો. ૧
 ખંભાયતિ રહ્યા ચોમાસાં સાતો, ભાખ્યા ધર્મ તણા અવદાતો;
 અમદાવાદમાં ખટ ચોમાસાં, પુણ્યે સાધ પુરૂષનાં પાસાં. ૨
 એ ચોમાસાં રહ્યા સીરોહી, સાચોર દોષ ચોમાસાં હોષ;
 અભિરામાળાદ ક્ષેત્રપુર માંહિ, એકેક ચોમાસું રહીઆ ત્યાંહિ.૩
 કુણુગિરી મહિસાણું સારો, રહ્યા ચોમાસું અકેકી વારો;
 સોજીતરા જોરસિદ્ધિ મળારો, એકેક ચોમાસું તેણે ઠારો. ૪
 આમોદ નગરી જિહાં ગંધારો, એકેક ચોમાસું કીધું સારો;
 રાધનપુર માંહિ રહ્યા એક વારો, કહીયે નં કીધી અહારી સારો.૫
 વિમલહર્ષ ઉવર્જાય વિચારો, સોમવિજય પડિતમાં સારો;
 કરીયે વીનતી તુહનિં અપારો, રહ્યા નહિ તુહ તિહાં એકવારો.૬
 હીર કહિ જિમ તુહ રૂચિ હોય, સુખશાતા લહી જિમ સહુ કોઈ;
 હીર વચન ઈમ જોલ્યો જ્યારિં, સંઘ દીવનો હરખ્યો ત્યારિં.૭
 વધામણીઉ દીવ માંહી આવે, ચ્યાર તોલા હેમની જીલ પાવે;
 વસ્ત્રલ્યહારીઉજહુ તસ લાધે, હીર નામિ તસ મહિમા વાધે.૮

(હહા.)

હીરજી ઉને આવતા, સંઘવી લાગે પાય;
 શ્રીમલ પરમુખ ઈમ કહે, કહીયે^૨ વંદસ્થુ^૧ પાય. ૧

૧ પ્ર૦ અં૦ “ કરીયે વિનતી તુમને એક વારો, તેડી હીરને
 હેને પધારો. ” ૨ અરે ?

દુખ ધરતાં વાંદી વળે, ગઠ ગિરનારિં જાય;
હીર વળ્યા ઉના લણી, ઉછવ અધિકૃ થાય.

૨

(ઢાળ. ઉલાલાની.)

દિન દિન ઉછવ થાય, દીવનો શંઘ નમ્યો પાય;

ઉને તેડી ને જાય, આવે હીર ગુરૂ રાય.

૧

ફરી ફરી સેલુંજો નિહાલે, સિંહ જિમ પાછું લાલે;

એમ જોતાં ઋણિ જાવે, નદી સેલુંજમ્હાં આવે.

૨

પુન્નાગ નારિંગ નાગ, ઉગ્યા સીસવ^૧ સાગ;

તાલ તમાલ રસાલ, પ્રીઅંગ જાંબૂહ તાલ.

૩

અશોખ આંખિલી અંખ, દીસે કુલિના થંભ;

દાડમ વૃક્ષ ગંભીર, તેણે શોભે નદીના નીર.

૪

ઉતરી આગલી જાવે, દાઠા મહુઆ માંહિ આવે;

દેલવાડે બહુ દેવ, કરિ અજારાની સેવ.

૫

દશરથ પ્રાપ્તે ભરાવ્યો, સોરઠ દેશમાં આવ્યો;

કહું ઉતપતિ સુણો નેટ, વાણિગ સાગર સેઠ.

૬

વાહુણે ચઢ્યો એકવાર, ગાજે ગગન અપાર;

^૨ઉલ્હસે સાગર નીર, ગાજે સખલ ગંભીર.

૭

મચ્છ પ્રગટ બહુ થાય, ભયંકર સખલજ દેખાય;

વાહુણ પાતાલમ્હાં જાય, ગગન લગિ ઉંચું થાય.

૮

સાગર સાહા મનિ લેજે, કુણુ દુખ સંઘલાંનું દેજે;

અંપાવઉં સાગર માંહિ, આણસણ કરતો તે ત્યાંહિ.

૯

- સતી પદ્માવતી આવે, સુપરિં માનિં બોલાવે;
મ મરે શેઠજી આપ, કીજે શ્રીપાસનો નાપ. ૧૦
- સાયર માંહિ જિન જેહો, તુમ પ્રતિમા લીઓ તેહો;
પદ્માવતી પેટી આલે, સાગર પ્રતિમાને આલે. ૧૧
- દેવી બોલીઅ તામો, જિહાં અનરૂંઅ ગામો;
વચન તે માહારૂં કરેજે, નગરી રાજાનિં જઈ દેજે. ૧૨
- એમ કહી દેવીઅ નાઈ, વાહાણુ તરું સુખ યાંહિ;
આવ્યો અનરે જ્યારે, પેટી આપતો ત્યારે. ૧૩
- પ્રગટયો પેટીથી નાણુ, પૂરવ દિશિ જિમ ભાણુ;
ટાલે સકલ તે રોગો, આપે સકલ સંયોગો. ૧૪
- નૃપ મહિમા વાધ્યો સારો, આખ્યાં ગામ તે ખારો;
ઉતપતિ એ જિન કેરી, પૂને મૂરતિ ભલેરી. ૧૫
- તે જિન જીવંદાર તો હીરો, રહ્યો અનરે તે ધીરો;
ઉપાશરે ઉતર્યાં જ્યાંહિ, દીવનો શંઘ આવ્યો ત્યાંહિ. ૧૬
- હીરને તેડીને જાવે, શિર ચંદ્રઆ ધરાવે;
કનક કલશ શિરિ ધરતી, આગલિ નારી સંચરતી. ૧૭
- સ્ત્રી સિણગાર કરેય, વંદનિ ગઈ રૂઢિ લેઈ;
પુરૂષ બનાવે એ વાગા, જઈ ગુરૂ પાઓ લાગા. ૧૮
- વાગે વાજિત્ર તાંન, મૃગનયણી કરતી તે ગાન;
આપે યાચકને દાન, છાંઘાં પટોલાંયે ઐરાંન^૧. ૧૯
- મદ્યા પુરૂષ નહિં પાર, આગલિ બહુ છડીદાર;
પોહોળી વાટ હતી જેહ, થઈ શેરી સાંકડી તેહ. ૨૦

- વે હીર સૂરિંદ, જાણુ ભરત નિરિંદ;
નગર ઉના શણુગારે, દેખી લાંકાં તે હારે. ૨૧
- ઉના માંહિ ગુરૂ આવે, પાય પટોળાં પથરાવે;
ઉપાશરે ગુરૂ આવ્યા, મોતી ભરી થાલ વધાવ્યા. ૨૨
- કરતી ગુંહલી નારી, મુંકે મહિમુંદી સારી;
પૂજ્યા ગુરૂ નવ અંગિ, સોવન ધર્યાં મન રંગિ. ૨૩
- સાથે સાધ પચવીસ, પૂજા લહિ નિસ દીસ;
પ્રભાવના પોઢીઅ^૧ થાયે, તોરણુ ખારી ખંધાયે. ૨૪
- ને રણા રૂખિરાય, અલિ હુ ધારી થાય;
અન્યના ધરથી લ્યે આહારો, જિમ ખખ્ખલદસરી સારો. ૨૫
- કલી રોટી કલી ધાનો, મલ્યા તિહાં આજમખાનો;
હજથી આવીઓ જ્યારે, પાય નમ્યો નૃપ ત્યારે. ૨૬
- સાતસહિં રૂપક સારો, ભેટિ કર્યાં તેણી વારો;
હીર કહિ નહિ કામો, મૂક્યા ભેરૂ નિ દામો. ૨૭
- જો અલ લીજીયે કહુંઅ, તો દેત મુંજ પાતશા બહૂઅ;
પણિ નહિ રંગજરથ અત્તારેય, એ ધન તો શોભે તત્તારે. ૨૮
- ખાન આજમ ખુસી થાવે, ધન તું ખંદી મુકાવે;
હીર તણા ગુણુ ગાવે, ફકીર લો મનિ પે. ૨૯
- હીરનું સુણીઉં વ્યાખ્યાન, ઉઠીઓ આજમખાન;
હીર ઉના માંહિ રહિતા, ધર્મકથા નિત્યે કહિતા. ૩૦

(ચોપાઈ.)

કહેતા નિત્યે ધર્મ કથાય, સળલ ધન તિહાં ખરચાય;
 ત્રિષ્ટય પ્રતિષ્ઠા પોઢી થાય, પારિખ મેઘ તણી કહિવાય. ૧
 લખરાજ રૂડાની વળી એક, લાડકીની મા ધરે વિવેક;
 જિંભ પ્રતિષ્ઠા તે પાણુ કરે, સાહ બકેર સંયમ આદરે. ૨
 ધન પોતાનું ખરચી કરી, જૈનરૂપણી દીક્ષા વરી;
 બહુ વેરાગી સંયમ ધાર, શ્રી શ્રીમાલો વંશ શિણુગાર. ૩
 છતી ઋદ્ધિ તેણે છંડી સહી, હીર હાથે તેણે દીક્ષા ગ્રહી;
 આગે હતી એ બાંધણી, દીક્ષા લેતા ધનના ધણી. ૪
 એક સત મહિ મુંદી ખરચેહ, પાછલિ કા વઢવા નાવેહ;
 વરસ માંહિ સૂત્રાદિક લાણે, ^૧ આહારાદિક ન ગમે અવગણે. ૫
 અવગુણ વિન નર સાહ બકેર, સંવેગી સમકિત સમદોર;
 દયા બુદ્ધિ સુશીલ સુબળ, લીયે દીક્ષા તે કરી મંડાણ. ૬
 અનેક ઉછવ બીજા થાય, ઉપધાન માલ વ્રતનિ પૂજાય;
 નવાનગરનો પુરૂષ સુધીર, આન્યો જામ તણોજ વજીર. ૭
 અબળ લાણુસાલી તસ નામ, આવી હીરનિં પૂજે તામ;
 સોનઈઆ નવ અંજિ ધરે, બીજા સાધની પૂજા કરે. ૮
 લાખ ટંકા લુંછણુ કરેહ, કેકાંણુ યાચકનિં તિહાં દેહ;
 એમ અનેક ઉછવ થાય, ઉના માંહિ રહ્યા રૂખિરાય. ૯
 ચોમાસું જવ પુરૂં થાય, ચાલેવા માંડ્યા ઋષિરાય;
 પણિ ^૩ હુસીઆર નહિ રૂપિ દેહ, તેણે બોલ્યા નર શ્રાવક જેહ. ૧૦

૧ પ્રત્યં ૦ “ સુઆરાદિક નરમે અવગુણે ” ૨ જામનગરનો.
 ૩ શરીર સારું નહિ હોવાથી શ્રાવકએ રહેવા કહ્યું.

'હું' શુ ચોમાસું ઇંદાં કહિ રહી, થાય સમાધિ આલેવું હી;
 રોગ સહિત કિમ ફરસ્યો હીર? રહો ઇંદાં શુરૂ સાહસ ધીર. ૧૧
 કલ યથ સમખય ાખે ત્યાંહિ, હીર રહ્યા તવ ઉના માંહિ;
 પગે સોળે હુઓ રૂપિરાય, ઓષધ ન કરિ તેણે ઠાય. ૧૨
 મલે સંઘ દીવ ઉનાતણે, વિનો? હીરનો કીધો ઘણે;
 ઓષધ કીજે મુનીવર રાય, જેણે વ્યાધિ રોગ તુહારોજાય. ૧૩
 હીર કહે સુણીયે નર પરમ ! લોગવ્યા વિના ન છૂટે કરમ !
 સનતકુમાર નહિ ઓષધ યોગ, કરમ ખખ્યા તવ નાઠો રોગ. ૧૪
 શ્રાવક કહે જો શુરૂ હીર, ઓષધ કરતા શ્રીમાહાવીર;
 કાઠલાપાક લીધો સજતો, અતીસાર તવ જીરણુ હતો. ૧૫
 કેસવ વેદ કીડા કાઢતો, ત્યારે મુનીવર નવિ ખોલતો;
 વકનો છે એ આચાર, મુનીશ્વરની તે કરતા સાર. ૧૬
 દીઓ આગન્યા અહનિ' હીર, ન દીયે આજ્ઞા પુરૂષ ગંભીર;
 મનિ ચિંતવે એ મલીઆ સહુ, મુજને દોષ લગાડે બહુ. ૧૭
 અર્યુ' લહી ન દીયે આગન્યા, ત્યારે સરવ હુઆ એકમના;
 કરી ઉપવાસ ખેડા તેણિ ઠાય, બાલિકને ન ધવરાવે માય. ૧૮
 થયો સોર મલીઆ જન બહુ, હીરનિ વિનતી કરતા સહુ;
 સોમવિજય વાચક એમ કહિ, એમ વકનાં મન નવિ રહે. ૧૯
 પૂરવ ઋષિ' ઓષધ તો કીધ, તેતો તુહનિ' અછે પ્રસિદ્ધ;
 શુદ્ધ ઓષધ થોડું કીજીયે, સકલ સંઘનિ મોહોત દીજીયે. ૨૦
 મન વિન નેમિનાથની પરિ', હા લાખે' મુનિ આદર કરે;
 ખુશી 'ઘ હુઓ તિણિ ઠારિ, બાલિકને ધવરાવે નારી. ૨૧

વધદું વધદ વિવેકું કરે, દિન દિન રોગ કાંઈક ઉસરે;

દીલેં શક્તિ ન તેહવી થાય, જે સુખેં ગુરૂથી હુયેં સર્જાય. ૨૨
આયુ હીર ઘટતું મનિ લહી, સકલ સાધનિં તેડયા સહી;

તેડો વેગેં નર જેસિંગ, જિમ મુજનેં હોય અતિ રંગ. ૨૩
લખે લેખ મુનિ તેણિ કહી, ધનવિજય તેડેવા જાય;

લાહોર લગિં ગયો નર તેહ, દેઈ કામલને ગુરૂ વાંદેહ. ૨૪
તુંનિ રાગે રાગી હીર, તું મોલો અકબરસ્યું ધીર;

ઘણા દિવસ હુઆ ઋષિરાજ, તુંમનિ મલવા તેડે આજ. ૨૫
ગુજર ખંડિ પધારો તુહમે, આળ્યા તેડવા તુહનિં અમે;

હીરતું દીલ નહિ હુસીઆર, તેણે તુમ ઇહાંથી કરો વિહાર. ૨૬
હીર પૂછિ જેસીનિં વાત, ક્યારેં જેસંગ પ્રગટ થાત;

જયણિ જયણિ જપે તુહાડેં નામ, જિમ સીતા રઘુવંશી રામ. ૨૭
સુણી વિગર હૂઓ જેસિંગ, સિથલ થયાં તવ સઘળાં અંગ;

અકબરશાહાનિ લાખી વાત, હીર દેહી તે પરવશિ થાત. ૨૮
સખલ ખરખરો અકબર મીર, જાઓ વેગિં મીલો જઈ હીર;

માહારી હુઆ પોહોચાડજો સહી, આલ્યો જેસિંગ
એહવું કહી. ૨૯

છડે પ્રયાણે જેસિંગ જાય, ગુજરખંડ નિંઉરહો થાય;

હીર જોય જેસિંગની વાટ, જિમ દાતાનિ ઇચ્છે લાટ. ૩૦

શ્રીગુરૂ આપ વિમાસે અસ્યું, આચારજ નવિ આળ્યા કર્યું;

નરા નહી કઈ નવિ સાંલડ્યું, વિષમપંથ નવિ જાણે કળ્યું. ૩૧

એણે અવસરિ અહિં હુત અમપાસ, તો અણસણ કરતાં ઉદ્દાસ;

હીર પરલોક સાધત સહી આજ, વાધત ખહુ જેસિં-

ગની લાજ. ૩૨

- એમ કરતાં દિન કેતા જાય, લાગે હીરવિજય મુનીરાય;
 થોડું આયુ જણાયે આજ, કોહો તુ સાહે આતમકાજ. ૩૩
- એટલા સોમવિજય ઉવજ્જાય, આતમ કામ કરતાં લવ જાય;
 આજ લગિં કયાં ધર્મના કામ, સુણો હીર લેઓ તે નામ. ૩૪
- એકાસણ નીવી આદરો, પંચવિગય પરિહરવું કરો;
 દ્રવ્ય ગણી મુનીલ્યો તુમ ખાર, દોષરહિત વાવરવો આહાર. ૩૫
- વિજયદાનસૂરિ પાસે જોય, આલોઆણુ લીધી તુમ દોય;
 ત્રિણ્ય સહિં સાઠી કીધા ઉપવાસ, સવાળસેં છઠ કીધા ખાસ. ૩૬
- એકાસી આઠમ નિરધાર, આંગિલ કીધાં દોય હજાર;
 દોય હજાર નીવી તે કરે, એકાસી એકલત આદરે. ૩૭
- ત્રિણ્ય સહિસ છસેં ઉપવાસ, અનેક તપ કીધા લલખાસ;
 વીસથાનિક કરતા વીસ વાર, આરસેં આંગિલ કીધાં
 ત્યાં સાર. ૩૮
- વીસથાનિક આરાધ્યા સહો, આરસેં ચોથ કર્યો ગહિગહી;
 છુટક ચોથ કર્યો સેં આર, શુદ્ધ તુલતો પાપ જયપકાર. ૩૯
- સર મંત્ર આરાધન કરે, મુની ઉપવાસ આંગિલ આદરે;
 કાઉતસર્ગ નીવી એકાસણું, ત્રિણ્ય માસ ધ્યાનિ રહ્યા ઘણું. ૪૦
- જ્ઞાન તણો આરાધન કરો, બાવીસ માસ તપ તે આદરે;
 આંગિલ નીવીનો તુમે યોગ, આરાધી ટાળ્યો કર્મરોગ. ૪૧
- જાગ્યા ત્યારેં પોહોરસુ આર, પોહોર ખમાસમણ પાંચસેં ખાર;
 લોગરસ ઉજ્જોઅગરે સો ધરે, બાવીસ માસ એ કાઉ-
 રસગ કરો. ૪૨
- શુદ્ધો તપ કીધો તુહમે ખાસ, ત્રિણ્ય માસ અઠમ ઉપવાસ;
 આંગિલ છઠનિ નીવી કહું, ઘોલું ધાન મો તે લ . ૪૩

જ્ઞાન દર્શન નિ ચારિત્ર જોય, ઇચ્છાર માંસ તપ કીધો સોય;
અતિમા ખારતણો તપ કીધ, અભિગ્રહ ધારી તુંહ પ્રસિધ્ધ. ૪૪
દસવૈકાલિક અવશ્યે ગણો, આતાપનાનો પરીસહ ઘણો;

તુલ્કારાં કરણી કલાં ન જાય, બોલતાં થાકે ખલાય. ૪૫
અનેક ગ્રંથ સોધ્યા રૂપિરાય, ચ્યાર કોડિ કીધી સજ્જાય;

શિષ્ય દીખીઆ^૧ એકસો આઠ, સાધી હીર મુગતિની વાટ. ૪૬
એકસો સાઠિ પંડિતપદ દીધ, સાઠ^૨ ઉવઝાય ગુરૂ હીરિં કીધ;

વિમલહર્ષ ઉવઝાય ખાસ, શ્રીમાલી દેવાસે વાસ. ૪૭

કલ્યાણવિજય ઉવઝાય વલી જેહ, પ્રાગવંશ વીસો કહું તેહ;

શાન્તિચંદ મોટો ઉવઝાય, શ્રીમાલી વંશે કહેવાય. ૪૮

૩ પુણ્યવિજય ઉવઝાય જેહ, વીસલનગરનો વાસી તેહ;

સોમવિજય થાપ્યો ઉવઝાય, ભાણુચંદના સહુ ગુણુ ગાય. ૪૯

સુમતિવિજય હુઓ ગુણુ ખાણી, શાંતિ સાગર કરિ આઠજ જાણી;^૪

આચાર્ય પદ થાપ્યું એક, વિજયસેનસૂરિ વડો વિવેક. ૫૦

દેહરાસર જિન મંદિર સંચ, ગુરૂ ઉપદેશ હૂઆ સય પંચ;

ખિંખપ્રતિષ્ઠા કરી પંચાસ, તે શ્રાવક ધરિ કમલા વાસ. ૫૧

(ઠાલ. એણી પરિ રાજ્ય કરંતારે એ દેશી.)

સંઘવી શ્રીઉદયકરણુરે, પ્રતિષ્ઠા જિન તણી;

હીર હાથિં કરાવતો એ.

૧

૧ પ્રત્યં “ એકસો સાઠ ” ૨ પ્રતિઅં “ સાત. ” ૩ પ્રં
અં “ મુનિવિજય પાઠક હુઓ જેહ ” ૪ પ્રંઅં “ સાતે સાત
સાયર કરી જાણુ ”

તવ ઓગળીસ પંન્યાસોરે, વાચકે એક સહી;

સુમતિવિજય મુની થાપીઓ એ.

૨

ખિંબપ્રતિષ્ઠા સારરે, સાહ મૂલો કરે;

જવહિરી કુંઝરણ લલો એ.

૩

સોની તેજપાલ સારરે, રાયમદ્દ રૂઝડો;

આસપાલ સવીર કરિ એ.

૪

રમલ ને થાંનસંગરે, માનુકલ્યાણ;

જાણમલ ધન વાંવરે એ.

૫

રગોના કકૂનર જેહરે, મેઘ પરમુખ વળી;

સુરૂપ પ્રતિષ્ઠા બહુ કરે એ.

૬

ભુવન નીપનાં સારરે, સોની તેજપાલ;

જિન મંદિર મોટાં કરે એ.

૭

વળેઆ રાણઆ જેહરે, ઠાકુરે જસુ કહું;

પોઠા ચેત્ય કરાવિયાં એ.

૮

સાહ રામ વર્ધમાનરે, મૂલોકુંઝરણ;

અબણ ભુવન કરાવતો એ.

૯

નવેનગર પ્રાસાદરે, સાહ હીરો કરે;

કાવી કુંઝરણ બાહુઆ એ.

૧૦

સાહા લહુ ગાંધારિરે, હી હીરો કહું;

ચીઠિ જિનમંદિર કરે એ.

૧૧

સાહેર ગરા માંહિરે, મથુરાં માલપુરિ,

ફતેપુરિ દેહરાં થયાં એ.

૧૨

- રાધનપુર કલિકોટરે, માંડવ રામપુરિં;
 હોલભાંડિ દેહરાં સહી એ. ૧૩
- ભારમલ સાહ ^૧વિરાટરે, સીહીરોહી આંહિ સહી;
 વસ્તપાલ દેહરાં કરે એ. ૧૪
- રાજનગરિ વછરાજરે, સાહ રૂપો સહી;
 પાટણિ કંઠસાહ સહી એ. ૧૫
- વડલી કુણગિરી માંહિરે, વધૂ ધનજી સહી;
 જિનમંદિર હરખેં કરે એ. ૧૬
- શક્કરપૂરિં શ્રીમલરે, કીકા વાધા કરે;
 દેહરૂં પોષધશાલસ્થું એ. ૧૭
- ઠકર જસરાજ જસવીરરે, મહિમુદપુરે દહેરૂં;
 આબુગઢિ સંઘવી થયા એ. ૧૮
- ઠકર લાય બુદ્ધિવંતરે, અકબરપુરી જઈ;
 ઉપાશરા દેહરાં કરે એ. ૧૯
- ઠકર વીરો ^૨મોટોરે, સાહ સોઢો સહી;
 જિન ભુવન કરાવે સહી એ. ^૩ ૨૦
- કુંઅરપાલ ગુણુવંતરે, દલ્લીપુરાઈ;^૪
 બનાઈ જિનમંદિર કીઉંએ. ૨૧
- મંમ દેહરાં અનેકરે, દેહરાસર બહૂ;
 પંચ સયાં તુલ ^૫શાસનિં એ. ૨૨

૧ અન્ય પ્રતે “ વરાડરે ” ૨ અન્યપ્રતે “ મોઢરે ” ૩ પ્રતિઅં “ ભુવન કરાવે ભીમજીએ. ” ૪ પ્રતિ અં “ સાહજના-આદી ” ૫ તમારા રાન્યમાં પાંચસો દેહરાં થયાં.

હીરમુની ! તુમ ધીરરે, આઠ જાતરા કરી;

આબુ અચલેશ્વર તણી એ. ૨૩

રાણપુરિ મેવાડરે ફલવધી^૧ વરકાણાં;

કુંભલમેરનિ યાતરા રે. ૨૪

પાટણ અમદાવાદરે, ખંભનગર ભલું;

યાત્ર કરી ગંધારની એ. ૨૫

(ચોપાઠ.)

સોરીપુર મથુરાં^૨ ગલાલેરે, ચીત્રકોટનો જોયો સેર;

તારંગો સેત્રુંજ દોઝે વાર, દ્વાય યાત્રાં ગિરનારિં સાર. ૧

લાખ બિંબ ગુરૂ વંદન કરી, અનેક તીરથ કરતા ફરે;

બુજવ્યો મેઘજી ઋષિ ગુણખાણિ, ત્રીસ રૂષિસ્વર સાથિં જાણિ. ૨

તમે બુજવ્યો અકબરમીર, મૃગ ઉપરિ નવિ નાખે તીર;

કીધો જીવદયાપ્રતિપાલ, જાણું^૩ કુમર નરિંદ ભૂપાલ. ૩

જીલ સવાસેર ચકલાં તણી, ખાતો જેહ પસુનિં હણી;

ગુરૂવચને તે બુજ્યો સહી, ગુરૂ ! તુમ વાત ન જાણે કહી. ૪

નામ 'જગતગુરૂ' દીધું ધારિ, કીધી પટ મહીનાજ અમારી;

કામર તલાવ ડાચું તેણીવાર, પુણ્ય કરતાં ગયો અવતાર. ૫

વૃષભ તુરંગમ ન હણે ગાય, મહિષા અજાશિરિ નહિ ધાય;

ખંધીજન ખંધજ તુટીઆ, પંખી પંજરથી છુટીઆ. ૬

અકર ડંડ નિ નહિ અન્યાય, શ્રીશેત્રુંજે મુગતો થાય;

દાણુજીજીઆનાં ફરમાન, હીર ! હવું તુમ મહિયલ માન. ૭

૧ ફલોધી ૨ ગલાલીયર. ૩ પ્ર. અ. " કુમારપાલ ભૂપાલ "

કુમારપાલ સમાન.

ત્રિણ્યસેં ત્રિણ્ય તો સંઘવી થાય, ગઢ આણુ શેલુંજિ જાય;
 સમેતશેખર સોરઠ ગિરનાર, યાત્ર કરે તિહાં નર ને નાર. ૮
 દોયસહિસ મુનિનો પરીવાર, હીરમુનિ જિહાં કરે વિહાર;
 સામહીઆં શ્રાવક ખહુ કરે, રૂપાદિક નાણા શિર ધરે. ૯
 કનક કોડિ હવું હુંછણું, પ્રતિમા પરિ પૂજયા ઘણું;
 ગુજ્જર માલવ સોરઠ સાર, ગુરૂ ! કીધો તુમ્યો વિહાર. ૧૦
 મારૂઆડિ વાગડ વિખ્યાત, દખ્યણ કુંકણ માંહિ જાત;
 મેઢપાટ મેવાત આગરે, કામદેસમાં વિહાર પણિ કરે. ૧૧
 યોગ ઉપધાન વ્રત પહિરે માલ, સામીવછલ^૧ હોવે વિશાલ;
 જગતતણા તુલ તારણહાર, પોતે પણિ તરીઆ સંસાર. ૧૨
 સકલ સાધનો તું આધાર, જગજતું જીવાડણહાર;
 ચિહું દિસિ સમરે તાહરું નામ, જિમ સીતારઘુવંશી રામ. ૧૩
 જિમ કોડિવ સમરે સહકાર, જિમ ચાતક સમરે ધનસાર;
 ચંદાનણે સમરણ ચક્રોર, સમરે જલધર નિત્યે મોર. ૧૪
 મધુકર જિમ સમરે માલતી, ઉત્તમ સ્ત્રી સમરે નિજ પતિ;
 વછ નાનહો સમરે જિમ ગાય, બાલક જિમ સમરે નિજ માય. ૧૫
 સકલ સાધ અમો સમરું હીર, ગૌતમ જિમ સમરે માહાવીર;
 તેણી પરિં સમરું ગુરૂ ગણધાર, તુલ જાતા અલ કુણુ આધાર? ૧૬
 વિજયસેન આવે તુમ આગેં, હીર રૂપડખીયે તુમ તિહાં લાગેં;
 તુમ અણુસણુ કરવું ગછપતિ, તો અમ ઠખકો દેસે અતિ. ૧૭

૧ સ્વામીવાત્સલ્ય, સ્વર્ધર્મિયોને જમાડવું વગેરે. ૨ નિશ્ચિંતતાથી
 ખડખું વાલંગે, અર્થાત્ રહીયે.

હીર કહે ચોમાસું થયું, જેસંગે આવવું નવિ થયું;
 ના સ્વામી તે સહી આવસ્યે, નિરાખાધ તુલ કયા થસ્યે. ૧૮
 સમજાવીનિ વિલાંબ કરેહ, આગ્યું પરવ પબુષણુ જેહ;
 કલ્પસૂત્ર વાંચે ગુરુ હીર, ત્યારે સખરું મુનિ શરીર. ૧૯
 લાદ્રવા સુદિ દસમી દિન જામ, રચણી મધ્ય હુમ છે તામ;
 સકલ સાધ તેડયા તેણે ઠાહિ, મુખ્ય તે વિમલહર્ષ ઉવજ્જાય. ૨૦
 (ઠાલ-સરગે ૨૫ ન સોધ્યો પામીયેરે. રાગ-મારણી.)

વિમલહર્ષ વાચકને તેડીઆરે, ૧
 ગંભીરારે જેસિંગ હળય ન ૧વીઓરે.
 કલ્યાણવિજય ઉવજ્જાય અંતે નવિ મલ્યારે,
 જે જિનશાસન થંભ ધોરીરે;
 જેસિંગજીરે ! કુણુ અવસરી અલગા રહારે. ૨
 મુજ ઉછંગિ જે નાહાનપણિ ઉછર્યોરે,
 વિજયસેનમૂરિ સિંહ હા નવિ મલીઓરે;
 નવિ ટલિઓરે, ૩
 લાવિ અવશ્ય પદારથૂરે.
 વિમલહર્ષ ઉવજ્જાય પરમુખ સહુ મુણોરે,
 ચિંતા મ કરો કોઈ માહારીરે;
 તુહારીરે જેસિંગ આશ્યા પૂરસ્યેરે. ૪
 ચૂરવીર સત્યવાદી યિગનો ધણીરે,
 મહિમાવંત પુણ્યવંત મોટોરે;
 લોટોરે અમૃતનો જેસિંગજીરે. ૫

વિદ્યા ચૌદ ને આગમ અરથ લહિ ઘણારે,
તુભે કરજો તસ સેવ જતિયોરે !

અતિઓરે છોડ પરિં તુમ પાલસ્યેરે.

૬

તુભે સાધ સકલ મુજ લાજ વધારજોરે,
આલજો જેસિંગ કહિણિ રહીયેરે;

કહીયેરે વાર વાર સ્થુ ? તુભ તણુરે.

૭

વિમલહર્ષ ઉવઝાય ! સોમવિજય મુનિરે !

જગમાં ધોરી (તુમ) દોય લહીયરે;

કહીયરે તપાગછ દીપાવજોરે.

૮

ઉદયવંત એ ધોરી જેસિંગ છે ઘણુરે,

દિન દિન દોલતિ તળ હોયરે;

સહુ કોઈરે સંપિ થઈને આલજોરે.

૯

આતમ સાધન હીર કરે હરણિ ઘણુરે,

અતિચાર આલોચે સર્વ ધુરથીરે;

ધુરથીરે જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તણુરે.

૧૦

તપાચારના બાર અતિચાર લાગીચારે,

વીર્યાચારના ત્રિણ્ય હોયરે;

જોઈરે પંચ આચાર અમાવતોરે.

૧૧

પંચ અતિચાર સંલેખણાના જે હુઆરે,

જીવત મરણ ઇહલોક પરલોકરે;

૧૨ કોરે કામલોગવાંચળ જિકોરે.

૧૨

(ચોપા .)

પંચમાહાવ્રત અંગિ ધરી, વિરાધના વ લવ લમતાં કરી;
અથવા અતિચાર મુજ જેહ, સિદ્ધ સાધિ ખમાવું તેહ. ૧

ફરી પંચમાહાવ્રત ઉચરે, સકલ જીવસ્યું ખામણુ કરે;
લાખ ચોરાસી ચોનિ અનંત, ખમી ખમાવી સઘળી જંત. ૨

સકલ જંતુ ખમાવું સહી, તહે ખમાવો મુજ ગહિગહી;
મૈત્રી ભાવિં સુખ અનંત, વધર કરતાં દુખ લહિ જંત. ૩

જગ સઘળાનિ વાંચું સુખી, કોઈ મ થાસ્યો જગમાં દુઃખી;
કર્મ થકી મુકાળે સહી, મુગતિ પંથ પામો ગહિગહી. ૪

એણી પરિં ખામણુ ખામે હીર, સાધતણે નયણે વહે નીર;
હીર કહે મ મ રૂચો મુદા, એહ પંથ ચાલે છે સદા. ૫

અથિર દેહ થિર કોહોની રહી, હરિ ચકી જિન ચાલ્યા વહી;
વાસુદેવ બલદેવા જેહ, આયૂ ખૂટતે ચાલ્યા તેહ. ૬

તેણે કારણે મ મ રોચો કોઈ, હું ખમા છું સહુ કોઈ;
વિમલહર્ષ મુનિ સોમ સુભણુ, હું ખામું તુલ પડિત બાણુ. ૭

આલ્યો સોમવિજય માહાયતિ, સ્યાનું ખામો છો ગછપતિ;
છોડ પરિં પાલ્યા અમ સદા, જન્મ લગિં દૂહવ્યા નહિં કદા. ૮

હીર કહિ સાંભલિ નર સાર, ખમાવવાનો છે આચાર;
અપ્રીતિ કહિનિ ઉપજી હોય, હું ખમાવું કરનેડી સોય. ૯

સકલ જંતુસ્યું ખામે આપ, વોસરાવે અઢારે પાપ;
હિંસા^૧ જૂઠ^૨ પરધન લીધ^૩, મૈથુન^૪ ધનની મૂછાં કીધ. ૧૦

કોધ^૫ માન^૬ માયા^૭ ને લોભ^૮, એ આરેનિ દીધી થોભ;
એમ^{૧૦} દેવ^{૧૧} કહે ૧૨ કલક^{૧૩}, ૧૩^{૧૪} કરતાં મોટો વંક. ૧૧

રતિઅરતિના^{૧૫} દોષ છે ઘણા, અવરણવાદ^{૧૬} યોદ્યાં પરતાણા;
 માયામૃષા નિ^{૧૭} મિથ્યાત,^{૧૮} વોશિરે અઢારે પાપની વાત. ૧૨
 ચ્યારિ સરણ મનમાંહિ ધરું, પહિલું સરણ અરિહંતનું કરું;
 અરિહંત તે હણતા કર્મ^૧ આઠ, જે પામ્યા પંચમગતિ^૨ વાટ. ૧૩
 બીજું સરણ કીજે^૩ સિદ્ધતણું, અનંત સુખ જસ વર્ણન ઘણું;
 અનંત બલ નિ જ્ઞાન અનંત, વીર્ય અનંતુ સિદ્ધનિહવંત. ૧૪
 ત્રીજું સરણ કીજે સાધનું, સમકિત સીલ સદુ જેહનું;
 ધ્યંચમાહાવ્રત પાલણહાર, પંચ સુમતિ^૪ ત્રિણ્ય
 શુપતિ અપાર. ૧૫

૧ જ્ઞાનાવરણી, દર્શનાવરણી, વેદનીય, મોહની, આયુષ્ય, નામ, જોત્ર, અને અંતરાય, ૨ મોક્ષગતિ. ૩ પરમાત્મા સમાન આત્માઓ. જેને પુનર્જન્મ નથી તેવા આત્માઓને સિદ્ધ કહેવાય છે, અર્થાત્ મોક્ષવાસી આત્માઓ. ૪ આનો સમાવેશ ઉપર ૧૦ મી ગાથામાં બતાવેલા પાંચ વ્રતોમાં થાય છે. અર્થાત્ પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, વાયુ, વનસ્પતિ અને વ્રસ એટલે હાલતાં ચાલતાં જીવો મલી એ છ જાતિના જીવોને મારે નહિ, મરાવે નહિ, અને મારતાને અનુમોદે નહિ તેનું નામ અહિંસાવ્રત (૧) ક્રોધ લોભ લય કે હાસ્યાદિથી મનવચનકાયાવડે દ્રવ્યક્ષેત્રકાલભાવવિશે જૂઠું બોલે નહિ, બોલાવે નહિ અને અનુમોદે નહિ એનું નામ મૃષાવાદત્યાગવ્રત (૨) પરાધ વસ્તુનો માલધણીની આજ્ઞા વિના ત્યાગ એ અદત્તાદાનત્યાગવ્રત (૩) મૈથુનનો કાયવચનથી ત્યાગ તથા મનથી કામવાચ્છનાદિનો અભાવ એ મૈથુનત્યાગવ્રત (૪) અને ધનધાન્ય ક્ષેત્ર વસ્તુ ધાતુ દાસદાસી દોર વગેરે ઉપર મૂર્ચ્છા ન કરે, અન્યને ન કરાવે અને કરનારને ન અનુમોદે એનું નામ પરિગ્રહત્યાગવ્રત (૫). ૫ Moderation. ધર્મા, લાષા, એષણા, આદાનનિક્ષેપ, અને પરિષ્ઠાપનિકા મલી પાંચ સુમતિ અને મન, વચન, કાયા, એ ત્રણ ગુણિયો.

ચોથું સરણ કીજે ધર્મનું, જ્ઞાની સરૂપ કહે જેહનું;

જીવઘાત અલિ ચોરી નહિ, પરદારા જિન વારે તહિં. ૧૬

અસ્યાં શરણ ચ્યારે મનિ ધરે,^૧ દુઃકૃતતાણું નિંદેલું કરે;

સાધુપંથ સામાયક લંગ, અસત્યવચન નિંનીચનો સંગ. ૧૭

દેતાં દાન કર્યું અંતરાય, જે મિ દુહવ્યાં માત પિતાય;

રથાપિણિમોસો કુડ કલંક, ખુતો પ્રાણી પાતિગ વંક. ૧૮

૧ ૨ ૩ ૪

આશાતના જે કીધી ઘણી, અરિહંત સિદ્ધ મુનિ ધર્મહ તણી;

૧ ૨ ૩

જ્ઞાન દર્શને આરિત્ર સાર, આશાતના તસ કરી અપાર. ૧૯

આચાર્ય ઉવઝાય નિયતિ, આશાતના જે કીધી અતિ;

૧ ૨ ૩ ૪

સાધ સાધવી શ્રાવિક શ્રાવિકા,^૨ રાલિ જીવ આશાતના થકા. ૨૦

દેવ દેવી જિન પ્રતિમા તણી, આશાતના જે કીધી ઘણી;

હીર કહે હું ખામું તેહ, લાગાં પાતિગ આણી^૪ દેહ ૨૧

એહલોક પરલોકે પંથ, આશાતનાથી ભારીજ જંત;

આભવ દુષ્કૃત નિંદુ આપ, આલોહ પૂરવનાં પાપ. ૨૨

પૂરવિં જીવ એકેંદ્રિ માંહિ, તરૂઅરલોહ હુઓ હું જ્યાંહિ;

લોહતણાં હુઆ હથિયાર, પશુનર કંઠે વાહી ધાર. ૨૩

કાપી તરૂઅર સૂલી કરી, વાહણુજ ઘાણુ થઈ ફરી;

ઉખલ મુસલ દેહિ અધિકરણુ, વોસિરાવિ હુએ પંડિત

પમરણુ. ૨૪

૧ અયોગ્ય કાર્યોનું. ૨ પારકી મિલકત દયાવી પાડવી.

૩ દુહવ્યા, રોલ્યા રૂલ્યા. ૪ આવી. ૫ સમાધિમરણુ.

ઈમ ભવ ભમતાં દુઃકૃત જોહ, આતમ સાખિં નિંદુ તેહ;
સુકૃત પણ અનુમોહું સંહી, વ્યવરી^૧ વચન નિજ

સુખથી કહી. ૨૪

પ્રથમ પ્રશંસું સમકિત સાર, ત્રિણિ તત્ત્વ મિં લહ્યાં અપાર;
શ્રીદેવ^૨ ગુરૂ^૨ ને ત્રીજો ધર્મ^૩, પ્રશંસતાં ધોવાયે કર્મ. ૨૬
સમકિત નિરમલ થાવા લણી, પૂજી પ્રતિમા જિનવર તણી;
શાસ્ત્રતાં દેહરાં જિનનાં જોહ, ^૨ જીહાર્યાં ઇહાં અનુમોહું તેહ. ૨૭
ભુવનપતિમ્હાં દેહરાં જોય, સાત કોડિ બોહોત્તરિલાખ હોય;
તેરસિં કોડિ નિ નવ્યાસી કોડિ, સાઠલાખ બિંબ તિહાં
કણિ જોડિ. ^૩ ૨૮

(હહા.)

અસંખ્ય ભુવન વ્યંતરતણા, પ્રાસાદિં ત્રિણ્ય વાર;
એકસો અહિસી બિંબ તિહાં, નીત નીત કંઈ જોહાર. ૨૯

(ચોપાઘ.)

સમભૂતલા પૃથવીથી જોય, નવસહિં ચોજન પૂરાં હોય;
જ્યોતિષચક્ર એતામાં લહું, અસંખ્યભુવન જિનપ્રતિમા કહું. ૧
બાર સ્વર્ગાં નિ નવ ગ્રૈવેક, પંચ અનુત્તર લહું વિવેક;
લાખ ચોરાસી ભુવન કહિસ, સહિસ સત્તાણું નિ ત્રેવીસ. ૫ ૨

૧ વિવરી ૨ જીહાર્યાં, પ્રણમ્યાં.

૩ “સાત કોડતે બહોતેર લાખ, ભુવનપતિમાં દેવલ લાખ. ૭”
“એકસો એસી બિંબ પ્રમાણ, એક એક ચૈત્વે સંખ્યા જાણ; તેરસે”
કોડ નવ્યાસી કોડ, સાઠલાખ વન્દું કરજોડ. ૮” તીર્થવંદનાસ્તવે.

એકસો કોડિ નિ ખાવન કોડિ, લાખ ચોરાણું ઉપરિ જોડિ;
સહસ ચ્યુઆલીસ સાતસેં ॥૬॥ પ્રતિમા પૂજ્યે સિદ્ધ
ગતિ વાટિ. ૩

જૂઠ્ઠીપના જોય જગીસ, દેહીરાં ખટસેં નિ પાંત્રીસ;
પ્રતિમા પ્રણમું ચ્યુએત્તરિ રહુનર, વળી દોય સહિં
અધિક અપાર. ૪

આરસહિં નિ જોહોત્તરિ જોય, ધાતકી ખંડિ દેહરાં હોય;
એક લાખ નિ ખાવન હુનર, ખટ સહિં ચ્યાલીસ પ્રતિમા સાર. ૫

૫ “ સકલ તીર્થ વંદુ કરજોડ, જિનવર નામે મંગલ કોડ;
પહેલે સ્વર્ગે લાખ જત્રોશ, જિનવર ચૈલ નમું નિરિ દિસ. ૧

ખીજે લાખ અઘાવીસ કલાં, ત્રીજે ખાર લાખ સદલાં;
ચોથે સ્વર્ગે અડધખ ધાર, પાંચમે વન્દું લાખજ ચાર. ૨

છઠ્ઠે સ્વર્ગે સહસ પચાસ, સાતમે ચાલીસ સહસ પ્રાસાદ;
આઠમે સ્વર્ગે છ હજાર, નવ દશમે વન્દું શત ચાર. ૩

અગ્યાર ખારમે ત્રણસે સાર, નવ ત્રૈવેકે ત્રણસે અઠાર;
પાંચ અનુત્તર સર્વે મલી, લાખ ચોરાશી અધિકાં વળી. ૪

સહસ સતાણું ત્રેવીસ સાર, જિનવર ભુવનતણો અધિદાર;
લાંખા સો જોજન વિસ્તાર, પચાસ ઊંચા જહોત્તર ધાર. ૫

એકસોએસી જિંબ પ્રમાણ, સલાસહિત એક ચૈત્યે જાણ;
તીર્થવંદનાસ્તવે. ૬ ”

૧ “સો કોડ ખાવન કોડ સંભાલ, લાખ ચોરાણું સહસ ચ્યુઆલ. ૬”

“ સાતસેં ઉપર સાઠ વિશાળ, સવિ જિંબ પ્રણમું ત્રણ કાળ; ૭ ”
તીર્થવંદનાસ્તવે.

૨ પ્રતિઅં “ જહોત્તરી હુનર ”

પુષ્કર દ્વીપિં એહ વિચાર, માનુષોત્તરિં છે દેહરાં ચ્યાર;

૧ મુવ નંદીશ્વર તિહાં કળી નેય, બાવન દેહરાં તિહાં કણીહાય. ૬
રાજધાનીહું સોલ ઠહેસ, દેહરાં સોલ તિહાં પ્રણમેસ;

કુંડલદ્વીપિં દેહરાં ચ્યાર, ચ્યાર રૂચકદ્વીપિં નિરધાર. ૭

ત્રિણ્ય ભુવન દેહરાની લાખ, આઠ કેડિ સતાવન લાખ;

૫૫સેં ૨ન્યાસી જિન પ્રાસાદ, રચણુ ણિંબ ઘંટાના નાદ. ૮

પ્રતિમા તિહાં પત્તર સહિં કેડિ, કેડિ બિહિતાલીસ ઉપરિ જોડિ;

લાખ અઠાવન ત્રીસ^૩ હજાર, અહિસી ણિંબનેં કરૂં જોહાર. ૯

કહી શાસ્ત્રતિ પ્રતિમા જોહ, પૂજી પૂજવી હોયેં તેહ;

આગલ પાછલ એણે ઠારિ, હું અનુમોદું તે સંસારિ. ૧૦

(ઢાલ-એણિપરિ રાજ્ય કરંતારેં. ૪) એ દેશી.

૧ ૨ ૩ ૪

દાન સીઅલ તપ ભાવરે, હું પણિ અનુમોદું;

જંતુ ઉગાર્યાં તે વલી એ. ૧

બિંબ પ્રતિષ્ઠા જોહરે, સાધુ^૫ ભગતિ કરી;

યાત્ર કરી તીરથ કરી એ. ૨

શેલુંજો ગઠ ગિરનારિ રે, આબુગઢિ ગયો;

ઋષલ નમિ નિરમલ થયો એ. ૩

પુસ્તક પરઉપગારરે, વિનય વેચાવચ;

ગુરૂની ભગતિ પ્રસંસીયે એ. ૪

૧ પ્રતિચ્છં “ દ્વીપ ” ૨ પ્રતિચ્છં “ ૫૫સેં ૫્યાસી ”

૩ પ્રતિચ્છં “ છત્રીશ હજાર ” ૪ જુઓ પાને ૨૨૧ માં આ

રાગની ઢાલ. ૫ પ્રં અં “ સંધ ભગતિ ”

ટાલ્યો અકબર અન્યાયરે, ઉપશમ જે ધર્યો;
જિન વાણી શ્રવણે સુણી એ.

૫

અરિહંતના ગુણ ખારરે, હું પણ અનુમોહું;
ગુણ એકત્રીસ સિદ્ધના એ.^૧

૬

આચાર્ય ગુણવંતરે, ગુણ તસ છત્રીસ;
હું અનુમોહું તે સહી એ.

૭

પંચત્રીસ ગુણ ઉવજાયરે, હું નિત અનુમોહું;
ગુણ સત્તાવીસ સાધના એ.

૮

૧ આંહી બન્ને પ્રતિયોમાં એકત્રીસ ગુણ સિદ્ધના લખેલાં છે, જ્યારે સિદ્ધના આઠ ગુણ, એ પ્રસિદ્ધ છે. કેટલેક સ્થલે સિદ્ધના એકત્રીસ ગુણો પણ ગ્રન્થોમાં લખવામાં આવ્યા છે. જેમકે આચાર્યના છત્રીસ ગુણો પ્રસિદ્ધ હોવા છતાં કેટલેક ઠેકાણે ખારસો છણું (૧૨૯૬) ગુણ પણ દર્શાવવામાં આવ્યાં છે, તે પ્રમાણે. સર્વના મલી ૧૦૮ ગુણ આ પ્રમાણે છે.

“ બાર ગુણે અરિહંત દેવ, પ્રણમીજે ભાવે:

“ સિદ્ધ આઠ ગુણ સમરતાં, દુઃખ દોહણ જાવે.

૧

“ આચારજ ગુણ છત્રીસ, પંચત્રીસ ઉવજાય,

“ સત્તાવીસ ગુણ સાધના, જપતાં સુખ થાય.

૨

$$૧૨+૮+૩૬+૨૫+૨૭=૧૦૮$$

“ અષ્ટોતરસય ગુણ મલી એ, ઈમ સમરે નવકાર;

“ ધીરવિમલ પંડિત તણો, નય પ્રણમે નિત સાર.

૩

પરમેષ્ઠિ ચૈત્યવંદને.

- ઢંઢણુ દ્રઢપ્રહારરે, અરણુક ઋષિ નમું;
સનતકુમારનિ સમરીએ એ. ૯
- પ્રણમું ખંધકકુમારરે, કુરગઢૂ મુનિ;
ભરત બાહુબલિનિ નમુ એ. ૧૦
- બલિભદ્ર અન્નયકુમારરે, ધન્નાશાલિભદ્ર;
મેઘકુમાર ધન્નો ધુરિ એ. ૧૧
- અસ્યા સાધ જગિ જેહરે, હું પણિ અનુમોહું;
સાધપણું તેહનું સહી એ. ૧૨
- શ્રાવકનાં વ્રત બારરે, તે પણિ અનુમોહું;
દેશ વિરતિ તિર્યચ તણીએ. ૧૩
- દેવત્યુ દેવપણુંરે, હું પણિ અનુમોહું;
ભગતિ કરે શાસનતણી એ. ૧૪
- જીવ નારકી પાસરે, સમકિત છે ભહું;
હું અનુમોહું તે સહી એ. ૧૫
- હવે સેસાણું^૨ જીવરે, એહથી અન્ય વળી;
હું અનુમોહું તેહનિં એ. ૧૬
- દાન રૂચિ ગુણ જેહરે, હું વળી અનુમોહું;
વિનય ભક્તો જસ દેહમાં એ. ૧૭
- અદ્ય કખાયે^૩ જીવરે, પરનિં ઉપગારી;
ભવ્યપણું અનુમોદીયે એ. ૧૮

૧ પ્રતિઅં ૦ “ સમકિત દ્રષ્ટિ દેવરે ” ૨ શેષ+અંણુ=અન્ય જીવો. અર્થાત્ શેષ બાકી રહેલાં અન્ય જીવોથી પણ જે અન્ય શુભ કાર્યો થયાં હોય તેને અનુમોહું=વખાણું છું. ૩ કપાયે

જીવહયાળું જેહરે, 'દાખિયણિ દેહમાં;
પ્રિયલાખી અનુમોદીયે એ.

૧૯

(દુહા.)

પ્રિયલાખી અનુમોદીયે, દૂભ ગુણ વળી જેહ;
ધર્મેપિગરણ દેહનું, હું અનુમોદું તેહ.

૧

(ચોપાઇ.)

લમ્પો જીવ બહુ પામી મરણ, હવું દેહનું ધર્મેપિગરણ;
નીલકંઠ તન પામ્યો હી, પીંછતણી પુંજણીઓ થઈ. ૧
અપૃથ્વીકાય માંહિ બેઠો સહી, ત્યાહાં મુજદેહની પ્રતિમા થઈ;
જલનો જીવ હુઓ કુણ કાલ, તિહાં પ્રતિમાની હુધ પઆલ. ૨
એમ ભવિ ભમતાં વાર અનંત, ધર્મેપિગરણ દેહનું હવંત;
હું અનુમોદું તે પણિ સહી, ભલી ભાવના રાખું ગ્રહી. ૩
જીવ ભમતાં ચિહું^૪ ગતિ લહી, સળલ વેદના તિહાં કણિ થઈ;
નરગમાંહિ તો ચાલ્યો વહી, ઘણી વેદના તિહાં કણે સહી. ૪
માનવમાંહિ ખમેવો માર, પરમેવો નિ મસ્તગિ ભાર;
પશુ પ્રાણુ ઘણા પણિ હરે, સ્વાનાદિક બહુ ભૂખેં મરે. ૫

૧ જીવહયાદિગુણોની દાક્ષિણ્યતાવાળા ૨ મૂયર, મોર પીંછની પુંજણી થઈ. અર્થાત્ હીરસૂરિ પૂર્વે જે જે દેહોમાં ઉત્પન્ન થયાં હોય અને તેનાં શરીના ભાગો જે જે શુભ કાર્યમાં કામ આવ્યાં હોય તેની અનુમોદના કરે છે. ૩ પાપાણાદિ. ૪ દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ, અને નારકીની એ ચાર ગતિઓ.

દુઃખ દિસે બહુ સુર ગતિમાંહિ, ખાલી ધાલ્યા સાસા માંહિ^૧;
 અસ્યુ^૨ વિચારો થિર મન કરે, એહવી ભાવના હોઅડેધરે. ૬
 આરાધના અણુસણુ નર કરે, જેહથી સુરગતિ શિવગતિ^૩વરે;
 પુરૂષ કરે જે પંડિત મરણુ, રાખે તે નવકારનું સરણુ. ૭
 કહેતાં નિરમલ હોયે આપ, ઈટાલિ સાત સાગરનું પાપ;
 આખું પદ ઇચ્છાયેં ગણે, પચાસ સાગર પાતિગ હણે. ૮
 આખો જે ભાખે નવકાર, તેહના પુણ્યતણા નહિ પાર;
 પંચસયાં સાગરનું કર્યું, પાતિગ સહી તેણે અપહર્યું. ૯
 એહવો જગમ્હાં શ્રીનવકાર, હરખેં હીર ગણે નવકાર;
 આરાધના પદ^૪ સવિધિ કહી, નિશ્ચલ મને આરાધે સહી. ૧૦
 દસે પ્રકારે આરાધના કરે, પાપ કર્યાં વદને ઉચરે;
 અરિહંતસિદ્ધપ્રભુની સાખ્ય, કહિ પાપ મન નિશ્ચલ રાખ્ય. ૧૧
 પાપ કંઠ સુર સાખેં કહી, આતમ સાખે નર નિંદે સહી;
 એમ આલોતાં પાતિગ જાય, ભારવાહી પરિં હલૂઓ થાય. ૧૨
 લાજે અભિમાને નવિ કહે, જ્ઞાનમહેં મનમ્હાં શલ્ય રહે;
 આલોખું ન સકે ગુરૂ કને, ચિહ્નું ગતિનાં દુઃખ હોસ્યે તને. ૧૩
 શાસ્ત્રશાપવિષ જે નવિ કરે, અસ્યુ શલ્યમરણુ દુઃખ તેથી શિરે;
 દુલભબોધિ તે નર થાય, અનંત સંસારી તે કહેવાય. ૧૪
 તે કારણે મશલ્ય ન મરો, રખે કોય નીઆણું કરો;
 ઋષભદેવ જિનાદિક જેહ, નવ નીઆણાં વારે તેહ. ૧૫

૧ પ્રતિ અં. “ ખીલા ધાલ્યા સીસા માંહી ” પ્રતિ અં.
 “ એ સુરગતિ ” ૩ પાંચમીગતિ. ૪ ટાલે દૂર કરે, ૫ મૂલમાં “ સવધિ ”

(દુહા)

રાગ દ્વેષ મોઢે નહીં, ^૧નીઆણુંજ અંસાર;
 પ્રારથના કરતો સહી, જે જિન લાખ્યા ચાર. ૧
^૧દુઃખ માહારાનો ખ્યય હજ્યો, ^૨કરમતણો ખ્યય જાણુ;
^૩સમાધિમરણુ સુપરિં હજ્યો, ^૪જોધિલાલ મન આણુ. ૨
 ચ્યાર વસ્ત મુખે માંગતો, આરાધના કરી સોય;
 લબ્ય જીવ હલૂઆ ^૨વિના, અલબ્ય તણે નવિ હોય ! ૩
 બાલ મરણુ આગે ^૩ક્યાં, જીવે અનંતિવાર;
 ન સુણી મુનિ આરાધના, ન લેજો લવનો પાર. ૪

૧ મરણુ સમયે કરવામાં આવતી ઇચ્છા, વાંચના. અર્થાત્
 સ્વતપ્તજળથી યા તેવા કારણથી હું મરીને ફલાણો થાઉં, ફલાણુને
 દુઃખ દેનારો થાઉં, ફલાણુને સુખ કરનારો થાઉં છત્યાદિ પ્રકારની
 જે ઇચ્છા તેને નિયાણું કહે છે. આટલા માટે સમાધિમરણુ
 ઇચ્છવામાં આવે છે. અર્થાત્ કોઈ પણ જાતનું શક્ય, મરણુસમયે
 ન રહે અને એકાગ્ર ધ્યાનથીજ મરણુ થાય એવું પંડિત પુરૂષો
 ઇચ્છે છે. તેટલાં માટેજ નીચે પ્રમાણેની ઇચ્છા સુત પુરૂષો ધરાવે છે.

૬૬ રિજ્ઞં જ જિવિ નિયા વંચં વિચરાય ! હ એ,

તહાવિ જ્ઞવા, મે ભવે તુમ્હ ચ ાં. ૩

૬૬ દુઃખ ઓ મ્મલ ઓ, માહિમરણં વોહિલામોઝ;

પંડ ઓ હ એ, તુંહ નોહ ! ા ર્ણેજં. ૪ "

જયવિચરાયે.

૧ ૨ ૩ ૪

દાન સીલ તપ ભાવના, સાધ્યો નહિ પરલોક;

રતન સરિખું આઉખું, આલિ નાખ્યું ફેક.

૫

કરસ્યું કરસ્યું કહેતાં થકાં, આયુ ગયું સહુ ખૂટિ;

પુણ્ય હીણ પાપિ ભયોં, હંસા^૧ આદ્યો ઉઠિ.

૬

આગલિ પુણ્ય કરસ્યું અમે, અસ્યું કહિ નર જેહ;

મરણ સમે નર સો વળી, બહુ પસ્તાણા તેહ.

૭

મરણતણી ગતિ કુણ લહે, કે ઘર કે પરદેશ;

પંથિ પ્રાણ મુંકતા હુઆ, સાધન કહો શું કરેસ.

૮

કેતા જળે ખૂડી મૂઆ, કેતા તરૂંઅર હેક;

કેતા સ્તન રોગેં મૂઆ, કેતા જનુની પેટ.

૯

કેતા^૨ સિરે પડી વીંજળી, કેતા સિરે લોહધાર;

કેતા જહેર ખાઈ મૂઆ, સાધન નહિજ લિગાર.

૧૦

કેતાં ભીંતિ ભોમિં રહ્યા, કેતા મુંગા મરણ;

કેતાનિ વિષધર કટે, કહે તિહાં કોહોનું સરણ ?

૧૧

અનેક મરણ એહવાં અછે, એતો આતમ સાથિ;

દિવસ દેહ લખિમી લહિ, પુણ્ય કરો નિજ હાથિ.

૧૨

આલિં ભવ ખોઈ નહિં, ભાવે ભાવના ખાર;

અણસણ મુનિ આરાધતો, ધન્ય હીર અવતાર.

૧૩

(હાત. મુંકવોરે મુજ ઘર નારી, એ દેશી. રાગ-મારૂણી.)

હીર ગુરૂ અણસણ આરાધે, શાલિભદ્ર ધંત્રાપરિરે;

આવકજન આવી સહુ પૂજે, બધકા સહુકો નિરધારે—

હીર ગુરૂરે ! સ્થું કીધું એહ, સાર તણ સહુ કોનીરે. ટેક ૧
પૂજી લાહ લેજોરે સહુકો, હવે હીર પધારેરે;

અસ્યો પુરૂષ પજે હવે કહિયે, આપણ વાંદસ્યું ક્યારેરે. હીર ૨
ધાયા લોક ગુરૂવંદન કાજે, સંધ્યાકાલ પછે હોયરે;

પડિકકમાણું પોતેજ કરાવે, મલ્યા સાધ સહુ કોઈરે. હીર ૩
હીર દેસના અંતે દેતા, જિમ જિનવર મહાવીરોરે;

કાયર કોઈ મ થાસ્યો અહિયાં, કરજો ધર્મ બહુ ધીરોરે. હીર ૦૪
સિદ્ધનું ધ્યાન ધરે ગુરૂ હીરો, અવર નહિં વ્યાપારોરે;

માહારૂં કોય નહિ હું કેહિનો, અનિત્ય ભાવ અપારોરે. હી ૦ ૫
માહરો આતમા અછે શાસ્વતો, જ્ઞાન દરસણ સાથિરે;

બાકી બાલ ભાવ સહુ દીસે, વેશિરાવે સહુ જાતિરે. હીર ૦ ૬
શ્રીદેવગુરૂ જિનધર્મનિં રાખું, જે ટાલે કમરોગોરે;

આંહારઉપધિ નિ તનુ વેશરાવું, અંતે સાસ સંયોગોરે. હી ૦ ૭
ઉત્તમ નામ ચ્યારે મનિ ધરતો, કરિ દયે નોકરવાલીરે; x

પદમાસણ બેઠો ગુરૂ પૂરી, રાગ દ્વેષ દોય ટાલિરે. હીર ૦ ૮
જવ જપમાલા માંડી પાંચમી, પડતી નોકારવાળી રે;

સાત પહોરનું પાલી અણસ , સુરલોકે દીયે ફાલીરે. હીર. ૯
અણસણ તણો મહિમા છે એહવો, મુક્તિ ઇન્દ્રપદ થાયે રે;

સાત આઠ ભવમાંડી સીજે, મોક્ષ નયરમાંડી જાઈરે. હીર. ૧૦
સુરવર પદવી પામે જગ ગુરૂ, ઇશાનેંદ્ર સુરલોકે રે;

લહી નિરવાણ ગુરૂ હીરમુનિનું, મિલિયા સુરવર થોકેરે. હીર. ૧૧.

સંવત સોલખાવત્રો (૧૬૫૨) જ્યારે, ભાદરવો ભારે ગાજેરે;

ઉજ્જલ એકાદશી શુભ દિવસે, સુરધર ઘંટા વાજેરે. હીર. ૧૨

શ્રવણ નક્ષત્ર અને ગુરુવારે, ગુરુ દેવાંગત હોઈ રે;

સુરવર મુનિજન પંખી પ્રમુખા, દુઃખ ધરતા સહુ કોઈરે. હીર. ૧૩

(ઠાલ નિંણ મોતી મુશલસ્થું વિધ્યું, એ દેશી.)

સાર કરેવા સુર અહીં આવે, બેઠા સોય વિમાને રે;

હીરતાણું મુખ જોવા જઈયે, નવિ દીકું સુણીઉં કાનેરે,

જગત્ગુરુ હીરજીરે ! કીધાં ઉત્તમ કામ. આંચલી. ૧

સ્વર્ગલોક વાંચ્યો ગુરુ હીરે, તેણે લેવા અમે આવું રે;

મારગ મોક્ષતણો દેખાડો, મુક્તિ સહી રૂપિ જાવું રે. જગત ૨

નિર્વાણ મોહવ કરવા કારણ, સુર મૃત્યુ લોકે આવેરે;

વર્ણ અઢારસુણેં જિમ કાને, વાજત્ર તિમ વળાવે રે. જગત ૩

સાંગલેસર વાસી એક પ્રાણણ, દેખે એક પ્રગટ વિમાનો;

વાત કરે સુર શ્રીગુરુ કેરી, તિહાં તે ધરતો કાનો. જગત ૪

સુરવર સહુએ ઉછવ કરતા, જખ નિરવાણજ હીરો;

દીવતણો સંઘ આવી ધાયે, નયણે વહેતાં નીરો. જગત ૫

જન્તુસરણ ગયું જગમાંહિ, જગત તણો તું દીવો !

જૈન તણે સિરિ છત્ર ભલેરૂં, તિં તાર્યાં બહુ જીવો. જગત ૬

એમ દુઃખ ધરતાં કરે માંડવી, તેર ખંડની ત્યાંહિ;

ધર્યાં કથીપા મખખલ માંહિ, ખાંધ્યા મશરૂં જ્યાંહિ. જગત ૭

મોતી જીંમખાં રૂપક ઘંટા, ઘૂઘરિઓ કંચન કેરી;

આમર છત્ર તોરણ તિહાં જલકે, ગુડી ફરત ભલેરી. જગત ૮

દોય હજાર લ્યાહારિ તિહાં ખેડી, કરી માંડવી જ્યારેં;

અઢી હજાર લ્યાહારિ હોઈ ખીજી, સુરગત હીરજી ત્યારેં. જગ ૦૬

કેશર ચંદન ચૂઆ ધરીનિ, હીરનિ અંગે લગાવે;

માંડવીમાંહિ પોઢાડયો મુનિવર, ઘંટાનાદ તળ થાયે. જગ. ૧૦

વાજિંત્ર સુરનાં સહુ સાંભલતા, ગાજે મેઘ કે વરસે;

ઉગ્યો સૂર ધસી ત્યાંહાં આગ્યો, ગુરૂ મુખ જોવા તરસે. જગ ૦ ૧૧

વલગા પુરૂષ માંડવીયે મોટા, કોલાહલ અતિ થાયે;

ઋષભદેવ નિર્વાણુ તણી પરિં, સુરનર નારી ધાયે. જગ ૦ ૧૨

વાજિંત્ર પંચ શખ્ઠ ખહુ વાગે, ઉછાળે નર લ્યાહારી;

યુધ્ધ વૃષ્ટિ હુઈ તે પંથિ, પ્રણમિ સુર નરનારી. જગ ૦ ૧૩

રૂપ ઘંટા ધરતા નર હાથિં, ઉછાલતાજ અખીરો;

હીર! હીર! જંપે સહુ મુખથી, નયણે ચાહ્યાં નીરો. જગ ૦ ૧૪

વાજંતે વનમાંહિ આવે, જિહાં આંખા વન હોય;

ચિતા સોય કરે ચંદનની, ભોમિ ભણેરી જોય. જગ ૦ ૧૫

(ઢાલ. હમસાવતીની. રાગ ગોડી)

ઉત્તમ નર ગુરૂ હીરજી, ધર્યા ચિતામાં જામરે;

અગ્નિ ધરે નહિ કે વળી, મુખ જોયે ફરી ફરી તામરે.

ભાખેરે નર સહુ મક્કી, ગુરૂ ! દીજે હો દેસના અતિ સાર;

હીર ! ભાખો હો ધર્મવિચાર, ઇમ ભાખેરે નર સહુ મળી. ૧

અસ્તગિ હાથ ઘો શિષ્યતણે, ઘો તુમ નર દીગયાયરે;

તુમ રાગી નર ખહુ મજ્યા, નવિ બોલો હો કાં રૂપિરાયરે! ઇમ. ૨

અહુ ! તુહા ગોખિ ખંધારીયે, ભાંજો મન સંદેહરે;

દીઓ, હીર ! શિષ્યને વાચના, નવિ દીજે નિવડ ઇમ છેહરે! ઇમ ૩

રૂઢન કરતાં સ્તુતિ કરે, કુણની કરસ્યું સેવરે;

સદાય જગતગુરુ હીરણ, આજ હીસે ફરી તુમ ટેવરે. ઇમ. ૪
તુમ જતાં કાંઈ નવિ ઉગરે, ક્રિયાં સુણવી મીઠી વાણિરે;

કુણ બુઢતાં કાઠસ્યે, બોલો હીરણ ! બહુ ગુણબાણિરે. ૫
વીર જતાં 'વી વી' રહી, ગૌતમને મુખ જોયરે;
હીર જતાં 'હી હી' રહી, જપે યાચક તિહાં સહુ કોયરે. ઇમ. ૬

(હંહા.)

મલીઆં માનવ દુઃખ ધરે, કરતા કઠણ પરિણામ;
ચિતા લગાડી હીરની, મુંકી અગની તામ.

(ઢાલ, આદિનાથ ભમે હો ઘરિ ઘરિ ગાયરી. એ દશ.)

ચિનારે લગાડી શ્રીગુરુહીરનીરે, સૂકડિરે પન્નર મણ ત્યાંહિ;
અગર સુગંધો સખરો આણીઓરે, પંચમણ મુંકયો ચહે માંહિ. ૧
કપૂરકસ્તુરીકેસર આણીઉંરે, ત્રિણ્ય ત્રિણ્ય સેરજ તેહ;
શ્રાવકજન સહુ ઁનાણે પૂજતારે, જળ લગિં હીસતી દેહ. ૨
ચુઓ સુગંધો સાર તે અગર, તણો વળીરે, બાળ્યો તે સેર પંચ;
બહુ વિધિ દેહી હીરની સંચકારતારે, જિમ જિન દેહીનો સંચ. ૩
કુંકુમવરણીરે દેહી તિહાં દહીરે, સોવનસરીખો શરીર;
કિહાં ગયું કમલવદન ચંદા જસ્યુરે, નામ રહીએ જગ હીર. ૪

૧ વીરપ્રભુના નિર્વાણથી જેમ ગૌતમગણધરને મોઢે “વીર

વીર” શબ્દ રહ્યો તેમ તમારા નિર્વાણથી અમારા મુખે “હીર

હીર” શબ્દ રહ્યો છે. ૨ ચંદન, સુખડ. ૩ પૈસા વડે

(ઢાળ. છાનોરે છપીને કંતા કિહાં રહોરે-દશી.)

હીરનીરે દેહી ^૧સંચકારતાંરે, લ્યાહારિ લાગી સાત હજાર રે;
 સાતેરે નરગ તણી વાટડીરે, રૂંધે ^૨પુરૂષ તેણીવાર રે. હીર. ૧
 અમારિ પલાવીરે આખે કાંઠડેરે, નહીં સાગરમાંહિ જલરે;
 અઠમ ^૩કરીરે સહુ મુનિ બેસતારે, અન્ન ન જિમે વૃદ્ધ ખાલરે. ૨
 દહિન દેઘ વળ્યા પુરજનારે, દેવવંદન દેહરે હોયરે;
 નંદીશ્વરે જિમ દેવતારે, મોછવ કરે સહુ કોયરે. હીરનીં ૩
 શ્રીફલ અખ્યાણું સહુએ મુકીઉંરે, જપતાં નિજગુરૂ હીરરે;
 તેણે દિન દરસણુ આપતોરે, ચમક્યો અકળર મીરરે. હીરં ૪
 દહિન થયુંરે જેણી વાડીયેંરે, ઝલ લાગી સહિકારરે;
 ઋષોણીયારે આંખા તિહાં વાંઝીઆરે, ફલી આવ્યા તે અપારરે. હી. ૫
 ઘંટા સુઘોષા તિહાં વાજતીરે, વાળે બહુઅ નિસાંણરે;
 દેવ ધસ્યા સહુએ સામટારે, જિહાં ગુરૂહીરનું મસાણરે. હીં ૬
 ઠામ ચિતાતાણું પૂજીયુંરે, બોલે મુખે ગુણગ્રામરે;
 નાટિક કરે ભલા વાજતેરે, હોયે ઉદ્યોત બહુ તામરે. હીં ૭
 પાસે ખેલેં તિહાં નર એક ભલોરે, વાણીઓ ^૫નાગર નાત્યરે;
 શબ્દ સુણી તેતો જઈ જુએરે, વાળંત્ર સુણે બહુ ભાંતિરે. હી. ૮
 અતિ અનુવાઆળું ગાયે દેવતારે, મેરૂ મસ્તગિ મોચવ જેમરે;
 હીરતાણું નામ મુખે જપેરે, જિમ હોયે પૂરવ પ્રેમરે. હીં ૯

૧ સંસ્કારતા ૨ ગેઢે, અટકાવે. ૩ ત્રણ સ્વિસતા ઉપવાસ કરીને. “આહાર. વિષય, અને કષાયને ત્યાગ” એ ઉપવાસ કહેવાય છે. ૪ પ્રતિઅં ૫ કૃત્રિયા આંખા અફલ હુતા જે મૂલગારે, દેખત કૌતકસાર. ૫ નાગર નાન્તિરે.

(ઠાલ. તુંગિઆ ગિરિ શિખર સોહ, દેશી.)

હીરતણા ગુણ સુણયા શ્રવણે, વળ્યો પાછો પુરૂષરે;
 વાત કરિ પરભાતે નગરે, ધરે પુરજન હરખરે. હીર. ૧
 સકલ લોક તિહાં ગયા જોવા, ફળ્યા દીઠા અંખરે;
 ધસીઅ લોક લીયે ^૧કયરી, વાત હુઈ જે અસંભરે. ^૨હીર. ૨
 અમદાવાદ પાટણ ખંભાયત, મોકલી કયરી ત્યાંહિરે;
 અમતકાર બહુ પુરૂષ પામ્યા, અછેરો ^૩કલિ ^૪માંહિરે. હીર. ૩
 શેખ અખજલફજલ પાસે, મોકલી કયરી સારરે;
 દેખાડી જઈ શાહ અકબર, હરખ્યો તામ અપારરે. હીર. ૪
 ધન્ય જીવ્યું જગતગુરુતું, કર્યો જગ ઉપગારરે;
 મરણ પામ્યે ફળ્યા આંખા, પામ્યો સુર અવતારરે. હીર. ૫
 શેખ અવજલફજલ અકબર, કરે ખરખરો તામરે;
 અસ્યા ફકીર નવિ રહ્યા ^૫કાલે, ખીજા કુણુ નર નામરે! હીર. ૬
 જેણે કમાઈ કરી સારી, વે લહે ભવપારરે;
 ખેર મહિર દિલ પાક નાંહિ, ખોયા આદમી અવતારરે. હીર. ૭
 સક્રતિ ^૬કરિ ગુરૂ હીર કેરી, કરી કમાઈ ખાસરે;
 નામ રહ્યા ઉસ દુનીઆ માંહિ, બેઠા બુદ્ધાયકે પાસરે. હીર. ૮
 પ્રસંસી ઘે લોમિ જાણ, જિહાં દહિનનો ઠામરે;
 સિદ્ધસેનને વચને વિક્રમ, શેત્રુંજે ઘે ખાર ગામરે. હીર. ૯

૧ કેરી, આમ્રફલ. ૨ અયંબો ઉત્પન્ન કરનારી. ૩ અયંબો.
 ૪ કલિકાળમાં. ૫ કાળથી, મરણથી. ૬ સ્તુતિ ? પ્રતિ અં
 “ સ્તુતિ ”

(હાલ. એમ વિપરીત પ્રરૂપતા. એ દેશો.)

- હીરતાણા ગુણુ મને ધરી, અઠમ ઘણા રિષિ કરતારે;
આદરતારે એથેં દિવસેં પારણું એ. ૧
- વિમલહર્ષ પ્રમુખ મુનિ, સોમવિજય ઘણું જોયરે;
નવિ સોહિરે હીર વિના મુનિ મંડલી એ. ૨
- અંદ વિના તારા જસ્યા, મેઘ વિહૂણી મહીઓરે;
સહિઓરે ! પુરૂષ વિના પ્રેમદા એ. ૩
- એમ ચિંતી મન વાળતા, એય શાશ્વતા ભાવોરે;
જાવુંરે જીવ ન કો યેસી રહો એ. ૪
- શોક નિવારણુ કારણે, (ખાધ) લાડકી થૂલ કરાવેરે;
કરાવેરે ભરતરાય જિમ ઋષભની એ. ૫
- હીર તણાં પગલાં ઠવે, હોયે સનાથ^૧ બહુ ભાંતિરે;
રાતિરે આવી સુર નાટક કરે એ. ૬
- વાડી વન તિહાં વાવીઆ, અંપક મોગર જાયરે;
પાયરે પૂજે પુષ્પ લેઇ કરીએ. ૭
- મહિમાવંત ગુરૂ હીરજી, નરનાં વાંચ્યાં પૂરેરે;
ચૂરેરે દરીદ્ર રોગ વિયોગડારે. ૮

(હાલ. અતી દુઃખ દેખી કામિની. રાગ કેદારો.)

- હીર^૨વાંચું હીરનાથી, હીર પોહોતો સ્વર્ગ સુખણુ;
દિન પત્તર પુંકિ આવીઓ, પંડિત પોઠારે ઉવઝાય કલ્યાણુ.
સોભાગી હીર ! એમ નવિ દીજેરે છેહ, ટેક.
અલગા કીધારે, અલકો નિરગુણુ લહેઅ. સોભાગી૦ ૧

હુઃખ ધરી રોવે વલવલેરે, મુકીઓ ખાલ નિરાસ;

તુલ છતાં સુખ આહિં ઈંદ્રનારે, સ્યું પૂર્યોરે સ્વર્ગમાં વાસ. સો. ૦૨
સ્વર્ગનાં સુખ છે સ્યારે, વળી કિહાં વિબુધ મુનિનો વૃંદ;

કિહાં દેવી મધુરી દેશનારે, કિહાં અકબર સરીખા નરિંદ. સો. ૦ ૩
ઈંદ્ર જસ્યા શ્રાવક તિહાં નહિરે, કોહોનિં કરાવસ્યો ^૧ પચખાંણ;

અહિં જગતજનને તારતારે, ઉગારતારે જંતુના પ્રાંણ. સો. ૦ ૪
એમ વચન કહિ ગુરૂરાગે પછે, વારે મુનિજન વૃંદ;

કરી અબ્જુઆણું ગગને ગયો, હુઃખ મધરોરે તેહ સૂરિંદ! સો. ૦ ૫
કરી હુઃખ તિહાં મન વાળતો રે, પછિ વંદે થૂલે પાય;

લોચને જળ ચાલે ઘણું રે, સ્વર્ગે પોહોતોરે શ્રીગુરૂરાય. સો. ૦ ૬
દહદિશિ કાગળ મોકલ્યારે, દલ્લી આગરા ^૨ લંભેર;

^૩ હુડતાલ જીવ અમારિના વલીરે, ફરતાહો દેસ દેસે ઢંઢેર. સો. ૦ ૭

ભાદ્રવા વદિ દિન છઠનોરે, તવ સુણે પાટણ માંહિ;
દેવવંદન અખ્યાણા ધરેરે, શોક કરતારે શ્રાવકજન ત્યાંહિ. સો. ૦ ૮

એણે સમે જેસિંગ આવીઓરે, ખૂજવી ^૪ અકબરશાહ;
ધર્મરાજા જિમ લક્ષણાવતીનેરે, પ્રતિજોધ્યોરે ખખલદસૂરિરાય. ૯
તિમ સાહ અકબર ખુજવ્યોરે, કયાં ફરી ફરમાન;

શેલુંજા દાણુને જીજીઓરે, ખટ મહિનારે જીવને અલયદાન. સો. ૧૦
લહી હુઃખ શ્રીગુરૂ હીરનું રે, તે ચાલે જિમ જલ વાહાંણ;

પાટણ માંહિ ગુરૂ આવીઆરે, સુણ્યું હીરનું રે તામ નિર્વાણ. સો. ૧૧

(હાન-રામ જુ હરિ ઊડીયે-એ દશી.)

છેહ ન દીજે ગુરૂ હીરજી ! સુણતાં લાગી તે લહેરરે;^૧

ચેતન વળ્યું તવ ખોલીઆ, કંચે ન કરી હીર મહિરરે ! છેહ. ૧
ખિણિ ખેસે ખિણિ સુએ સહી, સુખ નહિં ધ શરીરરે;

કુણને વાંદુ હવે જઈ કરો, કુણને કહું ગુરૂ હીરરે ? છેહ. ૨
તુલ્લ ઉતાવળ સ્યું કરો, પડખ્યા નહિ દિન સાતરે;

કલા સંદેશા તુલને અકખરે, તે કુણને કહું વાતરે. છેહ. ૩
દોહિલિં ચાલી હું આવીઓ, મસકતિ નાવી મુજ હાથેરે;

એણિ સમે પાસે મુજ રાખતાં, વળગિ નાવત સાત્રેરે ! છેહ. ૪
સદા તુલારીરે સેવા કરી, પ અંતે નહિ પાસેરે;

લોજન વણસાડીઉં, પ્રીસ ધપાતલી છાસિરે. છેહ. ૫
વિમલહર્ષ રે વાચક વડો, સોમવિજય વઝાયરે.

લેખ અસ્યોરે તેણે નવિ લખ્યો, આવું ઉતાવળો ધાયરે. છેં ૬
નયણે નીર માયે નહિં, મુખ નવિ માયે તે સાસરે;

તાહારી સેવા વિન હીરજી ! સ્યો મૃત્યુલોકનો વાસરે. છેં ૭
જેણે તરૂઅરે આવી કરી, પૂરતા પંખી આવાસરે;

તે તરૂ દેવે ઉન્મૂલીઓ, દયા ન દેખું તાસરે. છેં ૮
વિધાત્રાયેરે વિરૂં કરિઉં, લોડી બહુની આસરે;

બહુ મિલવાનેરે અલજ્યા, હીરને હીરનો દાસરે.^૫ છેં ૯
કરે રૂદન ગુરૂરાગીઓ, દીધી વિષ તે વેલીરે;

હીરજી હંસલો તે ઉડીઓ, માન સરોવર મેલિરે. છેહં ૧૦

૧ મૂર્છા. ૨ પ્રં “ મહેનત ” ૩ બગાડ્યું. ૪ પીરસી.

૫ પ્રં “ જગગુરૂને તસ દાસરે. ”

કદપદ્મ મરે કહો કિહાં ગયો, દીસે ન ^૧દખ્યાણાવંત શંખરે;
 કિહાં ગયો પુરૂષો રેહેમનો, મુખ દેખત હુએ ધંખરે. છે. ૧૧
 મોહણ વેલીરે સહી સહી, ન દીસે ત્રિભુવન સૂરરે;
 ધોરી ધર્મરે ન મુંકીતો, તું હતો પુણ્યનો અંકૂરરે. છે. ૧૨
 ત્રિભુવન નાયક હીરજી, મેરૂ ગિરિ પરેં ધીરરે;
 ઉપગારી જસ મેઘલો, શીલિંગ ગંગાનુ નીરરે. છે. ૧૩
 તું સહી સાયર સિદ્ધાંતનો, તું જિન શાસન ચંદરે;
 રચણ ચિંતામણિ તું સહી, તું જગ સુરતરૂ કંદરે. છે. ૧૪
 નિજ ગુરૂ મોહિં જેસિંગજી, ન કરે આહાર વખાણ રે;
 ચોથેં દિવસેંરે સંઘ મળ્યો, વારે પાંડિત જાણ રે. છે. ૧૫

(દુહા.)

હીરજી સરગેં પધારીઆ, જાસ્યે અનંતી અનંતી કોડિ;
 કોઉ ન રહો ન રેહેસ્યે, એ જગે મોટી ખોડ. ૧
 આપણ પહેલાં કંઈ ગયા, આપણ ચલણહાર;
 આપણ પુઠિ છોકરા, તેણે પણ ખાંધ્યા ભાર. ૨
 રખોહોવી નિત્ય નવેરડી, પુરૂષ પુરાણા થાય;
 વારે લાઘે આપણે, નાટિક નાચી જાય. ૩
^૩જાત બલતે દાઢ લે, ગયો રાવણ ગઈ ઋદ્ધિ;
 ગયા તે પાંચે પાંડવા, રહી લલાઈ પ્રસિદ્ધિ. ૪

૧ દક્ષિણ બાજુનો શંખર પૃથ્વી નિત્ય નિત્ય નવી છે અને પુરૂષો જૂના થઈ, જેમ રંગભૂમિ ઉપર નાટકીઆ નાચીને જાલી જાય છે તેમ સંસારરૂપી રંગભૂમિ ઉપર નાટ્ય કરી ચાલી જાય છે.
 ૩ પ્ર. “ જિત બલતે દાઢા ગલે ”

અંજલિ જળ જ્યું જાણુ, નીર ન દીસે નીકતું;	
જિમ પાણી તિમ પ્રાણુ, ચતન કરતાં જાયસ્યે.	૫
મરણુતણો જગે કવણુ લય, જેણિ વાટે જગ જાય;	
મન મેળો નવિ સંબલો, તિણું કારણુ ડોલાય.	૬
દાન ^૧ સપત્ત જેણે દીઓ, શિર વહી જિનવર આણુ;	
રજિહાં જીવે તિહાં તસ ખુસી, મરે તો તાસ કડ્યાણુ.	૭
હીરતણે કડ્યાણુ ખહુ, જિહાં જાય તિહાં ઋદ્ધિ;	
શોક નિવારણુ તુમ કરો, ન ઘટે દેવી ખુદ્ધિ.	૮
તુમહ આગલિથી દુઃખ ધરો, અન્ય નિવારણુ કોણુ;	
કોય ન ઠંકેરૂઅને, જગને ઠંકે વોણુ. ^૩	૯
દ્રઢ થઈ ગચ્છ પાલીએ, વીર જતેં સુધર્મ;	
હીર જતેં હવે તુમ ધણી, માહા ભાયગ તુલ પર્મ. ^૪	૧૦
સાધ સકલ સુખેં એમ કહે, તુંજ અમારો હીર !	
સફલો તરૂઅર ઉગીઓ, હરખ્યા મુનિવર કીર.	૧૧
જેસિંગજી રવિ ઉગિયો, ભવિ પંકજ વિકસંત;	
ચાચકરૂપ મધુકર તિહાં, કીરતિ તુજ કરંત.	૧૨
સાધ વચન શ્રવણે સુણી, ચિંતે નર જેસિંગ;	
પૂરો ધર્મ આરાધીને, રાખ્યો શાસન રંગ.	૧૩

૧ સુપાત્રે. ૨ જ્યાં સુધી. ૩ પ્ર. “ વુંણુ. ” ૪ જેમ શ્રી-
વીર નિર્વાણથી સુધર્માસ્વામીએ ગચ્છ સંભાલ્યો તેમ હવે હીર
નિર્વાણથી તમે સંભાલો. ૫ પરમ, ઉત્કૃષ્ટ, ઉત્તમ. ૬ પોપટ.
પોપટ જેમ સાડા ઝાડ બેઠા હરખાય છે તેમ તમને ગચ્છપતિ
માનીને હરખીશું.

- જનમ લગિં ચોખો સહી, કીધો પર ઉપગાર;
અંતે જેણે અણસણ^૧ કર્યું, ફરીઆ ખડું સહિકાર ૧૪
- પ્રથમ ઘાંટ એક વાગીઓ, પછિ સુઘોષા સાત;
સુર આંખ્યા જસ તેડવા, હીર સુર લોકે જાત. ૧૫
- અસ્યા પુરૂષ મુઆ નહિ, જિમ^૩ ઋષલને રામ;
કાલ અસંખ્ય તસ વહી ગયો, જપે જગત સહુ નામ. ૧૬
- નામ રહ્યું ગુરૂ હીરનું, જૈન જાણીતાં કીધ;
એમ ચિંતી મન વાળતો, આતમ સીખ્યા દીધ. ૧૭
- કરે વખાણ^૪ ચોથે દિને, થોડો આહાર ગુરૂ લેહ;
મળી મુનિવરની મંડલી, હીરના ગુણ બોલેહ. ૧૮
- અનુકરમે ગુરૂ વિચરતા, આંખ્યા ઉનામાંહિ;
થૂલેં પગલાં હીરનાં, પ્રણમે પ્રેમે ત્યાંહિ.^૫ ૧૯
- પછે ચિંતી ધીરજ ધરે, કરે તે ગછની સાર;
ગુરૂ ઉઘોત દેખી કરી, હરખ્યો સાધ અપાર. ૨૦
- પર્વત પરિં હજો આયુષ્યું, દિન દિન અધિક પ્રતાપ;
સકલ સાધ શ્રાવક જના, જપે જેસિંગનો જાપ. ૨૧
- હીર તણે પાટું હવો, જેસિંગણ ગુણવંત;
જેણે અકબરશાહ બૂઝ્યો, દિલ્લીપતિ બળવંત. ૨૨

૧ અન+અશન. જીવગા પર્યંત માત્ર ચક્ષુઓ વિના તમામ દ્રવ્યોને હલાવ્યા શિવાય સ્થિર ધ્યાને પરમાત્માનું સ્મરણ કરવું તે વ્રત. આ વ્રત પોતાનો અંતસમય નજીક છે એવું મહા પુરૂષોનાં જાણવામાં આવેથી તેઓ ગ્રહણ કરે છે. ૨ સહકાર, આંખ્યાનું ઝાડ. ૩ પ્ર૦ ‘ જિમ જગમાં ઋષિ રામ ’ ૪ બ્યાખ્યાન, ઉપદેશ, કથા-દિ. ૫ પ્ર૦ ‘પ્રણમે સીસ નમાય ’

(હાલ. ચિર ચિર કાંપતારે, મૃગ વા તણા ચમાંહિ.)

(રાગ. મેવાડા.)

- જેણે દિલ્લીપતિ દેખતારે, જીત્યો વાદ વિવેક; ૧
 શાહી અકબર રંજીતારે, હાર્યા વાદી અનેક.
- શાહ અકબર એમ કહેરે, હીર તણો શિષ્ય સાચ; ૨
 રોહણાચલનો ઉપનોરે, તે ન હુયે વળી કાચ.
- જગગુરનો શિષ્ય એ ખરેરે, દિસે બહુ ગુણગ્રામ; ૩
 તિહાં દિલ્લીપતિ થાપતોરે, 'સૂરિ સવાઈરે' નામ.
- રૂપ કહે સુત તે લલારે, રાખે પિતાનું નામ; ૪
 શ્રીઆદીશ્વર કુલે જીઓરે, ભરત વધારે મામ.
- વસુદેવતણે કુલ વિક્રમોરે, (ત્રિકમોરે), દસરથને કુલિ રામ; ૫
 નૃપ પાંડુ કુલે પાંડવારે, જેણું કર્યાં ઉત્તમ કામ.
- એણે દ્રષ્ટાંતે જાણજોરે, તે ચેલો જગિ સાર; ૬
 નિજ ગુર મામ વધારતોરે, સંભારે તેહ વાર.
- વીરવચન અબુઆલતોરે, ગૌતમ બંભણુ જાતિ; ૭
 તો તેહના ગુણ વિસ્તારે, નામ જપેરે પ્રભાતિ.
- હીર વચન દીપાવતોરે, જેસિંગ પુરૂષ ગંભીર; ૮
 જેણે ગચ્છ સંઘ વધારીઓરે, ગયો ન જાણ્યો હીર.
- ગિંબ પ્રતિષ્ઠા બહુ થયેરે, બહુ ભરાયારે ગિંબ; ૯
 શ્રીજિનભુવન મોટાં થયારે, ગચ્છ વાધ્યો બહુ લંબ,

(હહા.)

- ગચ્છ ગુણુ જ્ઞાન વધારતો, કરતો ચઢતાં કામ; ૧
 સકલ પાટ દીપાવીઆ, રાખ્યું હીરનું નામ.

(ચોપાઈ.)

અઠાવનમિ પાટે હીર, પ્રથમ હુઓ જિન શ્રીમહાવીર;
 વીર પધાર્યા મુગતિ મઝારી, સ્વામી સુધર્મા (૧) તેણે ઠાર. ૧
 ખીજે પાટે તે જ'ખૂસ્વામી (૨), કુમરી આઠ તણ
 કોડિ નવાણું કંચન તળે, જન રૂપિણી દીખ્યા લજે. ૨
 પ્રલવસ્વામિ (૩) ત્રીજે પાટે જુઓ, પંચસયાંસ્યું મુનિવર હુઓ;
 આળ્યો તો ધન લેવા કામે, દેવે થ'લ્યો તેણે ઠામે. ૩
 જ'ખૂનિં લાખે તે ભીઓ, ખ્યે વિદ્યા માટે એક દીઓ;
 જ'ખૂ કહે એહવી કલા કસી, માહારે ધર્મકલા મન વસી. ૪
 દ્વિ રમણી ભૂષણ કોઠાર, છંડી લેસ્યું સંયમભાર;
 લાખે પ્રલવો કસ્યો વિયોગ, કાંઈ છંડે તું પામી લોગ. ૫
 જ'ખૂ કહે પ્રલવા સુણ કાન, એ સુખ મધુખિંદુઆ સમાન;
 દુઃખ તણો ન લાધે પાર, જીવ સંસાર ફરે ગતિ વ્યાર. ૬
 એણે વચને પ્રલવો જ'પેહ, કિમ મુકસે નવ રંગ સનેહ;
 જ'ખૂ કહે સગપણ સંસાર, હુઆ અનંતિ એકે વાર. ૭
 પ્રલવો કહે તુજ નહિ સંતાન, પૂરવજ કેમ લહેસે પિંડ દાન;
 મહેસ દત્તની લાખી વાત, તેહને સરાદ ૧ પિતાનું થાત. ૮
 પિતા મરી જે લિસો ૨ થયો, તેહજ આણી ઘરિ મારીઓ;
 આટે હાડતસ ઉનકી માય, ત્રિપિતા ૩ પૂરવજ કેહીપરિ થાય? ૯
 સમજ્યો પ્રલવો મન વધરાગ, ઈંદ્રલુવન એ કરતો ત્યાગ;
 જ'ખૂ દીસે ઈંદ્રકુમાર, છતી ઋદ્ધિ કરે ૪પરિહાર. ૧૦

અછતા લોગ વંછુંજ અપાર, અમ જાણ્યા મસ્તગિ । ધકકાર;
 જઈ લાગો જ'ખૂને પાય, પંચ સયાંસુ' મુનિવર થાય. ૧૧
 જ'ખૂ પાટે પટોધર થાય, પ્રલવોસ્વામિ મોટો રૂપિરાય;
 શય્યંલવસુરિ (૪) ચોથે પાટ, મુગતિ તણી દેખાડે વાટ. ૧૨
 ચસોભદ્ર (૫) ને સંભૂતિવિજય (૬), થૂલિભદ્ર (૭) ઋદ્ધિરમાણી તિજે;
 તાસ પાટ હૂઓ માહાગિરિ'૮', સુસ્થિતસુરિ (૯) ગયો નર તરી. ૧૩
 ઈંદ્રદિન (૧૦) તસ પાટે' હવો, શ્રીદિનસુરિ (૧૧) હૂઓ અભિનવો;
 સિંહગિરિ (૧૨) પાટે' ખારમે, વધસ્વામિ (૧૩) પાટે' તેરમે. ૧૪
 ધનગિરિનો ખેટો એહ, ઉદરમાંહિ નર મૂક્યો તેહ;
 જાતિસમરણ પામીઉ સાર, જાણ્યા પછી લીઓ સંયમભાર^૧. ૧૫
 વધસ્વામિનો જનમજ હોય, પણ રડતો ન રહે સોય;
 સખલ વાજિ આણાવી માય, સિંહગિરિ આવ્યા તેણે ઠાય. ૧૬
 ધનગિરિ પુ'ંઠે છે તામ, વહિરવા^૨ વેળા હૂંધ જામ;
 સિંહગિરિ ખોલ્યા ઋષિરાજ !^૩ અચિત સચિત વહોરજો આજ. ૧૭
 ધનગિરિ ગયો પોતાને ઘરિ, સ્ત્રી ખીજી ખોલી ખહુ પરિ;
 પુત્ર તુહારાને તુહા લીઓ, મેં વહિરાવ્યો સહી દીજ્યા દીઓ. ૧૮
 જોખીમાં લેઈ આવ્યા સહી, ગુરૂ આગલ લાવ્યા ગહિગહી;
 અવિકાને ઘરિ મુક્યો તેહ, થયો મોટો તવ દીજ્યો તેહ. ૧૯

૧ ધનગિરિ આવકતો પુત્ર વયરસ્વામી જે વખતે માતાના ગર્ભમાં હતો તે વખતે ધનગિરિયે દીક્ષા અંગીકાર કહી હતી. ૨ લિક્ષા. ૩ લિક્ષા વેલા થઈ ત્યારે ગુરૂએ ધનગિરિને કહ્યું કે આજે અચિત-અપતો પદાર્થ અથવા સચિત-અખપતો પદાર્થ જે તમને લિક્ષામાં મળે તે લઈ આવજો કારણ જ્ઞાની ગુરૂ જાણતા હતાં કે આજે ધનગિરિને સ્વપુત્રની લિક્ષા મળશે.

વળગી વયરસ્વામિની માય, તમ્મો પુત્ર લીધો કિમ જાય;
 લેઈ જઈશ હું માહરે ઘરે, સંસારસુખ વિલસે ખડુપરે. ૨૦
 ગુરુ કહે સુત નવ દીધો જાય, પણ છેહઠો નવ મુંકે માય;
 વઢતાં રાજભુવને દોચે જાય, ખેઠો છે પૃથવીપતિરાય. ૨૧
 શ્રીગુરુ કહે સ્વામી ! અવધારિ, જવ રાગીલો સુત ઘરખારિ;
 ત્યારે વહિરાઓ ખલ કરી, ગયો રાગ તવ વળગી ફરી. ૨૨
 ઝોલી વધરસ્વામીની માય, જોરેં દીક્ષા કિમ દેવાય;
 ત્યારે ઝોલ્યો પૃથવીપતિ, મ વઢો નારી મુનિવર યતિ. ૨૩
 વધરસ્વામિને તેડો અહિં, ખુસી થઈ એ જાયે જહિં;
 લેઈ જાઓ તે કુમરજ તણે, પૃથવીપતિજી જે એહવું લણે. ૨૪
 માતા સજ થઈ તેણે ઠામ, લાવી રમકડાં રમવા કામ;
 મૂક્યાં સુખડી વસ્ત્ર અનેક, વયર પુંકલો ધરી વિવેક. ૨૫
 સિંહગિરિ ઓઘો મુકેહ, વધરસ્વામિ જઈ વેગે લેહ;
 જનતિસમરણુ ખોતે સાર, પાલણે લણીઓ અંગ ઇચ્છાર. ૨૬
 તે સંસારે રહે નહિ રતિ, સિંહગિરિકે હુઓ યતિ;
 ઠંડિલ ગુરુ પોહોતા એકવાર, ઉપાશરે રહ્યા વધરકુમાર. ૨૭

૧ છેડો. ૨ વજ, વયર, વધર, અને વહેરસ્વામી એ નામો રૂપાંતરે છે.
 ૩ વયરસ્વામીને છેક બાળપણથી જનતિસ્મરણુ પ્રાપ્ત થયું હોવાથી
 તેઓ ઘોઘીઆમાંજ અગીઆર અંગને શીખી લેવાની શક્તિવાળા
 થયા હતા. જનતિસ્મરણુ એટલે કાંઈ નિમિત્ત મળવાથી પૂર્વ ભવોનું
 જ્ઞાન થયું, જાણવ માં આવવો. જૈન શાસ્ત્રના મુખ્ય પાર અંગો છે,
 તેમાં ૧૨ મું અંગ વિચ્છેદ ગયેલું છે. ૧૧ ના નામો આ પ્રમાણે.

૧ ઉપધિ સાધની માંડી હાર, દીયે વાચના વારોવાર;
 ગુરૂ દેખે મન હરખ અપાર, એતો સારદનો ભંડાર. ૨૮
 અનુકરમેં ગછ નાયક થયો, દસપૂર્વધરનો નાયક કહ્યો;
 કાને સુંઠ રહી એક વાર, લહી પ્રમાદ કર્યો વિચાર. ૨૯
 ૨ આઉટયો દુનિમેં દુરભય કાલ, કીજે કાંઈ આતમ સંભાલ;
 દુરભય કાલ અનુકરમેં હોય, દોહિલો આહાર મલે સહુકોય. ૩૦
 વચરસ્વામિ ચેલાને ઠહે, ૩ અરીખણી વિદ્યા મુજ અછે;
 કોહો તો લેઈ આપું આહાર, પણ તુલ સંયમ ૪ હોસ્યે છાર. ૩૧
 પાપભીરૂ ૫ બોલ્યો તે ચતી, એહવા આહાર તણે ખપ નથી;
 વચરસ્વામી તવ અણસણ કરે, પુંઠે પંચસયાં આદરે. ૬ ૩૨
 વજ્રસેન (૧૪) પાટે ઝીદમે, ચંદ્રસૂરિનેં (૧૫) સહુકો નમે;
 સામંતલદ્રની (૧૬) કીજે સેવ, તાસ પાટે હુઓ વૃદ્ધદેવ. (૧૭) ૩૩

૧ આચારાંગ ૨ સૂચકાંગ ૩ ઠાણાંગ ૪ સમવાયાંગ ૫
 લગવતી ૬ તાતાઅંગ ૭ ઉપાશગદશાંગ ૮ અન્તગદશાંગ ૯
 અનુત્તરવવાઇ ૧૦ પ્રશ્નવ્યાકરણ ૧૧ વિપાક.

૪ દિશાએ. ૧ અન્ય સાધુઓ પણ બહાર હોવાથી વચર-
 સ્વામીએ દરેક સાધુના આસનો માંડીને ગુરૂ જે જે પાઠ સાધુઓને
 આપના હતા તે તે પાઠ પોતે તે તે સાધુઓના આસન નજીક
 જઈને જાણે શીખવતા હોય તે પ્રમાણે બોલવા લાગ્યાં એવામાં
 ગુરૂ બહારથી આવ્યા અને બાળશિષ્યની શક્તિ જોઈ પ્રસન્ન થઈ
 તેને ગમ્મપતિ બનાવ્યો ૨ ઉલટયો, પ્રગટ થયો. અર્થાત્ દુષ્કાલ
 પડ્યો. ૩ પ્રં અં “ આકર્ષિણી ” ૪ પ્રં “ દોષવિચાર ”

૫ ખાપથી ડરનારો. ૬ પછાડી પંચસો ચતિયોએ પણ અન-
 રન આદ્યું.

તસ પાટે પ્રધૌતનસરિ (૧૮), માનદેવથી (૧૯) માનજ દ્વરિ;
માનતુંગ(૨૦) ને વીરાચાર્ય (૨૧), જયદેવે (૨૨) કીધા

શુભકાર્ય. ૩૪

તસ પાટે હુઓ દેવાનંદ (૨૩), વિક્રમસૂરિ (૨૪) દીઠે આનંદ;
નરસિ હસૂરિ (૨૫) હુઓ પછી વળી, સમુદ્રસૂરિની મતિ (૨૬

નિર્મળી. ૩૫

માનદેવ (૨૭)તસ પાટે કહું, વિષ્ણુસૂરિ (૨૮)ગુણ બોહોળા હું
જયાનંદ (૨૯) રવિપ્રભસૂરિ (૩૦), યશોદેવ (૩૧) ગયો

પાતિક ચૂરિ. ૩

પ્રદ્યુમ્નસૂરીશ્વર (૩૨) સાર, માનવદેવસૂરિનો (૩૩) અવતાર;
વિમલચંદ્ર (૩૪) હુઓ ગુણબાણ, ઉદ્યોતન (૩૫) તસ

પાટે જાણ. ૩

સર્વદેવ (૩૬) ને દેવસરિ (૩૭), એ ગુરૂ પામ્યો પુણ્ય અંકુરિ;
સર્વદેવ(૩૮)તસ પાટે હવો, યશોભદ્રસૂરિ(૩૯) ગુણ સ્તવો.૩૯
ચાલીસમે પાટે મુનિદેવ (૪૦), અજિતસૂરિની (૪૧) કીજે સેવ;

વિજયસિંહ (૪૨) નમું નિસદીસ, સોમપ્રભને (૪૩)

નામું સીસ. ૩૯

ચ્યુઆલીસમિ પાટે જોય, તપાગિરૂદ્ધ જગચંદ્રથી (૪૪) હોય;
દેવેન્દ્રસૂરિ (૪૫) ચાપ્યા શુભ ભાત, જગચંદ્રસૂરિ આબ્યાં

ખંભાત. ૪૦

વસ્તુપાલ વંદન ગયો તામ, વિજયચંદ્ર મહિતાનું નામ;
 જોનારો ધન જાય યસી, વસ્તુપાલે દીધો લાખસી. ૪૧
 વસ્તુપાલની જે છે નાર, અનોપમદે જોડી તેણી વાર;
 સ્વામી! એહનિં મૂકીદેહ, આપણા ઘરનો મહિતો એહ. ૪૨
 વસ્તુપાલ ન મુકી જામ, અનોપમદે વિચારિ તામ;
 દેવલદ્ર ઉવઝાયનેં કહિ, મહિતો છૂટકો તુમથી લહિ. ૪૩
 નારી વચને જે ઉવઝાય, વસ્તુપાલ વીનવીઓ જાય;
 મુકી દીધો મહિતાનિં તુમે, કંઈ વીનવી સહુકો અમે. ૪૪
 વસ્તુપાલ કહે વિરૂંધ એહ, એહના પાપતણા નહિ છેહ;
 નવિં મુંકુ મુંકુ વળી કદા, સંયમ લેઈ પાલે જો સજા. ૪૫
 પૂછી મહિતો મુકાવીઓ, દીખ્યા તિહાં લીયે તે લીઓ;
 થાડે દિવસે લણે અપાર, જાણે શાસ્ત્રતણેજ વિચાર. ૪૬
 વચન વાણી મીઠો રસ સહો, સુણે વખાણ સહુયે ગહિગહી;
 સજા લોક તિહાં રાગીથાય, જો જો વચનતણે મહિમાય. ૪૭

(દુહા.)

થંડિત ભોજન ભામિની, જો પણિ અતિહિં અમૂલ;
 દ્રવ્યલ કહે ગોરસ વિના, ત્રિશ્યે ન પામે મૂલ. ૧

૧ પ્ર૦ “ જોડારો ” ૨ અનુપમાદેવી, ગુજરાતના પ્રધાન
 વસ્તુપાલની સ્ત્રી ૩ મૂકી દો, છોડી દો. ૪ વિપરીત. ૫ લીર.
 ૬ કવ્યકાર. રાસના કર્તા રૂપલદાસ કહે છે કે પડિતમાં
 વાણીનો રસ, ભોજનમાં દહીંદૂધ-ગોનો રસ, અને સ્ત્રીઓમાં
 ધનદ્રિયનો રસ ન હોય તો તે મૂલ લહે નહિ, “વિ નો
 રસો મિનીનામ્ ? ”

(ચોપાઈ.)

મૂલ નહિ વાણીનું યદા, સુણિ વખાણુ તિહાં સહુકા સદા;
 અનોપમદે તિહાં રીઝે અતિ, દેવલદ્રને કરે વીનતિ. ૧
 આચારજપદ એહને થાય, તો^૧ આપણુપો રહે મદિમાય;
 કરી વિચાર બહુ ગુરૂને કહે, વસ્તુપાલ તવ નવિ સદહે. ૨
 આચારજનિ યોગ્ય એ નહિં, ગુરૂ ઉવઝાયે^૩ વાર્યા સહી;
 દ્રષ્ટિ રાગે^૩ સ્ત્રી કરી કરી કહે, વસ્તુપાલ અણુ બોલ્યો રહે. ૩
 અચર્યદ્રસૂરિને કહે ઉવઝાય,^૪ દો પદ સળલ ધન ખરચાય;
 અનોપમદે પરમુખ શ્રાવિકા, ખરચે^૫ દો કોડિ પોતિથકા. ૪
 સકલ સંઘનુ કહેણુ કીજીયે, વિજયચંદને પદ દીજીયે,
 કાલ લાવ જોઇ રૂપિરાય, આચારજ થાપ્યો તેણુ ઠાય. ૫
 દેવેંદ્રસૂરિ પહેલા છે જોહ, વિજયચંદ તસ પાય નમેહ;
 વિનય વેચાવચ બહુવિધિ કરે, માલવે દેવેંદ્રસૂરિ સંચરે. ૬
 વીરધવત્ર ભીમસંઘબ્રાત, એહુને દીખ્યા તિહાં કણિ થાત;
 દેવેંદ્રસૂરિ^૭ તિહાં કણે કરે વિહાર, અનુકરમે વોલ્યા વરસ ખાર. ૭
 વિજયચંદ્ર ખંભાયત રહે, દેવેંદ્રસૂરિ તસ એહવું કહે;
 એકે^૮ ગામે રહોછો કરચું^૯ ? વીરે^૬ વચન કહ્યું નહિ ઇચ્યું ! ૮
 વિજયચંદ્ર નવિ માને ગણે, તે છંદે ચાલે આપણે;
 શ્રાવકને કરતો નિજ હાથ, દેવેંદ્રસૂરિ આવ્યા ખંભાત. ૯

૧ આપણો. ૨ માને. ૩ વિશેષ રાગથી. ૪ પ્ર૦ “ પાઠક પદ

દો ધન ખરચાય. ” ૫ પ્ર૦ “ તિહાંથી કરે વિહાર ” ૬ પ્ર૦

અં “ ગુરૂ ” ગુરૂએ.

વિજયચંદ્ર નવિ વંદન જાય, દેવેન્દ્રસૂરિ આવ્યા તેણે કાય;
 વિનય વિવેક તે નવિ જાળવે, જોઈ થઈને ગુણ નવિ રતવે. ૧૦
 દેવેન્દ્રસૂરિ કહે ૧ નર સાર, ૨ એકઠામિ ન રહિ વરસ જાર;
 નગર પડોલીઓ રચું થઈ રહ્યો, અરયો સાધ વીર નવિ કહ્યો! ૧૧

(હાળ. ઘોડાની)

મુનિ કારણા પાખે હોય, એકાંતજ વાસી;
 ઘર ખુણો ઉ રિ મમતા, હોઈ મુનિ આસી. ૧
 તે કિમ ન પડે મુનિ, પાપ રીસ બલી માંહિ^૩;
 વળી રેઠી પડિતો^૪, સમતા નહાસે ત્યાંહિ. ૨
 ઘર વાડી ને નળીઆં, મંદિરડું અ કરાવે;
 ઈમ કામ અનેરાં, કરતો જીવ હણાવે. ૩
 તે મુનિવર પડીઆ, પાપીના પંથમાંહિ;
 વળી મતીઆ દાસે, અસંજમની મિ જ્યાંહિ. ૪
 ઘોડોઈ પરચો, ગૃહસ્થતણે ન ટાલે;
 પડે પાતિગ માહિ, વાર્તિકઋષિને ભાલે ! ૫
 કહિ બાલક ન બીહો, નાઠાનું કુણ કામો^૫;
 કયો અદ્વૈતને, ધયો નિમિત્તિઓ નામો. ૬

(ચોપાઈ.)

પાસત્યાદિક લખ્યણુ એહ, એણા દોષ ન ટાલે જેહ;
 ધાત્રી દોષને મુનિ આદરે, વાર વાર જિગેને વાવર. ૧

૧ પ્ર૦ અં ૦ “ વર્ષજ જાર ” ૨ પ્ર૦ અં ૦ “ મુનિવર વસવું ”
 નહિ એક ઠાર ” ૩ પ્ર૦ “ મમતા પરવશ માંહી ” ૪ પ્ર૦
 “ પડતો ” ૫ “ નાઠો તું કુણ કામ ” ૬ લક્ષણ ૭ ૫૩ વિગય.

નવિ ટાળે સચ્ચાતરપિંડ, ચાલે મુનિવર વારીત્રિખંડ;
 સખળી વસ્ત વળી વાવરે, રસુર પ્રમાણે લોજન કરે. ૨
 લોચન કરાવ્યે રંકજ હતો, ઉઘાડે દીપ્તે લાજતો;
 મહિલ ધૂયે વાણુહી ધરે કટો, કારણ વિના કટિ ખાંધે પટો. ૩
 દેશ ગામ કુલ પીઠ^૪ મન ધરે, ફલગ^૫ વિષે પ્રતિમંધહ કરે;
 પરધરિ વારે વારે જાય, ચારિત્રગુણ ઠાળો કહેવાય ૪
 વિહરે સોય સકંચન જોય, જાણું નીર કુંછીલી ધોય;^૬
 કેશ રોમ નળ મુખના દંત, સોય સમારે વળી અત્યંત. ૫
 લખું વીતતણો તે ધણો, ગચ્છલેદ કરે નિરગુણો;
 ખેત્રા અતીત મુનિ^૭ વાવરે, કાલ અતીત વાવરતો ફરે. ૬
 મુંઠ હતો મુખ્યે કુકું લવે, રત્નાદિક શુરૂનિ પ્રાલવે;
 અવણુવાદ જાલે પરતણાં, એ ગતશીલમુનિ અવગુણ ધણા. ૭
 વિદ્યામંત્ર યોગ અનુસરે, સુતિકર્મ ચિગચ્છા^{૧૦} કરે;
 જીવનકાળે મુનિ અક્ષર^{૧૧} લખે, રાચે ખહુ પરિગ્રહનિ વિષે. ૮
 કાર્ય પળિ જાવા મુંકતો, મુનિ મૂરખ દિવસે સુઅતો;^{૧૨}
^{૧૩}અજ્ઞાનું વિહિયું લેઅતો, સ્ત્રી શય્યા ઉપરિ ખેલતો. ૯,

૧ પ્ર૦ “વાડીઓ ખંડ” ૨ દેવોની માફક. ૩ શરીરનો મેઝ. ૪ પીઠ. ૫ પાટીક, પાટ વગેરે. ૬ પ્ર૦ “ઝાઝે નીરે” તનુ નવિ ધોય.” ૭ પ્ર૦ “જોણી” થોનિ. ૮ પ્ર૦ “શુરૂવચ સફલે” ૯ પ્ર૦ “ભૂતિકર્મ” ભૂત વગેરે કાઠવાના. સુતિ એટલે સુવાવડ વગેરે સંખંધી. ૧૦ ચિકિત્સા. રોગની પરીક્ષા વગેરે વૈદકકર્મ. ૧૧ મંત્રતંત્રાદિકના અક્ષરો. લખી આપવા તે. ૧૨ સૂતો, સુષ રહેતો. ૧૩ સાધ્વીનું વહેરેલું, આણેલું.

જેસે પુંછણા^૧ વિના ગમાર, રૂપ અને બલ અરથે આહાર;
 અઠમ નહિ સંવછરીતણો, ચોમાસે છઠ પાખે ગણો. ૧૦
 રશાતા બહુલ માટિ નર સુણો, ચોથ ન કરતો પાખીતણો;
 માસકલ્પ કરતો નવિ કરે, તે મુનિ પાસત્યામ્હાં શિરે. ૧૧
 દેખાડે ઉગ્રહ વૈરાગ, ઢાંકે જિનનો સુધો માગ;
 શાતામારવ રહે તેણે ઠાણુ, જેણે જેત્રે હોય સંયમ હાણુ, ૧૨
 વિજયચંદ કહે નહિ પ્રહિકાર, જ્ઞાન દરસણુ ને ચારિત્ર સાર;
 હેવા કાનણે એક થલ રહે, પાપ પાછીલા^૩ નાસે દહે. ૧૩
 દોષ માન માયા ને લોભ, જીપિ પરિસહથી નહિ ક્ષોભ;
 ધીર પુરૂષ વૃદ્ધ એક થજે રહ્યો, ચિરકાલ કર્મ જેપવતો કહ્યો. ૧૪
 પંચ સુમતિ ને ત્રિણ્ય ગુપતિ સમી, તપ ચારિત્ર વિષે ઉદમી;
 એહેવાં એક થજે^૫ વરસનીસહે, વસે સંયમ આરાધક કહે ૧૫
 તેણે કારણે નર સમજે એહ, સર્વ કરેણું કહીઉં જેહ;
 સર્વ નિપેધ કર્યું લગવંત, સિદ્ધાંતે^૬ નહિ કહ્યું એકાંત ! ૧૬
 શ્યા માટે તે સુણી પ્રકાર, લાભ છેહનો કરે વિચાર;
 નફા હોય જિમ કરતાં સાર, જિમ વાણિગ વ્યાપાર વિચાર ! ૧૭
 દેવેંદ્રસરિ કહે સુણુ યતિ ! ધર્મમાંહિ કાંઈ કપટજ નથી;
 માયાવચન કાં ખોલો તહો, નવી^૭ પ્રરૂપણા^૮ સાંભલી અહો. ૧૮

૧ પ્ર૦ " તોછણા " ૨ પ્ર૦ " શીત બહુલ માટે નિર્ગુણો "
 ૩ પ્ર૦ " દેખાડે જન ઉપર વૈરાગ " ૪ પ્ર૦ " નિશ્ચય "
 ૫ પ્ર૦ " મુનિ રહે " ૬ જિનવચનરૂપિ સૂત્રોમાં. ૭ સિદ્ધાંત
 વિરુદ્ધ લોકાને સમજાવણું, નવીન વિપરીત શાસ્ત્ર. ઉલટું કથન.

નવા ખોલ કેતા આદરો, વિગયતણો નિત્ય લેવું કરો;

ગીતારથની ભગતિ કીજે, એક ગાંઠડી વસ્રહ દીજે. ૧૬

ધોવું સદા ફલ શાક અપાર, લીજે સાધવી લ્યાવે આહાર;

૧ દુવિહારે કીજે પચખાણુ, શ્રાવક પડિમણું પરિમાણુ. ૨૦

અતિસંવિભાગતણો દિન યદા, ગીતારથ વહિરણિ જાયે તદા;

એક નીવીજ કરિ જો કોય, નીવીઆતું કલપે તસ જોય. ૨૧

છત્યાદિક ખહુ ખોલ આદરો, ગીતારથ (થઈ)ને હાથે કરો;

જગચંદ્રસૂરિ જતિ ૨ પોસાલ, તેણે રહ્યો તે સદાયે કાળ. ૨૨

વિજયચંદ તવ ખોલ્યો ધસ્યો, ઉપદેશમાલા ભણ્યા તુલ હસ્યો;

૩ તીર્થકર તો કખી એક હોય, શુરની ભગતિ કરો સહુ કોય. ૨૩

જિનદેવે આચારજ લલા, મારગ દેખાડી મુગતિ વલા;

તે માટે આચારજ સાર, સીદ વદો તુલ કરો વિચાર ! ૨૪

દેવેંદ્રસૂરિ (ની) સાહુમો જવ થાય, પાછા વળે રૂપિ તેણે ઠાય;

વસતિ વાણિયે એકિ દીધ, તિહાં આવી ઉતરવું કીધ. ૨૫

શીલવંત પંડિતમાં સીરે, ચ્યાર વેદનો નિર્ણય કરે;

૬ મિ જાણી જન વંદન જાય, 'લોઢીપોસાલ' લોકલાં થાય. ૨૬

વચન જ્ઞાન સૂઘો આચાર, દેખી મળે નર ખહુઅ હજાર;

૭ વરતુપાલસ્યું માનવ ઘણા, અઠાર સયાંસ્યું-દે વાદણા. ૨૭

જસ મહિમા વાઘ્યો જગમાંહિ, દિન દિન દોલત વાધી ત્યાંહિ;

'લોઢીપોસાલની' મોટી થઈ, શુર વિહાર કર્યો તિહાં સહી. ૨૮

૧ શાસ્ત્રમાં રાત્રને વિષે ચંદવિહાર-ચારે આહારત્યાગની આજ્ઞા હોવા છતાં વિજયચંદ્ર દુવિહાર જે આહાર ત્યાગ કરવાનું સમજાવતાં, અને સાધુઓએ પડિકમણું કનવવું તેની બદલે શ્રાવકોના પડિકમણાથી ચલાવી લેવાય તેમ કહેતાં. આતુ નામ નવી પ્રપણા. ૨ પ્ર૦ અં ૦ "તણ" ૩ પ્ર૦ "તીરથકરતા કખી એક હોય."

પાલહણપુરમાં આવ્યા જસિં, એક થળે ધ્યાને બેઠા તસિં;
 પાલહણપુર વિહારેં પછી આવીઓ, વીરધવલને તિહાં થાપીઓરદ
 કુંકુમવૃષ્ટિ હુધ તિહાં સહી, ધન ખરચે સંધ તિહાં ગહિગહી;
 સંવત તેર ત્રેવીસો ચઢા, આચાર્ય પદ આપ્યું તે તદા. ૩૦
 વિધાનંદસૂરિ તેહનું નામ, દિન દિન વાધે બહુ ગુણગ્રામ;
 અંધવ ભીમસંધ તસ ઠાય, ધર્મકીર્તિ કીધો ઉવજ્જાય. ૩૧
 વિધાનંદસૂરિ થાપ્યા હવે, દેવેંદ્રસૂરિ ગયા માળવે;
 આયુ પોહોતું તિહા કીધો કાલ, આગલિ ભાવ સુણો વૃદ્ધખાલ! ૩૨
 વિધાનંદ વીળપુરમાંહિ, કરે કાલ સૂરીસ્વર ત્યાંહિ;
 ગુરૂ ચેલો સ્વર્ગે સંચરે, દિવસ તેરતણે આંતરે. ૩૩
 આચાર્યપદ નવિ આલેહ, પટ મહિના ગુરૂ વિણ આલેહ;
 સગોત્રો ગણપતિકે^૧ જઈ, ધર્મઘોષ^૨ થપાવ્યા સહી. ૩૪
 વિધાનંદસૂરિનો તે ભ્રાત, ધર્મકીર્તિ ઉવજ્જાય કહાત;
 ગણનાયક તે કીધો તામ, ધર્મઘોષસૂરીસ્વર નામ ૩૫
 દેવેંદ્રસૂરિ (૪૫) પાટ પર થિયો, છિહિતાલીસમેં પાટેં હુઓ;
 ધર્મઘોષસૂરીસ્વર (૪૬) ઠામ, સોમપ્રભને (૪૭) થાપે તામ. ૩૬
 સોમતિલકસૂરિ (૪૮) હુઓ જેહ, પ્રાગવંશ વીસો કહું તેહ;
 દેવસૂરિ (૪૯) તસ પાટે વળો, સોમસુંદરની (૫૦) મતિ નિર્મલી. ૩૭
 સુનિસુંદર (૫૧) હુઓ શુભ ઘાટે, રત્નશેખર (૫૨) બાવનમે પાટેં;
 લક્ષ્મીસાગરસૂરિ (૫૩) સુમતિસાધ (૫૪), તેણે ન કરો
 નર કેહેનિં બાધ. ૩૮
 તેણે આચાર્ય થાપ્યા દોય, ઈંદ્રદિત્તસૂરિ કહું સોય;
 કુલમંડળ તે દુલ્લેગેલોય, થાપિ વિહાર કરે સુનિ સોય. ૩૯

૧ દીલ કઠાણું ગુરુનું યદા, હેમવિમલસૂરિ (૫૫) થાપ્યા તદા;
 સૂરિમંત્ર તિહાં આપ્યો સહી, બેહુને તું આપે કવિ જમ. ૪૦
 ગચ્છની ચિંતા કરસ્યે તેહ, સુમતિસાધ મુખે ભાષે એહ;
 અસ્યું કહી દેવાંગ ૧ થાય, હેમવિમલસૂરિ ઇંડર જાય. ૪૧
 સંઘ આગળ સહુ કહી કથાય, વાત સુણે ઇંડરનો રાય;
 હેમવિમલ સિરે ટીલું કરે, તું સઘળામાંહિ મોટો શીરે. ૪૨
 વળી બોલ કહુંછું અભે, ગચ્છની વિગતા^૩ કરજો તભે;
 છે આચારજ પહેલા જેહ, સૂરિમંત્ર અન્ય ઠામે લેહ. ૪૩
 મલ્યા એકઠા ઇંડરમાંહિ, બેતર સઘળાં વહેંચ્યાં તાંહિ;
 ત્રિણિસેં ત્રિણ્યસેં બેતર આવીઆ, કરે વિહાર ગુરુ મન
 ભાવિઆ. ૪૪

હેમવિમલસૂરિ પોરવાડ, પાય નમાવ્યા પાપી ધાડ;
 પાહાલણપુરા કહાવેં એહ, સખલી શાખા ૪ દીપી જેહ. ૪૫
 ઇંદ્રદિનસૂરિ હુઆ જેહ, કત્તપુરા કહેવાયે તેહ;
 કુલમંડણ કમલ^૫કલસાય, એ ત્રિણિ શાખા તેણી કથાય. ૪૬
 હેમવિમલસૂરિ સુંદર નામ, માફદેશે નગર વડગામ;
 ગંગારાજ શાહ તેહનો તાત, ગંગા રાણી જેહની માત. ૪૭
 હાદકુમર તસ સુતનું નામ^૭, લેઈ સંયમ નિ સાર્યુ કામ;
 હેમવિમલસૂરિ તે થાય, થાપે તસ મોટો ભાણરાય. ૪૮
 કોઠારી ૮ સાયર સહેજપાલ, ઉછવ કરતા અત્યંત વિશાલ;
 સંઘ સકલ દીયે તસ વાંદણા, ભૂષણ દાન હોય તિહાં ઘણા. ૪૯

૧ પ્ર૦ “ડીલ કળકાણુ” શરીર પરવશ થયુ ૨ પ્ર૦ “બહુ નેહ થાપ્યા ગહગહિ” ૩ ચિંતા. ૪ પ્ર૦ “દીપી તેહ” ૫ કત્તશ. ૬ કહેવાય. ૭ પ્ર૦ “હાદકુમર સાહ તેહનું નામ” ૮ પ્ર૦ “સાકર”

ભાનન્નપિ હાન્ને^૧ ઋષિ જેહ, લેાંકામતમ્હાં મોટા તેહ;

હૈમવિમલ પાયે તે નમે, જિનપ્રતિમા વાંદી રેતસ ગમે. ૫૦
હૈમવિમલસૂરિ એહવો હુઓ, પંચાવનમે પાટેં જૂઓ;

આણુંદવિમલસૂરિ(૫૬)તસ પાટિ, જૈનતાણી અબ્જુઆલી વાટિ. ૫૧
સંવત પન્નર સડતાલો જસેં, આણુંદવિમલસૂરિ જનમ્યો તસેં;

ઓશવંશ ઇંડરમ્હાં વાસ, વીરવચન ષ્ઠી પાળ્યું તાસ. ૫૨
સાહ મેઘા કુલ સુત એ થાય, શીલવતી માણિક્કદે માય;

આણુંદ નામ કુંઅરનુ હોય, બાલપણે વધરાગી સોય. ૫૩
સંવત પન્નર બાવન્નો જસેં, આણુંદવિમલ દીખ્યા દ્યેં તસેં;

સંવત પન્નરને સિત્યોત્તરો, સૂરિપદ તસ હુઓ ખરો. ૫૪
સંવત પન્નર ખ્યાહાસીઓ જામ, ક્રિયાઉદ્ધાર કરે નર તામ;

કુરૂણા ઉપની લોકની ત્યાંહિ, જીવ જસ્યે એ બહુ દુર્ગતિમાહિ. ૫૫
તેણિ કારણે આણે વેરાગ, ૪ઉપધિ દ્રવ્યનો કીધો ત્યાગ;

મીણુકપટ ઓઢે કલપડો, અસ્યો ચલોટો મૂલ નહિં વડો. ૫૬
ખુંઠિ મુનિવર બહુ પરિવાર, સહુ ન કરે ક્રિયા ઉદ્ધાર;

સોભાગ્યહરખ તસ થાપી દીધ, હુંકર પંથ તે પોતે કીધ. ૫૭
સુગંધ સાર વિળેપણુ નહિ, માંડો કિરીયા સખળી તહિં;

કરેં વિહાર વખાણુ ભલ કરે, એક શ્રાવક પચૂઓ શિરિ ધરે. ૫૮
લેઈ રાખ ગુરૂ મસ્તકિ દીધ, હુહી શિર ને ચોક્ખું કીધ

હ ચૂઓ વદલભ એણે કામ, તો વેરાગ ધરૂં કુણ કામ. ૫૯

૧ પ્ર૦ “હીરના” ૨ પ્ર૦ “મન ગમે” ૩ પ્ર૦ “ દીપાળ્યો ખાસ”. ૪ વસ્ત્રપાત્રાદિ વિના વિશેષ વસ્તુનો ત્યાગ કર્યો ૫ અત્તર.

એહવો આણુંદવિમલમુરિસાય, નગદલ મલિ ખ હુઓ તેણે ઠાય
મહુમ્મદ હાથે ફરમાના કીધ, આણુંદવિમલને હાથે દીધ. ૬૦
નમતા ખાન વજીર સુલતાન, ઠામ ઠામ ગુરૂ પામે માન;
દીયે દેસના ગુરૂ સાર, ઘણા પુરૂષનો કરે ઉદ્ધાર. ૬૧
મુનિ જગોરિષિ જે પંન્યાસ, ગુરૂ ફરમાન દીયે નર તાસ;
સોરઠ દેશ તેણે કર્યો વિહાર, કીધો લૂંકાનો^૨ ઉદ્ધાર. ૬૨
મારૂઆડિનો વિહાર વળી જેહ, સોમપ્રભે^૩ વાર્યો હુંતો તેહ;
વિદ્યાસાગર મોકલ્યા ધીર, થૂલિમદ્રનો લોઠા વીર. ૬૩
ઘણું પારણે આંમિલ કરે, કઠિન વિનો તપ આદરે;^૪
મેવાત દેસેં અલ્લવર જ્યાંકિ, ખડતર પરમુખ વાળ્યા ત્યાંહિ. ૬૪
જેસલમેર ખડતરને ઘરિં, નવિ હીંડયો વહે શુભ પરિં;
ખાજઠ પૂજા હોય આજ, વિદ્યાસાગરની વાધી લાજ. ૬૫
તેણિ ખાજઠિં નવિ ખેઠો હીર, વિદ્યાસાગર મોટો ધીર;
એહુની વાત તુહે નવિ થાય, જિનશાસન જેણિ આણ્યું ઠાય. ૬૬

(હુહા.)

મીણુકપટનો કલપડો, વિદ્યાસાગર નામ;
તપ કરિઆ જ્ઞાની મુનિ, પ્રતિબોધ્યાં બહુ ગામ. ૧
પત્રીખા ઘણી તપ નીર વિણિ^૬, કરિ ગોચરી આપ;
રક્ષા પાણી પારણું, ન કરે ફરી જખાપ. ૨

૧ પ્ર૦ “અગદલ મલિક” ૨ પ્રતિમાને નહિ માનનાર લોકામતનો. ૩ બધે ઉપવાસ ને પારણે આંમિલવ્રત કરનારો. ધી, દૂધ, દહીં, ગોળ, તેલ, સાકર, કે કઠા વિગય એવી વિગય-સ્તિગ્ધવસ્તુઓ ખાવામાં વપરાતી નથી, માત્ર ધાન્ય અને મીઠું મરીજ વાપરવામાં આવે અને એક આસને સ્થિર રહી એકવાર ભોજન લેવામાં આવે તેને આંમિલ-આયંમિલવ્રત કહે છે. ૪ પ્ર૦ “કળી નિવિનો તપ આદરે” ૫ તુષા, તરસ. ૬ વિના.

(ચોપાઘ.)

- આણંદવિમલસૂરિ એ શિષ્ય, ગુરના ગુણ દીસે' કંઈ લખ્ય;
 વીરમગામે' જેણે કીધો વાદ, પાસચંદનો ઉતાર્યો નાદ. ૧
- માલવદેસ ઉજ્જેણી જ્યાંહિ, આણંદવિમલસૂરિ પુહુતા ત્યાંહિ;
 એક શ્રાવકને આવે દેવ, તેણે પૂછ્યું તેહને તતખેવ. ૨
- કોણ સાધ હવડાં છે દેવ ? તેહની શ્રાવક સારે સેવ;
 દેવ કહે દિન અમુકો જસિં, અમુકી વેળા આવે' તસિં. ૩
- આહાવું રૂપ નાકે મસ હોય, તિહાં મુઆલ ગણીતું જોય;
 સોય સાધને' તું વંદજે, તું શ્રાવક સહી તેહનો થજે. ૪
- આણંદવિમલસૂરિ આવ્યા જામ, શ્રાવક વાંદવા આવ્યો તામ;
 ઉંચો નીચો થાયે બહુ, મસ નાકે નવિ દેજો કહું. ૫
- શિષ્ય પૂછે શ્રાવક સ્યું જોય ? તેણે ભાવ કહ્યો તિહાં સોય;
 તાણી મુહપત્તિ મસ તિહાં જોય, ગણી મુઆલ ને' સેવક હોય. ૬
- કુકુઆ લોક બહુ તિહાં વળે, તપા માંહે તે આવી ભળે;
 પ્રણમે આણંદવિમલના પાય, દિન દિન ઉત્તનિ અધિકી થાય. ૭
- આણંદવિમલસૂરિ પૂછે અસ્યું, શ્રાવક ! પદ કોહનિ દેઅસ્યું ?
 શ્રાવક કહે તુહા મનમાંહિ દોય, વિજયદાન સિંહવિમલજ હોય. ૮
- સિંહવિમલનુ થોડું આય, થાપ્યા વિજયદાનસૂરિરાય;
 સુણી વચન મનમાંહિ ધરે, થેરાદમ્હાં આવી ઉતરે. ૯

૧ કહી. ૨ મુખવસ્ત્રિકા. ૩ કડવામતી. ૪ થિરાદ, થેરાદમાં.

- શ્રવક રહે પરિજ્ઞા કાજ, ભેદએ જીવની કેહવી દાઝ;
રાતિં પાસું પાલટેં જસેં, પહિલું ઓઘે પુંજે તસેં. ૧૦
- કાયા કાન પુંજીને ખણે, સકલ જીવ આતમસમ ગણે;
સમતા રહિનીઆ દેખી કરી, શ્રાવક તપા હુઆ તે ફરી. ૧૧
- એહવો આશુંદવિમલસૂરિ જેહ, જયમણુ છઠ તપ કરતો તેક;
ચોથ છઠ તપેં ગહિગહી, વીસથાનક આરાધે સહી. ૧૨
- ચોથ ચ્યારસેં છઠ સેં ચ્યાર, વીસથાનક સેવ્યાં ખ્યે વાર;
વિહરમાન ધાર્યાં જગીસ, તેહના છઠ ક્યાં ગુરૂ વીસ. ૧૩
- શ્રીજનપ્રતિમા આગલ રહી, પાપ સકલ આલોયાં સહી;
એકસો એકાસી ઉપવાસ, કરતાં સયમ હોય ખાસ. ૧૪
- છઠ યે સહિંને ઓગણત્રીસ, વીરતાણા કરે મુનિવર ઇસ;
અઠાઈ પાખી ને ચોમાસ, ક્યાં છઠ ઘણા વળી તાસ. ૧૫
- જ્ઞાનાવરણી (૧) કર્મના ભોય, દુવાલસ પંચ ક્યાં તુલસ સોય;
દર્શનાવરણી (૨) કરમના કહું, દસમ તુમે નવ કીધા લહું. ૧૬
- કઠણુ કર્મ કહું અંતરાય, (૩) દુવાલસ પંચ કરિ રૂપિરાય;
મોહનીકર્મની (૪) સળલ જગીસ, અઠમ ક્યાં તુમ
અઠાવીસ. ૧૭

૧ ઉંઘમાં પણુ પાસું બદલતી વખતે ઓઘા-રજોહરણુ વડે આણુ બાણુની પૃથ્વી પુંજી-નિર્જીવ કરીને પાસું બદલતાં. તથા ખણુજ આવતી વખતે શરીર અને કાન વગેરે ઇન્દ્રિયો પણુ તેવીજ રીતે પુંજીને ખણતાં. ૨ પ્ર. "સમ્યક" ૩ પ્ર. "જૈન છઠ" ૪ પ્ર. "ધ્યાયાં" ૫ પ્ર. "તપ" ૬ પ્ર. "એકયાસી કીયા ઉપવાસ" ૭ પ્ર. "કરતા મુનિવર આતમ ખાસ"

વેદનીકર્મની (૫) પ્રકૃતિ હોય, અઠમ ત્રીસ^૧ કર્યા છે જોય;

ગોત્રકર્મના (૬) હોય અઠમ, આઉખાના (૭) ચાર દસમ. ૧૮

નામકર્મ હીસે બહુ વરણ, પ્રકૃતિ જેહની એકસો ત્રણ;

નામકર્મનો (૮) તપ નવિ થયો, એહ મનોરથ મન

માહિ રહ્યો. ૧૯

જ્ઞાનાવરણી કર્મ થિતિ^૩ કહું, સાગર ત્રીસ કોડા કોડિ લહું;

દર્શનાવરણી કર્મ થિતિ જગે, વીસ કોડા કોડિ સાગર લગે. ૨૦

વેદનીકર્મની એહ જા સ, થઇ કોડા કોડિ સાગર ત્રીસ^૪;

નેવુ કોડિનો ત્રીજો ભાગ, ઉપર અધિક કર્યાનો ભાગ. ૨૧

મોહિનીકર્મની થિતિ તું જોય, સીતરિ કોડા કોડિ સાગર સોય.

* * * * *, * * * * *. ૨૨

આઉકર્મની જુઓ જગીસ, થિતિ તેહની સાગર તેત્રીસ;

પસર્વ કોડિનો ત્રીજો ભાગ, ઉપર અધિક કર્યાનો ભાગ. ૨૩

નામકર્મની થિતિ કહે ઇસ, સાગરોપમ કોડા કોડિ વીસ;

વીસ કોડા કોડિ સાગર કહું, ગોત્રકર્મતણી થિતિ લહું. ૨૪

વીસ કોડા કોડિ સાગર જોય, અંતરાયકર્મની થિતિ હોય;

પછિ તંત્રાય ક્ષય પણ થાય, કદાચ વળી નવાં બંધાય. ૨૫

એહવાં આઠ કર્મ જે શિરે, ટાલેવા તપ શ્રીગુરુ કરે;

ચરિસહ બાવીસ પ્રેમે^૫ ખમે, રાત દિવસ જિનવચને રમે. ૨૬

૧ પ્ર૦ “વીસ” રચ્યા આઠકર્મો નાશ કર્યા વિના પરમાત્મપદ પમાતું નથી. અત્રે નામો કમવાર નથી. ૨૦ થી ૨૫ મી ગાથામાં કમવાર છે. ૩ સ્થિતિ. ૪ પ્ર૦ “થિતિ તેહની સાગર તેત્રીસ.”

૫ પ્ર૦ “નેવુ કોડિનો ત્રીજો ભાગ”

વિગય પાંચનો કરે પરિહાર, વિગય એક ધૃત કદિ આહાર;
 નીલોતરી મિઠાઈ જેહ, ગુરૂ વધરાગી ત્યાગ કરેહ. ૨૭
 વેચાવચ વાજીત્ર ઘોંકાર, નારીસંગ તસ નહિં લિગાર;
 ખાંડ મીઠું ઉહનાં જળ પીયે, પાણી પાત્ર તે નવિ નાથીયે^૧. ૨૮
 આહારશુદ્ધિ માંડી અતિ ઘણી, નવિ જાયે મોટાં ઘર ભણી;
 નામેં સુઝતું જાણે જેહ, સખડં તુચ્છ ધાન લીયે તેહ. ૨૯
 બલ પ્રાક્રમ જોઈ નિજ આહાર,^૨ સુપન શગતિં કયોં વિચાર;
 આરાધના કરતો શુભ પરિં, અતિચાર આલોયે ધરિં. ૩૦
 નિરમલ વ્રત કરિ ખામણાં, પાપ આલોયે સહી આપણાં;
 સરણ ચાર દુષ્કૃત નિદેહ, કયું પુણ્ય અનુમોદે તેહ. ૩૧
 ભાવના અણુસણ ને નવકાર, આરાધે ગુરૂ^૩દશે પ્રકાર;
 ઉપધિ આહાર શરીર પરિહરે, આણુ દ્વિમલ તે અણુસણ કરે. ૩૨
 સંવત પત્રર છન્નૂઓ જસિં, ચૈત્રી સુદિ દિન સાતમેં તસિં;
 નવ દિહાડાનું અણુસણ કરે, અમદાવાદમાં સરગેં સંચરે. ૩૩
 વિજયદાનસૂરિ (૫૭) તેહને પાટે, મુગતિતણી દેખાડે વાટ;
 સત્તાવનમેં પાટેં જોય, જસ ગુણ પાર ન પામે કોય. ૩૪
 સાહુ ભાવ જગે છે જેહનો તાત, શીલવતી^૪બ્રમ્માદે માત;
 ઝોસ વંસ દીપક દિનપતિ, નાહનપણે નર હુઓ યતિ. ૩૫
 વિજયદાનસૂરિ વિખ્યાત, સંવત પત્રર ત્રિહિપન્ને જાત;
 જામલાનગરમ્હાં રહેતાય, પન્નર ખાસઠિ લીયે દીખ્યાય. ૩૬
 દાનહરખનો ચેલો એહ, ભાગ્યદાર જાણી માગેહ;

૧ પ્ર૦ “ પાણી પાત્રને નવિ રાખીઈ ” ૨ પ્ર૦ “ સુપનિં
 સુલગ ને કયોં વિચાર ” ૩ પ્ર૦ “ ગુરૂ ઉપદેશકાર ” ૪ પ્ર૦ “ ભરમાદે ”

દાનહર્ષગણિ આપે તામ, કાંઈક રાખજો માહરું નામ. ૩૭
 વિજયદાન પછે પાડીયું નામ, દાનહર્ષગણિ હરખ્યો તામ;
 માહરો ચેલો ગછપતિ થાય, તેણે કારણે મુંજ બહુશોભાય. ૩૮
 દાનહર્ષ દિન દિન દીપંત, જેણે કાજના પાડયા દંત;
 દાંતે રખ સોનાની હતી ખીજ્યો કાજ દેખી દુરમતી. ૩૯
 તું સેવકો કસી તુજ રેખ ? કયું કીના આડંબર લેખ^૧;
 માંગી લોઢી પાડેવા દાંત, સાહમા પાડયા કાજના દાંત. ૪૦
 માર્યો ચપેટો^૨ મુંઢામાંહિ, પાડયા દાંત કાજના ત્યાંહિ;
 કાજ ફજેત ઘણું તિહાં થાય, દાનહરખગણિ નાહાસી જાય. ૪૧
 દાનહરખના ચેલા વતી, વિજયદાનસૂરિ ગછપતિ;
 વાદીનાં મુખ ભંજન કરે, ગુરૂનો બોલ ધાર ઉપર ધરે. ૪૨
 ગુરૂ શ્રીઆણુંદવિમલસૂરિ જેહ, બેઠા માંડવે મુનિવર તેહ;
 અન્ન પાન આણ્યું ઘૃત અતિ, આપી આહાર કરે ગછપતિ. ૪૩
 સકલ સાધ કરી ઊઠ્યા આહાર, બાજઠ લીધો જેણી વાર;
 પાંચસેર તણો લાડૂઓ, નિકલ્યો તામ જસો ગાડૂઓ. ૪૪
 આણુંદવિમલ બેઠ્યા તેણ વાર, કરે કોઈ એ લાડૂ આહાર;
 કાંબળો કલપડો ચલોટોસાર, તેહને આપું સહી નિરધાર. ૪૫
 ન લીધે નર સહૂ પાછા વળે, દાનહરખ તવ આગળ વળે;
 ગુરૂનું વચન પડે કિમ ધરણિ, કહે લાડૂઓ આતમ સરણિ. ૪૬
 ભાંજ સોય કર્યો ચકચૂર, મુક્યો મુખે જિમ વહેતે પૂર;
 પાંચસેરમાં ન રહ્યો રતિ, હરખ્યો આણુંદવિમલસૂરિ અતિ. ૪૭
 આપે પલ પડાદિક કાંબલી, કહે નહિ તુલ શોભે વળી;
 વચન કાજે આપે ગુરૂ સહી, ચોત્રીસ ભત્તું કરે ગહિમહી. ૪૮

એહવો દાનહર્ષ બલવંત, વિજયદાન પ્રતાપ અત્યંત;
 આણંદવિમલસૂરિ આલે ભાર, તપાગછ હુઓ જયજયકાર. ૪૬
 પત્તર સત્યાસીયે પદવી થાય, શ્રાવક ગદ્ગો જેહનો કહેવાય;
 મુગતો શેત્રુંજે છમ્માસ, કુરમાન મહેમુંદ હૂઆં તાસ. ૫૦
 રામજી ગંધારી હૂઓ જેહ, શેત્રુંજે ચોમુખ કરતો તેહ;
 સંઘવી કુંઅરજી જસવંદ, શેત્રુંજે કીધો પ્રસાદ. ૫૧
 ડાલીગમા ત્રિહિ બારો જેહ, પ્રથમ પેસતાં દેહરૂં તેહ;
 વિજયદાનનો શ્રાવક શિરે, તે દેહરૂં કુંઅરજી કરે. ૫૨
 વિજયદાન એહવો ગણુધાર, માલવ કુંકણે કયોં વિહાર;
 દમણુ શુજ્જર સોરઠ દેસ, શ્રીપૂજ્યે દીધા ઉપદેસ. ૫૩
 નવાનગરને પાસે ગામ, તિહાં કણિ બહું કુંકાનો ઠામ;
 વિજયદાનસૂરિ આબ્યા ત્યાંહિ, ઉતાર્યાં વ્યંતર ઘરમાંહિ. ૫૪
 રાત પડયે પરગટ સૂર થયો, અટ્ટ હાસ્ય કરે તે રહો;
 રૂપ કરે કાળું કામરૂં, વળી વિસરાલ હૂઈ તે પડે. ૫૫
 વિજયદાન ગણે નવકાર, ધીર્યવંત નવિ બીહિ લગાર;
 મધુર વચને બોલ્યા સ્વામિ, આવો સુર બેસો આણે ઠામિ. ૫૬
 સત્ય શીલગુણ દેખી કરી, સુરવર પાય નમ્યો મન ધરી;
 તાહરો ગરજ સખલો વાઘસ્યે, ઋષભવંશતણી પરિ હસ્યે. ૫૭
 અસ્યું કહી સુર ત્યાંથી વલંત, વિજયદાન મોટો પુણ્યવંત;
 ૧ પંચ વિગે તે નિત્ય પરિહરે, છઠ અઠમ તપ સખલો કરે. ૫૮
 દેવકાપાટણની શ્રાવિકા, આવી અમથી ગુરૂ ભાવિકા;
 સાયરેં બૂડતી કાઢી તેહ, દેવ મુહપતિ મંદિર જેહ. ૫૯

૧ પંચવિગય. દહીં, દૂધ, ઘા, તેલ, અને ઝોળા. ૨ પ્ર૦ " દેવ મુહપતિ મંદિરહેહ."

પાટણમાંહિ રહ્યા ગુરુ જસે, વાર્યું 'માતરુ વાટે' તસે;
 સાહા શવો પરઠવતો આપ, તેહને પાએ ડસીઓ સાપ. ૬૦
 ઘણીતુડ ખાદ્યો મુખે ખરું, ગુરુ લોપારે પરઠવ્યું માતરુ;
 તેણે સુર નાગ થયને ડસ્યો, ગુરુ સહિમાયે કીધો તરયો. ૬૧
 પાટણ પાસે છે એક ગામ, વિજયદાનસૂરિ રહ્યા તામ;^૪
 સુર વચને ગુરુ ચાલ્યા વડી, તેહ ગામ તો છુટાણું સહી. ૬૨
 ઘણી પ્રતિષ્ઠા તેપણ કરે, મહીમંડળે વિચરંતા ફરે;
 અંતે આન્યા વડત્રીમાંહિ, અણસણ આદરતો ઋષિ ત્યાંહિ. ૬૩
 અંવત સોલ ખાવીસો જસે, વિજયદાન સર્ગે ગયા તસે;
 તસ પાટે હુઓ ગુરુ હીર (૫૮), જેણે ખૂજવ્યો કળિલી મીર.^૫ ૬૪
 સુમપ્રધાન સરીખો હુઓ વળી, હીર તણી તે મતિ નિર્મળી;
 'સત્યશીલ મોટો ગંભીર, તીર્થકર સમ લાખ્યો' હીર. ૬૫

(ઠાલ. ઈસ નગરીકા વણજરા, ગો દેશી.)

હીરના ગુણનો નહિ પારો, સાધ સાધવી અઢી હજારો;
 વિમલહર્ષ સરીખા ઉવગાય, સોમવિજય સરીખા ઋષિરાય. ૧
 સાંતિચંદ પરમુખ વળી સાતો, વાયકપદે એહ વિખ્યાતો;
 સિંહવિમલ સરીખા પંન્યાસો, દેવવિમલ પડિત તે ખાસો. ૨
 'ધર્મસીઋષિ સખળી લાજે, હેમવિજય મોટો કવિરાજે;
 જસેસામર વલી પરમુખ ખાસ, એકસોને સાઠહ' પંન્યાસ. ૩

૧ લઘુતીતિ, પેશાળ. ૨ પ્રં " પાટે " ૩ ધુણિતો, ધુણતો
 ધુણતો. ૪ ત્યાં આગત ૫ પ્રં "અકમરમીર" ૬ પ્રં "સત્ય"
 ૭ પ્રં "લાખ્યું" કહ્યું. ૮ પ્રં "ધર્મ શરિખી" ૯ પ્રં "આઠહ"

જેહના શ્રાવક ધનદ સમાન, અહુજ સંઘવી વર સુલવાન્ય^૧;
 પ્રાગવંસ ગંધારનો વાસી, ખાતોપણે પુણ્ય અભ્યાસી. ૪
 હુઆ જિહારે વરસ ઇગ્યારો, કહે લેસ્યું સંયમ ભારો;
 વડગંધવ મોહ અપારો, જિમ બલિભદ્ર-કૃષ્ણકુમારો. ૫
 સ સનેહી હડદ વીહડદ, ઁસ્યામ-પ્રધુમ્નની પ્રાતિ ભદ્દ; ૪
 સનેહે સખલો લખગણુ-રામો, જંપે અરજુન-લીમનો નામો. ૬
 નમીવિનમી વિદ્યાધર ભાઈ, એક એકમ્હાં બહુ સુખદાઈ;
 અહુજનિ થાયે એ બ્રાતો, સનેહ સખલો કહ્યો નવિ જાતો. ૭
 તે લેવા ન દીયે દીખ્યાય, તુજ પરણાવીસ કન્યાય;
 અહુજ કહે સાંભડ ભાઈ ! દીખ્યા કાજે હોય અંતરાઈ. ૮
 મુજને તુજ મોહ અપારો, તેણે ન લેવો સંયમભારો;
 પણ પરણું નહિ નિરધારો, મેં આદરવો વ્રત ૫ ભારો. ૯
 લીધી ભાઈની આજ્ઞા રંગે, શીલવ્રત ધરે મન રંગે;
 પંડિતમાંહિ નર પહેલો, ધનવંતમાં તેડે વહેલો. ૧૦

x x x, x x x;

દાનારો ને અતિગંભીરો, જેહનું વર્ણવ કરતો હીરો. ૧૧
 છત્રીસ પ્રતિષ્ઠા કીધી, શેલુંજગિરિ યાત્રા પ્રસિદ્ધી;
 સિદ્ધાયલેઃ દેહડં જોઈ, હીરાના શ્રાવક એ હોઈ. ૧૨
 સંઘવી હૂઓ ઉદયકરણ, સેવે ગુરૂ હીરના ચરણ;
 પારખ રાજા વજ્રા જોડી, જેણે ખરચી ધનની કોડી. ૧૩

૧ વાન. વાણી (?) અગર વર્ણ (?) ૨ કશવરામ જેવો. ૩ શાંખકુમાર. ૪ પ્ર૦ “અટલ” ૫ પ્ર૦ “ખારો” શ્રાવકના ખાર વ્રત.

- સોની જુઓ શ્રીતેજપાલ, મહાદાતા ને ખુદ્ધિ વિશાલ;
 શ્રાવક રાજા શ્રીમદલ, જેણે કીધી કરણી ભદલ. ૧૪
- ઠકર જયરાજ જસવીરો, દીયે દાન ગુપતિ^૧ નર ધીરો;
 ઠકર કીકા ને વાઘા, પુણ્ય કરણીયે^૨ હુઆ આઘા. ૧૫
- ઠકર લાઈ કુંઅરજી કહીયે, લાઈ સાહ ધર્મસી મુખે લહીયે;
 સાહ લકો ને દોસી હીરો, શ્રીમદલ સોમચંદ ગંભીરો. ૧૬
- ગાંધી કુંઅરજી ખાડુઆય, હીરના શ્રાવક કહેવાય;
 રાજનગરે^૩ હુઓ વછરાજ, નાના^૪વીપૂ કરે શુભકાજ. ૧૭
- મહાદાતા કુંઅરજી જવેરી, સાહ મૂલાની કીરતિ ઘણેરી;
 હીર સૂર પુંજે બંગાણી, દોસી પનજી ગુણખાણી. ૧૮
- દોસી અખજી પાટણમાંહિ, સોની તેજપાલ ટોકર ત્યાંહિ;
 સાહ કકૂ ગોના^૫ જેહ, હીરના શ્રાવક કહું તેહ. ૧૯
- વીસલનગરના શ્રાવક સારો, સાહ ઋવાઘો અત્યંત ઉદારો;
 દોસી ગલા મેઘા ખાસ, વીરપાલ વીજા જિણુદાસ. ૨૦
- સીરોહીના શ્રાવક સારો, આસપાલ સચવીર^૬ ઉદારો;
 તેજ હરખા ખુદ્ધિ વિશાલો, મહેતો પુંજે ને તેજપાલો. ૨૧
- આઠિમ પાખીનાં પારણાં કરાવે, ત્રિણ્યમણુ ધી નિત્યે વહેવરાવે;
 અનુકંપા દાન અનેક, તેજપાલમાં ઘણોજ વિવેક. ૨૨
- ઇંહાં અચિરત^૭ કાંઈ નવિ થાઈ, જોઓ વસ્તપાલનો લાઈ;
 જેણે જગતની પૂરી આસો, ઘરિ કમલાઈ^૮ કીધો વાસો. ૨૩

૧ ગુપ્તપણે. ૨ પ્ર. “ નાનાવિધ ” ૩ પ્ર. “ નાગો ” ૪
 પ્ર. “ સાહ ચોથો ” ૫ પ્ર. “ શિવવીર ” ૬ અચરત, અચરજ. પ્ર.
 “ અચિરજ ” ૭ લક્ષ્મીએ.

(દુહા.)

કનકે કદા તિહાં પરગટે, વસ્તુપાલ છે પાય;

વીસલદે નૃપ દેખતાં, પ્રગટિ રત્ન સિલાય. ૧

જિન મંડિત પૃથવી કરી, પુણ્યતાણું નહિ માન;

તેજપાલ અંધવ તિસે, કાંઈ ! ન દીયે દાન ? ૨

વસ્તુપાલ વૈકુંઠે ગયો, ઇહાં રહ્યો તેજપાલ; ૨

એ કલ્પદ્રુમ અવતર્યો, કિચ્ચું કરિ કલિકાલ ! ૩

(હાલ-હું એકેલી નિંદ ન આવેરે-એ દેશી.)

કલિકાલે નર તો પણિ જોયરે, હીરના શ્રાવક^૧ સરીખા હોયરે;

સંઘવી ભારમલ ને ઇંદ્રરાજેરે, વિરાટ^૨ નગરમાં સળલી લાજેરે. ૧

પીપાડ^૩ નગર માંહિ છે હેમરાજેરે, તાલો પુષ્કરણો કરિ શુભ જોરે;

સાહ ભેરવ છે અલવર માંહિરે, નવ લખ્ય અંદી મુકાબ્યા

ત્યાંહિરે. ૨

પાતશાહ હુમાઉ સોરઠે જાયરે, નવલખ^૪ અંધ તિહાં કણિ ાયરે;

ખોજ મકીમનિ આખ્યાં ત્યાંહિરે, વેચે ખુરાસાન દેસ છે

જ્યાંહિરે. ૩

અલવરે ખાંદ લેઇને આવેરે, મહાજન સહુ મુકાવા જાવેરે;

નવિ મુકે તે કરતો રીસોરે, દહાડી^૫ અંધ મરે દસ વીસોરે. ૪

૧ દાન કેમ ન આપે ? પ્ર. “ કાં ન દીયે તે દાન ” ૨

કવિ રૂપદાસ કહે છે કે પૂર્વે થયેલાં ગૂજરાતના દિવાન વસ્તુપાલ અને તેજપાલમાંથી વસ્તુપાલ વૈકુંઠમાં ગયો અને તેજપાલ જાણે

આંહી કેમ ન રહ્યો હોય ? અર્થાત્ આ તેજપાલ પણ પૂર્વે થયેલા વસ્તુપાલનાં ભાઈ તેજપાલ સમ ઉદાર હતો. ૩ તું પણ ! ૪ પ્ર.

“ સખરા ” ઉત્તમ. ૫ પ્ર. “વરાડ.” ૬ પ્ર. “ખિંખિડ નગર”

૭ પ્ર. “ અલવરખાં તવ લેઇને આવેરે ” ૮ પ્રતિદિવસે.

હુમાઉ ઘરિ લઘરવ પરધાનોરે, આપે પાતશા સખળું માનોરે;

દાતણ પાતસા કરે પરભાતેરે, આપી વીંટી લઘરવ હાથેરે. ૫
કારો કાગળ હાથે લેતોરે, છાની છાપ તિહાં કળિ દેતોરે;

ભાઈ લઘરવ આપ પરાણોરે, વહિલિં બેઠો પુરૂષ સુખાણોરે. ૬
લિખી કુરમાન લઘરવ જાતેરે, જોજો કહે દીધું જન હાથેરે;^૧

લિખે ધૂજતા અક્ષર તેહોરે, વજર પાતશાનો છે જેહોરે. ૭
તેણિ લઘરવ બેઠો રથ જ્યાંહિરે, લખે ધૂજતા અક્ષર ત્યાંહિરે;

તે કુરમાન દેખાડયું ત્યાંહિરે, જોજ મકીમ બેઠો છે જ્યાંહિરે. ૮
કરી તસલીમ ને ઉલો થાયરે, મસ્તક મુકી હાથે સાયરે;

ઉલો રહીને વાંચે ત્યાંહિરે, નામ હુમાઉનું લિખીયું^૨ માંહીરે. ૯
મકીમ! કહા તું મેરા કીજેરે, નવલખ બાંધ લઘરવકું દીજેરે;

અજર મત કરે તું ઇસઠોરોરે, દીઠી ઉપરિ અજબ^૩ મોહોરોરે. ૧૦
તેડયો લઘરવ તિહાં બહુમાનેરે, તમકું બાંધ દીઆ સુલતાનેરે;

કહે લઘરવ મુકીલો સારોરે, કામ સખાબકા સખકું^૪ ખ્યારોરે. ૧૧
મકીમ મુકે લઘરવને આલેરે, તિહાં વાણીઓ જીવ ચલાવેરે;

કાઠ્યાં બાંધ સહુ તિહાં રાતિરે, જાઓ જાતાં મરહિસ્યો વાટિરે.

ઘોટિક પંચસે^૫ ઘરથી આગ્યારે, આલ્યા તેહને કરમી જાણ્યારે;

મુકી નારીઓ બાંધન કાપીરે, વસ્ત્રે બાંધી મોહોર તે આપીરે. ૧૩

૧ પ્ર૦ “ જોજો કહેર દીધું તસ હાથેર ” ૨ પ્ર૦ “ જ્યાંહિરે ”

૩ પ્ર૦ અજમુખી ” ૪ પ્ર૦ “ જાઓ જીવતાં મેરા શી-વાતેર ? ”

(ઠાલ-નાયતી જિનગુણ ગાય મંદોવરી. ગાડી.)

મૃગનયણી નારી મુખ્ય^૧ ભાળે, લાખવરસ તુજ આધર !

મુગલહાથે વેચાતાં માનવ, લધરવ વાહારેં ધાયેરે. મૃગ૦ ૧

સુર સુલટ ધનવંત જિકો નર, જે નર બુદ્ધિ બલીઆ;

સાહા લધરવ વિન ખીજા ત્યારેં, સહુયે પાછા ટલીઆ. મૃ૦૨

નરનારી વૃદ્ધખાલક ચિંતે, નર કો સીહ ન હોય !

સારિંગ સમરા સરિજો લધરવ, નવલાખ બંધ છોડેધરે.મૃ૦૩

ઉડે પ્રાણુ ઘર બાળક નારી, ઘાલ્યો સીહ મુખે હાથો;

લધરવ લોજ વિક્રમસમ હુઓ, દીધો ગજસ્યુ^૩ બાથોરે.મૃ૦૪

૪કહિ અખલા^૫આહિજીવત આલ્યો, લધરવ ! લલલ તુઝ કામો;

તાહરા ગુણુ^૬ધણુ અલો ગોખું;જિમ સીતા નૃપ રામોરે.મૃ.૫

ઇંણે રામે એક સીતા છોડાવી, હણી સુલટની કોડિ;

૭લધરવ ! તેં નવલખ્ય બંધ છોડાવ્યા, નાણી^૮કોહનિ ખોડિ.મૃ. ૬

૧ મુખ, મુખે, મોઢેયા. આ પ્રતિમા દરેક ઠેકાણે ‘મુખ’ ને બદલે ‘મુખ્ય,’ ‘મુખે’ ને બદલે ‘મુખ્યે’ પ્રયોગો વપરાયા છે, માટે વાંચકે અર્થ વિચારતાં ધ્યાન રાખવું. ‘આંખો’ ને ઠેકાણે ‘આંખ્યો’ દીક્ષા ‘દીક્ષ્યા’ ને ઠેકાણે ‘દીખ્યા’ પણ વપરાયેલાં છે. ૨ આયુષ્ય ! ૩ હાથી જેવા મોગલો સાથે. ૪ કહે. ‘કહે, કરે, માગે, આલે,’ વગેરે સ્થલે ‘કહિ, કરિ, માગિ, આલિ’ એવાં હસ્તે ‘ઇ’ કારના પ્રયોગો વાપરવામાં આવેલાં છે ૫ પ્ર. “અહેવા તંન આલ્યુ” ૬ પ્ર. “ગુણિજન નિત આખે” આખે એટલે ખોલે, કહે. ૭ પ્ર. “વિગર હણે નવલાખ છોડાવ્યા” ૮ ન+આણી= નાણી. કાઢને પણ નુકશાન આણ્યા વિના.

ખંડ પરખંડ નિ દે વિદેસેં, ગુણુ વ 'વ તિહાં થાતું;

ક ખાંદ^૧ ધરિવ મુકાવે, ખુરાસાન વેચાતુંરે. મૃ. ૭

સાહા માહારાજ^૨ જિનવરને પૂજે, પ્રણમે શ્રીગુરૂ પાય;

અરયોભતો જસકારી વાગો, પહેરી હુમાઉકે જાયરે. મૃ. ૮

પૂછે પાતશા કોણુ^૩ તખ એ, ખોલ્યો ભઈરવ તામો;

ગુહનિગાર^૪ હું અંધ ડાબ્યા, વણુસાયા^૫ ખહુ દામો. મૃ. ૯

ખીજત હ(ઉ)ઠી હુમાઉ ત્યારેં, કયું ! ઇસા દામ કીના ?

કહે ધરવ તુલ્લ સિરિ ખહુ ભારો, તેણું મેં છોડી દીનારે. મૃ. ૧૦

ચાહે માલ મેં સખ દિસ દીના, જાઈ મીલે ભહિણુ^૬ ભા ;

૭ ગ્યા વિયોગ મહેં જોરૂ મરદકા, તેરી ઉમર ખધાધરે. મૃ. ૧૧

ત ક ય સોનેરી આપી, ધણી પાતશાહી કેરો;

ઋષભકહે સાહુ ધરવ સરિખો, વક નહિ અનેરોરે. મૃગ. ૧૨

(હુહા.)

એ શ્રાવક ગુરૂ હીરના, એક એકપેં ધીર;

દાતા પંડિત ધન ખહુ, તપસૂરા ગંભીર.

૧

૧ પ્ર૦ 'ખાન' દરેક સ્થલે ખીજ પ્રતિમાં 'ખાંદ' ને ઠેકાણે 'ખાન' શબ્દ છે. ખંદીવાન પરથી એક પ્રતિમાં 'ખાંદ' ખંદી, અને ખીજમાં 'ખાન' વાન હોવું જોઈયે. (૧) " છોડ્યાં ખંદીના ખાન; "

ભક્તિવિજય. ૨ પ્ર૦ " ભયરવ " ૩ પ્ર૦ " નવાઈ ? "

નવાજવું. ૪ પ્ર૦ " ગુનહગાર " ૫ વિણુસાડ્યા,

ખમાડ્યા. ૬ પ્ર૦ " ભેંણુ ભાધ " ખેન અને ભાધયો. ૭ પ્ર૦

" જોર મરદ દુવા તુઝ દેતે "

(ચોપાઘ.)

માંડણ કોઠારી ગંભીર, જેસલમેરનો વાસી ધીર;
 નાગોર નગર સઘળામાં ખાસ, જિહાં જયમલ મિહિંતાનો વાસ. ૧
 ૧ જિહારાલિ મેહાજલ ૨ ગુણે ભર્યો, સીરાહીમાં તેણે ચોમખ ૩ કર્યો;
 ત્રિણિખંડ ઉપરે છે ત્યાંહિ, લાખ રૂપૈયા ખરચ્યા ત્યાંહિ. ૨
 ચ્યાલીસ વરસ થયાં ચાલે કામ, ચૌદ રૂપક નિત્યે ખરચે દામ;
 હીરતાણા શ્રાવક એ હોય, પ્રાગવંશ વીસો કહું સોય. ૩

સદારંગ મેડતીઓ જેહ, સખલ હીરનો રાગી તેહ;
 દ્વજણ આગરે વસતો જાણ, થાનસંગ માનુ કલ્યાણ. ૪
 ૪ ખીજનગર માંહિ તુમ જુઓ, અકો ૫ સંઘવી તિહાંકણિ હુઓ;
 છન્નુ વરસનો તે પણ જોય, ઇન્દ્ર પાંચ તસ નિર્મળ હોય ! ૫
 હીરશુરને વંદે જામ, પ્રેમ કરીને પૂછે તામ;
 મુનિ ! વરસ કેટલાં એક લહીયે, હીર કહે પંચાસેક કહીયે. ૬
 છન્નુ વરસ હુઆં મુજ હીર ! હરખ્યો ગણપતિ દેખી શરીર;
 જીવદયાક્રળ જગમ્હાં સાર, આયુ ઉત્તમ કુલે અવતાર. ૭

૧ પ્ર૦ “ઝલોરિ” ૨ મેહાજલ. ૩ મંદિરમાં વચે પીઠિકા ખનાવી ચારે દિશા તરફ ચાર પ્રતિમાઓ પધરાવવી તેવા મંદિરને ચોમુખનું મંદિર કહે છે. સમોવસરણ અને આમાં એટલો ફેર હોય છે કે સમોવસરણમાં ઉપર નીચે ત્રણ ગઢની ચઢાઉતાર પીઠિકા ખનાવવામાં આવે છે અને આમાં સામાન્ય પીઠિકાપર ચાર પ્રતિમાઓ પધરાવેલી હોય છે. “ ચોમુખ પ્રતિમા ચાર ” સિદ્ધાચલસ્તવને. “આજુ ચોમુખ અતિ ભલો” તીર્થમાલાસ્તવને. ૪ પ્ર૦ “ પીરોઝ નગર ” ૫ પ્ર૦ “અકુ”.

અકૂતણે ધરિ ખેટા સાત, તેહને ધરિ યાળક બહુ થાત;
 સર્વ મળી એકાણું નરા, પાઘડીબંધ દીસે તે ધરા. ૮
 સકલ વસ્તુ જે પુણ્યે હોય, પુણ્ય મ સુકો પુરૂષા કોઈ;;
 પાંચે આંગળે કીધું પુણ્ય, રામચંદ્ર ઋદ્ધિ પામ્યા વન્યર. ૯
 પુણ્યહીણા નર ખેટા જુઓ, લૂણાં લોજન ભૂમિં સૂઓ
 પૂજ્યા નહિ જેણિ ઋષભજિણુંદ, ઋદ્ધિ રમણી કિહાંથી
 આણુંદ ! ૧૦

આણુંદ સદા અકૂને ધરિં, ઘરમાં ધન દીસે બહુ પરિં;
 પૌષધશાળા^૩ કીધા પ્રાસાદ, જંગમાં બહુ પામ્યો જસવાદ. ૧૧
 અકૂ સંઘવી શ્રાવક જેહ, કવિરાજ કહેવરાયો તેહ;
 અકૂયે વીનતી^૪ કીધી અતિ, તૂઠી લખમી ને સરસતી. ૧૨
 પુણ્યહીણુ ધરિ એકો નહિ, દીસે લાછી^૫ ને સારદ નહી;
 જ્ઞાન વિના પૂજા નવિ લહી, પુણ્ય પાપ તે નવિ સદહિ. ૧૩
 આરાધ્યો નહિ ઉંડો ધર્મ, જ્ઞાન વિના પદવી નહિ પરમ;
 લખમી વિન સૂનો સંસાર, ભગનિ બ્રાત ન માને નાર. ૧૪
 તેણે પુણ્ય કરો સહુ કોઈ, લખમી સારદ પામો દોઈ;
 દોય વસ્ત અકૂને ધરિં, શ્રાવક હીરના સુખી બહુ પરિ. ૧૫
 ઉબહાનિપુરમ્હાં જીવરાજ, સંઘવી ઉદયકરણ લોજરાજ;
 ઠકર સંઘજી ને હાંમજી, ઠકર સંભૂજી ને લાલજી. ૧૬

૧ પાઘડી પહેરનારા પુરૂષો એકાણું હતા. ૨ વનમાં, જંગ-
 લમાં, ૩ પૌષધ, સામાયક, અને જ્ઞાન ધ્યાન કરવાનું મથક, ઉપાશ્રય.
 ૪ પ્ર૦ “ વીનતિ ”. ૫ લાછી, લક્ષ્મી. અને સારદા. ૬ પરમ,
 ઉત્તમ. ૭ પ્ર૦ “ જીરહાનિપુરમાં ”

વીરદાસ^૧ વહેતો બહુ લાજ, ઋષભદાસ અને જીવરાજ;

^૨ કામર સોય હુઓ માળવે, જેહના ગુણ યાચક બહુ લવે^૩. ૧૭

સુરતમાંહિ ગોપી સુરજી, વોહોરો સુરોસાહ નાનજી;

વડોદરે સોની પાસવીર, પંચાયણી કહીયે જગમાં ધીર^૪. ૧૮

અગજી ભણસાલી જીવરાજ, નવાનગરમાં તેહની લાજ;

પારિખ મેઘ વસે જિહાં દીવ, અલેરાજ મેઘ તે ઉત્તમ જીવ. ૧૯

પરીખ દામો દોસી શવરાજ, સવજી સોય કરે પુણ્ય કાજ;

ખામ લાડકી શ્રાવિકા વડી, પુન્ય કાજ કરી દેહડી. ૨૦

અનેક દેસ નગર પુર જ્યાંહિ, હીરના શ્રાવક કહીયે ત્યાંહિ;

દિલ્લીપતિ સરખો છે માન, પાય નમે નર મંત્રી ખાન. ૨૧

જેહના પુન્ય તણો નહિ પાર, સાધુપંથ આકરો અપાર;

કાલૂપુરમાંહિ આવ્યા જસિં, ગોખ નવો નીપાયો તસિં. ૨૨

પૂછે હીર શ્રાવકને તહીં, હોય સીખ તો ખેસીયે અહિં;

શ્રાવક કહે પૂછો સ્યું તેહ, તુલ કારણે નીપાયો^૫ એહ. ૨૩

હીર કહે નવિ કલપે^૬ એહ, આધાકરમી હુઓ જેહ;

વખાણુ કાજે મંડાવી પાટ, એહવી રાખે સાધની વાટ. ૨૪

તેણુ ગોખે નવિ ખેઠો કોઈ, હીરવચન^૭ માન્યું સહુ કોઈ;

કોઈ ન લોપે હીરની લાજ, દીપે જૈન અખંડહ રાજ. ૨૫

^૧ પ્ર૦ “ વધતી ” ૨ પ્ર૦ “ સમરસાહ ” ૩ કથે, સ્તવે. ૪ પ્ર૦
“ પંચાયણુ પૂરવે ” જીસ “ ૫ ખનાવ્યો. ૬ ખપે, કામ આવે.
સાધુના નિમિત્તથી કોઈ પણ વસ્તુ ખનાવેલી હોય તે સાધુઓ
કામમાં લે નહિ. ૭ પ્ર૦ “ સાહમું સહુ જોય. ”

એકદા અમદાવાદમાં જાય, વિમલહર્ષ વાચક તિહાં હાય;
 ભદ્રઓ શ્રાવક ચરયા કરે, ચૂકી જોડ્યો 'મને નવિ કરે. ૨૬
 કાગળ લખ્યો ત્રંબાવતી માંહિ, વાંચી જગગુરૂ ખીજ્યો ત્યાંહિ;
 સોમવિજયને લાખે તસે, રેલજો લેખ ચમ કાઢા જે અછે. ૨૭
 ગછ બાહિરની ચીઠી લખી, કાગળ ૪ કાસિદને ઘે રિપિ;
 વિજયસેનસૂરિ જોડ્યો વહી, પછિ લેખ મોકલજો સહી. ૨૮
 હીર કહે અણુજોડ્યા રહો, એહ વાતમાં તુમ નવિ લહો^૧;
 કાગળ વેગે પુહુતો થાય, વાંચી દૂર કીયો તેણે ઠાય. ૨૯
 હા ભદ્રઆ ઘરિ વહિરે નહિ, સકલ સંઘ મળ્યો તે નહિ;
 ત્રંબાવતીમાં આવિ વહી, હીરપાય ખમાવે સહી. ૩૦
 છોડે ને કછોડે હાય, માય ખાપે^૨ સાંસહિવું^૩ સોય;
 સાહ ભદ્રઓ શ્રાવક શુભમતિ, કૃપા કીજીયે તુલ ગછપતિ. ૩૧
 હા ભદ્રઓ જઈ લાગો પાય, મિછાદુક્કડ ઘે તસ ઠાય;
 હીર કહે તુલ શ્રાવક સાર, ધરજો હિયડે ધર્મવિચાર. ૩૨
 સાહ ભદ્રઓ સંઘમાંહિ લીધ, અમદાવાદે પીયાણું^૪ કીધ;
 વિમલહર્ષનિ^૫ ખામે^૬ સોય, વચરલાવ મનિ ન ધરે કાય. ૩૩
 એહવા તેજવંત ગુરૂરાય, ગછ બાહિર કાઢ્યા ઉવજાયા;
 કઈ મુનિવર જેણે દૂર કર્યા, રાખે નહિ નર દોષે ભર્યા. ૩૪
 મતા હીરતણી હવિ જુઓ, કુરગડુથી^૭ અધિકો હુઓ;
 ખારી ખીચડી ખાધી ખરી, હીર ન જોડ્યો મુખથી ફરી. ૩૫

૧ મનમાં, દિલમાં. ૨ પ્રં “લિખો લેખ પડિકમળે પછ” ૩
 પ્રં “સંઘ” ૪ કાસદ, ખેપીઓ. ૫ જાણો. ૬ સાંસવું, સાંખવું, સહણ
 કરવું. ૭ પ્રં “અમદાવાદ આવે” પરસિદ્ધ. ૮ ખમાવે, ક્ષમાવે.
 ૯ કરકંડુ નામ સ્વયંબુદ્ધ સાધુથી પણ વિશેષ સમતાવાળા.

શ્રાવક ઘરિ રાંધી ખીચડી, મીઠું ઘાલિ વહુઅર વડી;
 વહુઅર સોય આઘેરી ગંધ, સાસુ મીઠું ઘાલે સહી. ૩૬
 જિમત્રા બેઠો નિજ ભરતાર, ખારી ખીચડી અત્યંત અપાર;
 ખીજ્યો શ્રાવક તેણીવાર, કાં દીધો મુનિ એહવો આહાર. ? ૩૭
 કરી ખરખરો આંચો તહિં, ઉપાશરે બેઠો છે મુનિવર જ્યાંહિ;
 ભાષે શ્રાવક અમ ઘરિ આહાર, અદ્ધે પરઠ્યો ખાર અસાર. ૩૮
 સાધ કહે ખારી ખીચડી, હીરતણે^૧ પાતરે તે પડી;
 શ્રીગુરૂ સોય ન બોલે ફરી, ઉઠ્યા આહાર તે ખારો કરી. ૩૯
 વારે વારે પીયે નીર, એમ જલ કહીયે^૨ ન પીયે હીર;
 વાત પ્રકાસે નહિ ગંભીર, અહો^૩ સમતારસર^૪ હોય સધીર. ૪૦
 સાધ કહે ગુરૂ એહ સ્યું કીધ, ખારી ખીચડી તુદ્ધે સ્યું લીધ;
 હીર કહે ફૂરગડુને જુઓ, થુંકનારો તે નવલજ હુઓ. ૪૧
 ધર્મરૂચિ તપિઓ અણુગાર, વિષ તુંબડનો^૫ કીધો આહાર;
 વિદ્યાસાગરના ગુણુ લાખ, છઠ પારણે લીધી^૬ રાખ. ૪૨

૧ પાત્રે, પાત્રમાં. ૨ પ્ર. " સાદસધીર " ૩ પ્ર.
 " થુંકંતાં રાતો નવિ હુઓ " ૪ કડવી દૂધીનો. ધર્મરૂચિ
 સાધુના પાત્રમાં કાદકે કડવી દૂધી-વિષારી તુંબડુ વહોરાવ્યું. એ
 તુંબડને પરકવવા માટે ધર્મરૂચિએ ઇંટના નિભાણ પાસે જઈ એક
 ટપકું જમીનપર પાડ્યું, જેથી ત્યાં કેટલીક કીડીઓ તેની વાસથી
 આવતી લાલચે નજીક આવી મરણુ પામી. ધર્મરૂચિને, અન્ય ધણુ
 જીવોનો નાશ થશે એવું જણાયથી સ્વયં તે તુંબડું ખાઈ મર્યા.
 જુજ સમયમાં શરીરમાં તેની અસર થઈ અને ધર્મરૂચિ અનશન
 કરી કાળ પામી સર્વાર્થસિદ્ધિ વિમાનમાં દેવપણે ઉત્પન્ન થયા. વધુ
 માટે જુઓ. પરિશિષ્ટ ૧ હું. ૫ પ્ર. " પીધી "

મામે ભાણેજ આગે હુઆ, લેઈ દીખ્યા હોય ગુણના કુઆ;

ભાણેને તપ તપતો સદા, મામે ગુરને પૂછયું તદા. ૪૩

xકહીયે કેવલ એને હસ્યે ? જ્ઞાની ગુરુ તે જોલ્યો તસે;

હવડાં જેહયો મનસુદ્ધિ વળી, રહે તો પળવાડે થાયે કેવળી. ૪૪

પછિ પારણનો દિન થાય, પાંડવને ઘર વહિરવા જાય;

તેણે ક્રોધ કરી વિખવાદિ,^૧ આપી ઘોડાની તિહાં લાદિ.^૨ ૪૫

(દુહા.)

ક્યું ઉહનું નૈ સ્યું^૩ તાહડું, જે આણ્યો વધરાગ;

કુણ ખરદી કુણ બાજરી, જે રત્ન-કીધો (જેણે) ત્યાગ. ૧

(ચોપાઈ.)

રસનો ત્યાગ^૪ કરવો રિષિરાય, લેઈ લાદિ ચાલ્યો તેણે ઠાય;

આહાર કરે અનુમોદે ઘણું, લોડયું કર્મ ઘણું (તે) આપણું. ૧

ખ્યાંહણિ રોગ તે ઋષિને થાય, પછિ આપદા સઘળી જાય;

—પૂછે રોગ એ સ્થાથી થયો, દોષ લાદનો સહુએ કહો. ૨

ત્યાહરે કોખ્યો તપિઓ યતિ,^૫ તેજ્જલેસ્થા નહિં મુજ અતિ;

બાળું પાંડવ પરોહિત રાય, બાળું દેસ ઇંમ ચઢ્યો કષાય. ૩

x ૧ ક્યારે, કેવ રે. વિષવાદ. ૨ છાણ. ૩ પ્ર૦ “સીતલું” ૪ પ્ર૦ “કરે”
 ૫ પ્ર૦ “વિહાંણે” પ્રાતઃકાલે, સવારે. ૬ તેજ્જલેસ્થા નામની
 એક જાતની શક્તિ વિદ્યા. કે જે શક્તિ પરના ઉપર ફેરવવાથી
 બાળીને ભસ્મ કરી શકાય છે. તેજ્જલેસ્થા, કાંપતલેસ્થા, અંતે
 નીલેસ્થા આ ત્રણ લેશ્યાથી જે બાળીને ભસ્મ કરેછે તે તેજ્જલેસ્થા
 જુદી હોય છે. તેજ્જલેસ્થાની પ્રતિપક્ષી સીતલેસ્થા હોય છે.

(દુહા.)

ઋષભ કહે નર બાપડા, ક્રોધ કરો તુમ કાહિ;
પૂર્વ કાહિ ચારિત્ર ભલુ, તે બાલે બિણુ માંહિ.

૧

(ચોપાઈ.)

ચારિત્ર પુણ્ય બાલિ તે યતિ, આંખિલી પત્રિં મેલ્યું જે અતિ;^૧
કેલિપત્રે તે ઘાલી કરી, નાખ્યું પુણ્ય ઘટથી ઉપહરી.

૧

સંસારમાં તસ રહેલું થયું, મામે જઈને ગુરૂને કહ્યું;
આજ સોળમો દિહાડો થયો, કેવલજ્ઞાન તપિઓ નવિ લલો.

૨

ભાષે ગુરૂ સઘળો અવદાત, માંડી કહી મન પાત્યગ^૨વાત;
રૌદ્રધ્યાન ધ્યાયો અતિ ઘણું, મન મૈલે ૪ખોયું આપણું.

૩

(દુહા.)

મન મૈલે દલ નરકનાં, મૈલે પ્રસન્નચંદ્રઋષિરાય^૪;
તેહજ મન નિશ્ચલ કરે, તેણે ભવ મુગતિ જાય !

૧

૧ પ્રવં “ આનલપાત્ર જે મેલું આને, ” ૨ પાતિગ પાતિક. મનની પાપવાર્તા. ૩ દુષ્ટ, ખરાબ ધ્યાન. ૪ ધર્મધ્યાન શુક્લધ્યાન, અને રૌદ્રધ્યાન. ૪ મૈલે, મલિન પણે. ૫ પ્રસન્નચન્દ્ર રાજાએ રાજ્ય તણ દીક્ષા લેઈ બંને બાહુ ઉંચા કરી સૂર્ય સન્મુખ દ્રષ્ટિ લગાવી કાચોત્સર્ગ કરવા માંડ્યો. વચે ચિત્તની સ્થિરતા ન રહેવાથી અતરમાં શુભધ્યાનને બદલે રૈણસંગ્રામ ચારભાયો. આ વખતે શ્રેણિકમહારાજાએ શ્રીવીરપ્રભુને પૂછ્યું કે પ્રસન્નચંદ્રની શી ગતિ થાય ? વીરે કહ્યું મરણ પામે તો એ સાતમી નરકે જાય ! ક્ષણ એકમાં ઋષિનું ચિત્ત સ્થિર થવાથી, અને શ્રેણિકના પૂછવાથી વીરે કહ્યું હાલ મરેતો સર્વાર્થસિદ્ધિમાને દેવ થાય ! પણ ક્ષણ એકમાં દેવ દુંદુભી-વાજાત્ર વાગવાથી વીરે કહ્યું કે, પ્રસન્નચંદ્રનું મન શુક્લ અને ધર્મધ્યાનમાં નિશ્ચલ થવાથી તેણે કેવલજ્ઞાન પામ્યા. વધુ માટે જુઓ પરિશિષ્ટ ૨ જી.

૧ આંખિ મ મીચીસ મિથ્યા મન, નયણે નિહાલી જોય;

જો મન મીચીશ આપણું, અવર ન દૂજો કોય !

૨

(ચોપાઠ.)

મન મેલેં વાધ્યો સંસાર, મામે પૂછ્યો તામ વિચાર;

લાણેજ કહીયેં મુગતિ જસ્યે ? ગુરૂ જ્ઞાની તે જોલ્યો તસે. ૧

૨ સ્થમે દોય ઘડીના થાય, સેવતે (છેવટે) એ મુગતે જાય;

મન નિશ્ચલની મોટી વાત, હીરેં લાખ્યો એ અવદાત. ૨

જો નિશ્ચલ મન રહે આપણું, તો પરિસહિ પુણ્ય હોયે ઘણું^૩;

પૂરવે રિષિ હૂઆ ગુણ કોડિ, હુંતો નહિ કાંઈ તેહની જોડિ ! ૩

આતમ આપ વખોડે હીર, હીર સમો નહિ કો ગંભીર;

ઉઠના^૪ માંડિ રહો રિષિરાય, ^૫કહિઠિં ગુમડું ગુરૂને થાય. ૪

રાતિ શ્રાવક આઠ્યો એક, કરિ વેચાવચ^૬ ધરી વિવેક;

હાથે વેઠ ધારાલો^૭ જેહ, જઈઅ ગુંબડે લાગે તેહ. ૫

હીર ન જોલે પરિસો^૮ ખમે, લોહીઆણું^૯ લોભિ હૂંધ તેણે સમે;

વાહાણે પડિલેહણુ^{૧૦} વેળા જસિં, લોહી ચલોટી દીકું તસિં. ૬

૧ પ્ર૦ “ આંખિ મ મીચીસ મીચ મન ” ૨ સમય. ૩ પ્ર૦ “ તો આતમગુણ હોયેં ઘણું ” ૪ ઉનામાં. ૫ કેડે. ૬ ચાકરી, ચંપી. ૭ ધારાવાહી વીટી, અગુરી ૮ પરિસહ, દુઃખ. ૯ પ્ર૦ “ શ્રોણિત ભૂમિ. ” ૧૦ સવારે વસ્ત્રાદિ ઉપધિની પડિલેહણુ-જય-ણા-અવનંત ઉપર ન હોય તેની તપાસ વેળાએ ચલોટી-ચોળપટ્ટો ભોરીઆલો દેખાયો.

સોમવિજયગુરુ કહિહિં જોય, લોહીઆથુ ભૂમિ તે દીઠી સોય;
 ખીજ્યા સોમવિજય ખડુ ભાંતિ, કોણિં વેચાવય કીધું રાતિ ૧૭ ।
 હીર કહે તે શ્રાવક પરમ, મહારે પોતે વેદનીય કરમ;
 શાતા ઠામે અશાતા હોય, શ્રાવકભાઈ ન મહિલો કાય ! ૮

(દુહા.)

કૌરવ હણે પાંડવ થુણે, રાગ-દ્વેષ નહિ ત્યાંહિ;
 નમું દમદન્તમુનિ તેણે, જે ઋષિ મંડલ માંહિ ૨. ૧
 સંયમ પાલે સિદ્ધ નમે, શીલ નવ ખંડે રેખ;
 તોહી મુગતિ તસ વેગળી, જો ઘટિ રાગ ને દ્વેષ ! ૨
 શત્રુ મિત્ર જેહને નહિ, મન વશ જેઅકપાય ૩;
 ઋષાદિક પંચે નહિ, તે સાચો ઋષિરાય ! ૩

(ગાથા-સંબોધસત્તરમાંની.)

“સેયંવરો ય આસંવરો ય. બુદ્ધો અ અહવ અણ્ણો વા;
 સમભાવભાવિઅપ્પા, લહ્હ મુક્કવં ન સંદેહો ! ॥ ૧ ॥

૧ મેલો મલિન. પ્ર૦ “ શ્રાવકભાવ ન મેલો કાય ! ” ૨
 કૌરવો જેણે હણે છે અને પાંડવો થુણે-સ્થુણે-સ્તવે છે તો પણ
 જેના મનમાં એક પર રાગ અને ખીજા પર દ્વેષ નથી તેવા
 દમદન્તમુનિ. ૩ પ્ર૦ “ મનવશ નહિ કપાય ” ૪-પ્ર૦ “સુઆદિક”
 ૫ શ્વેતાશ્વર હાય, દિગમ્બર હોય, યૌદ્ધ હોય કે અન્ય-નૈયાધિક,
 વૈશેધિક, સાંખ્ય, મિમાંસિક કે વેદાન્તીકઆદિ-હોય પરંતુ જેનો
 આત્મા સમભાવે-સમભાવસમાં ભાવિત-લીન હોય તે નિશ્ચે મોક્ષ
 પામે એમાં સંદેહ નથી.

(ચોપાઈ.)

અસ્યાં વચન લાખે ગુર હીર, પૂરવે પુરૂષ હુઆ મહાધીર^૧;
 રૂકીતિ કરો દ્રઢપ્રહારી તણી, કોખ્યો નહિ જે મારાભણી.^૨ ૧
 અરજુનમાલીને નર દમે, ખંધકના^૩ શિષ્ય પંચસે ખમે;
 દમેતારગનું કાઢું સીસ, ચંદકોસીયે^૪ નાણ રીસ ! ૨

૧ પ્ર. “ વીર ” ૨ કીરત, કિરતન, કીર્તન. લક્તિ. ૩
 પ્ર. “ માર્યાભણી ” મારવા માટે. ૪ જુઓ. પરિશિષ્ટ ૩ જુ.
 ૫ જુઓ. પરિશિષ્ટ ૪ જુ. ૬ જુઓ. પરિશિષ્ટ ૫ મુ. ૭ ચણ્ડકૌશિક
 જ્ઞાનનો જીવ પૂર્વ લવમાં એક રૂપિપણે હતો. ત્યાં અતિક્રોધાવેશથી
 મરણ થવાથી તે સર્પપણે ઉત્પન્ન થયો. જે સ્થલે એનો રાફડો
 હતો તેની ફરતાં કેટલાક ગાઉ સૂધીમાં કોઈ માણસની
 જીવાની હિમત થતી નહિ. કારણ ત્યાં આવનારા ધણુઓનાં
 પ્રાણ સ્વડંશથી હણ્યા હતા. કેટલોક સમય પછી શ્રીમહા-
 વીરભગવંતે લોકોના વાર્યા છતાં રાફડા નજીક ધ્યાન લગાવ્યું,
 અને ચંડકૌશિક નામે ડંખ માર્યો. સામાન્ય મનુષ્યોની માફક તી-
 ર્થકરોનું રક્ત રક્તવર્ણનું હોતું નથી, પરંતુ દૂધસમાન શ્વેત હોવાથી
 ચંડકૌશિક તે જોઈ વિમાસણમાં પડ્યો. અનુકૂલસમયનો વિચાર
 કરી શ્રીમહાવીરે કહ્યું “ ણહ રિ ! ધ્યસ્ ધ્યસ્વ

“ ! ” ચણ્ડકૌશિક ! પૂર્વલવના ક્રોધને સ્મર અને હવે ઝોધ-
 ધામં, વિચાર કર. ચંડકૌશિકને પૂર્વજ્ઞાન-જાતિસ્મરણ થવાથી ક્રોધથી
 વિમુખ થઈ દૃઢ નિશ્ચય કર્યો કે ‘ મારા શરીરને ગમે તે થાય તો
 પણ મારે ફૂંકાટો સરખો પણ કરવો નહિ ! ’ એવો નિશ્ચય કરી
 સાક્ષાત્ મુખ ધાલી પરમાત્માના ધ્યાનમાં લીન થઈ રહેવા લાગ્યો.
 ‘ ચંડકૌશિક કરડો નથી ’ એ સર્વના જાણમાં આવ્યાથી એ રસ્તો

કર્યે ચિલાતીઋષિ આલણી, સનતકુમાર સહે વેદન ઘણી;

૧ ઢંઢણુ-અણુક-ગજસુકમાલ, ખમે સુકોશલ નાહનો બા. ૩

હીર કહે એહના ગુણ કોડિ, આપણુ નહિ કાંઈ તેહની જોડિ;

૨ પરિસો તેણે ઉદેરી લીધ, આપણુ કીસું ન જાયે કીધ. ૪

એહવો હીરમુનિ ગયંદ, પોતાના ગુણ પાડે મંદ;

૩ પરના ગુણુ ખોલે નર ધીર, અમરવિજયને સ્તવતો હીર. ૫

છઠ અઠમ દશમ તે કરે, આહાર કાજે પોતે સંચરે;

૪ મુંકે મોકલાં ઘર તે પંચ, પાછો વળે જો ન મિલે સંચ. ૬

નારી વદન ન નિરખે પ્રાહિ, ખેસે તે નર^૩પડદામાહિ;

૫ ઘણું સંવરી સૂધો આહાર, હીર લહે એ મુનિવર સાર. ૭

અમરવિજયની રોટી લીધ, હીરે તે કાજગરી કીધ;

૬ પરગુણનો પ્રહેનારો હીર ! કહીં ન કૂલ્યો સાહસ ધીર. ૮

શ્રાવક કહે ધન્ય જગગુરૂહીર ! તુમ પ્રતિતખેધ્યો અકગરમીર;

૭ અમારિ પઠો^૪શેત્રુંજ કુરમાન, દલિલીપતિ ઘે તુમહ બહુમાન. ૯

હીર કહે સુણ શ્રાવક જાણુ, સાધ સદાયે કરે વખાણુ; ૫

૮ કેા ઊઘે કેા ઊઠી જાય, કેા એકને પ્રતિખોધજ થાય ! ૧૦

પાછો જનવ્યવહાર માટે ખુદલો થયો. જતાં આવતાં લોકો 'મારા ફલાણા સગાને માર્યો, મારા ફલાણા મિત્રને હણ્યો.' એ યાદ કરતાં નાગના શરીર ઉપર પત્થરાદિના પ્રહારો કરવા લાગ્યા, તો પણ ચંડકૌશિકે રીસ-ગુસ્સો-ક્રોધ આણ્યો નહિ અને શુકલધ્યાનથી ભરી ઉચ્ચ ગતિને પામ્યો.

૧ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧-૭- ને ૮ મું. ૨ પ્ર૦ " પરિસંહ અખીને ગુણુ બહુ લીધ, આપણું કહો કિસું જય કીધ ? " ૩ પ્ર૦ " મુનિવર " ૪ પટો, પડહ. ૫ બ્યાખ્યાન, કથા.

દિલ ચોખું એ અકબરતાણું, મેં પ્રાક્રમ નવિ કીધું ઘણું ;

ત્રિણ્યવાર મિલ્યો હું સહી, આઠ દિવસ મોગ્યા ગહિગહી. ૧૧
માગે તેહની કીરતિ કસી, ધન્ય દેનારો દિયે જે હસી !

અમારિપડા વજડાવ્યા જેહ, શાંતિચંદ્રનો મહિમા તેહ. ૧૨
શેત્રુંજ ફરમાન કરાવ્યાં સાર, લાણુચંદ્રનો તે ઉપમાર;

સાધ વતી મુજ માન્યો તહિં, ^૧ ઘણાયે વક મુજ માને નહિ. ૧૩
ગાલિ માન ગુરૂ હીરસૂરીન્દ્ર, જ્ઞાન નિરમળું જ્યું પૂન્યમચંદ્ર^૨;

અમદાવાદમા આવક સાર, ^૩ સુહાણું દીઠું એક અપાર. ૧૪
આવી હીરતાણે કહે તેહ, ગૂજજર ખંડનો રાજા જેહ;

^૪ સ્વાનિ ચઢી આવ્યો ગહિગહી, મસ્તક છત્ર ધરાવ્યું સહી. ૧૫
હીરેં અર્થ પ્રકાશ્યો તેહ, પંદ્રેશે ગૂજરાતી નર જેહ;

આવે પિણુ થિર ન રહે અનિ, ^૫ ચઢણે વાહન ભુંડાવતી. ૧૬
અનુકમે તિહાં ^૬ મદદરશાહ, અમદાવાદમાં પરગટ થાય;

વાત હવી જિહાં અકબરશાહ, ખાન ખાના દોડ્યો તેણે ઠાય. ૧૭
કટક ઘણું જાણી થિર : ^૭ , કલ્યાણરાય તવ મિળવા ગયો;

કર્યું ખાહો માંહરા ખુનકાર ! મિલ્યા પિંજરા ખાવન હજાર. ૧૮
હું કલ્યાણ આવું તુલ સાથ, હવડાં લેઈ આપું ગુજરાત !

મીરજાખાન હુઓ હોશીઆર, રાજનગરે આવ્યો તેણી વાર. ૧૯
સાહમો મદદર ચાલી ગયો, મહાસંગ્રામ તિહાં કણિ થયો;

ચોતે પાતશા ક્રેમ^૮ તરૂઆરિ, કટિકમાંહિ કરી મારામારી. ૨૦

૧ પ્ર૦ “ ઘણાઈક લોક મુજ માને નહિ ” ૨ પૂર્ણિમાનો ચન્દ્ર. ૩ સ્વપ્નું ૪ કૂતરા ઉપર. ૫ પ્ર૦ “ વણુ વાહન ” ૬ મદદરખાન સૂબો. ૭ તરવાર.

સળલ^૧બુજીઓ તેણે ઠાર, વઢતાં ૧૭ તિ તરૂ ૧૨;
 કટિકમાંહિ સન્દેહ સહિ હૂઓ, મદદર જીવેછે કે સુઓ ! ૨૧
 દીઠો નહિ જ્યારે સુલતાન, ત્યારે ઓસર્યા હુખસીખાન;
 પાતશા પાછો જોયે ફરી, રૂપલા તણી પરિ હૂઓ કરી. ૨૨
 ભાગો મદદર તેણીવાર, મીરજાખાન હૂઓ જયકાર;
 હવી વાત અકબરશાહા જ્યાંહિ, ભાખ્યા ચ્યાર કમલખ^૩ત્યાંહિ. ૨૩
 મહમુદ પાતશા પહેલો^૪દ્વારે, ખુરાનદીન માર્યો પેળરે;
 દૂરિ કરી રાખ્યો ચાકરી, તેણે મહમુદ ગળે દીધી છરી. ૨૪
 ખીજો કમલખ^૫અતિમિતખાન,^૬ ગુજ્જર પાતશા ખો ૧૦;
 દેઈ ગુજરાતને મુનિ મિજ્યો, આપ વરગટી^૭ખા ૧ વજ્યો. ૨૫
 ત્રીજો કમલખ^૮કુતબદીનખાન, અંતકાલે તસ નાઠી ૧૦;
 વેરી મદદર વચને મિજ્યો, તો તે માનવગતિથી ટળ્યો. ૨૬
 ચોથો કમલખ^૯મદદર શાહ, ૧૫ લડયા લશકરમેં જાય;
 આપ રહ્યા નહિ શિરપે જોય, દામ હુની દોલત વે જોય. ૨૭
 ગઘ ગૂજરાત મુગલને હાથ, નાઠો મદદર ૧૬^{૧૦} સાથ;
 સાચું થયું સુહાણાનું^{૧૧}ધ્યાન, સાચું જગમ્હાં હીરનું ૧૦. ૨૮
 ગુરૂનો ભગત અસ્યો નહિ કોઈ, વિજયદાનસૂરિ મોટો હોય;
 એકદા કારણ ઉપનિ અતિ, લિખે લેખ તિહાં ગછપતિ. ૨૯

૧ બુજીઓ. ૨ પ્ર૦ “ પલાયણ તવ સહુએ કરી. ”

૩ પ્ર૦ “ કમખલ ” ૪ પ્ર૦ “ ધાર ” ૫ પ્ર૦ “ કમખલ ”

૬ પ્ર૦ “ અજમતખાન ” ૭ પ્ર૦ “ વરગટી ” વર્ગટી. ૮ પ્ર૦

“ કમખલ ” ૯ પ્ર૦ “ કમખલ ” ૧૦ પ્ર૦ “ છોછો ” છોડી, લજી (૧)

૧૧ સ્વપ્નાનું.

ઉતાવલા આવો શિષ્ય^૧ હીર ! વાટે નીકળી પીળે નીર;
 વાંચે કાગળ જગશુર જામ, સજ થયા આલેવા તામ. ૩૦
 ચોમાસાનો છઠ તપ હોય, ન કરે પારણું ગછપતિ સોય;
 કહે બાહેર જઈ કરસ્યું આહાર, રહેતાં નરહે મુજ આચાર. ૩૧
 વક સાધ કહે સહુ અતિ, કીજે પારણું તુલ્ય ગછપતિ;
 હીર ન માને હુઆ એકમના, મોટી તે જગમાં આગન્યા^૨. ૩૨

(ગાથા-સંબોધસત્તરિમાંની.)

આણાઈ તવો આણાઈ-સંયમો હય દાળમાળાઈ;
 આં રહિયો ધમ્મો, પલાર પૂલવડ પડિહાઈ. ॥ ૧ ॥
 આણાઁવંડ કારી, જઈવિ તિકાલં માહાવિમૂઝઈ;
 પૂણઈ વીયરા^૩, વ્વંપિ નિરત યં તસસ^૩. ॥ ૨ ॥

(પૂર્વ-ચોપાઈ.)

તેણે કારણે આગન્યા તે સાર, હીરે કીધો તામ વિહાર;
 વિજયદાનસૂરિ વાંધા તસેં, અતિ ઉતાવળા આવ્યા કસેં. ૧૩૩
 કામળ માંહિ ઉતાવળ ઘણી, તો કિમ રહીયે શુર ગછધણી ?
 વાટિં આહાર કર્યો શુર સુણી, અતિ હરખ્યો ગછનાયક ધણી. ૩૪

૧ બન્ને પ્રતિયોમાં 'શુર' પાઠ છે. ૨ આજ્ઞા. ૩ આજ્ઞાથી તપસંયમદાન ઉચિત ગણાય છે. આજ્ઞાવિનાનો ધર્મ જેમ ફલ-ફળસજા વિનાના ધાંસના પૂજા હોય છે તેવો સમજવો. (૧) આજ્ઞા ભંગ કરનાર મનુષ્ય, યદ્યપિ મહાસામગ્રીઓ સહિત ત્રિકાલ પીતરાગની પૂજા કરે, તો પણ સર્વ તેની નિરર્થક જાય છે (૨).

એહવો હીરવિજયસૂરિ જેહ, ગુરૂની ભગતિ કરતો તે ;
 પોતે પૂજ્યો પણ તર્યો, અવિનય કુણું ન કીધો કર્યો. ૩
 સૂરજપરિં પૂજ્યો સહી, કાલ્કસર્ગ પહોર રહિ નિશિ લહી;
 છાનો ધ્યાન કરે ગુરૂ પરમ, મોટો આતમ સાખી ધરમ. ૪

(દુહા.)

શ્રીજિનવર કહે કીજીયે, આતમ સાખે ધરમ;
 હૂઓ ભરતેશ્વર કેવલી^૨, ટાલી મહેલાં કરમ. ૧
 મન મહેલે ધર્મજ નહિ, જન જાણે સ્યું હોય;
 નરક આયદલ મેલીઆ,^૩ પ્રસન્નચંદ્રને જોય ! ૨
 અપ્રમાણ વેસજ કહું, જો નહિ સંયમ સાર;
 ૪વિધિ ગળેપી હે શમી, સહી મારે નિરધાર ! ૩
 આતમ વાત લહે આતમા, અવર ન જાણે મર્મ;
 તે માટે કરે જીવડા, આતમ સાખી ધર્મ ! ૪

(ચોપાઇ.)

આતમ સાખી ધર્મ તે ગમે, રહે કાલ્કસર્ગ રચણી^૫નિશમે;
 સીરોહીમાં ધ્યાનિ રહ્યો ધીર, ભમે દિલ તવ પડીઓ હીર.૫

૧ એક પહોર રાત્રિ બાકી રહે ત્યારે ઝીઠીને કાલ્કસર્ગ—ધ્યાન ધરતો.
 ૨ “ ભાવતો તિહાં અનિત્ય ભાવના, ધરે નિર્મળું ધ્યાનરે; ભુવન—
 આરિસામાં ઉપજ્યું, ભરતને કેવલજ્ઞાનરે. ૩ ” પૃષ્ઠ ૮૫ આનંદકાવ્ય
 મહોદધિ મૌં ૩ જી. ૩ જીઓ પરિશિષ્ટ ૨ જી. ૪ પ્ર૦ “વિષય
 ગલેદી ” ૫ પ્ર૦ “ સમે ”

ત્યારે સાધ કેતા. 'જોએહ, જોય તો ગુરૂ હીર પડેહ;

સોમવિજય પરમુખ સહુ કહે, ઇમ ધ્યાને જિનકલ્પી રહે ! ૨
જેહને અંગે બળ પ્રાકમ ધણું, એહ કષ્ટ અછે તેહ તણું;
ચતુ વિરૂદ્ધ કરો તુલ (શો) આહાર, શિરે વહેવો ગછકેરો ૥ ૨ !

(દુહા.)

હીર કહે એ અથિર દેહ, એ કોઠી અંધાર;

રત્ન અમુલ્ય માંહિ ભર્યા, જે કાઢ્યા તે સાર ! ૧

જખ લગે જરા રોગ નહિ, જવ લગે ઈંદ્રી પરમ;

દશવૈકાલિકમાંહિ કહ્યું, તવ લગિં સાધો ધર્મ ! ૨

જીવ કલેવર એમ ભણે, મુહ છતાં કરિ ધર્મ;

હું માટી તું ઈરંચણુમેં, આલિં હારે મ જન્મ ! ૩

શાલિભદ્ર દર મુનિ, તાપ ખમ્યો નવિ જાય;

૭ સિં અસ્યો તપ આદ્યો, નવિ ઓલખતી માય. ૪

જે કીધુ તે આપણું, કરસ્યું તે ઉધાર;

કે આપે કે નહિ દીયે, કાયા અથિર અસાર ! ૫

કલાં વચન વેરાગમે, ધરતો મન વેરાગ;

વેરાગી પુઠે બહુ, કરતા રસનો ત્યાગ ! ૬

૧ પ્ર. " જગેહ, " ૨ જિનકલ્પીઆચાર શ્રીવીરના નિર્વાણ પછી કેટલા સમયે, શરીરની શક્તિ ઓછી થતી જવાથી બધ પ્રાડવામાં આવ્યો છે. ૩ પ્ર. "તુમે વૃદ્ધ કિસ્યો તુમ આહાર"

૪ રત્નમય ૫ ફેકટ. ૬ " સુંદર સુખી " ૭ એને એવો. જુઓ પરિશિષ્ટ ૯ વધુ માટે જુઓ આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌ. ૧ હું પાતું ૧ શાલિભદ્રરાસ. ૮ પ્ર. " કે દીયે કે નવ દીયે " ૯ વૈરાગ્યમય.

(કવિત.)

૧ રૂપક વિમળ વાણી, વિચક્ષણ વાર મન્નો;
 વન્દુ રિષિ નિકોપન્થાસ, જંબૂ^૨ મેઘકુમર^૩ ને ધન્નો.^૪ ૧
 એ દીઠે દીઠા વળી તાસ, ^૫ખાયમ વારિ લીયે;
 એકઠામિ દ્રવ્ય ખટ, ઈઅ ગણી મુનિ લેહ. ૨
^૬કાપ ન દેવો વિણ ખરડયે, રેશમ વસ્ત્ર ન ધરતો તેહ;
^૭સંથારો મુનિ કહીયે ન ઘાલે, આવે ધ બેઠા ઘે. ૩
 ચીવર ત્રિણ્ય ઓઢજ શિયાલે, વલિ ન કરાવે જેહ;
 વલિ વેચાવચ્ચાદિક, શિષ્ય નહુ દીધે ^૮(તેહ). ૪
 આતમ સાખી આતમા, ધ્યાન^૯ બલોરિં ન છોડિ;
 ઋષલ કહે કે આજ ન દીસે, નીકાઋષિ^{૧૦} પંડિતની જોડી. ૫

(હુહા)

તેજવિજય તપીઓ સહી, લીયે શુદ્ધ આહાર;
 પ્રીતિવિજય ધર્મા લલી, મુગતિ નારી જનાર. ૧
 આણુંદવિજય તપીઓ હવો, ફરી દ્યે^{૧૨} રનિ:ર આહાર;
 ખાર દિવસ આણસણ કરી, સૂર ઇશાને સાર. ૨

૧ પ્ર૦ “રૂપવન્ત વાણી વિમલ” ૨ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧૦ મું તથા પાને ૨૫૩ માં જંબૂ-પ્રભવાનો સંવાદ. ૩ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧૧ મું. ૪ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧૨ મું તથા વધુ માટે આઠ કાં મં મૌં ૧ હું શાલિભદ્રરાસે ધન્નાવૃત્તાંત ૫ ખાદિમ-ખાવાના પદાર્થો તથા વારિ-વાણી. ૬ મેલ કાઢવો, કપડા ધોવા ઇત્યાદિ બગડ્યા વિના નહિ કરતા. ૭ પથારી, બીછાણું. ૮ કદિ પણ. ૯ દીક્ષે, દીક્ષે ૧૦ અપોરે, પ્ર૦ “ત્રિકાલી” ૧૧ પ્ર૦ “પન્થાસની” ૧૨ લે, ગ્રહણ કરે.

વિનીતવિજય વિદ્યા લક્ષ્મી, તપીઓ નિરસ આહાર;

‘લોટિ છાસીતું’ પારણું, સમતા શીલ અપાર. ૩

ધર્મવિજય મધુરો મુખે, સમતા શીલ (ને) જ્ઞાન;

આડંબર નિંદા નહિ, વેચાવચ્ચ નહિ માન.

હીરશાશને વાદી બહુ, ધર્મસાગર વજ્રઝાય;

સાગર પરિં બહુ તાણીઆ, નાખ્યાં દૂરિ જાય. ૫

પદ્મસાગર વાદી હુઓ, ^૨નાશત ^૩નરસિંધ લટું;

નખેં કરીને ખૂજવ્યો, ^૪દીઠો જીવ પ્રગટું. ૬

સીરોહીના નૃપ આગળે, જીત્યો વાદવિવાદ;

જયગન ^૫(યજ્ઞ) ધર્મ થાપીઓ, ખેઠા બાંભણ સાધ. ૭

વિપ્ર કહે અજ એમ કહે, વિપ્ર ! વેગેં અમ મારિ^૬;

પશુતણો લવ છૂટીયે, જઈએ સ્વર્ગ મનારિ. ૮

અજ કહે અ પશુ લલોં, મ કરેસિ સ્વર્ગની વાત;

તુલ્લ સજ્જનનેં સૂર કરો, અહ્મે ન તાહરા તાત ! ૯

હાર્યા વિપ્ર ન ખોલીઆ, પદ્મસાગરજી તેહ;

કરમસી ડારી ખોલીઓ, માનભ્રષ્ટ થયા તેહ. ૧૦

યુગતિ કહી નર નારીની, ^૭નારવાણિ ચાલેહ;

કીધી પ્રતિમા તેહની, ખૂજ્યો કર્યું ન દેહ^૮ ! ૧૧

પદ્મસાગર કહે ઇમ નહિ, તેહને નારી દોય;

એક પૂજે એક પગ ધરે, શુંકે મસ્તકિ સોય. ૧૨

૧ લોટ અને છાશ ૨ પ્ર૦ “ જિણે ” ૩ પ્ર૦ “ નાસ્તિગ.”

૪ પ્ર૦ “ દીઠા ” ૫ યજ્ઞધર્મ. ૬ પ્ર૦ “ વિપ્રા ! વેગ વિચાર ” ૭

પ્ર૦ “ નિર્વાણે ચાલેય ” ૮ પ્ર૦ “ પૂંજી કર્યું ન દોય ? ”

નર આવ્યો પરદેસથી, માંની ભગતી નારી;
 ૧ ચૂંડી કરીયે વારડી, રંડા સીરી ઠારી. ૧
 ઋષભદેવ નર આપણો, આપણુ બેહુએ નારી;
 પૂજે તે પદવી લહે, ભૂંડી સારવણી ઠારી. ૧
 નૃપ રીજ્યો કહે ઋષિ ભલો, આજ ઉતાર્યો નાદ;
 નિત્યે પ્રતિમા ઉથાપતો, કરતો બહુસ્થુ વાદ. ૧
 વાદિ દિગંબર જીતીઓ, ખમણો^૨ થાપે જોય;
 આહાર નહિ નર કેવળી, નારી મુગત્ય^૩ ન હોય ! ૧

૧ પ્ર૦ “ભૂંડી કરી દીયે” વારડી.” ૨ ખમણો, શ્રમણ, સાધુ, દિગંબર સાધુઓ કેવલીને આહાર નહિ અને નારીને મુક્તિ નહિ તેવી સ્થાપના કરે છે. ૩ મુક્તિ, મોક્ષ. જૈન-ધર્મમાં દિગંબરનામા પન્થ છે, કે જેઓ દિશાનેજ અંબર-વસ્ત્ર માની આંગ ઉપર વસ્ત્ર ધારણ કરતાં નથી આ લોકોની એવી વિપરીત માન્યતા છે કે ‘કેવલીને-કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયલાં મનુષ્યને આહાર-ખોરાક હોતો નથી તેમજ સ્ત્રીત્રિંગે મોક્ષ મળતું નથી. અર્થાત્ સ્ત્રીઓને મોક્ષ નથી આ માન્યતા કેટલે અને કયે અંશે સિદ્ધ છે તેનો વિચાર સુઝ વાંચકોને સોંપીયે છિયે. તથાપિ સાધારણ બુદ્ધિથી એટલું તો ખરું કે દેહધારી કેવલીનો આત્મા આહાર વિના કેટલો સમય ટકી શકે ! કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવાથી કાંઈ દેહ છુટતો નથી, અને દેહને ટકાવી રાખી અન્ય ધણા ઉપકારી કામો કરવા માટે દેહને આહાર આપ્યા વિના ચાલતું નથી. શ્રીમહાવીરે પોતે બારવર્ષ મૈત્રપણે ગાલ્યાં, અને કેટલાટ તપ કર્યાં તો પણ ગાળે ગાળે આહાર વિના ચાલ્યું નહિ ! શ્રીમૌદ્ધને પણ ધણા વખત સુધી તપ કર્યાં છતાં પણ અંતે આહાર વિના નજ આદ, એ વાત પણ પ્રસિદ્ધ છે. તો પછી દેહધારી સામાન્ય કેવલીઓને આહાર વિના કેમ નભે ? એનો વાંચકો વિચાર કરશે.

સામાન્ય દષ્ટિથી એ પણ વિચારાશે તો જણાશેકે મો પુરૂષનેજ હોય, અને સ્ત્રીઓને કેમ ન હોય ! સ્ત્રીઓમાં શક્તિની કાંઈ ઉણપ હોતી નથી. સ્ત્રી અને પુરૂષો બન્ને સ્વવીર્ય ફેરવાને સરખીજ શક્તિવાલાં હોય . વ્યાવહારીક દષ્ટિથી જો જોવામાં

(અનુષ્ટુપ્ પ્રત.)

રાત્રૌ િ જ્ઞં પતેઃ પશ્ય, પ્રભાતે દેવદર્શનાત્;

મધ્યાન્હે ચ ગુરં દૃષ્ટ્વા, ક્તિર્નાસ્તિ દિગમ્વરી* ॥૧॥

(પૂર્વ-દૂહા.)

કલ્યાણવિજય વાચક વડો, વાદ વિપ્રસ્યું કીધ;

વછ ત્રવાડી આગલેં, વાધી જૈન પ્રસિદ્ધ.

૧૭

ખટ હજાર ખાંભણ મલ્યા, ભોજન કાળે ત્યાંહિ;

કલ્યાણવિજય તિહાં આવીઆ, રાજપીપલામાંહિ.

૧૮

વછ ત્રવાડી પુરધણી, વિબુધ-સુર-કવિરાય;

ન્યાય નીતિ દાતા વડો, ભૂખ્યો કોઈ ન જાય.

૧૯

કલ્યાણવિજય તેણે તેડીઆ, મેળી વિપ્ર સ ાય;

વાદ કરો નર તુમ્હે ભલો, કરસ્યું નરતો^૫ ન્યાય.

૨૦

આવે તો શું સ્ત્રીઓએ પોતાની શક્તિ નથી દાખવી ! આજ પણ શું કેટલીક સ્ત્રીઓ પુરૂષો કરતાં પણ ચઢી જાય તેવી નથી ? અને પૂર્વ ન હોતી ? આપણા દેશ છોડી પાશ્ચિમાત્ય દેશ તરફ જોશું તોતો ખુલ્લું જણાશેકે ત્યાં તો સ્ત્રીઓનુંજ પ્રધાનત્વ વિચારાયું હિન્દુસ્થાનમાં સ્ત્રીઓનું પ્રધાનપણું માનવામાં નથી. આવતું તેથી સ્ત્રીઓની શક્તિનો કોઈ લોપ થઈ જતો નથી તેમાં પણ વધી ધાર્મિક દૃષ્ટિ અને વિષયમાં તો પુરૂષો કરતાં પણ સ્ત્રીઓ ચઢી જઈ તપ-જપ-ધ્યાનાદિ વિશેષે સેવે છે, એ કોઈ અજાણ્યું નથી. સ્ત્રી અને પુરૂષોને મોક્ષપાપે સમાન હકજી હોય એવું સાધારણ બુદ્ધિથી પણ વિચારી શકાય તેવું છે.

૪ “ દિગંબર સ્ત્રીઓ રાત્રે પતિનું લિંગ જુએ છે, પ્રભાતે દેવ-દર્શનમાં તેઓની પ્રતિમા નગ્ન હોવાથી દેવ લિંગ દેખે છે, અને ખપોરે વસિ ગુરૂઓ પણ નગ્ન હોવાથી ગુરૂ દર્શન સમયે ગુરૂનું લિંગ નિહાલે છે તેથી તે સ્ત્રીઓનું અલ્પચર્યાત્વ અસ્થિર હોવાથી દિગંબર સ્ત્રીઓને મોક્ષ નથી” આવી કવિની વ્યંગ હિંત છે. ૫ નિરતો, નિર્મળ, ચોક્ષો.

- ત્રિષ્ટય તત્ત્વ ભટ થાપતા, હરિ(૧) લાણુ(૨)શિવ મ્(૩);
કરતા(૧)હરતા(૨)પાળતા ૩), સઘળે વ્યાખ્યો. ૨૧
- વાચક કહે એ નવિ મલે, સઘળે સાંધ ન હોય !
અશુચિમાં તે કિમ રહે, કરતા કર્મજ નોય ! ૨૨
- સાંધ ન સરજે અસુરને, જેહ હણુતા ગાય;
નિચ ઊંચ દુર્ગલ સુખી, નવિ સરજે મહારાય ! ૨૩
- હરતાં હત્યા ઉપજે, પાલતે હોઈ પ્રેમ;
કોધાદિક પાળે વળી, કેહી પરિ મિલસ્યે એમ ! ૨૪
- ગુરૂ પ્રાણુ તે સહી, ખરો જો પાળે વ્રત પંચ;
હિંસા(૧) જૂઠું(૨) અદત્ત(૩) મૈથુન(૪), નહિ પરિશ્રદનો
અ. (૫) ૨૫
- શૈવધર્મ સાચો સહી, કરતા માને કર્મ;
દેવઅ કોય દયા ધર્મ, ગુરૂ પાળે જે ૨૬

(કવિત.)

દેવ અગ્નિ ને ઇસ, હરિ ઉચ્છગિ નારી;
ઉમયા ઇચ્છે મંસર, હાથિ ખડ્ગ સુખિ મારી.
પાણિ તીરથ જાસ, જા મારતાં ધર્મ;
ગુરૂ સંયોગિ જાસ, નામ કહેવાયે જા.
ગૌપૂજ પૂજે, સીસ નમાવે સા ને;
કવિ કષલ એણીપરિ ઉચ્ચરે, કહી પરિ તારે પને ! ૧

૧ પ્ર૦ “દેવઅ કોઈ” ૨ પ્ર૦ “મંદેશ” ૩ પ્ર૦ “ગાવ કળ”
ને પૂજ પૂજે. ”

(પૂર્વ-દુહા)

- અનેક યુગતિ જોડ્યા બેહુ, કોણું ન રાખી લાજ;
બાંધ્યા વિપ્ર જોડ્યા નહિ, તવ જોડ્યો વછરાજ. ૨૭
- જૈનધર્મ સાચો સહી, સાચો દેવસ્વરૂપ;
નિર્ગ્રંથ ગુરૂ સાચો સહી, પડ્યા તુમ અંધ રૂપ ! ૨૮
- એહતું પડિતપણું લહું, ^૧પૂરવેં વાણિગ બુદ્ધિ;
પછિ હૂઆ આપ મુનિવરૂ, ^૨વ્યાકર્ણ કેરી શુદ્ધિ. ૨૯
- અં ભુ વખોડ્યા ઋષિ સ્તબ્યા, આલેં વસ્ત્ર અંબાર;
ઝરાજપિંડ લીધો નહિ, હરખ્યો પુરૂષ અપાર. ૩૦
- આદ્યો વાચક વાગતે, વરત્યો જયજયકાર;
એ ચેત્રા ગુરૂ હીરના, એક એકપેં સાર; ૩૧
- ક્રિયે ચેત્રા કેતા કહું, સકલચંદ ઉવજાયાય;
શાંતિચંદ ને લાણુચંદ, ^૫હેમ વડોકવિરાય. ૩૨

(ચોપાઈ.)

એ ચેત્રા ગુરૂ હીરના હોય, હીર સમો નવિ હુઓ કોઈ;
તપેં કરી ધનનો-અણુગાર, શીલે ^૩શુલિભદ્ર-અવતાર. ૧

૧ પહેલાં, સંસારીપણામાં. ૨ વ્યાકરણ. ૩ સાધુઓને રાજ-
પિંડ-રાજના ધરુનો આહાર અને વસ્ત્રાદિ, નિત્ય નવીન રસવતી
ને ઉત્તમ આજીવણો ત્યાંથી મળવાનો સંભવ હોવાથી ન લેવાની
શાસ્ત્રમાં આજ્ઞા-મનાઈ છે. ૪ પ્ર૦ "ત્રવાડી" ૫ પ્ર૦ "હેમચંદ્ર"
૬ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧૩ મું.

- વેરાગે' જિમ વધરિકુમાર^૧, નેમિર^૨ પરિ ૧૯ લચાર;
 ગૌતમપરે' ગુરૂ મહિમાવંત, રૂપે' જાણું મયણુ^૩ અત્યંત. ૨
 બુદ્ધિં જાણે અભયકુમાર, સૌભાગે' કયવન્નો ૧૨^૪;
 વાદે' વૃદ્ધદેવસૂરિ જસ્યો, જ્ઞાને સ્વામિ ધર્મા અસ્યે. ૩
 રાજ્યમાને જિમ હેમસૂરીન્દ^૫, પરિવારે' જિમ ગ્રહગણચંદ;
 ધ્યાને' જાણું મુની દમદંત, ક્ષમાયે' કૂરગડુનો જંત. ૪
 દાનગુણે જાણું સુરતરૂ, વિદ્યાયે' જાણું રગુરૂ^૬;
 સાયર પરે' દીસે ગંભીર, ૭ રૂતાણી પરે' નિવર ધીર. ૫
 મેઘ પરે' ઉપગારી હીર, નિર લ જાણે અંગાનીર;
 કંચન^૮ પરે' દીસે નિકલંક, વિચરે સિંહપરે'જ નિઃ કં. ૬
 દસૂરતણી પરે' તું દીપતો, મયગલ^{૧૦} પરે' ચાલે ગાજતો;
 ચંદતણી પરે' દીસે ^{૧૧}સોમ, કંચન વરણી કાયા રોમ. ૭

૧ જુઓ પરિશિષ્ટ ૧૪ મું તથા પાને ૨૫૪ થી ૨૫૬. ૨ શ્રીકૃષ્ણવાસુદેવના ભાઈ બાવીસમા તીર્થંકર શ્રીનેમિનાથની માફક બાલબ્રહ્મચારી. ૩ મદન, કામસમાન. ૪ ગૌતમસ્વામિની લબ્ધિ, અભયકુમારની બુદ્ધિ, કયવન્ના શેઠનું સૌભાગ્ય, ઇત્યાદિ વાક્યો અઘાપિ ચોપડાપૂજન વખતે ચોપડાઓમાં લખાય . ૫ ગ્રં. “ જિમ તપે સૂરેન્દ ” ૬ બ્રહ્મરૂપિ સમાન વિદ્યા. ૭ મેરૂપર્વત તુલ્ય ધીર-અચલ. ૮ સુવર્ણ માફક ચોક્રજો. ૯ સૂર્યસમાન દેદીપ્યમાન ૧૦ હાથી. ૧૧ શીતલ.

૧ કૂર્મ પરે ગુપ્તેન્દ્રિ સહી, ૨ ગ્રહગણપરિ કરતો ગહિગહી;
 ૩ ભારેખમ પૃથ્વીની પરે, ૪ વૃષભતણી પરે ધોરી ધુરે. ૮
 ભારંડ પંખી પરે નહિ પ્રમાદ^૫, સંખ પરે ૬ જસ ગોહિરો સાદ,
 ૭ વાસીચંદન સરિખા હોય, મણિ ને પાહાણુ^૮ સરિખા હોય. ૯
 સરિખા તુજ પૂજા પમાન, સરિખો જેહને રાદન ગાન;
 ૯ પંકજપરે નિલેપજ હીર, સરિખાં રાખ^{૧૦} અને વલિ ખીર. ૧૦

* * * * *

અનેક ગુણુ દીસે ગુરૂરાય, પૂરા દેવે કહ્યા ન જાય!^{૧૧} ૧૧
 પૂરવે દેવવિમલ પંચાસ, સોળ સરગ તેણે કીધા ખાસ;
 ત્રિણ્ય સહિસને પંચહ કાવ્ય, કરજોડી તેણે કીધા ભાજ્ય. ૧૨

૧ કાચખો જેમ મન્દ્રિયોને ગોપવે-છુપવ છે તેમ પચેન્દ્રિયના વિષયોને
 ગોપવનારો-હોડનારો. ૨ ગ્રહો જેમ દરેક દિશામાં ફર્યા કરે છે
 તેમ દરેક સ્થલે ફરનારો. અર્થાત્ એક સ્થલે નગર પડોલીઓ થઇ
 પડી નહિ રહેનારો. ૩ ગણ-ગચ્છ અને ક્રિયાદિનો ભાર સાદન
 કરવામાં પૃથ્વી તુલ્ય ૪ વૃષભ-બલદ સ્વકંઠ ઉપર ભારને લેઇ
 ખેંચે છે તેમ અદ્ધાર હજાર શિલાંગરથનો ધોરી, ચારિત્ર અને શીલરૂપી
 રથને વહન કરનારો, ખેંચનારો. ૫ પ્રમાદ-સાળસ વિનાનો. ૬
 સંખસમાન ગંભીર-ગુહીરસાદવાલો. ૭ વાંસી-સૂતારના વાંસલાવડે
 કાઠ શરીરની ખાત્ર ઉતારી જાય, અને કાઠ અંદનાત્રિનો લેપ કરી
 જાય તોપણુ બન્ને ઉપર સમાન ભાવવાલો. ૮ મણિ-રત્નાદિક અને
 પ્રત્યેરોને સમાન સમજનારો. અર્થાત્ રત્નાદિ દ્રવ્ય ઉપર લોભ વિનાનો.
 ૯ કમલની માફક. કમલ કાદવમાં ઉગે છે, અને પાણીથી પોષાય છે
 તો પણ કાદવ અને પાણીથી નિલેપ-નિરાળું થઇ ઉપર આવીને
 ઉભું રહે છે તેમ, દુનિયામાં જન્મ્યા છે, દુનિયામાં જીવતાં સુધી
 રહેનારા છે છતાં અંતરથી સધલી દુનિયાની અટપટાયા નિરાળા-
 નિલેપ છે. ૧૦ રાખડી. ૧૧ દેવોથી પણ કહી શકાય નહી તેટલા
 ગુણુ હીરના છે તો મહારી શી વાત ?

પાંચ હજાર અને સપ્તપંચ, એકાવન ગાથા વતપઠનો સંચ;
 નવ હજાર સાતસેં પીસ્તાલ, કરે ગ્રંથ નર બુદ્ધિ વિશાળ. ૧૩.
 વિકટ ભાવ છે તેહના સહી, માહરી બુદ્ધિ કાંઈ તેહની નહિ;
 મેં કીધો તે જોઈ રાસ, બીજા શાસ્ત્રનો કરી અભ્યાસ. ૧૪
 મોટાં વચન સુણી જે વાત, તે જોડી આણ્યો અવદાત^૨;
 ઓછું અધિકું કહ્યું હોય જેહ, મિછાદુકકડ ભાણુ તેહ ! ૧૫
 પુણ્ય નિમિત્તેં કીધો મેં રાસ, પુણ્યેં પુહુતી માહરી આસ !
 પુણ્યે એક મનેારથ થયો, પાતિગ^૩મહેલ ભવભવનો ગયો. ૧૬
 ગાયો હીરવિજય કર જોડી, જેહની જગેં દીસે નવિ જોડો;
 અનેક ગછપતિ આજે^૪હોય, હીર સમો નવિ દીસે કોય ! ૧૭
 ગ્રહગણમાંહિ વડો જિમ ચંદ, સુરમાંહિ જિમ મોટો ઈંદ;
 રાજમાંહિ જિમ મોટો રામ, સતીમાંહિ સીતાનું નામ. ૧૮
 મંત્રમાંહિ મોટો નવકાર, જિમ તીરથમાંહિ શેત્રુંજે સાર;
 જિનમાંહિ મોટો ઋષભજિણુંદ, ચક્રીમાંહિ જિમ ભરતનરીંદ. ૧૯
 પરવતમાંહિ વડો જિમ મેર, પંથમાંહિ જિમ મુગતિનો સેર;
 નદીમાંહિ જિમ ગંગાનીર, ગછપતિ સહુમાં મોટો હીર ! ૨૦
 કામકુંભ ઘટમાંહિ જેમ, બ્રહ્મચારીમાં મોટો નેમ^૬;
 નગરીમાં વનિતાજ વિશેષ, વિનયવંતમ્હાં લખમણ એક. ૨૧

૧ વિચક્ષણ, ઉમદા. ૨ અધિકાર, વાત, કથા. ૩ પાપરૂપ
 મેલ, કચરો. ૪ પૂર્વે, પહેલાં. ૫ “ પરણે જે તે ગાધ્યે, લોક
 નીતિ સંચેખ. ” આવો આચાર હોવાથી અત્રે કવિયે પણ
 “હીર સમો નવિ દીસે કોય ! ” વાક્યથી, શ્રીહીરના બહુમા-
 નપૂર્વક ગુણો ગાયાં છે. ૬ નેમિતાજ, બાપીસમો તીર્થપતિ.

પર્વમાંહિ પન્નસણ હોય, સૂર્યસંમો નહિ જ્યોતે કોય;
 કદપવૃક્ષ તરૂં અરમાં સાર, સ્ત્રીમાં મરૂદેવ્યા અવતાર. ૨૨
 સરમાં માનસરોવર સોય, કામધેન ગૌમાંહિ જોય;
 ગછમાંહિ તપગછ ગંભીર, ગછપતિ મોટો ગુરૂડીર ! ૨૩
 સુરનર ગુણ જોહના ઉચ્ચરે, ઋષભકવિ ગુણમાલા કરે;
 કર્મ ખપે પુન્ય હોયે ઘણું, સમકિત નિર્મળ તે આપણું. ૨૪
 એક ગુણ રાજાદિકના ગાય, તે નર સુખીઆ ઇહાં કણે થાય;
 પ્રાહિં પામે પરભવ હાણ, લોભે અધમ રકસ્યો ગુણખાણ. ૨૫
 એક વખાણે નારી રૂપ, ઇહાં સુખ નહિ પરભવ દુઃખ;
 કૂપ રગત મંસ હાડના ખંડ, સોયે વખાણે અમૃતકુંડ. ૨૬
 એકતો વેસર જોડી આંહિ, ઇહાં કણિ દુઃખીઆ હોય પ્રાંહિ;
 પરભવ દુઃખ પામે નિરધાર, સાર પુરૂષને કરે અસાર. ૨૭
 એક મુરખ જોડે ગુણ ભાંડ, આ ભવ પરભવ તસ મુખે ખાંડ;
 ઝોટા ઝોલ પરગટ ઉચ્ચરે, થાયે ભાંડ ચિંહુગતિમાં ફરે. ૨૮
 કુગુરુ કુદેવતાણા ગુણ ગાય, અર્થસિદ્ધિ કિસી નવિ થાય;
 સુગુરુ સુદેવની નિંદા કરે, ધર્મ ઉથાપી ચિહું ગતિ ફિરે. ૨૯
 ઇસ્યા કવિ હુઆ જગે ભહુ. સ્તવતા પાર ન પામ્યા કહું;
 સુગુરુ સુદેવતાણા ગુણ ગાય, આભવ પરભવે સુખીઆ થાય. ૩૦
 સ્તુતિ કરતા લહિ^૧લાગી જોય, ઇંદ્રતાણી પદવી તે હોય;
 વિધિ લહે તો ગણધર થાય, તીવ રાગે^૨ હુઆ જયકાર ! ૩૧

૧ મોટેભાગે. ૨ પ્ર૦ “ ફરે ” ૩ પ્ર૦ “ ઢાંક્યા ” ૪ પ્ર૦
 “ કવિતા ” કવતા, કહેતાં, ખોલતાં. ૫ લય, ધ્યાન. ૬ પ્ર૦ “ હુવે
 બિનરાય ! ”

લહિ લાગાનું થાનક એહ, દેવગુરુ ગુણ સ્તવીયે જેહ;
 ૧રાવણ પરિં તીર્થંકર થાય, કર્મ ખપાવી નિ મુગતિજાય. ૩૨

(ઢાલ-સિંહતાણ પરિં એકલોરે. રાગ ગાડી.)

પાતિક ચૂર કરે તદારે, ગુરુને વંદને જાય;
 પોતે પુણ્ય હોયે ઘણુંરે, ડગિડગિ હલુઓ^૨ થાય રે-

ગુરુ વંદન કરે. આંચલીં. ૧

નીચ ગોત્ર તે ખેપવિરે, ઉંચું ગોત્ર ખાંધેહ;
 કર્મ ગાંઠિ ટાલી કરીરે, તીર્થંકરપણું લહિ તેહોરે. ગુરુ. ૨
 ખયાયક^૩ સમકિત પામીયોરે, ટાલી સાતમી નર્ક;

ત્રીજી નરગિં આવીઓરે, ધન્ય^૪ તું યાદવ વર્ગોરે. ગુરુ. ૩
 શીતલાચાર્યગુરુ તણારે, શિષ્ય જીજ્ઞાસુરે ચ્યાર;
 ગુરુ વંદન કાળે ધરેરે, હિયડે હર્ષ અપારોરે. ગુરુ. ૪

૧ જીઓ પરિશિષ્ટ ૧૫ મું. ૨ પાપથી હલકો, ઓછા કર્મોવાલો. -
 ૩ ક્ષાયિક. ૪ પ્ર૦ “ જ્યાનોપાદનવર્ગોરે ” યાદવકુલભૂષણ કૃષ્ણમહા-
 રાજે પોતાના બન્ધુ નેમીશ્વર ભગવન્તને વિધિપૂર્વક વન્દન કરીને,
 નેમીશ્વરના અઠાર હજાર સાંધુને પૃથક્ પૃથક્ ખમાસણા પૂર્વક ચઢતે-
 લાવે વિધિસહિત વાંદીને ભગવન્તને કહ્યું “ સ્વામિન્ ! ધણો શ્રમિત
 થયો ” ભગવન્તે કહ્યું “ યાદવપતિ ! શ્રમ ઉતર્યો કારણ દરેક
 સાંધુને વાંદતાજ સાતમી નરકનું દલ-કર્મ તમે ખાંધ્યું હતું તે ત્રુટિને
 ત્રીજીનું થયું ! ” કૃષ્ણે કહ્યું “ ફરી વાંદું ” ત્યારે ભગવન્તે
 કહ્યું કે “ મહાનુભાવ ! હવે ઇચ્છા પૂર્વક વાંદવાની ઇચ્છા થવાથી
 તે અવસર ગયો. આશાવિના અને ચઢતે રંગે વાંદવાથીજ સાતમી
 છાડીને ત્રીજી નરકે જશો. હવે આશાસહિતનું વાંદવું બંધ રાખો. ”
 શ્રીકૃષ્ણે પણ તેમજ કર્યું.

વંદન કાળે આવતારે, રહીઆ તે પુર ખાહારે;
 વ્યાહણે ગુરને વાંદસ્યુંરે, સ્તવસું બહુ તેણે ઠારેરે. ગુર. ૫
 ભાવે દેસ્યું વાંદણારે, કરસ્યું ભગતિ અપાર;
 નિરમળ ધ્યાને કેવળીરે, હુઆ મુનિવર તેહ ચ્યારેરે. ગુર. ૬
 વ્યાહણે ન જાયે વાંદવારે, ગુર બુચ્ચે તીહાં વાટ;
 જોવા કારણ ગુર ગયારે, નાબ્યા તે સ્યા માટેરે. ગુર. ૭
 ગુરને દીઠા આવતારે, ઉભા તે નવિ થાય;
 ગુર કહે ઘો તુમે વાંદણારે, વાર કહે મુનિરાયેરે. ગુર. ૮
 ગુર પૂછે અતિસહિ કિસ્યેરે ! શિષ્ય કહે કેવલજ્ઞાન;
 તવ વેગેં છે વાંદણારે, મુકી મન અભિમાનોરે. ગુર. ૯
 નિંધા આપ કરંતકારે, સ્તવતા શિષ્યનેરે ત્યાંહિ;
 વાંદતાં હુઆ કેવલીરે, મચ્છર નહિ મન માંહિરે. ગુર. ૧૦
 શીતલાચાર્ય કેવળીરે, પહેલાં ચેલા એ ચ્યાર;
 ગુર વંદન ભાવે કરીરે, પામ્યા ભવનો પારરે. ગુર. ૧૧

(ઓપાઘ.)

એહવા શ્રીગુરના ગુણ લહી, હીરવિજયસૂરિ સ્તવીઆ સહી;
 પૂરવપાતિક ટાળ્યાં વહી, સકલસિદ્ધિ નિજમંદિર થઈ. ૧
 ભણે ગુણે વાંચે સાંભળે, તેહનેં ખારેં કલ્પદ્રુમ ફળે;
 બિજેલિખાવે આદર કરે, પુણ્યતણા ઘટ પોતે ભરે ! ૨

૧ અતિશય. વચનાતિશય, જ્ઞાનાતિશય, વગેરે અતિશયો કેવલ્ય
 પ્રાપ્ત થવાથી થાય છે. ૨ ગુરુએ શિષ્યોને વાઘા. કેવલજ્ઞાન થયા
 પછી તે લઘુ હોય તો પણ ગુરુને વાંદી શકતા નથી. કારણ કે કેવ-
 લીઆ સામાન્ય સાધુ કરતાં ઉંચી ભૂમિકાને પામેલા હોય છે. તેથી
 સામાન્ય સાધુ મોટા હોય તોપણ કેવલીને વાંદેજ એવો નિયમ છે.

હીરતણા જે સુણુચ્યે રાસ, તેહના મનની પેહોચે આ ;
 તસ ધરિ હોચે કમળા વાસ, તેહને ઉચ્છવ ખારે માસ! ૩

હીરનામ સુણુતાં ખ થાય, મહીઅલિ માને મોટા રાય;
 મં દર મણિ સુંદર મહિલાય, હય ગય વૃષભો મહિષી ગાય! ૪

પુત્ર વિનીત ધરિ દીસે બહુ, શીલવતી ધરિ દીસે વહુ;
 સકટ ઘણાં ધરિ વહેલ્યો બહુ, કીર્તિ કરે જગે તેહની સહુ! ૫

રોગ રહિત શુભથાનક વાસ, ઘણા લોક કરે તસ આસ;
 ૧ બહુ જીવે ને બહુ લજ્જાય, સોવનતાણ પામે શયાય. ૬

જપે હીરતણું જે નામ, કરે દેવતા તેહનું કામ;
 જેણે નામે વિષધર વિષ જાય, જેણે નામે ગજસિંહ પળાય. ૭

જેણે નામે વયરી વશ થાય, જેણે નામે દુષ્ટ દૂરે જાય;
 ૪ પ્રવહણુમાંહિ બૂડંતો તરે, હીરનામ હિયે જો ધરે. ૮

ભૂત પ્રેત ન માંડે પ્રા , હીરના નામ જપો જગે જા ;
 હીરતણા ગુણ હીઅડે ધરે, જાં જીવિતાં લગિ લીલાં કરે. ૯

અરિત્ર હીરતણુ સાંભળી, પાપથકી રહે પાછો ટી;
 ન કરે હિંસા જોત્રે ત્ય, વિવહારશુદ્ધિ નિરમળ કાય. ૧૦

વેસગમન^૬ નવિ ખેલે દૂત, રાખે જનતાણું ધરસૂત;
 પાપોપગરણુ મેલે નહિ, પર નિંદા નવિ કીજે કહી. ૧૧

ક્રોધ માન માયા ને લોભ, ચ્યારેને નવિ દીજે થો ;
 રાગદ્વેષ બળીઆ જગમાંહિ, સુણી પુરૂષ ! ટાલીજે પ્રાંહિ. ૧૨

૧ પ્ર૦ “ બહુ જીવને ઉપકૃત થાય, ” ૨ પ્ર૦ “ સેવાય ” ૩ નાશી જાય. ૪ હોડી, સ્ટીમર, ઝાઝ વગેરે. ૫ જ્યાંસુધી જીવે ત્યાં સુધી. ૬ વેશ્યાગમન, અને જુગાર.

ખમા-વિવેક-પૂજા આદરો, શ્રીગુરુભગતિ લલીપરે કરો;

૧ ગુણુ ખોલે ને નિંદે આપ, સુણી પુરૂષ ! ન કીજે પાપ. ૧૩

(દુહા.)

શ્રી જિનવર ૨ મુખ્યે ઇમ કહે, શાસ્ત્ર સુણી નિજ કાન;

પાપકર્મ નવિ પરિહરે, તે નર પત્થર^૩ સમાન. ૧

જળમાં પડીઓ પાહાણીઓ, લીંજે પિણ નહિ લેદ;

ગુરૂવચને નર કોલતો, ન કરે પાપ નિષેદ.^૪ ૨

ખહુલવ તેહને જાણુને, સુણી ન લહે વેરાગ;

તેલ સરિખા જે નરા, તેહને કીહાં શિવમાગ ? ૩

(ઢાલ-કહિણુ કરણુ તુજ વિણુ સાચો. એ દેશી)

મુગતિપથ નવિ પામે નિશ્ચે, તેલ સિરિખા થાયજી;

જળમ્હાં મુકયું પસરે પ્રેમે, લેલી લલી ન જાયજી. મું ૧

જળ સરખી ગુરૂની જે વાણી, નવિ લેદે મનમાંહિજી;

હાહા જીજી મુખે ખહુ કરતો, પાપ ન મુકે પ્રાહિંજી. મું ૨

એક નર જગમાં લોહા સરિખા, અગનિ મળે તવ રાતોજી;

અગનિ ગયે કાળાનું કાળું, રગતપણું તસ જતોજી. મું ૩

ગુરૂસંયોગિ મિજ્યો નર જ્યારે, ધર્મમતિ^૫ હોઈ ત્યારેજી;

જવ ગુરૂથી તે અળગો ઉઠ્યો, તવ નિજ પરિણુતિ સંભારેજી મુઠ

ધર્મથકી જે નર પડે પાછા, તે સાધરસ લોહ સરીખોજી;

કંચન શીટી લોહ નવિ થાયે, તે ઉત્તમ જગે પુરૂષોજી. મું ૫

૧ પ્રં “ હીરતણા ગુણુ ખોલિ આપ ” ૨ મુખે, મોઢેથી. ૩ પ્રં “ દુપદ ” દૂ=શિલા. ૪ નિષેધ, ત્યાગ. ૫ પ્રં “ ધર્મ નિમિત્ત ” ૬ પ્રં “ સિદ્ધરસ ”

સિદ્ધરસ સરિખી વાણી ગુરૂની, આતમ લોહ સરિખોળ;
ગુરૂવચને લેદાણો પૂરો, તે ધરમી નિત નિરખોળ. મુગળ ૬

(દુહા.)

તેલ સરિખા તુમ્હ ટળી, જપો તે હીરસૂરીન્દ;
રાસ રચ્યો મેં હીરનો, ^૧કવિ નામિ આનંદ.

૧

(ઢાલ-નયરી અયોધ્યાથી સંચર્યા એ. રાગ-ધન્યાસી.)

આનંદ ભયો કવિ નામથી એ, તુલ કવિ મોટા હોય;

કવિપદ પૂજ્યે એ,

હું મૂરખ તુલ આગળેએ, તુલ બુદ્ધિસાગરસોય. કવિં ૧

કિહાં હસ્તી કિહાં વાછડોએ, કિહાં ખાસર ને ચીર; કવિં

કિહાં ખરટીની રાખડીએ, કિહાં ઘૂત સાકર ખીર. કવિં ૨

ન મળે સીપ ને ચંદ્રમાએ, ન મલે ખજુઓ સૂર; કવિં

કિહાં કદપદ્રુમ ખીજડોએ, વહાલા ગંગાપૂર.^૩ કવિં ૩

નામે સરિખા બેહુ જણાએ, બેહુના સરિખા નામ; કવિં

નામે અરથ ન નીપજેએ, જગમાં ઝાઝા રામ. કવિં ૪

ગજકંઠે ઘંટા ભલીએ, વૃષભગલે ઘંટાય; કવિં

તેણે કારણે વૃષભો વળીએ, ગજની તોડિ નવ થાય. કવિં ૫

લંકાગઢ અન્ય નગરનાએ, બેહુને કહીયે કોટ; કવિં

એહમાં અંતર અતિ ઘણોએ, જિમ ગહું ખાજરી લોટ. કં ૬

૧ પ્રં “ સુણતાં લહે આનંદ ” ૨ પ્રં “ હું મૂરખ કાંઈ નવિ લહુંએ ” ૩ પ્રં “ કિહાં વાપીઓ ગંગાપૂર ” ૪ પ્રં “ કવિયો ” ૫ આ કવિ ઋષભદાસનો કરેલો ભરતખાહુઅલીરાસ, આનંદકાવ્યમહોદધિ

હેમાચારજ પરમુખાએ, માહાકવિ તસ નામ; ક્રવિ૦
 સિદ્ધસેનદિવાકરએ, જેણે કીધાં બહુ કામ. ક્રવિ૦ ૭
 અસ્યાં કવિના વચનથીએ, સુણતાં હુઓ કાંઈ જાણ; ક્રવિ૦
 બોલ બિચાર હરખે કવુંએ, કરી 'કવિતાનિ' પરણામ. ક્ર૦ ૮
 (ચોપાધ.)

એ નર જગમ્હાં મોટા સહી, બરાબરી એહની નવિ થઈ; ૧
 બુદ્ધિ સાડ કીધો અભ્યાસ, કીધો હીરમુનિનો રાસ.
 સુણતાં ગણતાં કરજો જોડિ, ઝંખલ કહે જિહાં દેખો ખોડિ; ૨
 તે ટાલેજો હરખે કરી, '૧' ધ મોન માયા પરિહરી !
 એક ધ્યાને ઇંદ્રી ગોપવી, બહુ સુખકાજ કવતો કવિ; ૩
 સત્તર કક્કા મેં મેલ્યા ખાસ, કીધો હીરમુનિનો રામ.
 કાજળ (૧) કાગળ (૨) કાંબળીઉં (૩) મળી,
 કોડો (૪) કાંબી (૫) કાતર (૬) વળી;
 કોટિ (૭) કહેડિ (૮) કર (૯) કણનું (૧૦) કામ,
 કોડ (૧૧) ધરી કંચુ^૨ ગુરુનું નામ. ૪

માકિતક ૩ જામાં શરૂઆતમાં અમે જાણ્યો છે. તેમાં પૃષ્ઠ ૬૭
 માં ૭૮ મી ઢાલ બરાબર આ માફકની છે માત્ર અંદર નીચે
 પ્રમાણે વધારે ગાથાઓ છે. આમાંની ૫ મી ૬ થી ગાથાની વચે—
 “અંદન ભાજ વૃક્ષ સહીએ, અંતર બહુ તે માંહી,
 ગરૂડ ચીડી બેઉ પંખીઆ એ, પ્રાક્રમ સરખું ક્યાંહી. ૬
 મહાનગર ને ગામહું એ, બેહુને કહીયે ગામ,
 હેમ પીતલ પીત્રાં સહી એ, જુજુઆ છે ગુણગામ. ૭
 તીર્થ કર નર અવર ને એ, માનવ સહી કહેવાય,
 તત્ત્વ જ્ઞાન વિચારીએ એ, તવ બહુ અંતરે થાય. ૮ ”

આમાંની ગાથા ૭ મી ૮ મીની વચે—
 “ વિક્રમરાય પ્રતિબોધિયો એ, બહુ વરણતો દાન;
 ઇસા કવિપદ રેણુકા એ, હું નહીં તેહ સમાન ૧૧ ”
 ૧ પ્ર૦ “ કવિજનને ” ૨ કચું, કહું.

કરણ (૧૨) કરાનું (૧૩) કાય (૧૪) વશ કરી,
 કવિતા (૧૫) કાવ્ય (૧૬) કવિત (૧૭) મન ધરી;
 એણી પરેં શાસ્ત્ર તે 'કષ્ટે' થાત,
 ૨વાંઝી ન લહિ વીયાની^૩ વાત. ૫

નિર્ગુણ માની કોધી જેહ, કાઠે જોડ વખોડે તેહ;
 એહ જોડતાં કેહીવાર, બેઠા બોલે વચન ગુમાર^૪. ૬

પણ એ જાણેા દુષ્કર કામ, એક કહે સ્થાને કરે તામ ?
 કવિ કહે જોટી મૂરખલાષ, પુણ્યકાળે ખરચે નર લાખ ! ૭

તેણે જસકીરતિ બહુ જોય, તેહથી આ પુણ્ય અધિકું હોય !
 મન વચન કાયા થિર થાય, ૫ફે પાપ ને પુણ્ય બંધાય. ૮

હુ લાગિ ને નિરમળ ધ્યાન, ખિણમાં પામે કેવળજ્ઞાન;
 ૬સઝાય સમો તપ જગે કો નહિ, જાય મુગતિ^૭ સિદ્ધશિલા જહિ. ૯

કર્યું શાસ્ત્ર નર ઉત્તમ કાય, દુલભબોધિથી જિનવર વાય;
 મુકે ખાર ને ગ્રહેતો ચ્યાર, એકવીસ જોય ને ગ્રહે^૮ અઢાર. ૧૦

વાહલા સાત નવથી નાસેહ, આઠ આઠરે દસ છંડેહ;
 ધરે દોય ને સમજે ત્રિણ્ય, તે નર જસ્યે કોહોનિ સરણ. ૧૧

વાહલાં જસ(નહિ)ત્રિણ્ય ને ચ્યાર, પંચ ઇગ્યાર રૂચિ નહિ ખાર;
 વેર ચૌદસ્યું તેરસ્યું પ્રેમ, વીસ તજી ઓગણીસ ગ્રહે કેમ. ૧૨

છંડી ચોવીસ ગ્રહે બાવીસ, બત્રીસ ગ્રહિ છંડે પાંત્રીસ;
 ઓગણત્રીસસ્યું ધરતો પ્રેમ, એકત્રીસ નિત્ય સંભારે કેમ. ૧૩

૧ પ્ર૦ “ કઠે થાત ” ૨ વાંઝીયણ. ૩ વિયાવાની, જનવાની.
 ૪ ગમાર. ૫ રોકે, અટકાવે. ૬ સ્વાધ્યાય. ૭ ચાદરાજલોકમાં સર્વથી
 ઉપલા ભાગે અર્ધ ચન્દ્રાકારે સિદ્ધશિલા હોય છે અને સંસારથી
 મોક્ષ પામેલાં જીવો ત્યાં રહે છે. ૮ પ્ર૦ “પાયે”

તેત્રીસ લહે ન લહે ચોત્રીસ, અલગાં મુકે કાં છત્રીસ;
 ચોરાસી ઉપરિ ચિત્ત જાય, એકસોઆઠ કહિયે નવિ ધ્યાય. ૧૪

સાં લી હીરમુનિનો રાસ, સખરા ખોલનો કરો અભ્યાસ;
 ૧મીઠાં ખોલ ન મુકો સહી, હીર ચરિત્ર સુણો ગહિગહી. ૧૫

વરસ ઇકોત્તર (૭૧) આશરે આયર,
 પન્નરત્યાસીયે (૧૫૮૩) જન્મજ થાય;
 પન્નરછન્નૂયે (૧૫૯૬) દીક્ષા લેહ,
 સોળસાતોતરે (૧૬૦૭) પં ૦ પદ તેહ. ૧૬

સોળઆઠોત્તરિ (૧૬૦૮) સહી ઉવજ્જાય,
 ઠાહોત્તરિ (૧૬૧૦) ગછનાયક થાય;
 ખાવન્ને (૧૬૫૨) જેણે કીધો કાળ,
 તે ગુરૂને વંદો વૃદ્ધખાળ. ૧૭

કવિજનકેરી પોહોતી આસ, હીરતાણો મેં જોડયો રાસ;
 ઋષભદેવ ગણધર મહિમાય, તૂઠી સારદ બ્રહ્મસુતાય. ૧૮

(ઢાલ-હીન્યરે હીન્યરે હુઈય હીંડાલડ, એ દેશી.)

સરસતી શ્રીગુરૂ નામથી નીપનો, એ રહો જિહાં રવિચંદ ધરતી;
 ઈંદ્ર વિમાન યુગ તાં લગિ જાણુજો, દ્વીપ સમુદ્ર હુઈ જોહ
 ફરતી. સરસતી ૦ ૧

કવણુ દેસે થયો કવણુ ગામે કલો, કવણુ રાજ્યે લલો એહ રાસો;
 કવણુ પુત્રેં કર્યો કવણુ કવિતા ભયો, કવણુ સંવતસરે કવણુ
 માસો. સરસતી ૦ ૨

૧ પ્ર૦ “ માઠાં ખોલને મુકો સહી ” ૨ બંને પ્રતોમાં ૭૧ વર્ષનું
 આયુ લખ્યું છે પરન્તુ ૧૫૮૩ માં જન્મ અને ૧૬૫૨ માં કાળ
 એ હિસાબે ૬૯ વર્ષનું આયુ થાય છે. ૩ પ્ર૦ “ જગતી લગે ”

કવણ દિન નીપનો કવણ વારેં ગુરેં * (ગુરૂ), કરીઅ મ...
 સહુ જોલ આણે;
 મૂઠ એણિ અક્ષરા સોય રચું સમજસ્યે, નિપુણ પંડિત નરા
 તેહ જાણે. સરસતી૦

(ચોપાધ.)

પાટણમાંહિ હુઓ નર જેહ, નાત ચોરાસી પોષે તેહ;
 મોટો પુરૂષ જગે તેહ કહેસ, તેહની નાતને નામે દેસ.
 (ગૂજ્જરદેસ.) ૧

આદિઅખર વિન 'ખીણે' જોય, મધ્યવિના સહુ કોનિં હોય;
 અંત્યઅક્ષર વિન ભુવન મજારિ, દેખી નગરનામ વિચાર.
 (ખંભાત.) ૨

'ખ'ડગતણો ધુરિ અક્ષર લેહ, અખર ધ'ર'મનો ખીજો જેહ;
 ત્રીજો કુસુ'મ'તણો તે ગ્રહી, નગરીનાયક કીજે સહી.
 (ખુરમપાતશા.) ૩

નિ'સા'ણતણો ગુરૂ અખર લેહ, લઘુ દોય 'ગણ'પતિના જેહ;
 લેલી નામ ભલું જે થાય, કવિ કેરો તે કહું પિતાય.
 (સાંગણ.) ૪

*અંદ અખર'ઋ'ષિ ઘરથી લેહ, મે'ષ'લાતણો રનયણમો જેહ;
 અખર^૩લવનમો શાલિ'ભ'દ્રતણો, કુસુમ'દા'મનો^૪વેદમો ભણો. ૫
 વિમલ'સ'હી અખર^૫ખાણમો, જોડી નામ કરો કાં ? ભમો !
 શ્રાવક સોય એ^૬રસ નીપાત^૭, પ્રાગવંશ વીસો વિખ્યાત.
 (ઋષભદાસ.) ૬

*ગુરૂવારે ૧ પહેલો. ૨ ખીજો ૩ ત્રીજો ૪ ચોથો. ૫ પાંચમો.
 ૬ રાસ, રાસો ૭ નિપજાવ્યો, રચ્યો.

દિગ આગળ લેઈ ઇંદુ ધરો, કાલ સોય તે પાછળ કરો;

કવણુ સંવત્સર થાયે વળી, ત્યારે રાસ કર્યો મન રલી .

(૧૬૮૫) (?)

૭

વૃક્ષમાંહિ વડો કહિવાય, જેણે છાંહિ નર દુષ્ટ^૨ પલાય;

તે^૩ તરૂં અરને નામે માસ, કીધો પુણ્ય તણો અભ્યાસ.

(આસોમાસ.) ૮

આદિઅખર વિન કો મ મ કરો, મધ્ય વિના સહુએ આદરો;

અંતિ વિના સિરિ રાવણુ જોય, અન્નુઆલી તિથિ તે પણુ હોય

(તિથિ શુકલ દસમ.) ૯

સકલદેવ તણો ગુરૂ જેહ, ઘણા પુરૂષને વદલલ તેહ;

ઘરે આળ્યો કરી જયજયકાર, તેણે વારે કીધો વિસ્તાર. ૧૦

દીવાલી પહેલું પરવજ જેહ, હિદાઈ કેડે^૪ નૃપ બેઠો તેહ;

બેહુ મળી હોયે ગુરૂનું નામ, સમયે^૫ સીઝે^૬ સઘળાં કામ.

(ત્રિજ્યાણુદસૂરિ.) ૧૧

ગુરૂ નામે મુજ પોહોતી આસ, ત્રંખાવતીમાં કીધો રાસ;

સકલ નગર-નગરીમાં જોય, ત્રંખાવતી તે અધિકી હોય. ૧૨

સકલ દેસ તણો શિણુગાર, ગુજ્જર દેસ નર પડિત સાર;

ગુજ્જર દેસના પડિત^૭ બહુ, ખંભાયત આગળ હારે સહુ. ૧૩

જિહાં વિવેક વિચાર અપાર, વસે લોક જિહાં વણું અઢાર;

ઓળખાયે જિહાં વણુંવરણુ, સાધુ પુરૂષનાં પૂજે ચરણુ. ૧૪

૧ આ કાંઈ બધ બેસતું જણાતું નથી પણ અગાડી સવત્ ૧૬૮૫
એવું આવતું હોવાથી અત્રે તે આંક મૂક્યો છે. ૨ પ્ર૦ “ કષ્ટ ”

૩ આસોપાલવને નામે ૪ સિદ્ધથાય ૫ પ્ર૦ “ ગૂજ્જરદેસમાં નગ-
રજ બહુ ”

વસે લોક વારૂ ધનવત, પહેરે પટોળાં નર^૧ગુણવંત; /

કનકતણા કંદોરા જડયા, ત્રિણ્ય આંગળ તે પુહુળા^૨ધડયા. ૧૫
હીરતણા કંદોરો તળે^૩, કનકતણાં માદળીઆં મળે;

રૂપકસાંકળી કુંચી ખરી, સોવન સાંકળી ગળે ઉતરી. ૧૬

વડા વાણીઆ જિહાં દાતાર, સાહુ પાઘડી ખાં ધ સાર;
લાંખી ગજ ભાખુ^૪ પાંત્રીસ, ખાંધતા હરખે કર ને સીસ. ૧૭

લઈરવની એગતાઈ જ્યાંહિ, ઝીણા ઝગા પહેર્યા તે માંહિ;
ટટ્ટી રેશમી કહેઠિં ભજી, નવગજ લાંબ સવા તે ગજી. ૧૮

ઉપર ફળીયું ખાંધે કોઈ, ચ્યાર રૂપૈયાનું તે જોઈ;

કોઈ પછેવડી કોઈ પામરી, સાઠિ રૂપૈયાની તે ખરી. ૧૯
પહિરિ રેશમી જેહ કભાય, એકશત રૂપૈયા તે થાય;

હાથે ખહેરખા બહુ મુદ્રિકા, આવ્યા નર જાણું સ્વર્ગથકા. ૨૦
પગે વાણુહી અતિ સુકુમાલ, સ્યામ વર્ણુ સખળી તે જળજ;

તેલ કુલ સુગંધ સનાન, અંગે વિલેપન તિલક ને પાન. ૨૧

એહવા પુરૂષ વસે જેણે ઠાહિ, સીની સોભા કહીય ન જાય;
રૂપે રંભા બહુ શિણુગાર, ફરી ઉત્તર નાપે ભરતાર.^૪ ૨૨

ઈસ્યું નગર તે ત્રંગાવતી, સાચર લહર જિહાં આવતી;
વાહાણુ વખારતણા નહિ પાર, હાટે લોક કરે વ્યાપાર. ૨૩

નગર કોટ ને ત્રિપોલીઠં, માણેકચોકે બહુ માણસ મિજ્યું;
વોહોરે કુંળી ડોડી સેર, આલે દોકડા તેહના તેર. ૨૪

૧ પ્ર૦ “સીરગુણવંત.” ૨ પહોળા. ૩ હીર-રેશમના કંદોરા તલે, ત્યાગેલાં, છોડેલા. અર્થાત્ રેશમના કંદોરા કોઈ પહેરતું નહિ. બધાંજ સોનાના પહેરતા, એટલા ધનવાન લોકો હતા. ૪ પ્ર૦ “નિત્ય ઉઠી વૃંદે આણુગાર.”

લોગી લોઠ ઇસ્યા જિહાં વસે, દાન વરે પાછા નવિ ખસે;

લોગી પુરૂષ ને કરૂણાવંત, વાંણિગ છોડિ ખાંધ્યા જંત. ૨૫

પશુ પુરૂષની પીડા હરિ, માંદા નરને સાજા કરિ;

અજા મહીષની કરિ સંભાલ, શ્રાવક જીવદયાપ્રતિપાળ. ૨૬

પંચાસી જિનના પ્રાસાદ, દેવજ તોરણુ તિહાં ઘંટાનાદ;

૧ પસ્તાલીસ જિહાં પૌષધશાળ, કરે વખાણુ મુનિ વાચાળ. ૨૭

પડિકકમણું પૌષધ પૂજય, પુણ્ય કરંતા ઘાઠાજય;

પ્રભાવના બ્યાખ્યાને જ્યાંહિ, સાહાંમીવાચ્છલ્ય હોયે પ્રાહિં. ૨૮

ઉપાશરો દેહરૂં ને હાટ, અત્યંત દુર નહિ તે વાટ;

ઠંઠિલગોચરી^૪ સોહિલ્યા^૫ આંહિ, મુનિ અહિં રહેવા હીંકે

પ્રાહિં. ૨૯

ઈસ્યું નગર ત્રંખાવતી વાસ, હીરતણો તિહાં જોડયો રાસ;

પાતશા ખુરમ નગરનો ઘણી, ન્યાય નીતિ તેહનિ અતિ ઘણી. ૩૦

તાસ અમલો કીધો મેં રાસ, સાંગણુ સુત કવિ ઋષભદાસ;

સંવત સોળપંચાસીઓ (૧૬૮૫) જસેં,

આસો માસ દસમી દિન તસે. ૩૧

શુરવારે મેં કીધો અભ્યાસ, મુઝ મન કેરી પુહુતી આસ;

શ્રીગુરનામે અતિ આનંદ; વંદું વિજયાણું દસૂરીંદ. ૩૨

(દહી-ઉતરો આરતી અરિહંતદેવ-રાગ-ધન્યાસી.)

વંદીયે વિજયાણું દસૂરિરાય,

નામ જપંતા સુખ સખણું થાય.

વંદીયે. ૧

૧ પ્રં ૦ “અદેતાલીસ” ૨ દહાડાં; દિવસ. પ્રં ૦ “દિહા” ૩ ઠંઠિલ, દિશાકરાગત જવાનું. ૪ આહારપાણી મળવાનું. ૫ સુસંબ્ય.

તપગછ નાયક ગુણ નહિ પારો,	
પ્રાગવંશે હુઓ પુરૂષ તે સારો.	વંદી૦ ૨
સાહ શ્રીવંત કુલે હુંસ ગયંદો,	
ઉઘોતકારી જિમ દિનકર ચંદો.	વંદી૦ ૩
લાલખાઈ સુત સીહ સરિખો,	
ભવિકલોક મુખ ગુરુનું નીરખો.	વંદી૦ ૪
ગુરુ નામે મુજ પોહોતી આસો,	
હીરવિજયસૂરિનો કર્યો રાસો.	વંદી૦ ૫
પ્રાગવંશે સંઘવી મહિરાજો,	
તેહ કરતો જિનશાસન કાજો.	વંદી૦ ૬
સંઘપતિ તિલક ધરાવતો સારો,	
શેત્રુંજ પૂજ કરે સદ્ગુણ અવતારો.	વંદી૦ ૭
સમકિત સાર વ્રત ખારનો ધારી,	
જીનવર પૂજ કરે નીતિ સારી.	વંદી૦ ૮
દાન (૧) દયા (૨) દમ (૩) પર રાગો,	
તેહ સાધે નર મુગતિનો માગો.	વંદી૦ ૯
મહિરાજ તણો સુત અતિ અલિરામ,	
સંઘવી સાંગણુ તેહનું નામ.	વંદી૦ ૧૦

૧ નિત્ય, રોજ. ૨ આ ત્રણ 'દ'કાર કહેવાય છે. અર્થાત્ ત્રણ 'દ' દાને સાધનારો એવું કહેવામાં આવે તો ઉપર મુજબ સમજી લેવાય. જેમ " શરીરના નવ 'ક'કા નિત્ય સાફ કરવા જોઈએ. " તેમ કહેવાથી કપાલ, કાન, કંઠ, કાખ, કુણી, કાંકુ, કેડ, કુલ્લો અને કાઠલી સમજી લેવાય તેમ. ધડપણના 'લ'કાર પણ જો રીતે સમજાય.

સમકિત સાર ને વ્રત જસ પારો,	
પાસ પૂજી કરે સફળ અવતારો.	વંદી૦ ૧૧
સંઘવી સાંગણનો સુત વારૂ,	
રાસ જોડી હુઓ બહુ જન તારૂ.	વંદી. ૧૨
એક કહે કરૂં ખરો જખાપો,	
ઘે ઉપદેશ ચેતે કંઈ આપો.	વંદી. ૧૩
અંગારમર્દક આચારજ હુઓ,	
અન્ય તારી પોતે બૂડતો બૂઓ.	વંદી૦ ૧૪
નંદિષેણુ ગણિકા ધરિ જ્યારેં,	
આપ બૂડે અને અન્યને તારે.	વંદી૦ ૧૫
ઋષભ કહે ભલું પૂછ્યું પરમ,	
બંદુઆ જોટલો સાધીયેં ધરમ.	વંદી૦ ૧૬
આણુંદ શંખ ને પુષ્કલી જોય,	
બરાબરી તસ કુણે નવિ હોય.	વંદી૦ ૧૭
ઉદયન બાહુડ જાવડસાય,	
તેહના પગની રજ ન થવાય.૨	વંદી. ૧૮
વીરમારગ લહી કાંઈ પુણ્ય કીજે,	
ઉગતે સૂરેં જિન નામ સહી લીજે.	વંદી૦ ૧૯
૪ પ્રહિ ઉઠી પડિક્કમાણું કરીયે,	
પૂદોયઆસણુ ભત અંગે ધરીયે.	વંદી૦ ૨૦

૧ પ્ર૦ “ પુરૂષને જોય ” ૨ પ્ર૦ “ તેહના પુણ્યથી નિર્જર થાય ”
 ૩ શ્રીમદ્દોશીરનો માર્ગ-ધર્મ લહી-પામીને. ૪ સવારે. ૫ બેસણું. દરરોજ
 ક્રમતે બે વખત આસન ઉપર સ્થિર રહીને જમવું. ૩૦ “ એ કાસણુત ”

વ્રત ખારયોદ નિયમ સંભારો,
દેવના દેવને નરનારી નારો.

વંદી. ૨૧

ત્રિકાળપૂત જિન નિત્ય કરવી,
દાન પાચે દેહે શક્તિ મુજ બેહવી.

વંદી ૦ ૨૨

નિત્યે દસ દેવળ જિનતણા બેહારે,
અખ્યત મુકી નિજ આતમ તારે.

વંદી ૦ ૨૩

આઠમિ પાખી પૌષધ પ્રાહિં,
દિવસ રાત સિદ્ધિ કહે ત્યાંહિ.

વં ૦ ૨૪

વીરવચન સુણી મનમાંહિ લેહું,
પ્રાહિ વનસપતિ નાવ છેહું.

વંદી ૦ ૨૫

મૃપા અહત પ્રાહિં નહિ પાપ,
શીળ પાળુ કાયા વચને આપ.

વંદી. ૨૬

નિત્ય નામું જિન સાધન સીસો,
ધાનક આરાધ્યાં જે વળી વીસો.

વંદી. ૨૭

દોય આલોચણુ ગુરુ કહે લીધી,
અઠમિ છઠિ સૂઘિ આતમિ કીધી.

વંદી. ૨૮

શેલુંજ ગિરિનાર સંખેસર યાત્રો,
સુલશાખા ભણાવ્યાં બહુ છાત્રો.

વંદી. ૨૯

દુષ્ટશાતા મનીલ ગણું દોય,
એક પગે જિન આગળ સોય.

વંદી. ૩૦

૧ સવારે કશર સુખડ અગર ઇત્યાદિના સુખધીચૂરણી
વાસથી, મધ્યાન્હે જલચંદન પુષ્પ આદિથી, ને સન્ધ્યાએ પથી.
૨ વાંદુ, પ્રભુમું. ૩ અક્ષત, ચોખા. ૪ પ્ર૦- " ઉગ્રન્ત " ૫ પ્ર૦-
" રાત્રિ સિખી " ૬ પ્ર૦- " વંદનદ્વય આગળ ગુણુ દોય "

નિત્યે ગણવી વીસ નોકરવાલી,

વંદી. ૩૧

હિસા રહી અરિહંત નિહાળી.

૧ સ્તવન અઠાવન (૫૮) ચોત્રીસ (૩૪) રાસો,

વંદી. ૩૨

પુણ્ય પસર્યો દીયે બહુસુખવાસો.

ગીત થુમ્બનમસ્કાર બહુ કીધા,

વંદી. ૩૩

પુણ્ય માટે લિખી સાધને દીધા.

૩ ટલાએક બોલની ઇચ્છા કીજે,

વંદી. ૩૪

દ્રવ્ય હોય તો દાન બહુ દીજે.

શ્રીજિનમંદિર બિંબ ભરાવું,

વંદી. ૩૫

બિંબપ્રતિષ્ઠા પોઢી કરાવું.

ધપતિ તિલક ભલુંજ ધરાવું,

વંદી. ૩૬

દેસ પરદેસ મારિ કરાવું.

અથમ ગુણુઠાણાનિ કરૂં જઈનો,

વંદી. ૩૭

કરૂં પુણ્ય સહિત નર જેહ છે હીનો.

એમ પાંહું જૈન આચારો,

વંદી. ૩૮

કહેતાં બ તોજ હોય અપારો

અથલુ મુજ મન તણો એહ પ્રણામો,

વંદી. ૩૯

કોએક સુણી કરે તમ કામો.

પુણ્ય વિભાગ હુઈ તવ મહારે,

વંદી. ૪૦

ઈસ્યું ઋષ કવિ ૧૫ વિચારે.

૧ સ્તવન. ૨ થોય, સ્તુતિ. ૩ પ્ર. " એટલા
એક " ૪ પ્ર. " કહેતાં સધુતા " ૫ પ્ર. " પુણ્યે મુજ મન તણો
અરિણામો "

પર ઉપગાર કાળે કહિ વાત,

મનતણે પ દેહ જાત.

વં. ૧

(ઠાળ-હીંચરે હીંચરે હૃદય િંડાલડે. રાગ ધન્યાસી.)

વંધરે વંધરે વંધ ગુરૂ હીરને, મંત્ર સમાન છે હીર નામો;

જન્મ જ્યારે હવો ઘેર । દ લલો, કરત દ્વાર કરી

આજ તામો. વંધરે. ૧

હીરવિજયસૂરિ દીપ દીધા^૧ પછી, ગછની જોતિ તે સખળ જાગે;

ગછનાયક વડો રાજવિજયસૂરિ, શ્રીવિજયદાનને પાય લાગે.

વંધરે. ૨

હીર પદવી લહે જામ જગમાં વળી, તામ શેત્રુંજ મુગતોજ થાય;

પરિવારસ્યું પરિવર્યો તિલક મસ્તક ધરી, ^૨સાહ ગલ્લો

શેત્રુંજ જાય. વંધરે. ૩

હીરના રાજ્યમાં અનેક કારજ થયા, મુગલા મુલખધર પાય લાગા;

સાધ શ્રાવક વધ્યા ભુવન પ્રતિમા બહુ, અમારિના પડા

ચોખંડ^૩ વાગા. વંધરે. ૪

હીર દેવાંગત જામ હૂઆ વળી, વાગ યા ઘંટ બહુ દેવ મળીઆ;

ગાન થૂલે કરી હીરને મન ધરે, વાંઝીઆ અબ તે તિહાં

ફળી । વંધરે. ૫

હીરનો રાસ રગિયો જવ યુગતિસ્યું, મેઘની વૃષ્ટિ તે સખળ હોય;

મુલખ્ય^૪ શાતાં સુખી, સરસ મહી માનવી, દેલમહાં ^૫સુતે

તે સખળ જોય. વંધરે. ૬

૧ પ્ર. " લીધા પછે " ૨ પ્ર. " જગનગુરુ ભવ્ય શેત્રુંજ
ભઈ " ૩ પ્ર. " જગમાંહી વાગા " ૪ સુકાવ. ૫ પ્ર. " દેસમાં
સુતે તે "

।ધપૂજા સહી વિહારવિધિ લલ થઇ, ધર્મ નિ કર્મ તે સુખેજ્યાલે;
હીરરે! હીરરે! જપે જિ કો^૧ માલાયે, તેહ જગે ઋદ્ધિ

રમણીસ્થુ^૨ માલે. વંધરે. ૭

ઋષભ રંગે સ્તવે અંગે શાતા હવે, સંધ સંકળતણે^૩ સુખ હોયે;

સુરનર નારીયાં પંખીયાં સુખ લહે, હીરતુ^૪ નામ જપતાં

જિ કોયે! વંધરે. ૮

ઇતિ શ્રી હીરવિજયસૂરિરાસ સંપૂર્ણ:

‘વત્ ૧૭૨૪ વર્ષે, માદ્રવાશુદિ ૮ શુ^૧, મીમત્તપાગચ્છે,
મદ્યાર શ્રી ૨૧ શ્રીવિજયરાજસૂરીશ્વરરાજ્યે, લપણ્ડિતસ-
। જ્ઞારહારમાલસ્તલતિ યમાન ણ્ડિતશ્રી ૭ શ્રીદેવવિજ-
યગણિ શિષ્ય: પણ્ડિતોત્ત પણ્ડિત ૨ પણ્ડિતશ્રી ૫ શ્રીતેજ-
વિજયગણિશિષ્ય, ણ્ડિતશ્રી ૩ શ્રીપિમાવિ યગણિશિષ્ય -
સૂરવિજે લિરિતમ્. શ્રી ।દર્ડ ગરે મીચિન્તા-
મણિપાર્શ્વના ।દાત્. સ્વં ।ચ ।ર્થમિતિ ેય: ^૩ ।

૧ પ્ર. “ જિ કો માનવી ” ૨ પ્ર. “ ચઉવિહ સંધને ”

૩ પ્રત્યન્તરે “ સૈવત્ ૧૮૨૬ ના ” તોત્ત સે જ્યેષ્ઠમ ે શુ -
પક્ષે પૂર્ણિમાયાં દિવસા ે લિ શ્ર, પં. અમૃતવિજયેન, શ્રીસુનિસ્રવત-
મસાદાત્. ”

ઇતિ શેઠ દેવચંદ લાલ ।ઈન્દ્રનપુસ્તકોદ્ધારે- ત્યાંક: ૨.

પરિશિષ્ટો.

પરિશિષ્ટ ૧ લું.

ધર્મરૂચિ—અણગાર.

- સુણી શીખ સુગુરતણી હો મુનિવર, ચાલ્યા પરઠણ કાજ;
ગયવરની પેઠે મલપતાં હો મું, તરણ તારણ ઋષિ । .
- ધન ધન ! તપસીજી ! હો ૦, ધર્મરૂચિ અણગાર. i. ૧
- ઈંટ નિભાડે જાંઘને હો મું, ટપકો માંડયો જામ;
વાસથકી આવી કીડીયો હો મું, મરણ પામી તિણ કામ. ધન. ૨
- મુનિવર મનમેં ચિંતવે હો મું, કીધો જોટો કામ;
કીડીઓની દયાવશે હો મું, મરણ લિયો તિણ કામ. ધન. ૩
- સઘલો આહાર પરઠવ્યાથી હો મું, અનરથ હોશે અપાર;
નિરવધ કોઠો માહરો હો મું, એસો નહિ કોઈ ઠાર.. ધન. ૪
- ઘોલી ઘોલી જે તુંબડો હો મું, પીધો આપ શરીર;
દયાલાવ દિલમાં વસ્યો હો મું, છકાય જીવના પીર ! ધન. ૫
- થોડી વાર હુઆ પછે હો મું, વેદન હુઈ પાર;
નાકે સલ ઘાલ્યો નહીં હો મું, તરતારણ સુખકાર. ધન. ૬
- પૃથવી સહામું જોઈને હો મું, ક્ષિમાસાગર શુ ધીર;
ખલીહારી ઇણ સાધુને હો મું જુઝયા કર્મસહ વીર. ધન. ૭
- સંથારો શુદ્ધમને કરી હો મું, કીધો તેણે કામ;
આયુષ પૂર્ણ કરી ગયા હો મું, સર્વાર્થસિદ્ધિવિમાન. ધન. ૮

તેત્રીસ સાગરના આઉખે હો મુઠ, ચવિને મુગતિ સિધાય;
ઋષિ ચોથમલલ ઇમલણે હો મુઠ, નિત્ય પ્રણમીજે પાય. ધન. ૬

પરિશિષ્ટ ૨ જી.

રાજર્ષિ-પ્રસન્ન ચન્દ્ર.

પ્રણમું તુમારે પાય, પ્રસન્નચન્દ્ર ! પ્રણમું તુમારે પાય;
રાજ છોડી રળિયામણું રે, જાણી અથિર સંસાર-
વૈરાગે મન વાળિયું રે, લીધો સંયમભાર. પ્રસન્ન ૧

સમસાને કાઠિસગ્ગ રહી રે, પગ ઉપર પગ ચડાય;
ખાહુ ખેહુ ઊંચા કરી રે, સૂરજસામી દૃષ્ટિ લગાય. પ્રસ ૦ ૨

હુમ્ખદૂત વચન સુણી રે, કોપ ચઢ્યો તતકાલ;
મનસું સંગ્રામ માંડીઓ રે, જીવ પડ્યો જન્મલ. પ્રસન્ન ૩

છિક પ્રશ્ન પૂછે તિસે રે, સ્વામિ ! એહુની કુણ ગતિ થાય ?
ગવન્ત કહે હમણાં મરે રે, તો સાતમી નરકે જાય. પ્રસન્ન ૪

ક્ષિણ એક આંતરે પૂછીયું રે, સર્વારથસિદ્ધિવિમાન;
વા દેવની હુંહુલી રે, ઋષિ પામ્યો કેવલજ્ઞાન. પ્રસન્ન ૫

પ્રસન્નચન્દ્રઋષિ મુગતે ગયારે, શ્રીમહાવીરના શિષ્ય;
રૂપવિજય કહે ધન્ય ધન્ય છે રે, દીઠા એહ પ્રત્યક્ષ. પ્રસ ૦ ૬

પરિશિષ્ટ ૩ જી.

અર્જુનમાલી.

(કિસકે ચેલે કિસકે પૂત, આતમરામ એકેલે અવધૂત;
સાહિબ સેવિયે. એ દેશી.)

સદગુરૂચરણે નમી કહું સાર, અર્જુનમાલીમુનિ અધિકાર;

વિ સાંભલો.

રૂડી રાજગૃહીપુરી જાણ, રાજ્ય કરે શ્રેષ્ઠિક મહીરાણ; ભવિ. i. ૧
નયરી નિકટ એક વાડી અનૂપ, સકલ તરૂ જિહાં શોભે સુરૂપ;
દીપે મુદ્ગરચક્ષુ તિહાં દેવ, અર્જુનમાલી કરે તસ સેવ. ભ. ૨
ખંધુમતી ગૃહિણી તસુ જાણ, રૂપ જોવને કરી રંભ સમાન; ભ.
એકદા અર્જુન ને ત્રિયા દેવગેહ, ગયા વાડીયે બિહું ઘરી નેહ. .૩
ગોઠિલ પદ્મનર આવ્યા તિવાર, વિકલ થયા દેખી ખંધુમતીનાર; ભ.
અર્જુનને ખાંધી એકાંત, ભોગવી ખંધુમતી મનની હો ખાંત. ભ. ૪
અર્જુન ચિંતે મુદ્ગરપાણિ ! આજ, સેવકની તું કરજે સાજ;
ઈમિ નિસુણી ચક્ષુ પેઠો હો અંગ, ખંધન ત્રોડી આલ્યો મનરંગ. .૫
ગોઠીલ પદ્મનર સાતમી નાર, મુદ્ગરસું મારીને આલ્યો તિવાર;
દિન દિન પદ્મનર ને એક નાર, હુણ્યા છ માસ લગેં એક હજાર. ભ. ૬
ખસેં સાંઠ વલી ઉપર જાણ, હુણ્યા તે માણસ મુદ્ગરપાણ;
વિસ્તરી નયરીમાંહે તે વાત, લોક બિહિન્યા તે બહાર ન જાત. ભ. ૭
તિણુ અવસર રાજગૃહી ઉદ્યાન, સમવસર્યા મહાવીર સુજાણ;
શેઠ સુદર્શન સુણી તતકાલ, વંદનને આલ્યો કુમાલ. . ૮
દેખી દોડ્યો ચક્ષુ હણવાંકાજ, શેઠે પ્રતિજ્ઞા કરી પંથમાંજ; ભ.
ઉપસર્ગથી જો ઉગરું એણિવાર, પાળું સહિતો જાવજીવ ચોવિહાર. ભ. ૯

કહી નમુત્યુથું ધરે હવે ધ્યાન, ઉપાડ્યો હણવા મુદ્ગરપાણુ; લ.
 ચર્મપ્રભાવે હાથ થંભ્યા આકાસ, ગયો અર્જુન દેહથી ચક્ષુ નાસ. લ. ૧૦
 ચરતી ઉપર પડ્યો અર્જુનદેહ, ચિત્ત વલ્યું ઘડી ચોકને છેહ; લ.
 શેઠ પ્રતિજ્ઞા અર્જુન પેખી, ક્યાં જાશે? પૂછે સુવિશેષ. લ. ૧૧
 વાંઢવા જાસું શ્રીમહાવીર, સાંભલી સાથે થયો સધીર; લ.
 વાણી સુણી ઉપન્યો વેરાગ, લીધું ચારિત્ર અર્જુન ધરી રાગ. લ. ૧૨
 કીધાં કર્મ ખપાવવા કાજ, રાજગૃહી પાસે રહ્યા ઋષિરાજ; લ.
 ચક્ષુરૂપે હણીયા જે જીવ, તેહતું વૈર વાળી મારે સદૈવ. લ. ૧૩
 અપાટ પાટુ ને મુકીના માર, નિવિડ જોડા ને પત્થર પ્રહાર; લ.
 અપટ ઈંટ કોરડા નહિ પાર, હણે લાઠી કેમ નર હજાર. લ. ૧૪
 શુ પરિણામે સાધુ સહે સદૈવ, તાહરા કીધાં તું લોગવે જીવ; લ.
 અભ્યાસે આણી શુભધ્યાન, કેવલ લડી પામ્યા શિવધ્યાન. લ. ૧૫
 વત સત્તર સુડતાલે ઉદ્ધાસ, શહેર રાણકપુર ઠર્યું સોમાસ; લ.
 કહે કવિયણ કરજોડી હેવ, મુક્તિતણું ફલ દેજ્યો દેવ ! ભવિ. ૧૬

પરિશિષ્ટ ૪ થું.

અન્ધકુમ્ભિ. (ત્રિઢાલી.)

(હુહા.)

શ્રીમુનિસુવ્રતજિન નમું, ચરણયુગલ કરજોડી;
 સાવત્રિયપુર શોભતું, અરિ સખળા બળ તોડ.

જિતશત્રુ મહિપતિ તિહાં, ધારણી નામે નાર;	
ગૌરી-ધૈર સૂનુસમ, ખન્ધક નામે કુમાર.	૨
સ્વસા પુરન્દરા મનહરૂ, રૂપે જીત્યો અનંગ;	
દિનકર ઇન્દુ ઊતરી, વસિયો અંગોપાંગ.	૩
કુંભકાર નયરી લલી, દંડકરાય વરિક;	
જીવ અલબ્યનો દુષ્ટધી, પાલક અમાત્ય કુધિક.	૪
માત પિતા સવિ મલી કરી, પુરન્દર કન્યા જેહ;	
આપી દંડકરાયને, પામી રૂપનો છેહ.	૫
એક દિન વિહરંતા પ્રભુ, સાવત્રી ઉધાન;	
વીસમા પ્રતિબોધતાં, સમોસર્યા જિન લાણુ.	૬
સુણી આગમ ખન્ધક વિભુ, નમે લગવન્તને આય;	
સુણી દેશના દર્શન લહી, નિજ નિજ થાનક જાય.	૭
કુંભકાર નયરી થકી, કોઈક રાયને કાજ;	
પાલક સાવત્રી લણી, આળ્યો સલાયે રાજ.	૮
પાલક બોલે સાધુના, અવગુણનો ભંડાર;	
નિસુણી ખન્ધક તેહને, શિક્ષા દીધી લિગાર.	૯
પાલક ખંધક ઉપરે, થયો તે કોધાતૂર;	
પછી તે નિજ થાનિક ગયો, દંડકરાયને પૂર.	૧૦
એહવે મુનિસુવ્રત કને, નમિ ખંધક લિયે વ્રત;	
પંચશત નરની સંગતે, ખડુલ કર્યું સુકૃત.	૧૧

(હાલ ૧ લી. વિચરંતા ગામો ગામ-દેશી.)

ખંધકસાધુ વિચાર, આપે વાચના સાર;
આજ હો, એક દિન પૂછે મુનિસુવ્રતનેજ.

મિ ? સા વેશ, નાં બહેનને દેશ;	
આજ હો, જો પ્રભુજી આજા હુવેજી.	૨
કહે જિન; સા સર્વ, મરણાંત હોસે ઉપસર્ગ;	
જા હો, નિસુણી બન્ધક વિનવેજી.	૩
નવિ જીવિત મ દુઃખ, સંહેસુ મોક્ષના સુખ;	
આજ હો, લોક લાયક અમે પામસુંજી.	૪
સ્વામિ કહે તિવાર, તુજ વિન સવિ પરિવાર;	
આજ હો, દુઃખીત તે બહુ થાયશેજી.	૫
તે સુણી મુનિ પંચશત, સહ ચાલ્યો તૂરે આદિત;	
આજ હો, અનુકમે નયરી પામિયોજી.	૬
પૂરવ વૈર સંભાર, ગોપવ્યાં સહસ હથિયાર;	
આજ હો, પાલકે તે ઝટ ગહનમાંજી.	૭
ઠ તું વાંદવા કાજ, ભાંજે અમાત્ય; મહારાજ !	
આજ હો કાં ! તુજ ધારણા કિહાં ગઈજી.	૮
પાંચસે સુભટનેં સાજ, લેવા આવ્યો તે રાજ;	
આજ હો, વેષ ધરી સાધુતણા એ.	૯
કર લઈ તે શ , વાંદવા જાઈશ તત્ર;	
આજ હો, હુણી તુજ લેશે રાજ્યને જી.	૧૦
જોવા આવે રાય, શસ્ત્રની ધોરની બંતાય;	
આજ હો, સ્થાનકે કટકજ કેલવ્યાં જી.	૧૧

(હહા.)

દેખી ચિંતે રાજાઓ, કોઈ દિસે તૃપ્ત;
 સર્વ યતિ ઘને બાંધીને, સોંખ્યા પોલક શુભ. ૧.

કહે રાજા; મન્ત્રીવર ! જે રૂચે તે ધાર;
હરખ્યો પાલક પામીને, ઉંદર જિમ માંજાર.

૨

(હાલ રજી. કુકડ દેખી કુંડને, મન માન્યો લાલ; દેર -)

(અથવા, આવો જમાઈ પ્રાહુણ ! જયવંતાણ; એ ૧ .)

તવ પાલક સુખ પામતો પ્રભુ ધ્યાવો લાલ,
લાવો મુજ સમીપરે પ્રભુ ધ્યાવો લાલ;
કુવચનને તે બોલતો પ્રભુ પીલીસ યંત્ર તનુ દીપરે. પ્ર ૦ ૧.
કહે છે તે મંત્રીસ્વરૂ પ્રભુ અકેક શ્રમણને યંત્રરે. પ્રભુ ૦
ઘાલી ઘાલી પીલતો પ્ર ૦ માઠી બુદ્ધિ અભ્યન્તરે. પ્ર ૦ ૨
ખંધક; શિષ્યોને પીલતાં પ્ર ૦ દેખી દાઝે દેહરે. પ્ર ૦
પાલકે ખંધક નિર્વિ(ર્ગિ)હથી પ્ર ૦ ખાંધ્યો ઘાણીએ તેહરે. પ્ર ૦ ૩
તે સાધુના ઉછલે પ્ર ૦ રૂધિર કેરાં ગિન્દરે; પ્ર ૦
પાપને દેખી અંખરે પ્ર ૦ કંપે સૂરજ ચંદરે. પ્ર ૦ ૪
ખંધક તો મન લેખવે પ્ર ૦ તે અમૃતરસ ગિન્દરે; પ્ર ૦
હુકૃત દેખી સુરનરા પ્ર ૦ થર થર કંપે ઇન્દરે. પ્ર ૦ ૫
શાતા વચને શિષ્યને પ્ર ૦ નિર્યામે સમતાવંતરે; પ્ર ૦
જીવ તે શરીરથી લિન છે પ્ર ૦ ધરસો નહિ હુખ સંતરે. પ્ર ૦ ૬
એ ઉપસર્ગને પામિયા પ્ર ૦ તે પૂરવકૃત કર્મરે; પ્ર ૦
સુખ કારણ એ લોગવો પ્ર ૦ કાઈ ન કરશે ગર્વરે. પ્ર ૦ ૭
નિર્મમત્ર મન જેહનાં પ્ર ૦ નિર્યામે સદ્ ભગવન્તરે; પ્ર ૦
જિમ જિમ પીળે પાપિયો પ્ર ૦ તિમ તિમ સમેતાવંતરે. પ્ર ૦ ૮

જાજવલ ધ્યાનને ધ્યાવતાં પ્ર૦ પામે કેવળ તૂર્તરે; પ્ર૦
 એમ તે મન્ત્રિયે હુણ્યા પ્ર૦ મુનિ ઉણ એક પંચશતરે. પ્ર૦ ૯
 ખન્ધક બોલે બાળ એ પ્ર૦ દેખી દુઃખ ન ખમાયરે; પ્ર૦
 તે કારણ મુજ પ્રથમ તું પ્ર૦ હણિ પછી એહની કાયરે. પ્ર૦ ૧૦
 પાપી પાલક સાંભલી પ્ર૦ દેવાને ઘણું દુઃખરે; પ્ર૦
 શુર દેખંતા શીઘ્રપણે પ્ર૦ પીલે પાલક મન મુખરે. પ્ર૦ ૧૧
 વલ પામી મોક્ષને પ્ર૦ વરિયો બાળક શિષ્યરે; પ્ર૦
 ખી ખન્ધકસૂરિવરા પ્ર૦ કરે કલપાન્ત મુનીશરે. પ્ર૦ ૧૨

(દુહા.)

લિખિત ભાવ ટળે નહિ, ચળે યદિ જો ધ્રુવ;
 કર્મરેખા અપિ નવિ ટળે, કહે વીતરાગ એ ધ્રુવ. ૧

(ઢાળ ૩ .)

બાળક માહારે વચનથીરે, ન રાખ્યો ક્ષણમાત્ર;
 કરમની જુઓ ગતિરે, વિપરીત છે કિરતાર. કરમ૦ ૧
 પરિકર મુજ શિષ્યનેરે, માર્યા એણે કુટ;
 રાજા હણવો મંત્રીનેરે, ભરિયો કોપે કુટ. કરમ૦ ૨
 જો તે ફળ મુજને હુવેરે, તો દાહક કરનાર;
 થાજો ભવ મુજ આવતોરે, નિયાણું કર્યું ધરી ખ્યાર. કરમ૦ ૩
 તવ મૃત ખંધક મુનિવરારે, હુવા અગ્નિકુમાર;
 વાત સુણી ઇમ ચિંતવેરે, પુરન્દરચશા નાર. કરમ૦ ૪
 એઘો ખરડ્યો રક્તથીરે, જાણી ભક્ષને હેત;
 અંખર ચઢિય ગૃહ ચંચથીરે, પડિયો સ્વસા છે જેત. કરમ૦ ૫

રજોહરણુ તે ઝોળખીરે, નિજ તનો તે જાણુ;

એ શું કીધું કારમુંરે, રાજા પાપી અજાણુ.

કરમં ૬

તત ગ્રહી પરલોક સાધિયોરે, પુરન્દરચશા દેવ;

અવધિયે જાણી કરીરે, અગ્નિમ મૃત્યુ સચીવ.

કરમં ૭

દંડકરાયનો દેશ જે, કરે પ્રચંડ ગણધાર;

એકે ઊણા વાંચશેરે, પરિસહ સહે તિહાં સાર.

મં. ૮

(૬૫૧)

વધ પરિસહ ઋષિયે ખમ્યા ગુરૂ ખંધક જેમ એ,

શિવમુખ ચાહો જો જંતુ ! તવ કરશે કોપ ન એમ એ;

સંવત સપ્ત મુનીશ્વરે વસુ ચન્દ્ર (૧૮૭૭) વર્ષે પોસ એ,

માસ ષષ્ઠિ પ્રેમરાગે ઋષસવિજય જગ ભાખ એ.

પરિશિષ્ટ પ મુ.

શ્રીમેતારજમુનિ.

(વરે ! તું ૨ જાતણો કર ગ-દેશી.)

સર દમ ગુણના આગરૂણ, પંચમહામત ધાર;

માઃ ખમણને પારણેણ, રાજગૃહી નગરી મઝાર-

મેતારજ મુનિવર ! ધન ધન તુમ આવતાર. િકણી.

સોનીને ૨ આવીયાણ, મેતારજ ઋષિરાય;

જેવલા વડતો લીરેણ, વન્દે મુનિના પાય.

મેતા

- જ કહ્યો ધર ગિણેજી, વિણકાળે સહકાર;
 દ્યો લિક્ષા છે સૂઝતીજી, મોઢકતણો એ આહાર. મેતા૦ ૩
- કોંચ જીવ જવલા અણ્યોજી, વહોરી વૃથા ઋષિ તામ;
 સોની મન શંકા થઈજી, સાધુતણાં એ કામ. મેતા૦ ૪
- રી કરી ઋષિને કહેજી, ઘો જવલા સુજ આજ;
 વાધર શિશે વિંટીયુંજી, તડકે નાંખ્યા મુનિરાજ. મેતા૦ ૫
- ફટ ફટ ફૂટે હાડકાંજી, તડ તડ લૂટેરે ચામ;
 સોનીકે પરિસહ દિયોજી, મુનિ રાખ્યો મન કામ. મેતા૦ ૬
- એહવા પણ મહોટા યતિજી, મન ન આણેરે રોષ;
 તમ નિંદે આપણોજી, સોનીનો શો દોષ. મેતા૦ ૭
- ગજસુકુમાલ તાપીઆજી, ખાંધી માટીની પાલ;
 ખેર અંગારા શિર ધર્યાંજી, મુગતે ગયા તતકાલ. મેતા૦ ૮
- વાઘણે શરીર વ રિયુંજી, સાધુ સુકોશણ સાર;
 કેવલ લહી મુગતે ગયાંજી, ઇમ અરણિક આણુગાર. મેતા૦ ૯
- પાલક પાપી પીલીયાજી, ખંધકસૂરિના શિષ્ય;
 અંખડ ચેલા સાતસેંજી, નમો નમો તે નિશ દિસ. મેતા૦ ૧૦
- એહવા ઋષિ સં રતાંજી, મેતારજ ઋષિરાય;
 અંતગડ હુઆ કેવળીજી, વદો મુનિના પાય. મેતા૦ ૧૧
- ારી કાષ્ઠની સ્ત્રીયે તિહાં , લાવી નાંખી તેણી વાર;
 ધખકે પંખી જાગીઓ , જવલા કઠયા તિણે સાર. મેતા૦ ૧૨
- દેખી જવલા વિંટમાંજી, મન લાજ્યો સોનાર;
 એઘો મુહુપત્તિ સાધુનો , લેધ થયો આણુગાર. મેતા૦ ૧૩
- આતમ તાર્યે આપણોજી, શિર કરી મનવચકાય;
 માજવિજય રંગે જે , સાધુવડી એહ સચાય. મેતા૦ ૧૪

પરિશિષ્ટ ૬ હું.

શ્રીઠંઠણઋષિ.

(હું વારીલાલની દેશ .)

ઠંઠણ ઋષિજીને વંદણા હું વારી,
ઉત્કૃષ્ટો અણુગારર રે હું વારી લા ;
અભિ હ લીધો આકરો હું વારી,
લબ્ધે લેશું ।હાર રે હું વારી લાલ. ઠંઠણ. ૧

દિનપ્રતિ જાવે ગોચરો હું વારી,
ન મિળે શુદ્ધ આહાર રે હું વારી લા ;
ન લિયે મૂલ અસૂજતો હું વારી,
પિંજર હુઓ ગાત રે હું વારી લાલ. ઠંઠણ. ૨

હરિ પૂછે શ્રીનેમિને હું વારી,
મુનિવર સહસ્ર અઠાર રે હું વારી લાલ;
ત્કૃષ્ટો કેણુ એહમાં ? હું વારી,
મુજને કહો કૃપાલ રે ! હું વારી લાલ. ઠંઠણ. ૩

ઠંઠણ અધિકો દાખિયો હું વારી,
શ્રીમુખ નેમિજિણુંદ રે હું વારી લાલ;
કૃષ્ણ માલો વાંદવા હું વારી,
ધન્ય ! યાદવકુલચન્દ્ર રે ! હું વારી લા. ઠંઠણ. ૪
ગલિયા મુનિવર મલ્યા હું વારી,
વાં કૃષ્ણ નરે રે હું રી ;

ઠિણ્ણી મિથ્યાત્વ દેખીને હું વારી,
 આબ્યો ભાવ વિશેષ રે હું વારી લાલ. ઢંઢણ. ૫
 આવો અમ ઘર સાધુજી ! હું વારી,
 લિયો મોઢક છે શુદ્ધ રે હું વારી લાલ;
 ઋષિજી લેઈ આવિયા હું વારી,
 પ્રભુજી પાસે વિશુદ્ધ રે હું વારી લાલ. ઢંઢણ. ૬
 મુજલખે મોઢક મિથ્યા ? હું વારી,
 મુજને કહો કૃપાલ રે ! હું વારી લાલ;
 લખિ નહિ વત્સ ! તાહરી હું વારી,
 શ્રીપતિ લખિ નિહાળ રે હું વારી લાલ. ઢંઢણ. ૭
 તો મુજને લેવો નહિ હું વારી,
 આલ્યો પરઠણ કાજ રે હું વારી લાલ;
 ઇંટ નિભાડે જામને હું વારી;
 ચરે કર્મ સમાજ રે હું વારી લાલ. ઢંઢણ. ૮
 ૧વી સધી ભાવના હું વારી,
 પામ્યા કેવલજ્ઞાન રે હું વારી લા ;
 ઢંઢણઋષિ મુગતે ગયા હું વારી,
 કહે જિનહર્ષ જાણુ રે હું વારી લાલ. ઢંઢણ. ૯

પરિશિષ્ટ ૭ મું.

શ્રીઅરણિકમુનિ.

અરણિક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી, તડકે દાઝે શિસોળ;
પાય અડવાણેરે વેળુ પરજળે, તન સુકુમાલ મુનિશોળ—

અરણિક મુનિવર ચાલ્યા ગોચરી. આંકણી. ૧

મુખ કરમાણુ રે માલતી કૂલજયું, ઉલો ગોખની હેઠોળ;
ખરે ખપોરેરે દીઠો એકલો, મોહી માનની દ્રેઠોળ. અર. ૨
વયણુ રંગીલીરે નયણુ વેધિયો, ઋષિ થંભ્યો તેણે ઠાણોળ;
દાસીને કહે જરે ઉતાવલી, ઋષિ તેડી ઘર આણોળ. અર. ૩
પાવણુ કીજેરે ઋષિ ! ઘર આંગણું, વેહરો મોદક સારોળ;
નવજોવનરસ કાયા કાં દહો ? સફળ કરો અવતારોળ. અર. ૪
ચન્દ્રવદનીયેરે ચારિત્ર કૂંચ્યો, સુખ વિલસે દિન રાતોળ;
ઘેઠો ગોખેરે રમતો સોગઠે, તવ દીઠી નિજ માતોળ. અર. ૫
અરણિક ! અરણિક ! કરતી મા ફરે, ગલિયે ગલિયે ખઝારોળ;
કહો કેણે દીઠોરે મહારો અરણિકલો, પૂંઠે લોક હજારોળ. અર. ૬
હું કાયર છુંરે મારી માવડી ! ચારિત્ર ખાંડાની ધારોળ;
ધિગધિગ વિષયારે મારા જીવને, મેં કીધો અવિચારોળ. અર. ૭
ગોખથી ઉતરીરે જનનીને પાયે પડ્યો, મનસું લાજ્યો અપારોળ;
વત્સ ! તુઝ ન ઘટેરે ચારિત્રથી ચૂકવું, જેહથી શિવસુખ
સારોળ. અર. ૮

ઈમ સમઝાવીરે પાછો વાળિયો, આણ્યો ગુરૂની પાસોળ;
સત્ગુરૂ દિયેરે શીખ ભલીપરે, વૈરાગે મન વાસોળ. અર. ૯

અગ્નિ ધખન્તીરે શીલાઉપરિ, અરણિકે અણુસણુ કીધોણુ;
રૂપવિજય કહે ધન્ય તે મુનિવર, જેણે મનવંછિત લીધોણુ

અર. ૧૦

પરિશિષ્ટ ૮ મું.

શ્રીગજસુકુમાલ (દ્વિઢાલી.)

ઢાળ ૧ લી.

સમ દેવી શારદારે, પભણું સુગુર પસાય;
ગજ કુમાલ ગુણે ભર્યારે, ઉલટ અંગ સવાય—
મોરા જીવન ! ધર્મ હૈયામાં રે ધાર.

આંચલી. ૧

હીપે નગરી દારિકારે, વસુદેવ નરપતિ ચન્દ;
શ્રીકૃષ્ણ રાજ્ય કરે તિહારે, પ્રગટયો પૂનમચન્દ.
ન્યાયવન્ત નગરીઘણીરે, બળિયો બળભદ્ર વીર;
કોઈ કળા ગુણે કરીરે, આપે મતિ મન ધીર.

મોરાં ૨

મોરાં ૩

સ્વામિ નેમિ સમોસર્યારે, સહસાવન મોઝાર;
બહુ પરિવારે પરિવર્યારે, ગુણમણિના ભંડાર.

મોરાં ૪

વંદન આંચા વિવેકથીરે, કૃષ્ણાદિક નરનાર;
વાણુ સુણાવે નેમિજીરે, બેડી પર્ષદા બાર.

મોરાં ૫

ગજસુકુમાલ ગુણે ભર્યારે, આંચા વંદન એહ;
વિનય કરીને વાંદીયારે, ત્રિકરણ કરીને તેહ.

મોરાં ૬

દે દેશના પ્રભુ નેમિજીરે, આ છે અસાર સંસાર;
એક ઘડીમાં ઠ ચલેરે, કોઈ નહિ રાખણહાર.

મોરાં ૭

વિધ વિધ કરીને વિનવું'રે, સાંભલો સહુ નરનાર;
અન્તે કોઈ કૈહતુ નહી'રે, આખર ધર્મ-આધાર. મોરા૦ ૮
સ્વામિની વાણી સાંભલી'રે, ગજ કુમાલ ગુણવન્ત;
વૈરાગે મન વાળિયું'રે, આણુવા ભવનો અન્ત. મોરા૦ ૯
આવ્યા ઘેર ઊતાવડારે, ન કર્યો વિલંબ લિગાર;
માતા ! મુઝ અનુમતિ દિયો'રે, લેશું સંયમભાર. મોરા૦ ૧૦

(ઢાલ ૨)

કહે માતા કુમારને રે લાલ,
સાંભલો ગજસુકુમાલ રે પ્રવીણ પુત્ર;
દીક્ષા દુષ્કર પા વી રે લાલ,
તું નાનો બાળ રે પ્રવીણ પુત્ર-
અનુમતિ હું આપું નહિ રે લાલ. આંકણી. ૧
સાંભલો સુત ! સુખ ભોગવો રે લાલ,
મણિ ભોલક ભંડાર રે પ્રવીણ પુત્ર;
સુખ ઇહાં છે સુણો હાથમાં રે લાલ,
તુમે પરિહરો કવણ પ્રકાર રે ? પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૨
ચાર મહાવ્રત કલાં નેમિજી રે લાલ,
મોઘાં મૂલ્ય જેવાં હોય હો મોરી માત !
નાણાં દિયે તે નહિ મળે રે લાલ,
સુણ્યાં અવલ મુઝ એક હો મોરી માત !-
દિયો અનુમતિ દીક્ષા લહું રે લાલ. ૩
i લો સુત ! સંયમ ભી રે લાલ,
પંચ પારધી રે વી પુત્ર !

આઠ કરમ આવી નડે રે લાલ,
તેહને તું કેમ જીતેશ રે ? પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૪
મન નિર્મળ નાળે કરી રે લાલ,
જ્ઞાનના ગોળા જેહ હો મોરી માત !

ઉપસર્ગ અગ્નિ દાહિયુ રે લાલ,
ઉડાદી દેહં એહ હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૫

ચાર ચાર અતિ આકરા રે લાલ,
લોંઠા લૂંટી જાયરે પ્રવીણ પુત્ર !
દશ દુશ્મન વડી તાહરા રે લાલ,
આંટા દેવે ધાયરે પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૬

દોમ ખજનો માહરો રે લાલ,
લૂંટયો કેણે ન લૂંટાય હો મોરી માત;
શીયળ સેના સૂધી કફ રે લાલ,
મારા દુશ્મન દૂરે જાય હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૭

મોહ મહિપતિ જે મોટકો રે લાલ,
ધીરજ કેમ ધરીશ રે ? પ્રવીણ પુત્ર;
જલમ એહ જીગતે નડે રે લાલ,
તેહને તું કેમ જીતીશ રે ? પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૮

કોમલ મન કળાનથી રે લાલ,
ભાવ ભાથો ભરપૂર હો મોરી માત;
ત્રિકરણ મન તીરજ કફ રે લાલ,
મોહ મહિપતિ કફ દૂર હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૯
લોજન વડી ભલી ભાતના રે લાલ,

સુખડી સાતે ભાતરે પ્રવીણ પુત્ર;
અરસનિરસ આહાર આવશે રે લાલ,
તે ખાસો કિમ કરી ખાંત રે ? પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૧૦
સમકિત સાતે સૂખડી રે લાલ,
મન ચિર મોતીચૂર હો મોરી માત !

ગગન ગાંઠીયા જ્ઞાનના રે લાલ,
ભાવ ભલો ભરપૂર હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૧૧

સોવન થાલ સોહામનો રે લાલ,
શાળ દાળ ઘૂત ગોળ રે પ્રવીણ પુત્ર;
સરસ લોજન મન માનતાં રે લાલ,
ઉપર મુખ તંબોળ રે પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૧૨

કંચન થાલી કાચલી રે લાલ,
સંમતા શાળ દાળ ઘૂત ગોળ હો મોરી માત;

સરસ લોજન સંતોષનાં રે લાલ;
સ્થિર મન મુખ તંબોળ હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૧૩

ઉપસર્ગ તુઝને અતિ ઘણો રે લાલ,
વળી પરિસહ બાવીસરે પ્રવીણ પુત્ર;

ખમી ન શકે તું ખરો રે લાલ,
પછી પસ્તાવો કરીશ રે પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૧૪

ઉપસર્ગ જે મુઝ ઉપજે રે લાલ,
તે ક્ષમાયે કરીને ખમીશ હો મોરી માત;

પ્રીતે કરી પરિસહ સહુ રે લાલ,
બળિયા જે કોઈ બાવીસરે હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૧૫

વચન સુણી વૈરાગ્યનાં રે લાલ,
 મૂર્ચ્છાણી તવ માત રે પ્રવીણ પુત્ર;
 નયણે તે આંસૂ નિતર્યાં રે લાલ,
 સાંભલ સુત ! સુખણુરે પ્રવીણ પુત્ર. અનુમતિ. ૧૬

માન વચન માતા તણાં રે લાલ,
 તુઝને કહું છું હું એહરે સોભાગી સુન્દર !
 સુગુણ સુતા સોમલતણી રે લાલ,
 પરણો પનોતા ! એહ રે સોભાગી સુન્દર!—
 ધર્મ હૈયામાં શું ધરો રે લાલ ! ૧૭

માત મનોરથ પૂરવા રે લાલ,
 ન કરશો મુખ નાકાર રે સોભાગી સુન્દર;
 ઓચ્છવ ઓચ્છવ કરી ઘણાં રે લાલ,
 પરણો પુત્ર કુમાર ! રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ હૈયા. ૧૮

કહે કુમર માતા ભણી રે લાલ,
 સાંભલો મોરી માય ! હો મોની માત;
 મન માઝું વૈરાગ્યમાં રે લાલ,
 એકક્ષણ લાખેણી જાય હો મોરી માત. દિયો અનુ. ૧૯

માતા વિચારે ચિત્તમાં રે લાલ,
 રાખ્યો ન રહે એહ રે પ્રવીણ પુત્ર;
 આશીષ આપી અતિ ઘણી (સુણી) રે લાલ,
 લિયો દીક્ષા ધરી નેહ રે પ્રવીણ પુત્ર—
 ધર્મ હૈયામાંહી ધરો રે લાલ. ૨૦

એસાર્યાં સેવકે સુત ભણી રે લાલ,
 ઓચ્છવ કીધો અપાર રે સોભાગી સુન્દર;

- આવ્યા નેમિજી આગળે રે લાલ,
લાવે લે સંયમભાર રે સોભાગી સુન્દર;—
ધર્મ હૈયામાંડી ધરો રે લાલ. ૨૧
- માતા કહે નિજ પુત્રને રે લાલ,
સાંભલ સુત ! સુબાણુ રે સોભાગી સુન્દર;
સંયમ સૂઘો પાળજો રે લાલ,
પામજો પદ નિર્વાણુ રે ! સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૨
- એમ આશીષ માતા દિયે રે લાલ,
આવ્યાં સહુ ઘેહુ એહુ રે સોભાગી સુન્દર;
આવ્યા નેમિજી આગળે રે લાલ,
ગજસુકુમાલ ગુણગેહુ રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૩
- આજ્ઞા આપો જો નેમિજી રે લાલ,
કાઉસગ્ગ કડ્ડં સમસાન રે સોભાગી સુન્દર;
મન ચિર રાખીશ માહડ્ડં રે લાલ,
પાસું પદ નિર્વાણુ રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૪
- આજ્ઞા આપી નેમિજી રે લાલ,
આવ્યા જિહાં સમસાન રે સોભાગી સુન્દર;
મન ચિર રાખી આપણું રે લાલ,
ધરવા લાગ્યા ધ્યાનરે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૫
- સોમલ સસરે દેખિયા રે લાલ,
ઉપન્યું મનમાં પૂરવવૈર રે સોભાગી સુન્દર;
કુમતિ સોમલ કોઘે ચડયો રે લાલ,
મનમાં ન આંણી મહિર રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૬

શિરઉપર ખાંધી સુણો રે લાલ,
માટી કેરી પાલ રે સોભાગી સુન્દર;
ખેર અંગારા ધખધખ્યા રે લાલ,
તે મૂક્યા તતકાલ રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૭

ફટ ફટ ફૂટે હાડકા રે લાલ,
તટ તટ ત્રૂટે ચામ રે સોભાગી સુન્દર;
સંતોષી સસરો વહ્યો રે લાલ,
તુરત સાર્યું તેનું કામ રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૮

સોભાગી શુકલ ધ્યાને ચઢ્યો રે લાલ,
ઉપન્યું કેવલ નાણુ રે સોભાગી સુન્દર;
ક્ષણમાં કર્મ ખપાવીને રે લાલ,
મુનિ મુગતે ગયાં જા રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૨૯

ગજસુક્રમાલ મુગતે ગયા રે લાલ,
વન્દું વારંવાર રે સોભાગી સુન્દર;
મન થિર રાખ્યું આપણું રે લાલ,
પામ્યા ભવનો પાર રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૩૦

શ્રીવિજયધર્મસૂરિતણો રે લાલ,
રાજવિજય ઉવજ્જાય રે સોભાગી સુન્દર;
તસ શિષ્ય લક્ષણ ગુણે કરી રે લાલ,
પભાણું તે સુગુરૂપસાય રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૩૧

સોળસે ને બાસઠ સમે રે લાલ,
સાંગાનેર મઝાર રે સોભાગી સુન્દર;
ગુણ ગાયા માસ કાલગુણે રે લાલ,
શુકલ છઠ સોમવાર રે સોભાગી સુન્દર. ધર્મ. ૩૨

કહે ' મકન ' મે હનતણો રે લાલ,
સાધુતણી સજાય રે સોભાગી સુન્દર;
ભણુને ગુણુને લલી ભાતરયું રે લાલ,
પામને ભવનો પાર રે સોભાગી સુન્દર.

ધર્મ. ૩૩

પરિશિષ્ટ ૯ મું.

શાલિભદ્રમુનિ.

પ્રથમ ગોવાળીયાતણે ભવેજીરે, દીધું મુનિવરે દાન;
નયરી રાજગૃહી અવતરયોજી, રૂપે મદનસમાન—
સોભાગી ! શાલિભદ્ર ભોગીરે હોય. (એ આંકણી.) ૧
ખત્રીસ લક્ષણ ગુણે ભર્યોજીરે, પરણ્યો ખત્રીસ નાર;
માણસને ભવે દેવનાંજીરે, સુખ વિલશે સંસાર. સો. ૨
ગોભદ્ર શેઠ તિહાં પૂરવેજીરે, નિતનિત નવદારે ભોગ;
કરે સુભદ્રા ઉવારણાજીરે, સેવ કરે બહુ ભોગ. સો. ૩
એકદિન શ્રેણિક રાજિયોજીરે, જોવા આવ્યોરે રૂપ;
શરીર સુકોમળ અતિ ઘણુજીરે, દેખી હરખ્યો ભૂપ. સો. ૪
વતસ વૈરાગે ચિંતવેજીરે, મુજ શિર શ્રેણિક રાય !
પૂરવ પુણ્ય મેં નવિ ક્રિયાંજીરે, (હવે) તપ આદરશું માય ! સો. ૫
ઘણે અવસરે ડીજનવડજીરે, આવ્યા ઉધાનની માંભ;
શાલિભદ્ર મન ઉમહોજીરે, વાંધા પ્રભુના પાય. સો. ૬
વીરતણી વાણી સુણીજીરે, વૂઠ્યો મેહ અકાળ;
એકેકી દિન પરિહરેજીરે, જિમજ છંડેરે પાળ. સો. ૭

- માતા દેખી ટળવળેજીરે, માછલડી વિણ નીર;
નારી સઘળી પાચે પડેજીરે, ધરમ ન છંડો ધીર ! સો. ૮
- વહુઅર સઘળી વીનવેજીરે, સાંભળો સાસુ વિચાર;
સર છંડી પાળે ચડયોજીરે, હંસલો ઉડણહાર. સો. ૯
- ધણ અવસર તિહાં નહાવતાંજીરે, ધન્ના શિર આંસુ પડંત;
કવણ દુઃખ તુજ સાંભર્યુંજીરે, ઊંચુ જોઈ કહે કંત. સો. ૧૦
- ચંદ્રમુખી મ્રગલોચનીજીરે, જોલાવી ભરતાર;
ખંધવ વાત મેં સાંભળીજીરે, નારીનો પરિહાર. સો. ૧૧
- ધન્નો ભણે સુણુ ઘેલડીજીરે, શાલિભદ્ર પૂરો ગમાર;
જો મન આણ્યું છંડવાજીરે, વિલંબ ન કીજે લિગાર. સો. ૧૨
- કરજોડી કહે કામનિજીરે, ખંધવ સમો નહિ કોય;
કહેતાં વાતજ સોહેલીજીરે, કરતાં દોહેલી હોય. સો. ૧૩
- જા ર જો તેં ધમ કહ્યુંજીરે, તો મેં છંડીરે આઠ !
પિઉડા ! મેં હસતાં કહ્યુંજીરે, મૂકો છો શા માટ ? સો. ૧૪
- ધણ વચને ધન્નો નિસર્યોજીરે, જાણે પંચાયણ સિંહ
જઈ શાળાને સાદજ ક્યોજીરે, ઘેલા ! ઉઠ અખીહ. સો. ૧૫
- કાળ આહિડી નિત ભમેજીરે, પૂઠે મ જોઈશ વાટ;
નારી ખંધન દોરડીજીરે, ત્રોડી લે શુભ વાટ. સો. ૧૬
- જિમ ધીવર તિમ માછલોજીરે, ધીવરે નાંખીરે જાળ;
પરપુ પડી જિમ માછલોજીરે, તિમહિ અચિંત્યો કાળ. સો. ૧૭
- જોવનભર બિહુ નિસર્યોજીરે, પહોત્યા વીરજીની પાસ;
દીક્ષા લીધી રૂચડીજીરે, પાળે મન ઉલ્લાસ. સો. ૧૮
- માસખમણુને પારણેજીરે, પૂછે પીજીનરાજ;
અમને શુદ્ધજ ગોચરીજીરે, લાલ દેશે કુણુ આજ ? સો. ૧૯

- માતા હાથે પારણોજીરે, થાશે તમનેરે આજ;
વીરવચન નિશ્ચય કરીજીરે, આવ્યા નગરીમાંજ. સો. ૨૦
- ધર આવ્યા નવિ ઝોળખ્યાજીરે, ફરિયા નગરી મઝાર;
મારગ જાતાં મહિયારડીજીરે, સ્હામી મળી તેણિવાર, સો. ૨૧
- મુનિ દેખી મન ઉદ્વચ્યુંજીરે, વિકસિત થઇ તસ દેહ;
મસ્તક ગોરસ સૂઝતોજીરે, પડિલાભ્યો ધરિ નેહ. સો. ૨૨
- મુનિવર વોહરી ચાલિયાજીરે, શ્રી જિન પાસેરે આય;
મુનિ સંશય જઈ પૂછીયોજીરે, દાન ન દીધુંરે માય. સો. ૨૩
- વીર કહે તુમ સાંભળોજીરે, ગોરસ વોહર્યોરે જેહ;
મારગ મળી મહિયારડીજીરે, પૂર્વજન્મ માય એહ. સો. ૨૪
- પૂરવભવ જિન મુખે લહીજીરે, એકત્ર લાવેરે દોય;
આહાર કરી મુનિ ધારિયોજીરે, અણસણ શુદ્ધજ હોય. સો. ૨૫
- જિન આદેશ લહી કરીજીરે, ચડિયા ગિરિ વૈભાર;
શિક્ષા ઉપર જઈ કરીજીરે, દોય મુનિ અણસણ ધાર. સો. ૨૬
- માતા ભદ્રા સંચર્યાજીરે, સાથે ખડુ પરિવાર;
અંતેઉર પુત્રતણોજીરે, લીધો સઘળે રે લાર. સો. ૨૭
- સમવસરણે અભિગમ વડેજીરે, વાંધા વીર જગતાત;
સકળ સાધુ વંદી કરીજીરે, પુત્ર જેવે નિજ માત. સો. ૨૮
- જેઈ સઘળી પરષદાજીરે, દીક્ષા ન દોય મુનિરાય;
કરજોડી કરે વિનતીજીરે, ભાળે શ્રીજીનરાય. સો. ૨૯
- વૈભાર ગિરિ જઈ ચડ્યાજીરે, મુનિ દરિસણ ઉમંગ;
સહુ પરિવારે પરવર્યાજીરે, તે સહુ પહોત્યાં શૃંગ. સો. ૩૦
- દોય મુનિ અણસણ ઉચ્ચરીજીરે, ઝીલે ધ્યાન મઝાર;
મુનિ દેખી વિલખાં થયાંજીરે, નયણે નીર અપાર. સો. ૩૧

ગદ ગદ શબ્દે ખોલતીજીરે, મળિ ળત્તિસેરે નાર;
 પિઉડા ! ખોલો ખોલડાજીરે, જિમ સુખ હોય અપાર સો. ૩૨
 અમે તો અવગુણનાં ભયાંજીરે, તમે સહી ગુણ ભંડાર;
 મુનિવર ધ્યાન ચુક્યા નહીજીરે, તેહને વચ્ચે લગાર. સો. ૩૩
 વીરા ! નયણે નિહાળીએજીરે, જિમ મન થાયે પ્રમેદ;
 નયણ ઉઘાડી જોઈયેજીરે, માતા પામેરે મોદ. સો. ૩૪
 શલિભદ્ર માતા મોહથીજીરે, પહોત્યા અમર વિમાન;
 મહાવિદેહે સીઝશેજીરે, પામી કેવલજ્ઞાન. સો. ૩૫
 ધન્નો ધર્મિ મુગતે ગયોજીરે, પામી શુકલધ્યાન;
 જે નરનારી ગાયશેજીરે, સમયસુન્દરતી વાણ. સો. ૩૬

પરિશિષ્ટ ૧૦ મું.

શ્રીજમ્બૂસ્વામી

સરસ્વતિ સ્વામીની વીનવું, સદ્ગુરુ લાગુંજી પાય;
 ગુણુરે ગાશું જંબુસ્વામીના, હરખ ધરી મનમાંજી.
 ધન ધન ધન જંબુસ્વામીને ! આંકણી. ૧
 ચારિત્ર છે વત્સ ! દોહિલું, વ્રત છે ખાંડાની ધાર;
 પાયે અડવાણેજી ચાલવું, કરતાજી ઉગ્ર વિહાર. ધન ૨
 મધ્યાન પછી કરવી ગૌચરી, દિનકરે દાઝેજી પાય;
 વેળુ કવળ સમ કોળીયા, તે કેમ વાળ્યારે જાય. ધન ૩
 કોડી નવાણું સોવનતણી, તમારે છે આઠેજી નાર;
 સંસારતણાં સુખ સુણ્યાં નહી, લોગવો લોગ ઉદાર. ધન ૪

રામે સીતાને વિનેગડે, બહુજ ક્યારે સંગ્રામ;
 હતીરે નારો તમે શું તને, શું તને ધન ને ધામ. ધન ૫
 પરણીને શું જી પરિહરો, હાથ મળ્યાનો સંગધ;
 પછી તે કરશે સ્વામી ! જ્યારતો, જિમ કીધો મેઘમુણિંદ. ધન ૬
 જંબુ કહેરે નારી સુણો, અમ મન સંયમ લાવ;
 સાચો સનેહ કરી લેખવો, તો સંયમ લ્યો અમ સાથ ! ધન ૭
 તેણે સમે પ્રલવોજી આવિયો, પાંચસે ચાર સંઘાત;
 તેને પણ જંબુસ્વામીયે બૂઝવ્યો, બૂઝવ્યા માત ને તાત. ધન ૮
 સાસુ સસરાને બૂઝવ્યા, બૂઝવી આઠેજી નાર;
 પાંચસે સત્તાવીશશું, લીધો સંયમભાર. ધન ૯
 સુધર્મસ્વામી પાસે આવિયા, વિચરે મનને ઉલ્લાસ;
 કર્મ બપાવી કેવલ પામીયા, પહોત્યાજી મુક્તિ આવાસ. ધન ૧૦

પરિશિષ્ટ ૧૧ મું.

શ્રીમેઘ માર

ધારણી મનાવેરે મેઘકુમારનેરે, તું મુજ એકજ પુત્ર;
 તુજ વિણ જાચારે ! દિનડા કિમ ગમે ? ધારણી. ૧
 રાખો રાખો ઘરતણાં સૂત્ર.
 તુઝને પરણાવુંરે આઠ કુમારિકારે, સુંદર અતિ સુકુમાળ;
 મલપતિ ચાલેરે જેમ વન હાથણીરે, ધારણી. ૨
 નયણ વયણ સુવિશાળ.
 મુજ મન આશારે પુત્ર હતી ઘણીરે, રમાડીશ વહુનાંરે બાળ !

વ અટારોરે દેખી નવિ શક્યોરે,
 ઉપાયો એહુ જંજાળ ! ધારણી. ૩
 ધણુ કણુ કંચનરે ઋદ્ધિ ઘણી અછેરે, ભોગવો ભોગ સંસાર;
 છતિ ઋદ્ધિ વિલસોરે જાયા ! ઘર આપણેરે,
 પછી લેજો સંયમભાર. ધારણી. ૪
 મેઘકુમારે રે માતા ખૂઝવીરે, દીક્ષા લીધી વીરજની પાસ;
 પ્રીતિવિમળરે ઇણિપરે ઉચ્ચરે,
 પહોતી મહારા મનડાની આશ ! ધારણી. ૫

પરિશિ ૧૨ મું.

શ્રીધત્તો—અણગાર

શ્રીવીરજિનેશ્વર નમત સુરેશ્વર, ચોત્રીસઅતિશય કરી છાજે;
 સકળ કર્મ લય લર્મ મિટાયા, વાણી પેંતીસ જ્યોં ઘન ગાજે.
 પાખંડી ખંડ અકૂંડ કરે નહી, લગે શિયાળ જ્યોં સિંહુ દેખી;
 અપરંપાર મહિમા જિનવરકા, હોયે ખુશી ભવિજન પેખી.
 ગામ નગરપુર પાટણ ફિરતે, નગર રાજગૃહીકું આયા;
 ધન ધત્તો મુનિરાજ ઝાજ સમ, સળ મુનિવરમેં સરસાયા. ધ. ૧
 બાગવાન દિલ હરખ આનકે, કહેતા શ્રેણિકરાજનકે;
 પુણ્યઉદય પ્રભુ બાગમેં આયે, સંત બહુત મુનિ હે ઉનકે.
 ણિદા દેકેં ચલે સજ અસ્વારી, વંદન કર ઘેઠે સામે;
 પ્રભુજ દે ઉપદેશ સલામે, પૂછે શ્રેણિક શિરનામે.
 કહો મુજ દીનદ જા ! કૃપા કર, તુમ બે જુક જગરાયા; ધ. ૨

ચઉદ સહસ્ર મુનિ સંગ આપકે, શિવપુર આશ કરે ૧૨;
 નિજમે તજ હે કોન ધનોમે, કરણીમેં હુકકરકારા;
 પ્રભુજી કહે સખ મોતીમાળ સમ, સંયમ કરણી હુંશિયારા;
 હુકકર હુકકરકાર સકળમેં, ધન્ના મુનિવર અધિકારા !
 નામ ઠામ કરણીકા પરશન, પૂછે શ્રેણીક ઉમાયા; ધ. ૩
 કાકંદીનગરીકે અંદર, ગાથાપતિણી ભદ્રા નામે;
 ધન્નો સુત ગુણુવંત વિચક્ષણ, બહોતેર કળા જોવન પામે.
 બત્તિસ લડકી ભૂપતિયાંકી, બહુત ધૂમસે પરણાઈ;
 બત્તિસ બત્તિસ જિનસાં દાયજે, સખ એકસો બા વ ૧૬.
 પડે નાટક ધમકાર મહેલમેં, લોગ લોગવે મન ચાયા; ધ. ૪
 એક દિન ત્રીશલાનંદ દિવાકર, કાકંદીનગરી આયા;
 જિતશત્રુનૃપ પ્રજલોક સખ, શ્રીજીનદરિસણકું ધાયા.
 ધન્નાશેઠ પણુ આયા ઉલટ ધર, વંદન કર બેઠે ૧૭;
 ફરમાયા ઉપદેશ ધરમકા, ધિગ ધિગ ધિગ હે જગતાઈ.
 રાચ રલા જગ જીવ અજ્ઞાની, માને મેરી સંપત માયા; ધ. ૫
 તન ધન જોવન સર્વ અથિર હે, પુદ્ગળ શોભા હે સારી;
 માત પિતા ઐર કુટુંબ કળિલા, મતલબકી જગમેં ચારી.
 ત્રાણુ શરણુ નહિ મરણુ રોગમેં, ઇસ્મે કુછ નહિ હે શંકા;
 કાંચકી શીશી કુટે પલકમેં, મત મગરૂર કરે ગંકા.
 ધરમ ધ્યાન દોઈ તુઝ હે સંગી, જગ બ સુપનેકી માયા; ધ. ૬
 કામ કોધ મદ રાગ દ્વેષ છળ, સકલ કરમકે બંધન હે;
 ચેતનકું બેહાલ કરે હે, ચાર ગતિ હુઃબ ફંદન હે.
 જબ લગ જરા વ્યાધી નહિ આવે, ઇન્દ્રિયકા બળ ઘટે તેરા;
 નિસ પહેત્રે હુંશીયાર હોય કર, ધરમધ્યાન કરી લ્યો હેરા.

શિવસુખકી જો રહાય તુમારે, એ કહેણી માનો ભાયા; ધ. ૭
ધન્નોશેઠ વૈરાગ આણુ દિલ, કહે આદિગણુ શિરનાગી;
આપ કહી સો હે સગ સચ્ચી, મેં સંયમ લેવણુ માગી.

જનનીકી આજ્ઞા લે આઉં, પ્રભુ કંઈ મુજ તુમ તાંઈ;
કેર કેરો મત ધર્મ કામમેં, ગઈ પગ દેશ આરે નાંચી.

ખન્દન કર ચલ આયા માતખં, અનુમતિ ગાળે દિલરાયા; ધ. ૮

પુત્ર સવાન સુણી તત્કણુ સા, મૂર્ચ્છા ખાય પડી ધરતી;
દાસી મિલકર કરી સચેતન, આંખો ઘુંદનમેં ઝરતી.

કહે પુત્રકું સંયમ કિરિયા, હલ્લાલ હે તુજકું ભાઈ !

ખત્તીસ તરણી લઘુવયે સારી, હાલ જતયે મન છટકાઈ.

મેરે પીછે તુજ વૃદ્ધવય આયાં, ફિર સંયમ લીજે જતયા ! ધ. ૯

ખડગ-ધાર ઐર છુરી પાનપર, ચલણાં હુકર અધિકાઈ;

લોહ-ચણા મેણુ-દાતે આવણા, વેળુ-કવળ નહિ સરસાઈ.

પવનશું કોથળો ભરવો જૈસે, મેરૂ તોલણો કહીણાઈ;

ગંગાનદીકી ધર પકડ કર, ચડનાં જૈસેં ગગનમાંઈ.

ઐસે સંયમ હુકર હુકર, તેરી હે કોમળ કાયા; ધ. ૧૦

જનનીકા એ સવાન સમજ કર, ધન્નો કહે સુણુરે મામ !

નારી કયારી નરક કુંડકી, ફળ કિંપાકસી દરસાઈ.

કાળ જોરાવર તિનલોકમેં, છોડે નહી એ કિસ તાંઈ;

કોણુ વખત ઐર કવણુ યોગસેં, પહેલાં પીછે ખખર નાંઈ.

મેરે તાંઈ ! ઝટ દે દે આજ્ઞા, (મેં) જનમ મરણસેં ગલરાયા; ધ. ૧૧

સંયમ મારગ હુકર હુકર, ઈસ્મેં ફરક નહી માતા !

કાયર કૃાણુ નિર્બળ નર ઐર, ઈણુ લવકી આહત શાતા.

પરલવકી નહિ આહત જિસકે; સો સંયમશું થરરાતા;

શૂરવીરકું હજ હે સંયમ, જગકા બુઠા હે નાતા.
 જો પળ જાવે સો નહિ આવે, જગનાયકને દરસાયા; ધ. ૧૨
 સવાલ જવાળ લયે મા ખેટાકે, અધિકથકી આજ્ઞા દીની;
 બહુત મોચ્છવ ઐર ઉલટ ભાવસે, ધન્નાયે દીક્ષા લીની.
 હાથ જોડકર કહે પ્રભુજીશું, જાવજીવ છઠતપ ધારૂં;
 પારણે આંખિલ આહાર નાંખતો, મિલે તો લઉં પારણા સારૂં.
 ભગવંત કહે તુમ સુખ હોય સો, કરો દેવાનુપ્રિય ડાહ્યા ! ધ. ૧૩
 ચરતે ભાવ ઐર સમપરિણામે, તપ ધાર્યો દુક્કરકારી;
 કોઈ દિન આહાર મિલે નહિ મુનિકું, કોઈ દિન નહિ મિલતા વારી.
 સૂકાલખા તન લયા ભુખસે, લોહી માંસ સળ સૂકાણો;
 રાત્રા તુંબાસો શીશ મુનિકો, નેત્ર પ્રાંત તારા જાણો.
 જિંડા કહેવાસો પેટ જ્યું દીષે, રસના પાન જો સૂકાયા; ધ. ૧૪
 અંખપેશી જ્યું નાસિદા ઋષિકી, કાચરી છાલ જ્યું કાન કયા;
 ઢંકપંખી જ્યું જંઘા દરસે, સૂકા સરપ જ્યોં બદન લયા.
 કાકપાવ જ્યું પાવકી પિંડી, આંગળી સૂકી જ્યોં મુગફળી;
 ન્યારા ન્યારા હાડ દીસે સળ, અલગ અલગ સોળે પસળી;
 સકળ ખુલાસા હે શાસ્તરમે, શ્રીમુખ સાહેબ ફરમાયા; ધ. ૧૫
 ક્રોધલાતિક ઐર ઐરંડ લકડકો, ચલતો ગાડો બજે જૈસે;
 જીઠતાં ખેસતાં હાલતાં ચાલતાં, મુનિકે હાડ બજે તૈસે.
 તપતેજસે પુષ્ટ લયા મુનિ, નિર્બળ બહુત લયે તનમે;
 હિરતે ફિરતે શબ્દ બોલતે, સુણતે ખેદ પાવે મનમે.
 આયુષ્યબળસે કામકરે સળ, ભાવ સંયમ નિશ્ચળ ઠાયા; ધ. ૧૬
 ઐશ્વિક સુણી હવાલ મુનિકા, પ્રભુકું વંદે શિરનામી;
 ધન્નામુનિકે પાસ જાયકે, કહે તુમ ધન ! અંતરજામી !

સફળ ક્રિયો તુમ મનુષ્યજનમકે, કરણીમેં કુછ નહિ ખામી;
 છતાં લોગ છટકાય દિયા સખ, દુક્કર તપ દિરિયા કામી.
 તુમ હો ગરીબનિવાજ દયાનિધિ, ચરણચરણ મુજમન લાયા; ધ. ૧૭
 મુનિકા કરી ગુણગ્રામ ભૂપતિ, પ્રભુ પ્રણમી ગયે નિજ ડાંગે;
 દિન કેતા રહી વિહાર ક્રિયો પ્રભુ, વિચરે પુર પાટણ ગ્રામે.
 દોઢ દિન રાજગૃહીનગરીમેં, સમોસર્થાં ફિર જિનગયા;
 ધર્મજંગલગરણામેં મુનિ ચિંત્યો, શક્તિ નહિં કિંચિત કાયા.
 દિન ઉગ્યા પ્રભુ આજ્ઞા લેકર, સાધુ સાધવી ખમાયા; ધ. ૧૮
 વિપુલગિરિ પર્વતપર ચઢકે, પાદોપગમ અણસણ કીના;
 એક સાંસ સંથારો આરાધિ, ઋષિ સરવારથસિદ્ધ લીના,
 અરથ પાઠ પઢે અંગ ઇચ્છારા, નવ મહિના દીક્ષા પાળી;
 આદિ અંતં ચઢતે પરિણામે, ખહોત કરમ દિયા પરજાળી.
 સાત-લવકા રહ્યા કમતિ આઉખા, એકાવતારી સો પદ પાયા; ધ. ૧૯
 કોડી તિન પંચ લાખકે ઉપર, સહસ્ર એક સઠ તિનસેં જાણો;
 સાસ નવકા શ્વાસ ખતાયા, સુકૃત કરણીકે માનો.
 એકસો સિત્તેર કોડીકે ઉપર, લાખ સત્તાણું પળ કહીયે;
 સહસ્ર અઘાણું નવસેં છન્નું, ત્રીજો ભાગ અધિક લહીયે.
 એક એક દમપર ઇતની પળકો, સર્વાર્થસિદ્ધમેં મુખ પાયા; ધ. ૨૦
 સંવત આગણીસે આંડતીસ સાલે, ચૈત્ર શુકલ ઇચ્છારસ આઈ;
 વાર ચંદ્ર દિન પેઠં આંખોરી, ઠાંધ દેશ દક્ષિણમાંઈ.
 મહારાજ અયવંતાઋષિજી પ્રસાદે, તિલોકઋષિ લાવણી ગાઈ;
 ગુણીજવની તારીફ કરી ચંડ, અશુભકર્મકે ક્ષય તાંઈ.
 એસી સમજ સખ ગાનાં ગુણીગુણ, કામસિદ્ધિમુખ સવાયા; ધ. ૨૧

પરિશિષ્ટ ૧૩ મું.

શ્રીસ્થુલિલઃસુનિ.

- કવિ૦-શ્રીસ્થુલિલઃ સુનિગણમાં સિરદાર જો,
ચોમાસું આંગા કોશ્યા આગાર જો;
ચિત્રામણ શાળાયે તપ જપ આદર્યા જો. ૧
- કો૦-આદર્યાં ત્રત આઘ્યાં છો અમ ગેહુ જો,
સુંદરી સુંદર અંપક વરણી દેહુ જો;
અમ તુમ સરિણો મેળો આ સંસારમાં જો. ૨
- સ્થૂ૦-સંસારે મેં જોયું સકળ સરૂપ જો,
દર્પણની છાયામાં જેવું રૂપ જો;
સુપનાની સૂળલડી ભૂળ ભાગે નહીં જો. ૩
- કો૦-ના કહેશો તો નાટક કરશું આજ જો,
ખાર વરસની માયા છે સુનિરાજ ! જો;
તે છોડી કેમ જાઉં હું આશા ભરી જો ? ૪
- સ્થૂ૦-આશા ભરિયો ચેતન કાળ અનાદી જો,
ભયો ધરમને હીણ થયો પરમાદી જો;
ન જાણી મેં સુખની કરણી જોગની જો. ૫
- કો૦-જોગી તો જંગલમાં વાસો વસિયા જો,
વેશ્યાને મંદિરિયે ભોજન રસિયા જો;
તુમને દીક્ષ એવાં સંયમ સાધતા જો. ૬
- સ્થૂ૦-સાધશું સંયમ ઈચ્છારોધ વિચારી જો,
કુર્માપુત્ર થયા જ્ઞાની ધરખારી જો;
પાણીમાંહે પંકજ કોરૂં જાણિયે જો.

કોઠ-જાણીએ છે સઘળી તુમારી વાત જો,
મેવા મીઠા રસવંતા બહુ જાતના જો;
અંબર ભૂષણુ નવ નવ ભાંતે લાવતા જો. ૮

સ્થૂઠ-લાવતા તો તું દેતી આદરમાન જો,
કાયા જાણું રંગ પતંગ સમાન જો;
ઠાલીને શી કરવી એવી પ્રીતડી જો. ૯

કોઠ-પ્રીતલડી કરતા તે રંગભર સેજ જો,
રમતા ને દેખાડતા ઘણું હેજ જો;
રીસાણી મનાવી મુજને સાંભરે જો. ૧૦

સ્થૂઠ-સાંભરે તો મુનિવર મનડું વાળે જો,
ઢાંક્યો અગ્નિ ઉઘાડ્યે પરજાળે જો;
સંયમમાંડે એ છે દૂષણ મોટકું જો. ૧૧

કોઠ-મોટકું આંધું હતું નંદનું તેડું જો,
જાતાં ન વહે કાંઈ તમારું મનડું જો;
મેં તુમને તિહાં કોલ કરીને મોકલ્યો જો. ૧૨

સ્થૂઠ-મોકલ્યા તો મારગમાંડે મળિયા જો,
સંભૂતિઆચારજ્ઞ જ્ઞાને બળિયા જો;
સંયમ દીધું સમકિત તેણે શીખવ્યું જો. ૧૩

કોઠ-શીખવ્યું તો કહિ દેખાડો અમને જો !
ધર્મ કરતાં પુણ્ય વડેડું તમને જો !

કવિઠ-સમતાને ઘેર આવી વેશ્યા ઇમ વદે જો.
વદે મુનીશ્વર શંકરને પરિહાર જો, ૧૪

સ્થૂઠ-સમકિત મૂળે શ્રાવકનાં વ્રત ખાર જો;
પ્રાણાતિપાતાદિક સ્થૂલથી ઉચ્ચરે જો. ૧૫

-કવિન્-ઉચ્ચરે તો વીત્યું છે ચોમાસું જો,
 આણા લઇને આવ્યા ગુરૂની પાસે જો;
 શ્રુતજ્ઞાની કહેવાણા ચૌદેપૂરવી જો. ૧૬
 પૂરવી થઇને તાર્યા પ્રાણી થોક જો,
 ઉજ્જવળ ધ્યાને તેહ ગયા દેવલોક જો;
 ઋષભ કહે નિત તેહને કરીએ વંદના જો. ૧૭

પરિશિષ્ટ ૧૪ મું.

વચરમુનિ—વજ્રસ્વામિ.

-સાંભળજો તમે અદ્ભુત વાતો, વચરમુનિવરનીરે;
 ખટમહિનાના ગુરૂ ઝોળીમાંડી, આંખે કેલિ કરંતારે.
 ત્રણ વરસના સાધવી મુખથી, અંગ અગ્યાર ભણુંતારે. સાં. ૧
 રાજસભામાં નહિં દોલાણા, માત મુખડલી દેખીરે;
 ગુરૂયેં દીધાં ઓઘો મુહુપતિ, લીધાં સર્વ ઉવેખીરે. સાં. ૨
 ગુરૂ સંઘાતે વિહાર કરે મુનિ, પાળે શુદ્ધ આચારરે;
 ખાળપણથી મહા ઉપયોગ, સંવેગી શિરદારરે. સાં. ૩
 કોળાપાક ને ઘેગર ભિક્ષા, દોય ઠામે નવિ લીધીરે;
 ગગનગામિની વૈકિયલખિ, દેવે જેહને લીધીરે. i. ૪
 દશપૂરવ ભણિયા તે મુનિવર, દ્રશ્યુત ગુરૂ પાસેરે;
 રાર વ પ્રમુખ જે લખિ, પરગટ જસ પ્રકાશેરે. સાં. ૫
 કોડિ સેંકડા ધનને સંચે, કન્યા રૂકમણિ નામેરે;
 શેઠ ધનાવો દીયે પ ન લીયે, વધતે શુભપરિણામેરે. સાં. ૬

- દેઈ ઉપદેશ ને રૂકિમણિ નારી, તારી દીક્ષા આપીરે; સાં. ૭
 યુગપ્રધાન જે વિચરે જગમાં, સૂરજતેજ પ્રતાપીરે.
 સમકિત શિયળ તુંબ ધરિ કરમાં, મોહસાયર કયો છોટોરે; સાં. ૮
 તે કેમ ખૂડે નરયનદીમાં, એ તો સુનિવર મોટોરે.
 જેણે દુર્ભિક્ષ સંઘ લેઈને, મૂક્યો નગર સુકાળરે; સાં. ૯
 શાસનશોભા ઉન્નતિકારણ, પુરૂષ પદ્મ વિશાળરે.
 બોધરાયને પણ પ્રતિબોધ્યો, કીધો શાસન રાગીરે; સાં. ૧૦
 શાસનશોભા વિજયપતાકા, અંગર જઈને લાગીરે.
 વિસર્યો શુંઠ ગાંઠિયો કાને, આવશ્યક-વેળા બાણ્યોરે; સાં. ૧૧
 વિસરે નહિ પણ એ વિસરિયો, આયુ અદપ પિછાણ્યોરે.
 લાખ સોનઘયે હાંડી ચડે જિમ, ખીજે દિન સુકાળરે; સાં. ૧૨
 એમ સંભળાવ્યું વીર(વજ્ર)સેનને, બાણી આણસણકાળરે.
 રથાવર્તગિરિ જઈ આણસણ કીધું, સોહમ હરિ તિહાં આવેરે; સાં. ૧૩
 પ્રદક્ષિણા પર્વતને દેઈને, સુનિવર વંદે ભાવેરે.
 ધન્ય ! સિંહગિરિસૂરિ ઉત્તમ, જેહના ચો પટધારીરે; સાં. ૧૪
 પદ્મવિજય કહે ગુરૂપદપંકજ, નિત્ય નમિયે નરનારીરે.

પરિશિષ્ટ ૧૫ મું.

રાવણુ—દશકન્ધર.

અપ્તાપદગિરિ જાત્રા કરણુકું, રાવણુ પ્રતિહારિ આયા;
પૂષ્પક નામેં વિમાનમાં યેસી, મંદોદરી સુહાયા,
શ્રીજિન પૂજી લાલ, સમકિત નિરમલ કીજે;
નયણેં નીરખી લાલ, નરભવ સફલો કીજે.

હૃદયે હરખી લાલ, સમતા સંગ કરીજે. આંકણી. શ્રી. ૧

ચક્રમુખ ચક્રગતિ હરણુ પ્રસાદે, ચક્રવિસે જિન યેઠા;
ચક્રદિસિ સિંગાસન સમ નાસા, પૂરવ દિસિ દોય છુટા. શ્રી. ૨

સંભવ આદે દક્ષણ આરેં, પશ્ચિમેં આઠ સુપાસા;
ધર્મ આદિ ઉત્તર દિસિ જાણે, એવં જીન ચક્રવિસા. શ્રી. ૩

યેઠા સિંહુતણે આકારે, જિજીહુર ભરતે કિધાં;
રચણુ ણિંબ મૂરતિ થાપિને, જગ જસવાદ પ્રસિદ્ધા. શ્રી. ૪

કરે મંદોદરી રાણી નાટક, રાવણુ તંતી બળવે;
માદલ વિણુ તાલ તંબુરો, પગરવ ઠમ ઠમકાવે. શ્રી. ૫

લક્ષ્મિ ભાવે ધંમ નાટિક કરતાં, ત્રુટિ તંતી વીચ્યાયે;
સાંધી આપ નસા નિજ કરની, લલુ કલાસ્યું તતકાલે. શ્રી. ૬

દ્રવ્ય ભાવશું લક્ષ્મિ ન ખંડી, તો અક્ષયપદ સાધ્યું;
સમકિત સુરતરૂ ફલ પામીને, તીર્થકરપદ આધ્યું. શ્રી. ૭

ધણિપરિ લવિજન જે જિનઆગેં, બહુપરેં ભાવના ભાવે;
જ્ઞાનવિમલ ગુણુ તેહના અહુનિસ, સુરનર નાયક ગાવે. શ્રી. ૮

આ પૂર્વેના મૌક્તિકો મ.ટે કેટલાક વિચારો.

(૮)

Dani Bungalow

Walkeshwar Road.

તા. ૨૬-૧૨-૧૪.

* * જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી

* * * *

શ્રીઆનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૧ હું તથા જે બીજાં પુસ્તકો આપ આપી ગયા હતા તે માટે * માનું છું. કાવ્ય મહોદધિની પ્રસ્તાવના અગાઉ વાંચી હતી છતાં ફરીથી ધ્યાન-પૂર્વક વાંચી ગયો છું. આપને મળીશ ત્યારે એમાંના કેટલાક વિવાદગ્રસ્ત પ્રશ્નો તથા દોષો વિશે વાત કરીશું. કાવ્યો હજૂ વંચ્યાં નથી. પણ વાંચી જવા ઉમેદ છે. તો પણ આ ગ્રંથ બેનાં સંપાદકના કાર્યમાં * યશ મેળવ્યો છે એવો ધન્યવાદ આપી શકાય છે. આવાં મૌક્તિકો સત્વર બહાર પાડી ગુજરાત, ગુજરાતી સાહિત્ય, અને જૈનોનું ગૌરવ જગતને રોશન કરશે. મહારે એક સૂચના કરાવની છે. આ ગ્રંથમાલામાં સંસ્કૃત ગ્રંથો પણ છાપી શકાય છે તો ગુજરાતનાં ઇતિહાસને લગતા અપ્રસિદ્ધ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત અને ગજરાતી ગ્રંથો ખુલા છપાવો તો

* ૭ સૂધીના મૌક્તિક ૨ જામાં છપાયાં છે.

કેમ ! દ્વાશ્રય, પ્રબંધચતુર્વિંશતિ, કુમારપાલપ્રબંધ, કુમાર-
પાત્રચરિત, સુકૃત સંકીર્તન, વસ્તુપાલ તેજપાલચરિત, વગેરે
તેમ આપતું અને કુંડના ગ્રંથીઓનું લક્ષ્ય ખેંચું છું.

* * * * *

લી. રણજીતરામ વાવાલાઈ

લી. રં:—ખીજ પેણ સૂચના કરું છું. ઉત્તમ રાગાઓ બધા
જાણતા વખત લાગશે માટે સરચાતમાં તેમના ઉત્તમ લાગતું દોહન
કરી “ કાવ્યમાધુર્ય ” કે “ દેવિના પ્રવેશ ” જેવું એક પુસ્તક
રચાવવા જેવું છે. બ્રાહ્મણોએ જોન ગુજરાતી સાહિત્યની ઉપેક્ષા
દ્વેષ બુદ્ધિથી નહીં પણ ખીન વાક્યગારીથી કરી છે એ કાળમાં લેવા
જેવું છે. પારસી અને મુસલમાનોનું લખેલું ગુજરાતી સાહિત્ય
એવીજ ઉપેક્ષા પામ્યું છે.

૨. વા.

(૯)

શ્રીચાનંદ કાવ્ય મહોદધિ-મૌજિતક ૧ લું-સંગ્રહ કરતાં
જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી. આ ગ્રંથ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ
પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી ઝવેરી નગીનભાઈ ઘેલાભાઈ માર્ફત
પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. આ કાવ્ય મહોદધિમાં જુદા જુદા પ્રાચીન
રાસોનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. શાલિભદ્ર, કુસુમશ્રી, કુમા-
રપાળ, અશોકચંદ્ર તથા રોહિણીરાસ, પ્રેમલાલકમી વિગેરે
રાસો ઘણાજ પ્રાચીન અને ગુર્જર સાહિત્યના શાળાગર રૂપ

હોય તેનો સંગ્રહ ઘણોજ કિમતિ થઈ પડ્યો છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં વધારે કોનો હિસ્સો છે તે આ પુસ્તકથી જણાઈ આવે છે.

આ ગ્રંથમાં એકત્ર કરવામાં આવેલ પ્રાચીન કાવ્યો એ ગુજરાતી જૈન સાહિત્ય છે અને એ સાહિત્ય-કાવ્યને રાસ રૂપે ઓળખવામાં આવે છે. રાસનો સામાન્ય અર્થ ધ્વની કરવો-લલ-કારવું, રાસકીડા અને કથા એવો થાય છે. તે ઉપરથી પદ કાવ્ય કથાઓને રાસ રાસો અને રાસા કહેવાનો પ્રથા પડ્યો હોય અગર લોકોમાં સંસ્કૃત પ્રાકૃત જ્ઞાનની ખામી થઈ અને ગુજરાત તેમજ અન્ય પ્રદેશોમાં પ્રચલિત ભાષા તે તે પ્રદેશોમાં ઓલ-ખાતી થઈ ત્યારે ગુજરાતી ગદ્યની અંદર રસની ખામી રહી તેથી કોતાઓને રસ ઉત્પન્ન કરી નીતિને રસ્તે જોડવામાં આ-નંદ આપનારા તથા મહાજનનોની જ્યાતિ કાયમ રાખનારા પદ કથાખંધ ગુજરાતી ગ્રંથને રાસ તરીકે કહ્યા હોય તેમ અવબોધાય છે.

આ કાવ્ય મહોદધિમાં જે રાસો સુકવામાં આવ્યા છે, તેમાં પહેલી પંક્તિએ સુકવા લાયક ધર્મોપદેશ શ્રીઅશોક રોહિણીમાં છે. શ્રીચાલિભદ્ર અને શ્રીકુસુમશ્રી તથા શ્રીપ્રેમ-લાલચંદ્રીમાં પણ તેવોજ ઉપદેશ આપ્યો છે. આ ચારે કર્તાની કાવ્યશક્તિ માટે અને જ્ઞાન સામર્થ્ય માટે વિદ્વાનોનો ઉચ્ચ મત છે. જેમ ધર્મના મુખ્ય ચાર અંગ દાન, શીલ, તપ, અને ભાવના છે; તેવીજ રીતે આ કાવ્ય મહોદધિમાં પણ જુદા જુદા રાસો દાન, શીલ, તપ અને ભાવનાના ઉચ્ચસૂત્રો દર્શાવનારા હોઈ ખાસ આવકારદાયક થઈ પડે તેવા છે.

ગુજરાતી સાહિત્યના શાણુગાર રૂપ આ પુસ્તકે ખરેખર સાહિત્યની સેવામાં અદ્વિતીય કાર્ય કર્યું છે. હવે ગુજરાતી ભાષા તરફ જ્યારે દૃષ્ટિપાત કરીએ છીએ, તો કેટલાક વિદ્વાનો કહે છે કે ગુજરાતી ભાષાના આદિકર્તા નરસિંહ મહેતો છે. પરંતુ જ્યારે સુક્ષ્મ દૃષ્ટિથી અવલોકીએ છીએ તો મૂળ ગુજરાતી ભાષા જૈનોથીજ છે. કારણ કે ઉપરોક્ત કવિ નરસિંહ ૧૬ મા સૈકાની પૂર્વે થયા છે. અને તે પહેલાં શ્રીગૌતમરાસાના લેખક શ્રી-વિજયભદ્ર મુનિએ 'વત ૧૪૧૨ ના આસો વદિ ૦,) ને દિને શ્રીગૌતમરાસ પૂર્ણ કર્યો છે. આ રાસાની ભાષા ગતી ગુર્જરી હોવા સાથે એટલી તો સુંદર કે ભાષાની ત્તમતા ત્રાજવે નાંખવાથી તેનું પદ્મ ગૌતમ રાસો મહેતાના પદ્માને ઉંચું રાખ્યા વિના રહેશે નહિ. અર્થાત્ ગુજરાતી ભાષા મૂળ જૈન વિદ્વાનોથી ખેડાએલ છે. આ કાવ્ય મહોદ્ધિ પણ ઉત્તમ ગુર્જર સાહિત્યના નમુના રૂપ છે. ગુજરાતી સાહિત્ય પ્રકાશ મટે મહુમ ઇચ્છારામ સૂર્યરામે ભાગો બહાર પાડી સારી સેવા બજાવી છે. અગર જો કે તેમાં જૈન કવિઓને વિસરી જવામાં આવેલ નથી તો પણ ખાસ જૈન તરીકે તેવી સગવડ પુરી પાડવાનું માન શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ પુસ્તકોદ્ધાર ફંડને જ છે. અને તે સાથે રા. મનસુખલાલ રવજીભાઈએ પણ તે પછી યત્ન કર્યો છે તે જણાવવું ભુલી જવું જોઈતું નથી.

છેવટમાં આ ગ્રંથ ગુજરાતી અને જૈન સાહિત્યના શાણુ-ગાર રૂપ થઈ પડે તેવો છે. પાકુ પુંડું સુંદર બાઈન્ડીંગ અને સુપર રોયલ લગભગ પાંચસો પૃષ્ઠનો ગ્રંથ છતાં કીમત માત્ર

૩. ૦-૧૦-૦ દશઆના તદન પડતર કીમત છે. સાહિત્યના પ્રચારની અભિલાષા આ યોજનાથી જરૂર પુરી પડે તે બનવા ભોગ છે.

જૈનપત્ર, ૧૫નગર.

તા. ૩ જાનેવારી ૧૯૧૫.

પુસ્તક ૧૩ અંક ૧ લો પાનું ૫.

:૦:

(૧૦)

હમારે પા સંચા કૌને નિમ્ન લિખિત ચાર ન્થ મેજ-
નેકી કૃપા ી હૈ:—

૧ આનન્દકાવ્યમહોદયિ પ્રથમ ગૌત્તિકૈ, (ગુજરાતી)

* ૨—૩—૪

પહેલે ન્થમેં |લિમદ્ર રા ,| સુમશ્રી રા , મારપાલ
પ્રસ્તાવિક |વ્ય, અ ા ચન્દ્ર-રોહિણી રા ઔરપ્રેમ |લક્ષ્મી
રાસ ઇન પાંચ ગુજરાતી |વ્યોંકા ' હ હૈ । પ્રારંભમેં લગભગ
૬૦ પૃષ્ઠ કા 'વિવેચન' હૈ જીસમેં પ્રત્યે |વ્યકે લેખ કા
ઇતિહાસ, |વ્યકા વિષેષત્વઆદિ વાતોંકા વિચાર કિયા ગયા

* આ ત્રણ પુસ્તકોનો આંહી ઉપયોગી ન હોવાથી આપ્યો
નથી. પ્ર. કર્તા.

હૈ । લગભગ ૫૫૦ પૃષ્ઠકા કપડે ની પક્કી જિલ્દ વંચા હુઆ
ગ્રન્થ હૈ, તો ખી સૂલ્ય સિફ દશ આના રક્તા ગયા હૈ ।

* દુસરા તોસરા ઔર ચૌથા.....

જૈન હિતૈષી માસિક, મુંબઈ.

કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ । વીર સંવત્ ૨૪૪૧.

ગ્યારહવાં માગ । અંક ૧-૨. પત્ર ૬૨/૬૩.

—❀❀❀(૦)❀❀❀—

(૧૧)

આનંદકાંચ મહોદધિ (૧) :—સુરતમાં ૪૯. જૈનભાઈ-
ઓમાં શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈનપુસ્તકોદ્ધાર ફંડ નામે સંસ્થા
આશરે એક લાખ રૂપ્યાની થાપણની છે, જેના તરફથી ૫૦૦
પૃષ્ઠનો આ ૧૪ મો મોટો ગ્રન્થ માત્ર દશ આનાની કિંમતે
બહાર પડેલો છે, જેમાં શાલિલદ્ર, કુસુમશ્રી, કુમારપાળ, અશો-
કચંદ્ર-રોહિણી, તથા પ્રેમલાલક્ષ્મીના રાસો આવશ્યક ટાંચણ
સહિત પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યોમાં છે. પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષા
કેવી હતી તે જાણવા આ ગ્રન્થ અતિવ મહત્વનો છે. એમાં
વિવેચનમાં શાલિલદ્રરાસના કર્તા શ્રીમતિસાર બતાવ્યા છે,
પણ એ રાસના પૃષ્ઠ ૧૮-૨૬-૩૫-૩૭-૩૯-૪૨ વગેરે વાંચતા
જાણાય છે કે એના કર્તા તો જિનરાજસૂરિ હોવા જોઈએ.

દિગંબર જૈન માસિક, સુરત.

માઘમાસ, વીર સં. ૨૪૪૨.

વર્ષ ૭ સુ. અંક ૪ થો પાનું ૪.

(૧૨)

અમદાવાદ તા. ૫-૩-૧૯૧૫

* * જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી

તમારા તા. ૧૦-૨-૧૫ અને ૧૬-૨-૧૫ ના પત્રો આનંદ કાવ્ય મહોદધિ મૌક્તિક ૩ અને ૨ સાથે મળ્યા છે. ત્રીજા મૌક્તિકનો મોટો ભાગ કાળજીથી વાંચી ગયો છું. એ મૌક્તિકમાં આપેલા બધાએ રાસા પહેલ વહેલાજ પ્રસિદ્ધ થાય છે. તે ઉપર તમે આપેલું ટિપ્પણ ઉપયોગી છે. એ રાસાઓના કર્તા વિષે તમે માહિતી આપવા જે શ્રમ લીધો છે તે પહેલા મૌક્તિકના જેવો સફળ અને પ્રશંસાપાત્ર છે. મૌક્તિક ત્રીજું ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

ત્રીજા મૌક્તિકમાં એક છપાયેલું કાવ્ય તમે ફરી છાપ્યું છે. રામરાસો છપાયો હતો પણ તે કેવો છપાયો હતો તે કહેવા ન રહેતાં હું એટલુંજ કહીશ કે ત્રીજા મૌક્તિકમાં તે નવે અવતારે આવ્યો છે. એ પણ ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

રાસા વાંચીને હું નોંધ કરું છું તેની તમારે જરૂર હોય તો બીજી આવૃત્તિ વખતે ઉપયોગને માટે હું તે ખુશીથી તમને આપીશ.

લિ. *

કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવ.

(૧૩)

શ્રીઆનંદ-કાવ્યમહોદધિ મૌક્તિક ૨-૩:-સૂરતમાં સ્વ-
 શેઠ દેવચંદ લાલભાઈનું જે એક લાખ રૂપાની થાપણનું જૈન-
 ગ્રંથજીર્ણોદ્ધાર ફંડ છે, તેમાંથી સંસ્કૃત પ્રાકૃત-ગુજરાતી ભા-
 ષના ૪૦૦ જેન ગ્રંથો લગભગ પ્રકટ થઈ રહેલા છે તેમાં હવે
 પ્રાચીન જૈન કાવ્યના ગ્રંથો (જૈન રાસો) પ્રકટ થવા લાગ્યા છે,
 જેમાંનો એક ગ્રંથ પ્રકટ થઈ ચુક્યો છે અને બીજો તથા ત્રીજો
 એમ આ બે ગ્રંથો છે, જે દરેક આશરે ૫૦૦-૫૦૦ પાનાના
 મજબૂત બાઈન્ડીંગના મોટા પોથાઓ હોવા છતાં કિંમત તો
 પડતરથી પણ ઓછી એટલે માત્ર દશ દશ આનાજ છે. બીજા
 મૌક્તિકમાં રામ યશોરસાયન રાસ યાને રામરાસ તથા ત્રીજા મૌ-
 ક્તિકમાં ભરતબાહુબળી રાસ, જયાનંદકેવળી રાસ, વચ્છરાજ
 દેવરાજ રાસ, સુન્દરીરાસ, નળદમયંતીરાસ, હરિબલમાછી-
 રાસ એ છ રાસો છે અને અઘરા શબ્દોનો અર્થ પણ દરેક પાને
 નોટમાં આપેલો છે, જેથી કાવ્યોનો અર્થ સહેલાઈથી સમજી શકાય
 છે. વળી બંને પુસ્તકોમાં ૧૦૦-૧૦૦ પાનાંની તો પ્રસ્તાવનાઓ છે
 જે વાંચવાથી પ્રાચીન ગુજરાતી ભાષાને લગતો તથા પ્રાચીન
 જૈન સાહિત્યને લગતો કેટલોક ઇતિહાસ મળી આવે છે. આ
 સંસ્થાનો હેતુ બર લાવવામાં મુખ્ય કાર્યવાહકો પૈકી * જીવ-
 જીવંદ સાકરચંદ ઝવેરી અદૂત પ્રયાસ કરી રહેલા છે જે જણા-
 વતાં અમને અતિ આનંદ થાય છે (અને દિગંબરી ભાઈઓમાં
 આવી કોઈ મોટી સંસ્થા ગુજરાતી કે હિંદી ભાષાના પ્રાચીન

ગ્રંથો સુલભ રીતે પ્રકટ કરવાની નથી, તેથી અતિશય ખેદ થાય છે એટલે કે ગ્રંથપ્રકાશન કાર્ય માટે જેટલો દિસાહ આપણા શ્વેતાંબરી લાઘવોમાં છે તેનો ખેઆની પણ દિગંબરી લાઘવોમાં નથી એ દેખીતી બીના છે.) આવા અમૂલ્ય ગ્રંથો માત્ર દશ દશ આના જેવી જૂજ કિંમતે અવશ્ય ખરીદી લેવા માટે અમે સવે ગુજરાતી જૈન બંધુઓને આગ્રહ કરીએ છીએ.

*

*

*

*

*

દિગંબર જૈન માસિક, સુરત,

ચૈત્ર માસ, વીર સં. ૨૪૪૧.

વર્ષ ૮ સુ. અંક ૬ ઠા પાનું ૩૦.

(૧૪)

* * * જીવણલાઈ.

આપના દ્વારાએ સંશોધન પામેલા અને શેઠ દે. લા. જૈ. પુ. ફંડ તરફથી પ્રકટ થયેલ “ નાંદકાવ્ય મહોદધિ ” ના ત્રણ મૌકિતકો આપે મારા અભિપ્રાયઅર્થે મોકલ્યા તે માટે**માનું છું.

મને જોઇને હર્ષ થાય છે કે, મારી હમેશની જે ક્યારેક છે કે, જૈન સમાજ વ્યાપારી વર્ગની હોઇ, ગંભીર એવા જન સાહિત્યની તેને કદર ન હોઇ જૈન સાહિત્યના ઉદ્ધાર અર્થે તેનાથી (જૈન સમાજથી) બહુજ નિર્જીવ પ્રયાસ થાય છે, તે ક્યારેક હોઇ શે આપે ઓછી કરી . આપ પણ વ્યાપાર

રના વ્યવસાયી હોવા તાં “ આનંદ કાવ્યમહોદધિ ” પ્રકટ કરવામાં અને સંશોધવામાં + જે શ્રમ લીધો છે તે માટે x સુખારકવાદી આપું .

“ આનંદકાવ્ય મહોદધિ ” ના સંબંધમાં અભિપ્રાય આપવા પૂર્વે “ જૈન ગુજરાતી સાહિત્ય ” ના પ્રકાશનનો પ્રારંભ કેવી રીતે થયો એનો ઇતિહાસ આપવાની જરૂર લાગે છે. “ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ” મુખ્યમાં ભરાયું ત્યારે શ્રીયુત મનસુખલાલ કીરત્યંદ મેહતાએ “ ગુજરાતીભાષામાં જૈન સાહિત્યનો ફાલો ” એ વિષય પર એક વિગતવાર વિદ્વતા-ભરેલો નિબંધ વાંચ્યો હતો. રા. મનસુખલાલનો નિબંધ જૈન સમાજનું પોતાના સાહિત્ય તરફ લક્ષ્ય ખેંચવા માટે ઘણું બળવાન હતો. આ નિબંધ જ્યારે “ સનાતન જૈન ” માં પ્રકટ કરવા માટે મારી પાસે આવ્યો, ત્યારે તેણે મારામાં એક પ્રકારની પ્રેરણા કરી; અને તે પ્રેરણા એ હતી કે ગુજરાતી જૈન સાહિત્યનું પ્રકાશન કરવું જ જોઈએ.

ગુજરાતી જૈન સાહિત્યનો વિસ્તાર કેવો છે તથા કેટલો છે તેનો તપાસ કરતાં મને જણાયું કે બહુધા રાસોરૂપે લખાએલું સાહિત્ય છે. કેટલી સંખ્યામાં આ રાસો છે તેની તપાસમાં લાગ્યું કે ગુજરાતીના કાવ્યદોહન જેવા ૧૦૦ લાગ થઈ શકે તેવું છે. તેમજ બીજી વાત એ મળી આવી કે જૈનેતર ગુજરાતી સાહિત્ય લેખકો તથા કવિઓના જે લેખો અત્યારે મળી આવે તેના કરતાં કેટલાક સૈકા પૂર્વે થયેલ જૈન લેખકો અને કવિઓના લેખો મળી આવે છે.

વિશેષ તપસ કરતાં એમ જણાયું કે, રા. રા. કેશવલાલ હુપ્પેરાય ધ્રુવ, જૈનોના ગ્રંથોમાં લખાએલી અપભ્રંશ લાષાને ગુજરાતી લાષાનું એક સ્વરૂપ આપી તેનો કાળ જે દશમા-અ-ગ્યારમા શતક સુધી લઈ જાય છે; તે તે કરતાં મળુ બહેલા શતક સુધી ખેંચી જવાય તેવા પ્રમાણે છે.

૧૯૦૮ (ઇસ્વી) માં મેં એ સવાલ ઉપાડી લીધો. રાજકોટ આતે મળેલ સાહિત્ય પરિષદમાં “ ગુજરાતી લાષાનો જન્મ જૈનિયોથી છે ? ” એ વિષયક એક નિબંધ મેં લીધો. કોઈપણ લાષાનો જન્મ કોઈથી થઈ શકતો નથી, પરંતુ લાષાની શરૂઆતની ઉત્ક્રાંતિ (Evolution) ની શરૂઆતમાં કોઈક સમાજ તરફથી તેને વિશેષ ઓછું પોષણ મળે છે તે પ્રમાણે ગુજરાતી લાષાને જૈનીઓ તરફથી પોષણ મળેલું એવું બતાવવાનો મારો તે નિબંધમાં પ્રયાસ હતો; પરંતુ મારા કહેવાનો હેતુ ન સમજાયાથી કેમ જાણે હું જૈનીઓને ગુજરાતી લાષાના બનાવનાર કહેતો હોઉં એમ માની અમો બન્ને ગાઢ મિત્રો છતાં રા. મનઃસુખલાલ તથા હું જૂદા પડ્યા; અને રાજકોટની સા. પરિષદમાં બન્નેએ નિર્દોષ પણ સામસામી દલીલોવાદો નિબંધો લખ્યા, ન્યુસપેપરોમાં લાંબો વખત સુધી ચર્ચા ચાલી. “ સુંબઈ સમાચાર ” માં “ મનુ ” ની સહીથી લેખો મારી તરફેણમાં આવવા લાગ્યા. “ ગુજરાતી ” માં “ રસિક ” ની હીથી મારી વિરૂદ્ધમાં લેખો આવવા લાગ્યા.

આ અરસામાં “ રાયચંદ્ર જૈન કાવ્યમાલા-ગુચ્છક ૧ ” બહાર પડ્યો, એટલે કે ૧૯૦૮ માં બહાર પડ્યો. આ ગુચ્છકમાં

ગુજરાતી ભાષાના જન્મ સંબંધી મેં પ્રસ્તાવનામાં ચર્ચા કરેલી છે તે ઉપર તથા ભાષાવિવેક શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ આનંદધનજી મહારાજનું જીવનચરિત્ર લખ્યું છે તે ઉપર વિદ્વાનોનો લક્ષ જોવાયો.

* * * * *

રા. લગુભાઈ કારભારી મારા લાંબા વખતના પરિચયી અને સંબંધી મિત્ર હતા. તેઓના જાણવામાં આ બધી હકીકત આવતાં તેણે પોતાના “ જૈન ” પત્રમાં એ સંબંધમાં ઘણી ચર્ચા કરી; અને વહેવાર કામ કરી દેખાડવાની તેની બુદ્ધિએ આપ અને આપના બંધુ ભાઈ ગુલાબચંદ દેવચંદનો લક્ષ આ દિશામાં કાર્ય કરવા ભણી જોવ્યો. રા. લગુભાઈએ આપનો લક્ષ આ દિશામાં જોવ્યો તેના પરિણામ રૂપેજ “ આનંદકાવ્ય મહોદધિ ” ના ત્રણ નૈઋતિકો છે. મને જોઈને સંતોષ થાય છે કે, ત્રીજા નૈઋતિકની અંદર રા. લગુભાઈની આ પ્રેરણા માટે તમોએ તેને સ્મરણપત્ર આપ્યું છે.

મેં કાવ્યમાલાના જે ગુચ્છકો બહાર પાડ્યા પછી આપના જેવા ખંતી ભાઈઓનું લક્ષ આ દિશા ભણી જોવાયું જાણી મારો ઉદ્દેશ સફળ થયેલો મને લાગે છે. “ મારેજ એ સાહિત્ય બહાર પાડવું ” એવી મારી ઇચ્છા નહોતી; પણ “ એ સાહિત્ય કોઈ રીતે બહાર પડવું જોઈએ ” એવી મારી ઇચ્છા હતી; અને તમોએ તે કામ ઉપાડી લીધેલું જોઈ મારું વીર્ય મારે બીજી દિશામાં વાપરવું એ વધારે યોગ્ય થઈ પડશે એમ માની હું બીજી દિશામાં કાર્ય કરું છું એ તમારા જાણવામાં છે.

“ આનંદ કાવ્ય મહોદધિ ” ના પહેલા મૌક્તિકમાં નવીન ભાષાનો આધાર * આપવામાં આવેલો તે યોગ્ય નથી થતું એવું વિદ્વાનોનું કહેવું થતાં હવેથી મૂલ ભાષાનેજ કાયમ રાખવાનો આપે વિચાર રાખ્યો છે તે યોગ્યજ કર્યું છે; કારણકે તેમ કરવાથી ભાષાવિવેકશાસ્ત્ર (Philology) અને વ્યુત્પત્તિ શાસ્ત્ર (Etymology) ના તે સમયના નિયમો જળવાઈ રહેતાં ઇતિહાસકારોને પોતાની શોધો સારી રીતે કરવાનાં સાધનો રહેવા પામશે.

આપે પ્રારંભમાં રસોનો પરિચય કરાવવા માટે જે વિગતો આપવાનું ધોરણ રાખ્યું છે તે ઘણું પ્રશંસનીય છે તેમજ કઠિન અને પારિક્ષણિક શબ્દોના અર્થો આપવાનું ધોરણ પણ દૃષ્ટ છે. શબ્દાર્થ આપવામાં વિશેષ કાળજીની જરૂર છે તેમજ પ્રાકૃત ભાષાના અભ્યાસીદ્વારાએ તે શબ્દાર્થો લખાવાથી અશુદ્ધિદોષ સંભવ નહીં રહે.

છપાઈ વગેરે ઘણું પસંદ કરવા યોગ્ય છે. મારી ખાત્રી છે કે, તમે જે ઉદ્યોગ પૂર્વક આ કામ કરોછો તેથી હવેના મૌક્તિકો વધારે ને વધારે આકર્ષણીય બનવા પામશે.

તમોએ ૧૯૧૨ (ઈસ્વી) માં પ્રથમ મૌક્તિક બહાર પાડ્યું છે. ૧૯૧૪ માં બીજું અને ત્રીજું બહાર પડે છે. આ હિસાબે મારા કરતાં આપે ઘણું શીઘ્રતાથી કામ કર્યું છે; પણ જૈનગુજ-

* પહેલા મૌક્તિકના થોડાં પેન્ને નવીન પદ્ધતિ પ્રમાણે છે. પછી તેમાં અને બીજા ભાગમાં મૂલભાષાજ કાયમ રહી ત્રીજા મૌક્તિકમાં નીન વાંચનારને સુગમ સાર નવીન આકાર રાખ્યો છે. પ્ર૦ કર્તા.

રાતીનો જે અખૂટ ખજાનો છે તે જોતાં હું ઇચ્છું છું કે, આપ
એક માસિકના આકારે આ સાહિત્ય બહાર પાડે તો ઘણી
શીઘ્રતાથી આ સાહિત્ય ગુજરાતી પ્રજાસન્મુખ આવી શકશે.

છેવટે, આપને તથા શ્રીમાન આણંદસાગરજી મહારાજ
બંનેને સુખારકબાદી આપું છું. ખાસ કરીને આણંદસાગરજી
મહારાજને વિશેષ સુખારક બાદી ઘટે છે કે, * * *
નૂતન યુગનો પ્રયાસ અનુકરણીય લાગતાં પોતે પણ તેનો
સ્વીકાર કરી તે દિશામાં કાર્ય કરે છે.

મુખ્યાર્થ, દાદીના બીહીંગસ, } મનસુખલાલ રવ ભાઈ
ધનજીરદ્રીટ. તા. ૨૮-૩-૧૯૧૫ } મેહતા.

(૧૫)

ઐતિહાસિક સૂચનાઓ.

(લેખક-મુનિ વિદ્યાવિજયજી.)

‘એક દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ’ તરફથી
બહાર પડેલ આનંદકાવ્ય-મહોદધિનાં ત્રણ મૌક્તિકો પૈકી,
પ્રીત્ત અને ત્રીત્ત મૌક્તિકના પ્રારંભમાં લખાયેલ ગ્રન્થકારોના
વિવેચનોમાં જે જે સ્થળે ઐતિહાસિક વિષયમાં કંઈક સૂચનાઓ
દરવી હચિત સમજાઈ, તે આ પત્રદ્વારા પ્રગટ કરવામાં આવે છે.
તે, એમ ધારીનેજ કે આનો લાભ દરેક ઇતિહાસપ્રેમિઓ એક
સરખી રીતે લઈ શકે.

મૈત્રિક બીજું.

‘સુખબંધ’ ના પૃષ્ઠ ૨૩ માં જણાવ્યું છે કે—‘રામસીતા કર્તા જ્ઞાનસાગર’ અહીં જ્ઞાનસાગરના બદલે સુજ્ઞાનસાગર હોવું જોઈએ. કેમકે ઢાલમંજરીની અંતમાં આપેલા કળશની અંદર તેમનું સુજ્ઞાનસાગર એવું નામ આપ્યું છે. જુઓ:—

રઘુવંશ ગાયો સુજશ પાયો પરમતત્ત્વ । જો,
દુષ્ણ દોષ પૂરો ગયો દૂરો વિમલ ગ્યાન વિ । ૧ ।
જગિ લીલ જાગે ઋદ્ધિરાગે અમરપદવી આદરે,
રતન વયીસુ સુગ્યાનસાગર ક્તિ ર જી તે વરે ॥૩૧॥

ગ્રન્થકાર અને ગ્રન્થ વિવેચનના પૃષ્ઠ ૧ લામાં ‘અંતર-પુર’ કયું ? તેને માટે કંઈ ચોક્કસ નિર્ણય બતાવ્યો નથી.

આ અંતરપુર તેજ છે કે જે ડુંગરીપુરથી ૪ ગાઉ દૂર છે, અને જેને આજકાલ આંતરી કહેવામાં આવે છે. અહીં હાલ પણ શ્રાવકોનાં ૩૦-૪૦ ઘર છે, આ પ્રાંતમાં પહેલાં વિજયગચ્છનો પ્રચાર વધારે હતો, અને આંતરી (અંતરપુર) માં વિજયગચ્છનો ઉપાશ્રય પણ હતો.

ચોથા પેજમાં ક્ષમાકલ્યાણનો સમય સં. ૧૫૬૦ બતાવ્યો છે, પરંતુ તે ઠીક નથી. કેમકે ખરતરગચ્છ પટ્ટાવલિ તેમણે સં. ૧૮૩૦ માં બનાવ્યાનું પ્રમાણ પ્રત્યક્ષ છે. અન્યથા તેમનો સમય અઠારસોનો છે, નહીં કે પંદરસોનો.

આગળ ચાલતાં ‘બીજા’ અને ‘વિજય’ એ મતના સંબંધમાં કેટલોક પરામર્શ કયો છે, તેમાં કેટલાકોનું માનવું એવું

છે કે—‘બીજા’ અને ‘વિજય’ એ બુદ્ધા બુદ્ધા ગરુછો મતો છે. પરંતુ આ લેખકનું તેમ માનવું ભુલ ભરેલું લાગે છે, ‘બીજા-મત’ તેજ ‘વિજયગરુછ’ છે. આ સંબંધમાં આપણે તેની પદ્ધત્તી મેળવવી જોઈએ.

જેને ‘વિજયગરુછ’ કહેવામાં આવે છે, તેની પરંપરા વિજયવ્રજ-પિ, ધર્મસુનિ, ક્ષેમસાગર, પદ્મસુનિ, ગુણસાગર વિગેરે અનુક્રમે નામોથી તબાવવામાં આવે છે. (જે ‘ગ્રન્થકાર અને ગ્રન્થ વિવેચન’ના ત્રીજા પેજમાં આપવામાં આવી છે) આવી રીતે જેને ‘બીજામત’ કે ‘બીજાગરુછ’ કહેવામાં આવે છે, તેની પરંપરા પણ આજ પ્રમાણે છે. આને માટે તિલકસૂરિએ ૧૭૭૫ માં બનાવેલી ‘બુદ્ધિસેન ચોપાડ’ નો અંત ભાગ આપણે તપાસીએ:—

વિજૈકરણ વિજેરાજગુરે, જિણ કીધી ગરુછની થાપ;
સખ ગરુછ મહેદીપતોરે, દિન દિન વધતોરે તેજ પ્રતાપ. કિ. સં.
ધર્મધુરંધર ધર્મદાસગુરે, નામ સદા જયવંત;
કેમસૂરિજ પ્રગટોરે, અકબરે આવી પાપ નમંત. કિ. સં.
પદ્મસૂરિ પાપ મેટણોરે, ગુણસાગર ગુણ પાંણ;
કલ્યાણકારી છે લલોરે, સાગરસૂરિ કલ્યાણ.
સુમતિસૂરિ મતિ આગલોરે, ઉપગારી હૈ પરમારથ જાણ. કિ. સં.
વિદ્યાવંતજ ગુણ નિલોરે, શ્રીવિનયસાગરસૂરિ;
ભીમસૂરિ ભય ભાંજણોરે, વડલાગીરે સોલતો અતિ ભૂરિ. કિ. સં.
સંવત સતરૈ પચાસીયેરે, ક્રાંતિગ માસ વષાંણ;
શુકલપક્ષ તેરસિ ભલીરે, શુભવાર ગાર ભલો ગુરુ જાણ. કિ. સં.
જગદેવીમેં દીપતોરે, શ્રીચીરજીણુંદ;

અંદણાપુર મહિમા પદપંકજરે, સેવે સુરનર વૃંદ. કિ. સં.
 હીરાપુરી સુહામણીરે, સુષ સાતાકે થાંન;
 શ્રાવક તૌ સુષીયાં વસૈરે, ધનવંતારે ધર્મતણે પરિમાણ. કિ. સં.
 ચોપાઈ તો બુધસેણુતણીરે, રચી ઢાલ રસાલ;
 તિલકસૂરિ તો વર્ણવીરે, ભવિ સુણુતારે હોજ્યો હર્ષ વિલાસ. કિ. સં.
 ઢાલ તો ભાસી ભલીરે, સાઠી મહા સુષકાર;
 અદિ તો સોરઠ ભલીરે, કાંઈ અંતરે ધન્યાસી સાર. કિ. સં.

લશ.

બુધસેણુ ગયો ભવિ સુહાયો મન સુષ પાયો આગણો,
 એ કથા મીઠી નવિ દીઠી સુણુત ચરિત સુહામણો;
 વિજયગઠ મડણુ દુરિત ષંડણુ ભીમસૂરિદ જુ દીપએ,
 તિલકસૂરિ કહે સુણો ભવિયણુ દિન દિન મહિમાં જીપએ. ૭૧

આ બીજા મત અને વિજયગચ્છની પરંપરા ઉત્પત્તિ એકજ છે, તેથી તે બન્ને જુદા નહિ, પરંતુ એકજ છે, એમ કહેવું સત્ય વિરુદ્ધ દેખાતુ નથી. અને આ પ્રમાણે એકજ ગચ્છનાં બે નામો પાડવામાં 'વિજય' શબ્દનો અપભ્રંશ 'બીજા' છે, તે સિવાય બીજુ કંઈ કારણ નથી. કેમકે દૃષ્ટાન્તમાં 'ઉત્તમ નામવાળાને 'ઓટા' 'ઓટા' કહીને પોકારનારા આજ પણ આ-ચણે અનેક મનુષ્યો જોઈએ છીએ.

‘મૌક્તિક ત્રીજું’—

ગ્રંથકારોના વિવેચનના પેજ ૩-૪ માં લેખકે શ્રી વિજય-સેન અને જયસિંહ આ બે નામ એકજ સૂરિનાં હતાં કે જુદા

જુદા સૂરિનાં એ બતાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે, અને તેમ કરી
 યદ્યપિ વિજયસેનસૂરિનું નામજ જયસિંહ હતું એમ જાહેર
 કર્યું છે, તથાપિ ચોથા પેજમાં જેથી પણ માની શકાય છે કે—
 ‘વિજયસેનસૂરિનુંજ અપર નામ જયસિંહજી હોવું જોઈએ’
 એમ લખી કંઈક સંદિગ્ધતા જાહેર કરી છે. પરંતુ આમાં સં-
 દિગ્ધતા જેવું કંઈજ નથી. વિજયપ્રશસ્તિ, હીરસૌભાગ્ય વિગેરે
 જ્યાં જ્યાં વિજયસેનસૂરિનું વૃત્તાન્ત આપ્યું છે ત્યાં ત્યાં
 જયસિંહ એવું નામ પણ તેમનું આપેલું છે, જુઓ હીર-
 સૌભાગ્યના છઠ્ઠા સર્ગનો ૧૭૧ મો શ્લોક:—

અયં યં યતઃ કર્તા સિંહ વદ્વેષિદન્તિનામ્ ।

જયસિંહ इतीवास्य बीजी नाम विनिर्ममे ॥ ૧૭૧ ॥

આ સિવાય ‘જય’ (શાયત ‘જયવિજય’ નામ હોય)
 નામક કવિએ શ્રીવિજયસેનસૂરિની સજ્જાત બનાવી છે, તેની
 અંદર પણ—

પરમ પટોધર હીરનાજી, વીનતડી અવધાર;

અનુકાર જેસિંગજી, આવો આણુઈરિ દેશ ॥ ૬ ॥

ઇત્યાદિ કડીઓથી તેમને જયસિંહજી તરીકે ઓળખાવ્યા
 છે. પાંચમાં પેજમાં લખવામાં આવ્યું છે કે—

‘તેમાં શ્રીવિજયાનંદસૂરિના શ્રાવક તરીકે પોતાના પિતા મહી-
 રાજ સંઘવીને જણાવે છે.’ અર્થાત્ લેખકે રૂપલદાસના પિતાનું
 નામ મહિરાજ બતાવ્યું, પરંતુ તે ઠીક નથી. તેજ કર્તા (રૂપ-
 લદાસ) તેજ (ભરત બાહુબળી રાસ) રાસની ગ્રંથ પ્રશસ્તિની
 ઓથી કડીમાં કહે છે કે—

‘સંઘવી સાંગણુનો સુત કવી છે, નામ તસ રૂપલદાસ.’

આથી સ્પષ્ટ થાય છે કે રૂપલદાસના પિતાનું નામ સાંગણુ હતું, તો પછી આજ રાસના વિવેચનમાં લેખકે તેમના પિતાનું નામ મહીરાજ ક્યાંથી બતાવ્યું ?

દશમાં પેજમાં ગૌતમપૃચ્છા રાસનો સમય સં. ૧૫૭૦ લગલગ બતાવેલ છે. જો કે ‘લગલગ’ શબ્દથી કામ ચાલ્યું જાય તેમ છે, તોપણ તેનો ખાસ સંવત ૧૫૫૪ નો છે. કેમકે ગૌતમપૃચ્છાની—

પહિલું તિથિની સંખ્યા જાણુ, સંવત જાણું ઇણિ અહિનાણુ;
ખાણુ વેક જુ વચ્ચઉ વામ, જાણું વરસ તણું એ નામ ॥૧૨॥

આ કડીથી તેનો ખાસ સંવત ૧૫૫૪ નો નીકળે છે.

તેજ દસમા પેજમાં બોહાને અને ક્ષમાકવિને અલગ અલગ ગણિ, તેમના રાસ પણ પૃથક્ ગણાવ્યા છે, પરંતુ તેમ નથી. બોહા ને ક્ષમાકવિ એકજ છે. દીક્ષા લીધા પછી અનેક કષ્ટો સહન કરવાથી તેમનું ક્ષમર્ષિ એવું નામ પાડ્યું છે. રાસ તેઓના અલગ અલગ નથી, પરંતુ એકજ છે. લાવણ્યસમયને જો આ રાસ છે, તેના મૂળ ત્રણ ખંડ છે પ્રથમ ખંડમાં બોહા (ક્ષમાકવિ) નું વૃત્તાન્ત છે, બીજામાં બલભદ્રનું વૃત્તાન્ત છે, ત્રીજામાં યશેભદ્રનું વૃત્તાન્ત છે. આ રાસ કવિએ સં. ૧૫૮૬ માં બતાવ્યો છે, જૂઓ:—

સંવત પનર નવ્યાસીઈ, માઘમાસિ રવિવારિ;

અહિમદાખાદ વિશેષીઈ, પુર બુહાદીનમજારિ. ॥ ૬૬ ॥

તેજ દસમા પેજમાં સીમંધર સજ્જાયનો સમય સંવત

જ્યો નથી પરંતુ તેનો સમય સંવત ૧૫૬૨નો છે તેને માટે તેની પર મી કડી જૂઓ:—

સંવત પંનરેં ણાસઠેં અલવેસરરે, આદિસર સાધિતો;
વામજમાંહે વીનવ્યો સીમંધરરે, દેવદર્શન દાધિતો. ॥૫૨॥
આથી તે સજ્જાયનો સમય સં. ૧૫૬૨નો સ્પષ્ટ દેખાય છે.

ઐહમા પેજમાં નગદમયંતિરાસના કર્તા મેઘરાજ કવિ,
કયા ગચ્છના હતા ? તે સંબંધી ‘સરવણુઋષિ જગેં પ્રગટિયો’
આ વાક્યને લઇને લેખકે શંકા કરી છે, પરંતુ આ વાક્યથી
શંકાને અવકાશ મળતો નથી. ‘જગેં પ્રગટિયોની’ મતલબ એજ
છે કે ‘જગમાં પ્રસિદ્ધ થયા’. એથી કંઈ કેઈ નવો ગચ્છ કાઢ્યો
એમ નથી. અને તેથી રાસકર્તા મેઘરાજ, તેજ એટલે પાર્શ્વગ-
ચ્છીય હતા, એમ માનવામાં જરા પણ વાંધા જેવું નથી.

છેવટ—

ખન્ને પુસ્તકોની આદિમાં ગ્રંથકર્તાઓના સંબંધમાં
લખાએલ વિવેચનો ઉપરટપકે વાંચતાં જે કંઈ ઐતિ-
હાસિક સ્થળોમાં સૂચના કરવા લાયક વિષય જણાયો, તેની
સૂચનાઓ મારા વિચારાનુસાર પ્રગટ કરી છે અને મધ્યસ્થ લા-
વથી લખાએલી આ સૂચનાઓ ઇતિહાસ પ્રેમીઓને ઉપયોગી
થાઓ એ ઇચ્છી વિરમું છું.

જૈનપત્ર, ભાવનગર

તા. ૨૫ મી એપ્રિલ ૧૯૧૫

પુસ્તક ૧૩, આંક ૧૭ મો. પાનું ૩૫૩-૫૫.

:(૦):

(१६)

Shri Anand Kavya Mahodadhi, Pearls 2 and 3, edited by Jivanchand Sakerchand Jhaveri, Published by the Devchand Lalchand Fund for Publishing Jain Books. . . . *

We have already, while noticing the first "pearl" of this Mahodadhi (ocean), referred to the commendable energy which the Jains of Surat have begun to display in the regeneration of their old literature. The work of the fund during the last year contains the statement. These two volumes, which comprise the Ramayan (called the Ramayashorasayan Ras) of Shri Kesharajji (v. s. 1683), and the Bharat-bahubali Ras, the Jayanand Kevali Ras, the Vachraj Devraj Ras, the Sur Sundari Ras, the Nal Damayanti Ras, and the Haribala Machhi Ras, furnish food for much research and thought. The editor has contributed a striking introduction, in which he points out the lamentable tampering with the text of the Ramayan (which is otherwise called the Padma-charitra, Padma being one of the many names of Rama) by the followers of the Sthanakvasi sect, to suit their own beliefs. He bitterly resents this retrograde step, and is justified in doing so. Besides the introduction,

there are various other useful contributions in the shape of notices of the lives of the different holy men (yatis and sadhus) who have written the poems and footnotes to explain the text. The Ramayan invites an extended notice, as there are numerous points on which observations can be made in respect of the subject-matter of the poem as viewed from the stand-points of the Jains and non-Jains, as to who has imitated whom, as to the sanctity attached by each to the personality of the Hindu heroes, etc etc On the whole we think these contributions are of great use to our literature.

The Modern Review. Page 619.

May, 1915. Vol. XVII No. 5.

(૧૭)

શ્રીઆનન્દકાવ્ય મહોદધિ-મૌકિતક રત્ન:-

(સંશોધન અને સંગ્રહકર્તા શ્રીચુત જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરી.) શેઠ દેવચંદ લાલચંદ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ તરફથી આવીશમું પુસ્તક પ્રગટ થાય છે. શ્રીકેશરાજપ્રણીત રામરાસના પ્રાચીન કાવ્યોનો આ ગ્રંથમાં સંગ્રહ છે. આ ગ્રંથનું મૂળ વસ્તુ ત્રિષષ્ટિશલાકાપુરૂષચરિત્રના સાતમાં પર્વમાં આવેલ જૈનરામાચળ (તેમજ પદ્મચરિત્ર) ઉપરથી (રચવામાં આવ્યું) પદ્મચરિત્ર સંવત ૧૬૦ માં રચાયેલ હોય એમ અનુમાન થાય છે. તે ઉપરથી પ્રાચીન પાદ્મચરિત્રમાં જૈન માળનાં પ્રવૃત્તિ તે ગૌરવજ્ઞેષ કાય છે.

મરહુમ ઝવેરી દેવચંદ લાલચંદનાં સ્મારક માટેનું તેમનાં ફસ્ટ હીડમાંનું પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ જે તેમનાં સુપુત્ર ગુલાબચંદલાઇ અને પુત્રી બાઇ વીજકોરની એકંદર ઉદારતાથી વધીને લગલગ એક લાખ રૂપીયાનું થવા પામ્યું છે, તેમાંથી પ્રાચીન પ્રતો પ્રકટ થઇ છે તે ઉપરાંત ગુજરાતીમાં રાસા પ્રકટ કરવાનો આ બીજો પ્રસંગ છે.

આ તેમની ઉદાર બાદશાહી બાવતના પરિણામે પ્રાચીન જૈન સાહિત્યને અજવાળામાં આવતું જોઇને તેઓને ધન્યવાદ આપતાં આનંદ થાય છે.

શ્રીયુત હરગોવિંદદાસ દ્વારકાદા કાંટાવાળાનો “જૈન સાહિત્ય પ્રસિદ્ધિ” બંધીના લેખ અને શોધન કર્તા શ્રીયુત જીવણચંદ સાકરચંદ ઝવેરીની પ્રસ્તાવના જનના પ્રાચીન સાહિત્યને સારી રીતે પ્રકાશમાં મૂકે છે.

આ ગ્રંથની પ્રસિદ્ધિથી આવા પ્રાચીન ગ્રંથોનાં રૂપાંતર કરી પ્રકટ કરવાનો સ્થાનકવાસી વર્ગનો પ્રયત્ન ખુલ્લો પડી જાય છે.

આ યોજના હાથ ધરવા માટે મરહુમ લગુ ઇ ક્તેચંદ લાઇનો ખાસ આગ્રહ હતો તેનો ફલીતાર્થ થતો જોઇ તેનો આત્મા સ્વર્ગમાં પાનન્દ અનુભવતો હશે.

ઐતિહાસિક ચર્ચા માટે આ પત્રના ગયા અંકમાં મુનિ મહારાજ II વિદ્યાવિજયજી મહારાજ તરફથી યોગ્ય લખાણું છે.

આ પુસ્તકનું કદ ઘણું મોટું છે અને પાકું પુઠું છતાં તેની કીંમત માત્ર રૂ. ૮-૧૦-૦ રાખવામાં આવી છે. તે તદ્દન નહીં જેવીજ છે. જૈન સાહિત્યના આવા ઉપયોગી ગ્રંથો દરેક લાયબ્રેરીઓમાં યોગ્ય સ્થાન પામે એવું અમે ઇચ્છીએ છીએ.

જૈનપત્ર, ભાવનગર.

તા. ૨ જુન ૧૯૧૫.

પુસ્તક ૧૩, અંક ૧૮, પાનું ૩૫.

—:૦:—

(૧૮)

આનંદ વિમહોદયિ—મૌ. ૧-૨-૩. ચોજક x જીવણ-ચંદ સાકરચંદ જીવેરી તરફથી શેઠ દેવચંદલા. પુ. કુંડ મારફતે પ્રગટ થયેલું છે. જે અભિપ્રાયાર્થે મલ્યાં છે. જૈન નાસાઓને પ્રગટ કરવાને આ કુંડે સારો પ્રયાસ હાથ ધર્યો છે. અને તેમાં જીવેરી જીવણચંદ પોતે જે રસ ભર્યો ભાગ લેવા ગાંડયો છે તે જોતાં અને કુંડની મોટી આવક તરફ યથાલ કરતાં આશા રાખી શકાય છે કે બહુજ થોડા સમયમાં તેઓ ઘણાં મૌક્તિક બહાર પાડી શકશે. પ્રાપ્ત થયેલાં ત્રણ મૌક્તિક માટે સવિસ્તર સમાલોચના કરવાનો અવકાશ લેવા ઇચ્છતા હોવાથી અત્રે માત્ર આટલીજ નોંધ લેવી યોગ્ય ધારી છે.

શુદ્ધિપ્રભા માસિક—અમદાવાદ.

પુ. ૭ મું, અંક ૨ જો, પત્ર ૫૫.

મે ૧૯૧૫. વીર સં. ૨૪૪૧.

(૧૯)

(ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને જૈનો નામના લેખમાંથી.)

લેખક—જૈન.

x x x x x x

ગુજરાતી ભાષા ક્યારે ઉત્પન્ન થઈ, કેવી રીતે ઉત્પન્ન થઈ અને તેના સૌથી પ્રાચીન પુસ્તકો ક્યાં છે એ પ્રશ્નો કેટલાંક વરસ થયાં ગુજરાતી સાક્ષરોમાં ઉત્પન્ન થયા છે, તે બાબતે મુકીએ છતાં એમ જણાયા વગર નહીં રહે કે જુનામાં જુનું ગુજરાતી સાહિત્ય જૈન ગ્રંથોજ પુરું પાડે છે એ સંબંધમાં મહુમ સુરતના જૈન ઝવેરી શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ તરફથી ઉઘાડવામાં આવેલા એક મોટા ફંડમાંથી પ્રાચીન ગુજરાતી જૈન સાહિત્યના કેટલાક પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે, જેમાં શ્રીઆનંદકાવ્ય મહોદધીના પુસ્તકો જૈન ગુજરાતી સાહિત્ય ઉપર મોટું અજવાળું પાડનાર જણાય છે. અત્યારમુધીમાં એ ખાતાં તરફથી આશરે પંદરસો પાનાના ત્રણ પુસ્તકો પ્રગટ થઈ ચુક્યાં છે અને બીજા આશરે પોણાસો ગ્રંથો એવાજ રૂપમાં બહાર પાડવા જેટલું સાહિત્ય તેના સંગ્રહ કર્તા ઝવેરી જીવણચંદ સાકરચંદ પાસે છે એમ સંજ્ઞાય છે. એ સર્વ સાહિત્યની અસલ પ્રતો મેળવવા ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના કાર્યવાહકો પ્રયત્ન કરશે તો તેમાંથી તેઓને ઘણું નવીન જાણવાનું મળશે એમ અમે માનીએ છીએ. એ પુસ્તકોની પ્રસ્તાવનામાં “મુખબન્ધ” રૂપે કેટલીક એવી સચોટ,

ખાખતો તેના વિદ્વાન લેખકે બહાર પાડી છે કે તે ઉપર જૈનેતર સાક્ષરો પક્ષપાત વગર ધ્યાન આપશે તો તેમને ઘણું જ બાણ-વાનું મળ્યા વગર નહીં રહે. માગધી અને પ્રાકૃતભાષા સંસ્કૃતની પુત્રીઓ છે કે નહીં અથવા તેઓનો સંબંધ શું છે, એ સવાલ ઘણા હીંદી વિદ્વાનોમાં વિવાદસ્પતિ થઈ પડ્યો છે, અને જૈનોના મૂત્રો અને શાસ્ત્રો અસલમાં માગધી ભાષામાં લખાયેલાં હોવાથી તે ચર્ચા પક્ષપાત વગર ચાલે તો તેમાં ઘણું બાણવાનું મળે એમ છે. ઉપર જણાવેલા પ્રાચીન કાવ્યોના સંશોધન કર્તા એ સંબંધમાં કેટલીક એવી ખાખતો જણાવે છે કે જે, પ્રાકૃત ભાષા સ્વતંત્ર ભાષા તરીકે મનાવનારા પક્ષની તરફદારી જણાય. એ સંબંધમાં ગુજરાતના બાણીતા સાક્ષરો પોતાનાં વિચારો જૈનોને સાથે લઈને બહાર પાડશે તો ગુજરાતી ભાષાની ઉત્પત્તિ ક્યારે અને કેવી રીતે થઈ તે ખાખત ઉપર અજવાળું પાડવાનું કામ સહેલું થશે. આ ખાખત સાહિત્યની છે, ધર્મની નહીં, એ પાંચે ધ્યાનમાં રાખવામાં આવશે તો એ ચર્ચા અતિ વિદ્વાન-ભરી થઈ પડવા સંભવ છે.

x x x x x x

જિજ્ઞૃક્ષુમાનપત્ર—મું ૧૪.

તા. ૨૮ મી મે. ૧૯૧૫.

(૨૦)

શ્રીઆનંદકાં હોદધિ મો. ૧ લું—પ્રિયુત દે. લા.
ન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડમાંથી છપાયેલો આ ૧૪ મો મણકો

* જીવણચંદ્ર સાકરચંદ્ર જવેરીએ સંશોધન કર્યા પછી
 * નગીનભાઈ ઘેલાભાઈએ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. એમાં શાલિલદ્રરાસ,
 કુસુમશ્રીરાસ, કુમારપાળ-પ્રાસ્તાવિક કાવ્ય, અશોકચંદ્ર તથા
 રોહિણીરાસ, અને પ્રેમલાલક્ષ્મીરાસનો સમાવેશ કરવામાં
 આવ્યો છે. પ્રસ્તાવના પણ વિદ્વતાપૂર્ણ છે. જુના સાહિત્યના
 શોખીનો આ પુસ્તકનો સત્કાર કરશે. મૂલ્ય માત્ર ૦-૧૦-૦ છે,
 જે ઘણું જ થોડું છે. કાગળ, છાપ, પૂઠું સર્વ ઉત્તમ છે.

જૈનહિતેચ્છુ, ત્રિમાસિક-મુખબાઈ.

પુસ્તક. ૧૭ મું, પત્ર ૧૮૪.

એપ્રિલથી જુન ૧૯૧૫.

(૨૧)

શ્રી આનંદકાવ્ય મ ૧૬૫ મૌ. ૨ ને ૩—જૈન પ્રાચીન
 કાવ્ય. સંગ્રહ શોધનકર્તા * * * * જીવણચંદ્ર સાકરચંદ્ર,
 પ્રકાશક શેઠ દેવચંદ્ર લાલ ૧૬ કુંડ, કિમત દરેકની ૦-૧૦-૦
 ખીજા મૌકિકમાં કેશરાજે સં ૧૬૮૩ માં રચેલો રામચંદ્ર-
 રસાયનરાસ આપ્યો છે. આશરે ૩૦૦ વરસ ઉપર ખાચેલી
 આ જૈન રાસાની કવિતા એટલી બધી જુની લાગતી નથી.
 જુઓ— x x x x x x

ત્રીજા મૌકિકમાં પણ આશરે છ સાત જુના જૈન ન્યો
 ૨૧૫૫માં આ, તેની પ્રસ્તાવનામાં નરસિંહ મહેતાનું

x-આદી એમાંથી ઉતારા આપ્યાં. પ્ર. કર્તા.

(૩૯૮).

આદિ કવિપણું ખુશાવી લેવાનો (શોધન) કર્તાએ પ્રયત્ન કર્યો છે. તેમની જૈન સાહિત્યસેવા પ્રશંસાપાત્ર છે, પણ નરસિંહમહેતા પૂર્વે કવિતા લખનારા થયાજ નહોતા એમ એમ કહેતું નથી; માત્ર ગુજરાતી ભાષાની ઉત્પત્તિથી તે નરસિંહ મહેતા સુદ્ધાં કેમ સમર્થ કવિ થયો નહોતો. આ મત-ભેદ શિવાય અમારે કહેવું જોઈએ કે + જીવણચંદનો પ્રયાસ વખાણ પાત્ર તેમજ ઉત્તેજન આપવા લાયક છે.

સાહિત્યમાસિક, વડોદરા.

ગુસ્તક ૩. અંક ૮.

ઓગસ્ટ ૧૯૧૫. પત્ર ૪૧૬.

(૨૨)

Educational Inspector

N. D'. S. Office.

Ahmedabad 5 Aug. 15.

No. 5113 of 1915-1916.

With reference to his letter 1914. Mr. J. S. Jhaveri is informed that the book entitled...
“આનંદકાવ્યમહોદધિ મૌહિતઃ ૧.૬” edited and collected
by Jivanchand Sakarchand Jhaveri and published
by Naginbhai Ghelabhai Jhaveri, price Rs. 0-10-0

is, on the recommendation of the Members of the Divisional Vernacular Book Committee.

Sanctioned as a Library book for Secondary Schools in this Presidency, and that the Sanction will be duly notified in the Gujarati School Paper in due course.

(Sd)

for Educational Inspector,
N. D. Esq.

To,

Mr. J. S. Jhaveri,

Bo bay.

(૨૩)

શ્રીઆનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌકિતક ૧, ૨, ૩,
સંશોધક અને સંગ્રહકર્તા જીવનચંદ્ર સાકરચંદ જવેરી.

ઉપરનું પુસ્તક એક “ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડના ” ૧૪ (૨૦, ૨૨) મણકા તરીકે પ્રસિદ્ધ થયેલ છે. માત્ર જૈનનાંજ લખેલાં જીર્ણ પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાના ઉદ્દેશવાળી આ સંસ્થાની નાણાં સંબંધી સ્થિતિ સારી દેખાય છે. તેનું ફંડ રૂ. એક લાખનું છે, અને તે બધાનો ઉપયોગ પુસ્તક પ્રસિદ્ધિમાંજ કરવાનો છે. આવા પરોપરકારી કાર્યાર્થે મોટી રકમ

ધર્મદ્વામાં આપનાર સ્વ. શેઠ દેવચંદે ગુજરાતી ભાષા વાંચનાર વર્ગને મોટા આભાર તળે મુકેલ છે. અને આ સંસ્થાના વ્યવસ્થાપકોએ કોઈ પ્રમાદ નહિ કરતાં પોતાનો ધર્મ ત્વરાથી બજાવવા માંડ્યો છે તે ખાતે તેમને ધન્યવાદ ધરે છે.

રાસાઓની સમજૂતી તેના સંશોધકે આપેલી છે, અને તે ઉપરથી તેમના અભ્યાસની માહિતી મળે છે. જીવણચંદે પોતે જીણાંબ્યા પ્રમાણે કેટલેક સ્થળે મૂળમાં સમજાય તેવું ન હોય તે સ્પષ્ટ કરવા ખાતર બદલાવી બીજા પાઠ ઉમેરેલ છે, પણ તેમ કરવામાં તેમણે યોગ્ય નથી કરેલ તેમ સર્વ વિચારવંત વાંચકને જીણાયા વિના રહેશે નહિ. જુના લેખોના ન સમજાય તેવા વિભાગો હોય તેમનું ટિપણ આપવું, અર્થ સ્પષ્ટ કરવા જરૂર જીણાય ત્યાં તેમ કરવું, અને તે બંનેમાંથી એક પણ બની ન શકે ત્યાં વધારે યોગ્ય તો અસલ પાઠજ મુકવો ઉચિત છે, આમ કરવાથીજ પ્રાચીન સાહિત્યની ખરી કિમ્મત અંકાય એમ અમારું માનવું છે.

નવજીવન અને સત્ય માસિક.

બન્યુઆરી ૧૯૧૬. પૈજ ૩૭૭.

નવું પુસ્તક ૧ હું, અંક ૭ મો.

* સમાલોચક અત્રે ચૂક્યા છે. સંશોધકે જ્યાં ન ચાલી શકે ત્યાંજ ઘણાં જૂજ ઠેકાણે પાઠ બદલ્યાં છે, અને તેનો અસલ પાઠ શું છે તે નીચે ટીપમાં આપ્યો છે, સમાલોચકે અત્રે ધ્યાન રાખી સમાલોચના કરી હતે તો ઠીક થતે. તેમજ ત્રણ પુસ્તકો છતાં તેને એક મળુકા ૧૪ મા તરીકે વર્ણવી દીધાં છે. જ્યારે ખરી રીતે મળુકા ૧૪, ૨૦ અને ૨૧ એમ ત્રણ પુસ્તકો છે. ૩૦ કર્તા.

(૨૪)

આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌં ૨ જુ—(સંશોધક અને સંગ્રહકર્તા જીવણચંદ સાકરચંદ જવેરી. પ્રં શેઠ દેં લાં જૈન પું ફંડ, પૃષ્ઠ ૬૨+૨૪+૧૨+૧૨+૩૭૦=૪૮૦. મૂલ્ય માત્ર ૧૦ આના.) આમાં શ્રીકેશરાજકૃત રામાયણ અર્થાત્ રામચરિત-
 રસાયન—રાસ નામનો એકજ ગ્રંથ મૂકવામાં આવ્યો છે. સ્થા-
 નકવાસી—‘સાધુમાર્ગી’ માં આ રાસ ‘રામ—રાસ’ થી ઓળખાય
 છે, અને તેની બે પ્રત શા. મોતીલાલ મનસુખરામ શાહ અને કે-
 ઠારી કસલચંદ નીમજીની છપાઇ છે તે પ્રતોમાં કેશરાજજીને
 તેના સંપ્રદાયવાળા માનીને કેટલાક પાઠોના પાઠાંતરો કરવામાં
 આવ્યા છે અને કેટલાક પાઠો સદંતર સુકી દેવામાં આવ્યા છે,
 એવી ફરીઆદ આ ગ્રંથની પ્રસ્તાવનામાં કરવામાં આવી છે.
 હવે તેમ શા હેતુથી કરવામાં આવ્યું હશે, અથવા તે સ્થિતિ
 ઉપજવાના શું કારણો હશે તે સંબંધી જુદી જુદી જાતની
 કલ્પના કરવામાં આવી છે. રા. મોતીલાલ મ. શાહ સ્વર્ગસ્થ
 થયા છે એટલે તેની ગેરહાજરીમાં તેના તરફથી કંઈ પણ
 ખુલાસો મળવાનું અશક્ય હોવાથી અમે તે હેતુમાં—તે સ્થિતિમાં
 ઉતરવા માંગતા નથી, છતાં તેમના પુત્ર રા. વાડીલાલ પોતાના
 પૂજ્ય પિતાશ્રીના સુપરિચયી હોવાથી કંઈ પણ ખુલાસો આપી
 શકશે એવી આશા રાખીએ છીએ. ‘ધાર્મિકલાલયમાં રહી’
 તેમણેજ પાઠાંતર મનમાન્યા કર્યા હશે એવી માન્યતા પર આવ-
 વાનું અમોને કારણ નથી. સંશોધક મહાશયે આ ચર્ચાવિષય કયો
 હોવા છતાં સ્થાનકવાસીને નિંદવાનો કે તેની માન્યતા ઉપર આ-
 ક્ષેપ મૂકવાનો કાલક્ષેપ કયો નથી તેમજ તેમ કરવાની લાલ-

અમાંથી મુક્ત રહ્યા છે એ જાણી તેમની તટસ્થતા અને મતસ્ક-
મતા માટે આનંદ પ્રાપ્ત થાય છે. મુખબંધ લખવામાં તેમણે
ઘણી મહેનત લીધી છે એ નિર્વિવાદ છે. ગ્રંથકાર અને ગ્રંથ-
વિવેચનમાં ગ્રંથકારનો પરિચય કરાવવામાં ઠીક ઉપયોગી આ-
ગતો મેળવીને આપી છે, પણ ગ્રંથવિવેચનમાં તેા શરીર પ્રતિ-
કુલતાને લઈને x જવેરી ઉતર્યાજ નથી. જૈનેતર વિદ્વાન રા.
બ. કાંટાવાળા તરફથી જૈન સાહિત્યની પ્રસિદ્ધિ નામનો લેખ
મેળવી પ્રગટ કર્યો છે તેથી ગ્રંથની શોભામાં વધારો કર્યો છે.
એવી પદ્ધતિ દરેક મૌં માં જૂદા જૂદા જૈનેતર વિદ્વાનો દ્વારા
જૈનસાહિત્યનો તેમની દૃષ્ટિએ પરિચય કરાવવા અર્થે સ્વીકાર-
વામાં આવશે એમ અમે ઇચ્છીએ છીએ. હવે તેમનું ત્રીજું મૌં.
તપાસી પછી સૂચના કરવાની છે તે કરશું.

આનંદકાવ્ય મહોદધિ મૌં ૩ જુઃ—(પૃષ્ઠ ૨૬+૧૪
+૮+૪૪૦=૪૮૮. મૂલ્ય માત્ર દશ આના.) આમાં ઋષભદાસકૃત
ભરતબાહુબળીરાસ, વાનાકૃત જયાનંદ કેવલીરાસ, લાવણ્ય-
સમયકૃત વચ્છરાજ-દેવરાજરાસ * મેઘરાજકૃત નગદમયંતી-
રાસ, અને જિનહર્ષકૃત હરિબળભાઈરાસ એમ પાંચ રાસ આ-
પેલા છે. મુખબંધમાં જૈન ગૂર્જર સાહિત્યની સેવા તથા તે
પ્રત્યે અન્ય પ્રયાસ સંબંધી ટુંક વિગત આપવામાં આવી છે.
ગ્રંથકારોનો ટુંક પરિચય આપવામાં આવ્યો છે, જ્યારે ગ્રંથ
વિવેચન સમૂળું મૂકી દેવામાં આવ્યું છે. આમાં કાગળ વિ-

* આહી શ્રીનયસુંદરજકૃત સુરમુંદરી રાસ મળી છરાસાઓ
આપેલા છે તેમ લખવું જોઈતું હતું.

શેષ સારા વાપરવામાં આવ્યા છે. ફંડનો આંતરલાવ 'જૈન શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક ધાર્મિક સાહિત્ય'ની જાળવણી અને ખીલવણી કરવાનો, એમાં ગૂર્જર સાહિત્યને પણ દાખલ કરવામાં આવ્યું છે એ જાણી પરમ સંતોષ થાય છે. આવાં આવાં મૌકિતિકો બહાર પાડવાથી [પણે થોડા વખતમાં જૈનેતર ગૂર્જર સાહિત્ય કરતાં પણ વિશેષ જૈન ગૂર્જર સાહિત્ય કે જે પ્રથમ કરતાં ઘણી ઘણી બાબતોમાં ક્ષમ્ય પણ રીતે ઉતરતું નથી, તેને મેળવવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત કરીશું] અને તેને માટે મૂળ સંસ્થા તથા + જવેરીનો x માની રાકીશું. કવિશ્રી પ્રેમાનંદના સમકાલિન કવિ ઋષભદાસની કૃતિઓ સંખ્યામાં ઘણી તેમજ જાત અને ભાતમાં સુંદર છે અને તે શ્રાવક કવિનો પરિચય વિસ્તાર પૂર્વક આ માસિકના ઇતિહાસના ખાસ દળદાર અંકમાં હમણાંજ અમે કરાવ્યો છે. આ પરિચય લખવાની અને શોધવાની પ્રેરણા કરાવનાર x જવેરીજ હતા. તેઓએ આ મૌકિકમાં છપાવવા માટે તેમનું જીવન પૂરું પાડવા માટે મને આગ્રહ કર્યો હતો, તેને માન આપી તે જીવનના વિસ્તાર રૂપે લખેલો લેખ આ મૌકિક માટે ઘણો મોટો લાગવાથી બીજા મૌકિક માટે રાખ્યો હોવાથી તે લેખને વિશેષ પરિપુષ્ટ અને માહિતીથી પૂર્ણ કરી ગઈ ગુજરાતી પાંચમી સાહિત્ય પરિષદ તરફ અમે મોકલાવ્યો હતો, અને તે ઉક્ત અંકમાં [પણ] પ્રગટ થયો છે.

હવે અમે ખન્ને મૌકિકો માટે જે ઉપયોગી સુચના કરવા માગીએ [છીએ] તે એ છે કે:-

- (૧) મૌ. બીજામાંનો રાસ પાઠાંતર સહિત બીજી આવૃત્તિમાં પ્રગટ કરવો અને દરેક પૃષ્ઠપર તેમાં રહેલા કથા વિષયનું નામ આપવું કે જે પ્રમાણે ૩ જામાં કરવામાં આવ્યું છે.
- (૨) પ્રુફ વાંચવા વંચાવવામાં બહુજ કાળજી રાખવાની જરૂર છે, કારણ કે ઘણી અક્ષતંત્ર બૂલો રહી ગઈ છે.
- (૩) ગ્રંથ વિવેચન કે જે ખાસ ઉપયોગી અંગ છે તે અવશ્ય લખી લખાવી મૂકવું. જ્યાં સુધી તેમ થાય નહિ ત્યાં સુધી જૈનેતર વિદ્વાનનું લક્ષ વિશેષ બળથી ખેંચી નહિ શકાશે.
- (૪) અર્થ કુટ નોટમાં અપાય છે તેમાં વિશેષ વધારો કરવો અને ગ્રન્થને છેવટે શબ્દકોષ આપવો, અલગત તે કામ મહેનતવાળું છે પણ ઘણું કામનું છે.
- (૫) જે જે દેશીઓનાં નામ આપેલાં છે તે-જેમકે ‘ દેશી-એક સમય વૈરાટી લાઇ ’ તે તથા તેની નીચે જે પહેલી લીટીથી શરૂઆત કરી દેશીઓ કવિએ રચી હોય તે પહેલી લીટી જેમકે—‘ જેઉમાં સુદ્ધ થવા ત્યાં લાગ્યું.’..... પૃ. ૫૭ (મૌ ૩ જાનું) તેના અક્ષરાનુક્રમે જે બુદ્ધ પરિશિષ્ટ આપવાની જરૂર છે કે જે પરથી તે દેશીઓ કયા રાસમાંથી લીધી છે તે સમય પરત્વે એક બીજા રાસનો અભ્યાસ કરતાં જાણી શકાય અને તે પરથી એક કવિએ બીજા કયા કવિના રાસો વાંચ્યા છે, તથા તેમનો

સમય, તેમજ દેશીઓની લોકપ્રિયતા વગેરે વિગતો પ્રાપ્ત કરી શકાય.

(૬) ગ્રંથ ભાષા સંબંધી વિચાર કરતાં અમને શંકા રહે છે કે જેવી રીતે જૈનેતરોએ શબ્દોની રચનામાં, સંકલનામાં અને જોડણીમાં ફેરફાર કર્યો છે તેવી રીતે નહિ તો આછે ઘણે અંશે આ મૌક્તિકોની ભાષામાં કદાચ ફેરફાર કર્યો હોય; તો તે ફેરફાર કર્યો છે કે નહિ, અને કર્યો હોય તો કેવી પદ્ધતિ પર કર્યો તે જણાવવું આવશ્યક છે. *

(૭) ગ્રંથકારના સંબંધમાં જેમ બને તેમ વધારે શ્રમ લઈ લેવાવી તેમનો પરિચય વિશેષ શોધખોળ સાથે કરાવવો ઘટે છે.

આટલું હમણાં જણાવી આ આનંદમાળાનું કાર્ય વિશેષ વિજયી નિવડો એમ ઇચ્છી વિરમીએ છીએ.

શ્રીજૈનવેતાંબર કે. હેરલ્ડ માસિક.

પુસ્તક ૧૧, અંક ૧૨.

ડીસેમ્બર ૧૯૧૫. પૈજ ૫૮૯-૯૧.

* બીજા મૌક્તિકમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો નથી અને ત્રીજામાં જે સામાન્ય ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે તેની વિગત સંશોધક પોતાની તે મૌક્તિકની પ્રસ્તાવનામાં જણાવી છે. તે વાત સમાલોચકકારના બવામાં આવી હશે નહિ, એમ મને જણાયું છે. છતાં ફેરફાર આ પ્રમાણેનો છે:—‘રહ્યકિ—રહો’ ‘કરાવીકિ—કરાવીયો’ ‘હીયકિ—હીયકે’ ‘મુજનઈ—મુજને’ ‘રહિયો—રહો’ ‘છિ—છે’ ‘કોઈ—કોય’ ‘ત્રણિ—ત્રણ’ વગેરે. પ્ર૦ કર્તા.

ધૃતિ શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જૈનપુસ્તકોદ્ધારે ગ્રન્થાંક: ૩૨.

શ્રેષ્ઠ દેવચં લાલભાઈ જૈનપુસ્તકોદ્ધાર ફંડમાંથી હમણાં મળતાં પુસ્તકોનું લીસ્ટ.

નંબર	નામ	તથા કિંમત વગેરે.
૧૦	ધી યોગદ્વિજોસોફી—by મી. વીરચંદ રાધવજી ગાંધી. યુરોપમાં આપેલાં ભાષણો વગેરે (અંગ્રેજી) સંશોધક મહુમ બી. એફ. કારભારી.....૦—૫—૦	
૧૩	ધીકર્મદ્વિજોસોફી—by મી. વીરચંદ રાધવજી ગાંધી યુરોપમાં આપેલા ભાષણો વગેરે (અંગ્રેજી) ૦—૫—૦	
૧૪	આનંદ કાવ્ય મહોદધિ—મૌકિતક ૧૬૦. જેમાં શ્રીમતિસારકૃત શાલિભદ્ર, મુનિ શ્રીગંગાવિજયકૃત કુસુમશ્રી, શ્રીજ્ઞાનવિમલકૃત અશોક-રોહિણી, અને શ્રીદર્શ-વિજયકવિકૃત પ્રેલાલચ્છી એમ ચાર રાસાઓ છપાયા છે. (પ્રાચીન ગૂજરાતી કાવ્યો.).....૦—૧૦—૦	
	આ બુક મુખ્ય ઈલાકાના સરકારી કૅળવણી ખાતાએ સેકન્ડરી સ્કૂલ લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કરી છે.	
૧૬	શ્રીરાસ્ટ્રવાર્તા સમુચ્ચ—પ્રથમ વિભાગ. ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયકૃતટીકાસહિત મૂલના કર્તા શ્રીહરિભદ્રસૂરિ. સંશોધક પડિત હરગોવિંદદાસ ત્રીકમચંદ. (૨ જા વિભાગમાં શ્રીહરિભદ્રજીકૃત ટીકા છપાશે) ૨—૦—૦	
૧૮	શ્રીકલ્પસૂત્ર—મૂલમાત્ર અથવા ખારસાસૂત્ર— જાડા સુંદર કાગળ પર મોટા ટાઇપથી. કાલિકા- ચાર્યકથાયુક્ત૦—૮—૦	

૨૦ શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ—મૌકિક ૨ જી. (રામાય)
જેમાં વિજયગચ્છીયમુનિશ્રીકેશરાજજીકૃત રામરાસ છ-
પાયેલો છે. રાં બાં હરગોવિદ્દાસ કાંટાવાલાના
“ જૈન સાહિત્યની પ્રસિદ્ધિનામા ” લેખ સહિત. (પ્રા-
ચીન ગૂજરાતી કાવ્ય).....૦—૧૦—૦

૨૧ શ્રીઉપદેશરત્નાકર—કર્તા શ્રીમુનિસુન્દરસૂરિ રવોપસ
ટીકાસમેત. સંશોધક પંડિત અમૃતલાલ અમરચંદ્ર-૪-૦

૨૨ શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ—મૌકિક ૩ જી. જેમાં
આવક ઋષભદાસકૃત ભરતબાહુભણી, કવિ વાનાકૃત
જ્યાનંદકેવલી, શ્રીલાવણ્યસમયકૃત વચ્છરાજ દેવરાજ,
શ્રીનયસુન્દરજીકૃત સુરસુન્દરી, શ્રીમેધરાજકૃત નળદમયંતી
અને શ્રીજિનહર્ષજીકૃત હરિબળમાછી એમ છ રાસા-
ઓ છે. (પ્રાચીન ગુજરાતી કાવ્યો).....૦—૧૦—૦

૨૩ શ્રીચતુર્વિંશતિજિનાનંદસ્તુતિ—વિવરણસહિત, વિ-
વરણ અને મૂલના કર્તા શ્રીમેરવિજયમુનિ...૦—૨—૦

૨૪ શ્રીપદ્મપુષ્પચરિત્ર—શ્રીક્ષેમંકરકૃત.....૦—૨—૦

૨૫ શ્રીસ્થુતિ દ્વયચરિત્ર—શ્રીજ્યાનંદકૃત૦—૨—૦

૨૬ શ્રીધર્મ ંથ —પૂર્વાર્દ્ધ. પહેલા બે અધ્યાય. ઉપાધ્યાય
શ્રીમાનવિજયપ્રણીત. ઉપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજીની ટિપ્પણી
સહિત.....૧—૦—૦
(ઉત્તરાર્દ્ધમાં ત્રીજી યોથું એમ બે અધ્યાય છપાશે.)

૨ ? અહણ સૂત્રમ્—વા લઘુસંગ્રહણી. મૂલના કર્તા શ્રી
શ્રીચંદ્રસૂરિ. વૃત્તિકાર મલધારગચ્છીય શ્રીદેવલદ્રસૂરિ.

સંશોધક શ્રીલલિતવિજયજી. અંતે છુટું મૂળ પણ છપા-
વવામાં આવ્યું છે.....૦-૧૨-૦

૨૮ શ્રીઉપદેશરાતક-સમ્યક્ત્વપરીક્ષે.—વિમલગચ્છીયસુ-
રિશ્રી વિષ્ણુધવિમલકૃતે ઔપદિશક ગ્રન્થો....૦-૨-૦

૨૯ શ્રીલલિતવિદ્યતરાચૈત્યવન્દનવૃત્તિ— શ્રીમન્મુનિચન્દ્ર-
સૂરિવિરચિત પંજિકાયુતા, યાકિનીમહત્તરાસુતુલગવચ્છ્રી
હરિભદ્ર સૂરિકૃતા ૦-૮-૦

૩૦ શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ—મૌક્તિક ૪ થું (શત્રું-
જયરાસ) જેમાં ખરતરગચ્છીય મુનિશ્રી જિનહર્ષકૃત
શત્રુંજયરાસો છપાયો છે. કાગિન ૧૬ પૈજી આશરે
ફરમા ૪૮ સંશોધક આચાર્યશ્રી બુદ્ધિસાગરજી, (પ્રા-
ચીન ગુરુ કાવ્ય) ૦-૧૨-૦

૩૧ શ્રીઅનુયોગદ્વાર વૃત્તિ—ગૌતમસ્વામિવાચનાનુગતમ્,
મલધારીય હેમચન્દ્રસૂરિસંકલિત વૃત્તિ યુતમ્. પ્રથમ
ભાગ ઉંચા જલ્દ કાગલ ઉપર ફરમા ૧૭. ૦-૧૦-૦

૩૨ શ્રીઆનંદકાવ્યમહોદધિ—મૌક્તિક ૫ મું (હીર-
સૂરિ) જેમાં આવકકવિ ઋષભદાસકૃત શ્રીહીરવિ-
જયસૂરિનો રાસ છપાયો છે. (પ્રાચીન ગુજરાતી
કાવ્ય) ૦-૮-૦

૩૩ શ્રી તરાવ્ય ન વૃત્તિ—પૂર્વોક્ત જિનભાષિત,
ભદ્રઆહુસ્વામિકૃત નિયુક્તિયુતા, શાન્ત્યાચાર્ય વિહિત
'શિષ્ય હિતાખ્ય' વૃત્તિયુત. ૧ લો ભાગ. ઉંચા જલ્દ
કાગલ ઉપર. ૧-૫-૦

૩૪ શ્રીમલયસુન્દરીચરિત્ર—આગમિકગચ્છીય શ્રીજયતિ-
લકૃત-કાવ્યગ્રન્થ. ૦—૭—૦

૩૫ શ્રીસમ્યક્સુરતતિટીકા—(પ્રેસમાં)

મળવાનું ઠેકાણું:—

લાલચંદ્રેરીયન શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ
જૈનપુસ્તકોદ્ધાર ફંડ.

C/o. શેઠ. દેવચંદ લાલ ઇ ધર્મશાળા.
બડેખાં ચકલો, ગોપીપુરા.
સુરતરિ ટી.

